STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 11692

DAS KAPITAL

Karl Marx

•

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol
of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from
a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights
in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain
or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.
If you hold an active copyright to this work – or if you know who does –
please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

קאַרל מאַרקס

דאָס קאַפּיטאַל

קריטיק פון דער פּאָליטישער עקאָנאָמיע

ערשטער באַנד

ב

איבערזעצט נאָך ק. קאוטסקיס דייטשע פאָלקסאויסגאַבע.

פון ד״ר י. א. מעריסאָן

שפיר - קרית־גת - לכיש

פאַרלאַג ח. בזשאזא

װאַרשע / 1929

דאָס בוך ווערט געדרוקט
מיט דער דערלויבניש פון „קראָפּאָטקין ליטעראַטור-געזעלשאַפט נ. י.“
פון פּאַרטיקע מאַטריצן באַקומענע פון אַמעריקע. דערמיט
דערקלערט זיך די אַלטע אָרטאָגראַפיע, ווי אויך די
„אַמעריקאַניזירונג“ אין דער שפּראַך פון בוך.

PRINTED IN POLAND

KAROL MARX
DOS KAPITAŁ

Wyd. Ch. Brzoza
Warszawa 1929

Druk. Bcla Lewin-Epsztain i S-ka. Warszawa, Pawia 38

אינהאלט

פערטער אבטייל

די פראדוקציאן פון רעלאטיווען מעהרווערטה.

זייט

צעהנטער קאפיטעל: דער בעגריף פון רעלאטיווען מעהר־ווערטה — — — — — — — — — — 485

עלפטער קאפיטעל: קאאפעראציע — — — — — — — — 500

צוועלפטער קאפיטעל: די טיילונג פון דער ארבייט און די מאנופאקטור — — — — — — — — — — — — — 523

1. מאפעלטער אורשפרונג פון דער מאנופאקטור — — 523
2. דער טייל־ארבייטער און זיין ווערקצייג — — — — 527
3. דיביידע גרונד־פארמען פון דער מאנופאקטור — — 532
4. צוטיילונג פון דער ארבייט אין דער מאנופאקטור און צוטיילונג פון דער ארבייט אין דער געזעלשאפט 546
5. דער קאפיטאליסטישער כאראקטער פון דער מאנו־פאקטור — — — — — — — — — — — — — 560

דרייצעהנטער קאפיטעל: מאשינעריע און גרויס־אינדוסטריע 576

1. ענטוויקלונג פון מאשינעריע — — — — — — — — 576
2. דער ווערטה, וואס די מאשינעריע גיט איבער דעם פראדוקט — — — — — — — — — — — — — 600
3. די נעהענטסטע ווירקונגען אויפ'ן ארבייטער פון דער מאשינענמעסיגער פראדוקציאן — — — — — — 613

א) פרויען־ און קינדער־ארבייט. ב) פערלענגערונג פון דעם ארבייטס־טאג. ג) אינטענסיפיקא־ציע פון דער ארבייט.

4. די פאבריק — — — — — — — — — — — — — 654

5. קאַמף צװישען אַרבײטער און מאַשין — — — — — — — 668
6. די טעאָריע פון קאָמפּענסאַציע — — — — — — — — 684
7. אָבשטױסונג און צוציהונג פון אַרבײטער מיט דער ענטװיקלונג פון מאַשינען־סיסטעם — — — — — 700
8. רעװאָלוציאָנירונג פון מאַנופאַקטור, האַנדװערק און הױז־אַרבײט דורך דער גרױס־אינדוסטריע — — 720
9. פאַבריק־געזעצגעבונג — — — — — — — — — — — 753
10. גרױס־אינדוסטריע און אַגריקולטור — — — — — — — 789

פינפטער אָבטײל

די פּראָדוקציאָן פון אַבסאָלוטען און רעלאַטיװען מעהר־װערטה.

פערצעהנטער קאַפּיטעל: אַבסאָלוטער און רעלאַטיװער מעהר־װערטה — — — — — — — — — — — — — — — 795
פופצעהנטער קאַפּיטעל: ענדערונג אין דער גרױס פונ'ם פּרײז פון דער אַרבײט־קראַפט און פון מעהרװערטה — 812
זעכצעהנטער קאַפּיטעל: פערשײדענע פאָרמולען פון דער ראַטע פון מעהרװערטה — — — — — — — — 831

זעקסטער אָבטײל

דער אַרבײט־לױן.

זיבעצעהנטער קאַפּיטעל: פערװאַנדלונג פון דעם װערטה פון דער אַרבײט־קראַפט אין אַרבײט־לױן — — — — 838
אַכטצעהנטער קאַפּיטעל: דער צײט־לױן — — — — — — — 851
נײַנצעהנטער קאַפּיטעל: דער שטיק־לױן — — — — — — 864
צװאַנציגסטער קאַפּיטעל: נאַציאָנאַלע פערשײדענהײטען פון די אַרבײט־לױנען — — — — — — — — 878

פֿערטער אבטייל.

די פּראָדוקציאָן פון רעלאַטיווען מעהרווערטה.

צעהנטער קאַפּיטעל.

דער בעגריף פון רעלאַטיוועז מעהרווערטה.

דעם טייל פונ'ם אַרבייטס־טאָג, וועלכער פּראָדוצירט בלויז אַן עקוויוואַלענט פאַר דעם ווערטה פון דער אַרבייטס־קראַפט, וואָס קאַפּיטאַל צאָהלט אָב, האָבען מיר ביזאהער גערעכענט אַלס אַ קאָנסטאַנטע גרויס; און דאָס איז ער טאַקע אונטער געוויסע בעדינגונגען פון דער פּראָדוקציאָן, אויף אַ געגעבענער עקאָנאָמישער ענטוויקלונג־שטופע פון דער געזעלשאַפט. מיר האָבען געזעהן, אַז דער אַרבייטער האָט געקאָנט אַרבייטען אַריבער די דאָזיגע נויטווענדיגע אַרבייט־צייט נאָך 2, 3, 4, 6 א.אַז.וו. שטונדען. פון דער גרויס פון דער דאָזיגער פערלענגערונג זיינען אָבגעהאַנגען די ראַטע פון מעהרווערטה און די גרויס פונ'ם אַרבייטס־טאָג. הגם די נויטווענדיגע אַרבייט־צייט איז געווען אַ קאָנסטאַנטע, האָבען מיר געזעהן, אַז דער גאַנצער אַרבייטס־טאָג איז פונדעסטוועגען געווען פערענדערליך. מיר וועלען איצט זיך משער זיין אַן אַרבייטס־טאָג, וואָס זיין גרויס און זיין איינטיילונג אין נויטווענדיגע אַרבייט און מעהר אַרבייט, איז בעשטימט. די ליניע א ג 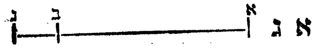

שטעלט צום ביישפּיעל פאַר אַ 12 שטונדיגען אַרבייטס־טאָג: דער טייל א ב שטעלט פאַר 10 שטונדען נויטווענדיגע אַרבייט, און דער טייל ב ג — 2 שטונדען מעהר־אַרבייט. ווי אַזוי קאָן פערגרעסערט ווערן די פּראָדוקציאָן פון מעהרווערטה, ד. ה. ווי קאָן פערלענגערט ווערן די מעהר־אַרבייט, אָהן קיין ווייטערדיגער פערלענגערונג, אָדער אונאָבהענגיק פון יעדער ווייטערדיגער פערלענגערונג, פון די פונקטען א ג?

טראָץ די בעשטימטע גרעניצען פון דעם אַרבייטס־טאָג א ג, לאָזט זיך פונדעסטוועגען דער טייל ב ג פערלענגערן; אויב ניט אויסציהענדיג איהם אַריבער זיין ענד־פונקט ג, וועלכער איז אין דערזעלביגער צייט דער ענד־פונקט פון דעם אַרבייטס־טאָג א ג, איז

דורך דעם, וואס מען וועט אוועקרוקן זיין אנפאנג־פונקט ב אין דער אנטקעגנגעזעצטער ריכטונג, צום א צו. לאמיר אננעהמען, אז ב׳ ב אין דער ליניע א———ב׳—ב—ג איז גלייך צו א העלפט פון ב ג, ד. ה. איז גלייך צו איין ארבייט־שטונדע. ווען, אלזא, דער פונקט ב, אין דעם 12 שטונדיגען ארבייטס־טאג א ג, ווערט אוועקגערוקט צו ב׳, ציהט זיך אויס ב ג אין ב׳ ג, די מעהר־ארבייט וואקסט אויף א העלפט, פון 2 אויף 3 שטונדען, אבוואויל דער ארבייטס־טאג בעשטעהט נאך אלץ ווי פריהער נישט מעהר ווי פון 12 שטונדען. עס איז אבער קלאר, אז אט די אויסציהונג פון דער מעהר־ארבייט פון ב ג אויף ב׳ ג, פון 2 אויף 3 שטונדען, איז אונמעגליך, סיידען די נויטווענדיגע ארבייט זאל אין דערזעלביגער צייט צונויפגעצויגען ווערן פון א ב אויף א ב׳, פון 10 אויף 9 שטונדען. מיט דער פערלענגערונג פון דער מעהר־ארבייט וואלט געגאנגען א פערקירצונג פון דער נויטווענדיגער ארבייט; אדער א טייל פון דער ארבייט־צייט, וואס דער ארבייטער האט ביזאהער פאקטיש פערברויכט פאר זיך אליין, וואלט זיך פערוואנדעלט אין ארבייט־צייט פאר דעם קאפיטאליסט. וואס עס וואלט זיך געהאט פערענדערט, וואלט ניט געווען די לענג פון דעם ארבייטס־טאג, נאר זיין איינטיילונג אין נויטווענדיגע ארבייט און מעהר־ארבייט.

פון דער אנדער זייט ווידער איז קלאר, אז מיט א בעשטימטער גרויס פון׳ם ארבייטס־טאג און מיט א בעשטימטען ווערטה פון דער ארבייט־קראפט, איז די גרויס פון דער מעהר־ארבייט גופא א בעשטימטע. דער ווערטה פון דער ארבייט־קראפט, ד.ה. די ארבייט־צייט, וואס פאדערט זיך פאר איהר פראדוקציאן, בעשטימט די ארבייט־צייט, וואס איז נויטווענדיג צו רעפראדוצירן איהר ווערטה. אויב איין ארבייט־שטונדע ווערט פארגעשטעלט אין א גאלד־סומע פון ½ שילינג, אדער 6 פענס, און אויב דער טאג־ווערטה פון דער ארבייט־קראפט בעטרעפט 5 שילינג, מוז דער ארבייטער ארבייטען 10 שטונדען א טאג, כדי אומצוקעהרן דעם טאג־ווערטה פון זיין ארבייט־קראפט, וואס קאפיטאל צאהלט איהם, אדער כדי צו פראדוצירן אן עקוויוואלענט פאר דעם ווערטה פון זיינע נויטווענדיגע טעגליכע לעבענס־מיטלען. מיט דעם ווערטה פון די דאזיגע לע־

בענס־מיטלען איז בעשטימט דער ווערטה פון זיין ארבייט־קראפט[1]. מיט דעם ווערטה פון זיין ארבייט־קראפט איז בעשטימט די גרויס פון זיין נויטווענדיגער ארבייט־צייט. די גרויס פון דער מעהר־ארבייט אבער בעקומט זיך, אראבּרעכענדיג די נויטווענדיגע ארבייט־צייט פון דעם גאנצען ארבייטס־טאג. 10 שטונדען ארונטערגענומען פון 12, בלייבט 2, און עס זעהט זיך ניט, ווי אזוי די מעהר־ארבייט קאן, אונטער די געגעבענע בעדינגונגען, פערלענגערט ווערן אריבער אט די 2 שטונדען. געוויס קאן דער קאפּיטאליסט צאהלען דעם ארבייטער אנשטאט 5 שילינג נישט מעהר ווי 4 שילינג 6 פענס, אדער נאך ווניגער. כדי צו רעפּראדוצירן אט דעם ווערטה פון 4 שילינג 6 פענס, וואלטען זיין גענוג 9 ארבייט־שטונדען, ממילא בלייבט פון דעם 12 שטונדיגען ארבייטס־טאג 3 שטונדען מעהר־ארבייט אנשטאט 2, און דער מעהרווערטה גופא שטייגט פון 1 שילינג אויף 1 שילינג 6 פענס. דער דאזיגער רעזולטאט אבער וואלט זיך בעקומען נאר דורך אן אראבּדריקען פון דעם ארבייטער׳ס לוין אונטער דעם ווערטה פון זיין ארבייט־קראפט. מיט די 4 שילינג 6 פענס, וועלכע ער פּראדוצירט אין 9 שטונדען, קאן ער קריגען אריבער $\frac{1}{10}$ ווניגער לעבענס־מיטלען ווי פריהער, און אויף דעם אופן קומט פאר א פערמינדערונג פון דער רעפּראדוקציאן פון זיין ארבייט־קראפט.

---

[1] דער ווערטה פון דעם טעגליכען דורכשניט־לוין איז בעשטימט דורך דאס, וואס דער ארבייטער ברויכט, „כדי צו לעבען, צו ארבייטען און זיך פארטצופלאנצען." (Wm. Petty, Political Anatomy of Ireland", 1672, p. 46.) „דער פרייז פון דער ארבייט ווערט שטענדיג בעשטימט דורך דעם פרייז פון די לעבענסמיטלען." דער ארבייטער בעקומט ניט דעם געהעריגען לוין, „ווי־באלד . . . זיין ארבייטס־לוין קלעקט ניט אויסצוהאלטען א פאמיליע, לויט דעם נידעריגען שטאנד, ווי עס איז אפט דעם ארבייטער׳ס מזל." (J. Vanderlint, "Money Answers All Things", London 1734, p. 15.) „דעם איינפאכען ארבייטער, וועלכער פערמאגט ניט מעהר ווי זיינע הענד און זיין אומנות, בלייבט גאר צו פערקויפען זיין ארבייט צו אנדערע. . . . ביי יעדען סארט ארבייט מוז דעריבער קומען דערצו, און פאקטיש קומט עס טאקע דערצו, אז דעם ארבייטער׳ס לוין איז בעשרענקט אויף דעם פונקט, וואס איז אונבעדינגט נויטווענדיג פאר זיין חיונה." (טורגא, „רעפלעקסיאן סיר לא פארמאסיאן ע לא דיסטריביסיאן דע רישעז" ווערקע, ב. 1, ז. 10.) „דער פרייז פון די לעבענסמיטלען מאכט פאקטיש אויס די פראדוקציאנס־קאסטען פון דער ארבייט." (Mathus, "Inquiry into etc.", Londn 1815, p. 48.)

די מעהר־ארבייט וואָלט אין דעם פאַל פערלענגערט געוואָרן נאָר דורכדעם, וואָס זי וואָלט אריבערגעטראָטען איהרע נאָרמאַלע גרעני־צען, איהרע לענדער וואָלטען איוסגעשפרייט געוואָרן נאָר דורכדעם, וואָס זי וואָלט ווי אַן אוזורפּאַטאָר אָבגעריסען אַ טייל פון די לענדער פון דער נויטוועגדיגער ארבייט־צייט. טראָץ דער וויכטיגער ראָליע, וואָס אָט די מעטאָדע שפּיעלט אין דער ווירקליכער בעוועגונג פון דעם ארבייטס־לוין, איז זי אָבער דאָ אויסגעשלאָסען דורך דער השערה, אַז די סחורות — און ממילא אויך די ארבייט־קראַפט — ווערן געקויפט און פערקויפט לויט זייער פולען ווערטה. איז דאָס איינמאָל אָנגענומען, קאָן די ארבייט־צייט, וואָס איז נויטוועגדיג צו פּראָדוצירן די ארבייט־קראַפט אָדער צו רעפּראָדוצירן איהר ווערטה, ניט ווערן קלענער, ווייל דער לוין פון דעם ארבייטער איז געפאַלען אונטער דער ווערטה פון זיין ארבייט־קראַפט, נאָר ווען דער דאָזיגער ווערטה גופא איז געפאַלען. ביי אַ געגעבענער לענג פון דעם ארבייטס־טאָג מוז די פערלענגערונג פון דער מעהר־ארבייט זיך נעהמען פון דער פערקירצונג פון דער נויטוועגדיגער ארבייט־צייט, ניט פערקעהרט — די פערקירצונג פון דער נויטוועגדיגער אר־בייט־צייט פון דער פערלענגערונג פון דער מעהר־ארבייט. אין אונזער ביישפּיעל מוז דער ווערטה פון דער ארבייט־קראַפט ווירק־ליך פאַלען 1|10 כדי די נויטוועגדיגע ארבייט־צייט זאָל פער־קלענערט ווערן אויף 1|10 ד. ה. פון 10 אויף 9 שטונדען, און די מערה־ארבייט זאָל זיך דעריבער פערלענגערן פון 2 שטונדען אויף 3.

אזא ארונטערפאַל אין דעם ווערטה פון דער ארבייט־קראַפט שליסט אָבער איין דעם תנאי, אַז דיזעלבע סומע לעבענס־מיטלען, וואָס איז פריהער פּראָדוצירט געוואָרן אין 10 שטונדען, ווערט איצט פּראָדוצירט אין 9 שטונדען. דאָס איז ווידער אונמעגליך אָהן אַ פערגרעסערונג פון דער פּראָדוקטיוו־קראַפט פון דער ארבייט. מיט די געגעבענע מיטלען קאָן אַ שוסטער צום ביישפּיעל מאַכען אַ פּאָר שטיוועל אין אַן ארבייטס־טאָג פון 12 שטונדען. כדי ער זאָל קאָנען אין דערזעלביגער צייט מאַכען 2 פּאָר שטיוועל, מוז זיך די פּראָדוק־טיוויטעט פון זיין ארבייט פערטאָפּלען; אָהן זי קאָן זיך ניט פער־טאָפּלען, סיידען עס ענדערן זיך זיינע ארבייטס־מיטלען אָדער זיין ארבייטס־מעטאָדע, אָדער ביידע צוזאַמען עס מוז, הייסט עס,

אַריינטרעטען אַ רעוואָלוציע אין די פּראָדוקציאָנס-בעדינגונגען פון זיין אַרבייט; ד. ה. אין דעם אופן פון זיין פּראָדוקציאָן און ממילא אין דעם אַרבייט-פּראָצעס גופא. אונטער אַ פערגרעסערונג פון דער פּראָדוקטיוו-קראַפט פון דער אַרבייט פערשטעהען מיר דאָ בכלל אַ פערענדערונג אין דעם אַרבייט-פּראָצעס, דורך וועלכער עס ווערט פערקירצט די אַרבייט-צייט, וואָס איז געזעלשאַפטליך נויטיג צו פּראָדוצירן אַ סחורה; אַ קלענערער סכום געברויך-ווערטהען.2 קומט די קראַפט צו פּראָדוצירן אַ גרעסערן סכום געברויך-ווערטהען.2 בעת מיר האָבען פריהער גערעדט וועגען דער פּראָדוקציאָן פון מעהר-ווערטה אין דער ביזאַהער בעטראַכטער פאָרם, (וואָס נעהמט זיך פון אַ פּשוט'ער פערלענגערונג פונ'ם אַרבייט-טאָג), האָבען מיר משער געווען דעם פּראָדוקציאָנס-אופן אַלס אַ בעשטימט-געגעבענעם; ווען אָבער די פּראָדוקציאָן פון מעהרווערטה מוז קומען דורך אַ פערוואַנדלונג פון דער נויטווענדיגער אַרבייט אין מעהר-אַרבייט, איז בשום אופן ניט גענוג, אַז דער קאַפּיטאַל זאָל איבערנעהמען דעם אַרבייט-פּראָצעס אין זיין היסטאָריש-איבערגעליפערטער אָדער עקזיסטירענדער געשטאַלט און פערלענגערן נאָר זיין דויער. ער מוז רעוואָלוציאָנירן די טעכנישע און געזעלשאַפטליכע בעדינגונגען פון דעם אַרבייט-פּראָצעס, ער מוז, הייסט עס, רעוואָלוציאָנירן דעם פּראָדוקציאָנס-אופן גופא, כדי צו הויבען די פּראָדוקטיוו-קראַפט פון דער אַרבייט, כדי דורך דער הויבונג פון דער פּראָדוקטיוו-קראַפט פון דער אַרבייט צו וואַרפען דעם ווערטה פון דער אַרבייט-קראַפט, און כדי אויף דעם אופן צו פערקירצען דעם טייל פון אַרבייטס-טאָג, וואָס איז נויטווענדיג צו רעפּראָדוצירן דעם דאָזיגען ווערטה.

דעם מעהרווערטה, וואָס ווערט פּראָדוצירט דורך אַ פערלענגע-

2 „ווען די אומנות ווערט פערפאלקאמט — און דאס מיינט ניט אנדערש, ווי אז עס זיינען אויסגעפונען געווארען נייע מעטאדען, וועלכע מאכען מעגליך צו שאפען א פראדוקט מיט ווייניגער ארבייטס-קרעפטען, אדער (וואס עס בעטייט דיי-זעלבינע זאך) אין א קירצערער צייט." (גאליאני, „דעללא מאנעטא", באנד 3 פון קוסטאדי'ס זאמלונג, מילאן 1801, ז. 159) „די איינשפארונג אין פראדוקציאנס-קאסטען איז מעהר גארנישט ווי די איינשפארונג פון דער סומע ארבייט, וואס געהט אוועק אויף דער פראדוקציאן." (זיסמאנדי, „עטיודען" עטצ., ב. 1, ז. 22)

רונג פון דעם אַרבייטס־טאָג, רוף איך אָן **אַבסאָלוטער מעהרווערטה**; פערקעהרט, דעם מעהרווערטה, וואָס נעהמט זיך פון אַ פערקירצונג פון דער נויטוועגדיגער אַרבייט־צייט און פון דער נעהעריגער פערענדערונג פון דער גרויס־שייכות צווישען די ביידע בעשטאַנדטיילען פון׳ם אַרבייטס־טאָג, רוף איך אָן דער **רעלאַטיווער מעהרווערטה**.

כדי צו קאָנען ארונטערוואַרפען דעם ווערטה פון דער אַרבייט־קראַפט, מוז די פערגרעסערונג פון דער פּראָדוקטיוו־קראַפט אָנגרייפען אַזוינע אינדוסטריע־צווייגען, וואָס זייערע פּראָדוקטען בעשטימען דעם ווערטה פון דער אַרבייט־קראַפט, ד.ה. ענטוועדער אַזוינע, וואָס געהערען צו דעם קלאַס פון די געוועהנהייטסמעסיגע לעבענסמיטלען, אָדער וואָס קאָנען פערנעהמען זייער פּלאַץ. דער ווערטה פון אַ סחורה ווערט אָבער ניט בעשטימט דורך דעם סכום אַרבייט, וועלכער ניט איהר די לעצטע פאָרם, נאָר פונקט אַזוי גוט דורך דער סומע אַרבייט, וואָס ליעגט אין איהרע פּראָדוקציאָנס־מיטלען. צום ביישפּיעל, דער ווערטה פון אַ שטיוועל ווערט ניט בעשטימט נאָר דורך דער שוסטער־אַרבייט, נאָר אויך דורך דעם ווערטה פון לעדער, פּעך, דראַטווע א.אז.וו. די פערגרעסערונג פון דער פּראָדוקטיוו־קראַפט און די געהעריגע פערביליגערונג פון די סחורות אין יענע אינדוסטריען, וועלכע ליפערן די מאַטעריעלע עלעמענטען פון דעם קאָנסטאַנטען קאַפּיטאַל — די אַרבייטס־מיטלען און דעם אַרבייטס־מאַטעריאַל — אויף צו שאַפען די נויטיגע לעבענס־מיטלען, וואַרפען דעריבער אַרונטער פונקט אַזויפיעל דעם ווערטה פון דער אַרבייט־קראַפט. פערקעהרט ווייעדער, אין די פּראָדוקציאָנס־צווייגען, וועלכע ליפערן ניט קיין נויטוועגדיגע לעבענס־מיטלען און אויך ניט קיין פּראָדוקציאָנס־מיטלען זיי צו שאַפען, ברענגט די פערגרעסערונג פון דער פּראָדוקטיוו־קראַפט קיין ענדערונג ניט אין דעם ווערטה פון דער אַרבייט־קראַפט.

די וועלוועלער־געוואָרענע סחורה וואַרפט נאַטירליך אַרונטער דעם ווערטה פון דער אַרבייט־קראַפט נאָר אין דעם ערך, אויף וויפיעל זי געהט אַריין אין דער רעפּראָדוקציאָן פון דער אַרבייט־קראַפט. העמדער צ.ב.ש. זיינען אַ נויטוועגדיגער לעבענס־מיטעל, אָבער נאָר איינער צווישען פיעלע אַנדערע. זייער ביליגערקייט פערקלענערט

בלויז דעם ארבייטער'ס הוצאה אויף דעם איין ארטיקעל העמדער. דער סך־הכל פון די נויטווענדיגע לעבענס־מיטלען בעשטעהט אבער ניט פון איין ארטיקעל, נאָר פון פערשיידענע סחורות, וועלכע זיינען לויטער פּראָדוקטען פון בעזונדערע אינדוסטריען, און דער ווערטה פון יעדער איינער פון אזוינע סחורות מאכט שטענדיג אויס א גלייך־טיילענדען (אליקוואָטען) חלק פון'ם ווערטה פון דער ארבייט־קראפט. דער דאָזיגער ווערטה פערקלענערט זיך מיט דער פערקלענערונג פון דער ארבייט־צייט, וואָס איז נויטוועגדיג איהם צו רעפּראָדוצירן, און די פערקלענערונג אינגאנצען גענומען איז גלייך צו דער סומע פערקירצונגען פון ארבייט־צייט אין די דאָזיגע אלע בעזונדערע פּראָדוקציאָנס־צווייגען. אָט דעם אלגעמיינעם רעזולטאט בעהאנדלען מיר דאָ אזוי ווי ער וואָלט געווען דער דירעקטער רעזולטאט און דער דירעקטער צוועק אין יעדען איינצעלנעם פאל. ווען אן איינצעלנער קאפּיטאליסט מאכט צ.ב.ש. העמדער זאָלען ווערן וועלוועלער, דורך א פערגרעסערונג פון דער פּראָדוקטיוו־קראַפט פון דער ארבייט, שוועבט ניט בשום אופן פאר איהם נויטיגערוויז דער צוועק ארונטערצו־ווארפען דעם ווערטה פון דער ארבייט־קראפט און ממילא די נויטוועגדיגע ארבייט־צייט. עס איז נאָר אויף וויפיעל ער האָט שליסליך א חלק אין אָט דעם רעזולטאט, אויף אזויפיעל העלפט ער אין דער העכערונג פון דער אלגעמיינער ראטע פונ'ם מעהרווערטה.[*] מען מוז אונטערשיידען די אלגעמיינע און נויטוועגדיגע טענדענצען פון קאפּיטאל פון די פאָרמען, אין וועלכע זיי ערשיינען.

ווי אזוי די אימאנענטע געזעצען פון דער קאפּיטאליסטישער פּראָדוקציאָן ערשיינען אין דער אויסערליכער בעוועגונג פון די קאפּיטאלען, ווי אזוי זיי זעצען זיך דורך אלס צוואנג־געזעצען פון דער קאָנקורענץ, און ווי אזוי זיי קומען פאלגליך אלס טרייבענדע מאָטי־

---

[*] „ווען דער פאבריקאנט פערטאפּעלט זיינע פּראָדוקטען דורך א פערבעסערונג פון דער מאשינעריע ... געווינט ער (שליסליך) בלויז, אויף ווי ווייט ער איז דורכדעם אימשטאנד דעם ארבייטער וועלוועלער צו קליידען... און אויף דעם אופן לאָזען אויספאלען אויף דעם ארבייטער א קלענערן חלק פון דער גאנצער אננשא" (Ramsay: "An Essay on the Distribution of Wealth", London 1821, p. 168 169.)

ווען צום בעוואוסטזיין פון דעם אינדיווידועלען קאפיטאליסט — איז איצט ניט די צייט צו בעטראכטען. אבער אזויפיעל איז לכתחילה קלאר אז א וויסענשאפטליכער אנאליז פון דער קאנקורענץ איז נאר דאן מעגליך, ווען מען האט בעגריפען די אינערליכע נאטור פון קאפיטאל: פונקט ווי די שיינבארע בעוועגונג פון די הימעלשע קערפער איז פערשטענדליך נאר פאר דעם, וואס איז בעקאנט מיט זייער ווירקליכער בעוועגונג, וועלכען מען קאן ניט תופס זיין מיט די חושים. פונדסטוועגען, כדי צו פערשטעהן די פראדוקציאן פון רעלאטיווען מעהרווערטה, און בלויז אויפ'ן יסוד פון די רעזולטאטען, וואס מיר האבען שוין בעקומען, קאן מען בעמערקען דאס פאלגענדע:

אויב אן ארבייטס־שטונדע ווייזט זיך ארויס אין א גאלד־סומע פון 6 פענס אדער א האלבען שילינג, ווערט אין א צוועלף־שטונדיגען ארבייטס־טאג געשאפען א ווערטה פון 6 שילינג. אנגענומען, אז מיט דער געגעבענער פראדוקטיוו־קראפט פון דער ארבייט ווערט פערפערטיגט אין די דאזיגע 12 ארבייט־שטונדען 12 שטיקער סחורה. דער ווערטה פון די פערנוצטע פראדוקציאנס־מיטלען, רויה־מאטעריאל א. אז. וו. לאמיר זאגען, איז 6 פענס. אונטער אט די אומשטענדען קאסט די איינצעלנע סחורה 1 שילינג—6 פענס פאר דעם ווערטה פון די פראדוקציאנס־מיטלען, און 6 פענס פאר דעם נייעם ווערטה, וואס איז צוגעגעבען געווארן אין איהר בעארבייטונג. איצט ווילען מיר אננעהמען, אז עס איז געלונגען א וועלכען עס איז קאפיטאליסט צו פערטאפלען די פראדוקטיוו־קראפט פון דער ארבייט און פאלגליך צו פראדוצירן 24 אנשטאט 12 שטיקער פון דעם דאזיגען מין סחורה אין דעמזעלביגען צוועלף־שטונדיגען ארבייטס־טאג. אויב דער ווערטה פון די פראדוקציאנס־מיטלען איז ניט פערענדערט געווארן, פאלט איצט דער ווערטה פון דער איינצעלנער סחורה ביז 9 פענס: 6 פענס פאר דעם ווערטה פון די פראדוקציאנס־מיטלען און 3 פענס פאר דעם נייעם ווערטה, וואס איז צוגעגעבען געווארן דורך דערלעצטער ארבייט. טראץ דער פערטאפעלטער פראדוקטיוו־קראפט שאפט דער ארבייטס־טאג נאך אלץ א נייעם ווערטה פון נישט מעהר ווי 6 שילינג, וועלכער אבער ווערט איצט פערטיילט אויף נאך אמאל אזויפיעל פראדוקטען. אויף יעדען איינצעלנעם

פראדוקט פאלט דעריבער אויס נישט מעהר ווי נאך 1|24 אנשטאט 1|12 פון דעם גאנצען ווערטה — 3 פענס אנשטאט 6 פענס; אדער וואס איז אלץ איינס: עס ווערט איצט צוגעגעבען צו די פראדוקציאנס-מיטלען, בעת זיי ווערן פערוואנדעלט אין דעם פראדוקט, בערעכענענדיג יעדען שטיק, נישט מעהר ווי א האלבע ארבייט-שטונדע, אנשטאט וואס פריהער איז צוגעגעבען געוואָרן א גאנצע ארבייט-שטונדע. דער אינדיווידועלער ווערטה פון אט דער סחורה שטעהט איצט אונטער איהר געזעלשאפטליכען ווערטה, ד. ה. זי קאסט ווייניגער ארבייט-צייט איידער די גרויסע מאסע פון דעמזעלביגען ארטיקעל, וואס ווערט פראדוצירט אונטער די געזעלשאפטליכע דורכשניטס - בעדינגונגען. יעדער שטיק קאסט אין דורכשניט 1 שילינג, אדער ער שטעלט מיט זיך פאר 2 שטונדען פון געזעלשאפטליכער ארבייט; מיט דעם פערענדערטען פראדוקציאנס-אופן קאסט ער נאר 9 פענס, אדער ענטהאלט נאר 1½ ארבייט-שטונדען.

דער ווירקליכער ווערטה פון א סחורה אבער איז ניט איהר אינדיווידועלער, נאר איהר געזעלשאפטליכער ווערטה; ד. ה. ער מעסט זיך ניט דורך דער ארבייט-צייט, וואס די סחורה קאסט פאקטיש דעם פראדוצירער אין יעדען איינצעלנעם פאל, נאר דורך דער ארבייט-צייט, וואס פאדערט זיך געזעלשאפטליך פאר איהר פראדוקציאן. אויב דער קאפיטאליסט, וועלכער ווענדעט אן די נייע מעטאדע, פערקויפט זיין סחורה לויט איהר געזעלשאפטליכען ווערטה פון 1 שילינג, פערקויפט ער זי דעריבער מיט 3 פענס אריבער איהר אינדיווידועלען ווערטה, און רעאליזירט אויף דעם אופן אן עקסטרא-מעהרווערטה פון 3 פענס. פון דער אנדער זייט אבער שטעלט זיך איצט פאר איהם דער ארבייטס-טאג פאר אין 24 שטיק סחורה, אנשטאט וואס פריהער אין 12. כדי אלזא צו פערקויפען דעם פראדוקט פון איין ארבייטס-טאג, מוז ער האבען א טאפעלטען אבזאץ, אדער א צווייפאכיג גרעסערן מארק. ווען די אומשטענדען בלייבען זאנסט דיזעלביגע, קאנען זיינע סחורות עראבערן א גרעסערן פלאץ אויפ'ן מארק, נאר דורך א פערקלענערונג פון זייערע פרייזען. ער וועט זיי דעריבער פערקויפען אריבער זייער אינדיווידועלן ווערטה אבער אונטער זייער געזעלשאפטליכען ווערטה, מיט

וועלען זאגען פאר 10 פענס א שטיק. אט אזוי שלאגט ער נאך אליין ארויס אן עקסטרא־מעהרווערטה פון 1 פעני אויף יעדען איינצעלנעם שטיק. אט די פערגרעסערונג פון מעהרווערטה ווערט מקוים פאר איהם, סיי זיין סחורה געהערט אדער זי געהערט ניט צו דעם קלאס נויטוועגדיגע לעבענסמיטלען, וועלכער האט א בעשטימענדען איינפלוס אויף דעם אלגעמיינעם ווערטה פון דער ארבייט־קראפט. אבגעזעהן פון אט דעם לעצטערן אומשטאנד, עקזיסטירט, הייסט עס, פאר יעדען איינצעלנעם קאפיטאליסט דער מאטיוו וועלעלער צו מאכען די סחורה דורך א פערגרעסערטער פראדוקטיווקראפט פון דער ארבייט.

פונדעסטוועגען אפילו אין אט דעם פאל נעהמט זיך די געהעכערטע פראדוקציאן פון מעהרווערטה פון דער פערקירצונג פון דער נויטוועגדיגער ארבייט־צייט און דער פערלענגערונג פון דער מעהר־ארבייט, וואס קומט דערמיט.** די נויטוועגדיגע ארבייט־צייט האט בעטראפען 10 שטונדען, אדער דער טאג־ווערטה פון דער ארבייט־קראפט 5 שילינג; די מעהר־ארבייט האט בעטראפען 2 שטונדען, און דער טעגליך־פראדוצירטער מעהרווערטה איז דעריבער געווען 1 שילינג. אונזער קאפיטאליסט אבער פראדוצירט איצטער 24 שטיק, וועלכע ער פערקויפט מיט 10 פענס א שטיק, אדער צוזאמען פאר 20 שילינג. אזוי ווי דער ווערטה פון די פראדוקציאנסמיטלען איז גלייך 12 שילינג, סעהרען $14\frac{2}{5}$ שטיק סחורה אום נאר דעם אויסגעלעגטען קאנסטאנטען קאפיטאל. דער צוועלף־שטונדיגער ארבייטס־טאג ווערט פארגעשטעלט אין די איבעריגע $9\frac{3}{5}$ שטיקער. אזוי ווי דער פרייז פון דער ארבייט־קראפט איז גלייך 5 שילינג, ווערט די נויטוועגדיגע ארבייט־צייט פארגעשטעלט אין דעם

** „דער פראפיט העננט ניט אב פון דער מאכט, וואס איינער האט צו זאגען איבער דעם פראדוקט פון דעם אנדערנ'ס ארבייט, נאר פון דער מאכט איבער דער ארבייט גופא. אויב ער איז אימשטאנד צו פערקויפען זיין סחורה טייערער, בעת דער לויז פון זיינע ארבייטער בלייבט ניט פערענדערט, האט ער דערפון גאנץ קלאר א פארטייל.... א קלענערער טייל פון דאס, וואס ער פראדוצירט, איז גענוג צו ברענגען די ארבייט אין בעוועגונג, און פאלגליך בלייבט א גרעסערער טייל פאר איהם אליין." ("Outlines of Political Economy", London 1832, p. 49, 50.)

פראדוקט פון 6 שטיקער, און די מעהר־ארבייט אין 3 3|5 שטיקער. די פראפארציע פון דער נויטווענדיגער ארבייט צו דער מעהר־ארבייט, וואס האט אונטער די געזעלשאפטליכע דורכשניט־בעדינגונגען בעטראפען 5 צו 1, בעטרעפט איצט נאר 5 צו 3.

דערזעלבער רעזולטאט בעקומט זיך אויך אויף דעם אופן: דער ווערטה פון די פראדוקטען פון א צוועלף־שטונדיגען ארבייטס־טאג איז 20 שילינג. דערפון געהערן 12 שילינג דעם ווערטה פון די פראדוקציאנס־מיטלען, וועלכער ערשיינט נאר ווידער. בלייבען, הייסט עס, 8 שילינג אלס א געלד־אויסדרוק פון דעם ווערטה, אין וועלכען עס שטעלט זיך פאר דער ארבייטס־טאג. אט דער געלד־אויסדרוק איז העכער איידער דער געלד־אויסדרוק פון דער געזעלשאפטליכער דורכשניט־ארבייט פון דעמזעלבען סארט, אין וועלכען 12 שטונדען דריקען זיך נאר אויס אין 6 שילינג. די ארבייט פון דער אויסנאהמסווייזער פראדוקטיוויטעט ווירקט ווי א פערשטארקטע (פאטענציערטע) ארבייט, זי שאפט אין דעמזעלביגען צייט־משך העכערע ווערטהען איידער די געזעלשאפטליכע דורכשניט־ארבייט פון דעמזעלביגען סארט. אונזער קאפיטאליסט אבער צאהלט נאך אלץ ווי פריהער נישטמעהר ווי 5 שילינג פאר דעם טאג־ווערטה פון דער ארבייט־קראפט. דער ארבייטער דארף דעריבער ארבייטען איצטער נאר 7 1|5 שטונדען, אנשטאט ווי פריהער 10, כדי צו פראדוצירן דעם דאזיגען ווערטה. זיין מעהר־ארבייט וואקסט פאלגליך אויף 2 4|5 שטונדען, און דער מעהרווערטה וואס ער פראדוצירט, — פון 1 שילינג אויף 3. דער קאפיטאליסט, וועלכער ווענדט אן דעם פערבעסערטען פראדוקציאנס־אופן, נעהמט דעריבער צו פאר זיך א גרעסערן טייל פון דעם ארבייטס־טאג אלס מעהר־ארבייט, איידער די איבעריגע קאפיטאליסטען אין דעמזעלביגען געשעפט. ער טהוט אינדיווידועל, וואס דער קאפיטאל בכלל טהוט אין דער פראדוקציאן פון'ם רעלאטיווען מעהרווערטה. פון דער אנדער זייט אבער פערשווינדט דער דאזיגער עקסטרא־מעהרווערטה, אזויבאלד ווי דער נייער פראדוקציאנס־אופן ווערט פעראלגעמיינערט, און עס פערשווינדט דערמיט דער חלוק צווישען דעם אינדיווידועלען ווערטה פון די וואלוועלער־פראדוצירטע סחורות און זייער געזעלשאפטליכען ווערטה. דאס אייגענע געזעץ פון ווערטה־בעשטימונג דורך דער

ארבייט־צייט, וואס לאזט זיך פיהלען דעם קאפיטאליסט מיט דער נייער מעטאדע, אינדעם, וואס ער מוז פערקויפען זיין סחורה אונטער איהר געזעלשאפטליכען ווערטה, טרייבט זיינע קאנקורענטען, אלס צוואנג־געזעץ פון דער קאנקורענץ, איינצופיהרן דעם נייעם פראדוקציאנס־אופן.[4] די אלגעמיינע ראטע פון מעהרווערטה ווערט, הייסט עס, סוף־כל־סוף געענדערט פון דעם גאנצען פראצעס, נאר ווען די פערגרעסערונג פון דער פראדוקטיוו־קראפט פון דער ארבייט האט אנגעגריפען אזוינע פראדוקציאנס־צווייגען, און ממילא וועלכע געמאכט אזוינע סחורות, וועלכע געהען אריין אין דעם קרייז פון די נויטווענדיגע לעבענס־מיטלען און שטעלען דעריבער צוזאמען עלעמענטען פון דעם ווערטה פון דער ארבייטס־קראפט.

דער ווערטה פון סחורות שטעהט אין א פערקעהרטער פראפארציע צו דער פראדוקטיוו־קראפט פון דער ארבייט. און אזוי שטעהט אויך דער ווערטה פון דער ארבייטס־קראפט, ווייל זי ווערט בעשטימט דורך דעם ווערטה פון די סחורות. פערקעהרט, דער רעלאטיווער מעהרווערטה שטעהט אין א דירעקטער פראפארציע צו דער פראדוקטיוו־קראפט פון דער ארבייט. ער שטייגט ווען די פראדוקטיוו־קראפט שטייגט, און פאלט ווען זי פאלט. אנגענומען, אז דער געלד־ווערטה בלייבט דערזעלביגער, פראדוצירט א געזעלשאפטליכער דורכשניט־ארבייטס־טאג פון 12 שטונדען אלעמאל דעמזעלביגען ווערטה־פראדוקט, 6 שילינג צום ביישפיעל, קיין חלוק ניט ווי אזוי די ווערטה־סומע ווערט פערטיילט צווישען דעם עקוויוואלענט פאר'ן ווערטה פון דער ארבייט־קראפט און דעם מעהרווערטה. אויב אבער מחמת דער פערגרעסערטער פראדוקטיוו־קראפט פאלט

4 „ווען מיין נאכבאר, שאפענדיג א סך מיט ווייניג ארבייט, קאן דעריבער פערקויפען ביליג, מוז איך געפינען א מיטעל צו פערקויפען פונקט אזוי ביליג ווי ער. אט אזוי צווינגט יעדע ערפינדונג, יעדע מעטאדע און יעדע מאשין, וואס מאכט מעגליך אויסצופיהרן אן ארבייט מיט ווייניגער הענד, און ממילא ביליגער, אז די אנדערע זאלען אנווענדען ענטוועדער דיזעלביגע ערפינדונג, מעטאדע אדער מאשין, אדער זיי זאלען ערפינדען עפעס ענליכעס, כדי זיי זאלען אלע בלייבען אין דערזעלביגער לאגע און קיינער זאל ניט זיין אימשטאנדע צו פערקויפען ביליגער איידער זיין נעקסטער" (The Advantages of the East India Trade to England", London 1720 p. 67.)

דער ווערטה פון די טעגליכע לעבענס־מיטלען, און פאלגליך פאלט דער טאג־ווערטה פון דער ארבייט־קראפט פון 5 שילינג אויף 3 שי־לינג, דאן וואקסט דער מעהרווערטה פון 1 שילינג אויף 3 שילינג, כדי צו פראדוצירן דעם ווערטה פון דער ארבייט־קראפט זיינען פריהער געווען נויטיג 10 ארבייט־שטונדען, און איצט זיינען ניט מעהר נויטיג ווי 6 ארבייט־שטונדען. 4 ארבייט־שטונדען זיינען פריי געווארן און קאנען צוגעלעגט ווערן צום געביט פון דער מעהר־ארבייט. עס איז דעריבער דער אימאנענטער טריעב און די בע־שטענדיגע טענדענץ פון קאפיטאל צו פערגרעסערן די פראדוקטיוו־קראפט פון דער ארבייט, כדי ווערלוועלער צו מאכען די סחורה און דורכדעם ווערלוועלער מאכען דעם ארבייטער אליין.5)

דער אבסאלוטער ווערטה פון דער סחורה איז אן און פאר זיך גלייכגילטיג פאר דעם קאפיטאליסט, וועלכער פראדוצירט זי. איהר אינטערעסירט נאר דער מעהרווערטה, וואס שטעקט אין איהר און וואס קאן רעאליזירט ווערן אין דעם פערקויף. די רעאליזירונג פון דעם מעהרווערטה שליסט במילא איין דעם אומקעהר פון דעם אויס־געלעגטע ווערטה. איז אזוי ווי דער רעלאטיווער מעהרווערטה וואקסט אין א דירעקטער פראפארציע צו דער ענטוויקלונג פון דער פראדוקטיוו־קראפט פון דער ארבייט, בעת דער ווערטה פון די סחורות פאלט אין א פערקעהרטער פראפארציע צו דערזעלביגער

---

5) „אין וואס פאר א פראפארציע דעם ארבייטערס הוצאות זאלען ניט פער־קלענערט ווערן, אין דערזעלביגער פראפארציע ווערט פערקלענערט זיין לוין, אויב עס ווערן אבגעשאפט אין דערזעלביגער צייט די בעשרענקונגען אויף דער אינדוסטריע". ("Considerations concerning taking off the Bounty on Corn Exported etc. London 1,52 p. 7). „די אינטערעסן פון דער אינדוסטריע און האנדעל פאדערן, אז קארן און אלע לעבענס־מיטלען זאלען זיין אזוי ביליג ווי מעגליך; וואריום יעדע זאך וואס מאכט זיי טייער, מאכט אויך טייער דעם ארבייטס־לוין... אין אלע לענדער, וואו די אינדוסטריע איז ניט בעשרענקט, מוז דער פרייז פון די לעבענסמיטלען בעאיינפלוסען דעם פרייז פון דער ארבייט. דער דאזיגער פרייז וועט אלעמאל פאלען, ווען די לעבענסמיטלען ווערן ביליגער." (דארט גופא, ז. 3). „די שכירות פאלען אין דעמזעלביגען גראד, אין וועלכען די פראדוקטיוו־קרעפטען שטייגען. די מאשין פערביליגט גאנץ געוויס די לעבענסמיטלען, זי פערביליגט אבער אין דערזעלביגער צייט אויך די ארבייטער." ("A Prize Essay on the Comparative Merits of Competition and Cooperation", London 1:34, p. 27.)

ענטוויקלונג; און אזוי ווי דערזועלבינער אידענטישער פראצעס מאכט ביליגער די סחורות און פערגרעסערט דעם מעהרווערטה, וואס ליעגט אין זיי—ווערט דערמיט געלעזט דאס רעטעניש, פאר־וואס דער קאפיטאליסט, וועמעס איינציגער עסק איז נאר צו פראָ־דוצירען טוישווערטהען, שטרעבט נאכאנאנד ארונטער צו־ווארפען דעם טוישווערטה פון סחורות. דאס איז א ווידערשפרוך, מיט וועלכען קעניי, איינער פון די גרינדער פון דער פאליטישער עקאָ־נאמיע, האט פערשאפט יסורים זיינע געגנער, און אויף וועלכען זיי זיינען איהם שולדיג געבליבען אן ענטפער. „איהר גיט צו, — זאגט קעניי — אז וואס מעהר קאסטען און טייערע ארבייט מען קאן איינ־שפארן אין דער פאבריקאציע פון אינדוסטריעלע פראדוקטען, ניט ערענגענדיג קיין שאדען דער פראדוקציאן, אלץ פארטיילהאפטער איז די דאזיגע איינשפארונג, ווייל זי פערקלענערט דעם פרייז פון דעם פארטיגען ארטיקעל. און פונדעסטוועגען גלויבט איהר טראָץ דעם, אז די שאפונג פון רייכטום, וועלכער נעהמט זיך פון דער אר־בייט פון די אינדוסטריעלע ארבייטער, בעשטעהט אין דער פער־גרעסערונג פון דעם טויש־ווערטה פון זייערע פארטיגע פראדוק־טען". [*]

די איינשפארונג אין ארבייט דורך דער ענטוויקלונג פון דער פראדוקטיוו־קראפט פון דער ארבייט [7] בעצוועקט אלזא אין דער קאפיטאליסטישער פראדוקציאן לגמרי ניט די פערקירצונג פונ'ם ארבייטס־טאג. זי בעצוועקט נאר די פערקירצונג פון דער ארבייט־

---

[*] קעניי, „דיאלאג סיר לע קאמערס ע סיר לע טראוואַ דעז ארטיזאן", פאריז 1846, ז. 188, 189.

[7] „די דאזיגע ספעקולאנטען, וועלכע זוכען אזוי שטארק איינצושפארן די ארבייט פון די ארבייטער, פאר וועלכער זיי מוזען בעצאהלען." (זש. נ. בירא, „די מאנאפאל קי ז'עטאבלי דאן לעז ארט אינדיסטריעל ע לע קאמערס", פאריז 1828, ז. 31.) „דער אונטערנעהמער וועט שטענדיג טהאן אלעס מעגליכע, כדי איינצושפארן צייט און ארבייט." (דונאלד סטוארט, ווארקס, עד. ביי סער וו. האמילטאן, עדינבורג 1855, ב. III „לעקטשורס אן פאליטיקאל עקאנאמי", ז. 318.) „זייער גאנצע אויפמערקזאמקייט ווערט כמעט אויסשליסליך אבגעגעבען אויף דעם צו פערגרעסערן אט די קראפט." (ר. דזשאנס, „טעקסט בוק אוו לעקטשורס אן דהי פאליטיקאל עקאנאמי אוו נייישאנס", הערטפארד, 1852, לעקטשור III

צייט, וואָס איז נויטיג פאַר דער פּראָדוקציאָן פון אַ בעשטימטען סכום סחורות. דאָס, וואָס דער אַרבייטער פּראָדוצירט דורך דער פערגרעסערטער פּראָדוקטיוו־קראַפט פון זיין אַרבייט צעהן מאָל מעהר סחורה צ.ב.ש. אין איין שטונדע איידער ער האָט פריהער פּראָדוצירט, שטערט לגמרי ניט איהם צו לאָזען אַרבייטען ווי פריהער 12 שטונדען אַ טאָג און צו פּראָדוצירן אין די 12 שטונדען 1200 שטיקער, אַנשטאָט די פריהערדיגע 120 שטיקער. יאָ, זיין אַרבייטס־טאָג קאָן נאָך אין דערזעלביגער צייט פערלענגערט ווערן, אַזוי אַז ער פּראָדוצירט איצט אין 14 שטונדען 1400 שטיקער א.אז.

ו. מען קאָן דעריבער לעזען ביי עקאָנאָמיסטען פון דעם מין אַ שטייגער ווי מאַקולאָק, אורע, סיניאָר און ווי זיי אַלע הייסען דאַרטען, אויף איין זייט, אַז דער אַרבייטער איז שולדיג אַ דאַנק דעם קאַפּיטאַל פאַר דער ענטוויקלונג פון די פּראָדוקטיוו־קרעפטען, ווייל זי פערקירצט די נויטווענדיגע אַרבייט־צייט; און אויף דער נעקסטער זייט, אַז ער מוז אַרויסווייזען זיין דאַנקבאַרקייט דערמיט, וואָס ער וועט ווייטער אַרבייטען 15 שטונדען אַנשטאָט 10. די ענטוויקלונג פון דער פּראָדוקטיוו־קראַפט פון דער אַרבייט, אין די גרענצען פון דער קאַפּיטאַליסטישער פּראָדוקציאָן, בעצוועקט צו פערקירצען דעם טייל פון דעם אַרבייטס־טאָג, וואָס דער אַרבייטער מוז אַרבייטען פאַר זיך אַליין, כדי טאַקע דורכדעם צו פערלענגערן דעם אַנדער טייל פונ׳ם אַרבייטס־טאָג, וועלכען ער קאָן אַרבייטען אומזיסט פאַר דעם קאַפּיטאַליסט. אויף ווי ווייט דער דאָזיגער רעזולטאַט קאָן דערגרייכט ווערן אפילו אָהן אַ פערבילינגערונג פון די סחורות, וועט זיך אַרויסצייגען אין די בעזונדערע פּראָדוקציאָנס־מעטאָדען פון דעם רעלאַטיווען מעהרווערטה, וועלכע מיר וועלען איצט זיך נעהמען אונטערזוכען.

עלפטער קאפיטעל.

קאאפעראציע

די קאפיטאליסטישע פראדוקציאן פאנגט זיך ווירקליך אן, ווי מיר האבען געזעהן, נאר דאן, ווען דערזעלביגער אינדיווידועלער קאפיטאל בעשעפטיגט אין איין צייט א גרעסערע צאהל ארבייטער; ווען דער ארבייט־פראצעס, הייסט עס, ווערט אנגעפיהרט אויף א ברייטערן מאסשטאב, און ליפערט א גרעסערע צאהל פראדוקטען. דאס צוזאמען־ווירקען פון א גרעסערער צאהל ארבייטער אין דערזעלביגער צייט, אין דעמזעלביגען פלאץ (אדער, אויב איהר ווילט עס בעסער אנרופען: אויף דעמזעלביגען ארבייטס־פעלד), כדי צו פראדוצירן דעמזעלביגען סארט סחורה, אונטער דער קאמאנדע פון דעמזעלביגען קאפיטאליסט, מאכט אויס היסטאריש און לאגיש דעם אנפאנג־פונקט פון דער קאפיטאליסטישער פראדוקציאן. בנוגע דעם פראדוקציאנס־אופן גופא אונטערשיידעט זיך צ.ב.ש. די מאנופאקטור אין איהרע ערשטע שטופען כמעט מיט קיין אנדער זאך ניט פון דער האנדווערק־אינדוסטריע פון די גילדען (צעכען), א חוץ דורך דער גרעסערער צאהל ארבייטער, וואס זיינען גלייכצייטיג בעשעפטיגט פון דעמזעלביגען קאפיטאל. דעם צעך־מייסטער'ס ווערקשטאט איז נאר פערגרעסערט געווארן.

דער אונטערשייד, הייסט עס. איז אין אנהויב נאר קוואנטיטאטיוו. מיר האבען געזעהן, אז די מאסע פונ'ם מעהרווערטה, וואס א בעשטימטער קאפיטאל פראדוצירט, איז גלייך צו דעם מעהרווערטה, וואס אן איינצעלנער ארבייטער ברענגט, גע'כפל'ט מיט דער צאהל פון די גלייכצייטיג־בעשעפטיגטע ארבייטער, די דאזיגע צאהל פאר זיך ענדערט גארניט אין פרט פון דער ראטע פון מעהרווערטה אדער פון דעם גראד־עקספלואטאציע פון דער ארבייט־קראפט; און וואס איז נוגע דער פראדוקציאן פון דעם סחורה־ווערטה בכלל איז פאר איהר יעדע קוואליטאטיווע פערענדערונג פון דעם ארבייט־פראצעס גאנץ ענאל. דאס פאלגט פון דער נאטור פונ'ם ווערטה. אויב א צוועלף־שטונדיגער ארבייטס־טאג פערקער־

פערט זיך אין 6 שילינג, וועלען 1200 אזעלכע ארבייטס־טעג זיך פערקערפערן אין 6 שילינג גע'כפל'ט אויף 1200 — אין 7200 שילינג. אין איין פאל האבען זיך 12 מאל 1200, ד.ה. 14,400 ארבייט־שטונדען פערקערפערט אין די פראדוקטען, אין דעם אנדער פאל בלויז 12 שטונדען. אין דער פראדוקציאן פון ווערטה רעכענט זיך אלעמאל דער רבים נאר אלס אזויפיעל איינצעלנע. פאר דער ווערטה־פראדוקציאן מאכט, הייסט עס, קיין אונטערשייד ניט, צי 1200 ארבייטער פראדוצירן בעזונדער, צי זיי זיינען פעראייניגט אונטער דער קאמאנדע פון דעמזעלביגען קאפיטאל.

פונדעסטוועגען קומט אין געוויסע גרעניצען דאך פאר א מאדיפיקאציע (א שנוי). די ארבייט, וועלכע איז פערקערפערט אין ווערטה, איז ארבייט פון א געזעלשאפטליכער דורכשניטס־קוואליטעט; הייסט עס, דער אויסדרוק פון א דורכשניטליכער ארבייט־קראפט. א דורכשניטס־גרויס עקזיסטירט אבער אלעמאל נאר אלס דורכשניט פון א סך פערשיידענע איינצעלנע גרויסען פון דעמזעלביגען סארט. אין יעדען אינדוסטריע־צווייג אונטערשיידט זיך דער איינצעלנער ארבייטער, ראובן אדער שמעון, מעהר אדער ווייניגער פון דעם דורכשניטס־ארבייטער. אט די אינדיווידועלע חלוקים, וועלכע הייסען אין דער מאטעמאטיק „טעות'ן", סלוק'ן איינע די אנדערע און פערשווינדען, וויבאלד מען נעהמט א גרעסערע צאהל ארבייטער צוזאמען. דער בעריהמטער סאפיסט און היפאקריט עדמונד בורק וויל דרינגען פון זיינע פראקטישע ערפאהרונגען אלס פערמער, אז אפילו „אין אזא קליינע ראטע" ווי 5 פארם־ארבייטער פערשווינדט יעדער אינדיווידועלער אונטערשייד פון דער ארבייט; און פאלגליך, אז די ערשטע בעסטע 5 דערוואקסענע ענגלישע פארם־ארבייטער גענומען צוזאמען, וועלען אין דערזעלבער צייט אויפטאן פונקט אזויפיעל ארבייט, ווי יעדע אנדערע 5 ענגליש פארם־ארבייטער.[3] ווי די מעשה זאל ניט זיין, עס איז אבער קלאר, אז דער־

3 „כלי ספק בעשטעהט א גרויסער אונטערשייד צווישען דעם ווערטה פון די ארבייטען פון פארשיידענע מענשען. זיי אונטערשיידען זיך אין קראפט, געשיקליכקייט און אויפמערקזאמקייט. מיינע אייגענע גענויע בעאבאכטונגען האבען מיך אבער איבערציינט, אז יעדע איין גרופע פון 5 מענער פון א בעשטימטען עלטער לייסטעט פונקט אזויפיעל ארבייט, ווי יעדע אנדערע מעגליכע גרופע פון־

111281
הספריה המשותפת
ש. ק. ל.
שפיר - קרית־גת - לכיש

קאלעקטיוו־ארבייטסטאג פון א גרעסערער צאהל גלייכצייטיג־בע־
שעפטיגטע ארבייטער, דיווידירט דורך דער צאהל פון די דאזיגע
ארבייטער, איז אן און פאר זיך איין טאג געזעלשאפטליכע דורכ־
שניטס־ארבייט. לאמיר אננעהמען צ.ב.ש. אז דער ארבייטס־טאג
פון אן איינצעלנעם ארבייטער איז 12 שטונדען. אזוי מאכט אויס
דער ארבייטס־טאג פון 12 גלייכצייטיג־בעשעפטיגטע ארבייטער א
קאלעקטיוו־ארבייטסטאג פון 144 שטונדען; און הגם די ארבייט
פון יעדען איינעם פון דעם טוצען קאן זיך מעהר אדער וועניגער
אונטערשיידען פון דער געזעלשאפטליכער דורכשניטס־ארבייט, יע־
דער איינער פון זיי, הייסט עס, קאן פערברויכען מעהר אדער
וועניגער צייט אויף דעמזעלביגען שטיק ארבייט, פונדעסטוועגען
אזוי ווי יעדען איינצעלנעמס ארבייטס־טאג איז ½ פון דעם קא־
לעקטיוו־ארבייטסטאג פון 144 שטונדען, בעזיצט ער די געזעל־
שאפטליכע דורכשניטס־קוואליטעט. פאר דעם קאפיטאליסט אבער,
וועלכער בעשעפטיגט די 12 מענשען, עקזיסטירט דער ארבייטס־טאג
אלס א קאלעקטיוו־ארבייטסטאג פון די אלע 12. דער ארבייטס־טאג
פון יעדען איינעצעלנעם עקזיסטירט ווי אן אליקוואטער טייל פון
דעם קאלעקטיוו־ארבייטסטאג, קיין חלוק ניט צי די 12 ארבייטען
איינע די אנדערע צום האנד, צי דער גאנצער צוזאמענהאנג פון
זייערע ארבייטען בעשטעהט נאר דריין, וואס זיי ארבייטען פאר
דעמזעלביגען קאפיטאליסט. וואלטען, פערקעהרט די 12 ארבייטער
געווען בעשעפטיגט פארוויז פון 6 קליינע באסעס, וואלט עס נאר
געווען א צופאל, אויב יעדער איינצעלנער באס וואלט פראדוצירט
דעמזעלבען ווערטה און רעאליזירט דורכדעם די אלגעמיינע ראטע
פון מעהרווערטה. עס וואלטען פארגעקומען אינדיווידועלע חלוקים.

דעמזעלבען ארט. דאס בעטייט, אז צווישען אזעלכע 5 מענער האט איינער אלע
אייגענשאפטען פון א גוטען ארבייטער, איינער—די אייגענשאפטען פון א שלעכ־
טען ארבייטער, בעת די איבעריגע 3 שטעהען אין מיטען און פאסען זיך צו מעהר
אדער וועניגער צו דעם ערשטען און דעם לעצטען. אין אזא קליינע ראטע פון
5 ארבייטער, געפינט זיך שוין אלזא דער ריכטיגער דורכשניט פון דער ארבייט־
לייסטונג פון אירגענד וועלכע 5 מענשען." (ע. בורק, "Thoughts and Details
on Scarcity" לאנדאן 1800, ז. 16) זעה קעטלע וועגען דעם דורכשניטס־אינ־
דיווידיאום.

ווען איין ארבייטער וואלט פערברויכט בעדייטענד מעהר צייט אויף דער פראָדוקציאָן פון אַ סחורה איידער עס איז געזעלשאפטליך נויטווענדיג, וואלט די ארבייט־צייט, וואס איז נויטווענדיג פאר איהם אינדיווידועל, בעדייטענד אָבגעטראָטען פון דער געזעלשאפטליך־נויטווענדיגער ארבייט־צייט אָדער פון דער דורכשניטס־ארבייט־צייט, און בכן וואלט זיין ארבייט ניט געגאלטען אלס דורכשניטס־ארבייט, און זיין ארבייט־קראפט וואלט זיך ניט גערעכענט אלס דורכשניטליכע ארבייט־קראפט. זי וואלט זיך אָדער גארניט פערקויפט, אָדער נאָר אונטער דעם דורכשניט־ווערטה פון דער ארבייט־קראפט. עס ווערט דעריבער לכתחילה אָנגענומען אַ בעשטימטער מינימום פון ארבייטס־טיכטיגקייט, און מיר וועלען שפעטער זעהן, אַז די קאפיטאליסטישע פראָדוקציאָן געפינט די מיטלען ווי צו מעסטען דעם דאָזיגען מינימום. טראָץ דעם אָבער טרעט אָט דער מינימום אָב פון דעם דורכשניט, הגם פון דער אנדער זייט, מוז דער קאפיטאליסט צאָהלען דעם דורכשניטס־ווערטה פון דער ארבייט־קראפט. פון די 6 קליינע באַסעס וואלט דעריבער איינער ארויסגעשלאָגען מעהר איידער די אלגעמיינע ראטע פון מעהר־ווערטה, דער אנדערער—ווייניגער. פאר דער געזעלשאפט וואלטען זיך די אונגלייכהייטען געגענזייטיג אויסגעגליכט, אָבער ניט פאר דעם איינצעלנעם באַס. דאָס געזעץ פון פערווערטונג [פון שאפען מעהרווערטה] רעאליזירט זיך דעריבער פאלשטענדיג פאר דעם איינצעלנעם פראָדוצירער ערשט דאן, ווען ער פראָדוצירט אלס קאפיטאליסט, ווען ער בעשעפטיגט פיעל ארבייטער אין איין צייט; פאלגליך, ווען ער ברענגט אין בעוועגונג פון אָנהויב אָן **געזעלשאפטליכע ארבייט**.*

די גלייכצייטיגע בעשעפטיגונג פון אַ גרעסערער צאָהל ארבייטער ברענגט אריין אַ רעוואָלוציע אין די מאטעריעלע בעדינגונגען

* הערר פראָפעסאָר ראשער האט געמאכט אַן ענטדעקונג, אַז איין נייטערקע, וועלכע די פראָפעסאָרשע בעשעפטיגט 2 טעג, טהוט אויף מעהר ארבייט איידער 2 נייטערקעס, וועלכע די פראָפעסאָרשע בעשעפטיגט אין איין טאָג. דער הערר פראָפעסאָר זאל ווייטער ניט מאכען זיינע בעאָבאכטונגען איבער דעם קאפיטאליסטישען פראָדוקציאָנס־פראָצעס אין דעם קינדער־צימער, און ניט אונטער אַזוינע אומשטענדען וואו עס פעהלט די הויפט־פערזאָן—דער קאפיטאליסט.

פון דעם ארבייט־פראָצעס, אפילו ווען דער ארבייטס־אופן בלייבט
דערזעלביגער. די געביידעו, אין וועלכע פיעלע ארבייטען צוזאמען,
דער לאַגער פאר רויה־מאטעריאל און דערגלייכען, די כלים, אינסטרו־
מענטען, אפאראטען א.אז.וו., וועלכע פיעלע געברויכען גלייכצייטיג
אָדער בייטענדיג זיך איינע נאָך די אַנדערע; קורץ, איין טייל פון
די פראָדוקציאָנס־מיטלען ווערט איצט פערברויכט אין דעם אַר־
בייט־פראָצעס געמיינשאַפטליך. דער טויש־ווערטה פון סחורות,
ממילא אויך פון פראָדוקציאָנס־מיטלען, פון איין זייט בעטראַכט,
ווערט ניט געהעכערט דורך וועלכער עס איז גרעסערער אויסנוצונג
פון זייער געברויך־ווערטה. פון דער אַנדער זייט, ווערט גרעסער
דער מאַסשטאַב פון די געמיינשאַפטליך־געברויכטע פראָדוקציאָנס־
מיטלען. אַצימער, אין וועלכען עס ארבייטען 20 וועבער מיט
זייער 20 וועבשטוהלען, מוז פערנעהמען א גרעסערן פלאַץ איידער
א צימער פון איין אונאַבהענגיגען וועבער מיט צוויי געזעלען.
אָבער די פראָדוקציאָן פון איין ווערקשטאַט פאר 20 פערזאָן קאָסט
ווייניגער ארבייט, איידער די פראָדוקציאָן פון 10 ווערקשטאַטען
פאר יעדע צוויי פערזאָנען; דער ווערטה פון מאַסענווייז־קאָנצענט־
רירטע און געמיינזאַמע פראָדוקציאָנס־מיטלען וואקסט ניט אויף
דעם אופן בכלל פראָפּאָרציאָנעל צו דעם אומפאַנג און דער נוץ־
ווירקונג פון די דאָזיגע מיטלען. געמיינשאַפטליך־פערנוצטע פראָ־
דוקציאָנס־ימטלען גיבען אָב א קלענערן ווערטה־חלק דעם איינ־
צעלנעם פראָדוקט, טיילווייז דערפאַר, ווייל דער גאַנצער ווערטה,
וואָס זיי גיבען אָב, פערטיילט זיך גלייכצייטיג אויף א גרעסערער
מאַסע פראָדוקטען, און טיילווייז דערפאַר, ווייל הגם זיי טרעטען
אריין אין פראָדוקציאָנס־פראָצעס מיט אן אַן אַבסאָלוט גרעסערן
ווערטה אין פערגלייך צו פעראיינצעלטע פראָדוקציאָנס־מיטלען, איז
אָבער זייער ווערטה רעלאַטיוו א קלענערער, ווען מען בעטראַכט
זייער ווירקונג־קרייז. דורכדעם פאַלט ארונטער איין ווערטה־חלק
פון דעם קאָנסטאַנטען קאַפּיטאַל, פאַלגליך פאַלט אויך, פראָפּאָר־
ציאָנעל צו זיין גרויס, דער גאַנצער (געזאַמט־) ווערטה פון דער
סחורה. די ווירקונג איז דיזעלביגע, ווי ווען די פראָדוקציאָנס־
מיטלען פון דער סחורה וואָלטען וועלוועלער פראָדוצירט געוואָרן.
אָט די עקאָנאָמיע (איינשפּאָרונג) אין דעם געברויך פון די פראָ־

דוקציאָנס־מיטלען שטאַמט נאָר פון זייער געמיינשאַפטליכען פער־בּרויך אין דעם אַרבייטס־פּראָצעס פון פיעלע אַרבייטער אינאייטעם. און זיי קריגען אָט דעם כאַראַקטער פון בעדינגונגען פון געזעל־שאַפטליכער אַרבייט, אָדער פון געזעלשאַפטליכע בעדינגונגען פון דער אַרבייט—אין אונטערשייד פון די צושפּליטערטע און רעלאַטיוו קאַסט־שפּיעליגע פּראָדוקציאָנס־מיטלען פון פעראיינצעלטע זעלבּ־שטענדיגע אַרבייטער אָדער קליינע באַסעס— אפילו ווען די מעהר־רערע אַרבייטער אַרבייטען נאָר צוזאַמען זייט ביי זייט, ניט האַנד אין האַנד. איין טייל פון די אַרבייטס־מיטלען בעקומט אָט דעם געזעלשאַפטליכען כאַראַקטער, נאָך איידער דער אַרבייט־פּראָצעס אַליין בעקומט אַזאַ כאַראַקטער.

די עקאָנאָמיע פון די פּראָדוקציאָנס־מיטלען מוז בכלל בע־טראַכט ווערן פון אַ טאָפּעלטען שטאַנדפּונקט. איין מאָל, אויף וויפיעל זי מאַכט וועלוועלער די סחורות און וואַרפט דורכדעם אַרונטער דעם ווערטה פון דער אַרבייט־קראַפט. נאָך אַמאָל, אויף וויפיעל זי פערענדערט די פּראָפּאָרציע פון דעם מעהרווערטה צו דעם סך הכל פון אויסגעלעגטען קאַפּיטאַל, ד. ה. צו דער ווערטה־סומע פון זיינע קאָנסטאַנטע און וואַריאַבּלע בעשטאַנד־טיילען. דער לעצטער פּונקט וועט דערקלערט ווערן אין דעם ערשטען אָבּטייל פון דעם דריטען בוך פון דעם ווערק, וואו מיר וועלען שוין בע־טראַכטען, צוליעב דעם צוזאַמענהאַנג, אויך איינינע פּרטים, וועלכע געהערען גאָר דאָ. דער גאַנג פון דעם אַנאַליז צווינגט אַזוי צו צערייסען דעם ענין — אַ צעררייסונג, וואָס שטימט גראַד מיט דעם גייסט פון דער קאַפּיטאַליסטישער פּראָדוקציאָן. אַזוי ווי דאָ טרעטען די אַרבייטס־בעדינגונגען אַרויס זעלבּשטענדיג אַנטקעגען דעם אַרבייטער, קומט אויך זייער עקאָנאָמיע פאָר ווי אַ ספּעציעלע אָפּעראַציע, וועלכע געהט איהם גאָרניט אָן, און האָט דע־ריבער ניט קיין פערבינדונג מיט די מעטאָדען, וואָס פערגרעסערן זיין פּערזענליכע פּראָדוקטיוויטעט.

די פאָרם פון דער אַרבייט פון פיעלע אַרבייטער, וועלכע אַר־בייטען אין דעמזעלביגען פּראָדוקציאָנס־פּראָצעס, אָדער אין פער־שיידענע, אָבער צוזאַמענהענגענדע פּראָדוקציאָנס־פּראָצעסען, פּלאַנ־

מעסיג אײנע נעבען די אַנדערע און אײנע מיט די אַנדערע, הײסט קאָאָפּעראַציע.[10]

אַזוי ווי די אָנגריף־קראַפט פון אַ סקאַדראָן קאַוואַלעריע אָדער די ווידערשטאַנד־קראַפט פון אַ רעגימענט אינפאַנטעריע איז גרינדליך פערשיידען פון דער סומע אָנגריף־ אָדער ווידערשטאַנד־קרעפטען, וואָס יעדער קאַוואַלעריסט אָדער אינפאַנטעריסט קאָן ענטוויקלען אינדיווידועל, אַזוי איז אויך די מעכאַנישע קראַפט־סומע פון פער־איינצעלטע אַרבייטער פערשיידען פון דער געזעלשאַפטליכער קראַפט־(פּאָטענץ), וואָס ענטוויקעלט זיך, ווען אַ סך הענד ווירקען גלייכצייטיג צוזאַמען אין דערזעלביגער ניט־צוטיילטער אָפּעראַציע, ווי צום ביישפּיעל, בעת מען דאַרף אויפהויבען אַ משא, דרעהען די ראָד פון אַ הויב־אַפּאַראַט, אָדער אָבראַמען אַ ווידערשטאַנד פון וועג.[11] די ווירקונג פון דער קאָמבינירטער אַרבייט וואָלט ענטוועדער גאָר ניט געקאָנט דורכגעפיהרט ווערן פון דער פעראיינצעלטער אַרבייט, אָדער נאָר אין אַ פיעל־לענגערער צייט, אָדער בלויז אויף אַ גאַנץ קליינעם מאָסשטאַב. עס האַנדעלט זיך דאָ ניט נאָר וועגען אַ פערגרעסערונג פון דער אינדיווידועלער פּראָדוקטיוו־קראַפט דורך דער קאָאָפּעראַציע, נאָר וועגען דער בעשאַפונג פון אַ פּראָדוקטיוו־קראַפט, וועלכע מוז זיין אַן און פאַר זיך אַ מאַסען־קראַפט.[11*]

[10] „קאָנקור דע פאָרס — צוזאַמענווירקונג פון קרעפטען". (דע טראַסי: „טרעטע' דע לאַ וואָלאָנטע' דע סע ז'עפעט". פּאַריז, 1826, ז. 78.)

[11] „עס זיינען פאַראַן פיעלע אַרבייטען פון אַזאַ איינפאַכען סאָרט, אַז עס קאָן ניט געמאַלט זיין ביי זיי קיין טיילונג פון דער אַרבייט, און דאָך קאָנען זיי בעזאָרגט ווערן דורך אַ צוזאַמענווירקען פון אַ סך פאַר הענד. צום ביישפּיעל אַרויפהויבען אַ גרויסען באַלקען אויף אַ וואַגען... קורץ, יעדע אַרבייט, וועלכע קאָן ניט אויסגעפיהרט ווערן, סיידען אַ סך פאַר הענד אונטערשטיצען איינע די אַנדערע געגענזייטיג און אין דערזעלבער צייט." (E. G. Wakefield, "A View of the Art of Colonization", London, 1849, p. 168)

[11*] בעת 1 מאַן איז איבערהויפּט ניט אימשטאַנד אויפצוהויבען אַ מאַסע פון אַ טאָן, און 10 מאַן מוזען זיך שטאַרק אָנשטרענגען דאָס אויפצוהויבען, קאָנען עס 100 אויפהויבען, ווען יעדערער לעגט בלויז צו אַ פינגער". (John Bellers, "Proposals for raising a College of Industry", London 1696, p. 21.)

א חוץ דער נייער קראפט־פאטענץ, וואס וואקסט אויס פון דער פערשמעלצונג פון פיעלע קרעפטען אין איין קאלעקטיוו־קראפט, בעשאפט ביי די מייסטע פראדוקטיווע ארבייטען בלויז דער געזעלשאפטליכער קאנטאקט אליין א וועט־אייפער און א בעזונדערע סטימולירונג פון די לעבענס־גייסטער (Animal Spirits), וועלכע פערגרעסערן די אינדיווידועלע לייסטונגס־פעהיגקייט פון די איינצעלנע ארבייטער. א טוצען פערזאנען צוזאמען אין א גלייכצייטיגען ארבייטס־טאג פון 144 שטונדען וועלען דעריבער ארויסגעבען א פיעל־גרעסערן קאלעקטיוו־פראדוקט, איידער 12 פעראיינצעלטע ארבייטער, פון וועלכע יעדער איינער ארבייט 12 שטונדען, אדער מעהר איידער 1 ארבייטער, וועלכער ארבייט 12 טעג נאכאנאנד.[12] דאס נעהמט זיך דערפון, וואס דער מענש איז פון דער נאטור, אויב ניט א פאליטישע חיה, ווי אריסטאטעל מיינט, איז יעדענפאלס א געזעלשאפטליכע חיה.[13]

הגם א סך מענשען טהוען דיזעלבינע ארבייט אדער דעמזעלבינען סארט ארבייט גלייכצייטיג און איינע די אנדערע צום האנד,

---

[12] „עס ליעגט אויך א פארטייל (ווען דיזעלבע צאהל ארבייטער זיינען בעשעפטיגט פון איין פערמער אויף 300 אקער לאנד, אנשטאט פון 10 פערמער אויף יעדע 30 אקער) אין דער פראפארציע פון די דיענער, וועלכע נאר פראקטישע מענשען וועלען לייכט פערשטעהן. עס איז נאטירליך צו זאגען, אז 1 צו 4 פערהאלט זיך דאסזעלבינע ווי 3 צו 12. דאס גילט אבער ניט אין דער פראקטיקע. ווארים אין שניט־צייט, ווי אין פיעלע אנדערע ארבייטען, וואו עס איז נויטיג צו טהאן זאכען אין איילעניש, ווערט די ארבייט בעסער און שנעלער אויסגעפיהרט דורכדעם וואס פיעלע ארבייט־קרעפטען ווערן צוזאמענגעבראכט אינאיינעם. אזוי צ.ב.ש. וועלען אין שניט־צייט שאפען 2 פוהר־לייט, 2 אנלאדער, 2 ווארפער, 2 שארער און די איבעריגע ביי דער קופה אדער אין שייער, טאפעלט אזויפיעל ווי דיזעלבינע צאהל ארבייטס־קרעפטען וואלטען אויפגעטאן, ווען זיי וואלטען געוועזן פערטיילט אין פערשיידענע ארבייטס־גרופען אויף פערשיידענע פערמען.“ (An Enquiry into the Connection between the Present Price of Provisions and the Size of Farms." By a Farmer. London 1773, p. 7, 8.)

[13] אריסטאטעל'ס דעפיניציע איז אייגענטליך, אז דער מענש איז פון דער נאטור א שטאדט־בירגער. זי איז פונקט אזוי כאראקטעריסטיש פאר דעם קלאסישען אלטערטום ווי פראנקלין'ס דעפיניציע, אז דער מענש איז פון דער נאטור א ווערקצייג־מאכער איז כאראקטעריסטיש פאר דעם יאנקיטום.

פונדעסטוועגען קאן די אינדיווידועלע ארבייט פון יעדען איינעם פארשטעלען, אלס טייל פון דער גאנצער ארבייט, פערשיידענע פאַזען פון דעם ארבייט־פראצעס גופא, דורך וועלכע דער ארבייט־געגענשטאנד לויפט דורך ראשיגער, צוליעב דער דאזיגער קאאפעראציע. צום ביישפיעל, ווען מויערער שטעלען זיך אויס אין א רייה, כדי ארויפצוברענגען די בוי־שטיינער פון פוס פון דער ריסטאוואניע ביז צום שפיץ, טהוט יעדערער פון זיי דיזעלביגע זאך, פונדעסטוועגען מאכען אויס די איינצעלנע טהאטען צוזאמענהענגערע טייլען פון איין קאלעקטיוו־ארבייט; זיי זיינען בעזונדערע פאזען, וועלכע יעדער בוי־שטיין מוז דורכגעהן אין דעם ארבייט־פראצעס, און די בוי־שטיינער ווערן דורך איהם ראשיגער ארויפגעטראגען פון די 24 הענד פון דעם קאלעקטיוו־ארבייטער, איידער זיי וואלטען געקאנט ארויפגעבראכט ווערן, ווען יעדער ארבייטער בעזונדער וואלט נאכאנאנד געגאנגען ארויף און אראב דעם לייטער. 14 דער ארבייט־געגענשטאנד לויפט דורך דעמזעלביגען מהלך אין א קירצערער צייט. אויף אנאנדער אופן קומט פאר א קאמבינאציע פון דער ארבייט, ווען מען נעהמט זיך פאר א בנין, צום ביישפיעל, אין דערזעלביגער צייט פון פערשיידענע זייטען; הגם די קאאפערירענדע מויערער טהוען דא אויך דיזעלביגע אדער גלייכארטיגע ארבייט. דער קאמבינירטער ארבייטס־טאג פון 144 שטונדען, וועלכער אטאקירט דעם ארבייט־געגענשטאנד פון פיעל זייטען אין רוים, ברענגט ארויס דעם קאלעקטיוו־פראדוקט ראשיגער, איידער דער 12־שטונדיגער ארבייטס־טאג פון מעהר אדער וועניגער פער־

14 „מען מוז אויך בעמערקען, אז אט די טיילווייזע צוטיילונג פון דער ארבייט קאן אויך פארקומען אפילו דארט, וואו אלע ארבייטער זיינען בעשעפטיגט מיט דערזעלביגער ארבייט. מויערער צ.ב.ש., וועלכע דערלאנגען ציגעל פון האנד צו האנד ביז דער העכערער ריסטאוואניע, טהוען אלע דיזעלביגע ארבייט, און דאך קומט צווישען זיי פאר א סארט צוטיילונג פון דער ארבייט, וועלכע בעשטעהט דעריין, וואס יעדערער פון זיי ברענגט דעם ציגעל א געוויסע שטרעקע ווייטער און אלע צוזאמען לאזן איהם גרייכען זיין ציעל פיעל שנעלער איידער עס וואלט פאסירט, ווען יעדערער פון זיי וואלט פאר זיך ארויפגעטראגען א ציגעל אויף דער העכערער ריסטאוואניע". (פ. סקארבעק: „טהעאריע דע ריטשען סאסיאל", 2־טע אויסגאבע, פאריז 1840, ב. 1, 97 און 98).

אייגצעלטע ארבייטער. וועלכע מוזען אטאקירן זייער ארבייט אייניציטיגער. דאס איז דערפאר, ווייל דער קאמבינירטער ארבייטער אדער דער קאלעקטיוו־ארבייטער האט אויגען און הענד פון פארנט און פון הינטען, און בעזיצט אין א געוויסען גראד אן אל־געגענווארט (ד. ה. ער איז איבעראל פול אין דערזעלביגער צייט). די פערשיידענע רוים־טיילען פונ'ם פראדוקט ווערן פארטיג אין דערזעלביגער צייט.

מיר האבען בעטאנט (אין די אויבערשטע ביישפיעלען), אז די פיעלע ארבייטער, וועלכע ערגענצען איינע די אנדערע, טהוען דיזעלביגע אדער גלייכארטיגע ארבייט, ווייל אט די איינפאכסטע פארם פון געמיינשאפטליכער ארבייט שפיעלט א גרויסע ראליע אפילו אין דער העכסט־ענטוויקעלטער געשטאלט פון דער קאאפעראציע. אויב דער ארבייט־פראצעס איז א קאמפליצירטער, גיט שוין די צאהל צוזאמענארבייטענדע אליין די מעגליכקייט צו פערטיילען די פערשיידענע אפעראציעס צווישען די פערשיידענע הענד, פאלגליך אבצוטאן זיי אין דערזעלביגער צייט און דורכדעם צו פערקירצען די ארבייט־צייט, וואס איז נויטיג צו פערענדיגען דעם קאלעקטיוו־פראדוקט.15

אין א סך פראדוקציאנס־צווייגען קומען פאר קריטישע מאַ־

מענטען, ד. ה. אזוינע צייטען, וואס ווערן בעשטימט דורך דער נאטור פון ארבייט־פראצעס גופא, אין וועלכע בעשטימטע ארבייט־רעזולטאטען מוזען דערגרייכט ווערן. צום ביישפיעל, ווען מען דארף שערן א סטאדע שעפסען, אדער מען דארף שניידען און אויפקלייבן א פעלד ווייץ, הענגט אב די קוואנטיטעט און קוואליטעט פונ'ם

15 „ווען עס האנדעלט זיך וועגן דער דורכפיהרונג פון א קאמפליצירטער ארבייט, מוזען דאן געמאכט ווערן מעהרערע ארבייטען אין איין צייט. איינער פיהרט דורך איין ארבייט בעת דער אנדערער טהוט אב אין דערזעלביגער צייט אנאנדערע ארבייט, און אלע צוזאמען העלפען דורכפיהרן א זאך, וועלכע אן איינצעלנער וואלט ניט אימשטאנד געווען צו דערגרייכען. איינער שטעהט ביים רודער, דער אנדערער ביי דעם הינטערשטען טייל שיף, א דריטער ווארפט דעם נעץ, אדער דעם הארפון, מיט וואס ער שטעכט דעם פיש, און אויף דעם אופן האט דער פישפאנג אן ערפאלג, וועלכער וואלט אונמעגליך געווען אהן אט דעם צוזאמענווירקען". (דע טראסי: „טרעטע דע לא וואלאנטע ע דע סע עפעט", פאריז, 1826, ז. 78).

פראדוקט פון דעם, וואס די ארבייט ווערט אין א געוויסער צייט אנגעפאנגען און אין א געוויסער צייט געענדיגט. דער צייט־משך וואס דער פראצעס דארף פערנעהמען, איז דא אזוי פארגעשריבען, ווי א שטייגער ביי דעם פראצעס פון פאנגען הערינג. דער איינצעלנער קאן פון איין טאג אויסשניידען נאר איין ארבייטס־טאג, לאמיר זאגען פון 12 שטונדען, אבער די צוזאמענווירקונג, קאאפעראציע, פון 100 מענשען צום ביישפיעל, ברייטערט אויס א 12־שטונדיגען טאג אין אן ארבייטס־טאג פון 1200 שטונדען. די קורצקייט פון דעם צייט־טערמין, אין וועלכען די ארבייט דארף אבגעטאן ווערן, ווערט פערגיטיגט דורך דער גרויס פון דער ארבייט־מאסע, וועלכע ווערט אריינגעווארפען אין דעם ענטשיידענעם מאמענט אויף דעם פראדוקציאנס־פעלד.[16] די רעכטצייטיגע ווירקונג הענגט דא אב פון דער גלייכצייטיגער אנווענדונג פון פיעלע קאמבינירטע ארבייטס־טעג; דער אומפאנג פון דעם ניצליכען עפעקט הענגט אב פון דער צאהל ארבייטער, וועלכע איז שטענדיג א קלענערע, איידער די צאהל, וואס וואלט געקאנט פועל'ן דיזעלביגע ווירקונג אין דעמזעלביגען צייט־משך, ארבייטענדיג אינדיווידועל. דערפאר, ווייל אט די קאאפעראציע פעהלט אין דעם מערב־טייל פון די פעראייניגטע שטאאטען און אין די געגענדען פון מזרח־אינדיע, וואו די ענגלישע הערשאפט האט צערשטערט די אלטע געמיינשאפטליכע בעל־הבית'ישקייט, ווערט יעהרליך פערוויסטעט אזויפיעל תבואה אין דעם ערשטען לאנד און אזויפיעל באוועל אין דעם אנדערן.[17]

---

[16] „וואס די ארבייט (אין דער אגריקולטור) ווערט אבגעטאן אין דעם ענטשיידענעם מאמענט, האט אזויפיעל א גרעסערע וויכטיגקייט.“ (An Enquiry etc., p. 9.) „עס איז ניטא קיין וויכטיגערער פאקטאר אין דער אגריקולטור, ווי דער פאקטאר פון צייט.“ (ליעביג: „איבער טהעאריע אונד פראקסיס אין דער לאנדווירטהשאפט“, 1856, ז. 23.)

[17] „די נעקסטע צרה, וועלכע כמעט קיינער וואלט ניט דערווארט אנצוטרעפען אין א לאנד, וואס עקספארטירט מעהר ארבייט איידער יעדעם אנדער לאנד אין דער וועלט, מיט דער אויסנאהם אפשר פון כינא און ענגלאנד—איז די אונמעגליכקייט צונויפצוקריגען א גענוגענדע צאהל ארבייטער ארּאבצונעהמען די באוועל פון פעלד. דער רעזולטאט איז, אז גרויסע מאסען פון דעם געוויקס בלייבען ניט אבגעריסען דעת אנאנדער טייל ווערט ערשט אויפגעקליבען פון דער ערד,

פון איין זייט דערלאזט די קאאפעראציע, אז די ארבייט זאל אנגעפיהרט ווערן איוף אן אויסגעשפרייטען שטח; זי ווערט דע־ריבער א נויטווענדיגקייט פאר געוויסע ארבייט־פראצעסען שוין צוליעב דעם שטח־צוזאמענהאנג פונ'ם ארבייט־געגענשטאנד אליין, ווי צ. ב. ש. ביי דרענאזש־ארבייט, וואסער־דאמען, אירריגאציע, בויען קאנאלען, גאסען, אייזענבאהנען א. אז. וו. פון דער אנדער זייט גיט זי די מעגליכקייט, פערהעלטניסמעסיג צו דעם פערגרע־סערטען ערך פון דער פראדוקציאן, פאר א רוימליכער פערשמעלע־רונג פון דעם פראדוקציאנס־געביט. אט די בעשרענקונג פון דעם שטח־פערנעהם פון דער ארבייט אין דערזעלביגער צייט בעת איהר ווירקונג־ספערע ווערט אויסגעברייטערט, וואס דורכדעם ווערט איינ־געשפארט א מאסע איבעריגע קאסטען, נעהמט זיך פון דער קאנגלא־מעראציע (צוזאמענדרענגונג) פון די ארבייטער, פון דעם צונויפ־דריקען פון פערשיידענע ארבייט־פראצעסען און פון דער קאנצענט־ראציע פון די פראדוקציאנס־מיטלען.18

פערגלייכען מיט דערזעלביגער סומע פעראיינצעלטע אינדיווי־דועלע ארבייטס־טעג, פראדוצירט דער קאמבינירטער ארבייטס־טאג גרעסערע מאסען געברויך־ווערטהען און פערקלענערט כמילא די ארבייטס־צייט, וואס איז נויטיג פאר דער פראדוקציאן פון א בע־

כצכדעם ווי עס איז אליין געפאלען און איז, פערשטעהט זיך, פערשמירט און טיילווייז פערפוילט געווארן. אזוי אז צוליעב דעם, וואס עס פעהלען ארבייטער אין דער ריכטיגער צייט, מוז דער פלאנצער אויסשטעהן דעם פערלוסט פון א גרויסען טייל פון דעם געטרעטעניש, אויף וועלכען ענגלאנד קוקט אויס מיט ביי־דע אויגען. (בענגאל הורקארו: „בימאנטהלי אווערלאנד, סומארי און ניוס, 22־טען יולי, 1618).

18) „אין דעם פארטשריט פון בארען־קולטיווירונג ווערט דער גאנצער קאפיטאל און די גאנצע ארבייט, וואס זיינען פריהער געווען אויסגעשפרייט אויף 500 אקער און אפשר נאך מעהר, איצט פערווענדעט אויף דער גרינדליכער בע־ארבייטונג פון 100 אקער". הגם „דער שטח האט זיך בערקלענערט לגבי דעם אנגעווענדעטען בעטרעף פון קאפיטאל און ארבייט, מאכט ער דאך אויס א ברייטערע פראדוקציאנס־ספערע אין פערגלייך צו דער ספערע, וועלכע איז פריהער בעזעצט און בעארבייט געווארן פון א איינצעלנעם, אונאבהענגיגען פראדוצירער".
R. Jones, "An Enquiry on the Distribution of Wealth", Part I On Rent, London 1831, p. 191, 199.

שטימטען נוץ־עפעקט [ניצליכען פּראָדוקט], סיי ער [דער קאָמבינירטער ארבייטס־טאָג] בעקומט אין א געגעבענעם פאל די דאָזיגע פערגרעסערטע פּראָדוקטיוו־קראַפט, ווייל ער פערשטאַרקט די מעכאַנישע קראַפט־פּאָטענץ פון דער אַרבייט, אָדער ווייל ער שפּרייט אוים זיין ווירקונג־ספערע אויף א גרעסערן שטח, אָדער ווייל ער פערשמעלערט דאָס פּראָדוקציאָנס־פעלד פערהעלטניסמעסיג צו דעם פערגרעסערטען ערך פון דער פּראָדוקציאָן, אָדער ווייל ער ברענגט אין בעוועגונג, אין קריטישע מאָמענטען, פיעל אַרבייט אין ווייניג צייט, אָדער ווייל ער סטימולירט דעם וועט־אייפער פון די איינצעלנע און שפּאַנט זייערע לעבענס־גייסטער, אָדער ווייל ער דריקט אַרויף דעם שטעמפּעל פון אָנגעהאַלטענקייט און פּיעלזייטינקייט אויף די גלייכאַרטיגע אַרבייטען פון א גרויסער צאָהל אַרבייטער, אָדער ווייל ער טהוט אָב פערשיידענע אָפּעראַציעס אין דערזעלביגער צייט, אָדער ווייל ער עקאָנאָמיזירט די פּראָדוקציאָנס־מיטלען דורך זייער געמיינשאַפטליכען געברויך, אָדער ווייל ער גיט דער אינדיווידועלער אַרבייט דעם כאַראַקטער פון געזעלשאַפטליכער דורכשניטס־אַרבייט—אונטער אַלע אומשטענדען איז די ספּעציפישע פּראָדוקטיוו־קראַפט פון דעם קאָמבינירטען אַרבייטס־טאָג די געזעלשאַפטליכע פּראָדוקטיוו־קראַפט פון דער אַרבייט, אָדער די פּראָדוקטיוו־קראַפט פון געזעלשאַפטליכער אַרבייט. זי נעהמט זיך פון דער קאָאָפּעראַציע גופא. ווען דער אַרבייטער ווירקט פּלאַנמעסיג צוזאַמען מיט אַנדערע, וואַרפט ער אַראָב זיינע אינדיווידועלע שראַנקען און ענטוויקעלט די כחות פון זיין מין.[19]

---

[19] „די קראַפט פון דעם איינצעלנעם איז זעהר קליין, אבער די פעראייניגונג פון אַט די קליינע קרעפטען מאכט אוים א קאָלעקטיוו־קראַפט, וועלכע איז גרעסער ווי די סומע פון אַלע טייל־קרעפטען. פאָלגליך קאָן בלויז די פעראייניגונג פון די קרעפטען אַליין פערמינערן די צייט־דויער און פערגרעסערן דעם געביט, אויף וועלכען איהר אַרבייט ווירקט.“ (ג. ר. קארלי, נאָטע צו פּ. ווערי: „מעדיטאַציאָני סוללא עקאָנאָמיאַ פּאָליטיקא“ (צוערשט געדרוקט 1773) אין דער אויסגאַבע פון די איטאַליענישע עקאָנאָמען פון קוסטאָדי, פּאַרטע מאָדערנאַ, ב. XV ז. 196.) —תוספה צו דער פראַנצויזישער אויסגאַבע: „די געמיינשאַפטליכע אַרבייט דערגרייכט רעזולטאַטען, וועלכע די אַרבייט פון דעם איינצעלנעם וואָלט קיינמאָל ניט געקאָנט אַרויסברענגען. אין דעם ערך, איז וועלכען די מענשהייט וואַקסט אין צאָהל, יאָגען די פּראָדוקטען פון דער פעראייניגטער אַרבייטס־פלייסיגקייט פיעל

אויב ארבייטער בכלל קאָנען ניט ווירקען דירעקט צוזאַמען, סיידען זיי זיינען צוזאַמען—זייער צוזאַמענקלייבען זיך אויף אַ בעשטימטען שטח, הייסט עס, איז אַ תנאי פון זייער קאָאָפּעראַציע—קאָנען לוין־ארבייטער ניט קאָאָפּערירן סיידען דערזעלביגער קאַפּי־טאַל, דערזעלביגער קאַפּיטאַליסט, בעשעפטיגט זיי אין דערזעלביגער צייט; סיידען הייסט עס, ער קויפט זייערע ארבייט־קרעפטען אין דערזעלביגער צייט. דער סך־הכל פון דעם ווערטה פון די דאָזיגע ארבייט־קרעפטען, אָדער די לוין־סומע פון די ארבייטער פאַר דעם טאָג, דער וואָך א.אז.וו. מוז דעריבער זיין פעראייניגט ביים קאַפּיטאַליסט אין קעשענע, איידער די ארבייט־קרעפטען גופא ווערן פעראייניגט אין דעם פּראָדוקציאָנס־פּראָצעס. צאָהלען 300 ארבייטער אויף איין מאָל, ווען נאָר אפילו פאַר איין טאָג, פאָדערט אַ גרעסערן קאַפּיטאַל־אויסלעג, איידער צאָהלען אַ קליינע צאָהל ארבייטער וואָך פאַר וואָך אין משך פון אַ גאַנצען יאָהר. די צאָהל פון די קאָאָפּערירענדע אַרבייטער, אָדער די פּראָגרעסיווע פערגרעסערונג פון דער קאָאָפּעראַציע, הענגט, הייסט עס, קודם אָב פון דער גרויס פונ'ם קאַפּיטאַל, וואָס דער איינצעלנער קאַפּיטאַליסט קאָן אויסלעגען ביים איינקויפען די ארבייט־קראַפט; דאָס הייסט, עס הענגט אָב פון דעם ערך, אויף וויפיעל אַ וועלכער עס איז קאַפּיטאַליסט האָט צו זאָגען איבער די לעבענסמיטלען פון פיעלע ארבייטער.

און אזוי ווי מיט דעם וואַריאַבלען קאַפּיטאַל, אזוי שטעהט אויך די זאַך מיט דעם קאָנסטאַנטען קאַפּיטאַל. דער אויסלעג אויף רויה־מאַטעריאַל, צום ביישפּיעל, איז 30 מאָל גרעסער פאַר איין קאַפּי־

אריבער די סומע, וועלכע וואָלט צוגעקומען דורך אַ פּשוט'ן חבור אויפ'ן גרונד פון דער דאָזיגער פערמעהרונג.... אין די מעכאַנישע מלאכות, אזוי גוט ווי אין די ארבייטען פון דער וויסענשאַפט, קאָן איין מענש פאַקטיש מעהר לייסטען אין איין טאָג, איידער אַ פעראיינצעלטער אינדיווידום אין זיין גאַנצען לעבען. דער זאַץ פון די מאַטעמאַטיקער, אַז דאָס גאַנצע איז גלייך צו דער סומע פון זיינע טיילען, איז ניט מעהר ריכטיג, ווען מען ווענדט איהם אַן אויף אונזער געגענשטאַנד. בנוגע צו דער ארבייט, צו אַט דעם גרויסען שטיץ־זייל פון דער מענשהייט'ס קיום, קאָן מען זאָגען, אַז דער פּראָדוקט פון פעראייניגטע אַנשטרענגונגען שטייגט בעדייטענד אריבער אַלץ וואָס די אַנשטרענגונג פון פעראיינצעלטע יחידים האָט ווען עס איז געקאָנט אַרויסברענגען." (Ph. Saddler, The Law of Population. London, 1850.)

טאליסט, וועלכער בעשעפטיגט 300 ארבייטער, איידער פאר יעדען
פון 30 קאפיטאליסטען וועלכע בעשעפטיגען צו 10 ארבייטער יע־
דערער. דער ווערטה־אומפאנג און די מאטעריאל־מאסע פון די
געמיינשאפטליך־בענוצטע ארבייטס־מיטלען וואקסען טאקע באמת
ניט אין דעמזעלבינגען גראד ווי די בעשעפטיגטע צאהל ארבייטער,
אבער דאך וואקסען זיי אין א היבשען ערך. די קאנצענטראציע
פון גרעסערע מאסען פראדוקציאנס־מיטלען אין די הענד פון איינ־
צעלנע קאפיטאליסטען איז, הייסט עס, א מאטעריעלער תנאי פאר
דער קאאפעראציע פון לוין־ארבייטער; און דער אומפאנג פון דער
קאאפעראציע, אדער די פראגרעסיווע פערגרעסערונג פון דער פראָ־
דוקציאן הענגט אב פון דעם אומפאנג פון דער דאזיגער קאנצענט־
ראציע.

פריהער האבען מיר געזעהן, אז א געוויסער מינימום אינדיווי־
דועלער קאפיטאל איז נויטיג, כדי די צאהל גלייכצייטיג־עקספלוא־
טירטע ארבייטער, און פאלגליך די מאסע פון דעם פראדוצירטע;
מעהרווערטה, זאל זיין אימשטאנד צו בעפרייען דעם ארבייטגעבער
אליין פון צו טהאן האנד־ארבייט, צו מאכען א קאפיטאליסט פון
א קליינעם באס, און אויף דעם אופן פארמעל איינפיהרן די קא־
פיטאל־שייכות. איצטער זעהען מיר, אז א געוויסער מינימום איז
א מאטעריעלער תנאי פאר דער פערוואנדלונג פון א סך צערשפלי־
טערטע און איינע פון די אנדערע אונאבהענגיגע אינדיווידועלע
ארבייט־פראצעסען אין איין קאמבינירטען געזעלשאפטליכען אר־
בייט־פראצעס.

אזוי אויך האט זיך די קאמאנדע פון קאפיטאל איבער דער
ארבייט פריהער ארויסגעוויזען נאר ווי א פארמעלער פועל יוצא
דערפון, וואס דער ארבייטער, אנשטאט צו ארבייטען פאר זיך,
ארבייט פאר דעם קאפיטאליסט און פאלגליך אונטער איהם. מיט
דער קאאפעראציע פון פיעלע לוין־ארבייטער ענטוויקעלט זיך די
קאמאנדע פון קאפיטאל צו א נויטוועדיגקייט פאר דער אויספיה־
רונג פון דעם ארבייט־פראצעס גופא, צו א ווירקליכען פראדוק־
ציאנס־בעדינג. דער בעפעהל פון דעם קאפיטאליסט אויפ'ן פראָ־
דוקציאנס־פעלד ווערט איצט אזוי נויטיג (אונענטבעהרליך) ווי דער
בעפעהל פונ'ם גענעראל אויפ'ן שלאכטפעלד.

יערע דירעקט־געזעלשאפטליכע אדער געמיינשאפטליכע ארביים אויף א גרעסערן מאסשטאב מוז מעהר אדער וועניגער האבען א דירעקציע, וואס ברענגט הארמאניע אין די אינדיווידועלע טהעטיג־קייטען און פיהרט דורך די אלגעמיינע פונקציעס, וואס נעהמען זיך פון דער בעוועגונג פון גאנצען פראדוקטיווען קערפער, אין אונטער־שייד פון דער בעוועגונג פון זיינע זעלבשטענדיגע ארגאנען. אן איינצעלנער פיעדעל־שפיעלער דיריזשירט זיך אליין, אן ארקעסטער מוז האבען א מוזיק־דירעקטאר. אט די פונקציע פון אנפיהרן, אויפפאסען און פערמיטלען ווערט די פונקציע פון קאפיטאל, אזוי באלד ווי די ארבייט, וואס שטעהט אונטער איהם, ווערט קאאפע־ראטיוו. אלס א ספעציפישע פונקציע פון קאפיטאל בעקומט די פונקציע פון אנפיהרונג ספעציפישע כאראקטער־צייכענס.

קודם איז דער טרייב־מאטיוו און דער בעשטימענדער צוועק פון דעם קאפיטאליסטישען פראדוקציאנס־פראצעס א וואס־גרעסערע זעלבסט־פערוווערטהונג פון קאפיטאל,[20] דאס הייסט אזא גרויסע פראדוקציאן פון מעהרווערטה ווי מעגליך, פאלגליך אזא גרויסע ווי מעגליך עקספלואטאציע פון דער ארבייט־קראפט דורך דעם קא־פיטאליסט. צוזאמען מיט דעם וואוקס פון דער מאסע פון די גלייכצייטיג־בעשעפטיגטע ארבייטער וואקסט זייער ווידערשטאנד (צו דער הערשאפט פון קאפיטאל), און דערמיט אויך נויטיגערווייז דער דרוק פון קאפיטאל גובר צו זיין דעם דאזיגען ווידערשטאנד. די אנפיהרונג פון דעם קאפיטאליסט איז ניט נאר א ספעציעלע פונקציע, וועלכע נעהמט זיך פון דער נאטור פון דעם געזעלשאפט־ליכען ארבייט־פראצעס און געהערט בעזונדערס צו דעם דאזיגען פראצעס, נאר זי איז אין דערזעלביגער צייט א פונקציע פון דער עקספלואטאציע פון א געזעלשאפטליכען ארבייט־פראצעס און איז דעריבער אבהענגיג (בעדינגט) פון דעם אומפערמיידליכען געגענ־זאץ צווישען דעם עקספלואטאטאר און דעם רויה־מאטעריאל פון זיין עקספלואטאציע. אזוי אויך וואקסט מיט דעם אומפאנג פון די פראדוקציאנס־מיטלען, וועלכע שטעהען קעגענאיבער דעם לוין־

[20] „פראפיט מאכען . . . איז דער אייטציגער צוועק פון געשעפט.“ (Yander-lint, “Money answers ali things”, 1734, p. 11.)

ארבייטער ווי פרעמדעס אייגענטום, די נויטוועגדיגקייט פון האבען א קאנטראל איבער זייער געהעריגער פערווענדונג.[21] די קאאפעראציע פון די לוין־ארבייטער איז א חוץ דעם בלויז א רעזולטאט פון דעם קאפיטאל, וואס בעשעפטיגט זיי גלייכצייטיג. דער צוזאמענהאנג פון זייערע פונקציעס און זייער איינהייט אלס פראדוקטיווער קאלעקטיוו־קערפער ליעגען אויסער זיי, נאר אין דעם קאפיטאל, וואס ברענגט זיי צוזאמען און האלט זיי צוזאמען. דער צוזאמענהאנג פון זייערע ארבייטען שטעלט זיך פאר זיי דעריבער ארויס אידעעל ווי א פלאן, פראקטיש אבער ווי אן אויטאריטעט פון דעם קאפיטאליסט, ווי א מאכט פון א פרעמדען ווילען, וועלכער אונטערווארפט זייער טהעטיגקייט צו זיינע צוועקען.

אויב אלזא די קאפיטאליסטישע אנפיהרונג איז לויט דעם אינהאלט נאך צווייפאכיג, מחמת דער צווייפאכיגקייט פון דעם פראדוקציאנס־פראצעס, וואס דארף אנגעפיהרט ווערן גופא—וועלכער איז פון איין זייט א געזעלשאפטליכער ארבייט־פראצעס צו שאפען א פראדוקט, און פון דער אנדער זייט א פערווערטונגס־פראצעס פון קאפיטאל—איז ער אבער לויט דער פארם נאך דעספאטיש. מיט דער ענטוויקלונג פון דער קאאפעראציע אויף א גרעסערן מאסשטאב, ענטוויקעלט דער דאזיגער דעספאטיזם זיינע אייגענטימליכע פארמען. אזוי ווי אין אנפאנג ווערט דער קאפיטאליסט בעפרייט פון

[21] אן ענגליש פיליסטער־בלאט, דער „ספעקטאטאר“ פון 3טען יוני 1866, בעריכטעט אז נאכדעם ווי עס איז איינגעפיהרט געווארן א מין שותפות צווישען קאפיטאליסט און ארבייטער אין דער געזעלשאפט פאר דער דראהט־פאבריקאציע אין מאנטשעסטער, איז „דער ערשטער רעזולטאט געוועזן א שנעלע פערמינדערונג פון דער פערשווענדונג פון מאטעריאל; ווארים די ארבייטער האבען ניט געקאנט איינזעהן, פאר וואס זיי זאלען פערשווענדען זייער אייגענטום מעהר איידער וועלכע עס איז אנדערע אונטערנעהמער; און מאטעריאל־פערשווענדונג איז נאך שלעכטע חובות דער קוואל פון דעם ערגסטען פערלוסט אין דער פאבריקאציע.“ דאסזעלבע בלאט געפינט, אז דער הויפט חסרון פון דעם ראטשדייל גענאסענשאפטליכען (קאאפעראטיווען) עקספערימענט איז, וואס „זיי האבען בעוויזען, אז ארבייטער־גענאסענשאפטען קאנען פיהרן קראמען, פאבריקען און כמעט אלע פארמען פון אינדוסטריע מיט ערפאלג, און זיי האבען זעהר פיעל פערבעסערט די לאגע פון די ארבייטער, אבער! אבער זיי האבען אויף דעם אופן ניט געלאזט קיין אפענעם פלאץ פאר קאפיטאליסטען.“ ווי שרעקליך!

דער האנד־ארבייט אזוי באלד ווי זיין קאפיטאל דערגרייכט יענעם
מינימום, מיט וואס די אייגענטליכע קאפיטאליסטישע פראדוקציאן
פאנגט זיך אן, אזוי טרעט ער איצט אב די פונקציע פון דירעקטער
און שטענדיגער אויפפאסונג אויף די איינצעלנע ארבייטער און
אויף ארבייטער־גרופען צו א בעזונדער סארט לוין־ארבייטער.
אן ארבייטער־מאסע, וואס ארבייט צוזאמען אונטער דער קא־
מאנדע פון דעמזעלביגען קאפיטאל, מוז האבען, פונקט ווי
א מיליטערישע ארמעע, אינדוסטריעלע אויבער־אפיציערען (דירי־
גענטען, מענעדזשערס) און אונטער־אפיציערען (ארבייט־אויפזע־
הער, פארמאן), וועלכע קאמאנדירן בעת דעם ארבייט־פראצעס אין
נאמען פון קאפיטאל. די ארבייט פון דער אויבער־אויפזיכט פער־
פעסטיגט זיך און ווערט זייער אויסשליסליכע פונקציע. פערגלייי־
כענדיג דעם פראדוקציאנס־אופן פון אונאבהענגיקע פויערים אדער
זעלבשטענדיגע בעלי מלאכות מיט דער פלאנטאציע־ווירטשאפט,
וואס איז געבויט אויף שקלאווערייי, רעכענט דער פאליטישער עקא־
נאם די דאזיגע ארבייט פון אויבער־אויפזיכט צו די ניט־ווירט־
שאפטליכע קאסטען פון דער פראדוקציאן.[21*] פערקעהרט, בעטראכ־
טענדיג דעם קאפיטאליסטישען פראדוקציאנס־אופן, אידענטיפיצירט
ער די פונקציע פון אנפיהרונג, אויף ווי ווייט זי נעהמט זיך פון
דער נאטור פון דעם געמיינשאפטליכען ארבייט־פראצעס, מיט דער־
זעלביגער פונקציע, אויף ווי ווייט זי העננט אב פון דעם קאפיטא־
ליסטישען און פאלגליך פון דעם אנטאגאניסטישען כאראקטער פון
דעם דאזיגען פראצעס.[22] דער קאפיטאליסט איז ניט דערפאר א

[21*] נאכדעם ווי פראפעסאר קיירנס האט פארגעשטעלט די „סופעראינטע־
דענטס און לייבאר" אלס א הויפט־כאראקטער פון דער שקלאווען־פראדוקציאן אין
די דרום־שטאאטען פון נארד־אמעריקא, זאגט ער ווייטער: „דער פויערשער איי־
גענטימער פון די צפון־שטאאטען, געניסענדיג דעם גאנצען פראדוקט פון זיין
באדען, בעדארף ניט האבען קיין אנדער סטימול ארויסצורופען זיין אנשטרענגונג.
די אויפפאסונג איז דא אינגאנצען איבערפליסיג." (Cairnes, "The Slave Power", London 1862, p. 48, 49.)

[22] סער דזשיימס סטוארט—א מאן, וואס צייכענט זיך בכלל אויס מיט זיין
אפענעם אויג פאר די כאראקטעריסטיש־געזעלשאפטליכע חלוקים צווישען די פער־
שיידענע פראדוקציאנס־אופנים—בעמערקט: „גרויסע אונטערנעהמונגען אין דער
מאנופאקטור פערניכטען די פריוואט־מלאכות דעריבער, ווייל זיי דערנעהנטערן

קאפיטאליסט, ווייל ער איז אן אינדוסטריעלער אנפיהרער, נאר ער ווערט אן אינדוסטריעלער קאמאנדיר, ווייל ער איז א קאפיטאליסט. דער אויבער־בעפעהל אין דער אינדוסטריע ווערט אן אטריבוט (אן אייגענשאפט) פון קאפיטאל, פונקט ווי אין דער פעאדאלער צייט איז דער אויבער־בעפעהל אין קריעג און אין געריכט געווען אן אטריבוט פון דעם גרונד־אייגענטום.*22

דער ארבייטער איז דער אייגענטימער פון זיין ארבייט־קראפט כל זמן ער דינגט זיך אלס פערקויפער פון דער דאזיגער ארבייט־קראפט מיט דעם קאפיטאליסט; און ער קאן נאר פערקויפען וואס ער בעזיצט — זיין אינדיווידועלע, פעראיינצעלטע ארבייט־קראפט. די דאזיגע שייכות ווערט בשום אופן ניט פערענדערט דורכדעם וואס דער קאפיטאליסט קויפט 100 ארבייט־קרעפטען אנשטאט איינער, אדער וואס ער שליסט קאנטראקטען מיט 100 איינע פון די אנדערע אונאבהענגיגע ארבייטער, אנשטאט מיט איין איינצעלנעם. ער קאן די 100 ארבייטער בעשעפטיגען, ניט לאזענדיג זיי קאאפערירן (ארבייטען צוזאמען). דער קאפיטאליסט צאהלט דעריבער דעם ווערטה פון 100 זעלבשטענדיגע ארבייט־קרעפטען, ער צאהל אבער ניט פאר דער קאמבינירטער ארבייט־קראפט פון די הונדערט. אלס אונאבהענגיגע פערזאנען זיינען די ארבייטער פעראיינצעלטע, וועלכע טרעטען אריין אין איין שייכות צו דעם זעלביגען קאפיטאל, אבער ניט איינע צו די אנדערע. זייער קאאפעראציע פאנגט זיך ערשט אן אין דעם ארבייט־פראצעס, אבער אין דעם ארבייט־פראצעס האבען זיי שוין אויפגעהערט צו געהערן צו זיך אליין. אריינטרעטענדיג אין איהם, זיינען זיי געווארן פערקערפערט אין דעם קאפיטאל. אלס קאאפערירענדע, אלס גליעדער פון א ווערק־טהעטיגען ארגאניזם, זיינען זיי אליין ניט מעהר ווי א בעזונדער עקזיסטענץ־אופן פון קאפיטאל. די פראדוקטיוו־קראפט, וואס דער ארבייטער ענטוויקעלט אלס געזעלשאפטליכער ארבייטער, איז דע־

זיך צו דער איינפאכקייט פון דער שקלאווען־ווירטשאפט. Principles of Pol. Economy. London 1767, Vol. I, p. 167, 168.)

*22 אויגוסט קאנט און זיין שוהלע וואלטען דעריבער געקאנט בעווייזען אויף'ן זעלביגען אופן די אייביגע נויטווענדיגקייט פון פעאדאל־העררען, ווי זיי האבען עס בעוויזען בנוגע די קאפיטאל־העררען.

ריבער די פּראָדוקטיוו־קראַפט פון קאַפּיטאַל. די געזעלשאַפט־ליכע פּראָדוקטיוו־קראַפט פון דער ארבייט ענטוויקעלט זיך אומ־ענטגעלטליך, ווייבאַלד נאָר די אַרבייטער ווערן געשטעלט אונטער בעשטימטע בעדינגונגען, און דער קאַפּיטאַל איז דאָס דער, וועלכער שטעלט זיי אונטער די דאָזיגע בעדינגונגען. אַזוי ווי די געזעל־שאַפטליכע פּראָדוקטיוו־אַרבייט פון דער אַרבייט קאָסט דעם קאַ־פּיטאַל גאָרנישט, און אזוי ווי, פון דער אַנדער זייט, זי ווערט ניט ענטוויקעלט פון דעם אַרבייטער איידער זי געהערט דעם קאַפּיטאַל, קומט זי פאָר ווי אַ פּראָדוקטיוו־קראַפט, וואָס דער קאַפּיטאַל בע־זיצט פון דער נאַטור אויס, ווי זי וואָלט געווען זיינע אַ אימאַ־נענטע פּראָדוקטיוו־קראַפט.

די קאָלאָסאַלע ווירקונגען פון דער איינפאַכער קאָאָפּעראַציע ציינט זיך ארויס אין די ריעזען־ווערק פון די אַלטע אזיאַטען, עגיפּ־טיאַנער, עטרוסקען א. אז. וו. „עס האָט פאַסירט אין די פערגאַנ־גענע צייטען, אַז אָט די אזיאַטישע מלוכות, נאָכדעם ווי זיי האָבען געדעקט זייערע ציוויל־ און מיליטער־אויסגאַבען, האָבעי נאָך פער־מאָגט איבעריגע מיטלען, וועלכע זיי האָבען געקאָנט פערווענדען אויף צו בויען פּרעכטיגע און ניצליכע ווערק. זייער געוועלטיגונג איבער די הענד און אָרעמס פון כמעט דער גאַנצער בעפעלקערונג, וואָס איז ניט געווען בעשעפטיגט מיט ערד־אַרבייט, און די אויס־שליסליכע מאַכט פון דעם קעניג און די פּריסטער איבער דעם דאָ־זיגען איבערפלוס, האָט זיי געגעבען די מיטלען צו שאַפען יענע מעכטיגע מאָנומענטען, מיט וועלכע זיי האָבען אָנגעפילט דאָס לאַנד... אויף אַריבערפיהרען די קאָלאָסאַלע סטאַטוען און די אונ־געהויערע מאַטעריאַל־מאַסען, וואָס רופט ארויס פערוואונדערונג, איז פערשווענדעריש געברויכט געוואָרן כמעט ניט מעהר ווי מענש־ליכע אַרבייט אליין. די צאָהל אַרבייטער און די קאָנצענטראַציע פון זייער אַרבייט איז גענוג געווען דערויף. אַזוי זעהען מיר ווי מעכטיגע קאָראַל־ריפען פון דער טיעפעניש פון'ם ים שטייגען ארויף ווי אינזלען און פעסטעס לאַנד, אָבוואויל יעדער אינדיווידועלער אָבלעגער (דעפּאָזיטאָר) איז אַ קליינע, שוואַכע און ניכטיגע בריאה. די ניט־אַגריקולטורעלע אַרבייטער פון אַן אזיאַטישער מאָ־נאַרכיע האָבען זעהר ווייניג בייצוטראָגען צו דעם ווערק אַ חוץ

זייערע אינדיווידועלע קערפּערליכע בעמיהונגען ; אָבער זייער צאָהל איז זייער קראַפט, און די מאַכט פון דירעקטירן די דאָזיגע מאַסען האָט געגעבען דעם אורשפּרונג פון יענע ריעזען־ווערק. די קאָנ־צענטראַציע פון די מלוכה־הכנסות אין איין האַנד אָדער אין עט־ליכע הענד, פון וועלכע די אַרבייטער האָבען געלעבט, האָט אַזוינע אונטערנעהמונגען געמאַכט מעגליך.״[23] די דאָזיגע מאַכט פון די אַזיאַטישע און עגיפּטישע קעניגע אָדער עטרוסקישע טעאָקראַטען א.אַז.וו. איז אין דער מאָדערנער געזעלשאַפט אַריבערגעגאַנגען צו דעם קאַפּיטאַליסט, סיי ער טרעט אַרויס אַלס פעראייניצעלטער קאַ־פּיטאַליסט, אָדער ווי אין די אַקציען־געזעלשאַפטען—אַלס קאָמבי־נירטער קאַפּיטאַליסט.

די קאָאָפּעראַציע אין דעם אַרבייט־פּראָצעס, ווי מיר געפינען זי אַלס פאָרהערשענדע אויף די ערשטע שטופען פון דער מענשלי־כער קולטור—ביי די יעגער־פעלקער, אָדער אַ שטייגער אין דער אַגריקולטור פון די אינדישע געמיינדען—איז געבויט פון איין זייט אויף דעם געמיינשאַפטליכען אייגענטום פון די פּראָדוקציאָנס־בע־דינגונגען, און פון דער אַנדער זייט אויף דעם, וואָס דער בעזונ־דערער אינדיווידום האָט זיך נאָך ניט לויזגעריסען פון דעם נאַפּעל־שנור פון שטאַם אָדער פון דער קהלה, פּונקט ווי דער ביען־אינדי־ווידום איז ניט אָבגעריסען פון ביענשטאָק. די ביידע אומשטענדען אונטערשיידען די דאָזיגע קאָאָפּעראַציע פון דער קאַפּיטאַליסטישער קאָאָפּעראַציע. די ספּאָראַדישע [פעראייניצעלטע] אָנווענדונג פון דער קאָאָפּעראַציע אויף אַ גרויסען מאַסשטאַב אין דער אַלטער וועלט, אין מיטעלאַלטער און אין די מאָדערנע קאָלאָניעס, רוהט אויף אַ דירעקטער שייכות פון הערשאַפט און קנעכטשאַפט, דאָס רוב אויף שקלאַווערייַ. די קאַפּיטאַליסטישע פאָרם, פערקעהרט, זעצט לכתחילה פאָראויס אַ פרייען לוין־אַרבייטער, וועלכער פער־קויפט זיין אַרבייט־קראַפט דעם קאַפּיטאַל. היסטאָריש אָבער ענט־

[23] ר. דזשאָנס, „טעקסטבוק או לעקטשורס״, 1852, ז. 77 און 78. די אַלט־אַסירישע, עגיפּטישע און אַנדערע זאַמלונגען איז לאָנדאָן און אַנדערע אייראָפּע־אישע הויפּט־שטעדט מאַכען אונז פאַר אויגען־עדות פון יענע קאָאָפּעראַטיווע אַרבייט־פּראָצעסען.

וויקעלט זי זיך אין גענענזאַץ צו דער פויערשער ווירטשאַפט און צו דער אומאָבהענגיקער האַנדווערקעריי, סיי פון דער צעך־פאָרם, סיי ניט.[24] לגבי זיי קומט די קאַפּיטאַליסטישע קאָאָפּעראַציע ניט פאָר ווי אַ בעזונדערע היסטאָרישע פאָרם פון קאָאָפּעראַציע, נאָר די קאָאָפּעראַציע גופא קומט פאָר ווי אַ היסטאָרישע פאָרם, וואָס איז כאַראַקטעריסטיש פאַר דעם קאַפּיטאַליסטישען פּראָדוקציאָנס־פּראָצעס און אונטערשיידט איהם ספּעציפיש.

אַזוי ווי די געזעלשאַפטליכע פּראָדוקטיוו־קראַפט פון דער ארבייט, וואָס האָט זיך ענטוויקעלט דורך דער קאָאָפּעראַציע, ערשיינט אַלס פּראָדוקטיוו־קראַפט פון קאַפּיטאַל, אַזוי ערשיינט אויך די קאָאָפּעראַציע גופא ווי אַ ספּעציפישע פאָרם פון דעם קאַפּיטאַליסטישען פּראָדוקציאָנס־פּראָצעס, אין גענענזאַץ צו דעם פּראָדוקציאָנס־פּראָצעס פון פעראיינצעלטע, אומאָבהענגיקע ארבייטער אָדער אפילו פון קליינע באַסעס. דאָס איז די ערשטע ענדערונג, וועלכע דער ווירקליכער ארבייט־פּראָצעס מאַכט דורך, מחמת זיין אונטערוואָרפענקייט צום קאַפּיטאַל. אָט די ענדערונג קומט פאָר סטיכיש. איהר פאָראויסזעצונג—די גלייכצייטיגע בעשעפטיגונג פון אַ גרעסערער צאָהל לוין־ארבייטער אין דעמזעלבען ארבייט־פּראָצעס—מאַכט אוים דעם אָנפאַנג־פּונקט פון דער קאַפּיטאַליסטישער פּראָדוקציאָן. דער דאָזיגער פּונקט קומט צוזאַמען מיט דער עקזיסטענץ פון קאַפּיטאַל גופא. אויב אַלזאָ דער קאַפּיטאַליסטישער פּראָדוקציאָנס־אופן שטעלט זיך פאָר פון איין זייט אַלס אַ היסטאָרישע נויטווענדיגקייט פאַר דער פערוואַנדלונג פון דעם ארבייט־פּראָצעס אין אַ געזעלשאַפטליכען פּראָצעס, אַזוי שטעלט זיך פאָר אָט די געזעלשאַפטליכע פאָרם פון דעם ארבייט־פּראָצעס פון דער

[24] די קליינע פויערים־ווירטשאַפט און די אומאָבהענגיקע האַנד־ווערקעריי, וועלכע האָבען טיילווייז אויסגעמאַכט דעם באַזיס פון דעם פעאָדאַלען פּראָדוקציאָנס־אופן, און זיינען טיילווייז ערשיינען נעבען דעם קאַפּיטאַליסטישען בעטריעב, נאָכדעם ווי דער פעאָדאַליזם האָט זיך אויפגעלייזט, בילדען צוגלייך די עקאָנאָמישע גרונדלאַגע פון דער קלאַסישער געזעלשאַפט אין איהר בעסטער צייט—נאָכדעם ווי דאָס אורשפּרינגליך־אָריענטאַלישע געמיינשאַפטליך־אייגענטום האָט זיך אויפגעלייזט און איידער די שקלאַווערײַ האָט זיך אויף אַן ערנסטען אופן בעמעכטיגט איבער דער פּראָדוקציאָן.

אנדער זייט, ווי א מעטאדע, וואס קאפיטאל ווענדט אן, כדי, פער־גרעסערענדיג זיין פראדוקטיוו־קראפט, צו עקספלואטירן איהם מיט מעהר פראפיט.

אין איהר איינפאכער געשטאלט, וואס מיר האבען בעטראכט ביז אהער, קומט די קאאפעראציע פאר צוזאמען מיט דער פראדוק־ציאן אויף א גרעסערן מאסשטאב, זי מאכט אבער ניט אויס קיין פעסטע, כאראקטעריסטישע פארם פון א בעזונדערער ענטוויקלונגס־עפאכע פון דעם קאפיטאליסטישען פראדוקציאנס־אופן. העכסטענס ווייזט זי זיך אויס, אזוי ווי זי וואלט זיך דערנעהנטערט צו אזא פארם אין די האנדווערק־מעסיגע אנפאנגען פון דער מאנופאקטור 25 און אין יענעם סארט פון גרויסער אגריקולטור, וועלכע פאסט זיך צו דער מאנופאקטור־פעריאדע, און אונטערשיידט זיך פון דער פויערשער ווירטשאפט נאר דורך דער צאהל פון די גלייכצייטיג בעשעפטיגטע ארבייטער און דורך דעם אומפאנג פון די קאנצענט־רירטע פראדוקציאנס־מיטלען. די איינפאכע קאאפעראציע איז שטענ־דיג נאך אליץ פארהערשענדע פארם פון אזעלכע פראדוקציאנס־צווייגען, אין וועלכע קאפיטאל אפערירט אויף א גרויסען מאס־שטאב, און די טיילונג פון דער ארבייט אדער מאשינעריע שפיעלט נאך ניט קיין בעדייטענדע ראליע.

די קאאפעראציע פערבלייבט די גרונד־פארם פון דעם קאפיטאַ־ליסטישען פראדוקציאנס־אופן, אבוואויל אין איהר איינפאכער גע־שטאלט ערשיינט זי אליין נאר ווי א בעזונדער פארם נעבען איהרע ווייטער־ענטוויקעלטע פארמען.

---

25 „איז ניט די פעראייניגונג פון געשיקליכקייט, פלייסיגקייט און וועט־איפער פון פילע ביי דערזעלביגער ארבייט די מעטאדע ווי צו טרייבען פאר־ווערטס די ארבייט? און איז דען געווען מעגליך פאר ענגלאנד צו בריינגען אויף אנאנדער אופן איהר וואלמאנופאקטור ביז צו אזא פאלקאמענהייט?" (בערקלי, „דער קוועריסט", לאנדאן, ז. 56, § 521.)

צוועלפטער קאַפּיטעל.

די טיילונג פון דער ארבייט און די מאַנופאַקטור

1. טאָפּעלטער אורשפּרונג פון דער מאַנופאַקטור.

די קאָאָפּעראַציע, וואָס איז געבויט אויף דער טיילונג פון דער אַרבייט, בעקומט איהר קלאַסישע געשטאַלט אין דער מאַנופאַקטור. אַלס כאַראַקטעריסטישע פאָרם פון דעם קאַפּיטאַליסטישען פּראָדוקציאָנס־פּראָצעס הערשט זי אין פערלויף פון דער אייגענטליכער מאַנופאַקטור־פּעריאָדע, וועלכע געהערט פון מיטען פון 16־טען י. ה. ביז צום לעצטען דריטעל פון 18טען יאָהרהונדערט.

די מאַנופאַקטור וואַקסט אַרויס אויף אַ טאָפּעלטען אופן:

אין איין פאַל פעראייניגען זיך אין איין ווערקשטאַט, אונטער דער קאָמאַנדע פון דעמזעלביגען קאַפּיטאַליסט, אַרבייטער פון פערשיידענאַרטיגע, זעלבשטענדיגע מלאכות, וואָס דורך זייערע הענד מוז אַ פּראָדוקט דורכגעהן ביז ער ווערט אינגאַנצען פאַרטיג. צום ביישפּיעל אַ קאַרעטע איז געוועזען דער פּראָדוקט פון די אַרבייטען פון אַ גרויסער צאָהל אונאָבהענגיגע האַנדווערקער, ווי שטעל־מאַכער, זאָטלער, שניידער, שלאָסער, גאַרטעל־מאַכער, דרעקסלער, פּאָזאַמענטירער, גלעזער, מאַלער. לאַקירער, בעגולדער א.אַז.וו. די קאַרעטען־מאַנופאַקטור פעראייניגט אָט די אַלע פערשיידענע האַנדווערקער אין איין אַרבייט־הויז, וואו זיי אַרבייטען גלייכצייטיג איינע די אַנדערע צום האַנד. געווים קאָן מען אַ קאַרעטע ניט בעגולדען איידער זי איז געמאַכט. ווען אבער אַ סך קאַרעטען ווערן געמאַכט אין איין צייט, קאָן איין טייל שטענדיג ווערן פערגולט, בעת אַנאַנדער טייל מאַכט דורך אַ פריהערדיגע שטופע פון דעם פּראָדוקציאָנס־פּראָצעס. דערווייל שטעהען מיר נאָך אויפ'ן באָדען פון דער איינפאַכער קאָאָפּעראַציע, וועלכע געפינט גרייט איהר מאַטעריאַל אין מענשען און זאַכען. אָבער באַלד טרעט אַריין אַ גרינדליכע ענדערונג. דער שניידער, שלאָסער, גאַרטעל־מאַכער א.אַז.וו. וועלכער איז בעשעפטיגט נאָר ביים מאַכען קאַרעטען, פערלירט ביסלעכווייז די געוועהנהייט און דערמיט אויך די פעהיגקייט צו

בעטרייבען זיין אלטע מלאכה אין איהר גאנצען פערנעהם. פון דער אנדער זייט ווידער בעקומט איטש זיין פעראיינזייטיגטע ארבייט די צוועקמעסיגע פארם פאר דעם ענגערן ווירקונגס־קרייז. אין אנפאנג האט זיך די קארעטען־מאנופאקטור ארויסגעוויזען ווי א קאמבינאציע פון זעלבשטענדיגע מלאכות. ביסלעכווייז ווערט זי א פאנאנדערטיילונג פון דער קארעטען־פראדוקציאן אויף איהרע פערשיידענע אבגעטיילטע אפעראציעס, וואס יעדע איין אפעראציע קריסטאליזירט זיך אויס אלס אן אויסשליסליכע פונקציע פון איין ארבייטער, און אלע צוזאמען ווערן אויפגעטאן פון א פעראיין פון די דאזיגע טייל־ארבייטער. אזוי איז אויך ענטשטאנען די טוך־מאנופאקטור און א גאנצע רייה אנדערע מאנופאקטורען דורך דער קאמבינאציע פון פערשיידענע מלאכות, אונטער דער קאמאנדע פון דעמזעלביגען קאפיטאל.[26]

די מאנופאקטור ענטשטעהט אבער אויך אויף דעם אנטקעגענגעזעצטען וועג. א סך האנדווערקער, וועלכע טהוען דיזעלביגע אדער גלייכארטיגע ארבייט, צום ביישפיעל מאכען פאפיער, אדער

---

[26] כדי צו געבען א מעהר מאדערנעם ביישפיעל פון אט דעם בילדונגס־אופן פון די מאנופאקטור, וועלען מיר ברענגען די פאלגענדע ציטאטע: די זיידענשפינעריי און וועבעריי פון ליאן און נים „איז גאנץ פאטריארכאליש. זי בעשעפטיגט א סך פרויען און קינדער, זי מאטערט זיי אבער ניט אויס און שעדיגט ניט זייער געזונד. זי לאזט זיי בלייבען אין זייערע שעהנע טהאלען פון דראם, וואר, איזער, וואקליוז, צו האדעווען די זייד־ווערים און אבוויקלען די קאקאנס: זי נעהמט קיינמאל ניט אן דעם כאראקטער פון אן אייגענטליכער פאבריק. בעטראכט מען זי גענויער . . . צייגט דא דער פרינציפ פון צוטיילונג פון דער ארבייט א בעזונדערע אייגענארטיגקייט. עס זיינען פאראן א סך וויקלער, צווירנפעדים־מאכער, פארבער, אויפציהער פון די לענג־פעדים און אויך וועבער: זיי זיינען אבער ניט פעראייניגט אין דעמזעלביגען ווערקשטאט און זיינען ניט אבהענגיג פון דעמזעלביגען מייסטער. זיי זיינען אלע זעלבשטענדיג.“ (א. בלאנקי, „קור ד'עקאנאמיע אינדוסטריעל“, פאריז 1838, ז. 79.) זינט בלאנקי האט דאס געשריבען זיינען די פערשיידענע אונאבהענגיקע ארבייטער טיילווייז פעראייניגט געווארן אין פאבריקען. [„און זינט מארקס האט דאס געשריבען — בעמערקט דערצו ענגעלס, — אין דער פערטער אויפלאגע — האט דער קראפט־וועבשטוהל זיך אריינגעקליבען אין די דאזיגע פאבריקען און האט שנעל ארויסגעשטופט דעם האנד־וועבשטוהל. דער קרעפעלדער זייד־אינדוסטריע דערווארט אויך דערזעלביגער שיקזאל.“]

בוכשטאַבען, אָדער נאָדלען, ווערן בעשעפטיגט פון דעמזעלביגען קאַפּיטאַל גלייכצייטיג אין דעמזעלביגען ווערקשטאַט. דאָס איז קאָאָפּעראַציע אין דער איינפאַכסטער פאָרם. יעדערער פון אַט די בעלי מלאכות (אפשר מיט איינעם אָדער צוויי געזעלען) מאַכט די גאַנצע סחורה און פיהרט אויף דעם אופן כסדר דורך די פערשיידענע אָפּעראַציעס, וואָס פאָדערן זיך פאַר איהר פּראָדוקציאָן. ער אַרבייט זיך ווייטער אויף זיין אַלטען האַנדווערק־מעסיגען אופן. אויסערליכע אומשטענדען אָבער ברענגען באַלד מיט אויסצונוצען די קאָנצענטראַציע פון די אַרבייטער אין דעמזעלביגען פּלאַץ און די גלייכצייטיגקייט פון זייער אַרבייט אויף אַן אַנדער אופן. עס קומט צום ביישפּיעל פאָר, אַז מען דאַרף ליפערן אַ גרעסערע סומע פאַר־טיגער סחורה צו אַ בעשטימטען דאַטום. די אַרבייט ווערט דערי־בער פאַנאַנדערגעטיילט. אנשטאָט צו לאָזען דעמזעלביגען בעל־מלאכה אָבטאָן די פערשיידענע אָפּעראַציעס כסדר איינע נאָך די אַנדערע, ווערן זיי אָבגעטיילט איינע פון די אַנדערע, איזאָלירט, און אַוועקגעשטעלט רוימליך איינע נעבען די אַנדערע; יעדע פון די דאָזיגע אָפּעראַציעס ווערט איבערגעגעבען צו אַנאַנדער בעל־מלאכה און אַלע צוזאַמען ווערן אויסגעפיהרט גלייכצייטיג פון די קאָאָפּערירענדע אַרבייטער. אַט די צופעליגע פערטיילונג ווידער־האָלט זיך, צייגט אַרויס איהרע ספּעציעלע מעלות און ווערט בּיס־לעכווייז פערהאַרטעוועט אין אַ סיסטעמאַטישער טיילונג פון דער אַרבייט. פון אַ אינדיווידועלען פּראָדוקט פון איין זעלבשטענדיגען בעל מלאכה, וועלכער טהוט פיעלערליי זאַכען, פערוואַנדעלט זיך די סחורה אין אַ געזעלשאַפטליכען פּראָדוקט פון אַ חברותא פון בעלי מלאכות, וואָס יעדער איינער פון זיי טהוט נאָכאַנאַנד איינע און דיזעלביגע טייל־מלאכה. דיזעלביגע אָפּעראַציעס, וועלכע ביי דעם דייטשען פּאַפּיער־מאַכער, וואָס האָט געהערט צו אַ צעך, זיינען געפלאָסען איינע אין די אַנדערע ווי כסדר׳דיגע אַרבייטען פון איין בעל מלאכה, ווערן פערזעלבשטענדיגט אין דער האָלענדער פּאַפּיער־מאַנופאַקטור אלס טייל־אָפּעראַציעס, וואָס קומען פאָר איינע נעבען די אַנדערע פון אַ סך קאָאָפּערירענדע אַרבייטער. דער צעכאָוועער נאָדעל־מאַכער פון ניורענבערג איז געווען דער גרונד־עלעמענט פון דער ענגלישער נאָדעל־מאַנופאַקטור. בעת אָבער יענער איין נאָ־

דעל־מאכער האָט אָבגעטאָן א ריי פון אפשר 20 אָפעראַציעס איינע נאָך די אַנדערע, טהוען דאָ אָב באַלד 20 נאָדעל־מאַכער איינע נעבען די אַנדערע, א יעדער נאָר איינע פון די 20 אָפעראַציעס, וועלכע ווערן דורך לענגערע ערפאַהרונגען נאָך פיעל ווייטער צושפּאָלטען, אָבגעזונדערט און פערזעלבשטענדיגט אַלס אויסשליסליכע פונקציעס פון איינצעלנע ארבייטער.

דער אופן ווי אזוי די מאַנופאַקטור ענטשטעהט, ווי אזוי זי וואַקסט אַרויס פון דעם האַנדווערק, איז אַלזאָ צוויי־פאַכיג. פון איין זייט וואַקסט זי אַרויס פון דער פעראייניגונג פון פערשיידענ־אַרטיגע זעלבשטענדיגע מלאכות, וועלכע ווערן בערויבט פון זייער זעלבשטענדיגקייט און אַזויפיעל פעראיינזייטיגט, ביז זיי זיינען ניט מעהר ווי טייל־אָפּעראַציעס, וואָס ערגענצען איינע די אַנדערע אין דעם פּראָדוקציאָנס־פּראָצעס פון איין און דערזעלביגער סחורה. פון דער אַנדער זייט ענטשטעהט זי פון דער קאָאָפּעראַציע פון גלייכ־אַרטיגע בעלי מלאכות; זי צעברעקעלט דיזעלביגע אינדיווידועלע מלאכה אויף איהרע פערשיידענע בעזונדערע אָפּעראַציעס, און זונ־דערט זיי אָב און פערזעלבשטענדיגט זיי ביז צו דעם פּונקט, וואו יעדע פון די דאָזיגע אָפּעראַציעס ווערט די אויסשליסלעכע פונקציע פון א בעזונדער ארבייטער. פון איין זייט, הייסט עס, פיהרט די מאַנופאַקטור איין אָדער ענטוויקעלט ווייטער די צוטיילונג פון דער ארבייט אין א פּראָדוקציאָנס־פּראָצעס; פון דער אַנדער זייט קאָמ־בינירט זי מלאכות, וועלכע זיינען פריהער געווען אָבגעזונדערט. וואָס אָבער איהר ספּעציעלער אָנפאַנג־פּונקט זאָל ניט זיין, איהר ענדליכע געשטאַלט איז אַלעמאָל דיזעלביגע — א פּראָדוקציאָנס־מעכאַניזם, וואָס זיינע אָרגאַנען זיינען מענשען.

כדי ריכטיג צו פערשטעהן די צוטיילונג פון דער ארבייט אין דער מאַנופאַקטור, מוז מען דער עיקר בעגרייפען די פאָלגענדע פונקטען. קודם כל פאַלט דאָ לגמרי צוזאַמען די צוגליעדערונג פון דעם פּראָדוקציאָנס־פּראָצעס אויף זיינע בעזונדערע פאַזען מיט דער איהרע פערשיידענע טייל־אָפּעראַציעס. סיי די אָפּעראַציע איז א פאַנאַנדערטיילונג פון איין בעל־מלאכה'שער טהעטיגקייט אויף צונויפגעזעצטע אָדער אָן איינפאַכע, האָט זי דעם כאַראַקטער פון א האַנדווערק און איז דעריבער אָבהענגיג פון דער קראַפט, געשיקט־

קייט, ישנעלקייט און זיכערקייט, מיט וועלכע דער איינצעל־ארבייטער געברויכט זיינע געצייג. דער באזיס בלייבט אלץ די האנדווערקעריי. אט דער ענגער טעכנישער באזיס שליסט ווירקליך אויס א ווויסענשאפטליכען אנאליז פון דעם פראדוקציאנס־פראצעס, היות ווי יעדער טייל־פראצעס, וואס דער פראדוקט מאכט דורך, מוז קאנען דורכגעפיהרט ווערן ווי א האנדווערק־מעסיגע טייל־ארבייט. פונקט דערפאר, ווייל די האנדווערק־מעסיגע געשיקטקייט בלייבט אויף דעם אופן די גרונדלאגע פון דעם פראדוקציאנס־פראצעס, ווערט יעדער ארבייטער צוגעפאסט אויסשליסליך צו איין טייל־פונקציע, און זיין ארבייט־קראפט ווערט פערוואנדעלט אויף זיין גאנצען לעבען אין אן ארגאן פון דער דאזיגער טייל־פונקציע. ענדליך איז די צוטיילונג פון דער ארבייט נאר א בעזונדער סארט קאאפעראציע, און אייניגע פון זיינע מעלות נעהמען זיך פון דעם אלגעמיינעם עצם פון דער קאאפעראציע, ניט פון אט דער בעזונדער פארם איהרער.

2. דער טייל־ארבייטער און זיין ווערקצייג.

בעטראכטען מיר נעהענטער די פרטים, זעהען מיר קודם כל קלאר, אז ווען אן ארבייטער פיהרט דורך, זיין גאנצען לעבען לאנג, איין און דיזעלביגע איינפאכע אפעראציע, ווערט זיין גאנצער קערפער פערוואנדעלט אין אן אויטאמאטישען, איינזייטיגען ארגאן פון דער דאזיגער אפעראציע, און פאלגליך פערברויכט ער אויף איהר ווייניגער צייט איידער דער האנדווערקער, וועלכער פיהרט דורך א גאנצע רייה אפעראציעס כסדר. דער קאמבינירטער קאלעקטיוו־ארבייטער, וועלכער שטעלט צוזאמען דעם לעבעדיגען מעכאניזם פון דער מאנופאקטור, בעשטעהט אבער פון לויטער אזעלכע איינזייטיגע טייל־ארבייטער. דעריבער ווערט דא, אין פערגלייך מיט דער זעלבשטענדיגער האנדווערקעריי, מעהר פראדוצירט אין ווייניגער צייט, אדער די פראדוקטיוו־קראפט פון דער ארבייט ווערט פערגרעסערט.[27] עס פערפאלקאמט זיך אויך די מעטאדע פון דער טייל־

---

27 וואס מעהר די ארבייט אין א פיעל־פאכיגען מאנופאקטור־צווייג ווערט צוטיילט און איבערגעגעבען צו פערשיידענע טייל־ארבייטער, אלץ מעהר ווערט

ארבייט, נאָכדעם ווי זי ווערט פערזעלבשטענדיגט אַלס די אויס־שליסליכע פונקציע פון איין פערזאָן. שטענדיג ווידערהאָלען דאָס־זעלביגע בעשרענקטע טהועכץ און קאָנצענטרירן אויף דעם די גאנצע אויפמערקזאמקייט—לערנט על פי ערפאהרונג צו גרייכען די גע־ווינשטע ווירקונג מיט דער קלענסטער פערשווענדונג פון קראפט. און אזוי ווי פערשיידענע דורות־ארבייטער לעבען אַלעמאָל גלייכ־צייטיג צוזאמען און ווירקען צוזאמען אין דיזעלביגע מאנופאקטורען, ווערן באלד די אָט אזוי געוואונענע טעכנישע פעהיגקייטען פער־פעסטיגט, אָנגעקליבען און איבערגעגעבען פון איינע צו די אנדערע.[28]

די מאנופאקטור פראָדוצירט אין פאקט די ווירטואָזיטעט [די מייסטערשאפט] פון דעם טייל־ארבייטער, דורכדעם וואָס זי רעפּראָ־דוצירט אינווענינ אין ווערקשטאט, און טרייבט סיסטעמאטיש ביז צו אן עקסטרעם, די נאטירליכע אָבזונדערונג פון מלאכות, וועלכע זי געפינט שוין פון פריהער אין דער געזעלשאפט. פון דער אנדער זייט ווידער, דאָס וואָס זי פערוואנדעלט די טייל־ארבייט אין א מענשענ'ס לעבענס־בערוף, פאסט זיך צו דער טענדענץ (טריעב) פון די פריהערדיגע געזעלשאפטען אריבערצוטראָגען די מלאכות בירושה, צו פערשטיינערן זיי אין אָבגעזונדערטע שטאנדען (קאסטע) אָדער פערהארטעווען זיי אין צעכען, אין פאל ווען בעשטימטע היס־טאָרישע בעדינגונגען רופען ארויס א פערענדערליכקייט פון די אינ־דיווידומען, וועלכע געהט להיפך צו דער טבע פון אָבגעזונדערטע שטאנדען. שטאנדען (קאסטען) און צעכען ענטשטעהען פון דעמ־זעלביגען נאטור־געזעץ, וואָס רעגולירט די דיפערענצירונג פון פלאנ־צען און טיערען אין מינים און אונטער־מינים—מיט דעם אונטער־שייד נאָר, וואָס די ערבליכקייט פון די שטאנדען אָדער די אויס־שליסליכקייט פון די צעכען ווערט אויף א געוויסער ענטוויקלונג־שטופע דעקרעטירט אַלס א געזעלשאפטליכעס געזעץ.[29]

זי דורכדעם גויטיגערווייז פערבעסערט און פערשנעלערט, און פערבונדען מיט אײנינער פערלוסט פון צייט און ארבייט." ("The Advantages of the East India Trade", London 1720, p. 71.)

[28] „לייכטע ארבייט איז גערבטע פעהיגקייט", (Ph. Hodgskin, "Popular Political Economy", London 1827, p. 48.)

[29] „אויך די מלאכות האבען... אין עגיפטען געגרייכט דעם געהעריגען

„די מוסלין פון דאקקא אין פרט פון פיינקייט, די קאטונען און אנדערע צייג פון קאראמאנדעל אין פרט פון זייערע גלענצענדע און דויערהאפטיגע פארבען זיינען קיינמאל ניט איבערטראפען געווארן. און פונדעסטוועגען ווערן זיי פראדוצירט אהן קאפיטאל, מאשינעריע, צוטיילונג דער ארבייט אדער וועלכען עס איז פון די אנדערע מיטלען, וואס גיבען אזויפיעל פארטיילען צו דער פאבריקאציע אין אייראפא. דער וועבער איז א פעראיינצעלטער אינדיווידום, וועלכער פערפערטיגט דאס געוועב ווען ער קריגט א בעשטעלונג פון א קונה, און ארבייט אויף א וועבשטוהל פון דער איינפאכסטער קאנסטרוקציע, וועלכער בעשטעהט אפטמאל פון עטליכע פראסט־צונויפגעשטעלטע הילצערנע שטאנגען. ער האט אפילו ניט קיין אפאראט ארויפצוציהען די גרונד־פעדים, דער וועבשטוהל מוז דעריבער בלייבען אויסגעשטרעקט אין זיין גאנצער לענג, און ער ווערט אזוי אומגעלומפערט גרויס, אז עס איז ניטא פאר איהם גענוג פלאץ אין דעם פאבריקאנט׳ס שטיבעל, און ער מוז דעריבער טהאן זיין ארבייט אויף דער פרייער לופט, און די ארבייט ווערט אונטערבראכען פון יעדער פערענדערונג אין וועטער."[80]

גראד פון פאלקאמענהייט, הארים עס איז דאס איינציגע לאנד, וואו די בעלי מלאכות טארן זיך ניט מישען אין די געשעפטען פון די אנדערע בירגער־קלאסען, נאר מוזען זיך אבגעבען בלויז מיט דעם בערוף, וועלכער געהערט צו זיי בירושה לויט׳ן געזעץ ... ביי אנדערע פעלקער געפינט מען, אז די בעלי מלאכות פערטיילען זייער אויפמערקזאמקייט אויף צופיעל פערשיידענע זאכען.... אט נעהמען זיי זיך צו אגריקולטור און אט לאזען זיי זיך אריין אין האנדעל־געשעפטען, אדער זיי בעשעפטיגען זיך מיט צוויי אדער דריי מלאכות אויף אמאל. אין די פרייע לענדער לויפען זיי דאס רוב אין די פאלקס־פערזאמלונגען.... אין עגיפטען, פערקעהרט, ווערט יעדער בעל מלאכה שטרענג בעשטראפט, אויב ער מישט זיך אין רעגירונגס־געשעפטען אדער פערנעהמט זיך מיט עטליכע מלאכות אין איין צייט. אויף דעם אופן קאן קיין זאך ניט שטערן זייער פלייסיגקייט אין דער ארבייט.... אויסערדעם, אזוי ווי זיי האבען בירושה פון זייערע עלטער־זיידעס פיעלע רעגעלען, זוכען זיי מיט גרויס חשק אויסצוגעפינען נאך נייע, וועלכע קאנען זיי ברענגען נוצען." (דיאדארוס סיקולוס: „היסטארישע ביבליאטהעק", ב. I, קאפיטעל 74).

[80] "Historical and Descriptive Account of British India etc.", by Murray etc., Vol. II, p. 449. דער אינדישער וועבשטוהל איז געבויט אין דער הויך, אזוי אז די גרונד־פעדים ווערן אנגעצויגען ווערטיקאל.

עס איז נאר די בעזונדערע פעהיגקייט, וואס האט זיך אנגע־קליבען פון דור צו דור און וואס איז איבערגעגאנגען בירושה פון פאטער צום זוהן, וואס גיט דעם הינדוס, אזוי ווי עס גיט דער שפין, זיין מייסטערשאפט אין דער ארבייט. פונדעסטוועגען אבער איז דעם הינדו־וועבער'ס ארבייט זעהר קאמפליצירט אין פערגלייך מיט דער מעהרצאהל מאנופאקטור־ארבייטער.

א האנדווערקער, וועלכער פיהרט דורך כסדר די טייל־פראצע־סען אין דער פראדוקציאן פון א גאנצען ארטיקעל, מוז אפט ארי־בערגעהן פון איין פלאץ אויף דעם אנדערן און אפט בייטען די אינסטרומענטען. דער איבערגאנג פון איין אפעראציע צו דער אנ־דערער אונטערברעכט דעם פלוס פון זיין ארבייט און מאכט, אזוי צו זאגען, לעכער אין זיין ארבייטס־טאג. די דאזיגע לעכער ווערן שמעלער, אזוי באלד ווי ער טהוט דעם גאנצען טאג איין און די־זעלבע ארבייט אהן אונטערברעכונג, אדער זיי פערשווינדען אי דעם ערך, וואס דאס בייטעניש פון זיינע אפעראציעס ווערט קלענער. די פערגרעסערטע פראדוקטיוויטעט קומט אין דעם פאל ענטוועדער פון דער מעהר־אויסגעגעבענער ארבייט־קראפט אין א געוויסער צייט; ד. ה. פון דער גרעסערער אינטענסיוויטעט פון דער ארבייט, אדער פון דער פערקלענערונג פון דעם אונפראדוקטיווען פערברויך פון ארבייט־קראפט. די איבעריגע פערווענדונג פון קראפט, וואס יעדער איבערגאנג פון רוה אין בעוועגונג מאכט נויטיג, ווערט פער־ברויכט לענגער אנצוהאלטען די איינמאל־דערגרייכטע נארמאל־גע־שווינדקייט. פון דער אנדער זייט ווידער, צערשטערט די אנגע־האלטענע איינפארמיגע ארבייט די אינטענסיוויטעט און די שוואונג־קראפט פון די לעבענס־גייסטער, וועלכע געפינען אין דעם איבער־בייט פון דער טהעטיגקייט גופא זייער ערהאלונג און זייער רייץ.

די פראדוקטיוויטעט פון דער ארבייט הענגט אב ניט נאר פון דעם ארבייטער'ס טיכטיגקייט, נאר אויך פון דער פאלקאמענהייט פון זיינע ווערקצייג. דערזעלביגער סארט געצייג, ווי אינסטרו־מענטען צום שניידען, בויערן, שטופען, קלאפען א.ד.ג. ווערן גע־ברויכט אין פערשיידענע ארבייט־פראצעסען, און דערזעלביגער אינ־סטרומענט קאן אויך דיענען אויף פערשיידענע צוועקען אין דעמ־זעלביגען ארבייט־פראצעס. אזוי באלד אבער ווי די פערשיידענע

אפעראציעס פון איין ארבייט־פראצעס ווערן אבגעריסען איינע פון די אנדערע, און יעדע טייל־אפעראציע בעקומט אין די הענד פון דעם טייל־ארבייטער די מעגליכסט־פאסענדסטע און פאלגליך אייגענארטיגע פארם, ווערן נויטווענדיג געוויסע פערענדערונגען אין די ווערקצייג, וועלכע האבען פריהער געדיענט פאר פערשיידענע צוועקען. די ריכטונג, אין וועלכער זיי ענדערן זייער פארם, ווייזט זיך ארויס דורך דער ערפאהרונג פון די בעזונדערע שוועריגקייטען, וואס די ניט־פערענדערטע פארם פערשאפט. די דיפערענצירונג פון די ארבייט־אינסטרומענטען, דורך וועלכער אינסטרומענטען פון דעמזעלבען סארט בעקומען בעזונדערע פעסטע פארמען פאר יעדער בעזונדערער אנווענדונג; און די ספעציאליזירונג פון די אינסטרומענטען, דורך וועלכער יעדער ספעציעלער אינסטרומענט קאן ווירקען אין זיין גאנצען אומפאנג נאר אין די הענד פון א ספעציפישען טייל־ארבייטער — כאראקטעריזירען די מאנופאקטור. אין בירמינגהאם אליין פראדוצירט מען אן ערך 500 פערשיידענע סארטען האמערן, פון וועלכע יעדערער דיענט ניט נאר פאר א בעזונדערן פראדוקציאנס־פראצעס, נאר עטליכע סארטען דיענען אפט נאר פאר פערשיידענע אפעראציעס פון דעמזעלביגען פראצעס. די מאנופאקטור־פעריאדע פעראיינפאכט, פערבעסערט און פערמעהרט די ארבייטס־געצייג, צופאסענדיג זיי צו די אויסשליסליכע ספעציעלע פונקציעס פון דעם טייל־ארבייטער.31 זי שאפט דערמיט אין דערזעלביגער צייט איינע פון די מאטעריעלע תנאים פון דער מאשינעריע, וועלכע בעשטעהט פון א קאמבינאציע פון איינפאכע אינסטרומענטען.

דער טייל־ארבייטער און זיין אינסטרומענט מאכען אויס די איינפאכע עלעמענטען פון דער מאנופאקטור. מיר וועלען איצט בעטראכטען איהר געשטאלט אינגאנצען גענומען.

31 דארווין, אין זיין עפאכע־מאכענדען ווערק וועגן „די ענטשטעהונג פון די מינים", בעמערקט בנוגע די נאטירליכע ארגאנען פון פלאנצען און חיות: „כל זמן איין און דערזעלביגער ארגאן מוז אויסאן פערשיידענע ארבייטען, קאן מען אפשר געפינען א גרונד פאר זיין פערענדערליכקייט דעריין, וואס די נאטירליכע אויסוועהלונג האלט אויף אדער אונטערדריקט יעדע קליינע פארם־ענדערונג פון

3. די ביידע גרונד־פאָרמען פון דער מאַנופאַקטור—העטעראָגענע מאַנופאַקטור און אָרגאַנישע מאַנופאַקטור.

די אָרגאַניזאַציע פון דער מאַנופאַקטור האָט צוויי גרונד־פאָרמען, וועלכע מאַכען אויס צוויי בעצם־פערשיידענע סאָרטען, טראָץ דעם וואָס זיי ווערן אָפטמאָל צונויפגעמישט. זיי שפּיעלען אויך גאַנץ פערשיידענע ראָליען אפילו אין דער שפּעטערדיגער פערוואַנדלונג פון דער מאַנופאַקטור אין גרויס־אינדוסטריע, וואָס ווערט בעטריבען דורך מאַשינעריע. אָט דער טאָפּעלדיגער כאַראַקטער נעהמט זיך פון דער נאַטור פון דעם פּראָדוקט גופא. דער פּראָדוקט ווערט פאָרמירט ענטוועדער דורך אַ בלויז־מעכאַנישע צוזאַמענשטעלונג פון זעלבשטענדיגע טייל־פּראָדוקטען, אָדער ער בעקומט זיין פאַרטיגע געשטאַלט דורך אַ כסדר׳דיגער סעריע פון צוזאַמענגעבונדענע פּראָצעסען און מאַניפּולאַציעס.

אַ לאָקאָמאָטיוו, צום ביישפּיעל, בעשטעהט פון מעהר ווי 5000 זעלבשטענדיגע טיילען. ער קאָן אָבער ניט דיענען אַלס ביישפּיעל פון דעם ערשטען סאָרט פון דער אייגענטליכער מאַנופאַקטור, ווייל ער איז אַ בנין פון דער גרויס־אינדוסטריע. אַ זייגער אָבער קאָן יאָ, און וויליאַם פּעטטי האָט עס שוין בענוצט צו אילוסטרירן די מאַנופאַקטור־מעסיגע צוטיילונג פון דער אַרבייט. פון אַ אינדיווידועלען ווערק פון אַ ניורענבורגער בעל מלאכה איז דער זייגער פערוואַנדעלט געוואָרן אין אַ געזעלשאַפטליכען פּראָדוקט פון אַ גרויסער צאָהל טייל־אַרבייטער. אַזוי האָבען מיר רויה־ווערק מאַכער, אוהר־פעדער מאַכער, ציפערבלאַט־מאַכער, ספּיראַל־פעדער מאַכער, די וואָס מאַכען לעכער אין שטיין און רובינען־הויבשטענגלעך, ווייזער־מאַכער, קופּערטען־מאַכער, שרויפען־מאַכער, פערגולדער, און נאָך פיעלע אונטער־אָבטיילונגען, ווי צ. ב. ש. די

אזא ארגאַן וועניגער זארגפול, איידער ווען דערזעלביגער ארגאַן וואָלט געווען בעשטימט נאר פאר איין ספּעציעלען צוועק אליין. אזוי צום ביישפּיעל, מעסערס, וועלכע זיינען געמאַכט צו קאָנען שניידען אלערליי סאָרטען זאַכען, קאָנען בכלל זיין פון איין פאָרם; אבער אַ אינסטרומענט, וואָס איז בעשטימט בלויז פאר איין סאָרט געברויך, מוז האָבען אַנאַנדער פאָרם פאר יעדען אנדער סאָרט געברויך."

רעדער־מאכער (מעשענע און שטאָהלענע זיינען ווידער אבגעזונ־דערט), טריעב־מאכער, צייגער ווערק־מאכער, „אשעוועיר דע פי־ניאָן" (בעפעסטיגט די רעדער אויף די אקסען, פּאָלירט די פּאַ־צעטען), צאפען־מאכער, „פּלאַנטעור דע פיניסאזש" (זעצט אריין פערשיידענע רעדער און אקסען אין די ווערק), „פיניסעור דע באַ־רילע" (שניידט איין צייהן אין די רעדער, מאכט די לעכער ריכטיג אין גרויס א.אז.וו.), העמונג־מאכער, און ביי דער צילינדער־העמונג, צילינדער־מאכער, שטייג־ראָד מאכער, פּערפּענדיקעל־מאכער, ראַ־קעטען־מאכער (א ווערק וואָס רעגולירט די אוהר), „פּלאַנטעור ד'עשאַפּמאַן" (דער ריכטיגער העמונג־מאכער); דאַן דער „רע־פּאסעור דע באַרילע" (דער וואָס מאכט דאָס פעדער־קעסטעל אינ־גאנצען פערטיג), שטאָהל־פּאָלירער, רעדער־פּאָלירער, שרויפען־פּאַ־לירער, ציפער־מאלער, ציפערבלאט־מאכער (דער וואָס שמעלצט דאָס עמאַל אויפ'ן קופּער), „פאבריקאַן דע פענדאַן" (דער וואָס מאכט בלויז דאָס רינגעל פון די קופּערטען), „פיניסעור דע שאַר־ניער" (דער וואָס שטעקט אריין דעם מעשענעם שטיפט אין דער מיט פון קופּערט א.אז.וו.), „פעזעור דע סעקרעט" (דער וואָס מאכט די פרוזשינקע, וואָס לאָזט אויפשפּרינגען דאָס דעקעל), גראַווירער, ציזלער, פּאָלירער פון די קופּערטען א.אז.וו. א.אז.וו.; און ענדליך דער „רעפּאסער", וועלכער שטעלט צוזאַמען דעם גאנצען זייגער און גיט איהם ארויס א געענדיגטען. בלויז ווענינע טיילען פון זיינער געהען דורך פערשיידענע הענד, און די אלע „מעמברא דיזיעקטאַ" (צעוואָרפענע גליעדער) ווערן ערשט צונויפגעזאַמעלט אין די הענד פון דעם, וואָס פערבינדט זיי ענדליך אין איין מעכאַנישעם גאנצעם.

אזוי ווי די שייכות צווישען דעם פאַרטיגען פּראָדוקט און זיינע פערשיידענאַרטיגע עלעמענטען איז אַן אויסערליכע, איז דעריבער דאָ, אזוי גוט ווי ביי עהנליכע פאַרטיגע פּראָדוקטען, א צופעליגע זאַך, צי די טייל־ארבייטער זיינען קאָמבינירט אין דעמזעלביגען ווערקשטאַט, צי ניט. די טייל־ארבייטען קאָנען אפילו ווידער בעטריבען ווערן אלס מלאכות, וואָס זיינען אונאָבהענגיג איינע פון די אנדערע, ווי אין דעם קאַנטאָן וואַאַזט אין ניושאַטעל, בעת אין זשענעווא צ.ב.ש. געפינען זיך גרויסע זייגער־מאַנופאַקטורען, ד.ה. א דירעקטע קאָאָפּעראַציע פון טייל־ארבייטער אונטער דער

קאמאנדע פון איין קאפיטאליסט. אפילו אין דעם לעצטען פאל ווערן ציפער־בלאט, פרוזשינעס און קופערטען זעלטען פערפערטיגט אין דער מאנופאקטור גופא. די קאמבינירטע מאנופאקטור־מעסיגע פאבריקאציע איז דא פראפיטליך נאר אונטער אויסנאהמסווייזע פערהעלטענישען, ווייל די קאנקורענץ צווישען די ארבייטער, וועלכע ווילען בעסער ארבייטען צו הויז, איז אם גרעסטען, אויך ווייל די צוברעקלונג פון דער פראדוקציאן אין א מאסע העטעראגענע (ניט גלייכארטיגע) פראצעסען גיט א גאנץ קליינע מעגליכקייט צו פער־ווענדען די ארבייט־מיטלען געמיינשאפטליך, און ביי א צוברעקעל־טער פאבריקאציע שפארט דער קאפיטאליסט איין דעם אויסלעג אויף ארבייטס־געביידען א.א.וו.32 די לאגע אבער פון אט די טייל־ארבייטער, וועלכע ארבייטען צו הויז. אבער פאר א קאפיטאליסט (א פאבריקאנט, עטאבליסעור), איז גאר איינגאנצען פערשיידען פון דער לאגע פון דעם זעלבשטענדיגען בעל מלאכה, וועלכער ארבייט פאר זיינע אייגענע קונדען.33

---

32) זשענעווא האט אין יאהר 1854 פראדוצירט 80,000 זייגערס, וואס איז צוזאמען ניט קיין פינפטעל פון דער אוהרען־פראדוקציע פון דעם קאנטאן ניושא־טעל. שא־דע־פאנד, א שטאט, וועלכע קאן בעטראכט ווערן ווי איין גרויסע אוה־רען־מאנופאקטור, גיט אליין ארויס יעהרליך נאך אמאל אזויפיעל ווי זשענעווא. פון 1850 ביז 1861 האט זשענעווא ארויסגעגעבען 750.000 זייגערס. זעה „רעפארט פראם זשענעווא אן דהי וואטש־טרייד" אין „רעפארטס ביי הער מעדזשעסטי'ס סעקרעטאריעס און עמבאסי עטצ.", נומער 6, 1863. אויב דאס וואס פעהלט א צוזאמענהאנג אין די פראצעסען, אויף וועלכע די פראדוקציאן פון בלויז צו־נויפגעשטעלטע פראדוקטען איז צוברעקעלט, מאכט אן און פאר זיך זעהר שווער די פערוואנדלונג פון אזעלכע מאנופאקטורען אין דעם מאשינען־בעטריעב פון דער גרויס־אינדוסטריע, קומען צו, אין דעם פאל פון דער זייגער־פראדוקציאן, נאך צוויי אנדערע שטערונגען — די קליינקייט און עדעלקייט פון איהרע עלע־מענטען, און איהר כאראקטער פון א לוקסוס־ארטיקעל. דערפון נעהמט זיך איהר פערשיידענארטיגקייט. אזוי טוז אין די בעסטע לאנדאנער פירמען צום ביישפיעל ווערן דורכן גאנצען יאהר געמאכט קוים א טוצען זייגערס, וועלכע זעהען אויס ענליך איינע צו די אנדערע. די אוהרען־פאבריק פון וואטשעראן און קאנסטאנ־טין, וועלכע ווענדעט אן מאשינעריע מיט ערפאלג, ברענגט טאקע ארויס העכ־סטענס פון דריי ביז פיער סארטען, וואס זיינען פערשיידען לויט זייער גרויס און פארם.

33) אין דער אוהרמאכעריי, דעם האזיגען קלאסישען ביישפיעל פון דער הע־

דער צווייטער סארט מאנופאקטור, איהר פאלקאמענע פארם, פראדוצירט ארטיקלען, וועלכע מאכען דורך צוזאמענגעבונדענע ענטוויקלונגס־פאזען אין א געוויסען סדר פון שטופען־פראצעסען, ווי צום ביישפיעל דער דראהט אין דער מאנופאקטור פון נאדלען, וועלכער געהט דורך די הענד פון 72 און אפילו 92 בעזונדערע טייל־ארבייטער.

אין דעם ערך, וואס אזא מאנופאקטור פעראייניגט מלאכות, וועלכע זיינען לכתחילה געווען צערשפרייטע, פערקלענערט זי דעם שטח, וואס האט אבגעטיילט די בעזונדערע פראדוקציאנס־פאזען פון דעם פארטיגען ארטיקעל. די צייט, וואס עס נעהמט פאר זיין איבערגעהן פון איין שטופע אויף אנאנדערער, ווערט פערקירצט; אזוי אויך ווערט פערקירצט די ארבייט, וואס געהט אוועק אויף דעם דאזיגען איבערגאנג.34 אין פערגלייך צו דעם האנדווערק ווערט אויף דעם אופן געוואונען פראדוקטיוו־קראפט, און דער געווינס נעהמט זיך פון דעם אלגעמיינעם קאאפעראטיווען כאראקטער פון דער מאנופאקטור. פון דעם אנדער זייט פאדערט די צוטיילונג פון דער ארבייט, וואס איז דער אייגענטימליכער פרינציפ פון דער מאנופאקטור, אן אבזונדערונג פון די פערשיידענע פראדוקציאנס־פאזען, וועלכע ווערן אונאבהענגיג איינע פון די אנדערע אלס אזויפיעל האנדווערקמעסיגע טייל־ארבייטען. איינפיהרן און אויפהאלטען דעם צוזאמענהאנג צווישען די אבגעזונדערטע פונקציאנען מאכט נויטיג א שטענדיגען איבערטראגען דעם פראדוקט פון איין האנד אין דער אנדערער, פון איין פראצעס אין דעם אנדערן. פון דעם שטאנדפונקט פון דער גרויס־אינדוסטריע שטעלט דאס פאר א כאראקטעריסטישע און צו־טייערע בעשרענקטקייט, וואס ליעגט בטבע אין דעם פרינציפ פון דער מאנופאקטור.35

טעראגענער מאנופאקטור, קאן מען זעהר גענוי שטודירן די אויבען־דערמאנטע דיפערענצירונג און ספעציאליזירונג פון די ארבייטס־אינסטרומענטען, וואס נעהמט זיך פון דער צוברעקלונג פון דער האנדווערקמעסיגער טהעטיגקייט.

24 וואו די מענשען זיינען אזוי נאהענט וואמען, מוז די איבערפיהרונגס־ארבייט זיין קלענער." The Advantages of the East India Trade", London 1720 p. 106.)

35 „די אבזונדערונג פון די פארשיידענע פראדוקציאנס־שטופען, וואס קומט

ווען מיר בעטראכטען א בעשטימטע סומע רויה־מאטעריאל, די קאדער צום ביישפיעל אין דער פאפיער־מאנופאקטור, אדער די דראהט אין דער נאדעל־מאנופאקטור, זעהען מיר אז ער נעהמט דורך כסדר, אין די הענד פון די טייל־ארבייטער, א גאנצע רייה פראדוקציאנס־שטופען, ביז ער בעקומט זיין ענדליכע געשטאלט. בעטראכט מען פערקעהרט דעם ווערקשטאט אלס א גאנצען מעכאניזם, געפינען מיר דעם רויה־מאטעריאל אין דערזעלביגער צייט אין אלע זיינע פראדוקציאנס־שטופען אויף איינמאל. דער קאלעקטיוו־ארבייטער, וועלכער איז צוזאמענגעשטעלט פון די קאמבינירטע טייל־ארבייטער, ציהט מיט איין טייל פון זיינע מיט־אינסטרומענטען בעוואפענטע הענד דעם דראהט, בעת מיט אנדערע הענד און געצייג גלייכט ער איהם אין דערזעלביגער צייט אויס, מיט נאך אנדערע הענד שניידט ער איהם, מאכט איהם שפיציג א.אז.וו. די פערשיידענע שטופען־פראצעסען זיינען פערוואנדעלט געווארן פון א נאכאנאנדיגען סדר אין צייט אין א נעבענאנאנדיגען סדר אין רוים. פאלגליך ווערט מעהר פארטיגע סחורה ארויסגעגעבען אין דעמזעלביגען צייט־רוים.[56] די דאזיגע גלייכצייטיגקייט נעהמט זיך, טאקע אמת, פון דער אלגעמיינער קאאפעראטיווער פארם פון דעם גאנצען פראצעס, אבער די מאנופאקטור געפינט ניט נאר די בעדינגונגען פאר דער קאאפעראציע שוין פארטיגע, נאר זי שאפט זיי טיילווייז ערשט דורכדעם, וואס זי צוברעקעלט די האנדווערקמעסיגע טהעטיגקייט. פון דער אנדער זייט גרייכט זי אט די געזעלשאפטליכע ארגאניזאציע פון דעם ארבייט־פראצעס נאר דורכדעם, וואס זי שמידט צו איין און דעמזעלביגען ארבייטער צו איין און דעמזעלביגען טייל ארבייט.

אזוי ווי יעדער טייל־פראדוקט פון יעדען טייל־ארבייטער איז אין דערזעלביגער צייט נישט מעהר ווי א בעזונדערע ענטוויקלונגשטופע פון דעמזעלביגען פארטיגען פראדוקט, גרייט צו איין ארביי־

פון דער בעשעפטיגונג פון האנד־ארבייט, פערגרעסערט די פראדוקציאנס־קאסטען אונגעוועהנליך פיעל. דער פערלוסט קומט הויפטזעכליך פון דעם, וואס איין פראצעס אזוי דערווייטערט פון דעם אנדערן.״ ("The Industry of Nations", London 1855, Part II, p. 200.)

56 „זי (די צוטיילונג פון דער ארבייט) ברענגט אויך מיט זיך עקאנאמיע אין

טער אדער איין גרופע ארבייטער דעם רויה־מאטעריאל פאר דעם אנ־ דער ארבייטער אדער פאר דער אנדער גרופע. דער רעזולטאט פון איינעמס ארבייט איז דער אנהויב־פונקט פאר דעם אנדערענס אר־ בייט. איין ארבייטער בעשעפטיגט דעריבער דירעקט דעם אנדערן. די ארבייט־צייט, וואס איז נויטווענדיג צו בעקומען די בעצוועקטע נוץ־ווירקונג אין יעדען טייל־פראצעס, ווערט פעסטגעשטעלט דורך דער ערפאהרונג, און דער מעכאניזם פון דער מאנופאקטור אינ־ גאנצען גענומען איז געבויט אויף דער השערה, אז אין א געוויסער ארבייט־צייט וועט זיך בעקומען א געוויסער רעזולטאט. די פער־ שיידענע ארבייט־פראצעסען, וואס ערגענצען איינע די אנדערע, קאנען אנגעהן אהן הפסקות, אין דערזעלביגער צייט און איינע נעבען די אנדערע אין רוים נאר אונטער דער דאזיגער השערה. עס איז קלאר, אז אט די דירעקטע אבהענגיקייט פון די ארבייטען, און ממילא פון די ארבייטער איינע פון די אנדערע, צווינגט יעדען איינצעלנעם צו פערווענדען ניט מעהר ווי די נויטיגע צייט פאר זיין אויפגאבע, און אזוי אויף דעם אופן בעקומט זיך א גאנץ אנדערע אנ־ געהאלטענקייט, גלייכפארמיגקייט, רעגעלמעסיגקייט, ארדנונג [27] און אפילו אויך א אינטענסיוויטעט פון דער ארבייט, איידער אין דער אונאבהענגיקער האנדווערקעריי, אדער אפילו אין דער איינפאכער קאאפעראציע. אז אויף א סחורה ווערט פערווענדעט נאר אזויפיעל געזעלשאפטליך־נויטווענדיגע ארבייט־צייט וויפיעל עס פאדערט זיך,

---

צייט, דורכדעם וואס זי צעווארפט די ארבייט אין איהרע פערשיידענע צווייגען, וועלכע קאנען אויסגעפיהרט ווערן אלע אין איין צייט. . . . אנפיהרענדיג מיטאמאל די אלע פערשיידענע פראצעסען, וועלכע אן איינצעלנער ארבייטער וואלט געמוזט טהאן בעזונדער איינעם נאך דעם אנדערן, ווערט מעגליך צו פראדוצירן צ.ב.ש. א גרויסע מאסע נאדלען אין דערזעלביגער צייט, וואס מען וואלט געקאנט אב־ שניידען אדער צושלייפען בלויז איין איינציגע נאדעל." (Dugald Stewart: Works, edited by Sir W. Hamilton, Edinburgh 1855, Vol. III, "Lectures on Political Economy", p. 319.)

[27] „וואס גרעסער די פערשיידענארטיגקייט פון די ארבייטער, וועלכע ווערען בעשעפטיגט אין א מאנופאקטור . . . אלץ גרעסער איז די ארדנונג און רעגעל־ מעסיגקייט פון יעדער ארבייט; זי ווערט געטאן נויטיגערווייז אין א קירצערער צייט, עס מוז אוועקגעהן ווייניגער ארבייט." ("The Advantages of the East India Trade", London 1720, p. 68.)

זי צו פּראָדוצירן, ווייזט זיך ארויס בכלל אין דער סחורה־פּראָדוק־ציאָן ווי אַן אויסערליכער צוואַנג פון דער קאָנקורענץ, וואָרים אוי־בערפלעכליך גערעדט, מוז דאָך יעדער איינצעלנער פּראָדוצירער פערקויפען די סחורה פאַר איהר מארק־פרייז. אין דער מאַנופאַקטור אָבער ווערט די ליפערונג פון אַ בעשטימטען סכום פּראָדוקטען אין אַ בעשטימטער ארבייט־צייט אַ טעכנישעס געזעץ פון דעם פּראָ־דוקציאָנס־פּראָצעס גופא.38

פערשיידענע אָפּעראַציעס פערנעהמען אָבער איינינע מעהר, איינינע ווענינער צייט, און גיבען דעריבער ארויס אין אַ גלייכער צייט־פעריאָדע אונגלייכע סומען פון טייל־פּראָדוקטען. אויב אַלזאָ דערזעלביגער ארבייטער מוז טאָג איין, טאָג אויס שטענדיג דורכ־פיהרן דיזעלביגע אָפּעראַציע, דאַן מוזען בעשעפטיגט ווערן לפי ערך פערשיידענע צאָהלען ארבייטער פאַר די פערשיידענע אָפּעראַציעס; אזוי צום ביישפּיל אין אַ בוכשטאַבען־מאַנופאַקטור וועלען זיין 4 גיעסער און 2 אָבברעכער אויף 1 שלייפער, וואו דער גיעסער גיעסט אויס 2000 בוכשטאַבען אין אַ שטונדע, דער אָבברעכער ברעכט אָב 4000 און דער שלייפער רייבט אָב 8000. דאָ האָבען מיר ווידער דעם פּרינציפּ פון קאָאָפּעראַציע אין זיין איינפאַכסטער פאָרם — די בעשעפטיגונג אין דערזעלביגער צייט פון פיעלע ארבייטער, וועלכע טהוען דיזעלבינע זאַך — ער קומט אָבער איצטער פאָר ווי אַן אויס־דרוק פון אַן אָרגאַנישער שייכות. די מאַנופאַקטורמעסיגע צוטיי־לונג פון דער ארבייט פעראיינפאַכט און פערמעהרט אויף דעם אופן ניט נאָר די קוואַליטאַטיוו־פערשיידענע אָרגאַנען פון דעם געזעל־שאַפטליכען קאָלעקטיוו־ארבייטער, נאָר זי שאַפט אויך אַ מאַטע־מאַטיש־פעסטע שייכות פאַר דעם קוואַנטיטאַטיווען אומפאַנג פון די דאָזיגע אָרגאַנען — דאָס הייסט פאַר דער רעלאַטיווער ארבייטער־צאָהל אָדער רעלאַטיווער גרויס פון די ארבייטער־גרופּען אין יעדער בעזונדער פונקציע. צוזאַמען מיט דער קוואַליטאַטיווער צוגליעדע־

28) פונדעסטוועגן דערגרייכט דער מאַנופאַקטור־סיסטעם דעם דאָזיגן רעזולטאַט אין פילע צווייגן נאָר אויף אַ ניט־פּאָלקאָמענעם אופן, ווייל ער ווייסט ניט ווי אזוי צו קאָנטראָלירן מיט זיכערקייט די אַלגעמיינע כעמישע און פיזישע באַדינגונגען פון דעם פּראָדוקציאָנס־פּראָצעס.

רונג ענטוויקעלט זי א קוואנטיטאטיווען רעגעל און א פראפארציאנאלימעט פון דעם געזעלשאפטליכען ארבייט־פראצעס.

ווען די פאסענדסטע פראפארציע איז איינמאל פעסטגעשטעלט געווארן על פי ערפאהרונג פאר דער צאהל טייל־ארבייטער אין די פערשיידענע גרופען, וואס פראדוצירן אויף א בעשטימטען מאסשטאב, קאן מען אויסברייטערן דעם דאזיגען מאסשטאב נאר ווען מען בעשעפטיגט א גע׳כפל׳טע צאהל (Multiple) פון יעדער בעזונדערער ארבייטער גרופע.** צו דעם קומט נאך צו, וואס דערזעלבינער אינדיווידום קאן פונקט אזוי גוט דורכפיהרן געוויסע ארבייטען אויף א גרעסערן מאסשטאב ווי אויף א קלענערן; למשל די ארבייט פון אויבער־אויפזיכט, די ארבייט פון איבערטראגען די טייל־פראדוקטען פון איין פראדוקציאן־שטופע אויף אנאנדערער, א.אז.וו. די פערזעלבשטענדיגונג פון אט די פונקציעס אדער דאס אויסטיילען זיי צו ספעציעלע ארבייטער ווערט פארטיילהאפטיג ערשט דעמאלט, ווען עס ווערט פערגרעסערט די צאהל פון די בעשעפטיגטע ארבייטער; אבער אט די פערגרעסערונג מוז גלייך אנגרייפען אלע גרופען פראפארציאנעל.

די איינצעלנע גרופע, א צאהל ארבייטער, וועלכע פיהרט דורך דיעזלבינע טייל־פונקציע, בעשטעהט פון גלייכארטיגע עלעמענטען און מאכט אויס א בעזונדערן ארגאן פון דעם צוזאמענגעשטעלטען מעכאניזם. אין פערשיידענע מאנופאקטורען אבער איז די בעזונדערע גרופע גופא א געגליעדערטער ארבייטס־קערפער, בעת דער גאנצער מעכאניזם ווערט צוזאמענגעשטעלט דורך דער וויעדערהאלונג אדער כפל׳ונג פון די דאזיגע פראדוקטיווע עלעמענטאר־ארגא־

** „ווען עס ווערט פעסטגעשטעלט, לויט דעם ספעציעלען כאראקטער פון די פראדוקטען פון יעדער מאנופאקטור, די צאהל פראצעסען, אין וועלכע עס איז הערכסט פארטיילהאפט זי איינצוטיילען, ווי אויך די צאהל ארבייטער, וואס זאל בעשעפטיגט ווערן, דאן וועלען אלע אנדערע מאנופאקטורען, וועלכע בעשעפטיגען ניט א דירעקטען כפל מספר פון דער דאזיגער צאהל, פאבריצירן דעם ארטיקעל מיט גרעסערע קאסטען.... דאס איז איינע פון די אורזאכען פון דער קאלאסאלער אויסברייטונג פון די אינדוסטריעלע אונטערנעהמונגען.“ (Ch. Babbage, ‘On the Economy of Machinery”, London 1832, ch. XXI p. 172-3.)

ניזמען. לאָמיר נעהמען צום ביישפּיעל די מאַנופאַקטור פון גלאָז־פלעשער. זי פאַלט פאַנאַנדער אין דריי גרינדליך־פערשיידענע פאַזען. ערשטענס די פאָרברייטענדע פאַזע, די צוגרייטונג פון דעם גלאָז־צונויפזאַץ, די צונויפמישונג פון זאַמד, קאַלך א.אַז.וו. און די שמעלצונג פון אַט דעם געמיש אין אַ פליסיגער גלאָז־מאַסע.[40] ביי אַט דער ערשטער פאַזע זיינען בעשעפטיגט פערשיידענע טייל־אַרבייטער, און אַזוי אויך אין דער שלוס־פאַזע, וואָס בעשטעהט אין ארויסנעהמען די פלעשער פון די טריקען־אויווענס, סאָרטירן זיי, פערפּאַקען א.אַז.וו. צווישען דיביידע פאַזען שטעהט אין מיטען די אייגענטליכע אַרבייט פון מאַכען גלאָז אָדער די בעאַרבייטונג פון דער פליסיגער גלאָז־מאַסע. ביי דער עפענונג פון איין אויווען אַרבייט אַ גרופּע, וועלכע הייסט אין ענגלאַנד „דהי האָול [די לאָך], און בעשטעהט פון איין „באָטל מייקער" אָדער פינישער" [פלעשער־מאַכער אָדער צוריכטער], איין „בלאָוער" [בלאָזער], איין „גאַדהער־רער" [זאַמלער], איין „פּוטטער־אָפּ" אָדער „וועהטטער אָף" [אויפשטעלער אָדער אָבשלייפער] און איין „טייקער אין" [אויפנעהמער]. אָט די 5 טייל־אַרבייטער שטעלען צוזאַמען אַזויפיעל ספּעציעלע אָרגאַנען פון איין־איינציגען אַרבייטס־קערפּער, וועלכער קאָן נאָר פונקציאָנירן אַלס איינהייט, ד.ה. נאָר דורך דער דירעקטער קאָאָפּעראַציע פון די פינף. פעהלט איין גליעד פון דעם פינף־טייליגען קערפּער, איז דער גאַנצער קערפּער פּאַראַליזירט. דערזעלביגער גלאָז־אויווען האָט אָבער מעהרערע עפענונגען, אין ענגלאַנד צ.ב.ש. פון 4 ביז 6 עפענונגען, און יעדע איינע ענטהאַלט אַ ליימענעם שמעלץ־טיגעל מיט פליסיגען גלאָז, און בעשעפטיגט אַן אייגענע פינף־גליעדעריגע אַרבייטער־גרופּע. די גליעדערונג פון יעדער איינצעלנער גרופּע איז דאָ דירעקט געבויט אויף דער צוטיילונג פון דער אַרבייט, בעת דער באַנד צווישען די פערשיידענע גלייכאַרטיגע גרופּען איז אַן איינפאַכע קאָאָפּעראַציע, וועלכע פערברויכט איינעם פון די פּראָדוקציאָנס־מיטלען—אין דעם פאַל, דעם גלאָז־אויווען—מעהר עקאָנאָמיש דורך דעם געמיינשאַפטליכען קאָנזום.

[40] אין ענגלאַנד איז דער שמעלץ־אויווען אָבגעזונדערט פון דעם גלאָז־אויווען, וואו דאָס גלאָז ווערט פאַרבעארבייטעט; אין בעלגיען צ.ב.ש. דיענט דערזעלביגער אויווען פאַר ביידע פּראָצעסען.

אַזאַ גלאָז־אויוועז מיט זיינע פון 4 ביז 6 גרופּען שטעלט צוזאַמען אַ גלאָז־הוטע, און אַ גלאָז־מאַנופאַקטור פאַסט אום אַ מעהרצאָהל פון אַזעלכע הוטען, אינאיינעם מיט די אַפּאַראַטען און אַרבייטער פאַר די צוגרייטענדע און לעצטע פּראָדוקציאָנס־פאַזען.

ענדליך, אַזוי ווי די מאַנופאַקטור נעהמט זיך פון דער קאָמבינאַציע פון פערשיידענע האַנדווערקען, אַזוי קאָן זי זיך אויך ענטוויקלען אין אַ קאָמבינאַציע פון פערשיידענע מאַנופאַקטורען. די גרעסערע ענגלישע גלאָז־הוטען, צום ביישפּיעל, פאַבריצירן אַליין זייערע ליימענע שמעלץ־טיגלען, ווייל דאָס געלינגען אָדער ניט־גערינגען פון דעם פּראָדוקט העננט אין גרונד גענומען אָב פון דער קוואַליטע פון די טיגלען. די מאַנופאַקטור פון איין פּראָדוקציאָנס־מיטעל ווערט דאָ פערבונדען מיט דער מאַנופאַקטור פון דעם פּראָדוקט. פערקהערט ווידער, קאָן די מאַנופאַקטור פונ'ם פּראָדוקט פערבונדען ווערן מיט אַנדערע מאַנופאַקטורען, אין וועלכע דער פּראָדוקט גופא דיענט ווידער אַלס רויה־מאַטעריאַל, אָדער ווערט שפּעטער צונויפגעשטעלט אינאיינעם מיט זייערע פּראָדוקטען. אַזוי געפינט מען צום ביישפּיעל די מאַנופאַקטור פון פלינט־גלאָז קאָמביניו'ט מיט דער גלאָז־שלייפעריי און דער מעש־גיסעריי—די לעצטע פאַר דער מעטאַלענער איינפאַסונג פון פערשיידענערליי גלאָז־אַרטיקלען. די פערשיידענע קאָמבינירטע מאַנופאַקטורען מאַכען דאַן אויס מעהר אָדער ווייניגער רוימליך אָבגעזונדערטע אָבטיילונגען פון איין אַלגעמיינער מאַנופאַקטור, צוגלייך אָבער מיט איינע פון די אַנדערע אונאָבהענגיקע פּראָדוקציאָנס־פּראָצעסען, און יעדערער מיט זיין אייגענער צוטיילונג פון דער אַרבייט. טראָץ די פיעלע פאָרטיילען, וואָס די קאָמבינירטע מאַנופאַקטור גיט, געווינט זי ניט קיין ווירקליכע טעכנישע איינהייט אויף איהר אייגענער גרונדלאַגע. די דאָזיגע איינהייט ענטשטעהט ערשט ווען די מאַנופאַקטור ווערט פערוואַנדעלט אין די מאַשינענמעסיגע פּראָדוקטען.

די מאַנופאַקטור־פעריאָדע, וועלכע האָט גלייך פאָרמולירט די פערקלענערונג פון דער נויטווענדיגער אַרבייט־צייט פאַר דער סחורה־פּראָדוקציאָן אַלס איהר בעוואוסטזיניגען פּרינציפּ,[41] האָט פון צייט

---

[41] דאָס קאָן מען זעהן צווישען אַנדערע פון וו. פּעטטי, דזשאָהן בעללערס,

צו צייט אויך אַנטוויקעלט דעם געברויך פון מאַשינען, ספּעציעל פאַר געוויסע איינפאַכע ערשטע פּראָצעסען, וואָס מוזען דורכגעפיהרט ווערן אין גרויסע מאַסען און מיט אַ גרויסער קראַפט־פערווענדונג. אַזוי צום ביישפּיעל האָט מען אין דער פּאַפּיער־מאַנופאַקטור באַלד אָנגעהויבען צו מאַהלען די קאָדער אין פּאַפּיער־מיהלען.42 די אורשפּרינגליכסטע פאָרם פון אַלע מאַשינעריען האָט די רוימישע אימפּעריע אונז איבערגעליפערט אין דער וואַסער־מיהל.43 די האַנדווערק־פּעריאָדע האָט אונז איבערגעלאָזט די גרויסע ערפינדונגען פון דעם קאָמפּאַס, פון שיס־פּולווער, פון דער בוכדרוקעריי און דעם אויטאָמאַטישען זייגער. בכלל אָבער האָט די מאַשינעריע בלויז געשפּיעלט יענע נעבען־ראָליע, וועלכע אַדאַם סמיטה האָט איהר צוגעשריבען—נעבען דער צוטיילונג פון דער אַרבייט.44 די ספּאָראַדישע (וואָס קומט פאַר בלויז ווען־ניט־ווען) אָנווענדונג פון מאַשינעריע אין דעם 17טען י.ה. איז געווען פון גרויסער וויכטיגקייט, ווייל זי האָט געגעבען די גרויסע מאַטעמאַטיקער פון יענער צייט פּראַקטישע פּונקטען און רייץ־מיטלען פאַר דער בעשאַפונג פון דער מאָדערנער מעכאַניק.

אַנדריו יאַראַנטאָן, „דהי אַדוואַנטאַדזשעס אָוו דהי איסט אינדיע טרייד", און דיש. וואָנדערלינגס.

42) אַרום דעם סוף פון 16־טען יאָרהונדערט האָט זיך פראַנקרייך נאָך באַדינט מיט שטופּעס און זיפּטען צו שטויסען און וואַשען די ערץ־מעטאַלען

43) די גאַנצע ענטוויקלונגסגעשיכטע פון דער מאַשינעריע קאָן מען נאָכפאָלגען אין דער געשיכטע פון די תבואה־מיהלען. אין ענגלאַנד הייסט די פאַבריק נאָך אַלץ „מילל" (אַ מיהל). אין דייטשע טעכנאָלאָגישע שריפטען פון דעם ערשטען צעהנדליג פון 19־טען י. ה. געפינט מען נאָך דעם אויסדרוק מיהל ניט נאָר פאַר אַלע מאַשינעריען, וואָס ווערן געטריבען מיט נאַטור־קראַפט, נאָר אפילו פאַר אַלע מאַנופאַקטורען, וועלכע באַנוצען מאַשינענאַרטיגע אַפּאַראַטען.

44) ווי מען וועט קענען גענויער זעהן אין דעם פערטען בוך פון אָט דעם ווערק, האָט אַדאַם סמיטה ניט אַרויסגעבראַכט קיין איינציגען נייעם זאַץ וועגען דער צוטיילונג פון דער אַרבייט. וואָס עס כאַראַקטעריזירט איהם אָבער אַלס דעם צוזאַמענפאַסענדען פּאָליטישען עקאָנאָם פון דער מאַנופאַקטור־פּעריאָדע, איז דאָס געוויכט, וואָס ער לעגט אויף דער צוטיילונג פון דער אַרבייט. די אונטערגעאָרדנעטע ראָליע, וואָס ער שרייבט צו צו דער מאַשינעריע, האָט אין אָנפאַנג פון דער גרויס־אינדוסטריע אַרויסגערופען לאָדערדייל'ס פּאָלעמיק, און אין אַ

די מאשינעריע, וואס איז ספעציעל כאראקטעריסטיש פאר דער מאנופאקטור־פעריאדע, בלייבט דער קאלעקטיוו־ארבייטער גופא, וועלכער איז צוזאמענגעשטעלט פון פיעלע טייל־ארבייטער. די פערשיידענע אפעראציעס, וועלכע דער פראדוצירער פון א סחורה פיהרט כסדר דורך, און וועלכע גיסען זיך צוזאמען אין איין גאנצעס אין דעם פראצעס פון זיין ארבייט, נעהמען איהם אין אנשפרוך אויף פערשיידענע אופנים. אין איין אפעראציע מוז ער ענטוויקלען מעהר קראפט, אין דער אנדערער מעהר געניטקייט, אין דער דריטער מעהר גייסטיגע אויפמערקזאמקייט א.אז.וו.; און דערזעלביגער אינדיווידום בעזיצט ניט אט די אלע אייגענשאפטען אין א גלייכען גראד. נאכדעם ווי די פערשיידענע אפעראציעס ווערן אבגעזונדערט, פערזעלבשטענדיגט און איזאלירט, ווערן די ארבייטער איינגעטיילט, קלאסיפיצירט און גרופירט לויט זייערע מעהר־אויסגעשפראכענע אייגענשאפטען. אויב זייערע נאטירליכע בעזאנדערהייטען זיינען פון איין זייט די גרונדלאגע, אויף וועלכער די צוטיילונג פון דער ארבייט איז געבויט, ענטוויקעלט פון דער אנדער זייט די מאנופאקטור, ווען זי איז איינמאל איינגעפיהרט, ארבייט־קרעפטען, וועלכע טויגען פון דער נאטור אויס נאר אויף איינזייטיגע בעזונדערע פונקציעס. דער קאלעקטיוו־ארבייטער בעזיצט איצט אלע פראדוקטיווע אייגענשאפטען אין א גלייך־הויכען גראד און פערברויכט זיי צוגלייך אויף א העכסט עקאנאמישען אופן, דערמיט וואס ער בעשעפטיגט אלע זיינע ארגאנען, וועלכע זיינען אינדיווידואליזירט אין בעזונדערע ארבייטער אדער ארבייטער־גרופען, אויסשליסליך ביי זייערע ספעציפישע פונקציעס.[45] די איינזייטיגקייט

ווייטער־ענטוויקעלטער עפאכע—אורע'ס פאלעמיק. אדאם סמיטה פערוועקסעלט אויך די דיפערענצירונג פון די אינסטרומענטען, אין וועלכע די טייל־ארבייטער פון דער מאנופאקטור האבען גענומען א טהעטיגען אנטייל, מיט דער ערפינדונג פון מאשינעריע. ניט די מאנופאקטור־ארבייטער, נאר די געלעהרטע, די האנדווערקער און אפילו די פויערים (ברינדלעי) א.אז.וו. שפיעלען א ראליע ביי דער ערפינדונג פון דער מאשין.

[45] צוטיילענדיג די ארבייט אין פערשיידענע פראצעסען, וואס פאדערן פערשיידענע גראדען פעהיגקייט אדער כחות, קאן דער מאנופאקטור־הערר זיך פערשאפען גענוי וויפיעל ער דארף פון ביידען, ווי עס איז נויטיג פאר יעדע

און אפילו די אונפאלקאמענהייט פון דעם טייל־ארבייטער ווערן פאלקאמענהייטען, ווען ער איז א גליעד פון דעם קאלעקטיוו־ארבייטער.[46] די געוועהנהייט אויסצופיהרן א איינזייטיגע פונקציע פערוואנדעלט איהם אין אן ארגאן, וואס ווירקט מיט א אינסטינקטיווער זיכערקייט, בעת זיין צוזאמענהאנג מיט דעם גאנצען מעכאניזם צווינגט איהם צו ארבייטען מיט דער רעגעלמעסיגקייט פון א טייל פון א מאשין."[47]

אזוי ווי די פערשיידענע פונקציעס פון דעם קאלעקטיוו־ארבייטער זיינען אי איינפאכע, אי צוזאמענגעזעצטע, נידעריגערע און העכערע, דארפען זיינע ארגאנען, די אינדיווידועלע ארבייטס־קרעפטען, האבען זעהר פערשיידענע שטופען פון אויסבילדונג, און בעזיצען דעריבער זעהר פערשיידענע ווערטהען. די מאנופאקטור ענטוויקעלט אויף דעם אופן א היעראַרכיע פון די ארבייט־קרעפטען, צו וועלכער עס איז צוגעפאסט א שטופען־לייטער פון ארבייטסלוינען. אויב פון איין זייט פאסט זיך צו דער אינדיווידועלער ארבייטער און ווערט צוגעבונדען זיין גאנצען לעבען צו אן איינזייטיגער פונקציע, ווערן פונקט אזוי פון דער אנדער זייט די פערשיידענע ארבייט־אפעראציעס פון יענער היעראַרכיע צוגעפאסט צו די נאטירליכע און ערווארבענע פעהיגקייטען.[48] יעדער פראדוק־

פראצעס; בעת אבער ווען די גאנצע ארבייט ווערט געטאן פון איין ארבייטער, מוז אזא ארבייטער בעזיצען גענוג פעהיגקייט „פאר די פיינסטע אפעראציעס און גענוג כח פאר די שווערסטע." (Ch. Babbage, "On the Economy of Machinery", London 1832, ch. XIX.)

[46] צום ביישפיעל אן אבנארמאלע ענטוויקלונג פון געוויסע מוסקולען, אויסגעקרימטע ביינער א.אז.וו.

[47] אויף דער פראגע פון דעם אונטערזוכונג־קאמיסאר, ווי אזוי עס ווערט אויפגעהאלטען די ארבייטזאמקייט פון די יונגע פערזאנען, האט גאנץ ריכטיג געענטפערט הערר וויליאם מארשאל, דער הויפט־אויפזעהער פון א גלאז־מאנופאקטור: „זיי קאנען ניט פערנאכלעסיגען די ארבייט אפילו ווען זיי זאלען וועלען הויבען זיי איינמאל אן, מוזען זיי שוין ווייטער געהן; זיי זיינען מעהר גארנישט ווי טיילען פון א מאשין." ("Children's Employment Commission", 4th Report, 1865, p. 247.)

[48] דר. אורע אין זיין פערהערליכונג פון דער גרויס־אינדוסטריע ברענגט שארפער ארויס די אייגענטימליכע כאראקטער־שטריכען פון דער מאנופאקטור

ציאנס־פראצעס פאדערט אבער געוויסע איינפאכע מאניפולאציעס, וואס יעדער מענש, ווי ער שטעהט און געהט, קאן זיי מאכען. אויך אט די ווערן איצט לויזגעריסען פון זייער פליסיגען צוזאמענהאנג מיט די מעהר אינהאלטרייכע מאמענטען פון טהעטיגקייט און ווערן פערהארטעוועט אין אויסשליסליכע פונקציעס.

די מאנופאקטור ברענגט דעריבער ארויס אין יעדען האנדווערק, וואס זי פערכאפט, א קלאס אזוי־גערופענע אונגעלערנטע (Unskilled) ארבייטער, וועלכען די האנדווערק־אינדוסטריע האט שטרענג אויסגעשלאסען. אויב זי ענטוויקעלט א דורכאויס פעראיינזייטיגטע ספעציאליטעט אויפ'ן חשבון פון דער פעהיגקייט צו ארבייט־פאלקאמענהייט בכלל, הויבט זי שוין אויך אן צו מאכען פאר א בעזונדער ספעציאליטעט דעם מאנגעל אין וועלכער עס איז ענטוויקלונג. נעבען דער היערארכישער גראדאציע טרעט ארויס די איינפאכע צושיידונג פון די ארבייטער אין געלערנטע און נימגעלערנטע. פאר די לעצטע פאלען אינגאנצען ארונטער די קאסטען פון אויסלערנען זיך די מלאכה, פאר די ערשטע זיינען די קאסטען, צוליעב דער פעראיינפאכונג פון זייער אויפגאבע, פיעל נידעריגער אין פערגלייך מיט דעם האנדווערקער. אין ביידע פעלען זינקט ארונטער דער ווערטה פון דער ארבייט־קראפט.[49] אן אויסנאהם צו דעם כלל קומט פאר, אין דעם ערך וואס די צעברעקלונג פון דעם

איידער די פריהערדיגע עקאנאמען, וועלכע האבען ניט אזא פאלעמישען ..יג־טערעס אין דער זאך ווי ער, און בעסער אפילו ווי זיינע צייט־גענאסען, ווי צום ביישפיעל באבבאדזש, וועלכער שטעהט אפילו העכער פאר איהם אלס מאטעמאטיקער און מעכאניקער, אבער פאסט אויף פונדעסטוועגען די גרויס־אינדוסטריע איינענטליך נאר פון דעם שטאנדפונקט פון דער מאנופאקטור. אורע בעמערקט: „די צופאסונג (אנאייגנונג) פון די ארבייטער צו יעדער בעזונדער אפעראציע מאכט אויס דעם עצם פון דער ארבייט־צוטיילונג.“ פון דער אנדער זייט בעצייכענט ער די דאזיגע צוטיילונג אלס „א צופאסונג פון די ארבייטען צו די פערשיידענע אינדיווידועלע פעהיגקייטען“ און כאראקטעריזירט ענדליך דעם גאנצען מאנופאקטור־סיסטעם ווי „א סיסטעם פון טיילונג אדער גראדאציע פון דער ארבייט לויט דעם ראנג פון דער געשיקטליכקייט“ אלס „א צוטיילונג פון דער ארבייט לויט די פערשיידענע גראדען פון פעהיגקייט“ א.א.וו. (Ure, "Philosophy of Manufacture", p. 19-23.)

[49] „אזוי ווי יעדער האנדווערקער... האט געקריגען די מעגליכקייט צו

ארבייט־פראצעס רופט ארויס נייע צוזאמענפאסענדע פונקציעס, וועלכע זיינען גאר ניט פארגעקומען אין דער האנדווערק־אינדוסט־ריע, אדער ניט אין דעמזעלבען אומפאנג. די רעלאטיווע פערקלע־נערונג פונ׳ם ווערטה פון דער ארבייט־קראפט, וועלכע נעהמט זיך פון דעם, וואס די קאסטען אויסצולערנען זיך די ארבייט פאלט ארונטער אדער ווערט פערמינערט, שליסט דירעקט איין א העכערע פערוווערטונג פון קאפיטאל, ווארים אלץ, וואס עס פערקירצט די נויטווענדיגע צייט אויף צו רעפראדוצירן די ארבייט־קראפט, פער־ברייטערט דעם געביט פון דער מעהר־ארבייט.

4. צוטיילונג פון דער ארבייט אין דער מאנופאקטור און צוטיילונג פון דער ארבייט אין דער געזעלשאפט.

מיר האבען צוערשט בעטראכט דעם אורשפרונג פון דער מאנו־פאקטור, דערנאך איהרע איינפאכע עלעמענטען, דעם טייל־ארביי־טער און זיין ווערקצייג, און ענדליך איהר מעכאניזם אינגאנצען גענומען. איצט וועלען מיר קורץ בעריהרען די שייכות צווישען דער מאנופאקטורמעסיגער צוטיילונג פון דער ארבייט און דער געזעל־שאפטליכער צוטיילונג פון דער ארבייט, וועלכע שטעלט צוזאמען די אלגעמיינע גרונדלאגע פון יעדער סחורה־פראדוקציאן.

ווען מען זאל האבען אין אויג נאר די ארבייט אליין, קאן מען בעצייכענען די אבזונדערונג פון דער געזעלשאפטליכער פראדוקציאן אין איהרע גרויסע גאטונגען, ווי אגריקולטור, אינדוסטריע א.אז.וו., אלס צוטיילונג פון דער ארבייט **אין אלגעמיינעם**, די אבזונדערונג פון אט די פראדוקציאנס־גאטונגען און מינים און אונטער־מינים אלס צוטיילונג פון דער ארבייט **אין בעזונדערן**, און די צוטיילונג פון דער ארבייט איננערהאלב א ווערק־שטאט אלס צוטיילונג פון דער ארבייט **אין איינצעלנעם**.[50]

די צוטיילונג פון דער ארבייט אין דער געזעלשאפט און די בע־שרענקונג פון די איינצעלנע צו בעזונדערע ספערען פון פראפע־

פערפאלקאמען זיך דורך איבונג אין איין ספעציעלען פונקט, איז ער געווארן א בילינערער ארבייטער." (אורע, ד. ג., ז. 19.)

[50] „די צוטיילונג פון דער ארבייט הויבט אן מיט דער אבזונדערונג פון די

סיאנען, וואס קומט דערמיט, ענטוויקעלט זיך, פונקט ווי די צו־טיילונג פון דער ארבייט אין דער מאנופאקטור, פון אנטקעגנגע־זעצטע אנהויב־פונקטען. אין א פאמיליע,"[50*] און נאך א ווייטערער ענטוויקלונג, אין דעם שטאם, ענטשטעהט א נאטורמעסיגע צוטיי־לונג פון דער ארבייט צוליעב די חלוקים אין געשלעכט און עלטער— געבוים, הייסט עס, אויף א ריין־פיזיאלאגישער גרונדלאגע, וועלכע ברייטערט אוים איהר מאטעריאל מיט דער אויסשפרייטונג פון גע־מיינשאפטליכען לעבען, מיט דעם וואוקס פון דער בעפעלקערונג און ספּעציעל מיט די קאנפליקטען צווישען די פערשיידענע שטאמען און מיט דער אונטערוואכונג פון איין שטאם דורך דעם אנדערן. פון דער אנדער זייט, ווי איך האב שוין פריהער בעמערקט, וואקסט ארוים דער פראדוקטען־אויסטויש ביי די פונקטען, וואו פערשיידענע פאמיליען, שטאמען און געמיינדען קומען אין בעריהרונג איינע מיט די אנדערע; ווארים אין אנפאנג פון דער ציוויליזאציע טרעטען ארוים זעלבשטענדיג איינע געגען די אנדערע נים קיין פריוואט־פערזאנען,

פערשיידענארטיגע פראפעסיאנען, ביז צו אזא צוטיילונג, וואו מעהרערע ארביי־טער צוטיילען צווישען זיך די ארבייט אויף איין און דעמזעלבען פראדוקט, ווי אין דער מאנופאקטור." (סטארך, „קור ד'עקאנאמיע פאליטיק", פאריזער אויס־גאבע, ב. 1, ז. 173.) „מיר געפינען ביי די פעלקער, וועלכע האבען שוין גע־גרייכט א געוויסען גראד פון ציוויליזאציע, דריי סארטען פון ארבייט־צוטיילונג: די ערשטע, וועלכע מיר רופען אז די צוטיילונג פון דער ארבייט אין אלגעמיינעם, פיהרט צו דער איינטיילונג פון די פראדוצירער אין לאנד־ווירטהען, אינדוסט־ריעלע און סוחרים; זי בעציהט זיך אויף די דריי הויפט־צווייגען פון דער נא־ציאנאלער ארבייט; דער צווייטער סארט, וועלכען מען קאן אנרופען די צו־טיילונג פון דער ארבייט אין בעזונדערן, איז די צוטיילונג פון יעדער פראדוק־ציאנס־גאטונג אין מינים.... דער דריטער סארט, וועלכען מען דארף בעציי־כענען אלס די צוטיילונג פון דער ארבייט אין דעם ענגערן זין, איז די צוטיילונג, וואס קומט פאר אין די איינצעלנע מלאכות און פראפעסיאנען... וועלכע פער־נעהמען א פלאץ אין די מעהרסטע מאנופאקטורען און ווערקשטאטען." (סקארבעק, „טעאריע דע רישען סאסיאל", 2טע אויפלאגע, פאריז 1840, ב. 1, ז. 84 און 85.)

[50*] אין א נאטע צו דער דריטער אויפלאגע בעמערקט אויף דעם ענגעלס ווי פאלגט: „שפעטינערע זעהר גרינדליכע שטודיען וועגען דעם פרימיטיווען מענשליכען צושטאנד האבען געפיהרט דעם פערפאסער צו דעם שלוס, אז נים די פאמיליע האט זיך אורשפרינגליך ענטוויקעלט אין דעם שטאם, נאר פערקעהרט, דער שטאם איז געווען די פרימיטיווע, פון־זיך ענטוויקעלטע פארם פון מענ־

נאָר פאַמיליען, שטאַמען א.אז.וו. פערשיידענע געמיינדען געפינען אין זייער נאַטירליכער אומגעבונג פערשיידענע פּראָדוקציאָנס־מיט־לען און פערשיידענע לעבענס־מיטלען. זייער אופן פון פּראָדוקציאָן, ווי זייער אַרט לעבען און זייערע פּראָדוקטען, זיינען דעריבער פער־שיידען. אָט די נאַטירליכע פערשיידענהייט איז עס, וואָס רופט אַרויס, בעת די געמיינדען קומען אין נעגענזייטיגער בעריהרונג, דעם אויסטויש פון זייערע פּראָדוקטען, און ממילא די שטופּענווייזע פער־וואַנדלונג פון די דאָזיגע פּראָדוקטען אין סחורות. דער אויסטויש בעשאַפט ניט דעם אונטערשייד צווישען די פּראָדוקציאָנס־ספערען, נאָר ער ברענגט דאָס פערשיידענע אין אַ שייכות איינע צו די אַנ־דערע און פערוואַנדעלט זיי אויף דעם אופן אין מעהר אָדערווע־ניגער איינע פון די אַנדערע אָבהענגיקע צווייגען פון איין געזעל־שאַפטליכער קאָלעקטיוו־פּראָדוקציאָן. די געזעלשאַפטליכע צוטיי־לונג פון דער אַרבייט ענטשטעהט דאַ דורך דעם אויסטויש צווישען פּראָדוקציאָנס־ספערען, וועלכע זיינען לכתחילה פערשיידענע און אונאָבהענגיקע איינע פון די אַנדערע. דאָרט, וואו די פיזיאָלאָגישע צוטיילונג פון דער אַרבייט איז דער אָנהויב־פּונקט, רייסען זיך אָב די בעזונדערע אָרגאַנען פון אַ דירעקט־צוזאַמענגעהעריגען גאַנצען, צעברעקלען זיך—דעם הויפּט־שטויס צו אָט דעם פּראָצעס פון צע־ברעקלונג גיט דער סחורה־אויסטויש מיט פרעמדע געמיינדען—און פערזעלבשטענדיגען זיך ביז צו דעם פּונקט, וואו די פערשיידענע אַרבייטען בעקומען ווידער אַ צוזאַמענבונד דורך דעם אויסטויש פון די פּראָדוקטען אַלס סחורות. אין איין פאַל ווערן די פריהער־זעלבשטענדיגע אונזעלבשטענדיג, אין דעם אַנדער פאַל קומט פאָר אַ פערזעלבשטענדיגונג פון די פריהער־אונזעלבשטענדיגע.

די גרונדלאַגע פון יעדער ענטוויקעלטער צוטיילונג פון דער אַרבייט, וואָס קומט דורך דעם סחורה־אויסטויש, איז די צושיי־

ליכען צוזאַמענלעבען, געבויט אויפ'ן יסוד פון בלוט־פערוואַנדשאַפט, און נאָר ווען די שטאַם־בענדער האָבען זיך גענומען אויפלעזען, האָבען די פיעלפאַכיגע פערשיידענע פאָרמען פון דער פאַמיליע זיך אָנגעהויבען צו ענטוויקלען."

דונג פון שטאדט און לאנד.[51] מען קאן זאגען, אז די גאנצע עקאנאמישע געשיכטע פון דער געזעלשאפט איז צוזאמענגעפאסט אין דער בעוועגונג פון אט דעם געגענזאץ; מיר וועלען אבער דא זיך לענגער ניט אבשטעלען אויף דעם פונקט.

פונקט ווי א געוויסע צאהל פון גלייכצייטיג־בעשעפטיגטע ארבייטער איז דער מאטעריעלער תנאי פאר דער צוטיילונג פון דער ארבייט אין דער מאנופאקטור, אזוי איז די גרויס פון דער בעפעלקערונג און איהר געדיכטקייט, וואס האט דיזעלביגע בעדייטונג ווי די צונויפגעדרענגטקייט פון די ארבייטער אין דעמזעלבען ווערקשטאט, א נויטיגער בעדינג פאר דער צוטיילונג פון דער ארבייט אין דער געזעלשאפט.[52] די דאזיגע געדיכטקייט איז אבער א רעלאטיווע זאך. א פערהעלטניסמעסיג שיטער בעפעלקערטעם לאנד, וואס האט ענטוויקעלטע פערקעהר־מיטלען, בעזיצט א געדיכטערע בעפעלקערונג, איידער א מעהר־בעפעלקערט לאנד מיט ניט־ענטוויקעלטע פערקעהר־מיטלען; און אין דעם זין זיינען צום ביישפיעל די צפון־שטאאטען פון אמעריקא געדיכטער בעפעלקערט איידער אינדיע.[53]

[51] אם בעסטען האט אט דעם פונקט בעהאנדעלט סער דזשיימס סטואַרט. ווי וועניג בעקאנט זיין ווערק, וואס איז ערשיענען 10 יאהר פאר אדאם סמיטה'ס „וועלטה און ניישאנס", איז היינטיגען טאג, קאן מען זעהן צווישען אנדערעס דערפון, וואס מאלטוס'ס בעוואונדערער ווייסען אפילו ניט, אז אין דער ערשטער אויסגאבע פון זיין שריפט איבער דעם „בעפעלקערונגס־געזעץ" האט מאלטוס, א חוץ דעם ריין־דעקלאמאטארישען טייל, כמעט מעהר נישט געטאן ווי איבערגעשריבען סטוארט'ן, און אין א קלענערן טייל אויך די גלחים וואליים און טאונסענד.

[52] „א בעשטימטע געדיכטקייט פון דער בעפעלקערונג פאדערט זיך פונקט אזוי גוט פאר דעם געזעלשאפטליכען פערקעהר, ווי אויך פאר יענער פעראייניגונג פון קרעפטען, דורך וועלכער די פראדוקטיוויטעט פון דער ארבייט ווערט פערגרעסערט." (דזשיימס מילל, „עלעמענטס און פאליטיקאל עקאנאמי", לאנדאן 1821, ז. 50.) „מיט דער פערגרעסערונג פון דער צאהל ארבייטער שטייגט די פראדוקטיוו־קראפט פון דער געזעלשאפט לפי ערך פון דער דאזיגער פערגרעסערונג, מולטיפליצירט מיט דעם ערפאלג פון דער ארבייט־צוטיילונג." (Th. Hodgskin, Popular Political Economy", p. 120.)

[53] מחמת דער גרויסער נאכפראגע אויף באוועל זינט דעם יאהר 1861, האט

אַזוי ווי די פּראָדוקציאָן און צירקולאַציע פון סחורות זיינען דער אַלגעמיינער תנאי קודם פון דעם קאַפּיטאַליסטישען פּראָדוק־ציאָנס־אופן, פאָדערט די מאַנופאַקטורמעסיגע צוטיילונג פון דער אַרבייט אַ ביז אַ געוויסען ענטוויקלונגס־גראַד שוין צייטיג־געוואָרענע צוטיילונג פון דער אַרבייט אין תוך פון דער געזעלשאַפט. פערקעהרט ווידער, די מאַנופאַקטורמעסיגע צוטיילונג פון דער אַר־בייט ענטוויקעלט און פערפיעלפאַכט צוריקווירקענדיג די געזעל־שאַפטליכע צוטיילונג פון דער אַרבייט. צוזאַמען מיט דער דיפע־רענצירונג פון די אַרבייט־אינסטרומענטען, דיפערענצירן זיך אַלץ מעהר און מעהר די אינדוסטריען, וועלכע פּראָדוצירן די דאָזיגע אינסטרומענטען.[54] ווען דער מאַנופאַקטור־סיסטעם נעהמט אַריין אַ אינדוסטריע, וועלכע איז ביזאַהער אָנגעפיהרט געוואָרן אַלס הויפּט־ אָדער נעבען־אינדוסטריע אין צוזאַמענהאַנג מיט אַנדערע, און דורך דיזעלביגע פּראָדוצירער, קומט גלייך פאָר אַ פאַנאַנדער־טיילונג צווישען זיי און אַ גענענזייטיגע פערזעלבשטענדיגונג פון יעדערער. ווען ער נעהמט אַריין אײן בעזונדערע פּראָדוקציאָן־שטופע פון אַ סחורה, ווערן די אַנדערע שטופען פון איהר פּראָדוק־ציאָן פערוואַנדעלט אין פערשיידענע אונאָבהענגיקע אינדוסטריען. עס איז שוין אָנגעדייטעט געוואָרן, אַז וואו דער פאַרטיגער פּראָדוקט איז בלויז אַ מעכאַנישע צונויפשטעלונג פון טייל־פּראָדוקטען, קאָנען די טייל־אַרבייטען ווידער ווערן זעלבשטענדיגע מלאכות. כדי פאָלקאָמענער דורכצופיהרן די צוטיילונג פון דער אַרבייט אין אַ מאַנופאַקטור, ווערט דערזעלביגער פּראָדוקציאָנס־צווייג צושפּאָלטען אין פערשיידענע, טיילווייז גאַנץ נייע מאַנופאַקטורען—לויט דער פערשיידענהייט פון זיינע רויה־שטאָפען, אָדער לויט די פערשיי־

זיך אין איינינע צאָהלרייך בעפעלקערטע נענענדען פון אָסט־אינדיע פערגרעסערט די באַוועל־פּראָדוקציאָן אויפ'ן חשבון פון דער רייז־פּראָדוקציאָן. אין פיעלע ערטער האָט דעריבער אויסגעבראָכען אַ הונגער, ווייל צוליעב דעם דוחק אין פערקעהר־מיטלען און פאָלגליך דעם דוחק אין אַ פיזישען צוזאַמענהאַנג, האָט דער רייז־דורכפאַל אין איין נענענד ניט געקאָנט אויסגעגליכען ווערן דורך דעם אַריינ־פיהר פון אַנדערע נענענדען.

[54] אַזוי האָט די פאַבריקאַציע פון דעם וועבער־שיפעל שוין אין משך פון צענטען י.ה. געבילדעט אַ בעזונדערן אינדוסטריע־צווייג אין האָלאַנד.

דענע פארמען, וואס דערזועלביגער רויה־שטאף קאן בעקומען. אזוי איז שוין אין דער ערשטער העלפט פון 18טען י.ה. געוועבט געווארן אין פראנקרייך אליין איבער 100 פערשיידענארטיגע זיידען־צייג, און אין אוויניאן צ.ב.ש. איז געווען א געזעץ, אז „יעדער לעהרלינג מוז זיך איינגאנצען אבגעבען צו איין סארט פאבריקאציע און טאר זיך ניט לערנען צו מאכען מעהרערע סארטען צייג אין דערזעלביגער צייט." די טעריטאריעלע צוטיילונג פון דער ארבייט, וואס בעשרענקט ספעציעלע פראדוקציאנס־צווייגען צו ספעציעלע בעצירקען פון לאנד, בעקומט א נייעם אנשטויס דורך דער מאנופאקטור־סיסטעם, וועלכער עקספלואטירט אלע ספעציעלע אומשטענדען.[55] דער קאלאניאל־סיסטעם און די אויסברייטערונג פונ'ם וועלט־מארק, וואס געהען אריין אין דעם קרייז פון די אלגעמיינע עקזיסטענץ־בעדינגונגען פון דער מאנופאקטור־פעריאדע, שטעלען־צו א רייכען מאטעריאל פאר דער צוטיילונג פון דער ארבייט אינערהאלב פון דער געזעלשאפט. דא איז ניט דער ארט צו בעווייזען ווייטער, ווי אזוי די צוטיילונג פון דער ארבייט כאפט ארום ניט נאר די עקאנאמישע, נאר אויך יעדע אנדערע געזעלשאפטליכע ספערע, און לעגט אומעטום אוועק דעם יסוד פאר דער אויסבילדונג פון דעם פאך־סיסטעם, פון ספעציאליטעטען, און פון א צעברעקלונג פונ'ם מענשען, וואס האט געמאכט, אז א. פערגוסאן, אדאם סמיטה'ס לעהרער, זאל שוין אויסשרייען: „מיר שאפען א נאציאן פון העלאטען און האבען ניט מעהר קיין פרייע בירגער."[56]

ניט קוקענדיג אבער אויף די צאהלרייכע אנאלאגיען און צוזאמענהאנגען צווישען דער צוטיילונג פון דער ארבייט אין תוך פון דער געזעלשאפט און דער צוטיילונג אינעווייניג אין ווערק־

---

[55] „איז ניט ענגלאנד'ס וואלענס־מאנופאקטור אבגעזונדערט אין פערשיידענע טיילען אדער צווייגען, וועלכע זיינען געבונדען צו ספעציעלע געגענדען, וואו זיי קאנען אויסשליסליך אדער הויפטזעכליך פראדוצירט ווערן — פיינע טוך אין סאמערסעטשיר, גראבע אין יארקשיר, טאפעל־ברייטע אין עקסעטער, קרעפפס אין נאריטש, האלב־וואלענציינג אין קענדאל, דעקען אין וויטני א.אז.וו.?" (Berkley, "The Querist", 1750, § 520.)

(A. Ferguson, "History of Civil Society", Edinburgh 1776, part IV, sec. II, p. 285.)

שטאַט, זיינען זיי ביידע פערשיידען ניט נאָר אין גראַד, נאָר אויך אין עצם. אַם קלאָרסטען דוכט זיך, אַז די אַנאַלאָגיע לאָזט זיך ניט אָבפרעגען, דאָרט וואו אַ אינעווענינסטער [אונזיכטבאַרער] באַנד כאַפּט אַרום פערשיידענע געשעפט־צווייגען. דער פּיה־ציכטער צום ביישפּיעל פּראָדוצירט פעל, דער גאַרבער פערוואַנדעלט די פעל אין לעדער, דער שוסטער מאַכט פון די לעדער שטיוועל. יעדערער פּראָדוצירט דאָ אַ שטופען־פּראָדוקט, און די לעצטע פאַרטיגע געשטאַלט איז דער קאָמביניר־טער פּראָדוקט פון זייערע בעזונדערע אַרבייטען. צו דעם קומען נאָך צו די פערשיידענע אַרבייט־צווייגען, וועלכע שטעלען־צו די פּראָדוקציאָנס־מיטלען פאַר דעם פּיה־ציכטער, גאַרבער און שוסטער. מען קאָן, אַלזאָ, זיך פאָרשטעלען, צוזאַמען מיט אַדאַם סמיטה, אַז אָט די געזעלשאַפטליכע צוטיילונג פון דער אַרבייט אונטערשיידט זיך פון דער מאַנופאַקטור־מעסיגער צוטיילונג פון דער אַרבייט בלויז סוביעקטיוו, ד.ה. בלויז פאַר דעם בעאָבאַכטער, וועלכער קאָן אין דער מאַנופאַקטור זעהן מיט איין קוק די פיעלפאַכיגע טייל־אַרבייטען צוזאַמען אין איין פּלאַץ, בעת אין דער געזעלשאַפט איז דער צוזאַמענהאַנג פאַרשטעלט, צוליעב דעם וואָס די אַרבייט איז צעוואָרפען איבער גרויסע שטח'ן און צוליעב דער גרויסער צאָהל אַרבייטער, וואָס זיינען בעשעפטיגט אין יעדען בעזונדערן צווייג.[57] וואָס אָבער שטעלט צוזאַמען דעם צוזאַמענהאַנג צווישען די אונאָבהענגיקע אַרבייטען פון דעם פּיה־ציכטער, דעם גאַרבער און דעם שוסטער? דער פאַקט, וואָס

---

[57] אין די אייגענטליכע מאַנופאַקטורען, זאָגט ער, זעהט זיך אַז די צוטיילונג פון דער אַרבייט גרעסער, ווייל „די, וואָס זיינען בעשעפטיגט אין יעדען פערשיידענעם אַרבייט־צווייג, געפינען זיך אָפט אין דעמזעלבינגען ווערקשטאַט צוזאַמען און אַ בעאָבאַכטער קאָן זיי אַלעמען זעהן מיט איין בליק. אין די גרויסע מאַנופאַקטורען (!) אָבער, וועלכע מוזען בעפריעדיגען די גרינדליכע בעדערפעניסען פון דער גרויסער מאַסע פון פאָלק, בעשעפטיגט יעדער איינצעלנער אַרבייט־צווייג אַזאַ גרויסע צאָהל אַרבייטער, אַז עס איז אונמעגליך זיי אַלעמען צונויפצוברענגען אין איין אַרבייט־הויז. . . . די צוטיילונג איז ווייט ניט אַזוי קענטיג.“ (אַדאַם סמיטה, „וועלטה אוו ניישאַנס, בוך 1, קאַפּיטעל 1.) דער בעריהמטער פּאַראַגראַף אין דעמזעלבינגען קאַפּיטעל, וועלכער פאַנגט זיך אַן מיט די ווערטער: „בעטראַכט די בעקוועמליכקייטען פון דעם געוועהנליכסטען בעל מלאכה אָדער טאָג־אַרבייטער אין אַ ציוויליזירטען און בליהענדען לאַנד“ א.אַ.וו. און מאַלט

זייערע פראָדוקטען עקזיסטירן אַלס סחורות. וואָס כאראַקטערי־זירט, פערקעהרט, דער מאַנופאַקטורמעסיגער צוטיילונג פון דער ארבייט? דאָס, וואָס דער טייל־ארבייטער פראָדוצירט ניט קיין סחורות? [58] דער געמיינשאפטליכער פראָדוקט פון די טייל־אר־בייטער ווערט ערשט אַ סחורה.[58*] די צוטיילונג פון דער ארבייט אין תוך פון דער געזעלשאפט ווערט צו שטאַנד געבראכט דורך דעם קויף און פערקויף פון די פראָדוקטען פון פערשיידענע ארבייט־צווייגען, בעת דער צוזאַמענהאַנג פון די טייל־ארבייטען אין דער מאַנופאַקטור קומט צו שטאַנד דורך דעם פערקויף פון פערשיידענע ארבייט־קרעפטען צו דעמזעלביגען קאַפּיטאַליסט, וועלכער פערטהוט זיי ווי אַ קאָמבינירטע ארבייט־קראַפט. די מאַנופאַקטורמעסיגע צוטיילונג פון דער ארבייט איז משער אַ פריהערדיגע קאָנצענט־ראַציע פון די פּראָדוקציאָנס־מיטלען אין די הענד פון איין קאַפּי־טאַליסט; די געזעלשאפטליכע צוטיילונג פון דער ארבייט—אַ צו־שפּליטערונג פון די פּראָדוקציאָנס־מיטלען צווישען פיעלע איינע פון די אַנדערע אונאָבהענגיקע סחורה־פּראָדוצירער. בעת דאָס איי־זערנע געזעץ פון דער לפי ערך־צאָהל אָדער פּראָפּאָרציאָנאַליטעט בינדט אין דער מאַנופאַקטור בעשטימטע ארבייטער־מאַסען צו בע־

וויטער, ווי צאהללאזע און פערשיידענארטיגע אינדוסטריען טראגען ביי זייער חלק צו בעפריעדיגען די בעדערפענישען פון א פראסטען ארבייטער, איז קאַ־פיערט כמעט ווארט פאר ווארט פון ב. דע מאנדעוויל׳ס בעמערקונגען צו זיין בוך „פאבל אוו דהי ביז" (די ערשטע אויסגאבע אהן די בעמערקונגען אין 1706, מיט די בעמערקונגען אין 1714).

[58] „עס איז שוין מעהר נארנישט דא, וואס מיר זאלען קאנען אנרופען דער נאטירליכער לוין פאר דער ארבייט פון דעם איינצעלנעם. יעדער ארבייטער פראדוצירט נאר א טייל פון עפעס א גאנצעס, און אזוי ווי יעדער טייל פאר זיך אליין ... ניט קיין ווערטה און קיין נוצען, איז נאר נישטא וואס דער ארבייטער זאל קאנען אנכאפען און זאגען: דאס איז דער פראדוקט פון מיין ארבייט, דאס וויל איך האלטען פאר זיך." ("Labor Dependent Against the Claims of Capital", London 1825, p. 25.) דער פערפאסער פון אט דער אויס־געצייכענטער שריפט איז דער פריהער־ציטירטער Thomas Hodgkins.

[58*] נאטע צו דער צווייטער אויסגאבע. ווענען אט דעם אונטערשייד צווישען געזעלשאפטליכער און מאנופאקטורמעסיגער צוטיילונג פון דער ארבייט האבען

שטימטע פונקציעס, איז די פערטיילונג פון די סחורה־פּראָדוצירער און זייערע פּראָדוקציאָנס־מיטלען צווישען די פערשיידענע געזעלשאַפטליכע ארבייט־צווייגען אַ מעשה פון צופאַל און קאַפּריז. אמת, די פערשיידענע פּראָדוקציאָנס־ספערען זוכען שטענדיג זיך צו האַלטען אין גלייכגעוויכט, וואָרים פון איין זייט מוז יעדער סחורה־פּראָדוצירער פּראָדוצירען אַ געברויך־ווערטה, ד.ה. ער מוז בעפריעדיגען אַ בעזונדערע געזעלשאַפטליכע בעדערפעניש, און אַזוי ווי דער אומפאַנג פון די דאָזיגע בעדערפענישען איז קוואַנטיטאַטיוו פערשיידען, געפינט זיך אַ אינערליכער באַנד, וואָס קעטעלט צוזאַמען די פערשיידענע מאָסען בעדערפענישען אין איין פון־זיך־ענטוויקעלטען סיסטעם; פון דער אַנדער זייט בעשטימט דאָס געזעץ פון דעם ווערטה פון סחורות וויפיעל די געזעלשאַפט קאָן אויסגעבען פון דער גאַנצער אַרבייט־צייט, וואָס שטעהט אין איהר רשות, אויף דער פּראָדוקציאָן פון יעדען מין סחורה בעזונדער. אָבער אָט די שטענדיגע טענדענץ פון די פערשיידענע פּראָדוקציאָן־ספערען זיך צו האַלטען אין אַ גלייכגעוויכט, פערווירקליכט זיך נאָר אַלס רע־

די יאַנקים נעקרינגען אַ פּראַקטישע אילוסטראַציע. איינע פון די נייע שטייערן, וואָס זיי האבען אויסגעקלערט אין וואשינגטאָן אין דער צייט פון׳ם בירגער־קריעג, איז געווען אַן ארויפלעג פון 6 פּראָצענט אויף אלע „אינדוסטריעלע פּראָדוקטען". פראַגע: וואָס איז אַ אינדוסטריעלער פּראָדוקט? דער ענטפער פון׳ם געזעצגעבער: אַ זאַך איז פּראָדוצירט, „ווען זי איז געמאַכט" (when it is made) און זי איז געמאַכט, ווען זי איז פאַרטיג פאַר׳ן פערקויף. לאָמיר נעהמען איין ביישפּיעל פון פיעלע. די פאַבריקען אין ניו יאָרק און פילאדעלפיא פלעגען פריהער „מאַכען" רעגענשירמס מיט אלע זאַכען, וואָס געהערט צו זיי. אַזוי ווי אַבער רעגענשירמס זיינען אַ „מיקסטום קאָמפּאָזיטום" [אַ צוזאַמענשטעלונג] פון פערשיידענאַרטיגע טיילען, זיינען די דאָזיגע טיילען ביסלעכווייז געוואָרן די פּראָדוקטען פון בעזונדערע אינדוסטריען, וואָס ווערן אַנגעפיהרט אונאַבהענגיק און אין פערשיידענע פּלעצער. זייערע טייל־פּראָדוקטען געהען איצט אַריין ווי זעלבשטענדיגע סחורות אין דער מאַנופאַקטור פון רעגענשירמס, וועלכע שטעלט זיי נאָר צונויף אין איין גאַנצען אַרטיקעל. די יאַנקים האבען אַזוינע פּראָדוקטען אַ נאָמען געגעבען „אַסעמבלד אַרטיקלס" [געזאַמעלטע אַרטיקלען], וואָס זיי האבען ווירקליך פערדיענט אלס זאַמעלפּלעצער פון שטייערן. דער רעגענשירם האָט אויף דעם אופן „פערזאַמעלט" ערשטענס 6 פּראָצענט שטייער אויף ד׳עם פּרייז פון יעדערן פון זיינע עלעמענטען, און דאַן ווידער אום 6 פּראָצענט אויף זיין איי־גענעם טאָטאַלען פּרייז.

אקציע אנטקעגען דער שטענדיגער צערשטערונג פון דעם גלייכגעוויכט. די נארמע, וואס ווערט דורכגעפיהרט ביי דער צוטיילונג פון דער ארבייט אינעווענינג אין ווערקשטאט א פריארי [לכתחילה] און פלאנמעסיג, ווירקט ביי דער צוטיילונג פון דער ארבייט אין תוך פון דער געזעלשאפט נאר א פאסטעריארי [לאחר המעשה], ווי א אינערליכע, שטומע נאטור־נויטווענדיגקייט, וואס איז גובר דעם רעגעללאזען קאפריז פון די פראדוצירער, און לאזט זיך געוואהר ווערן אין די בארא‏מעטרישע שוואנקונגען פון די מארק־פרייזען. די מאנופאקטורמעסיגע צוטיילונג פון דער ארבייט איז משער די אונבעדינגטע אויטאריטעט פון דעם קאפיטאליסט איבער מענשען, וועלכע זיינען נישט מעהר ווי גליעדער פון איין גאנצען מעכאניזם, וואס געהערט צו איהם; די געזעלשאפטליכע צוטיילונג פון דער ארבייט שטעלט אוועק איינע אנטקעגען די אנדערע אונאבהענגיקע סחורה־פראדוצירער, וועלכע אנדערקענען ניט קיין אנדער אויטאריטעט א חוץ פון דער קאנקורענץ, פון דעם צוואנג, וואס דער דרוק פון זייערע געגענזייטיגע אינטערעסען איבט אויף זיי אויס—פונקט ווי דער בעלום אמניום קאנטרא אמנעס [דער קאמף פון אלע אנטקעגען אלע] אין דער טהיערען־וועלט האלט אויף מעהר אדער ווייניגער די עקזיסטענץ־בעדינגונגען פון אלע מינים. דאסזעלביגע בירגערליכע בעוואוסטזיין, וואס פייערט די מאנופאקטורמעסיגע צוטיילונג פון דער ארבייט—די לעבענסלענגליכע געבונדענקייט פון דעם ארבייטער צו איין טייל מלאכה און די אונבעדינגטע אונטערווארפענקייט פון דעם טייל־ארבייטער אונטער דעם קאפיטאל—אלס אן ארגאניזאציע פון דער ארבייט, וועלכע פערגרעסערט איהר פראדוקטיוו־קראפט, בראנדמארקט פונקט אזוי שרייעריש יעדען בעוואוסטזיניגען געזעלשאפטליכען קאנטראל און יעדע רעגולירונג פון דעם געזעלשאפטליכען פראדוקציאנס־פראצעס אלס אן אנגריף אויף די הייליגע אייגענטום־רעכטען, אויף דער פרייהייט און דער זיך־אליין־בעשטימענדע „געניאליטעט“ פון דעם אינדיווידועלען קאפיטאליסט. עס איז זעהר כאראקטעריסטיש, אז די בעגייסטערטע אפאלאגעטען פון דעם פאבריק־סיסטעם געפינען ניט קיין ערגערע זאך צו זאגען אנטקעגען יעדער אלגעמיינער ארגאני־

זאציע פון דער געזעלשאפטליכער ארבייט, ווי נאר, אז זי ווערט די גאנצע געזעלשאפט פערוואנדלען אין א פאבריק.

אויב די אנארכיע פון דער געזעלשאפטליכער און די דעספאטיע פון דער מאנופאקטורמעסיגער צוטיילונג פון דער ארבייט זיינען א תנאי איינע פאר דער אנדערער אין דער געזעלשאפט פון דעם קאפיטאליסטישען פראדוקציאנס־אופן, שטעלען פערקעהרט פאר די פריהערדיגע געזעלשאפט־פארמען, אין וועלכע די אבזונדערונג פון די מלאכות האט זיך נאטירליכערהייט ענטוויקעלט, דערנאך קריס־טאליזירט און לסוף זיך געזעצליך בעפעסטיגט, פון איין זייט דאס בילד פון א פלאן־ און אויטאריטעט־מעסיגער ארגאניזאציע פון דער געזעלשאפטליכער ארבייט, בעת פון דער אנדער זייט שליסען זיי די צוטיילונג פון דער ארבייט אין דעם ווערקשטאט גאר אינגאנצען אויס, אדער זיי ענטוויקלען זי נאר אויף א קארליקשען מאסשטאב, אדער נאר ספאראדיש און צופעליג.[59]

יענע אור־אלטע, קליינע אינדישע געמיינדען צום ביישפיעל, וועלכע עקזיסטירן נאך טיילוויז עד היום, זיינען געבויט אויף דעם געמיינשאפטליכען בעזיץ פון גרונד און באדען, אויף א דירעקטער פערבינדונג פון אגריקולטור מיט האנדווערק און אויף א פעסטער צוטיילונג פון דער ארבייט, וועלכע דיענט אלס פארטיגער פלאן און אופן פון ארבייט פאר יעדער ניי־געגרינדעטער געמיינדע. יעדע געמיינדע, וועלכע פערנעהמט א שטח פון 100 ביז איינינע טויזענד אקער, שטעלט צוזאמען א גאנצעס, וואס פראדוצירט אלץ וואס עס האט נויטיג פאר זיך. די הויפט מאסע פון די פראדוקטען ווערט פראדוצירט פאר דעם דירעקטען אייגענעם געברויך פון דער גע־מיינדע, ניט אלס סחורה, און דעריבער איז די פראדוקציאן גופא

[59] „מען קאן עס אוועקשטעלען ווי אן אלגעמיינעם כלל: וואס ווענינער די אויטאריטעט געוועלטיגט איבער דער צוטיילונג פון דער ארבייט אין דער גע־זעלשאפט, אלץ מעהר ענטוויקעלט זיך די צוטיילונג פון דער ארבייט אינעווייניג אין ווערקשטאט, און אלץ מעהר איז זי אונטערוואָרפען אונטער דער אויטאריטעט פון אן איינצעלנעם. עס קומט אויף דעם אופן אויס, אז די אויטאריטעט אין ווערקשטאט און די אויטאריטעט אין דער געזעלשאפט שטעהען איינע צו דער אנדערער בנוגע דער ארבייט־צוטיילונג אין א פערקעהרטער פראפארציע.“ (קארל מארקס, „דאס עלענד דער פילאסאפיע“, 2טע אויפלאגע, שטוטגארט 1892, ז. 120.)

אונאָבהענגיק פון דער צוטיילונג פון דער אַרבייט, וואָס ווערט דורכגעפיהרט אין דער אינדישער געזעלשאַפט אלס גאַנצעם דורך דעם אויסטויש פון סחורות. נאָר דער עודף (איבערשוס) פון די פּראָדוקטען פערוואַנדעלט זיך אין סחורה, און אַ טייל אפילו פון דעם אויך ערשט אין די הענד פונ׳ם שטאַאט, וועלכער קריגט אריין אַ בעשטימטען סכום, פון אייביגע צייטען, אלס נאַטוראַל־רענט. פערשיידענע טיילען פון אינדיע האָבען פערשיידענע פאָרמען פון געמיינדען. אין דער איינפאַכסטער פאָרם בעאַרבייט די געמיינדע די ערד געמיינשאַפטלי׳ך און פערטיילט די פּראָדוקטען צווישען איהרע מיטגליעדער; אין דערזעלביגער צייט פערנעהמט זיך יעדע פאַמיליע בעזונדער מיט שפּינען, וועבען א.ד.ג. אלס הויזליכע זייטיגע מלאכות. נעבען דער מאַסע, וואָס איז בעשעפטיגט מיט דעמזעלבען סאָרט אַרבייט, געפינען מיר: דעם „ראש הקהל“, וועלכער איז ריכטער, פּאָליצמייסטער און שטייערען־קלייבער אין איין פּערזאָן; דעם בוכהאַלטער, וועלכער פערצייכענט און פיהרט די חשבונות פון דער ערד־אַרבייט און אַלץ, וואָס איז נוגע דערצו; אַ דריטען בעאַמטען, וועלכער פערפאָלגט די פערברעכער, בעשיצט פרעמדע רייזענדע און בעגלייט זיי פון איין דאָרף ביז דעם אַנדערן; דעם גרעניץ־מאַן, וועלכער בעוואַכט די גרעניצען פון דער געמיינדע אַנטקעגען די שכנ׳ישע געמיינדען; דעם וואַסער־אויפזעהער, וועלכער טיילט אוים דאָס וואַסער פון די געמיינשאַפטליכע רעזערוואוארען פאַר די צוועקען פון איריגאַציע; דעם בראַהמאַן, וועלכער ערפילט די פונקציעס פון דעם רעליגיעזען קולט; דעם לעהרער, וועלכער לערנט די קינדער פון דער געמיינדע שרייבען און לעזען אין זאַמד; דעם לוח־בראַהמאַן, וועלכער צייגט אָן אַלס אַסטראָלאָג די צייטען פאַר זעען, שניידען און די גוטע און שלעכטע שטונדען פאַר אַלע ספּעציעלע ערד־אַרבייטען; אַ שמיעד און אַ סטאָליער, וועלכע מאַכען און פערריכטען אַלע ווערק־צייג וואָס געהערן צום אַקער־בוי; דעם טעפּער, וועלכער מאַכט אַלע כלים פאַר׳ן גאַנצען דאָרף; דעם צירולניק; דעם וואַשער, וואָס רייניגט די קליידער; דעם זילבער־שמיעד, און אין געוויסע פעלען דעם פּאָעט, וועלכער פערנעהמט אין איינינע געמיינדען דעם פּלאַץ פונ׳ם זילבער־שמיעד און אין אַנדערע דעם פּלאַץ פונ׳ם לעהרער. אַט דער טוצען פער־

זאנען ווערט אויסגעהאלטען אויף די קאסטען פון דער גאנצער
געמיינדע. וואקסט די בעפעלקערונג, בויט זיך אויף א נייע גע־
מיינדע אויף א ניט־בעארבייטען באדען נאך דעם מושטער פון דער
אלטער. דער געמיינדע־מעכאניזם צייגט ארויס א פלאנמעסיגע צו־
טיילונג פון דער ארבייט, אבער א מאנופאקטורמעסיגע צוטיילונג
איז דא אונמעגליך, היות ווי דער מארק פאר די ארבייטען פון דעם
שמיעד, דעם סטאליער א.אז.וו. בלייבט אומפערענדערט, נאר עס
קאן העכסטענס פארקומען, לויט דעם אונטערשייד אין דער גרויס
פון די דערפער, אנשטאט איין שמיעד, אדער איין טעפער א.אז.וו.,
צוויי אדער דריי זייערע.[60] דאס געזעץ, וואס רעגולירט די צוטיי־
לונג פון דער געמיינדע־ארבייט, ווירקט דא מיט דער אונווידער־
שטעהליכער אויטאריטעט פון א נאטור־געזעץ, בעת יעדער בעזונ־
דערער האנדווערקער, ווי דער שמיעד א.אז.וו. פיהרט אויס אין זיין
ווערקשטאט אלע אפעראציעס, וואס געהערן צו זיין פאך, אויף א
טראדיציאנעלען אופן, אבער זעלבשטענדיג און אהן אנדערקענונג
פון וועלכער עס איז אויטאריטעט. דער איינפאכער פראדוקטיווער
ארגאניזם פון אט די זיך אליין אויפהאלטענדע געמיינדען, וועלכע
רעפראדוצירן זיך שטענדיג אין דערזעלביגער פארם, און בויען זיך
ווידער אויף, ווען זיי ווערן צושטערט, אויף דעמזעלביגען ארט און
מיט דיזעלביגע נעמען,[61] גיבען דעם שליסעל צו דעם סעקרעט פון
דער אונפערענדערליכקייט פון די אזיאטישע געזעלשאפטען—א

---

[60] Lieut. Col. Mark Wilks, Historical Sketches of the South of India
לאנדאן, 1810־17, ב. 1, ז. 118־20. א גוטע צוזאמענשטעלונג פון
דעם אינדישען געמיינדען־סיסטעם קאן מען געפינען אין דזשארדזש קאמפבעל'ס
„מאדערן אינדיא", לאנדאן 1852.

[61] „אין אט די איינפאכע פארמען... האבען די איינוואוינער פון לאנד
געלעבט פון אייביג אן. די גרעניצען פון די דארף־געביטען זיינען נאר זעלטען
ווען געענדערט געווארן, און הגם די דערפער זיינען נאכאנאנד צושעדיגט און
אפילו פערניכטעט געווארן דורך מלחמות, הונגער און מגפות, האבען זיך פונ־
דעסטוועגען די נעמען, די גרעניצען, די אינטערעסען און אפילו די פאמיליען
אויפגעהאלטען דורך פיעלע דורות. די איינוואוינער קימערן זיך ניט וועגען
דעם צוזאמענברוך און דער צוטיילונג פון מלוכות; כל זמן דער דארף בלייבט
ניט צוטיילט, אהרט זיי ניט צו וועלכער מאכט דער דארף געהט איבער ארער

פאַקט וואָס שטעלט פאָר אַזאַ אויפפאַלענדען קאָנטראַסט צו דער שטענדיגער אויפלעזונג און ווידער־אויפבויאונג פון די אַזיאַטישע שטאַאַטען און צו דער אונאויפהערליכער ענדערונג פון דינאַסטיען. די סטרוקטור פון די עקאָנאָמישע גרונד־עלעמענטען פון דער געזעל־שאַפט בלייבט אומבעריהרט פון די שטורם־וואָלקענס פון פּאָליטי־שען הימעל.

די צעך־געזעצען, ווי עס איז שוין פריהער בעמערקט געוואָרן, האָבען פּלאַנמעסיג געשטערט די פערוואַנדלונג פון דעם צעך־מייס־טער אין אַ קאַפּיטאַליסט דורך דער שטרענגסטער בעשרענקונג פון דער צאָהל געזעלען, וואָס ער האָט געמעגט בעשעפטיגען. אַזוי אויך האָט ער נאָר געקאָנט בעשעפטיגען געזעלען אין דעם אויסשליסליכען האַנדווערק, פון וואָס ער איז אַליין געווען דער מייסטער. דער צעך האָט אייפערזיכטיג בעקעמפט יעדעס אַריינדרינגען פון דעם סוחר'י־שען קאַפּיטאַל—די איינציגע פרייע פאָרם פון קאַפּיטאַל, מיט וועל־כער ער איז געקומען אין בעריהרונג. דער סוחר האָט געקאָנט קויפען אַלע סחורות, נאָר ניט די אַרבייט אַלס סחורה. מען האָט איהם געלאָזט עקזיסטירן נאָר אַלס אויפקויפער פון די האַנדווערק־פּראָדוקטען. ווען אויסערליכע אומשטענדען האָבען אַרויסגערופען אַ ווייטערדיגע צוטיילונג פון דער אַרבייט, האָבען זיך די בעשטע־הענדע צעכען צושפּאָלטען אין אונטער־מינים, אָדער נייע צעכען האָבען זיך געגרינדעט נעבען די אַלטע, אָבער אָהן אַ צוזאַמענפאַ־סונג פון די פערשיידענע האַנדווערקען אין איין ווערקשטאַט. ווי־פיעל די אָבזונדערונג, איזאָלירונג און די אויסבילדונג פון די מלאכות פון דער צעך־אָרגאַניזאַציע זאָל ניט האָבען בייגעטראָגען צו די מאַ־טעריעלע עקזיסטענץ־בעדינגונגען פון דער מאַנופאַקטור־פּעריאָדע, האָט זי אָבער אויסגעשלאָסען די מאַנופאַקטורמעסיגע צוטיילונג פון דער אַרבייט. בכלל גענומען איז דער אַרבייטער און זיינע פּראָ־דוקציאָנס־מיטלען געבליבען פערבונדען איינע מיט די אַנדערע, ווי דער שנעק מיט זיין ביידעל, און פאָלגליך האָט געפעהלט די ערשטע

צו וועלכען הערשער איז די הענד ער פאַלט אַריין. די ווירטשאַפט אינעווייניג אין דאָרף בלייבט אומפערענדערט." (Th. Stamford Raffles, late lieut. Gov. of Java; "The History of Java", London 1817, Vol. II, p. 285.)

גרונדלאַגע פון דער מאַנופאַקטור: די פערזעלבשטענדיגונג פון די פּראָדוקציאָנס־מיטלען אַלס קאַפּיטאַל אַנטקעגענאיבער דעם אַר־בייטער.

בעת די צוטיילונג פון דער אַרבייט אין דער געזעלשאַפט בכלל — סיי זי קומט פאָר דורך דער פערמיטלונג פון דעם סחורה־אויסטויש, סיי אָהן איהם — געהערט צו אַלערליי פערשיידענע עקאָנאָמישע גע־זעלשאַפט־פאָרמאַציעס, איז די מאַנופאַקטורמעסיגע צוטיילונג פון דער אַרבייט אַ גאַנץ ספּעציפישע בעשאַפונג פון דעם קאַפּיטאַליס־טישען פּראָדוקציאָנס־אופן.

5. דער קאַפּיטאַליסטישער כאַראַקטער פון דער מאַנופאַקטור.

אַ גרעסערע צאָהל אַרבייטער אונטער דער קאָמאַנדע פון איין און דעמזעלביגען קאַפּיטאַל איז דער נאַטירליכער אָנהויב־פּונקט, ווי פון דער קאָאָפּעראַציע בכלל, אַזוי אויך פון דער מאַנופאַקטור. די מאַ־נופאַקטורמעסיגע צוטיילונג פון דער אַרבייט אָבער מאַכט די פער־גרעסערונג פון דער צאָהל בעשעפטיגטע אַרבייטער פאַר אַ טעכ־נישער נויטווענדיגקייט. דעם מינימום אַרבייטער, וואָס אַ קאַפּי־טאַליסט מוז בעשעפטיגען, ווערט איהם איצט פאָרגעשריבען דורך דער איינגעפיהרטער צוטיילונג פון דער אַרבייט. פון דער אַנדער זייט הענגען אָב די נוצען פון אַ ווייטערדיגער צוטיילונג פון דער ווייטערדיגער פערגרעסערונג פון די צאָהל אַרבייטער, וועלכע קאָן אויסגעפיהרט ווערן נאָר אויף אַזאַ אופן, אַז די פערגרעסערונג זאָל פאָרגענומען ווערן אין בעשטימטע פּראָפּאָרציעס ביי די אַלע פער־שיידענע גרופּען פון דער אינדוסטריע מיט איין קלאַפּ. אָבער מיט דעם וואַריאַבלען טייל פון קאַפּיטאַל מוז אויך וואַקסען דער קאָנ־סטאַנטער טייל, צוזאַמען מיט דעם אומפאַנג פון די געמיינשאַפט־ליכע פּראָדוקציאָנס־בעדינגונגען, ווי די געביידען, אויוועגס א.אַז.וו., מוז אויך ספּעציעל וואַקסען און נאָך פיעל ראַשיגער איידער די אַרבייטער־צאָהל, דער רויה־מאַטעריאַל. די מאַסע רויה־מאַטעריאַל, וואָס ווערט פערצעהרט אין אַ בעשטימטער צייט דורך אַ בעשטימ־טען סכום אַרבייט, פערגרעסערט זיך אין דערזעלביגער פּראָפּאָרציע ווי די פּראָדוקטיוויטעט פון דער אַרבייט, וואָס ווערט גרעסער מחמת איהר צוטיילונג. די וואַקסענדע מינימאַל־סומע קאַפּיטאַל אין די

הענד פון דעם איינצעלנעם קאפיטאליסט, אדער די אלץ־גרעסערע פערוואנדלונג פון די געזעלשאפטליכע לעבענס־מיטלען און פראדוקציאנס־מיטלען אין קאפיטאל, איז דעריבער א געזעץ, וואס וואקסט ארויס פון דעם טעכנישען כאראקטער פון דער מאנופאקטור.[62]

אזוי ווי אין דער איינפאכער קאאפעראציע אזוי איז אין דער מאנופאקטור דער פונקציאנירענדער ארבייטס־קערפער אן עקזיסטענץ־פארם פון קאפיטאל. דער געזעלשאפטליכער פראדוקציאנס־מעכאניזם, וואס איז צוזאמענגעשטעלט פון פיעלע אינדיווידועלע טייל־ארבייטער, געהערט צו דעם קאפיטאליסט. די פראדוקטיוו־קראפט, וואס נעהמט זיך פון דער קאמבינאציע פון די ארבייטען, ערשיינט דעריבער אלס פראדוקטיוו־קראפט פון קאפיטאל. די ריכטיגע מאנופאקטור אונטערווארפט ניט נאר דעם פריהער־זעלבשטענדיגען ארבייטער אונטער דער קאמאנדע און דער דיסציפלין פון קאפיטאל, נאר ער שאפט א חוץ דעם א היערארכישע שטופען־איינטיילונג צווישען די ארבייטער גופא. בעת די איינפאכע קאאפעראציע לאזט איבער דעם אופן פון דער ארבייט פון די איינצעלנע בכלל אומפערענדערט, רעוואלוציאנירט איהם די מאנופאקטור פון גרונד אויס און פערכאפט די אינדיווידועלע ארבייט־קראפט מיט דיווארצלען. זי מאכט פון דעם ארבייטער א משונה'דיגען קאליקע, קולטיווירענדיג קינסטליך איין ספעציעלע פעהיגקייט זיינע, דורך

---

[62] „עס איז ניט גענוג, אז דער קאפיטאל (ריכטיגער געזאגט, די נויטיגע לעבענס־מיטלען און פראדוקציאנס־מיטלען), וואס פאדערט זיך פאר די אונטער־אבטיילונגען פון די האנדווערקען, זאל זיך געפינען גרייט אין דער געזעלשאפט; עס איז נויטיג אויסערדעם, ער זאל זיך אנקלייבען אין גענוג־גרויסע סומען אין די הענד פון די אונטערנעהמער, כדי זיי זאלען קאנען פיהרן די ארבייט אויף א גרויסען מאסשטאב.... וואס מעהר די צוטיילונג ווערט פערגרעסערט, אלץ מעהר פאדערט די שטענדיגע בעשעפטיגונג פון א בעשטימטער צאהל ארבייטער א גרעסערן אויסלעג פון קאפיטאל אויף ווערקצייג, רויה־שטאפען א.אז.וו." (סטארק, „קור ד'עקאנאמיע פאליטיק", ב. 1, ז. 250־1) „די קאנצענטראציע פון די פראדוקציאנס־מיטלען און די צוטיילונג פון דער ארבייט קאנען פונקט אזוי ניט אבגעזונדערט ווערן איינע פון די אנדערע, ווי אויפ'ן פאליטישען געביעט די צענטראליזאציע פון די עפענטליכע מעכטע און די צוטיילונג פון די פריוואט־אינטערעסען." (קארל מארקס, „דאס עלענד דער פילאסאפיע", שטוטגארט 1892, ז. 123־4).

דעם וואָס זי אונטערדריקט אין איהם אַ וועלט פון פּראָדוקטיווע אנלאַגען און טריעבען: אַזוי ווי אין די לאַ־פּלאַטאַ שטאַאטען, וואו זיי דער׳הרג׳ענען אַ גאַנצע חיה, נאָר כדי ארויסצוקריגען פון איהר דאָס חלב און די פעל. ניט נאָר ווערען די בעזונדערע טייל־ארבייטען פערטיילט צווישען די פערשיידענע אינדיווידומען, נאָר דער אינ־דיווידום גופא ווערט צוטיילט, ער ווערט פערוואַנדעלט אין אַן אויטאָמאַטישען טרייב־ווערק פון איין טייל־ארבייט,[63] און אַזוי ווערט פערווירקליכט די אונזיניגע פאַבעל פון מעניוס אַגריפּפּאַ, וועלכע שטעלט פאָר דעם מענשען בלויז ווי אַ שטיקעל פון זיין אייגענעם קערפּער.[64] אויב דער ארבייטער האָט לכתחילה פער־קויפט זיין ארבייטס־קראַפט צו דעם קאַפּיטאַל, דעריבער ווייל עס האָבען איהם געפעהלט די מאַטעריעלע מיטלען פאַר דער פּראָדוק־ציאָן פון אַ סחורה, זאָגט זיך איצט אָב זיין אינדיווידועלע ארבייטס־קראַפט פון איהר דיענסט, וויבאַלד זי ווערט ניט פערקויפט צום קאַפּיטאַל. זי פונקציאָנירט נאָר אין אַ צוזאַמענהאַנג מיט אַנדערעס, וואָס עקזיסטירט ערשט נאָכדעם ווי זי ווערט פערקויפט—אין ווערק־שטאַט פון דעם קאַפּיטאַליסט. דער מאַנופאַקטור־ארבייטער, וואָס איז אונפעהיג געוואָרען פון דער נאַטור צו מאַכען עטוואָס זעלב־שטענדיגעס, ענטוויקעלט נאָך אַ פּראָדוקטיווע טהעטיגקייט בלויז ווי אַ ווײדעל פון דעם קאַפּיטאַליסט׳ס ווערקשטאַט.[65] אַזוי ווי ביי

[63] דוגאַלד סטואַרט רופט אַז די מאַנופאַקטור־ארבייטער „לעבעדיגע אויטאָ־מאַטען... וועלכע זיינען בעשעפטיגט אין די קלענערע טיילען פון דער ארבייט" (אין דעם אויבען־ציטירטען ווערק, ז. 318).

[64] ביי די קאָראַלען איז טאַקע יעדער אינדיווידום פאַקטיש דער ארגאַן פאַר דער גאַנצער גרופּע; ער ברענגט אָבער די נאַהרונג־שטאָפען צו דער גאַנצער גרופּע, אנשטאָט וואָס דער רוימישער פּאַטריציער נעהמט די נאַהרונג־שטאָפען פון איהר אַוועק.

[65] „דער ארבייטער, וואָס בעהערשט זיין מלאכה אינגאַנצען, קאָן אומעטום זיך פערנעהמען מיט אַ פּראָדוקטיווער טהעטיגקייט און פערדיענען זיין חיונה; דער אַנדערער (דער מאַנופאַקטור־ארבייטער) איז ניט מעהר ווי אַ נאָכשלעפּער, און אָבגעזונדערט פון זיינע ארבייט־ברידער טויג ער צו גאָרנישט און האָט ניט קיין זעלבשטענדיגקייט: ער איז דעריבער געצוואונגען אָנצונעהמען די קאָנדיציעס, וועלכע זיין בעל הבית שלאָגט איהם פאָר". (סטאָרך, „קור ל׳עקאָנאָמיע פּאָליטיק". פּעטערבורגער אויסגאַבע 1815, ב. 1, ז. 204.)

דעם אויסגעוועהלטען פאלק אויפ'ן שטערן איז געשטאנען געשריבען, אז ער איז יעהאָוואַ'ס אייגענטום, אזוי דריקט ארויף די צוטיילונג פון דער ארבייט א שטעמפעל אויף דעם מאנופאקטור־ארבייטער, וואס בראנדמארקט איהם אלס אייגענטום פון קאפיטאל.

די אלע קענטעניסען, אורטייל־קראפט און ווילען, וועלכע דער זעלבשטענדיגער פויער אדער בעל מלאכה ענטוויקעלט אין זיך, ווען אפילו נאר אויף א קליינעם מאסשטאב — א שטייגער ווי דער ווילדער איבט אויס די גאנצע קונסט פון מלחמה אלס פערזענליכע ביטרע־קייט — פאדערן זיך איצט נאר פאר דעם ווערקשטאט אלס א גאנצעס. די גייסטיגע פאטענצען [טרייב־קרעפטען] פון דער פראדוקציאן פערברייטערן זייער מאסשטאב אין איין זייט, ווייל זיי פערשווינדען אין פיעלע זייטען. וואס די טייל־ארבייטער פערלירן, קאנצענטרירט זיך זיי אנטקעגען אין דעם קאפיטאל.[66] עס איז א פראדוקט פון דער מאנופאקטורמעסיגער צוטיילונג פון דער ארבייט, וואס די גייסטיגע פאטענצען פון דעם מאטעריעלען פראדוקציאנס־פראצעס ווערן אוועקגעשטעלט אנטקעגען די ארבייטער ווי א פרעמד אייגענ־טום און א מאכט, וואס בעהערשט זיי. אט דער צושיידונג־פראצעס פאנגט זיך אן אין דער איינפאכער קאאפעראציע, וואו דער קאפי־טאליסט פערטרעט לגבי דעם איינצעלנעם ארבייטער די איינהייט און דעם ווילען פון דעם געזעלשאפטליכען ארבייטס־קערפער. ער ענטוויקעלט זיך אין דער מאנופאקטור, וועלכע זעצט ארונטער דעם ארבייטער צו דער מדרגה פון א טייל־ארבייטער. ער ווערט פאל־שטענדיג אין דער גרויס־אינדוסטריע, וועלכע זאנדערט אב די ווי־סענשאפט אלס א זעלבשטענדיגע פראדוקציאנס־קראפט פון דער ארבייט און שטעלט זי אין דיענסט פון קאפיטאל.[67] ..

---

[66] א. פערגוסאן, „היסטארי אוו סיוויל סאסייעטי“, ז. 281: „דער ערשטער [דער מייסטער אין דער פאבריק, דער לייטענדער שטאאטסמאן, דער גענעראל] האט געקאנט האבען געוואונען, וואס דער אנדערער [דער ארבייטער, דער ני־דעריגער בעאמטער, דער סאלדאט] האט פערלארן.“

[67] „דער מאן וואס בעזיצט וויסען און דער פראדוקטיווער ארבייטער זיינען ווייט אבגעשיידט איינער פון דעם אנדערן, און די וויסענשאפט, אנשטאט צו פערמעהרן אין דעם ארבייטער'ס הענד זיינע אייגענע פראדוקטיוו־קרעפטען פאר איהם אליין, האט זיך כמעט אומעטום אוועקגעשטעלט אנטקעגען איהם... די

אין דער מאַנופאַקטור קומט דעם קאָלעקטיוו־אַרבייטער'ס, און ממילא קאַפּיטאַל'ס, בערייכערונג אין געזעלשאַפטליכער פּראָדוקטיוו־קראַפט דורך דעם אַרבייטער'ס פעראָרימונג אין אינדיווידועלע פּראָדוקטיוו־קרעפטען. „די אונוויסענהייט איז די מוטער פון דער אינדוסטריע, אַזוי גוט ווי פון דעם אַבערגלויבען. דאָס נאָכדענקען און די איינבילדונגס־קראַפט זיינען עלול זיך טועה צו זיין; אָבער די געוואוינהייט צו בעוועגען אַ פוס אָדער אַ האַנד הענגט ניט אָב פון קיינעם פון די ביידע. מאַנופאַקטורען געדייהען פאָלגליך אַם מייסטען, וואו מען געברויכט דעם שכל אַם ווייניגסטען, און וואו דער ווערקשטאַט קאָן בעטראַכט ווערן ווי אַ מאַשין, וואָס איהרע טיילען זיינען מענשען.“ [68] עס איז אַ פאַקט, אַז איינינגע פאַבריקאַנטען, אין מיטען פון 18טען י.ה., האָבען פאָרגעצויגען צו בעשעפטיגען פאַר געוויסע איינפאַכע אָפעראַציעס, וועלכע זיינען געווען פאַבריק־סעקרעטען, האַלבע אידיאָטען.[69]

„דער פערשטאַנד פון די גרעסטע מעהרצאָהל מענשען“, זאָגט אַדאַם סמיטה, „ענטוויקעלט זיך נויטיגערווייז דורך זייערע אַלטעגליכע בעשעפטיגונגען. אַ מענש, וועלכער פערברענגט זיין גאַנץ לעבען אין טהאָן איינינגע איינפאַכע אַרבייטען... האָט ניט קיין געלעגענהייט אויסצואיבען זיין פערשטאַנד.... ער ווערט געוועהנליך אַזוי דום און אונוויסענד, ווי עס איז נאָר מעגליך פאַר אַ מענשליכע בעשעפעניש צו ווערן.“ נאָכדעם ווי ער בעשרייבט די שטומפזיניגקייט פון דעם טייל־אַרבייטער, זאָגט ער ווייטער: „די איינפאָרמיגקייט פון זיין ענטשטאַנענעם לעבען פערדאַרבט בטבע דעם מוטה פון זיין גייסט.... עס פערדאַרבט אפילו די טהעטיגקייט פון זיין קערפּער און מאַכט איהם אונפעהיג אָנצוווענדען זיינע כחות מיט ענערגיע און אויסדויער אין וועלכע עס איז

יויסענשאַפט ווערט אַן אינסטרומענט, וואָס לאָזט זיך אַבטיילען פון דער אַרבייט און זיך שטעלען אַנטקעגען איהר.“ (W. Thompson, "An Inquiry into the Principles of the Distribution of Wealth", London 1824, p. 274.)

[68] אַ. פערגוסאָן ד. ג. ז. 280.

[69] (J. D. Tuckett, "A History of the Past and Present State of the Labouring Population", London 1864, Vol. I, p. 149.)

אנדערע בעשעפטיגונגען א חוץ אין דער ארבייט, צו וועלכער ער איז צוגעוועהנט געווארן. זיין געניטקייט אין זיין אייגענער ספעציעלער מלאכה, קומט אויף דעם אופן אויס, ווערט ערווארבען אויפ'ן חשבון פון זיינע אינטעלעקטועלע, סאציאלע און קריעגערישע אייגענשאפטען. אבער דאס איז דער צושטאנד אין יעדער אינדוסטריעלער און ציוויליזירטער געזעלשאפט, אין וועלכען די ארימע ארבייטער, דאס הייסט די גרויסע מאסע פון פאלק, מוז נויטיגערווייז ארייננפאלען." [70] כדי צו פערהינדערן די דאזיגע פאלשטענדיגע פערדארבונג פון דער פאלקסמאסע, וואס נעהמט זיך פון דער צוטיילונג פון דער ארבייט, רעקאמענדירט אדאם סמיטה פאלקס־בילדונג אויפ'ן חשבון פונ'ם שטאאט, הגם נאר פארזיכטיג און אין האמעאפאטישע דאזען. זיין פראנצויזישער איבערזעצער און קאמענטאטאר, ג. גארניע, וועלכער האט זיך גאנץ נאטירליך ארויפגעארבייט צו ווערן א סענאטאר אין דער ערשטער פראנצויזישער אימפעריע, פאלעמיזירט קאנזעקווענט אנטקעגען דעם. פאלקס־בילדונג, טענה'ט ער, געהט להיפך צו די ערשטע געזעצען פון דער צוטיילונג פון דער ארבייט און דערמיט „וואלט מען צערשטערט אונזער גאנצען געזעלשאפט־סיסטעם." „ווי אלע אנדערע צוטיילונגען פון דער ארבייט", זאגט ער, „איז די צוטיילונג צווישען האנד־ארבייט און קאפ־ארבייט [71] מעהר אויסגעשפראכען און ענט־

---

[70] אדאם סמיטה, „וועלטה און נייישאנס", בוך V, קאפיטעל I, ארטיקעל II ווי א תלמיד פון א. פערגוסאן, וועלכער האט בעוויזען די שעדליכע פאלגען פון דער צוטיילונג פון דער ארבייט, איז אדאם סמיטה געווען וועגען דעם פונקט גאנץ קלאר. אין דער איינלייטונג צו זיין ווערק, וואו ער בעריהמט די צוטיילונג פון דער ארבייט, וואס פאסט צום פלאן פון זיין ווערק, דערמאנט ער זי נאר פערבייגעהענדיג אלס א קוואל פון די געזעלשאפטליכע אונגלייכהייטען. ערשט אין 5טען בוך, וואו ער רעדט וועגען דעם שטאאט'ס הכנסות, רעפראדוצירט ער פערגוסאנ'ען. אין מיין „מיזער דע לא פילאסאפיע" האב איך ערקלערט וויפיעל עס איז נויטיג די היסטארישע שייכות צווישען פערגוסאן, אדאם סמיטה, לעמאנטעי און סעי בנוגע זייער קריטיק אויף דער צוטיילונג פון דער ארבייט, און האב דארט אויך צוערשט קלאר געשטעלט די צוטיילונג פון דער ארבייט אלס א ספעציפישע פארם פון דעם קאפיטאליסטישען אופן פון פראדוקציאן. (ז. 122. אין דער דייטשער אויסגאבע—ז. 112.)

[71] פערגוסאן האט שוין געזאגט, אין זיין „היסטארי אוו סיוויל סאסייעטי".

שיידען אין דערזעלבער מאס, וואס די געזעלשאפט (ער ווענדט ריכטיג אן אט דעם אויסדרוק פאר קאפיטאל, גרונד־אייגענטום און זייער שטאאט) ווערט רייכער. אט די צוטיילונג פון דער ארבייט, פונקט ווי יעדע אנדערע, איז א ווירקונג פון דעם פערגאנגענעם פארטשריט און אן אורזאך פון דעם צוקינפטיגען פארטשריט.... זאל די רעגירונג ארבייטען אנטקעגען דער דאזיגער צוטיילונג פון דער ארבייט און אבהאלטען איהר נאטירליכען גאנג? זאל זי דען אויסגעבען א טייל פון דעם שטאאט'ס הכנסה אויף דעם פערזוך צונויפצומישען און פעראייניגען צוויי קלאסען ארבייט, וועלכע שטרעבען צו זיין צוטיילט און אבגעזונדערט?"[72] א געוויסע גייסטיגע און קערפערליכע פערקריפלונג איז אונפערמיידליך אפילו ביי דער צוטיילונג פון דער ארבייט אין דער געזעלשאפט בכלל. אזוי ווי אבער די מאנופאקטור־פעריאדע טרייבט די דאזיגע צושפאלטונג פון די ארבייט־צווייגען פיעל ווייטער, און אזוי ווי פון דער אנדער זייט גרייפט זי אן, ערשט מיט איהר אייגענטימליכער צוטיילונג, דעם אינדיווידום אין זיין ריכטיגען לעבענס־ווארצעל, דעריבער איז זי טאקע די ערשטע וואס גיט דעם מאטעריאל און דעם ערשטען שטויס צו א אינדוסטריעלער פאטהאלאגיע."[73]

ז. 281: „אפילו דאס דענקען גופא קאן נאך ווערן אין אט דער צייט פון דער ארבייט־צוטיילונג א ספעציעלע פראפעסיאן."

[72] נ. גארניע, באנד V פון זיין איבערזעצונג, ז. 25.

[73] ראמאזיני, פראפעסאר פון פראקטישער מעדיצין אין פאדוא, האט פערעפענטליכט אין 1713 זיין ווערק „דע מארבים ארטיפיקום" [ארבייטער קראנקהייטען], וואס איז איבערזעצט געווארן אין פראנצויזיש אין 1781 און איז ווידער אבגעדרוקט געווארן אין דער ענציקלאפעדיע דע סיענס מעדיקאל אין 1841. די פעריאדע פון דער גרויס־אינדוסטריע האט זיין קאטאלאג פון ארבייטער־קראנקהייטען נאטירליך זעהר פערגרעסערט. זעה צווישען אנדערע „היזשיען פיזיק ע מאראל דע ל'אווריע עטצ." פון דר. א. ל. פאנטערעל, פאריז 1858, און „די קראנקהייטען, וועלכע פערשיעדענען שטאנדען, אלטערן אונד געשלעכטערן אייגענטהימליך זינד", 6 בענדער, אולם 1860. אין יאהר 1854 האט די „סאסייעטי אוו ארטס" בעשטימט א אונטערזוכונגס־קאמיסיע איבער אינדוסטריעלער פאטהאלאגיע. דעם ליסט פון דאקומענטען, וואס די קאמיסיע האט געזאמעלט, געפינט מען אין דעם קאטאלאג פון „טוויקענהאם עקאנאמיק מיוזעאום". זעהר

„פאנאנדערטיילען א מענשען, הייסט איהם היגריכטען, ווען ער פערדיענט דעם טויט־אורטייל; עס הייסט איהם מערדערן, ווען ער פערדיענט ניט דעם טויט־אורטייל. די פאנאנדערטיילונג פון דער ארבייט איז דער מארד פון א פאלק.“ [74]

די קאאפעראציע אדער די מאנופאקטור, וואס איז געבויט אויף דער צוטיילונג פון דער ארבייט, פאנגט זיך לכתחילה אן ווי א נאטירליכער [ספאנטאנער] געבוי. אזוי באלד ווי זי געווינט וויפיעל־ניט־איז פעסטקייט און א ברייטערן קיום, ווערט זי די בעוואוסטזיניגע, פלאנמעסיגע און סיסטעמאטישע פארם פון דעם קאפיטאליסטישען אופן פון פראדוקציאן. די געשיכטע פון דער ריכטיגער מאנופאקטור ציינט, ווי איהר אייגענטימליכע צוטיילונג פון דער ארבייט קריעגט איהרע ריכטיג־צוגעפאסטע פארמען צוערשט דורך ערפאהרונג, הינטערן רוקען, אזוי צו זאגען, פון די האנדלענדע פערזאנען, דערנאך אבער שטרעבט זי, אזוי ווי די צעך־מלאכות, פעסטצוהאלטען די איינמאל־געפונענע פארם, ווי א מין טראדיציע, און אין איינצעלנע פעלען האלט זי זיי טאקע פעסט יאהרהונדערטען לאנג. ענדערט זיך אט די פארם, איז דאס, א חוץ אין נעבענזאכען, אלעמאל נאר אלס פאלגע פון א רעוואלוציע אין די ארבייט־אינסטרומענטען. די מאדערנע מאנופאקטור—איך רעד דא ניט וועגען דער גרויס־אינדוסטריע, וואס איז געבויט אויף מאשינעריע—געפינט איהרע גליעדער ענטוועדער שוין פארטיגע, ווי צום ביישפיעל די קליידער־מאנופאקטור אין די גרויסע שטעדט, וואו זי ענטשטעהט, און ווען אפילו זיי זיינען צעווארפען, דארף זי זיי נאר צונויפזאמלען; אדער דער פרינציפ פון צוטיילונג ליעגט אפען פון אויבען־אויף, און די פערשיידענע אפעראציעס פון דער האנדווערקמעסיגער פראדוקציאן (ווי צ.ב.ש. אין דער בוכבינדעריי) דארף נאר צוגעטיילט ווערן צו אויסשליסליך בעזונדערע ארבייטער. אין

וויכטיג זיינען די אפיציעלע „רעפארטס אן פובליק העלטה“. זעה אויך עדווארד רייך מ.ד. „איבער די ענטארטונג דעם מענשען“, ערלאנגען 1868.

[74] ד. אורקהארט, „פאמיליאר ווארדס“, לאנדאן 1855. העגעל האט געהאט זעהר אפיקורס'ישע מיינונגען וועגען דער צוטיילונג פון דער ארבייט. „אונטער געבילדעטע מענשען קאן מען קודם פערשטעהן אזעלכע, וועלכע קאנען מאכען אלעס, וואס אנדערע קאנען טהאן“, זאגט ער אין זיין רעכטספילאזאפיע.

אזוינע פעלען נעהמט ניט קיין וואָך ערפאַהרונג אויסצוגעפינען די פּראָפּאָרציע צווישען דער צאָהל הענד, וואָס איז נויטיג פאַר יעדער פונקציע.[75]

די מאַנופאַקטורמעסיגע צוטיילונג פון דער אַרבייט שאַפט דורך דער צוגליעדערונג פון דער האַנדווערקמעסיגער טהעטיגקייט, דורך דער ספּעציאַליזירונג פון די אַרבייט־אינסטרומענטען, דער פאָרמירונג פון טייל־אַרבייטער און זייער גרופּירונג און פעראייניגונג אין איין גאַנצען מעכאַניזם, א קוואַליטאַטיווע שטופען־איינטיילונג און א קוואַנטיטאַטיווע פּראָפּאָרציאָנאַליטעט אין די געזעלשאַפטליכע פּראָדוקציאָנס־פּראָצעסען; זי בעשאַפט פאָלגליך א בעשטימטע אָרגאַניזאַציע פון געזעלשאַפטליכער אַרבייט און אנטוויקעלט צוגלייך דערמיט א נייע, געזעלשאַפטליכע פּראָדוקטיוו־קראַפט פון דער אַרבייט. אַלס א ספּעציפיש־קאַפּיטאַליסטישע פאָרם פון געזעלשאַפטליכען פּראָדוקציאָנס־פּראָצעס—און אונטער די געגעבענע אומשטענדען (די פאָרגעפונענע גרונדלאַגען) האָט זי ניט געקאָנט זיך אַנדערש אנטוויקלען ווי אין דער קאַפּיטאַליסטישער פאָרם—איז זי נאָר א ספּעציעלע מעטאָדע ווי אַזוי צו שאַפען רעלאַטיווען מעהרווערטה, אָדער ווי אַזוי צו פערגרעסערן אויפ'ן חשבון פון די אַרבייטער די זעלבסט־פערווערטונג פון קאַפּיטאַל, וואָס ווערט געוועהנליך אָנגערופען געזעלשאַפטליכער רייכטום, „וועלטה אוו ניישאָנס" א.אַז.וו. זי אנטוויקעלט די געזעלשאַפטליכע פּראָדוקטיוו־קראַפט פון דער אַרבייט ניט נאָר פאַר דעם קאַפּיטאַליסט, אנשטאָט פאַר דעם אַרבייטער, נאָר זי פּועל'ט עס דורך דער פערקריפּלונג פון דעם אינדיווידועלען אַרבייטער. זי שאַפט נייע בעדינגונגען פאַר דער הערשאַפט פון קאַפּיטאַל איבער דער אַרבייט. אויב דע־

[75] דער געמיטליכער גלויבען איז דעם ערפינדונגס־זשעניע, וואָס דער איינצעלנער קאַפּיטאַליסט האָט לכתחילה אויסגעאיבט אין דער צוטיילונג פון דער אַרבייט, געפינט זיך נאָך נאָר ביי דייטשע פּראָפעסאָרען, ווי ביי הערר ראָשער צום ביישפּיעל, וועלכער ווידמעט אַלס דאַנק דעם קאַפּיטאַליסט, פון וועמעס יופּיטער־קאָפּ די צוטיילונג פון דער אַרבייט איז אַרויסגעשפּרונגען א פאַרטיגע, „אַלערליי אַרבייט־שכירות". די גרעסערע אָדער קלענערע אָנווענדונג פון דער צוטיילונג פון דער אַרבייט העננט אָב פון דער לענג פון זיין בייטעל, ניט פון דער גרויס פון זיין זשעניע.

ריבער זי ווייזט זיך ארויס פון איין זייט ווי א היסטארישער פראָגרעס און א נויטווענדיגער ענטוויקלונגס־מאָמענט אין דעם עקאָנאָמישען פאָרמירונג־פּראָצעס פון דער געזעלשאפט, קומט זי פאָר פון דער אנדער זייט ווי א מיטעל פון ציוויליזירטער און ראפינירטער עקספּלואטאציע.

די פּאָליטישע עקאָנאָמיע, וועלכע איז ארויסגעקומען אלס זעלבּשטענדיגע וויסענשאפט ערשט אין דער מאנופאקטור־פּעריאָדע, בעטראכט די געזעלשאפטליכע צוטיילונג פון דער ארבייט נאָר פון דעם שטאנדפּונקט פון דער מאנופאקטורמעסיגער צוטיילונג פון דער ארבייט[76]—ווי א מיטעל צו פּראָדוצירן מעהר סחורה מיט דעמזעלבען סכום ארבייט, פאָלגליך וועלוועלער צו מאכען די סחורות און פערשנעלערן די אנזאמלונג פון קאפּיטאל. אין שטרענגסטען געגענזאץ צו אָט דער בעטאָנונג אויף דער קוואנטיטעט און דעם טוישווערטה, האלטען זיך די שריפטשטעלער פון דעם קלאסישען אלטערטום אויסשליסליך אָן דער קוואליטעט און דעם געברויךווערטה.[77] אלס א פאָלגע פון דער פאנאנדערשיידונג פון די געזעל־

---

[76] די עלטערע שרייבער, ווי פעטטי, דער אנאנימער פערפאסער פון „אדוואנטיידזשעס און דהי איסט אינדיע טרייד" א.אז.וו. האבען טיעפער איידער סמיטה איינגעזעהן דעם קאפּיטאליסטישען כאראקטער פון דער מאנופאקטורמעסיגער צוטיילונג פון דער ארבייט.

[77] צווישען די מאדערנע מאכען אן אויסנאהם איינינע שרייבער פון 18טען י.ה., וועלכע בנוגע דער צוטיילונג פון דער ארבייט רעדען נאר כמעט נאך די אלטע, דהינו באקקאריא און דזשיימס הארריס. באקקאריא זאגט: „די אייגענע ערפאהרונג בעווייזט יעדען איינעם, אז דער וואס גיט אב זיין פעהיגקייט און זיין פערשטאנד אלעמאל פאר דעמזעלביגען סארט ארבייטען און פּראָדוקטען, דערגרייכט דערביי א לייכטערן, א רייכערן און א בעסערן ערפאָלג, איידער ווען יעדערער מוז שאפען פאר זיך אלץ, וואס ער האט נויטיג. אויף אָט דעם אופן טיילען זיך די מענשען אויף צום נוצען פון כלל ווי פון איינצעלנעם, אין פערשיידענע קלאסען און פּראָפעסיאנען." (צעזארע באקקאריא, „עלעמענטי די עקאָנאָמיא פּובליקא", באנד XI ז. 28.) דזשיימס הארריס, שפּעטער אירל און מאלמסבורי, בעריהמט דורך די „דייארים" [טאגע־ביכער] וועגען זיין געזאנדשאפט אין פּעטערבורג, זאגט אליין אין א נאטע צו זיין „דיאלאָג קאנסערנינג האפּפּינעס", לאנדאן 1741 און שפּעטער ווידער אבגעדרוקט אין „טהרי טריטייזעס עטצ.", דריטע אויפלאגע, לאנדאן 1772, ווי פאָלגט: „די גאנצע ארגומענטאציע

שאַפטליכע פּראָדוקציאָנס־צווייגען ווערן די סחורות בעסער געמאַכט, די פערשיידענע נייגונגען און טאַלאַנטען פון די מענשען וועהלען זיך אויס די פּאַסענדע ווירקונג־ספערען,[78] און אָהן [אַ געוויסער] בעשרענקונג קאָן מען אין ערגעץ ניט אויפטאָן עפּעס וויכטיגעס.[79] פאָלגליך ווערן ביידע, אי דער פּראָדוקט, אי דער פּראָדוצירער פערבעסערט דורך דער צוטיילונג פון דער ארבייט. אויב עס ווערט אויך ביי געלעגענהייט דערמאָנט דער וואוקס פון דער סומע פון די פּראָדוקטען, איז עס נאָר בנוגע דער גרעסערער שפע פון געברויך־ווערטהען. עס ווערטה אַ וואָרט ניט דערמאָנט וועגען טוישווערטה אָדער וועגען וועלוועלער מאַכען די סחורות. אָט דער שטאַנדפּונקט הערשט פּונקט אַזויפיעל ביי פּלאַטאָ,[80] וועלכער בעהאַנדעלט די צו־

צו בעווייזען, אַז די געזעלשאַפט איז עטוואַס נאַטירליכעס (ד.ה. דורך דער צו־טיילונג פון די בעשעפטיגונגען) איז גענומען פון דעם צווייטען בוך פון פּלאַטאָ'ס „רעפּובליק“.

[78] אַזוי געפינט מען אין דער אָדיסעע, 14טער געזאַנג, פערז 228: „דען איינעם געפעלט די ארבייט, דעם אַנדערן יענע“, און ארכילאָכוס אין סעקסטוס עמפּיריקוס זאָגט: „יעדער דערפרעהט זיין הארץ מיט אַנאַנדער ארבייט.“

[79] „ער האָט פערשטאַנען פיעלע ווערק, האָט זיי אָבער אַלעמען שלעכט פער־שטאַנען“ [דערצעהלט זיך וועגען דעם קאָמישען שוטה מאַרגיטעס, אין אַ געדיכט, וואָס ווערט צוגעשריבען צו האָמער]. — דער אַטהענער האָט זיך אַלס סחורה־פּראָדוצירער געפיהלט העכער איידער דער ספּאַרטאַנער, ווייל יענער האָט אין קריעג טאַקע געהאַט גענוג מענשען, אָבער ניט גענוג געלד, ווי טהוצידידעס לאָזט זאָגען פּעריקלעס אין דער רעדע, אין וועלכער ער רייצט אויף די אַטהענער צו דעם פּעלאָפּאָנעזישען קריעג: „די, וועלכע פּראָדוצירן פאַר דעם אייגענעם גע־ברויך, זיינען בערייטוויליגער צו פיהרן דעם קריעג מיט זייערע לייבער איידער מיט זייער געלד.“ (טהוצידידעס, „געשיכטע דעם פּעלאָפּאָנעזישען קריעג“, בוך 1, אָבשניט 141.) פונדעסטוועגען איז אויך אין דער מאַטעריעלער פּראָדוקציאָן איהר אידעאַל געבליבען די „אוטאַרקסיאַ [די מלאכה, וואָס פּראָדוצירט אַליין גענינגענד פאַר דעם אייגענעם קאָנזום], וועלכע געהט להיפּך צו דער צוטיילונג פון דער ארבייט, „דען דורך דער צוטיילונג ווערט געזיכערט דער וואוילשטאַנד, דורך די אוטאַרקסיאַ ווערט אָבער אויך די זעלבשטענדיגקייט געזיכערט.“ דערביי מוז מען דערמאָנען, אַז אין דער צייט פון דעם נידערפאַל פון די 30 טיראַנען זיינען נאָך ניט געווען קיין פינף טויזענד אַטהענער אָהן גרונד־איינענטהום.

[80] פּלאַטאָ ענטוויקעלט די צוטיילונג פון דער ארבייט אין דער געמיינדע פון דער פיעלזייטיגקייט פון די בעדערפענישען און דער איינזייטיגקייט פון די

טיילונג פון דער ארבייט אלס א גרונדלאגע פאר דער געזעלשאפט־ליכער שיידונג פון די קלאסען, ווי ביי קזענאפאן,[81] וועלכער קומט שוין נעהענטער צו מיט זיין כאראקטעריסטיש־בירגערליכען אינ־סטינקט צו דער צוטיילונג פון דער ארבייט אין א ווערקשטאט. פלאטא'ס רעפובליק, אויף ווי ווייט די צוטיילונג פון דער ארבייט

פעהינקייטען פון די אינדיווידומען. זיין הויפט־פונקט איז, אז דער ארבייטער מוז זיך צופאסען צו דעם ווערק, ניט דאס ווערק צו דעם ארבייטער—דאס לעצטע איז אבער אונפערמיידליך, ווען דער ארבייטער בעשעפטיגט זיך מיט עטליכע פראפעסיאנען אויף אמאל, ד.ה. ווען ער פיהרט אן איינע אדער די אנדערע אלס א זייטיגע ארבייט. „דאס ווערק, וואס דארף געטאן ווערן, טאר ניט ווארטען אויף דער אויפגעלעגנטקייט פון דעם, וואס דארף עס טהאן; אדרבא, עס איז נויטיג, ער זאל זיך נעהמען פאר דאס, וואס ער האט צו טהאן, מיט פלייס און ניט נאר אזוי פערביי־געהענדיג.“—„אודאי“—„ווארים אלעס ווערט געשאפען רייכער און שעהנער און מיט ווייניגער מיה, ווען יעדערער טהוט נאר איין זאך, אקוראט ווי עס פאסט זיך צו זיינע פעהיגקייטען, און אין דער ריכטיגער צייט, ניט ווערענדיג געשטערט דורך אנדערע ארבייטען.“ („רעספובליקא“, בוך 2, קאפיטעל 12.) טהוצידידעס זאגט עהנליכעס (ד. ג. אבשניט 142): „די מלאכה פון טרייבען שיפען אויפ'ן ים איז פונקט אזא קונסט ווי וועלכע עס איז אנדערע מלאכה און מען קאן זיך דערמיט ניט פערנעהמען נאר אגב אורחא, אלס א זייטיגע ארבייט; אדרבא פערקעהרט, זי פערליידט ניט קיין אנדער ארבייט נעבען איהר.“ ווען די ארבייט, זאגט פלאטא, מוז ווארטען אויף דעם ארבייטער, קאן אפט דורכגעלאזט ווערן דער קריטישער צייט־פונקט פון דער פראדוקציאן און דער פראדוקט וועט ווערן פערדארבען, „די ריכטיגע צייט פאר דער ארבייט ווערט פערזוימט.“ דיזעלביגע פלאטאנישע אידעע געפינט מען ווידער אין דעם פראטעסט, וואס די ענגלישע בלייכערייען־בעזיצער האבען דערלאנגט אנטקעגען דעם פונקט אין פאבריק־אקט, וועלכער האט פעסטגעשטעלט א בעשטימטע שטונדע צום עסען פאר אלע ארבייטער גלייך. זייער געשעפט קאן זיך ניט צו־פאסען צו דער בעקוועמליכקייט פון די ארבייטער, ווארים קיינע פון די פערשיידענע אפע־ראציעס, ווי וואשען, בלייכען, מאנגלען, פרעסען און פארבען קאן ניט אבגע־שטעלט ווערן אין א בעשטימטען אויגענבליק אהן א געפאהר פון היזק.... ווען מען זאל ארויפצווינגען דיזעלבע עס־שטונדע פאר אלע ארבייטער, קאנען ווערטה־פולע שטיקער ווערן פערדארבען צוליעב דער ניט־פאלשטענדיגער בעארבייטונג.“ וואוהין וועט דער פלאטאניזם נאך פיהרן?

[81] קזענאפאן דערצעהלט, אז עס איז ניט נאר א כבוד צו בעקומען שפייז פון דעם פערסישען קעניג'ס טיש, נאר אז די דאזיגע שפייזען זיינען אויך א סך געשמאקער איידער אנדערע. „און דאס איז גאר קיין חדוש ניט, ווארים אזוי ווי די איבעריגע קונסטען זיינען ספעציעל פערפאלקאמט אין די גרויסע שטעדט,

ווערט אין איהר ענטוויקעלט אלס דער בויענדער פרינציפ פון שטאאט, איז נאר די אטהענישע אידעאליזירונג פון דעם עגיפטישען קאסטע־סיסטעם; אויך פאר אנדערע פון זיינע צייט־גענאסען האט עגיפטען געדיענט אלס אינדוסטריעלעם מוסטער־לאנד, צום ביישפיעל פאר איזאקראטעס.[82] און די בעדייטונג האט נאך אנגעהאלטען אפילו פאר די גריעכען פון דער צייט פון דער רוימישער אימפעריע.[83]

אזוי ווערן אויך די קעניגליכע שפייזען גאנץ ספעציעל צוגעגרייט. ווארים אין די קליינע שטעדט מאכט דערזעלבינער מענש בעטען, טירען, אן אקער, א טיש; אפט בויט ער נאך א חוץ דעם הייזער, און איז צופריעדען ווען ער געפינט גענוג אזוינע ארבייט צו ציהען דערפון זיין חיונה. עס איז פשוט אונמעגליך, אז א מענש, וואס מאכט אזויפיעל זאכען, זאל אלעס קאנען מאכען גוט. אין די גרויסע שטעדט אבער, וואו יעדער איינצעלנער געפינט א סך קויפער, איז איין האנדווערק גענוג צו געבען חיונה דעם בעל מלאכה. יא, אפטמאל דארף מען דערויף גיט אפילו קיין גאנצע מלאכה, נאר איינער מאכט מענער־שיך און דער אנדערער פרויען־שיך. אפטמאל לעבט איינער בלויז פון נעהען די שיך און דער אנדערער פון צושניידען זיי; איינער שניידט בלויז צו קליידער און דער אנדערער שטעלט נאר צונויף די שטיקער. עס איז נויטיג, אז אפילו דער וואס טהוט די איינפאכסטע ארבייט, זאל זי מאכען אויפ'ן בעסטען אופן. אזוי שטעהט עס אויך מיט דער קונסט פון קאכען." (קזענאפאן, „קיראפעדיע", בוך VIII קאפיטעל 2) דא ווערט אויסשליסליך געהאלטען אין אויג די גוטסקייט פון דעם געברויךווערטה, אבוואויל קזענאפאן ווייס שוין, אז די גראדאציעס פון דער צוטיילונג פון דער ארבייט הענגען אב פון דעם אומפאנג פון מארק.

[82] „ער (בוזירים) האט אלעמען איינגעטיילט אין בעזונדערע קאסטען... האט בעפוילען, אז דיזעלבע מענשען זאלען שטענדיג האבען דיזעלבינע בעשעפטיגונגען, ווייל ער האט געוואוסט, אז די וועלכע בייטען זייערע בעשעפטיגונגען, לערנען זיך גרינדליך ניט אויס קיינע; די אבער, וועלכע בלייבען ביי דיזעלבינע בעשעפטיגונגען, קאנען יעדע איינע דורכפיהרען אויפ'ן פאלקאמענסטען אופן. באמת וועלען מיר טאקע געפינען, אז בנוגע די קונסטען און די האנדווערקען האבען זיי אריבערגעיאגט זייערע קאנקורענטען מעהר ווי א מייסטער דעם פארטאטש; און בנוגע די איינריכטונגען, דורך וועלכע זיי האלטען אויף די קעניגהערשאפט און די איבעריגע שטאאטס־אינסטיטוציעס זיינען זיי אזוי פארטרעפליך, אז די העכסט בעריהמטע פילאזאפען, וועלכע נעהמען זיך אונטער צו רעדען וועגען דעם, לויבען די קאנסטיטוציע פון דעם עגיפטישען שטאאט העכער איבער אלע." ((איזאקראטעס „בוזירים", קאפיטעל 8.)

[83] פערגלייך דיאדארוס סיקולוס.

אין דער צייט פון דער ריכטיגער מאַנופאַקטור־פעריאָדע, ד.ה. די פעריאָדע, אין וועלכער די מאַנופאַקטור איז די הערשענדע פאָרם פון דעם קאַפיטאַליסטישען פראָדוקציאָנס־אופן, בעגעגענט די פולע אויספיהרונג פון איהרע אייגענע טענדענצען פיעלזייטיגע שטערונגען. הגם די מאַנופאַקטור שאַפט, ווי מיר האָבען געזעהן, אַן איינפאַכע שיידונג צווישען געלערנטע און ניט־געלערנטע אַרבייטער, צוגלייך מיט זייער היעראַרכישער צוגליעדערונג אין קלאַסען, בלייבט פונדעסטוועגען די צאָהל פון די ניט־געלערנטע אַרבייטער זעהר בעשרענקט, צוליעב דעם אַריבערוועגענדען איינפלוס פון די געלערנטע אַרבייטער. הגם זי פאַסט־צו די טייל־אָפעראַציעס צו דעם פערשיידענעם גראַד רייפקייט, כח און ענטוויקלונג פון איהרע לעבעדיגע אַרבייט־אָרגאַנען, און פיהרט פאָלגליך צו דער פראָדוקטיווער עקספּלואַטאַציע פון ווייבער און קינדער, דאָך שלאָגט זיך אָב אָט די טענדענץ בכלל אָן די געוועהנהייטען און דעם ווידערשטאַנד פון די מענער־אַרבייטער. הגם די צעברעקלונג פון דער האַנדווערקמעסיגער טהעטיגקייט מאַכט קלענער די בילדונג־קאָסטען און ממילא דעם ווערטה פון די אַרבייטער, דאָך בלייבט נויטיג פאַר די שווערערע טייל־אַרבייטען אַ לענגערע לערן־צייט, און אַפילו דאָרט וואו זי איז איבערפליסיג, ווערט זי אייפערזיכטיג אויפגעהאַלטען פון די אַרבייטער. מיר געפינען צום ביישפיעל אין ענגלאַנד די געזעצען וועגען לעהרלינגע, מיט זייער זיבען־יאָהריגער לערן־צייט, אין פולער קראַפט ביז צום סוף פון דער מאַנופאַקטור פעריאָדע, און ערשט די גרויס־אינדוסטריע האָט זיי בטל געמאַכט. אַזוי ווי די האַנדווערק־פעהיגקייט בלייבט אַלץ די גרונדלאַגע פון דער מאַנופאַקטור, און דער גאַנצער מעכאַניזם, וואָס פונקציאָנירט אין איהר, האָט ניט קיין אָביעקטיווען געשטעל־ווערק אונאָבהענגיק פון די אַרבייטער גופא, איז קאַפיטאַל שטענדיג געצוואונגען זיך צו ראַנגלען מיט דער ווידערשפּעניגקייט פון די אַרבייטער. „די שוואַכקייט פון דער מענשליכער נאַטור“, שרייט אוים פריינד אורע, „איז אַזוי גרויס, אַז וואָס געשיקטער דער אַרבייטער איז, אַלץ אייגענוויליגער איז ער, אַלץ ווייניגער לאָזט ער זיך דיענען, און פאָלגליך ברענגט ער דעם

גאַנצען מעכאַניזם שווערע שאָדען דורך זיינע קאַפּריזען."[84] דורך דער גאַנצער מאַנופאַקטור־פּעריאָדע לאָזט זיך דערהערען די קלאַגע ווענען דעם וואָס עס פעהלט דיסציפּלין צווישען די אַרביי־טער.[85] און וואָלטען מיר אַפּילו ניט געהאַט די עדות פון די שרייבער פון יענער עפּאָכע, וואָלטען די איינפאַכע פאַקטען, אַז פון דעם 16טען י.ה. ביז דעם אָנפאַנג פון דער גרויס־אינדוסטריע איז דעם קאַפּיטאַל ניט געלונגען צו קריגען די מאַכט איבער דער גאַנצער צייט פון די מאַנופאַקטור־אַרבייטער, אַז די מאַנופאַקטורען האָבען אַ קורץ לעבען און לויט דער איינוואַנדערונג אָדער אויסוואַנדערונג פון די אַרבייטער פערלאָזען זיי זייער פּלאַץ אין איין לאַנד און בע־זעצען זיך אין אַנאַנדער לאַנד—אַט די פאַקטען רעדען מעהר ווי גאַנצע ביבליאָטעקען. „אָרדנונג מוז אויף איין אופן אָדער אַנ־אַנדערן איינגעפיהרט ווערן", שרייט אויס אין יאָהר 1770 דער אָפּט־ציטירטער פערפאַסער פון דעם עססעי "On Trade and Commerce." אָרדנונג קלינגט צוריק אָב 66 יאָהר שפּעטער פון דר. אַנדריו אורע'ס מויל. „אָרדנונג" האָט געפעהלט אין דער מאַנופאַקטור, וואָס איז געווען געבויט אויף דער „סכאָלאַסטישער דאָגמע פון צוטיילונג פון דער אַרבייט", און „אַרקרייט האָט געשאַפען די אָרדנונג."

אין דערזעלביגער צייט האָט די מאַנופאַקטור ניט געהאַט בכח אַרומצוכאַפּען די פּראָדוקציאָן אין איהר גאַנצען אומפאַנג, אָדער צו רעוואָלוציאָנירן זי ביז'ן גרונד. זי האָט זיך דערהויבען אַלס עקאָנאָמישעס קונסט־ווערק אויף דעם ברייטען באַזיס פון די שטאָד־טישע מלאכות און די דאָרפישע הויז־אינדוסטריען. איהר אייגענע ענגע טעכנישע גרונדלאַגע איז אויף אַ געוויסען ענטוויקלונגס־גראַד געשטאַנען אין ווידערשפּרוך מיט די פּראָדוקציאָן־בעדערפעניש, וואָס זיינען פון איהר אַליין געשאַפען געוואָרן.

איינע פון איהרע פאָלשטענדיגסטע בעשאַפונגען איז געווען דער ווערקשטאַט אויף צו פּראָדוצירן די אַרביים־אינסטרומענטן גופא.

---

[84] (Ure, "Philosophy of Manufacture", p. 20)

[85] דאָס איז מעהר דער פאַל אין ענגלאַנד, ווי אין פראַנקרייך, און מעהר אין פראַנקרייך איידער אין האָללאַנד.

ספעציעל די קאמפליצירטע מעכאנישע אפאראטען, וועלכע זיינען שוין דאן אנגעווענדעט געווארן. „אזא ווערקשטאט“, זאגט אורע, „האט פארגעשטעלט א בילד פון דער צוטיילונג פון דער ארבייט אין איהרע פיעלפאכיגע גראדאציעס. דער בויערער, דער דלאט, דער דרעקסעל־באנק האבען געהאט זייערע אייגענע ארבייטער, היערארכיש איינגעטיילט לויט דעם גראד פון זייער פעהיגקייט.“ אט דער פראדוקט פון דער מאנופאקטורמעסיגער צוטיילונג פון דער ארבייט האט פראדוצירט פון זיין זייט—מאשינען. זיי האבען אבגעשאפט די האנדווערקמעסיגע טהעטיגקייט אלס דעם רעגולירענדען פרינציפ פון דער געזעלשאפטליכער פראדוקציאן. דערמיט ווערט אבגעשאפט פון איין זייט דער טעכנישער גרונד פאר דעם ארבייטער׳ם לעבענסלענגליכע צוגעבונדענקייט צו איין טייל־פונקציע. פון דער אנדער זייט פאלען אוועק די בעגרענצונגען, וואס דערזעלביגער פרינציפ האט נאך געהאט ארויפגעלעגט אויף דער הערשאפט פון קאפיטאל.

דרייצעהנטער קאַפּיטעל.

מאַשינעריע און גרויס־אינדוסטריע.

1. ענטוויקלונג פון מאַשינעריע.

דזשאָהן סטוּאַרט מילל זאָגט אין זיינע „פּרינציפּען פון דער פּאָליטישער עקאָנאָמיע“: „עס איז נאָך אַ פראַגע, צי די אַלע מעכאַנישע ערפינדונגען, וואָס זיינען ביז איצט געמאַכט געוואָרן, האָבען פערלייכטערט די טעגליכע אַרבייט פון אַ וועלכען עס איז מענשען.“ ** דאָס איז אָבער בשום אופן גאָרניט דער צוועק פון דער מאַשינעריע, וואָס ווערט קאַפּיטאַליסטיש אָנגעווענדעט. די מאַשינעריע, ווי יעדע אַנדערע ענטוויקלונג פון דער פּראָדוקטיוו־קראַפט פון דער אַרבייט, דאַרף נאָר וועלוועלער מאַכען די סחורות און פערקירצען דעם טייל פון אַרבייטס־טאָג, וואָס דער אַרבייטער געברויכט פאַר זיך אַליין, כדי צו פערלענגערן דעם אַנדער טייל פון זיין אַרבייטס־טאָג, וועלכען ער גיט אַוועק אומזיסט דעם קאַפּיטאַליסט. זי איז אַ מיטעל פאַר דער פּראָדוקציאָן פון מעהרווערטה.

די רעוואָלוציע אין דעם אופן פון פּראָדוקציאָן הויבט זיך אָן אין דער מאַנופאַקטור מיט דער **אַרבייט־קראַפט**, אין דער גרויס־אינדוסטריע—מיט דעם **אַרבייטסמיטעל**. מען מוז דעריבער קודם אונטערזוכען, דורך וואָס ווערט דער אַרבייטס־מיטעל פערוואַנדעלט פון אַ ווערקצייג אין אַ מאַשין, אָדער מיט וואָס אונטערשיידט זיך די מאַשין פון אַ האַנדווערק־אינסטרומענט. אונז איז אָבער דאָ נוגע נאָר די גרויסע, אַלגעמיינע כאַראַקטער־שטריכען; וואָרים די עפּאָכען אין דער געשיכטע פון דער געזעלשאַפט טיילען זיך פונקט אַזוי וועניג אָב דורך אַבסטראַקט־שטרענגע גרעניץ־ליניען, ווי די עפּאָכען פון דער ערד־געשיכטע.

** מילל האָט געזאָלט זאָגען: „פון אַ וועלכען עס איז מענשען, וואָס לעבט ניט פון דעם אַנדערנ׳ס אַרבייט“, וואָרים עס איז קיין ספק ניט, אַז די מאַשינעריע האָט זעהר פערמעהרט די צאָהל פון די רייכע לעדיג־געהער.

מאטעמאטיקער און מעכאניקער—און מען געפינט דאס אייגענע ווידערהאלט דא און דארט פון ענגלישע עקאנאמען—רופען אן א ווערקצייג אן איינפאכע מאשין, און א מאשין—א צונויפגעשטעלטען ווערקצייג. זיי זעהען דא ניט קיין אונטערשייד אין עצם, און רופען אן אפילו די איינפאכע מעכאנישע קרעפטען (פאטענצען), ווי למשל דעם הויב־שטאנג, די משופע'דיגע פלעכע, דעם שרויף, די קליין א.אז.וו.—מאשינען.[87] אין דער אמת'ן בעשטעהט טאקע יעדע מאשין פון די דאזיגע איינפאכע קרעפטען, ווי פערשטעלט און קאמבינירט זיי זאלען ניט זיין. פון א עקאנאמישען שטאנדפונקט אבער טויג ניט די ערקלערונג, ווארים עס פעהלט איהר דער היסטארישער עלעמענט. פון דער אנדער זייט זוכט מען דעם אונטערשייד צווישען ווערקצייג און מאשין אין דעריין, וואס ביי דעם ווערקצייג איז דער מענש די בעוועגונג־קראפט, און ביי דער מאשין—אנאנדער נאטור־קראפט, ניט קיין מענשליכע, דהיינו א חיה, וואסער, ווינד א.אז.וו.[88] לויט דער דערקלערונג וואלט אויסגעקומען, אז א פלוג, געשלעפט פון אקסען—וואס געהערט צו די פערשיידענסטע פראדוקציאנס־עפאכען—איז א מאשין, און קלאססענס „סירקולאר לום“ [א רונד־וועבשטוהל], וואס ווערט בעוועגט דורך די הענד פון אן איינציגען ארבייטער און מאכט 96,000 אויגלעך אין א מינוט, איז נישט מעהר ווי א ווערקצייג. נאך מעהר, דערזעלביגער וועבשטוהל וואלט געווען א ווערקצייג, ווען מען בעוועגט איהם מיט'ן האנד, און א מאשין, ווען מען בעוועגט איהם מיט דאמף. און אזוי ווי די אנווענדונג פון דער קראפט פון חיות איז איינע פון די עלטסטע ערפינדונגען פון דער מענשהייט, הייסט עס פאקטיש, אז די מאשין־פראדוקציאן

---

[87] זען צום ביישפיל האטמאן: „קארס און מאטהעמאטיקס“.

[88] לויט דעם שטאנדפונקט לאזט זיך אוועקשטעלן א שארפע גרעניץ צווישן א ווערקצייג און א מאשין. גראב־אייזענס, האמערס, דלאטען א.אז.וו., סיסטעמען פון הויב־שטאנגען און שרויפען, פאר וועלכע דער מענש איז די בעוועגונג־קראפט, ווי קינסטליך זיי זאלען ניט זיין... דאס אלעס פאלט אונטער דעם בעגריף פון ווערקצייג; בעת א פלוג, וואס ווערט בעוועגט פון טהיער־קראפט, ווינד־מיהלען א.ד.ג. מוזען צוגערעכענט ווערן צו מאשינען.“ (ווילהעלם שולץ, „די בעוועגונג דער פראדוקציאן“, ציריך 1843, ז. 38.) א שריפט, וואס איז אין געוויסע פרטים לויבענסווערטה.

איז פארגעקומען אייתער איידער די האנד־פראדוקציאן. בעת דזשאהן וויאט האט אין יאהר 1735 געלאזט הערן וועגען זיין שפין־מאשין און דערמיט אנגעזאגט די אינדוסטריעלע רעוואלוציע פון 18טען יאהרהונדערט, האט ער א ווארט ניט דערמאנט, אז אן עזעל טרייבט די מאשין, דאך איז די ראליע אנגעקומען דעם עזעל. „א מאשין אויף צו שפינען אהן פינגער" האט עס געהייסען אין זיין פראגראם.[89]

יעדע אנטוויקעלטע מאשינעריע בעשטעהט פון דריי בעצם־פערשיידענע טיילען: פון דער בעוועגונג־מאשין, דעם טראנסמי־סיאן [איבערטראגונג]־ מעכאניזם און ענדליך פון דער ווערקצייג־מאשין אדער ארבייט־מאשין. די בעוועגונג־מאשין דיענט אלס טרייב־קראפט פון דעם גאנצען מעכאניזם. זי שאפט איהר איי־גענע בעוועגונג־קראפט, ווי למשל די דאמף־מאשין, די הייסע־לופט מאשין, עלעקטרא־מאגנעטישע מאשין א.אז.וו., אדער זי קריגט דעם

---

[89] שוין פאר איהם זיינען אנגעווענדט געווארן מאשינען צום שפינען, ווען אפילו גאר ניט קיין פאלקאמענע — צוערשט וואהרשיינליך אין איטאליען. א קרי־טישע געשיכטע פון דער טעכנאלאגיע וואלט איבערהויפט בעוויזען, ווי וועניג וועלכע עס איז ערפינדונג פון 18טען י.ה. איז די ארבייט פון איין איינציגען מענשען. ביז אהער איז נאך אזא ווערק ניטא. דארווין האט אונז פעראינטע־רעסירט אין דער געשיכטע פון דער נאטור־טעכנאלאגיע, דאס הייסט אין דער אויסבילדונג פון די ארגאנען פון פלאנצען און טהיערען, וועלכע דיענען אלס פראדוקציאנס־אינסטרומענטען צו דערהאלטען דאס לעבען פון די דאזיגע פלאנצען און טהיערען. פערדיענט אפשר ניט די געשיכטע פון דער אויסבילדונג פון די פראדוקטיווע ארגאנען פון דעם געזעלשאפט־מענשען, וועלכע זיינען דער מאטע־ריעלער באזיס פון יעדער געזעלשאפטליכער ארגאניזאציע, אויך אזא אויפמערק־זאמקייט? און וואלט דען ניט געווען לייכטער צו שאפען אזא געשיכטע, היות די מענשען־געשיכטע, ווי וויקא זאגט, אונטערשיידט זיך דערמיט פון דער נאטור־געשיכטע, וואס די ערשטע האבען מיר געמאכט און די אנדערע ניט? די טעכ־נאלאגיע דעקט אויף דעם מענשען'ס אקטיווע בעציהונג צו דער נאטור, דעם די־רעקטען פראדוקציאנס־פראצעס פון זיין לעבען, און דערמיט אויך פון זיינע געזעלשאפטליכע לעבענס־פערהעלטעניסען און פון די גייסטיגע בעגריפען, וואס קומען ארויס פון זיי. אפילו יעדע רעליגיאנס־געשיכטע, וועלכע נעהמט ניט אין אנבעטראכט אט דעם מאטעריעלען באזיס, איז אונ־קריטיש. עס איז פאקטיש פיעל לייכטער ארויסצוגעפינען דורך אנאליז דאס ערדישע קערנדיל פון די רע־

אנשטויס פון א פארטינגער נאטור־קראפט פון דרויסען, ווי דער וואסער־ראד פונ'ם וואסער־פאל, דער ווינד־פליגעל פון דעם ווינד א.אז.וו. דער טראנסמיסיאן־מעכאניזם, וואס איז צונויפגעשטעלט פון שוואונג־רעדער, טרייב־וואלען, צייהן־רעדער, דרעה־רעדער, טרייב־רימענס, שטריק, בענדער, צווישענגעשיר און אלערליי סארטען אויסשטאטונגען, רעגולירט די בעוועגונג, ענדערט, וואו עס איז נויטיג, איהר פארם, צום ביישפיעל פון א ווערטיקאלער אין א קרייז־פארמיגער בעוועגונג, פערטיילט און טראגט אריבער די בעוועגונג אויף דער ווערקצייג־מאשינעריע. די ביידע טיילען פון דעם מעכאניזם דיענען נאר איבערצוגעבען די בעוועגונג צו דער ווערקצייג־מאשין, דורך וועלכער זי כאפט אן דעם ארבייט־געגענשטאנד און פערענדערט איהם צוועקמעסיג. אט דער טייל פון דער מאשינעריע, די ווערקצייג־מאשין, איז עס, פון וואנען די אינדוסטריעלע רעוואלוציע פון 18טען י.ה. הויבט זיך אן. די ווערקצייג־מאשין מאכט נאך אויס דעם אנהויב־פונקט יעדען טאג פון דאס ניי, אזוי אפט ווי א האנדווערק־ אדער מאנופאקטור־פראדוקציאן געהט אריבער אין א מאשינען־פראדוקציאן.

בעטראכט מען גענויער די ווערקצייג־מאשין אדער די אייגענטליכע ארבייט־מאשין, דערזעהט מען בכלל ווידער, ווען אפילו אפט אין א פערענדערטער פארם, די אפאראטען און ווערקצייג, מיט וועלכע דער האנדווערקער אדער מאנופאקטור־ארבייטער ארבייט, אבער אנשטאט דעם מענשענ'ס ווערקצייג זיינען זיי איצט ווערקצייג פון א מעכאניזם אדער מעכאנישע ווערקצייג. אדער די גאנצע מאשין איז א מעהר אדער ווייניגער פערענדערטע מעכאנישע אויסגאבע פון דעם אלטען האנדווערק־אינסטרומענט, ווי מען זעהט עס

ליגיעזע נעבעל־פארשטעלונגען, איידער פערקעהרט, צו ענטוויקלען פון די יעדעס־מאליגע ווירקליכע לעבענס־פערהעלטנישען איהרע פערהימעלטע פארמען. די לעצטע איז די איינציג מאטעריאליסטישע און פאלגליך וויסענשאפטליכע מעטאדע. די חסרונות פון דעם אבסטראקט־נאטורוויסענשאפטליכען מאטעריאליזם, וועלכער שליסט אויס דעם געשיכטליכען פראצעס, קאן מען שוין זעהן פון די אבסטראקטע און אידעאלאגישע פארשטעלונגען פון זיינע ווארט־פיהרער, וויבאלד נאר זיי וואגען ארויסצוטרעטען ווייטער איידער זייער ספעציאליטעט.

אין דעם מעכאנישען וועבשטוהל; [90] אדער די אקטיווע ארגאנען, וואס זיינען אריינגעפאסט געווארן אין געשטעל פון דער ארבייט־מאשין, זיינען אלטע בעקאנטע, ווי למשל די שפינדלען אין דער שפין־מאשין, די שפיזלען אין דער זאקען־שטריק־מאשין, זעג־קלינגען אין דער זעג־מאשין, מעסערס אין דער האק־מאשין א.אז.וו. דער אונטערשייד צווישען אט די ווערקצייג און דעם עצם קערפער פון דער ארבייטס־מאשין הויבט זיך אן פון זייער געבורט. זיי ווערן נאך אלץ גרעסטענטיילס פראדוצירט האנדווערקמעסיג אדער מאנופאקטורמעסיג, און דערנאך ערשט זעצט מען זיי אריין אין דער ארבייטס־מאשין, וואס ווערט פראדוצירט מאשינענמעסיג.[91] די ווערקצייג־מאשין איז, הייסט עס, א מעכאניזם, וואס טהוט־אויף מיט זיינע ווערקצייג, נאכדעם ווי ער בעקומט די געהעריגע בעוועגונג, דיזעלביגע ארבייט, וועלכע דער ארבייטער האט פריהער אויפגעטאן מיט עהנליכע ווערקצייג. צי די טרייב־קראפט נעהמט זיך פון דעם מענשען, צי ווידער פון א מאשין, מאכט אין עצם פון דער זאך קיין חלוק ניט. ווען דער אייגענטליכער ווערקצייג ווערט אריבערגעטראגען פון דעם מענשען אויף א מעכאניזם, ווערט עס א מאשין אנשטאט אן איינפאכער ווערקצייג. דער אונטערשייד ווארפט זיך גלייך אין אויג, אפילו ווען דער מענש אליין בלייבט נאך אלץ דער ערשטער מאטאר [די ערשטע טרייב־קראפט]. די צאהל ארבייט־אינסטרומענטען, מיט וועלכע א מענש קאן גלייכצייטיג ארבייטען, איז בעשרענקט דורך דער צאהל פון זיינע נאטירליכע פראדוקציאנס־אינסטרומענטען, פון זיינע אייגענע קערפערליכע ארגאנען. מען האט אין דייטשלאנד געפרובט צוערשט

---

[90] ספעציעל אין דער אורשפרינגליכער פארם פון דעם מעכאנישען וועבשטוהל דערקענט מען מיט'ן ערשטען בליק ווידער דעם אלטען וועבשטוהל. גרינדליך פערענדערט קומט ער נאר פאר אין זיין מאדערנער פארם.

[91] ערשט אומגעפעהר פון דעם יאהר 1850 אן ווערט אין ענגלאנד פאבריצירט מאשינענמעסיג אלץ א גרעסערער טייל פון די ווערקצייג פון ארבייטס־מאשינען, הגם ניט פון דיזעלביגע פאבריקאנטען, וועלכע מאכען די מאשינען גופא. מאשינען צו פאבריצירן אזעלכע מעכאנישע ווערקצייג זיינען צום ביישפיעל „די אויטאמאטיק באבין מייקינג ענדזשין״, „קארד סעטינג ענדזשין״, מאשינען צו מאכען די וועב־שיפלעך, מאשינען צו שמיעדען די „מיול און טהראסל״־שפינדלען.

זעצען איין שפינער ביי צוויי שפין־רעדער, ער זאָל, הייסט עס, ארבייטען אין דערזעלבינגער צייט מיט ביידע הענד און ביידע פיס. דאָס איז אָבער געווען צופיעל אָנשטרענגענד. שפּעטער האָט מען ערפונדען א טרעט־שפינראָד מיט צוויי שפינדלען, אָבער די שפּין־קינסטלער, וואָס זאָלען קאָנען שפּינען צוויי פעדים מיט אמאָל, זיינען געווען כמעט אזוי זעלטען ווי מענשען מיט צוויי קעפּ. פערקעהרט, די „דזשעני" שפּינט לכתחילה מיט 12 ביז 18 שפּינדלען, די זאָקען־שטריק מאַשין שטריקט מיט פיעלע טויזענדער שפּיזלען אויף אמאָל א.אז.וו. די צאָהל ווערקצייג, מיט וועלכער דיזעלבינע ווערקצייג־מאַשין ארבייט אין דערזעלבינגער צייט, איז פון אָנהויב אָן בעפרייט פון דער אָרגאַניזשער גרעניץ, וואָס בעשרענקט די האַנד־געצייג פון אַן ארביימער.

ביי פיעלע האַנדווערקצייג קאָן מען זעהן בחוש דעם חילוק צווישען דעם מענשען אַלס פּשוט'ע טרייב־קראַפט און אַלס אַר־בייטער, וועלכער טהוט־אויף די אייגענטליכע האַנד־ארבייט. צום ביישפּיעל ביים שפּין־ראָד ווירקט דער פוס נאָר אַלס טרייב־קראַפט, בעת די האַנד, וואָס ארבייט מיט'ן שפּינדעל און צופּט און דרעהט, טהוט די ריכטיגע שפּין־אַרבייט. די אינדוסטריעלע רעוואָלוציע האָט צוערשט אָנגעגריפען גראָד אָט דעם לעצטען טייל פונ'ם האַנד־ווערק־אינסטרומענט, און האָט איבערגעלאָזט פאַר'ן מענשען, א חוץ דער נייער ארבייט אויפצופּאַסען די מאַשין מיט'ן אויג און פער־ריכטען איהרע פעהלערן מיט'ן האַנד, די ריין־מעכאַנישע ראָלע פון א טרייב־קראַפט. פערקעהרט ווידער, די ווערקצייג, ביי וועלכע דער מענש ווירקט לכתחילה נאָר אַלס פּשוט'ע טרייב־קראַפט, דהיינו ביים דרעהען דאָס הענטעל פון א מיהל,[92] ביים פּומפּען, ביים בע־וועגען ארויף און אראָב די אָרעמס פון א בלאָז־זאַק, ביים שטויסען אין א שטופּע א.אז.וו.—רופען טאַקע ארויס צוערשט די אָנווענדונג

---

[92] משה פון מצרים האָט געזאָגט: „דו זאָלסט ניט פערצוימען דאָס מויל פונ'ם אָקס בעת ער דרעשט." די קריסטליך־גערמאַנישע פילאַנטראָפּען אָבער פלעגען ארויפלעגען א גרויסע הילצערנע ברעט אויפ'ן האַלז פון דעם לייבאייגענעם, וועלכען זיי האָבען בענוצט אַלס טרייבקראַפט צום מאַהלען, כדי ער זאָל ניט קאָנען ברענגען קיין מעהל מיט'ן האַנד צום מויל.

פון חיות, וואסער, ווינד[93] אלס טרייב־קראפט. זיי דערהויבען זיך צו דער מדרגה פון מאשינען טיילווייז אין דער מאנופאקטור־פעריאדע און אין איינצעלנע פאלען נאך א לאנגע צייט פריהער, אבער זיי רעוואלוציאנירן ניט דעם פראדוקציאנס־אופן. אז זיי זיינען שוין כמעט מאשינען אפילו אין זייער האנדווערקמעסיגער פארם, צייגט זיך ארויס אין דער פעריאדע פון דער גרויס־אינדוסטריע. די פומפען צוםביישפיעל, מיט וועלכע די האללענדער האבען אויסגעפומפט די הארלעם־אזערע, אין 1836-37, זיינען געווען געבויט אויפ'ן פרינציפ פון געוועהנליכע פומפען, נאר זייערע קאלבען זיינען געטריבען געווארן פון ריעזיגע דאמף־מאשינען, אנשטאט פון מענשליכע הענד. דעם שמיעד'ס געוועהנליכער און זעהר ניט פאלקאמענער בלאז־זאק ווערט צייטענווייז נאך איצט אין ענגלאנד פערוואנדעלט אין א מעכאנישע לופט־פומפ דורכדעם וואס מען פערבינדט זיינע ארעמס מיט א דאמף־מאשין. אפילו די דאמף־מאשין גופא, ווי זי איז ערפונדען געווארן צום סוף פון 17טען י.ה., אין משך פון דער מאנופאקטור־פעריאדע, און איז פערבליבען ביז די 80־גער יאהרען פון 18טען י.ה.,[94] האט ניט ארויסגערופען קיין אינדוסטריעלע רעוואלוציע. גיכער פערקעהרט, די בעשאפונג פון ווערקצייג־מאשינען, האט נויטיג געמאכט די רעוואלוציאנירטע

---

93) טיילווייז דער דוחק אין נאטירליכע וואסערפאלען, טיילווייז דער קאמף אנטקעגען די איבערפלוס פון וואסער אין אנדערע פארמען, האבען געצוואונגען די האללענדער צו בענוצען דעם ווינד אלס טרייב־קראפט. די ווינד־מיהל גופא האבען זיי בעקומען פון דייטשלאנד, וואו די דאזיגע ערפינדונג האט ארויסגערופען א שטילען קאמף צווישען דעם אדעל, די גלחים און דעם קייזער מכח דעם צו וועמען פון די דריי „געהערט" דער ווינד. די לופט ברענגט פערשקלאפונג (מאכט אייגען) פלעגט מען זאגען אין דייטשלאנד. אבער דער ווינד האט האללאנד פריי געמאכט. דא האט ער געמאכט צום קנעכט ניט דעם האללענדער, נאר דעם גרונד און בארען לטובת דעם האללענדער. שוין אין 1836 זיינען אין האללאנד בענוצט געווארן 12,000 ווינד־מיהלען פון 600 פערדקראפט, כדי צו פערהיטען צוויי־דריטעל פונם לאנד פון ווערן צוריק פערוואנדעלט אין זומפען.

94) זי איז, טאקע אמת, שוין זעהר פיעל פערבעסערט געווארן דורך וואטט'ס ערשטע, אזוי־גערופענע איינפאך־ווירקענדע דאמפ־מאשין, זי איז אבער אין דער פארם געבליבען נישט מעהר ווי א הויב־מאשין פאר וואסער און פאר דער זאלץ־לעזונג פון די זאלץ־מינען.

דאמף־מאשין. אזוי באלד ווי דער מענש ווירקט בלויז אלס טרייב־קראפט אויף א ווערקצייג־מאשין, אנשטאט צו ווירקען מיט דעם ווערקצייג אויף דעם ארבייט־געגענשטאנד, קאן ווינד, וואסער אדער דאמף א.ד.ג. פערנעהמען זיין פלאץ, און עס איז נישט מעהר ווי א צופאל, וואס די טרייב־קראפט נעהמט אן די פארם פון מענשליכע מוסקולען. דאס שליסט נאטירליך ניט אויס, אז אזא אומבייט וועט פאדערען גרויסע טעכנישע ענדערונגען אין דעם מעכאניזם, וועלכער איז לכתחילה געווען געבויט נאר פאר מענשליכער טרייב־קראפט. היינטיגע צייטען ווערן געבויט אלע מאשינען, וועלכע דארפען נאך ערשט דורכברעכען פאר זיך א וועג, ווי נעה־מאשינען, מאשינען צו באקען ברויט א.ד.ג., אויב זייער כאראקטער שליסט נאר ניט אויס פון אנהויב אן זייער געברויך אויף א קליינעם מאסשטאב, פאר מענשליכער און ריין־מעכאנישער טרייב־קראפט צוגלייך.

די מאשין, פון וועלכער די אינדוסטריעלע רעוואלוציע פאנגט זיך אן, פערבייט דעם ארבייטער, וואס ארבייט מיט אן איינצעלנעם ווערקצייג, אויף א מעכאניזם, וואס אפערירט מיט א סך פון דיזעל־ביגע אדער עהנליכע ווערקצייג אויף אמאל, און וועלכער ווערט בע־וועגט פון אן איינציגער טרייב־קראפט, פון וואס פאר א פארם זי זאל ניט זיין.[95] דא האבען מיר די מאשין, אבער דערווייל נאך אלס איינפאכער עלעמענט פון דער מאשינענמעסיגער פראדוקציאן.

די פערגרעסערונג פון דעם אומפאנג פון דער ארבייט־מאשין און פון דער צאהל ווערקצייג, מיט וועלכע זי ארבייט אין איין צייט, פאדערט א מעהר־מאסיווען בעוועגונג־מעכאניזם, און כדי בייצו־קומען זיין אייגענעם ווידערשטאנד, פאדערט אזא מעכאניזם א שטארקערע טרייב־קראפט איידער דעם מענשענ'ס—שוין ניט צו רעדען, וואס דער מענש איז זעהר ניט קיין פאלקאמענער מיטעל צו פראדוצירן א גלייכפארמיגע און ניט־אונטערבראכענע בעוועגונג. אנגענומען אז דער מענש ווירקט איצט נאר אלס איינפאכע טרייב־קראפט, ד.ה. אז די ווערקצייג־מאשין האט פערנומען דעם פלאץ פון

---

[95] „די פעראייניגונג פון אט די אלע איינפאכע אינסטרומענטען, און געבראכט אין בעוועגונג דורך אן איינציגען מאטאר, שטעלט צוזאמען א מאשין.“
(Babbge, "On the Economy of Machinery", London 1832)

זיין ווערקצייג, קאנען איצט נאכ'ר־קרעפטען פערנעהמען זיין פלאץ אויך אלס טרייב־קראפט. פון אלע גרויסע טרייב־קרעפטען, וואס זיינען אריבערגענומען געווארן פון דער מאנופאקטור־פעריאדע, איז די פערד־קראפט געווען די ערגסטע, טיילווייז ווייל א פערד האט אן אייגענעם קאפ, און טיילווייז ווייל ער קאסט טייער, און דער אומפאנג, וואו מען קאן איהם בענוצען אין די פאבריקען, איז א בעגרעניצטער.[96] פונדעסטוועגען איז דער פערד זעהר פיעל גע־ברויכט געווארן אין די קינדער־יאהרען פון דער גרויס־אינדוסטריע, ווי מען קאן עס זעהן, א חוץ פון דעם פאקט, וואס די שרייבער איבער אגריקולטור פון יענער צייט האבען געקלאגט אויף דעם, שוין

[96] דזשאהן ס. מארטאן האט אין יאנואר 1861 געלעזען א פארטראג אין דער „סאסייעטי אוו ארטס" איבער „די קרעפטען, וואס ווערן אנגעווענדט אין דער אגריקולטור". ער זאגט דארט צווישען אנדערעס: „יעדע פערבעסערונג, וואס ברענגט מיט א איינפארמיגקייט פונ'ם באדען, מאכט מען זאל קאנען אנווענדען די דאמף־מאשין פאר דער ריין־מעכאנישער קראפט.... פערד־קראפט ווערט נויטיג, וואו קרומע אבצוימונגען און אנדערע הינדערנישען שטערן די גלייכ־פארמיגע בעוועגונג. די דאזיגע הינדערנישען פערשווינדען וואס פון טאג. פאר אפעראציעס, וועלכע פאדערן א גרעסערע אויסאיבונג פונ'ם ווילען און ווע־ניגערווירקליכע קראפט, איז די קראפט, וועלכע קאן יעדע מינוט געלענקט ווערן דורך דעם מענשליכען גייסט, ד.ה. די מענשליכע קראפט, די איינציגע, וואס קאן אנגעווענדט ווערן." הערר מארטאן רעדוצירט דאן די דאמף־קראפט, פערד־קראפט, און מענשען־קראפט צו דער געוועהנליכער מאס־איינהייט פון דאמף־מאשינען—די קראפט, וואס איז נויטיג אויפצוהויבען 33 טויזענד פונט אייז פוס הויך אין א מינוט,—און בערעכענט, אז 1 פערד־קראפט פון א דאמף־מאשין קאסט 3 פענס א שטונדע און פון א פערד 3½ פענס א שטונדע. ווייטער, אויב מען וויל האלטען א פערד אין א פאלקאם געזונדען צושטאנד, טאר מען איהם נים לאזען ארבייטען מעהר ווי 8 שטונדען א טאג. דורך דאמף־קראפט קאן מען איינשפארן אויף בעארבייטען לאנד וועניגסטענס 3 פון יעדע 7 פערד דעם גאנצען יאהר, און די קאסטען זאלען נים זיין גרעסער וויפיעל די אבגעשפארטע פערד וואלטען געקאסט אין יענע 3—4 מאנאט אליין, ווען זיי וואלטען ריכטיג געארבייט. ענדליך, די דאמף־קראפט אין די אגריקולטור־אפעראציעס, וואו זי קאן אנגעווענדט ווערן, פערבעסערט אין פערגלייך מיט פערד־קראפט די קוואליטעט פון דער ארבייט. אויפצוטאן די ארבייט פון א דאמף־מאשין וואלט געפאדערט די ארבייט פון 66 מענשען, וואס וואלט געקאסט צוזאמען 15 שילינג א שטונדע; אויפטאן די ארבייט פון א פערד וואלט זיך געפאדערט 32 מענשען און עס וואלט געקאסט צוזאמען 8 שילינג א שטונדע.

דערפון, וואָס דער אויסדרוק פערד־קראַפט ווערט נאָך ביז אויף היינטיגען טאָג געברויכט אַלס אַ מאָס פון מעכאַנישער קראַפט. דער ווינד איז צו־פערענדערליך און לאָזט זיך ניט קאָנטראָלירן, און די אָנווענדונג פון וואַסער־קראַפט איז אויסער דעם געווען מעהר ווי אַלץ פערשפּרייט אין ענגלאַנד, דעם געבורטס־אָרט פון דער גרויס־אינדוסטריע, שוין אין דער צייט פון דער מאַנופאַקטור־פעריאָדע. מען האָט נאָך אין 17טען י.ה. פּרובירט טרייבען צוויי „לויפער" [בעוועגטע מיהלשטיינער] און אַזוי אויך צוויי געגנג מיהלשטיינער מיט איין וואַסער־ראָד. דער פערגרעסערטער אומפאַנג אָבער פון דעם טראַנסמיסיאָן־מעכאַניזם איז געקומען אין צוזאַמענשטוס מיט דער שוין ניט מעהר גענוגענדער וואַסער־קראַפט, און דאָס איז געווען איינער פון די אומשטענדען, וואָס האָט געפיהרט צו אַ גענויערער אונטערזוכונג פון די רייבונג־געזעצען. אַזוי אויך האָט די ניט־גלייכפאָרמיגע ווירקונג פון דער בעוועגונג־קראַפט, אין די מיהלען, וועלכע זיינען געטריבען געוואָרן דורך שטופּען און שלעפּען אַ הויב־שטאַנג, געפיהרט צו דער טעאָריע און אָנווענדונג פון דעם שוואונג־ראַד,[*] וועלכער האָט שפּעטער געשפּיעלט אַזאַ וויכטיגע ראָליע אין דער גרויס־אינדוסטריע. אַרקראַיט'ס טראָסל־שפּינעריי איז לכתחילה געטריבען געוואָרן מיט וואַסער. דער געברויך פון וואַסער־קראַפט אַלס די הויפּט טרייב־קראַפט איז אָבער אויך געווען פערבונדען מיט פיעל שוועריגקייטען. מען קאָן איהר קראַפט ניט פערגרעסערען ווי־פיעל מען וויל און מען קאָן ניט העלפען, ווען עס איז ניט גענוג; צייטענווייז איז זי גאָר ניטאָ, און האָט איבערהויפּט אַ ריין־לאָ־קאַלען כאַראַקטער.[**] ערשט מיט וואַטט'ס צווייטער, אַזוי גערופע־נער טאָפּעלט־ווירקענדער דאַמף־מאַשין, איז ערפונדען געוואָרן אַן ערשטער מאָטאָר, וועלכער שאַפט אַליין זיין בעוועגונג־קראַפט פון דער פערצעהרונג פון קויהלען און וואַסער, און וואָס זיין לייסטונג־קראַפט שטעהט אינגאַנצען אונטער דעם מענשען'ס קאָנטראָל. זייענדיג בעוועגליך און אַ מיטעל פון בעוועגונג, שטאָדטיש און ניט

[*] פּאָול האַלבער 1625, דע קאָוס 1618.

[**] די מאָדערנע ערפינדונג פון טורבינעז בעפרייט די אינדוסטריעלע אויס־נוצונג פון וואַסער־קראַפט פון פיעלע פריהערדיגע בעשרענקונגען.

ווי דער וואַסער־ראַד דאָרפיש, מאַכט ער מעגליך די קאָנצענטראַציע פון דער פּראָדוקציאָן אין שטעדט, אנשטאָט צו פערשפּרייטען זי איבער׳ן לאַנד, ווי דער וואַסער־ראָד.[99] ענדליך, קאָן מען איהם טעכנאָלאָגיש אָנווענדען אומעטום און דער פּלאַץ וואו איהם אויפצושטעלען הענגט פערהעלטניסמעסיג ווענינ אָב פון לאָקאַלע אומשטענדען. וואַטט׳ס גרויסע גאונות ציינט זיך אַרוים אין דער ערקלערונג צו דעם פּאַטענט, וואָס ער האָט ארויסגעגעבען אין אַפּריל 1784, וואו ער בעשרייבט זיין דאַמף־מאַשין ניט אַלס אַן ערפינדונג פאַר ספּעציעלע צוועקען, נאָר אַלס אַן אַלגעמיין־ווירקענדע קראַפט פון דער גרויס־אינדוסטריע. איינינע אָנווענדונגען, אויף וועלכע ער ציינט דאָרט אָן, ווי צוםביישפּיעל דער דאַמף־האַמער, זיינען ערשט איינגעפיהרט געוואָרן מעהר ווי אַ האַלב יאָהרהונדערט שפּעטער. פונדעסטוועגען איז ער ניט געווען זיכער, צי מען וועט קאָנען אָנווענדען די דאַמף־מאַשין אויף צו פיהרן שיפען איבער׳ן ים. זיינע נאָכפאָלגער, באָולטאָן און וואַטט, האָבען אויסגעשטעלט אין 1851, אויף דער לאָנדאָנער אינדוסטריע־אויסשטעלונג, די קאָלאָסאַלע דאַמף־מאַשין פאַר אָקעאַנען־דאַמפּערס.

ערשט נאָכדעם ווי די ווערקצייג זיינען געוואָרן די געצייג פון אַ מעכאַנישען אַפּאַראַט, פון דער ווערקצייג־מאַשין, אנשטאָט ווערקצייג פון דעם מענשליכען אָרגאַניזם, האָט אויך די בעוועגונג־מאַשין בעקומען אַ זעלבשטענדיגע פאָרם, וואָס איז אינגאַנצען בעפרייט פון

---

[99] „איז דער ערשטער צייט פון דער טעקסטיל־מאַנופאַקטור איז דער אָרט פון דער פאַבריק אַבגעהאַנגען פון דער עקזיסטענץ פון אַ וואַסער־שטראָם, וואָס האָט אַ גענוג־שטאַרקען פאַל צו קאָנען טרייבען אַ וואַסער־ראָד. און הגם דער איינפיהר פון וואַסער־מיהלען איז געווען דער אָנהויב פון דעם פאַנאַנדערפאַל פון דעם הויזליכען אינדוסטריע־סיסטעם, זיינען פונדעסטוועגען די פאַבריקען, וועלכע האָבען געמוזט געבויט ווערן ביי וואַסערן און אָפטמאָל גאַנץ ווייט איינע פון די אַנדערע, געווען גיכער אַ טייל פון אַ דאָרפישען סיסטעם איידער פון אַ שטאָדטישען. ערשט ווען דאַמף־קראַפט האָט פערביטען די וואַסער־קראַפט, האָבען די פאַבריקען זיך אַנגעקליבען אין די שטעדט און אין אַזעלכע ערטער, וואו עס זיינען געווען גענוג קויהלען און וואַסער צו מאַכען דאַמף. די דאַמף־מאַשין איז די מוטער פון פאַבריק־שטעדט.“ (A. Redgrave, Report of Insp. of Fact. ,30th April 1866, p. 36.)

די בעשרענקונגען פון מענשליכער קראַפט. דערמיט זינקט אַרונטער די איינצעלנע ווערקצייג־מאַשין, וועלכע מיר האָבען ביז אַהער בעטראַכט, צו דער מדרגה פון בלויז איין עלעמענט אין דער מאַשינענמעסיגער פּראָדוקציאָן. איין בעוועגונג־מאַשין האָט איצט געקאָנט טרייבען אין דערזעלביגער צייט מעהרערע אַרבייט־מאַשינען. מיט דער גרעסערער צאָהל אַרבייט־מאַשינען ווערט אויך גרעסער די בעוועגונג־מאַשין, וואָס טרייבט זיי אַלעמען אין איין צייט, און דער טראַנסמיסיאָן־מעכאַניזם ווערט אַ ווייט־אויסגעברייטערטער אַפּאַראַט.

איצט דאַרף מען אונטערשיידען צוויי זאַכען: די קאָאָפּעראַציע פון פיעלע גלייכאַרטיגע מאַשינען און דעם מאַשינען־סיסטעם.

אין איין פאַל ווערט דער גאַנצער פּראָדוקט געמאַכט פון דערזעלביגער אַרבייט־מאַשין. זי פיהרט דורך אַלע פערשיידענע אָפּעראַציעס, וועלכע אַ האַנדווערקער פיהרט דורך מיט זיין ווערקצייג, צ.ב.ש. דער וועבער מיט זיין וועבשטוהל, אָדער וואָס מעהרערע האַנדווערקער פיהרען דורך מיט פערשיידענע ווערקצייג, סיי זעלבשטענדיג, סיי איינע נאָך די אַנדערע אַלס גליעדער פון אַ מאַנופאַקטור.[100] צום ביישפּיעל אין דער מאָדערנער מאַנופאַקטור פון קאָנווערטען פאַלדעט איין אַרבייטער דאָס פּאַפּיער מיט דעם פאַלדביינדעל, אַן אַנדערער לעגט אַרויף די גומי, אַ דריטער קעהרט אויס דעם לאַץ, אויף וועלכען עס ווערט אַרויפגעדרוקט דער מאָנאָגראַם, אַ פערטער פּרעסט איין דעם מאָנאָגראַם א.אז.וו. און ביי יעדען פון

---

[100] פון דעם שטאַנדפּונקט פון דער מאַנופאַקטורמעסיגער צוטיילונג פון דער אַרבייט איז וועבעריי גאָר ניט קיין איינפאַכע, נאָר אדרבא אַ גאַנץ־קאָמפּליצירטע האַנדווערק־מעסיגע אַרבייט, און בכן איז דער מעכאַנישער וועבשטוהל אַ מאַשין, וואָס טהוט אויף זעהר פיעלפאַכיגע אַרבייט. עס איז איבערהויפּט אַ פאַלשע פערשטעלונג, אַז די מאָדערנע מאַשינעריע האָט אין אָנפאַנג אָוועקגענומען די אָפּעראַציעס, וועלכע די מאַנופאַקטורמעסיגע צוטיילונג פון דער אַרבייט האָט פעראיינפאַכט. שפּינען און וועבען זיינען אין דער מאַנופאַקטור־פעריאָדע צוטיילט געוואָרן אין נייע מינים אַרבייט, און זייערע ווערקצייג זיינען אויסגעבעסערט און פערענדערט געוואָרן, אַבער דער אַרבייט־פּראָצעס גופא איז אויך קיין אופן ניט צוטיילט געוואָרן און איז געבליבען האַנדווערקמעסיג. ניט די אַרבייט, נאָר דער אַרבייטס־מיטעל דיענט אַלס אָנהויב־פּונקט פאַר דער מאַשין.

די דאָזיגע טייל־אַרבייטען מוז יעדער איינצעלנער קאָנווערט אַריבערגעהן פון איין האַנד צו אַנאַנדערער. איין איינציגע קאָנווערטען־מאַשין טהוט אָב די אַלע אָפּעראַציעס מיט איין קלאַפּ און מאַכט 3000 אָדער מעהר קאָנווערטען אין אַ שטונדע. אַן אַמעריקאַנער מאַשין אויף צו מאַכען פּאַפּיער־זעקלעך, וואָס איז געווען אויסגעשטעלט אויף דער לאָנדאָנער אינדוסטריע־אויסשטעלונג פון 1862, האָט געשניטען דאָס פּאַפּיער, געקלעבט, געפאַלדעט און פאַרטיג געמאַכט 300 שטיק אין אַ מינוט. דער גאַנצער פּראָצעס, וועלכער איז אין דער מאַנופאַקטור צוטיילט און דורכגעפיהרט אין אַ סדר, איין טייל נאָך דעם אַנדערן, ווערט דאָ אָבגעטאָן פון איין אַרבייט־מאַשין, וועלכע ווירקט דורך אַ קאָמבינאַציע פון פערשיידענע ווערקצייג.

אין דער פאַבריק, דאָס הייסט אין דעם ווערקשטאַט, וואָס איז געבויט אויף מאַשינען־אַרבייט, בעווייזט זיך די איינפאַכע קאָאָפּערציע יעדעם מאָל ווידער. און, ווען מיר לאָזען אוים דעם אַרבייטער פון בעטראַכט, זעהט מען טאַקע, ווי די קאָאָפּעראַציע ווייזט זיך קודם אַרויס, ווי אַ צונויפדרענגונג אין שטח פון גלייכאַרטיגע און גלייכצייטיג־צוזאַמענווירקענדע אַרבייט־מאַשינען. דאָס איז איהר אויסשליסליכע פאָרם דאָרט, וואו יעדער פּראָדוקט געהט אַרוים אַ פאַרטיגער פון יעדער אַרבייט־מאַשין, סיי די דאָזיגע מאַשין איז נאָר אַ מעכאַנישע ווידערגעבורט פון אַ קאָמפּליצירטען האַנד־ווערקצייג, סיי זי איז אַ קאָמבינאַציע פון פערשיידענאַרטיגע איינפאַכע אינסטרומענטען, פון וועלכע יעדער איינער האָט זיך זיין בעזונדערע פונקציע. אַזוי ווערט צוזאַמענגעשטעלט אַ וועב־פאַבריק, דורכדעם וואָס פיעלע מעכאַנישע וועבשטוהלען ווערן צונויפגעבראַכט איינע נעבען די אַנדערע אין איין געביידע, און אַ נעה־פאַבריק דורכדעם וואָס פיעלע נעה־מאַשינען ווערן אויפגעשטעלט איינע נעבען די אַנדערע אין דערזעלביגער אַרבייטס־געביידע. אָבער דאָ עקזיסטירט אַ טעכנישע איינהייט, דערמיט וואָס די פיעלע גלייכאַרטיגע אַרבייטס־מאַשינען בעקומען זייער אַנטרייב אין דערזעלביגער צייט און אין דערזעלביגער מאָס פון דעם האַרץ־קלאַפּען פון דעם געמיינשאַפטליכען ערשטען מאָטאָר, וואָס ווערט צו זיי אַריבערגעטראָגען דורך דעם טראַנסמיסיאָן־מעכאַניזם, וועלכער איז טיילווייז אויך אַ געמיינשאַפטליכער פאַר זיי אַלעמען, ווייל נאָר בעזונדערע אויסלויפער פון

איהם פערצווייגען זיך פאַר יעדער איינצעלנער ווערקצייג־מאשין. פונקט אזוי ווי פיעלע ווערקצייג זיינען די אָרגאַנען פון איין ארביים־מאַשין, אזוי שטעלען איצט פיעלע ארבייט־מאַשינען צונויף די גלייכאַרטיגע אָרגאַנען פון דעמזעלביגען בעוועגונג־מעכאַניזם.

דער אייגענטליכער מאַשינען־סיסטעם אָבער פערנעהמט דעם פּלאַץ פון דער איינצעלנער זעלבשטענדיגער מאַשין ערשט דאָרט, וואו דער געגענשטאַנד פון דער אַרבייט מאַכט דורך אַ צוזאַמענהענגענדע רייהע פון פערשיידענע שטופען־פּראָצעסען, וועלכע ווערן אויסגעפיהרט פון אַ קייט פון פערשיידענאַרטיגע ווערקצייג־מאַשינען, וואָס דערגענצען אָבער איינע די אַנדערע. דאָ ווייזט זיך זויעדער אַרויס די קאָאָפּעראַציע דורך צוטיילונג פון דער אַרבייט, וואָס איז כאַראַקטעריסטיש פאַר דער מאַנופאַקטור, אָבער איצט אַלס אַ קאָמבינאַציע פון טייל־אַרבייט־מאַשינען [אנשטאָט טייל־אַרבייטער]. די ספּעציפישע ווערקצייג פון די פערשיידענע טייל־אַרבייטער, אין דער וואָל־מאַנופאַקטור למשל פון די, וואָס קלאַפּען, קעמען, שערן, שפּינען די וואָל א.אז.וו., פערוואַנדלען זיך איצט אין די ווערקצייג פון ספּעציפיצירטע אַרבייט־מאַשינען, און יעדע מאַשין איז אַ בעזונדער אָרגאַן פאַר אַ בעזונדער פונקציע אין דעם סיסטעם פון דעם קאָמבינירטען ווערקצייג־מעכאַניזם. אין יענע צווייגען, וואו דער מאַשין־סיסטעם ווערט צוערשט איינגעפיהרט, גיט די מאַנופאַקטור אַליין אין אַלגעמיין דעם נאַטירליכען באַזיס פאַר דער צוטיילונג און ממילא פאַר דער אָרגאַניזאַציע פון דעם פּראָדוקציאָנס־פּראָצעס.[101] באַלד אָבער האָט זיך אַרויסגעצייגט אַ וויכטי־

[101] איידער די עפּאָכע פון דער גרויס־אינדוסטריע איז די וואָל־מאַנופאַקטור געווען ענגלאַנד'ס הויפּט־מאַנופאַקטור. די מעהרסטע עקספּערימענטען זיינען דעריבער געמאַכט געוואָרן אין איהר, אין פערלויף פון דער ערשטער העלפט פון 18טען י.ה. די ערפאַהרונגען, וואָס זיינען געמאַכט געוואָרן ביי וואָל איז צוגיץ געקומען ביי באַוועל, וואָס פאָדערט ווייניגער מיה אין צוגרייטען זי פאַר מעכאַנישער אויסאַרבייטונג; פערקעהרט, שפּעטער האָט זיך די מעכאַנישע וואָל־אינדוסטריע ענטוויקעלט אויפ'ן באַזיס פון דער מעכאַנישער באַוועל־שפּינערײַ און וועבערײַ. איינציגע עלעמענטען פון דער וואָל־מאַנופאַקטור, ווי צום ביישפּיעל דאָס קעמען פון דער וואָל, זיינען ערשט אין די לעצטע עטליכע צעהנדליג יאָהר פער־

נער אונטערשייד. אין דער מאַנופאַקטור מוזען אַרבייטער, איינציג־ווייז אָדער אין גרופּען, אויספיהרן יעדען בעזונדערן טייל־פּראָצעס מיט זייערע האַנד־וועדקצייג. אויב דער אַרבייטער מוז זיך צופּאַסען צום פּראָצעס, איז אָבער פון פריהער דער פּראָצעס אויך צוגעפּאַסט געוואָרן צום אַרבייטער. אָט דער סוביעקטיווער פּרינציפּ פון דער אַרבייט־צוטיילונג פאַלט אָב אין דער מאַשינען־אַרטיגער פּראָדוקציאָן. דאָ ווערט דער גאַנצער פּראָצעס בעטראַכט אָביעקטיוו, פאַר זיך אַליין; די פאַזען, וואָס שטעלען איהם צונויף, ווערן צוגליעדערט, און דאָס פּראָבלעם, ווי אַזוי אויסצופיהרן יעדען טייל־פּראָצעס און ווי אַזוי די פערשיידענע טייל־פּראָצעסען צו פערבינדען, ווערט געלעזט דורך דער טעכנישער אָנווענדונג פון דער מעכאַניק, כעמיע א.אַז.וו.[102] עס פערשטעהט זיך, דאָ מוז אויך אַזוי ווי פריהער די טעאָרעטישע לעזונג פערפאָלקאָמט ווערן דורך דער אָנגעזאַמעלטער פּראַקטישער ערפאַהרונג אויף אַ גרויסען מאָסשטאַב. יעדע טייל־מאַשין גיט איבער איהר רויה־מאַטעריאַל דער מאַשין, וואָס קומט נאָך איהר, און אַזוי ווי זיי אַרבייטען אַלע אין איין צייט, מאַכט דער פּראָדוקט שטענדיג דורך די פערשיידענע

קערפּערט געוואָרן אין דעם פאַבריק־סיסטעם. „די אָנווענדונג פון מעכאַנישער קראַפט פאַר דעם פּראָצעס פון קעמען וואָל... וואָס קומט פאָר אין אַ גרויסען ערד זינט די קאַם־מאַשין, דערהויפּט ליסטער׳ס, איז איינגעפיהרט געוואָרן, האָט בלי ספק מיטגעבראַכט די אַרבייטלאָזינקייט פון אַ גרויסער צאָהל אַרבייטער. פריהער פלעגט מען קעמען די וואָל מיט די הענד, און מעהרסטענטיילס ביי דעם וואָל־קעמער אין שטוב. איצט ווערט זי כמעט אינגאַנצען געקעמט אין דער פאַבריק, און די האַנד־אַרבייט איז געוואָרן איבערפליסיג, מיט דער אויסנאַהם פון איינציגע ספּעציעלע סאָרטען אַרבייט, וואו מען וויל בעסער האָבען האַנד־געקעמטע וואָל. אַ סך האַנד־קעמער האָבען געפונען אַרבייט אין די פאַבריקען; אָבער דער פּראָדוקט פון דעם האַנד־קעמער איז אַזוי קליין אין פערגלייך מיט דעם פּראָדוקט פון דער מאַשין, אַז אַ זעהר גרויסע צאָהל קעמער זיינען געבליבען אָהן אַרבייט.” (“Report of Insp. of Fact. for 31st October, 1856”, p. 16.)

[102] „דער פּרינציפּ פון פאַבריק־סיסטעם בעשטעהט דעריין, וואָס די צאַליעדערונג פון דעם אַרבייט־פּראָצעס אויף זיינע גרינדליכע בעשטאַנד־טיילען פערנעהמט דעם פּלאַץ פון דער פערטיילונג אָדער שטופען־אָבטיילונג פון דער אַרבייט צווישען די איינגעע האַנדווערקער.” (Ure, “Philosophy of Manufacture”, p. 20.)

שטופּען פון זײַן פאַבריקאַציע און געפינט זיך אויך שטענדיג אין אַ איבערגאַנג פון איין פּראָדוקציאָן־פאַזע אין דער אַנדערער. אַזוי ווי די דירעקטע קאָאָפּעראַציע פון די טייל־אַרבייטער אין דער מאַנופאַקטור שאַפט בעשטימטע פּראָפּאָרציעס צווישען די בעזונדערע אַרבייטער־גרופּען, אַזוי ווערט אויך געשאַפען אין דעם אָרגאַניזירטען מאַשינען־סיסטעם, וואו איין טייל־מאַשין ווערט געהאַלטען בעשעפטיגט דורך דער אַנדערער, אַ בעשטימטע פּראָפּאָרציע צווישען זייער צאָהל, זייער אומפאַנג און זייער געשווינדקייט. די קאָמבינירטע אַרבייטס־מאַשין, וועלכע איז איצט אַן אָרגאַניזירטער סיסטעם פון פערשיידענאַרטיגע איינצעלנע אַרבייט־מאַשינען און פון גרופּען פון אַזוינע מאַשינען, איז אַלץ מעהר פאָלקאָמען, וואָס מעהר אָנהאַלטענד איהר גאַנצער פּראָצעס איז, ד.ה. מיט וואָס וועניגער אונטערברעכונג דער רויה־מאַטעריאַל געהט אַריבער פון זײַן ערשטער ביז זײַן לעצטער פאַזע; וואָס מעהר, הייסט עס, דער איבערגאַנג פון איין פּראָדוקציאָן־פאַזע אין דער אַנדערער ווערט צושטאַנד געבראַכט פון דעם מעכאַניזם אַליין, אַנשטאָט פון אַ מענשליכער האַנד. אויב אין דער מאַנופאַקטור איז די איזאָלירונג פון יעדען טייל־פּראָצעס אַ פּרינציפּ, וואָס איז אַרויסגערופען געוואָרן פון דער צוטיילונג פון דער אַרבייט גופא, הערשט אין דער ענטוויקעלטער פאַבריק פערקעהרט די קאָנטינואיטעט [דער ניט־אונטערבראָכענער צוזאַמענהאַנג] פון די בעזונדערע פּראָצעסען.

אַ סיסטעם פון מאַשינעריע, סיי ער האַלט זיך בלויז אויף דער קאָאָפּעראַציע פון גלײַכאַרטיגע מאַשינען, ווי אין דער וועבערײַ, סיי אויף אַ קאָמבינאַציע פון פערשיידענאַרטיגע מאַשינען, ווי אין דער שפּינערײַ—וויבאַלד די מאַשינעריע ווערט געטריבען פון אַן ערשטען מאָטאָר, וואָס בעוועגט זיך אַליין, איז זי אַן און פאַר זיך אַ גרויסער אויטאָמאַט. אָבער אפילו ווען דער גאַנצער סיסטעם ווערט געטריבען פון אַ דאַמף־מאַשין צ.ב.ש., קאָנען פונדעסטוועגען איינצעלנע ווערקצייג־מאַשינען פאָדערן די הילף פון אַן אַרבייטער פאַר געוויסע בעוועגונגען, (דהיינו אַרײַנצוטאָן דעם „מיול“ איידער דער „סעלף־אַקטינג מיול“ איז ערפונדען געוואָרן, און ווי עס פאָדערט זיך נאָך איצטער ביי פײַן־שפּינערײַ), אָדער בעשטימטע טיילען פון דער מאַשין מוזען ווי אַ ווערקצייג געלענקט ווערן פון דעם אַרביי־

טער, כדי די מאַשין זאָל קאָנען טהאָן איהר אַרבייט, ווי עס איז געווען דער פאַל ביים בויען מאַשינען איידער דער „סליידרעסט“ (אַזאַ דרעה־אַפּאַראַט) איז פערוואַנדעלט געוואָרן אין אַ זעלבשטענדיגען אויטאָמאַט [„סעלף־אַקטער“]. אַזוי באַלד ווי די אַרבייטס־מאַשין מאַכט אַלע בעוועגונגען, וואָס זיינען נויטיג צו בעאַרבייטען דעם רויה־שטאָף, אָהן מענשליכער מיט־הילף, און דאַרף נאָר האָבען מענשליכע אויפפּאַסונג, האָבען מיר אַן אויטאָמאַטישען סיסטעם פון מאַשינעריע, וועלכער קאָן שטענדיג אויסגעבעסערט ווערן אין זיינע פּרטים. אַזוי זיינען צום ביישפּיעל דער אַפּאַראַט, וואָס שטעלט אָב די שפּין־מאַשין ווי נאָר עס צורייסט זיך איין איינציגער פאָדים, און „דער סעלף־אַקטינג סטאָפּ“, וועלכער שטעלט אָב דעם פערבעסערטען דאַמף־וועבשטוהל, ווי נאָר דער איינשלאָג־פאָדים געהט אויס פון דער שפּול פון וועבער־שיפעל — גאַנץ מאָדערנע ערפינדונגען. אַלס אַ ביישפּיעל פון דער קאָנטינואיטעט [ניט־אונטערבראָכענקייט] פון דער פּראָדוקציאָן, אַזוי גוט ווי פון דער דורכפיהרונג פון דעם אויטאָמאַטישען פּרינציפּ, קאָן דיענען די מאָדערנע פּאַפּיער־פאַבריק. אין דער פּאַפּיער־פּראָדוקציאָן קאָן מען איבערהויפּט שטודירן אין אַלע פּרטים דעם אונטערשייד פון פערשיידענע פּראָדוקציאָנס־אופנים, אויפ׳ן גרונד פון פערשיידענע פּראָדוקציאָנס־מיטלען, ווי אויך דעם צוזאַמענהאַנג פון די געזעלשאַפטליכע פּראָדוקציאָנס־פערהעלטנישען מיט די דאָזיגע פּראָדוקציאָנס־אופנים; וואָרים די עלטערע דייטשע פּאַפּיער־מאַכעריי גיט אונז אַ מושטער פון דער האַנדווערק־פּראָדוקציאָן, האָלאַנד אין 17טען און פראַנקרייך אין 18טען י.ה. גיבען אַ מושטער פון דער אייגענטליכער מאַנופאַקטור, און די מאָדערנע ענגלאַנד — אַ מושטער פון דער אויטאָמאַטישער פאַבריקאַציע אין דעם דאָזיגען צווייג; אויסערדעם געפינען זיך אין כינאַ און אינדיען נאָך צוויי פערשיידענע אַלט־אַזיאַטישע פאָרמען פון דערזעלביגער אינדוסטריע.

די מאַשין־פּראָדוקציאָן בעקומט איהר העכסט ענטוויקעלטע געשטאַלט, ווען זי ווערט אַן אָרגאַניזירטער סיסטעם פון אַרבייטס־מאַשינען, וועלכע קריגען זייער בעוועגונג נאָר דורך דער טראַנסמיסיאָן־מאַשינעריע פון אַ צענטראַלען אויטאָמאַט. אַנשטאָט אַן

איינציגער מאַשין טרעט דאָ אַרויס אַ מעכאַנישער מאָנסטער, וואָס פילט אָן מיט זיין קערפּער גאַנצע פאַבריק־געביידען, און וואָס זיין טייפעלשע קראַפט, וועלכע ליגט אין אַנהויב בעהאַלטען אין דער כמעט־פייערליך געמאָסטענער בעוועגונג פון זיינע ריזען־גליעדער, רייסט זיך דורך אין דעם פיעבערהאַפטען, משוגע׳נעם ווירבעל־טאַנץ פון זיינע צאָהללאָזע אייגענטליכע אַרבייטס־אָרגאַנען.

עס זיינען געווען „מיולס“ [שפּין־מאַשינען], דאַמף־מאַשינען א.אַז.וו. נאָך איידער עס זיינען געווען אַרבייטער, וואָס זייער אויס־שליסליכע בעשעפטיגונג איז געווען צו מאַכען דאַמף־מאַשינען, „מיולס“ א.אַז.וו.: פּונקט אַזוי ווי דער מענש האָט געטראָגען קליי־דער איידער עס זיינען נאָך געווען שניידער. די ערפינדונגען אָבער פון וואָוקאַנסאָן, אַרקרייט, וואַטט א. אַ. זיינען נאָר דעריבער געווען דורכפיהרבאַר, ווייל יענע ערפינדער האָבען געהאַט פאַר זיך אַ היבשע צאָהל געשיקטע מעכאַנישע אַרבייטער, וועלכע זיינען אי־בערגעליפערט געוואָרן פאַרטיגע פון דער מאַנופאַקטור־פעריאָדע. אַ טייל פון די דאָזיגע אַרבייטער איז בעשטאַנען פון זעלבשטענדיגע האַנדווערקער פון פערשיידענע פאַכען, אָן אַנדער טייל איז געווען גרופּירט אין די מאַנופאַקטורען, וואו די צוטיילונג פון דער אַרבייט, ווי עס איז פריהער דערמאָנט געוואָרן, האָט געהערשט מיט ספּעציעלער שטרענגקייט. וואָס ווייטער די ערפינדונגען האָבען זיך פערמעהרט, און וואָס מעהר די נאָכפראַגע אויף די נייע־ערפונדענע מאַשינען איז געוואַקסען, אַלץ מעהר האָט זיך ענטוויקעלט פון איין זייט די אָבזונדערונג פון דער מאַשינען־פאַבריקאַציע אין פיעלערליי זעלבשטענדיגע צווייגען, און פון דער אַנדער זייט די צוטיילונג פון דער אַרבייט אינעווייניג אין די מאַשינענבויענדע פאַבריקען. מיר דערזעהען דאָ, הייסט עס, אין דער מאַנופאַקטור די דירעקטע טעכנישע גרונדלאַגע פון דער גרויס־אינדוסטריע. די מאַנופאַקטור האָט געשאַפען די מאַשינעריע, דורך וועלכע די גרויס־אינדוסטריע האָט אין די ספערען, וואו זי איז צוערשט איינגעדרונגען, געמאַכט אַ סוף פון דער האַנדווערק־ און מאַנופאַקטורמעסיגער פּראָדוקציאָן. די מאַשין־פּראָדוקציאָן האָט זיך, הייסט עס, אַליין אויפגעהויבען אויף אַ מאַטעריעלען באַזיס, וואָס איז ניט געווען אָנגעמאָסטען פאַר איהר. ווען זי האָט געגרייכט אַ געוויסען ענטוויקלונג־גראַד,

האָט זי געמוזט אַליין רעוואָלוציאָנירן דעם דאָזיגען באַזיס, וועלכען זי האָט צוערשט געפונען אַ פאַרטיגען און דערנאָך ווייטער אויס־געאַרבייט אויף דער אַלטער פאָרם און האָט געמוזט שאַפען אַ נייעם באַזיס, וואָס זאָל זיין צוגעפּאַסט צו איהר אייגענעם פּראָדוקציאָנס־אופן. אַזוי ווי די איינצעלנע מאַשין בלייבט אַ קאַרליק אַזוי לאַנג ווי זי ווערט נאָר בעוועגט דורך מענשען; אַזוי ווי דער מאַשינען־סיסטעם האָט זיך ניט געקאָנט פריי ענטוויקלען איידער די דאַמף־מאַשין האָט פערנומען דעם פּלאַץ פון די פריהערדיגע טרייב־קרעפ־טען—חיות, ווינד און אפילו וואַסער—, פּונקט אַזוי איז די גרויס־אינדוסטריע געווען געלעהמט אין איהר גאַנצער ענטוויקלונג, כל זמן איהר כאַראַקטעריסטישער פּראָדוקציאָנס־מיטעל, די מאַשין גופא, האָט געמוזט פערדאַנקען איהר עקזיסטענץ דער פּערזענלי־כער קראַפט און פערזענליכער געשיקטקייט, ד.ה. האָט געמוזט אָבּ־הענגען פון דער ענטוויקלונג פון די מוסקולען, פון דער שאַרפקייט פונ׳ם בליק און פון דער מייסטערהאַפטער האַנד, מיט וועלכע דער טייל־אַרבייטער אין דער מאַנופאַקטור און דער האַנדווערקער אוי־סער דער מאַנופאַקטור האָבען דירעקטירט זייער קאַרליק־אינסטרו־מענט. אַ חוץ דער טייערקייט פון מאַשינען, וואָס זיינען געמאַכט געוואָרן אויף אַזאַ אופן—אַן אומשטאַנד, וואָס בעהערשט דעם קאַ־פּיטאַליסט אַלס בעוואוסטזיניגער מאָטיוו—איז די אויסשפּרייטונג פון דער מאַשינענמעסיג שוין־אָנגעפיהרטער אינדוסטריע און דאָס אַריינדרינגען פון מאַשינעריע אין נייע פּראָדוקציאָנס־צווייגען גע־בליבען דירעקט אָבהענגיק פון דעם וואוקס פון אַן אַרבייטער־קאַטע־גאָריע, וועלכע צוליעב דעם האַלב־קינסטלערישען כאַראַקטער פון איהר בעשעפטיגונג, האָט זיך געקאָנט פערמעהרן נאָר ביסלעכווייז און ניט מיט איין שפּרונג. די גרויס־אינדוסטריע איז אָבער אויף אַ געוויסער שטופע פון איהר ענטוויקלונג אויך טעכניש געקומען אין ווידערשפּרוך מיט איהר האַנדווערק־ און מאַנופאַקטורמעסיגער אונטערלאַגע. דער פערגרעסערטער אומפאַנג פון די בעוועגונג־מאַשינען, פון דעם טראַנסמיסיאָן־מעכאַניזם און פון די ווערקצייג־מאַשינען; די גרעסערע קאָמפּליקאַציעס, פיעלפאַכיגקייט און שטרענגערע רעגעלמעסיגקייט פון זייערע בעשטאַנד־טיילען, וועלכע זיינען געוואַקסען אין דעם ערך, וואָס די ווערקצייג־מאַשין האָט זיך

אַלץ מעהר אַבגעריסען פון דעם האַנדווערקמעסיגען מושטער, וועלכער האָט אין אָנהויב בעהערשט איהר געבוי, און האָט אָנגענומען אַ פרייע געשטאַלט, וואָס איהר מעכאַנישע אויפגאַבע אַליין האָט בעשטימט; די אויסבילדונג פון דעם אויטאָמאַטישען סיסטעם און די אַלץ מעהר אונפערמיידליך געוואָרענע אָנווענדונג פון אַ מאַטעריאַל, וואָס איז שווערער גובר צו זיין, דהינו אייזען אַנשטאָט האָלץ[103]—די לעזונג פון אָט די אַלע נאַטירליך־אויסגעוואַקסענע פּראָבלעמען האָט זיך אומעטום אָנגעשטויסען אויף די פּערזענליכע גרעניצען, וועלכע דער קאָמבינירטער ארבייטער־פּערסאָנאַל אין דער מאַנופאַקטור האָט אויך נאָר דורכגעבראָכען ביז אַ געוויסען גראַד, אָבער ניט אין עצם. אַזוינע מאַשינען צום ביישפּיעל, ווי די מאָדערנע דרוק־פּרעסען, דער מאָדערנער דאַמף־וועבשטוהל און די מאָדערנע קאַרדיער־מאַשין [צו קעמען וואָל] האָבען ניט געקאָנט געשאַפען ווערן פון דער מאַנופאַקטור.

די רעוואָלוציאָנירונג פון דעם פּראָדוקציאָנס־אופן אין איין ספערע פון דער אינדוסטריע ברענגט מיט איהר רעוואָלוציאָנירונג אין דער אַנדערער. קודם איז דאָס ריכטיג פאַר אַזוינע אינדוסטריע־צווייגען, וועלכע זיינען אפילו איזאָלירט, דורך דער געזעלשאַפטליכער צוטיילונג פון דער ארבייט, אַזוי אַז יעדער צווייג פּראָדוצירט

---

[103] דער מעכאַנישער וועבשטוהל אין זיין ערשטער פאָרם בעשטעהט הויפּטזעכליך פון האָלץ, דער פערבעסערטער, דער מאָדערנער, בעשטעהט פון אייזען. אויף וויפיעל די אַלטע פאָרם פון דעם פּראָדוקציאָנס־מיטעל האָט אין אָנפאַנג בעהערשט זיין נייע פאָרם בעווייזט צווישען אַנדערע די אויבערפלעכליכע פערגלייכונג פון דעם מאָדערנעם דאַמף־וועבשטוהל מיט דעם אַלטען, די מאָדערנע בלאָז־אַפּאַראַטען אין די אייזענגיסערייען מיט דער ערשטער אונבעהאָלפענער מעכאַנישער ווידערגעבורט פון דעם געוועהנליכען בלאָז־זאַק; מעהר אויפפאַלענד ווי אַלץ אָבער איז אפשר דער לאָקאָמאָטיוו, וואָס מען האָט פּרובירט בויען איידער די היינטיגע לאָקאָמאָטיווען זיינען ערפונדען געוואָרן, וועלכער האָט בפועל ממש געהאַט צוויי פיס, וואָס האָבען זיך געהויבען איינער נאָכ'ן אַנדערן, ווי ביי אַ פערד. ערשט מיט דער ווייטערדיגער ענטוויקלונג פון דער מעכאַניק און דורך דער אָנגעקליבענער פּראַקטישער ערפאַהרונג ווערט די פאָרם אינגאַנצען בעשטימט דורך דעם מעכאַנישען פּרינציפּ און פאָלגליך אינגאַנצען בעפרייט פון דער נע'ירשנ'טער קערפּער־פאָרם פון דעם ווערקצייג, וועלכער האָט זיך איצט ענטוויקעלט אין אַ מאַשין.

א זעלבשטענדיגע סחורה, אָבער פונדעסטוועגען זיינען זיי צונויפגעקעטעלט איינע מיט די אַנדערע אַלס פאַזען פון איין קאָלעקטיוו־פּראָצעס. די מאַשין־שפּינעריי האָט אַזוי געמאַכט נויטיג די מאַשין־וועבעריי, און ביידע צוזאַמען האָבען געמאַכט נויטיג די מעכאַניש־כעמישע רעוואָלוציע אין דער בלייכעריי, דרוקעריי און פאַרבעריי. פון דער אַנדער זייט האָט אַזוי אויך די רעוואָלוציע אין דער באַוועל־שפּינעריי אַרויסגערופען די ערפינדונג פון דעם „דזשין“—אַ מאַשין אָבצוטיילען די באַוועל־פעדים פון די זאַמען—וועלכע האָט ערשט מעגליך געמאַכט דעם נויטיגען גרויסען מאָסשטאַב פון דער באַוועל־פּראָדוקציאָן.[104] די רעוואָלוציע אין דעם פּראָדוקציאָנס־אופן פון דער אינדוסטריע און אַגריקולטור האָט אָבער אויך ספּעציעל נויטיג געמאַכט אַ רעוואָלוציע אין די אַלגעמיינע בעדינגונגען פון דעם געזעלשאַפטליכען פּראָדוקציאָנס פּראָצעס, ד.ה. אין די פערקעהר־ און טראַנספּאָרט־מיטלען. די פערקעהר־ און טראַנספּאָרט־מיטלען פון אַ געזעלשאַפט, וואָס איהר „פּיוואָט“ אָדער הענג־שטיפט, צו געברויכען פוריע'ס אַן אויסדרוק,[104*] איז געוועזען איהר קליינע אַגריקולטור, איהר הויזליכע נעבען־אינדוסטריע און שטאָדטישער האַנדווערק, האָבען דורכאויס מעהר ניט געקאָנט פערענטפערן די פּראָדוקציאָנס־בעדערפעניש־ען פון דער מאַנופאַקטור־פעריאָדע מיט איהר ברייטערער צוטיילונג פון דער געזעלשאַפטליכער אַרבייט, מיט איהר קאָנצענטראַציע פון אַרבייטס־מיטלען און אַרבייטער, און מיט איהרע קאָלאָניאַלע מערק: פאָלגליך זיינען זיי טאַקע אויך רעוואָלוציאָנירט געוואָרן. אַזוי זיינען די טראַנספּאָרט־ און פערקעהר־מיטלען, וואָס זיינען געקומען פון דער מאַנופאַקטור־פעריאָדע, באַלד געוואָרן אַן אונדערטרעגליכע שטערונג פאַר דער

---

[104] דעם יאנקי'ס עלי וועהיטני'ס „קאטטאן דזשין“ איז ביז דער גאַר לעצטער צייט וועניגער געענדערט געוואָרן אין אַ וויכטיגען טייל איידער וועלכע עס איז אַנדערע מאַשינען פון 18טען י.ה. ערשט אין די 50־גער יאַהרען האַט אַנאַנדערער אַמעריקאַנער, עמערי פון אַלבאַני, נ. י., איבערגעבויט וועהיטני'ס מאַשין דורך אַ איינפאַכער אבער ווירקזאַמער פערבעסערונג.

[104*] פוריע האַט אַנגערופען דעם וויכטיגען צייכען פון יעדער פעריאָדע אין דער געשיכטע פון דער מענשהייט איהר „פּיוואַט“ אָדער הענג־שטיפט, אַרום וועלכען אַלעם דרעהט זיך.

גרויס־אינדוסטריע מיט איהר פיעבערהאפטיגער געשווינדקייט פון פראָדוקציאָן, איהר גרויסען מאַסשטאַב, איהר נאָכאַנאַנדיגען וואַרפען קאַפּיטאַלען און ארבייטער־מאַסען פון איין פראָדוקציאָן־ספערע אין דער אַנדערער און מיט איהרע נייע־געשאַפענע פערבינדונגען אויפ'ן וועלט־מאַרק. שווין ניט צו רעדען וועגען דער גרויסער איבערקעהרעניש אין דעם בויען פון זעגעל־שיפען, האָט זיך דער פערקעהר און טראַנספאָרט ביסלעכווייז צוגעפּאַסט צו דעם פּראָדוקציאָנס־אופן פון דער גרויס־אינדוסטריע דורך אַ סיסטעם פון טייך־דאַמף־שיפען, אייזענבאַהנען, אָקעאַנישע דאַמף־שיפען און טעלעגראַפען. אָבער די שרעקליכע אייזען־מאַסען, וואָס מען האָט איצט געמוזט שמיעדען, שווייסען, שניידען, בויערן און פאָרמירן, האָבען פון זייער זייט געפאָדערט ריעזיגע מאַשינען, וועלכע דער מאַנופאַקטור־מעסיגער מאַשינען־בוי האָט ניט געקאָנט שאַפען.

די גרויס־אינדוסטריע, הייסט עס, האָט געמוזט בעהערשען איהר כאַראַקטעריסטישען פּראָדוקציאָנס־מיטעל, די מאַשין גופא, און פּראָדוצירן מאַשינען דורך מאַשינען. ערשט יעמאָלט האָט זי זיך געשאַפען אַ פּאַסיגען טעכנישען באַזיס און האָט זיך געשטעלט אויף איהרע אייגענע פיס. וואָס מעהר די מאַשין־פּראָדוקציאָן איז געוואַקסען אין די ערשטע צעהנדליגע יאָהרען פון 19טען י.ה., אַלץ מעהר האָט די מאַשינעריע ביסלעכווייז פאַקטיש בעהערשט די פאַבריקאַציע פון די װערקצייג־מאַשינען. דאָך האָבען ערשט אין דעם לעצטען צעהנדליג יאָהרען [פאַר 1867] די אונגעהויערע בויאונג פון אייזענבאַהנען און אָקעאַנישע דאַמף־שיפען אַרויסגערופען אין לעבען די ציקלאָפּישע [ריעזיגע] מאַשינען, וואָס ווערן בענוצט צו בויען די ערשטע מאָטאָרען.

דער וויכטיגסטער פּראָדוקציאָנס־תנאי פאַר דער פאַבריקאַציע פון מאַשינען דורך מאַשינען איז געוועזען צו האָבען אַזאַ בעוועגונג־מאַשין, וואָס זאָל זיין פעהיג צו לייסטען יעדע סומע קראַפט און דאָך זיין אין דערזעלביגער צייט גאַנץ־קאָנטראָלירבאַר. די דאַמף־מאַשין האָט שוין כמעט דעם בעדינג ערפילט. עס האָט זיך אָבער אין דערזעלביגער צייט אויך געפאָדערט צו פּראָדוצירן מאַשינען־מעסיג די נויטיגע שטרענג־געאָמעטרישע פאָרמען פאַר די איינצעלנע טיילען פון אַ מאַשין, ווי ליניען, פלאַכען, קרייזען, צי־

לינדערס, קאָנוסען און קוגלען. אָט דעם פּראָבלעם האָט געלעזט
הענרי מאָודסלעי, אין דעם ערשטען צעהנדליג יאָהר פון דעם 19טען
י.ה. דורך דער ערפינדונג פון דעם „סלייד־רעסט" [דער דרעה־
באַנק־שליטען], וועלכער איז באַלד געמאַכט געוואָרן אויטאָמאַטיש,
און פון דער דרעקסעל־באַנק, פאַר וועלכער ער איז צוערשט בע־
שטימט געוואָרן, איז ער אין אַ מאָדיפיצירטער פאָרם אַריבערגע־
טראָגען געוואָרן אויף אַנדערע קאָנסטרוקציאָן־מאַשינען. דער דאָ־
זיגער מעכאַנישער הילף־מיטעל האָט פערנומען דעם פּלאַץ ניט פון
אַ וועלכען עס איז ספּעציעלען ווערקצייג, נאָר פון דער מענשליכער
האַנד גופא, און ער קאָן אַרויסברענגען אַ בעשטימטע פאָרם צוהאַל־
טענדיג, אָנפּאַסענדיג און אָנשטעלענדיג דעם שאַרף פון אַ שנייד־
אינסטרומענט א.ד.ג. אַנטקעגען אָדער אַריבער דעם אַרבייטס־מאַ־
טעריאַל, למשל אייזען. אַזוי איז עס געלונגען די געאָמעטרישע
פאָרמען פון איינצעלנע מאַשינען־טיילען „צו פּראָדוצירן מיט אַזאַ
גראַד פון לייכטקייט, גענויקייט און שנעלקייט, וואָס קיין אָנגעזאַ־
מעלטע ערפאַהרונג פון דער האַנד פון דעם העכסט־געשיקטען אַר־
בייטער, וואָלט ניט געקאָנט דערגרייכען." [105]

בעטראַכטען מיר דעם טייל מאַשינעריע, וואָס ווערט אָנגע־
ווענדט צום מאַשינען־בוי, וועלכער איז די אייגענטליכע ווערקצייג־
מאַשין, ערשיינט פאַר אונז ווידער דער האַנדווערקמעסיגער אינ־
סטרומענט, נאָר אין אַ ריעזיגען אומפאַנג. דער ווירקענדער טייל
פון דער בויער־מאַשין, צום ביישפּיעל, איז אַן אויגעהויערער בויר־
ערער, וועלכער ווערט געטריבען דורך אַ דאַמף־מאַשין; און, פער־
קעהרט, אָהן איהם וואָלט מען ניט געקאָנט פּראָדוצירן די צילינ־

[105] "The Industry of Nations", London 1855, Part II, p. 239.
דארט מאקע ווערט בעמערקט: „אט דער צושטעל צו דער דרעה־באנק קאן זיך
אויסדוכטען איז גאר איינפאך און אויסערליך ניט וויכטיג; מיר גלויבען אבער,
אז מען בעהויפטעט ניט צו־פיעל, ווען מען זאגט, אז זיין איינפלוס אויף דער
פערבעסערונג און פערברייטערונג פון דעם געברויך פון דער מאשין איז געווען
פונקט אזוי גרויס ווי דער איינפלוס פון די פערבעסערונגען, וועלכע וואטט
אליין האט געמאכט אין דער דאמף־מאשין. די איינפיהרונג פון דעם צושטעל
האט גלייך מיטגעבראכט א פערפאלקאמונג און פערביליגונג פון אלע מאשינען,
און האט אנגערעגט צו ווייטערע ערפינדונגען און פערבעסערונגען."

דערם פון די גרויסע דאמף־מאשינען און די הידראולישע פרעסען. די מעכאנישע דרעקסעל־באנק איז די ציקלאפישע וויעדערגעבורט פון דער געוועהנליכער פוס־דרעקסעל־באנק; די הובעל־מאשין איז אן אייזערנער סטאליער, וואס ארבייט מיט דיזעלבע ווערקצייג אין אייזען, ווי דער סטאליער אין האלץ; דער ווערקצייג, וואס שניידט די האלץ־בעלאגען (פורניר־ווערק), אויף די לאנדאנער שיף־ווערפען, איז א ריעזענארטיגער גאל־מעסער; דער ווערקצייג פון דער שער־מאשין, וואס שניידט אייזען ווי דעם שניידער'ס שער שניידט געוואנט, איז א מאנסטער־שער, און דער דאמף־האמער ארבייט מיט א געוועהנליכען האמער־קאפ, נאר פון אזא געוויכט, אז „טהאר" אליין וואלט איהם ניט געקאנט אויפהויבען.[106] איינער פון די דאזיגע דאמף־האמערס צום ביישפיעל, וועלכע זיינען נאסמיטה'ס אן ערפינדונג, וועגט אריבער 6 טאן און לאזט זיך ארונטער מיט א ווערטיקאלען פאל פון 7 פוס אויף אן אמבאס פאן 36 טאן געוויכט. שפיעלענדיג צוקלאפט ער א גראניט־בלאק אויף שטויב, און קאן אויך ניט ווייניגער לייכט אריינשלאגען א נאגעל אין ווייכען האלץ מיט גאנץ זאכטע קלעפ איינע נאך די אנדערע.[107]

אלס מאשינעריע בעקומט דער ארבייטס־מיטעל אזא מאטעריעלע עקזיסטענץ־פארם, וועלכע מאכט נויטיג, אז די קראפט פון מענשען זאל פערביטען ווערן אויף נאטור־קרעפטען און די ערפאהרונגסמעסיגע רוטין אויף בעוואוסטזיניגער אנווענדונג פון נאטור־וויסענשאפט. אין דער מאנופאקטור איז די ארגאניזירונג פון דעם געזעלשאפטליכען ארבייט־פראצעס א ריין סוביעקטיווע [פערזענליכע], א קאמבינאציע פון טייל־ארבייטער; אין דעם מאשינען־סיסטעם בעזיצט די גרויס־אינדוסטריע א גאנץ אביעקטיווען [זאכליכען] פראדוקציאנס־ארגאניזם, וועלכען דער ארבייטער געפינט

---

[106] איינע פון די דאזיגע מאשינען אין לאנדאן, וואס שמידט וואלען פאר אזוינע רעדער, טראגט דעם נאמען „טהאר". [טהאר איז אן אלט־גערמאנישער גאט פון שטורם, וועלכער איז בעוואפענט מיט א שרעקליכען דונערהאמער. K.] די מאשין שמידט א וואל פון 16½ טאן געוויכט מיט דערזעלביגער לייכטיגקייט, ווי דער שמיעד א פאדקעווע.

[107] די מאשינען, וואס ארבייטען אין האלץ און קאנען אנגעווענדט ווערן אויף אויף א קליינעם מאסשטאב, זיינען מעהרסטענטיילס אמעריקאנישע ערפינדונגען.

פאַר זיך אַלס אַ פאַרטיגע, מאַטעריעלע פּראָדוקציאָנס־בעדינגונג. אין דער איינפאַכער קאָאָפּעראַציע און אפילו אין דער קאָאָפּעראַציע, וואָס איז געבויט אויף צוטיילונג פון דער אַרבייט, קומט נאָך אַלץ פאָר, אז דאָס, וואָס דער פעראיינצעלטער אַרבייטער ווערט אַרויסגעשטופּט דורך דעם פערגעזעלשאַפטעטען, איז מעהר אָדער ווייניגער צופעליג. די מאַשינעריע, מיט איינציגע אויסנאַהמען, וועלכע וועלען שפּעטער דערמאָנט ווערן, פונקציאָנירט נאָר אין די הענד פון דירעקט־פערגעזעלשאַפטעטער אָדער געמיינזאַמער אַרבייט. דער קאָאָפּעראַטיווער כאַראַקטער פון דעם אַרבייט־פּראָצעס ווערט איצט אַ טעכנישע נויטווענדיגקייט, וואָס ווערט דיקטירט פון דער נאַטור פון דעם אַרבייטס־מיטעל גופא.

2. דער ווערטה, וואָס די מאַשינעריע גיט איבער דעם פּראָדוקט.

מיר האָבען געזעהן, אז די פּראָדוקטיוו־קרעפטען, וואָס ענטשטעהען פון קאָאָפּעראַציע און צוטיילונג פון דער אַרבייט, קאָסטען דעם קאַפּיטאַל גאָרנישט. זיי זיינען נאַטור־קרעפטען פון געזעלשאַפטליכער אַרבייט. די נאַטור־קרעפטען, ווי דאַמף, וואַסער א.אז.וו., וועלכע ווערן צוגעפּאַסט צו פּראָדוקטיווע פּראָצעסען, קאָסטען אויך גאָרנישט. אָבער אַזוי ווי דער מענש מוז האָבען לונגען כדי צו אָטהעמען, אַזוי מוז ער אויך האָבען עפּעס וואָס איז „געבויט פון אַ מענשליכער האַנד“, כדי די נאַטור־קרעפטען פּראָדוקטיוו צו פערברויכען. מען מוז האָבען אַ וואַסער־ראָד, כדי אויסצונוצען די בעוועגונגס־קראַפט פון וואַסער, אַ דאַמף־מאַשין, כדי אויסצונוצען די עלאַסטיציטעט פון דאַמף. מיט דער וויסענשאַפט איז אויך דאָס אייגענע, ווי מיט די נאַטור־קרעפטען. האָט מען איינמאָל ענטדעקט דאָס געזעץ וועגען דער אָבווייכונג פון אַ מאַגנעט־נאָדעל אין דעם ווירקונג־קרייז פון אַן עלעקטרישען שטראָם, אָדער וועגען דער מאַגנעטיזירונג פון אייזען דורך אַן עלעקטרישען שטראָם, קאָסט עס שוין מעהר קיין פּרוטה ניט.[208]

[208] די וויסענשאַפט קאָסט דעם קאַפּיטאַליסט איבערהויפּט „גאָרנישט“, פונדעסטוועגען שטערט עס איהם ניט זי אויסצונוצען. קאַפּיטאַל נעהמט אַריין אין

אַבער כדי אויסצונוצען די דאָזיגע געזעצען פאַר טעלעגראַפיע, מוז מען האָבען קאָסטשפּיעליגע און קאָמפּליצירטע אַפּאַראַטען. דער ווערקצייג, ווי מיר האָבען געזעהן, ווערט ניט אַרויסגעשטופּט דורך דער מאַשין. פון אַ קאַרליק־ווערקצייג פון דעם מענשליכען אָרגאַניזם, ציהט ער זיך אויס אין אומפאַנג און אין צאָהל ביז ער ווערט אַ ווערקצייג פון אַ מעכאַניזם, וואָס איז געשאַפען פון אַ מענשען. אנשטאָט מיט אַ האַנד־ווערקצייג, לאָזט קאַפּיטאַל דעם אַרבייטער איצט אַרבייטען מיט אַ מאַשין, וועלכע פיהרט אַליין איהרע ווערקצייג. אויב עס איז דעריבער קלאָר מיט'ן ערשטען בליק, אַז אַרייננעהמענדיג אונגעהויערע נאַטור־קרעפטען און די נאַטור־וויסענשאַפט אין דעם פּראָדוקציאָנס־פּראָצעס, מוז די גרויס־אינדוסטריע ניט אין אַן ערך פערגרעסערן די פּראָדוקטיוויטעט פון דער אַרבייט, איז עס גאָר ניט אַזוי קלאָר, אַז זי בעצאָהלט ניט פאַר אָט דער געהעכערטער פּראָדוקטיוו־קראַפט אויף דער אַנדער זייט מיט אַ פערגרעסערטער אויסגאַבע פון אַרבייט. די מאַשינעריע, אַזוי ווי יעדער אַנדערער בעשטאַנד־טייל פון דעם קאָנסטאַנטען קאַפּיטאַל, שאַפט ניט קיין [נייעו] ווערטה, נאָר זי גיט אָב איהר אייגענעם ווערטה צו דעם פּראָדוקט, וואָס ווערט פון איהר געשאַפען. אַזוי ווייט ווי זי האָט ווערטה און פאָלגליך טראָגט אַריבער דעם ווערטה אויפ'ן פּראָדוקט, אויף אַזוי פיעל איז זי אַ ווערטה־בעשטאַנדטייל פון דעם פּראָדוקט. אנשטאָט וועלוועלער צו מאַכען דעם פּראָדוקט, מאַכט זי איהם טייערער פּראָפּאָרציאָנעל צו איהר אייגענעם ווערטה. און עס איז לייכט איינצוזעהן, אַז די מאַשין און די סיסטעמאַטיש־ענטוויקעלטע מאַשינעריע—דער כאַראַקטעריסטישער אַרבייטס־מיטעל פון דער גרויס־אינדוסטריע—פערגרעסערט דעם ווערטה ניט

זיך די „פרעמדע" וויסענשאַפט פונקט ווי די פרעמדע אַרבייט. „קאַפּיטאַליסטישע" אַנאייגענונג און „פּערזענליכע" אַנאייגענונג, סיי פון וויסענשאַפט, סיי פון מאַטעריעלען רייכטום, זיינען אַבער גאָר אינגאַנצען פערשיידענע זאַכען, וועלכע האָבען איינע מיט די אַנדערע גאָרנישט צו טהאָן. דר. אורע אַליין בעקלאָגט די גראָבע אונבעקאַנטשאַפט פון זיינע ליעבע, מאַשינען־עקספּלואַטירענדע פאַבריקאַנטען מיט דער מעכאַניק, און ליעביג ווייס צו דערצעהלען וועגען דער שרעקליכער אונוויסענהייט פון די ענגלישע כעמישע פאַבריקאַנטען אין דער כעמיע.

אין אַן ערך פיעל, אין פערגלייך צו די אַרבייטס־מיטלען פון דער האַנדווערק־ און מאַנופאַקטור־פּראָדוקציאָן.

קודם מוז מען בעמערקען, אַז די מאַשינעריע געהט שטענדיג אינגאַנצען אַריין אין דעם פּראָצעס פון דער אַרבייט און אַלעמאַל נאָר טיילווייז אין דעם פּראָצעס פון פערווערטונג. זי גיט קיינמאָל ניט צו מעהר ווערטה, איידער זי פערלירט דורכשניטליך דורך איהר אָבניצונג. עס קומט, הייסט עס, פאָר אַ גרויסער חלוק צווישען דעם ווערטה פון דער מאַשין און דעם ווערטה־טייל, וואָס ווערט פעריאָדיש אריבערגעטראָגען פון איהר אויף דעם פּראָדוקט. וואָס גרעסער די פעריאָדע, אין משך פון וועלכער דיזעלביגע מאַשינעריע דיענט נאָכאַנאַנד אין דעמזעלביגען אַרבייט־פּראָצעס, אַלץ גרעסער איז יענער חלוק. געווים האָבען מיר געזעהן, אַז יעדער אייגענטליכער אַרבייטס־מיטעל אָדער פּראָדוקציאָנס־אינסטרומענט געהט אַלעמאָל אינגאַנצען אַריין אין דעם אַרבייטס־פּראָצעס און שטענדיג נאָר שטיקלעכווייז, פּראָפּאָרציאָנעל צו זיין טעגליכער דורכשניטס־אָבניצונג, אין דעם פערווערטונגס־פּראָצעס. אָט דער חלוק אָבער צווישען בענוצונג און אָבניצונג איז פיעל גרעסער ביי דער מאַשינעריע איידער ביי דעם ווערקצייג, ערשטענס ווייל זי, די מאַשינעריע, מחמת זי איז געבויט פון אַ מעהר דויערהאַפטיגען מאַטעריאַל, לעבט לענגער; צווייטענס ווייל איהר געברויך, וואָס ווערט רעגולירט דורך שטרענג־וויסענשאַפטליכע געזעצען, מאַכט מעגליך אַ גרעסערע שפּאָרזאַמקייט אין דעם אויסגעבען פון איהרע בעשטאַנד־טיילען און אין די מיטלען, וואָס זי פערצעהרט; און ענדליך ווייל איהר פּראָדוקציאָנס־פעלד איז ניט אַן ערך גרעסער איידער דאָס פּראָדוקציאָנס־פעלד פון דעם ווערקצייג. ציהען מיר אַרונטער פון ביידען, פון דער מאַשינעריע און פון ווערקצייג, זייערע טעגליכע דורכשניט־קאָסטען אָדער דעם טייל ווערטה, וואָס זיי זיינען מוסיף צו דעם פּראָדוקט דורך זייער דורכשניטליכער טעגליכער אָבניצונג און דורך דעם פערברויך פון הילף־שטאָפען ווי אויל, קויהלען א.אַז.וו., קומט אויס, אַז זיי אַרבייטען אומזיסט, גאָר ווי נאַטור־קרעפטען, וואָס זיינען בנמצא אָהן דער הילף פון מענשליכער אַרבייט. אויף וויפיעל דער פּראָדוקטיווער ווירקונגס־אומפאַנג פון דער מאַשינעריע איז גרעסער איידער דער ווירקונגס־

אומפאנג פון דעם ווערקצייג, אויף אזויפיעל גרעסער איז דער אומפאנג פון איהר ניט־בעצאהלטער דיענסט אין פערגלייך מיט דער ניט־בעצאהלטער דיענסט פון דעם ווערקצייג. אין דער גרויס־אינדוסטריע לערנט ערשט דער מענש צו לאזען דעם פראדוקט פון זיין פערגאנגענער, שוין פערקערפערטער ארבייט ווירקען אויף א גרויסען מאסשטאב אומזאנסט, גלייך ווי א נאטור־קראפט.[109]

עס האט זיך ארויסבעוויזען, ווען מיר האבען בעטראכט די קאאפעראציע און מאנופאקטור, אז געוויסע אלגעמיינע פראדוקציאנס־בעדינגונגען, ווי געביידען א.אז.וו., ווערן עקאנאמיזירט דורך דעם געמיינשאפטליכען געברויך, אין פערגלייך מיט די צושפליטערטע פראדוקציאנס־בעדינגונגען פון פעראיינצעלטע ארבייטער, און פאלגליך פערטייערן זיי ווייניגער דעם פראדוקט. אין דער [פראדוקציאן דורך] מאשינעריע פערברויכען ניט נאר א סך ווערקצייג דעם קערפער פון איין ארבייטס־מאשין, נאר א סך ארבייטס־מאשינען פערברויכען דיזעלביגע בעוועגונג־מאשין צוזאמען מיט איין טייל פון דעם טראנסמיסיאן־מעכאניזם.

ווען דער חלוק צווישען דעם ווערטה פון דער מאשינעריע און דעם ווערטה־טייל, וואס ווערט אריבערגעטראגען אויף איהר טעגליכען פראדוקט, איז א בעשטימטער, דאן הענגט אב דער גראד,

[109] ריקארדא שענקט מאנכעסמאל אזויפיעל אויפמערקזאמקייט אויף אט דער ווירקונג פון מאשינען, (וועלכע ער האט איבעריגענס פונקט אזוי ווייניג אנטוויקעלט ווי דעם אלגעמיינעם אונטערשייד צווישען ארבייט־פראצעס און ווערטה־בילדונג־פראצעס), אז ער פערגעסט אפטמאל דעם ווערטה־בעשטאנדטייל, וואס מאשינען גיבען אב צו דעם פראדוקט און מישט זיי גאר איינגאנצען צוזאמען מיט די נאטורקרעפטען. אזוי זאגט ער צום ביישפיעל: „אדאם סמיטה אונטערשעצט אין ערגעץ ניט די דיענסטען, וואס די קרעפטען פון דער נאטור און פון מענשען לייסטען אונז, אבער ער אונטערשיידט גאנץ ריכטיג די נאטור פון דעם ווערטה וואס זיי זיינען מוסיף צו די ארטיקלען.... אזוי ווי זיי טהוען זייער ארבייט אומזיסט, איז די הילף, וואס זיי גיבען אונז גארניט מוסיף צו דעם טוישווערטה.“ (ריקארדא, „פרינסיפלס און פאליטיקאל עקאנאמיע“, 3טע אויפלאגע, לאנדאן 1821, ז. 336-7.) ריקארדא'ס בעמערקונג איז, פערשטעהט זיך, ריכטיג אנטקעגען זש. ב. סעי, וועלכער רעדט זיך איין, אז די מאשינען לייסטען דאס דאזיגע „דיענסט“ פון שאפען ווערטה, וואס עס מאכט אויס א טייל פון דעם „פראפיט“.

אין וועלכען דער ראזיגער ווערטה־טייל מאכט דעם פראָדוקט טייער, קודם פון דעם אומפאנג פונ'ם פראָדוקט, אזוי צו זאגען פון זיין אויבערפלאַך. העדר בעינס פון בלאקבורן האט אבגעשאצט, (אין א פארלעזונג, פערעפענטליכט אין 1858) אז „יעדע רעאלע מעכאנישע פערד־קראפט *109 טרייבט 450 „סעלף־אקטינג“

---

*109 אין א נאָטע צו דער דריטער אויסגאבע דערקלערט ענגעלס די בעדייטונג פון די ווערטער „רעעלע פערד־קראפט“ ווי פאלגט: „א פערד־קראפט איז גלייך צו דער קראפט פון 33 טויזענד פוס־פונט אין א מינוט, ד.ה. צו דער קראפט, וועלכע הויבט אויף 33 טויזענד פונט אין א מינוט אויף 1 פוס (ענגלישע מאס) הויך, אדער 1 פונט אויף 33 טויזענד פוס הויך. דאס איז, וואס דער אויסדרוק פערד־קראפט מיינט אויבען אין טעקסט. אין דער געוועהנליכער געשעפט־שפראך און אויך אין ציטאטען אין אייניגע שטעלען פון אט דעם ווערק ווערט אבער געמאכט א אונטערשייד צווישען „נאמינעלע“ און „קאמערציעלע“ אדער „אינדיצירטע“ פערד־קרעפטען פון דערזעלביגער מאשין. די אלטע אדער נאמינעלע פערד־קראפט ווערט גערעכענט אויסשליסליך נאכ'ן קאלבען־הויב און דיאמעטער פון צילינדער, און לאזט אינגאנצען אויס פון בעטראכט דעם דאמף־דרוק און די קאלבען־געשווינדקייט. דאס הייסט, זי זאגט פאקטיש: אט די דאמף־מאשין האט צ.ב.ש. 50 פערד־קראפט, ווען זי ווערט געטריבען מיט דערזעלביגען שוואכען דאמף־דרוק און מיט דערזעלביגער לייכטער קאלבען־געשווינדקייט, ווי אין די צייטען פון באולטאן און וואטט. די לעצטע ביידע פאקטארען זיינען אבער פון יעמאלט אן אונגעהויער פיעל געוואקסען. כדי אויסצומעסטען די מעכאנישע קראפט, וועלכע ווערט היינט ווירקליך ארויסגעגעבען פון א מאשין, האט מען ערפונדען דעם אינדיקאטאר, וועלכער צייגט אן דעם דאמף־דרוק. די קאלבען־געשווינדקייט לאזט זיך לייכט פעסטשטעלען. אזוי איז די מאס פון דער „אינדיצירטער“ אדער „קאמערציעלער“ פערד־קראפט פון א מאשין א מאטעמאטישע פארמולע, וועלכע נעהמט אין אנבעטראכט דעם דיאמעטער פון צילינדער, די הויך פון דעם קאלבען־הויב, די קאלבען־געשווינדקייט און דעם דאמף־דרוק אין דערזעלביגער צייט, און צייגט דערמיט אז וויפיעל מאל 33 טויזענד פוס־פונט אין א מינוט די מאשין גיט ווירקליך ארויס. א נאמינעלע פערד־קראפט קאן דעריבער ארויסגעבען 3, 4 און אפילו 5 אינדיצירטע אדער ווירקליכע פערד־קראפט. דאס אלעס כדי צו דערקלערן פערשיידענע שפעטיגערע ציטאטען.“— ענגעלס געברויכט דא די ענגלישע מאס־רעכענונגען. אין די לענדער וואו מען געברויכט די מעטער־מאס רעכענט זיך א פערד־קראפט די קראפט, וועלכע הויבט אויף 75 קילאגראם 1 מעטער הויך אין א סעקונדע. די א י נ ד י צ י ר ט ע פערד־קראפט ווערט אונטערשיידט ניט נאר פון דער נ א מ י נ ע ל ע ר, נאר אויך פון דער ווירקליכער אדער ע פ ע ק ט י ו ו ע ר. די אינדיצירטע איז, ווי ענגעלס גיט אן, די ב ע ר ע כ ע נ ט ע קראפט־לייסטונג פון דער מאשין.

מיול־שפינדלען מיט זייערע ביי־כלים, אדער 200 טראסל־שפינדלען, אדער 15 וועב־שטוהלען פאר 40 צאליגע טוך, מיט די איינריכטונגען ארויפצוציהען די קייטען, דעם אויפזאץ א.אז.וו.". די טעגליכע קאסטען פון א דאמף־פערד־קראפט און די אבניצונג פון דער מא־שינעריע, וואס זי בעוועגט, דארפען פערטיילט ווערן אין ערשטען פאל אויף 450 מיול־שפינדלען, אין צווייטען פאל אויף 200 טראסל־שפינדלען, אין דריטען—אויף 15 מעכאנישע וועבשטוהלען, אזוי אז עס קומט אויס, אז אויף איין אונץ פעדים אדער אויף איין על טוך ווערט אריבערגעטראגען זעהר א קליינער ווערטה־טייל. דאס־זעלביגע איז אויך אין דעם פריהערדיגען ביישפיעל מיט דעם דאמף־האמער. אזוי ווי זיין טעגליכע אבניצונג, זיין קויהלען־פערברויך א.אז.וו. פערטיילען זיך אויף די שרעקליך־גרויסע אייזען־מאסען, וואס ער שלאגט אויס יעדען טאג, קומט אן אויף יעדען צענטנער אייזען בלויז זעהר א קליינער ווערטה־טייל, ער וואלט אבער געווען זעהר א גרויסער טייל, ווען דער ריעזיגער אינסטרומענט וואלט אריינגעשלאגען קליינע נעגעל.

ווען דערווירקונג־קרייז פון אן ארבייטס־מאשין, ד.ה. די צאהל פון איהרע ווערקצייג, אדער זייער אומפאנג, אויב עס רעדט זיך וועגען קראפט, איז א בעשטימטער, דאן וועט די פראדוקטען־מאסע אבהענגען פון דער געשווינדקייט, מיט וועלכער זי ארבייט, ווי צ.ב.ש. פון דער געשווינדקייט, מיט וועלכער די שפינדעל דרעהט זיך, אדער פון דער צאהל קלעפ, וואס דער האמער דערלאנגט אין א מינוט. אייניגע פון יענע קאלאסאלע האמערס גיבען 70 קלעפ אין א מינוט, ריידער'ס פאטענטירטע שמיעד־מאשין, וועלכע נע־ברויכט קלענערע דאמף־האמערס צו שמיעדען שפינדלען, גיט 700 קלעפ אין א מינוט.

ווען די פראפארציע, אין וועלכער די מאשינעריע טראגט ארי־בער ווערטה אויף דעם פראדוקט, איז א בעשטימטע, וועט די גרויס

די עפעקטיווע דאגעגען איז די קראפט, וואס די מאשין גיט ווירקליך ארויס נאכדעם, ווי זי האט בייגעקומען די אינערליכע רייבונגען און אנדערע היני־דערנישען. — K.

פון אַט דעם ווערטה־טייל אָבהענגען פון דער גרויס פון דער מאַשינעריע׳ס אייגענעם ווערטה.[110] וואָס וועניגער ארבייט זי אליין ענטהאַלט, אַלץ וועניגער ווערטה איז זי מוסיף צום פּראָדוקט. וואָס וועניגער ווערטה זי גיט אָב, אַלץ מעהר פּראָדוקטיוו איז זי און אַלץ מעהר דערנעהענטערט זי זיך אין איהר דיענסט־לייסטונג צו די נאַטור־קרעפטען. די פּראָדוקציאָן פון מאַשינעריע דורך מאַשינעריע פערקלענערט אָבער זייער ווערטה, לפי ערך פון זייער אויסברייטערונג און ווירקונג.

ווען מען אונטערזוכט און פערגלייכט דעם פּרייז פון סחורות, וואָס זיינען פּראָדוצירט דורך האַנדווערק אָדער מאַנופאַקטורמעסיג, מיט דעם פּרייז פון דיזעלביגע סחורות, וואָס זיינען פּראָדוצירט דורך מאַשינען, צייגט דער רעזולטאַט, אַז בכלל איז דער טייל ווערטה אין דעם מאַשין־פּראָדוקט, וואָס נעהמט זיך פון דעם אַרבייטס־מיטעל, רעלאַטיוו פערגרעסערט, אָבער אבסאָלוט—פערקלענערט. דאָס הייסט אבסאָלוט איז דער דאָזיגער ווערטה קלענער, אָבער רעלאַטיוו, אין פּראָפּאָרציע צו דעם גאַנצען ווערטה פון דעם פּראָדוקט, דהיינו פון אַ פונט פעדים, איז ער גרעסער.[111]

[110] דער לעזער, וועלכער געפינט זיך אונטער דער שליטה פון קאַפּיטאַליסטישע דמיונות, וועט נאַטירליך פיהלען, אַז דאָ פעהלט דער „צינז“, וואָס די מאַשין איז מוסיף צום פּראָדוקט לויט דעם ערך פון איהר קאַפּיטאַל־ווערטה. מען קאָן אָבער לייכט איינזעהן, אַז אַזוי ווי די מאַשין שאַפט פונקט אַזוי וועניג נייעם ווערטה, ווי יעדער אַנדער בעשטאַנד־טייל פונ׳ם קאָנסטאַנטען קאַפּיטאַל, קאָן זי ניט מוסיף זיין אַזאַ ווערטה אונטער דעם נאָמען „צינז“. עס איז אויך ווייטער קלאָר, אַז דאָ, וואו עס האַנדעלט זיך וועגען דער פּראָדוקציאָן פון מעהר־ווערטה, קאָן שוין לכתחילה קיין טייל פון דעם ניט אַנגענומען ווערן אונטער דעם נאָמען „צינז“. די ערקלערונג פון אַט דעם קאַפּיטאַליסטישען אופן פון רעכענען, וועלכער זעהט אויס פון אויבען־אויף אונזיניג און ווידערשפּרעכט די געזעצען פון ווערטה־שאַפונג, געפינט זיך אין דריטען בוך פון אַט דעם ווערק.

[111] אַט דער טייל ווערטה, וואָס ווערט צוגעגעבען פון דער מאַשין, פאַלט אַבסאָלוט, אי רעלאַטיוו, ווען די מאַשין פערבייט פערד אָדער בכלל אַרבייטס־חיות, וועלכע ווערען בענוצט נאָר אַלס בעוועגונג־קראַפט און ניט אַלס מאַשינען־חיות, וואָס ענדערען די פאָרם פון שטאָף. אגב אורחא בעמערקט, דעקאַרט מיט זיין דעפיניציאָן פון חיות אַלס פשוט׳ע מאַשינען, קוקט מיט די אויגען פון דער מאַנופאַקטור־פּעריאָדע, ניט ווי אין מיטעלאַלטער, ווען די חיה איז בעטראַכט

עס איז קלאר, אז אויב פראדוצירן א מאשין קאסט אזויפיעל ארבייט וויפיעל איהר געברויך פערשפארט, דאן קומט נאר פאר א פלאץ־איבערבייט פון דער ארבייט, און בכן ווערט דערפון דער סך־הכל פון דער ארבייט, וואס איז נויטיג צו פראדוצירן א סחורה, ניט קלענער, אדער די פראדוקטיוו־קראפט פון דער ארבייט ניט גרעסער. דער חלוק אבער צווישען דער ארבייט, וואס זי קאסט, און דער ארבייט, וואס זי שפארט איין, אדער דער גראד פון איהר פראדוקטיוויטעט, הענגט גאנץ זיכער ניט אב פון דעם חלוק צווישען איהר אייגענעם ווערטה און דעם ווערטה פונ׳ם ווערקצייג, וועמעס פלאץ זי האט פערנומען. דער חלוק דויערט אזוי לאנג, ווי די ארבייט־קאסטען פון דער מאשין, און בכן דער טייל ווערטה, וואס זי איז מוסיף צום פראדוקט, בלייבען קלענער איידער דער

געווארן אלס דעם מענשענ׳ס געהילף און ווי עס איז אויך שפעטער פארגעקומען דעם העררן פאן האללער אין זיין „רעסטאוראציאן דער שטאאטסוויסענשאפטען“. אז דעקארט האט פונקט אזוי ווי בייקאן בעטראכט די פערענדערטע פארם פון דער פראדוקציאן און דעם מענשענ׳ס פראקטישע בעהערשונג פון דער נאטור אלס א רעזולטאט פון דער פערענדערטער מעטאדע פון דענקען, ציינט אז זיין "Discourse de la Methode" וואו ער זאגט צווישען אנדערעם: „עס איז מעגליך (דורך דער מעטאדע, וואס ער האט איינגעפיהרט אין דער פהילאזאפיע) צו דערגרייכען אזוינע קענטעניש, וועלכע זיינען זעהר נוצליך פאר׳ן לעבען, און להיפך צו יענער ספעקולאטיווער פילאסאפיע וואס מען לערנט אין די שוהלען, ערלויבט אט די מעטאדע צו ציהען פון זיי פראקטישע נוצען. ווען מיר זאלען קאנען וויסען די קרעפטען און די ווירקונגען פון פייער, פון וואסער, פון דער לופט, פון די שטערען און פון אלע אנדערע זאכען ארום אונז, אזוי גענוי ווי מיר קענען די בעשעפטיגונגען פון אונזערע האנדווערקער, וואלטען מיר געקאנט בענוצען די פארשונגס־רעזולטאטען צו אלע אנווענדונגען, אויף וועלכע זיי קאנען טויגען, און דורך דעם ווערן די הארען און בעזיצער פון דער נאטור“, און דערביי „בייטראגען צו דער פערפאלקאמונג פון מענשליכען לעבען.“— אין דער פאררעדע צו סער דאדלי נארטה׳ס "Discourses upon Trade" (1691) ווערט געזאגט, אז דעקארט׳ס מעטאדע אנגעווענדט אויף דער פאליטישער עקאנאמיע, האט אנגעפאנגען צו בעפרייען זי פון די אלטע באבע מעשיות און אבערגלויבישע איינבילדונגען וועגען געלד, האנדעל א.אז.וו. דורכשניטליך אבער האבען זיך די פריהערינע ענגלישע עקאנאמיסטען אנגעשלאסען אן בייקאן און האבבס אלס זייערע פילאסאפען, בעת שפעטער איז לאק געווארן „דער פילאסאף“ פון דער פאליטישער עקאנאמיע פאר ענגלאנד, פראנקרייך און איטאליען.

וערטה, וואָס דער אַרבייטער מיט זיין ווערקצייג וואָלט מוסיף
געוועזן צום געגענשטאַנד פון דער אַרבייט. די פּראָדוקטיוויטעט
פון דער מאַשין מעסט זיך דעריבער לויט דעם ערך, אין וועלכען זי
פערנעהמט דעם פּלאַץ פון מענשליכער אַרבייט־קראַפט. נאָך הערה־
בעינס׳ רעכענונג קומט אויס אויף 450 מיול־שפּינדלען מיט די פּאַר־
בערייטונג־מאַשינען, וועלכע ווערן געטריבען פון איין דאַמף־פערד־
קראַפט 2½ אַרבייטער,[112] און מיט יעדער „סעלף־אַקטינג" מיול־
שפּינדעל, ביי אַ 10־שטונדיגען אַרבייטס־טאָג, ווערן אויסגעשפּונען
13 אונצען פעדים (פון אַ דורכשניטליכען נומער), הייסט עס 365⅝
פונט פעדים ווערן אויסגעשפּונען אין אַ וואָך פון 2½ אַרבייטער.
כדי צו ווערן פערוואַנדעלט אין פעדים, נעהמען אין זיך אַריין אומ־
געפעהר 366 פונט באַוועל (צוליעב פעראיינפאַכונג לאָזען מיר אַרוים
פון חשבון דעם אָבפאַל) בלויז 150 אַרבייט־שטונדען אָדער 15 צעהנ־
שטונדיגע אַרבייטס־טעג, בעת מיט׳ן שפּינראָד, אויב דער האַנד־
שפּינער זאָל מאַכען 13 אונצען פעדים אין 60 שטונדען, וואָלט דער־
זעלביגער סכום באַוועל פערנומען 2700 צעהנשטונדיגע אַרבייטס־
טעג אָדער 27,000 אַרבייטס־שטונדען.[113] וואו די אַלטע מעטאָדע
פון „בלאָק־פּרינטינג" אָדער די האַנד־קאַטון־דרוקעריי איז פערבי־
טען געוואָרן אויף מאַשינען־דרוק, דרוקט איין איינציגע מאַשין,

[112] לויט אַ יעהרליכען בעריכט פון דעם האַנדעלס־קאַמער פון עססען (אָקטאָ־
בער 1863) האָט קרופּ׳ס שטאָהל־גיסעריי פאַבריק פּראָדוצירט אין 1862, מיט 161
שמעלץ־ גליה־ און צעמענט־אויוועגס, 32 דאַמף־מאַשינען (אין 1800 איז דאָס
געווען אומגעפעהר די גאַנצע צאָהל דאַמף־מאַשינען, וואָס זיינען געברויכט גע־
וואָרן אין מאַנטשעסטער) און 14 דאַמף־האַמערס, וועלכע האָבען רעפּרעזענטירט
צוזאַמען 1236 פערד־קראַפט, אויף 49 שמיעד־טיעגלען, 203 ווערקצייג־מאַשינען
און אַרום 1400 אַרבייטער—13 מיליאָן פונט גוס־שטאָהל. דאָ קומט אויס נאָך
וועניגער ווי 2 אַרבייטער אויף 1 פערד־קראַפט.

[113] באַבבאַדזש רעכענט אויס, אַז אין יאַוואַ קומט צו דעם באַוועל 117 פּראָ־
צענט ווערטה בלויז דורך דער שפּין־אַרבייט. אין דערזעלביגער צייט (1832)
האָט אין ענגלאַנד אַנגעטראָפען דער גאַנצער ווערטה, וואָס מאַשינעריע און אַרבייט
האָבען צוגעגעבען צו דער באַוועל ביי דער פיינשפּינעריי, אומגעפעהר 33 פּראָצענט
פון דעם ווערטה פון דעם רויהען מאַטעריאַל. ("On the Economy of
Machinery", London 1832, p. 2■4.)

מיט דער הילף פון א מאַן אָדער פון א אינגעל, אַזויפיעל פיער־פאַרביגע קאַטון אין איין שטונדע, וויפיעל פריהער פלעגען אָב־דרוקען 200 מענער.[114] איידער עלי וויטני האָט ערפונדען זיין „קאטאָן דזשין" אין 1793, האָט פאַנאַנדערדרייסען א פונט באַוועל פון די זאָמען געקאָסט א דורכשניטליכען ארבייטס־טאָג. א דאַנק זיין ערפינדונג האָט איין נעגערין געקאָנט פאַנאַנדערדרייסען 100 פונט באַוועל א טאָג, און די ווירקזאַמקייט פון דער „קאַטאָן־דזשין" איז זייט דאַן נאָך בעדייטענד פערגרעסערט געוואָרן. איין פונט באַוועל־פעדים, וואָס איז פריהער פּראָדוצירט געוואָרן מיט 50 סענט א פונט, איז שפּעטער פערקויפט געוואָרן פאַר 10 סענט נאָך מיט א גרעסערן פּראָפיט, דאָס הייסט עס האָט ענטהאַלטען נאָך מעהר אונבעצאָהלטע ארבייט. אין אינדיע געברויכט מען פאַנאַנדערצורייסען דעם באַוועל פון די זאָמען א האַלב־מאַשינען־אַרטיגען אינסטרומענט, וועלכער הייסט די „טשורקאַ", מיט וועל־כען איין מאַן און איין פרוי רייניגען 28 פונט א טאָג. מיט דער „טשורקאַ", וואָס דר. פאַרבעס האָט ערפונדען אייניגע יאָהר צוריק, פּראָדוצירן 1 מאַן און 1 אינגעל 250 פונט א טאָג. וואו מען גע־ברויכט אָקסען, דאַמף אָדער וואַסער אַלס טרייב־קראַפטען, פאָדערן זיך נאָר אייניגע אינגלעך און מיידלעך אַלס „פידערס" (ד.ה. צו דערלאַנגען דעם מאַטעריאַל צו דער מאַשין). 16 אַזוינע מאַשינען, געטריבען מיט אָקסען, טהוען אויף טעגליך די פריהערדיגע דורכ־שניטס־ארבייט פון 750 מענשען.[115]

ווי עס איז שוין דערמאָנט געוועזן, טהוט אויף די דאַמף־מאַשין ביים דאַמף־פלוג אַזויפיעל ארבייט אין א שטונדע פאַר 3 פּענס אָדער ¼ שילינג, וויפיעל 66 מענשען פאַר 15 שילינג א שטונדע. איך קעהר זיך אום צו דעם ביישפּיעל, כדי אויסצומיידען א פאַלשע פאָרשטעלונג. די 15 שילינג זיינען בשום אופן ניט דער אויסדרוק פון דער ארבייט, וואָס די 66 מענשען האָבען צוגעגעבען אין דער

---

[114] ביי דעם מאַשינען־דרוק ווערן אויך אויסער דעם אייגעשפּאָרט פאַרבען.

[115] זעה פאָרטראָג געהאַלטען פון דר. וואַטסאָן פאַר דער „סאָסייעטי אָוו אַרטס", אַפּריל 17, 1860.

שטונדע. אויב די פּראָפּאָרציע פון מעהראַרבייט צו נויטווענדיגער אַרבייט איז געווען 100 פּראָצענט, דאַן האָבען די דאָזיגע 66 אַרבייטער פּראָדוצירט אין אַ שטונדע אַ ווערטה פון 30 שילינג. אָבער וואויל פון די 66 אַרבייט־שטונדען בלייבט פאַר זיי אַליין נאָר אַן עקוויוואַלענט פון 33, דאָס הייסט ער ווערט פאַרגעשטעלט אין אַן אַרבייטס־לוין פון 15 שילינג. ווען מיר נעהמען אָן, הייסט עס, אַז אַ מאַשין קאָסט פּונקט אַזויפיעל וויפיעל דער לוין פאַר אַ גאַנץ יאָהר פון די 150 אַרבייטער, וואָס זי האָט ארויסגעשטופּט, לאָמיר זאָגען 3000 פונט סטערלינג, דאַן זיינען די 3000 פונט סט. נאָך בשום אופן ניט דער געלד־אויסדרוק פון דער אַרבייט, וואָס די 150 אַרבייטער האָבען געטאָן און צוגעגעבען צו דעם אַרבייטס־געגענשטאַנד, נאָר עס שטעלט בלויז פאַר דעם טייל פון זייער יאָהר־אַרבייט, וועלכער דריקט זיך אויס פאַר זיי אין אַרבייטס־לוין. פערקעהרט וויעדער, דער געלד־ווערטה פון דער מאַשין, די 3000 פונט סט., דריקט מיט זיך אויס די גאַנצע אַרבייט, וואָס איז אויסגעגעבען געוואָרען אויף איהר פּראָדוקציאָן, קיין אונטערשייד וואָס פאַר אַ פּראָפּאָרציע אַרבייטס־לוין פאַר דעם אַרבייטער און מעהר־ווערטה פאַר דעם קאַפּיטאַליסט די דאָזיגע אַרבייט שטעלט פאַר. ווען די מאַשין, הייסט עס, קאָסט אפילו פּונקט אַזויפיעל, וויפיעל די אַרבייט־קראַפט וואָס זי האָט פערביטען, איז דאָך די אַרבייט, וואָס איז אין איהר אַליין פערקערפּערט, אַלץ ווייניגער ווי די לעבעדיגע אַרבייט, וואָס זי פערביים.[116]

בעטראַכט מען די מאַשין אויסשליסליך אַלס מיטעל וועלוועלער צו מאַכען דעם פּראָדוקט, בעשטעהט דער גרעניץ פון איהר געברויך אין דעם, וואָס איהר אייגענע פּראָדוקציאָן קאָסט ווייניגער אַרבייט, איידער די אַרבייט, וואָס איהר אָנווענדונג פערבייט. פאַר דעם קאַפּיטאַל אָבער דריקט זיך אויס דער גרעניץ אין אַן ענגערע פאָרם. אַזוי ווי ער צאָהלט ניט פאַר דער פערברויכטער אַרבייט, נאָר פאַר

[116] „אַט די שטומע אַרבייט־קרעפטען (די מאַשינען) זיינען שטענדיג דער פּראָדוקט פון פיל ווייניגער אַרבייט, איידער די סומע אַרבייט, וואָס זיי פערבייטען, אפילו ווען זיי האָבען די זעלבע געלדווערטה.“ (ריקאַרדאָ, „פּרינסיפּלס אָוו פּאָליטיקאַל עקאָנאָמיע“, דריטע אויסגאַבע, לאָנדאָן 1821, ז. 40.)

דעם ווערטה פון דער אנגעווענדעטער ארבייט-קראפט, איז פאר איהם דער מאשינען-געברויך בעגרענצט דורך דעם חלוק צווישען דעם ווערטה פון דער מאשין און דעם ווערטה פון דער ארבייט-קראפט, וואס זי פערבייט. אזוי ווי די איינטיילונג פון דעם ארבייטס-טאג אין נויטווענדיגע ארבייט און מעהר-ארבייט איז פערשיידען אין פערשיידענע לענדער, און אפילו אין דעמזעלביגען לאנד אין פער־שיידענע פעריאדען, אדער אין דערזעלביגער פעריאדע אין פערשיי־דענע געשעפט-צווייגען; און אזוי ווי, ווייטער, דעם ארבייטער'ס ווירקליכער לוין פאלט אמאל נידעריגער איידער דער ווערטה פון זיין ארבייט-קראפט, און שטייגט אמאל העכער איבער איהר, קאן דער חלוק צווישען דעם פרייז פון דער מאשינעריע און דעם פרייז פון דער ארבייט-קראפט, וואס זי דארף פערבייטען, זיך זעהר פיעל ענדערן, אפילו ווען דער חלוק צווישען דעם סכום ארבייט, וואס איז נויטיג צו פראדוצירן די מאשין, און דעם גאנצען סכום ארבייט, וואס זי פערבייט, בלייבט דערזעלביגער.*[116] אבער נאר דער ער־שטער חלוק בעשטימט די פראדוקציאנס-קאסטען פון דער סחורה פאר דעם קאפיטאליסט אליין און בעאיינפלוסט איהם דורך די צוואנג-געזעצען פון דער קאנקורענץ. עס ווערן דעריבער היינט ערפונדען מאשינען אין ענגלאנד, וועלכע ווערן געברויכט נאר אין אמעריקא, אזוי ווי דייטשלאנד האט אין 16טען און 17טען י.ה. ערפונדען מאשינען, וועלכע נאר האללאנד האט אנגעווענדעט, און ווי איינינע פראנצויזישע ערפינדונגען פון 18טען י.ה. זיינען נאר אין ענגלאנד אויסגענוצט געווארן. אין די עלטער-ענטוויקעלטע לענדער פראדוצירט די מאשין גופא דורך איהר אנווענדונג אין איינינע געשעפט-צווייגען אזא איבערפלוס פון ארבייט "Redun- dance of Labor", זאגט ריקארדא) אין אנדערע צווייגען, אז דאס פאלען פון דעם ארבייטס-לוין אונטער דעם ווערטה פון דער ארבייט-קראפט הינדערט דעם געברויך פון מאשינעריע און מאכט איהם איבערפליסיג און אפט אונמעגליך פונ'ם שטאנדפונקט פון

---

*[116] נאטע צו דער צווייטער אויסגאבע. אין א קאמוניסטישער געזעלשאפט וואלט די מאשינעריע דעריבער געהאט א גאנץ אנדער פעלד פון פערווענדונג איידער אין דער בורזשואזער געזעלשאפט.

קאפיטאל, ווערמעס געווינס קומט דאך ניט פון דעם, וואס ווייניגער ארבייט ווערט אנגעווענדט, נאר פון דעם וואס ווייניגער ארבייט ווערט בעצאהלט. אין אייניגע צווייגען פון דער ענגלישער וואל־מאנופאקטור איז אין די לעצטע יאהרען די קינדער־ארבייט פיעל פערקלענערט געווארן, און אין אייניגע פלעצער כמעט אינגאנצען ארויסגעשטופט געווארן. פאר וואס? דאס פאבריק־געזעץ האט געצוואונגען איינצופיהרן א טאפעלטע קינדער־רייה, איין רייה זאל ארבייטען 6 שטונדען און די אנדערע 4, אדער יעדע רייה זאל ארבייטען צו 5 שטונדען. די עלטערן האבען אבער ניט געוואלט פערקויפען די „האף־טיימערס“ (וואס ארבייטען א העלפט צייט) ביליגער איידער פריהער די „פול־טיימערס“ (וואס ארבייטען א גאנצע צייט). דעריבער זיינען די „האף־טיימערס“ פערביטען געווארן דורך מאשינעריע.[117] איידער דעם פערבאט צו לאזען פרויען און קינדער (אונטער 10 יאהר) ארבייטען אין די מינען האט קאפיטאל איינגעפונען, אז די מעטאדע אויסצונוצען נאקעטע ווייבער און מיידלעך אין די קויהלען־ און אנדערע מינען, אפט צוזאמען מיט מענער, שטימט גאנץ גוט איין מיט זיין מאראל־קאדעקס און דער־הויפט טאקע אויך מיט זיין הויפט־בוך; און ערשט נאכ'ן פערבאט האט ער זיך גענומען צו מאשינעריע. די יאנקים האבען ער־פונדען מאשינען אויף צו ברעכען שטיינער. די ענגלענדער גע־

[117] „די אונטערנעהמער האבען ניט געוואלט ניט־נויטיגערהייט האלטען צוויי שיכטען קינדער אונטער 13 יאהר אלט.... אייניגע פאבריקאנטען, ווי די שפינער פון וואל־פעדים, בעשעפטיגען איז דער ווירקליכקייט היינט זעהר זעלטען קינדער אונטער 13 יאהר אלט, ד.ה. די וואס דארפען ארבייטען א העלפט צייט. זיי האבען איינגעפיהרט פערשיידענע און נייע מאשינען, דורך וועלכע די בעשעפ־טיגונג פון קינדער (ד.ה. אונטער 13 יאהר אלט) איז געווארן איבערפליסיג. כדי צו אילוסטרירען דעם פאקט ווי די צאהל קינדער איז פערקלענערט געווארן, וויל איך דערמאנען אן ארבייט־פראצעס, ביי וועלכען עס ווערט צוגעשטעלט אזא אפאראט, וואס רופט זיך א קניפ־מאשין, צו די געוועהנליכע מאשינען, און דורך דעם קאן די ארבייט פון 6 אדער 4 האלב־צייט קינדער—עס הענגט אב פון די אייגענשאפטען פון דער בעטרעפענדער מאשין—אויפגעטאן ווערן פון איין איינגעל (איבער 13 יאהר אלט).... דער האלב־צייט־סיסטעם איז געווען דער דירעקטער שטופ פאר דער ערפינדונג פון דער אנקניפ־מאשין.“ (Reports of Inspector of Factories, for 31st Oct. 1858.)

ברויכען זיי ניט, ווייל דער „עלענדער" („Wretch") איז אין דער ענגלישער פאליטישער עקאנאמיע דער טעכנישער אויסדרוק פאר דעם לאנד־ארבייטער), וואס טהוט די דאזיגע ארבייט, קריגט בעצאהלט אזא קליינעם טייל פון זיין ארבייט, אז די מאשינעריע וואלט די פראדוקציאן טייערער געמאכט פאר דעם קאפיטאליסמ.[118] אין ענגלאנד געברויכט מען נאך איצט אויך אפטמאל ווייבער אנשטאט פערד צו שלעפען די קאנאל־שיפען א.א.וו..[119] ווייל די ארבייט, וואס פאדערט זיך צו פראדוצירן פערד און מאשינען איז א מאטעמאטיש אויסגערעכענטע סומע, בעת די ארבייט, וואס איז נויטיג אויסצוהאלטען די ווייבער פון דער איבער־בעפעלקערונג, שטעהט נידעריגער פון יעדער אויסרעכענונג. דערפאר געפינט מען אין ערגיץ ניט א מעהר אונפערשעמטע פערשווענדונג פון מענשענקראפט אויף לומפערייען, איידער גראד אין ענגלאנד, דאס לאנד פון מאשינען.

3. די נעהענטסטע ווירקונגען אויפ'ן ארבייטער פון דער מאשינענמעסיגער פראדוקציאן.

די רעוואלוציע פון דעם ארבייט־מיטעל איז, ווי מיר האבען געצייגט, דער אנפאנג־פונקט פון דער גרויס־אינדוסטריע, און דער רעוואלוציאנירטער ארבייט־מיטעל בעקומט זיין העכסט־ענטוויקעלטע געשטאלט אין דעם ארגאניזירטען מאשין־סיסטעם פון דער פאבריק. איידער מיר ווענען נאכזעהן, ווי אזוי מענשען־מאטעריאל ווערט פערקערפערט אין דעם דאזיגען אביעקטיווען ארגאניזם, וועלען מיר בעטראכטען אייניגע אלגעמיינע צוריק־ווירקונגען פון יענער רעוואלוציע אויף דעם ארבייטער גופא.

---

[118] „מאשינען... קאנען פיעל אנגעווענדעט ווערן ערשט ווען די ארבייט (עך מיינט: דער לוין) שטייגט." (ריקארדא, ד. ג. ז. 579.)

[119] זעה „רעפארט און דהי סאשעל סייענס קאנגרעס און עדינבורג", 1863.

א) ווי קאַפּיטאַל אייגנט זיך אָן צוגעקער־ מענע אַרבייט־קרעפטען. פרויען־ און קינדער־אַרבייט.

אויף וויפיעל די מאַשינעריע מאַכט מען זאָל קאָנען אויסקומען אָהן מוסקול־קראַפט, ווערט זי אַ מיטעל צו געברויכען אַרבייטער אָהן מוסקול־קראַפט, אָדער אַרבייטער מיט ניט־גענוג־ענטוויקעלטע קערפּערס אָבער מיט מעהר בויגיגע גליעדער. פרויען־ און קינדער־אַרבייט איז דעריבער געווען דאָס ערשטע וואָרט פון דער קאַפּי־טאַליסטישער אָנווענדונג פון מאַשינעריע! אָט דער געוואַלטיגער מיטעל צו פערנעהמען דעם פּלאַץ פון אַרבייט און אַרבייטער איז אויף דעם אופן באַלד פערוואַנדעלט געוואָרן אין אַ מיטעל צו פער־מעהרן די צאָהל פון די לוין־אַרבייטער, אַריינעהמענדיג אונטער דער דירעקטער הערשאַפט פון קאַפּיטאַל אַלע מיטגליעדער פון דער אַרבייטער־פאַמיליע אָהן אונטערשייד פון געשלעכט און עלטער. די צוואַנג־אַרבייט, וואָס האָט געמוזט געטאָן ווערן פאַר׳ן קאַפּיטאַ־ליסט, האָט ניט נאָר פערנומען דעם פּלאַץ פון קינדערשע שפּיעלען, נאָר אויך דעם פּלאַץ פון דער פרייער אַרבייט אין הויזליכען קרייז, אין די גרעניצען פון זיטליכקייט, וואָס האָט געזאָלט געטאָן ווערן פאַר דער פאַמיליע גופא.[120]

---

[120] אין דער צייט פון דעם באַוועל־קריזיס, וואָס האָט בעגלייט דעם אַמערי־קאַנער בירגער־קריעג, האָט די ענגלישע רעגיערונג געשיקט דר. עדוו. סמיטה, אין לאַנקאַשיר, טשעסיר א.אז.וו. צו אונטערזוכען דעם געזונד־צושטאַנד פון די באַוועל־אַרבייטער. ער בעריכטעט צווישען אַנדערעס: היגיעניש האָט דער קרי־זיס געהאַט פיעלערליי נוצען, שוין ניט רעדענדיג פון דעם, וואָס ער האָט פער־טריבען די אַרבייטער פון דער פאַבריק־אַטמאָספערע. די אַרבייטער־פרויען האָבען איצט די נויטיגע פרייע צייט צו געבען זייערע קינדער די ברוסט, אַנשטאַט זיי צו פערגיפטען מיט „גאָדפריע׳ס קאָרדיעל“ (אַן אָפּיום־מיקסטור). זיי האָבען בעקומען צייט זיך אויסצולערנען קאָכען. צום אומגליק איז די קאָך־קונסט גע־קומען אין אַזאַ צייט, ווען זיי האָבען ניט וואָס צו עסען. אָבער מען זעהט ווי קאַפּיטאַל האָט אוועקגערויבט פאַר זיין אייגענער פערוואָרטונג די אַרבייט וואָס איז נויטיג פאַר דעם געברויך פון דער פאַמיליע. דער קריזיס איז אויך אויס־גענוצט געוואָרן צו לערנען די טעכטער פון די אַרבייטער נעהען אין זייערע אוי־

דער ווערטה פון דער אַרבייט־קראַפט איז געווען בעשטימט ניט נאָר דורך דער אַרבייט־צייט, וואָס איז געווען נויטיג צו דערהאַלטען דעם אינדיווידועלען דערוואַקסענעם אַרבייטער, נאָר דורך דער אַר־בייט־צייט, וואָס איז געווען נויטיג צו דערהאַלטען דעם אַרביי־טער'ס פאַמיליע. דערמיט וואָס די מאַשינעריע וואַרפט אויפ'ן אַרבייט־מאַרק אַלע מיטגליעדער פון דעם אַרבייטער'ס פאַמיליע, פערטיילט זי דעם ווערטה פון דעם מאַן'ס אַרבייט־קראַפט אויף זיין גאַנצער פאַמיליע. זי פערמינערט דעריבער דעם ווערטה פון זיין אַרבייט־קראַפט. איינקויפען אַ פאַמיליע, וואָס בעשטעהט למשל פון 4 אַרבייט־קרעפטען, קאָסט אפשר מעהר איידער עס האָט פריהער געקאָסט צו קויפען די אַרבייט־קראַפט פון דעם הויפט פון דער פאַמיליע, אָבער דערפאַר טרעטען איצט אַרויס 4 אַרבייט־טעג אויף דעם אָרט פון 1, און זייער פרייז פאַלט לפי ערך וויפיעל די מעהר־אַרבייט פון 4 איז מעהר איידער די מעהר־אַרבייט פון 1. כדי אַ פאַמיליע זאָל קאָנען לעבען, מוזען איצטער 4 געבען דעם קאַפּיטאַל ניט נאָר אַרבייט, נאָר מעהר־אַרבייט. אָט אַזוי פערגרע־סערט די מאַשינעריע גלייך פון אָנהויב אָן צוזאַמען מיט דעם מענש־ליכען מאַטעריאַל פון עקספּלואַטאַציע, וואָס איז דאָס אייגענטימ־ליכסטע עקספּלואַטאַציאָנס־פעלד פון קאַפּיטאַל,[121] אויך דעם גראַד פון דער עקספּלואַטאַציע.

גענע שולען. עס איז נויטיג געווען אַן אמעריקאַנער רעוואָלוציע און אַ וועלט־קריזיס, כדי די אַרבייטער־מיידלעך, וועלכע שפּינען פאַר דער גאַנצער וועלט, זאָלען זיך אויסלערנען נעהען!

[121] „די צאָהל פון אַרבייטער איז שטאַרק געוואַקסען, דורכדעם וואָס די אַרבייט פון מענער איז אין אַלץ אַ גרעסערער מאָס אַרויסגעשטופּט געוואָרן דורך דער אַרבייט פון פרויען, און דערהויפּט וואָס די אַרבייט פון דערוואַקסענע איז אַרויסגעשטופּט געוואָרן דורך דער אַרבייט פון קינדער. 3 מיידלעך פון 13 יאָהר, מיט אַ וואָכען־לוין פון 6 ביז 8 שילינג פערנעהמען דעם פּלאַץ פון אַ דערוואַק־סענעם מאַן מיט אַ וואָכען־לוין פון 18 ביז 45 שילינג." (Th. de Quincey, "The Logic of Political Economy", London 1845, p. 147.) אַזוי ווי געוויסע פונקציעס פון דער פאַמיליע, ווי צום ביישפּיעל זויגען און אויפּפּאַסען אויף קינדער א.אז.וו. קאָנען ניט אינגאַנצען אונטערדריקט ווערן, מוזען די מוטערס, וואָס קאַפּיטאַל קאָנפיסקירט פאַר זיך, דינגען מעהר אָדער וועניגער שטעל־פערטרעטער. די אַרבייטען, וואָס מוזען אָבגעטאָן ווערן פאַר דעם פאַ־

די מאַשינעריע רעוואָלוציאָנירט אויך פון גרונד אויס די פאָר־מעלע פערמיטלונג פון דער קאַפּיטאַל־שייכות — דעם קאָנטראַקט צווישען ארבייטער און קאַפּיטאַליסט. עס איז געווען די ערשטע השערה, אויפ׳ן באַזיס פון סחורה־אויסטויש, אַז דער קאַפּיטאַליסט און דער אַרבייטער טרעטען ארויס איינער לגבי דעם אַנדערן ווי פרייע פערזאָנען, ווי אונאָבהענגיקע סחורה־בעזיצער: איינער ווי אַ בעזיצער פון געלד און פּראָדוקציאָנס־מיטלען, דער אַנדערער ווי אַ בעזיצער פון ארבייט־קראַפט. אָבער איצטער קויפט דער קאַפּי־טאַל אונמינדיגע אָדער האַלב־מינדיגע. פריהער האָט דער אַרביי־טער פערקויפט זיין אייגענע אַרבייט־קראַפט, וועלכע ער אַלס פאָר־מעל פרייע פערזאָן האָט געהאַט אין זיין רשות. איצט פערקויפט ער ווייב און קינד. ער ווערט אַ שקלאַפּענהענדלער.[122] די נאָכ־

מיליאָן־געברויך, ווי נעהען, פעררינכטען זאַכען א.ד.ג. מוזען ערפילט ווערן דורך קויפען פאַרטיגע זאַכען. וואָס עס ווערט אויסגעגעבען וועניגער הויזליכע אַרבייט, גלייכט זיך אויס דורך גרעסערע געלד־אויסגאַבען. עס וואַקסען דעריבער די פּראָ־דוקציאָנס־קאָסטען פון אַן ארבייטער־פאַמיליע און גלייכען זיך אויס מיט דער גרעסערער הכנסה. אַ חוץ דעם ווערט נאָך אונמעגליך צו פיהרן עקאָנאָמיע און צוועקמעסיגקייט אין דער צוגרייטונג און פערניצונג פון די לעבענסמיטלען. וועגען אַט די פאַקטען, וואָס די אָפיציעלע פּאָליטישע עקאָנאָמיע פערבעהאַלט, קאָן מען געפינען אַ רייכען מאַטעריאַל אין די „רעפּאָרטס“ פון די פאַבריק־אינספּעקטאָרען, די „טשילדרענס עמפּלאָימענט קאָמישיאָן“ און דערהויפּט אין די „רעפּאָרטס אָן פּובליק העלטה“.

[122] אין געגענזאַץ צו דעם גרויסען פאַקט, אַז די דערוואַקסענע מענער־אַר־בייטער האָבען אויסגעקעמפט פון דעם קאַפּיטאַל די בעגרעניצונג פון די פרויען־און קינדער־ארבייט אין די ענגלישע פאַבריקען, געפינט מען נאָך אין די לעצטע בעריכטען פון דער „טשילדרענס עמפּלאָימענט קאָמישיאָן“ אמת־שוידערהאַפטיגע און דורכאויס שקלאַווענהענדלערישע כאַראַקטער־צייכענס פון די ארבייטער־על־טערן בנוגע צו דעם קינדער מסחר. דער קאַפּיטאַליסטישער פאַריסעער אָבער, ווי מען קאָן עס זעהן פון דיזעלביגע בעריכטען, קלאָגט אויף דער דאָזיגער בעס־טיאַליטעט, וועלכע ער האָט אַליין געשאַפען, פעראייביגט און עקספּלואַטירט, און וועלכע ער רופט זאָנסט אַן „די פרייהייט פון דער אַרבייט“. „די קינדער־אַרבייט איז צוגעצויגען געוואָרן אויסצוהעלפען... איצט מוזען זיי אַרבייטען פאַר זייער אייגענעם שטיקעל ברויט. אָהן דער קראַפט אויסצוהאַלטען אַזאַ ניט נאָך זייערע כחות אַנגעמאָסטענע אַנשטרענגונג, אָהן אונטעררינכט ווי צו פיהרן זייער צוקינפ־טיג לעבען, זיינען זיי אַריינגעוואָרפען געוואָרן אין אַ לאַגע, וועלכע איז פיזיש־

פראגע אויף קינדער־ארבייט איז אפט אפילו אין דער פארם גלייך צו דער נאכפראגע אויף נעגער־שקלאווען, ווי מיר זיינען געוועהנט געווען זיי צו לעזען אין אמעריקאנער צייטונגס־אנאנסען. „מען האט געצויגען מיין אויפמערקזאמקייט", זאגט צוםביישפיעל אן ענגלישער פאבריק־אינספעקטאר, „אויף אן אנאנסע אין דער לאקאלער צייטונג פון איינער פון די גרעסטע מאנופאקטור־שטעדט פון מיין דיסטריקט, וועלכע האט ענטהאלטען די פאלגענדע ווערטער: פערלאנגט 12 ביז 20 אינגלעך, ניט יונגער ווי די, וואס קאנען גילטען פאר 13 יאהר. לוין 4 שילינג א וואך, נאכצופרעגען א.אז.וו."[123] די פראזע „וואס קאנען גילטען פאר 13 יאהר" בעציהט זיך דערויף, וואס לויט דעם פאבריק־געזעץ מעגען קינדער אונטער 13 יאהר ארבייטען בלויז 6 שטונדען. אן אפיציעל אנערקענטער דאקטאר מוז בעשטעטיגען דעם עלטער פון דעם קינד. דער פאבריקאנט פערלאנגט, הייסט עס, אינגלעך, וועלכע זעהען אויס ווי זיי וואלטען שוין געווען 13 יאהר אלט. די פערקלענערונג אין דער צאהל פון קינדער אונטער 13 יאהר, וועלכע זיינען בעשעפטיגט געווארן פון די פאבריקאנטען, וואס צייגט זיך מאנכעסמאל ארויס שפרונגווייז און איבערראשט אונז אין דער ענגלישער סטאטיסטיק פון די לעצטע 20 יאהר, איז, לויט די עדות פון די פאבריק־אינספעקטארען גופא, די ארבייט פון די דאזיגע אפיציעלע דאקטוירים "Certifying Surgeons", וועלכע פערהעכערן די יאהרען פון די קינדער אין די אינטערעסען פון קאפיטאליסטישער עקספלואטאציע און דעם מסחר־בעדערפעניש פון די עלטערן. אין דעם טרויעריג־בעריהמטען לאנדאנער דיסטריקט פון בעטהנאל גרין ווערט יעדען מאנטאג און דיענסטאג אין דער פריה געהאלטען אן אפענער מארק

אוז מאראליש פערקומען. ... דער אידישער היסטאריקער, וואס בעשרייבט די צערשטערונג פון ירושלים דורך טיטוס, זאגט אז עס איז קיין וואונדער ניט וואס עס איז געקומען צו אזא שרעקליכער פערניכטונג, ווען אן אונמענשליכע מוטער האט געאפפערט איהר אייגענעם קינד, כדי צו שטילען איהר נאגענדען הונגער."
("Public Economy Concentrated", Carlisle 1833, p. 56.)

[123] א. רעדגראוו אין „רעפארטס אוו איספ. אוו פאקטאריעס, 31 אקטאבער 1858, ז. 40 און 41.

וואו קינדער פון 9 יאָהר אַלט אָן, פון ביידע געשלעכטער, פער־דינגען זיך אַליין צו די לאָנדאָנער זיידענס־מאַנופאַקטורען. „די געוועהנליכע בעדינגונגען זיינען 1 שילינג 8 פּענס א וואָך (וואָס געהערט צו די עלטערן) און 2 פּענס פאַר מיר אַליין מיט טהעע.“ די קאָנטראַקטען זיינען גילטיג נאָר אויף 1 וואָך. די סצענען און די שפּראַך אויף די דאָזיגע מערק זיינען באמת שוידערליך.[124] אין ענגלאַנד פּאַסירט נאָך ביז איצטער, אַז פרויען נעהמען אינגלעך פון „וואָירקהויז“ און פערדינגען זיי צו א וועלכען עס איז קונה פאַר 2 שילינג און 6 פּענס א וואָך.[125] ניט קוקענדיג אויפ'ן געזעץ ווערן נאָך ביז איצט אין גרויס־בריטאַניען פערקויפט פון זייערע אייגענע עלטערן וועניגסטענס 2000 אינגלעך אַלס לעבעדיגע קוי־מען־קעהרער מאַשינען. (הגם עס עקזיסטירן מאַשינען צו פערנעה־מען זייער פּלאַץ).[126] די רעוואָלוציע, וואָס די מאַשינעריע האָט געמאַכט אין דער רעכט־שייכות צווישען דעם קויפער און פערקוי־פער פון ארבייטס־קראַפט, אַזוי אַז דער גאַנצער מסחר האָט איצט פערלוירן אפילו דאָס אויסזעהן פון א קאָנטראַקט צווישען פרייע פּערזאָנען, האָט שפּעטער געגעבען דעם ענגלישען פּאַרלאַמענט א יורידישען באַזיס, וואָס האָט בערעכטיגט דאָס אריינמישען זיך פון שטאַאט אין דעם פאַבריק־עסק. אַזוי אָפט ווי דאָס פאַבריק־געזעץ בעשרענקט די קינדער־אַרבייט אין די פריהער ניט־בעריהרטע אינ־דוסטריע־צווייגען אויף 6 שטונדען, הויבט זיך באַלד אויף א יאָמער פון די פאַבריקאַנטען, וועלכע טענה'ן: א טייל עלטערן נעהמען אַרויס די קינדער פון די געזעצליך־רעגולירטע אינדוסטריען, כדי זיי צו פערקויפען אין אַזעלכע אינדוסטריען, וואו עס הערשט נאָך די „פרייהייט פון אַרבייט“, ד.ה. וואו קינדער פון 13 יאָהר זיינען געצוואונגען צו אַרבייטען ווי דערוואַקסענע, און קאָנען דעריבער פערקויפט ווערן טייערער. אַזוי ווי קאַפּיטאַל איז בטבע אַן אויס־גלייכער, דאָס הייסט ער פאָדערט אין אַלע ספערען פון דער פּראָ־

[124] „טשילד. עמפּ. קאָמ.“, 5טער רעפּאָרט, לאָנדאָן 1866, ז. 81.

[125] ד. ג. דריטער רעפּאָרט, לאָנדאָן 1864, ז. 53.

[126] ד. ג. 5טער רעפּאָרט, ז. 23.

דוקציאָן די גלייכהייט אין די בעדינגונגען פון אַרבייט־עקספּלואַטאַציע אַלס זיין מיטגעבוירן מענשען־רעכט, ווערט די געזעצליכע בעשרענקונג פון קינדער־אַרבייט אין איין אינדוסטריע־צווייג אַן אורזאַך פאַר דערזעלביגער בעשרענקונג אין אַנאַנדער צווייג.

עס איז שוין פריהער אָנגעצייגט געוואָרן אויף דער פיזישער פערדאַרבונג פון קינדער און יונגע פּערזאָנען, ווי אויך פון די אַרבייטער־פרויען, וואָס די מאַשינעריע האָט זיי אונטערוואָרפען צו דער עקספּלואַטאַציע פון קאַפּיטאַל, צוערשט דירעקט אין די פאַבריקען, וועלכע שפּראָצען אַרויס אויפ'ן באַזיס פון דער מאַשינעריע, און דערנאָך אינדירעקט אין אַלע איבעריגע צווייגען פון דער אינדוסטריע. מיר וועלען דעריבער זיך אָבשטעלען דאָ נאָר אויף איין פּונקט, אויף דער אונגעהויערער שטערבליכקייט פון אַרבייטער־קינדער אין זייערע ערשטע לעבענס־יאָהרען. אין ענגלאַנד זיינען פאַראַנען 16 רעגיסטראַציאָן־דיסטריקטען, וואו עס קומען פאָר, אין יעהרליכען דורכשניט אויף 100,000 לעבענדע קינדער אונטער 1 יאָהר אַלט, בלויז 9000 טויטענפעלען (אין איין דיסטריקט בלויז 7047), אין 24 דיסטריקטען—איבער 10,000 אָבער אונטער 11,000, אין 39 דיסטריקטען איבער 11,000 אָבער אונטער 12,000, אין 48 דיסטריקטען איבער 12,000 אָבער אונטער 13,000, אין 22 דיסטריקטען איבער 20,000, אין 25 דיסטריקטען איבער 21,000, אין 17 איבער 22,000, אין 11 איבער 23,000, אין האָאָ, וואָלווערהאַמפּטאָן, אַשטאָן אַנדער לײַן און פּרעסטאָן איבער 24,000, אין נאָטינגהאַם, שטאָקפּאָרט און בראַדפאָרד איבער 25,000, אין וויסביטש 26,000 און אין מאַנטשעסטער 26,125.[127] ווי אַן אָפיציעלע ערצטליכע אונטערזוכונג אין יאָהר 1861 האָט בעוויזען, איז אין דער הויכער מאָס פון שטערבליכקייט הויפּטזעכליך שולדיג, אַ חוץ אָרטיגע אורזאַכען, די בעשעפטיגונג פון די מוטערס אויסערן הויז און די פאָלגליכע פערנאַכלעסיגונג און שלעכטע בעהאַנדלונג פון די קינדער, צווישען אַנדערע: די ניט־פּאַסיגע נאַהרונג, צו־וועניג נאַהרונג, דאָס שטאָפּען מיט אָפּיום־מיקסטורען א.אַז.וו. דערצו די אוננאַטירליכע פערפרעמדונג צווישען די מוטערס און די קינדער, וועלכע ברענגט

[127] 6טער „רעפּאָרט אָז פּובליק העלטה“, לאָנדאָן 1864, ז. 34.

מיט אבזיכטליכע אויסהונגערונג און פערגיפטונג.[128] אין די אַגריקולטור־דיסטריקטען, „וואו אזוינע פרויען־בעשעפטיגונגען געפינען זיך אמוועניגסטען, איז דער גראַד פון שטערבליכקייט פערקעהרט דער נידעריגסטער." [129]

די אונטערזוכונג־קאָמיסיע פון 1861 האָט אָבער אויך ארויסגעבראַכט דעם אונדערוואַרטעטען רעזולטאַט, אַז אין איינינגע רייןאַגריקולטור דיסטריקטען, וואָס געפינען זיך ביים נאָרד־ים, איז די שטערבליכקייט פון קינדער אונטער 1 יאָהר אַלט כמעט אַזוי גרויס ווי אין די ערגסטע פאַבריק־דיסטריקטען. דר. יוליאַן האָנטער איז דעריבער בעאויפטראַגט געוואָרן אויסצופאָרשען די זאַך אין די ערטער גופא. זיין בעריכט איז אַריינגענומען געוואָרן אין דעם "Sixth Report on Public Health" [130] מען האָט ביז דאַן געדענקט, אַז מאַלאַריא און אַנדערע קראַנקהייטען, וואָס געפינען זיך אין נידעריגע און זומפּיגע ערטער, האָבען אַוועקגעריסען די יונגע לעבענס. די אונטערזוכונג האָט בעוויזען אַקוראַט דעם היפּך, און דאָס איז, „אַז דיזעלביגע אורזאַך, וואָס האָט פערטריבען די מאַלאַריא—דאָס, וואָס האָט פערוואַנדעלט דעם באָדען פון זומפּיגע בלאָטעס אין ווינטער און טרוקענע לאָנקעס אין זומער אויף פרוכטבערעס קאָרן־לאַנד, האָט געשאַפען די אונגעוועהנליך הויכע שטערבליכקייט פון די זויג־קינדער." [131] די 70 פּראַקטיצירענדע דאָקטוירים, וועלכע דר. האָנטער האָט אויסגעפרעגט אין יענע דיסטריקטען, זיינען געווען „וואונדערבאַר איינשטימיג" וועגען דעם פונקט. מיט

---

[128] „זי (די אונטערזוכונג פון 1861) צייגט איבעריגענס, אַז אונטער די בעשריבענע צושטאַנדען קומען אום פון איין זייט די קינדער דורך דער פערנאַכלעסיגונג און ניט־געהעריגער בעהאַנדלונג, וואָס זייערע מוטערס' בעשעפטיגונג אין די פאַבריקען ברענגט מיט, און פון דער אַנדער זייט פערלירען די מוטערס אין אַ שרעקליכען גראַד זייערע נאַטירליכע געפיהלען צו די קינדער. זיי אַהרט ניט שטאַרק ווען די קינדער שטאַרבען, און מאַנכעסמאַל.... נעהמען זיי אַליין דירעקטע מיטלען מיטצוברענגען זייער טויט." (ד. נ.)

[129] ד. נ. ז. 454.

[130] ד. נ. ז. 454 ביז 463.

[131] ד. נ. ז. 35, 455, 456.

דער רעוואָלוציע אין דער בעאַרבייטונג פון באָדען איז דאָרט אויך
איינגעפיהרט געוואָרן דער אינדוסטריעלער סיסטעם. „פּערהייראַ־
טעטע פרויען, וועלכע אַרבייטען אין חברותא צוזאַמען מיט מיידלעך
און אינגלעך, ווערן צוגעשטעלט דעם פערמער פאַר אַ בעשטימטער
סומע דורך אַ מאַן, וועלכער הייסט דער „קאָנטראַקטאָר“, וואָס
דינגט זיי גאַנצע חברות׳ווייז. די דאָזיגע חברות וואַנדערן אָפט
אַוועק מיילען־ווייט פון זייערע דערפער; מען טרעפט זיי אין דער
פריה און פאַרנאַכט אויף די דאָרפישע וועגען, אָנגעטאָן אין קורצע
אונטערקליידלעך מיט צוגעפּאַסטע רעק און שטיוועל, און אַמאָל
אויך אין הויזען; זיי זעהען אויס שטאַרק און געזונד אָבער פער־
דאָרבען דורך זייער געוועהנליכער אונמאָראַלישער פיהרונג, און
זיי אַהרט ניט פאַר די שעדליכע רעזולטאַטען, וואָס זייער חשק צו
אָט דעם טהעטיגען און אונאָבהענגיקען לעבען ברענגט זייערע אומ־
גליקליכע קינדער, וועלכע שמאַכטען אין דער היים.“ [132] אַלע ער־
שיינונגען פון די פאַבריק־דיסטריקטען ווידערהאָלען זיך דאָ, אויך,
און נאָך אין אַ העכערן גראַד: דער בעהאַלטענער קינדער־מאָרד און
די בעטויבונג פון די קינדער מיט אָפּיום־מיקסטורען.[133] „מיין בע־
קאַנטשאַפט מיט די דאָזיגע איבלען“, זאָגט דר. סיימאָן, דער ערצט־
ליכער בעאַמטער פון דעם ענגלישען פּריוווי־קאָונסיל [געהיימען
ראטה] און דער הויפּט־רעדאַקטאָר פון די בעריכטען איבער פּובליק
העלטה [פאָלקס־געזונדהייט], „מוז ענטשולדיגען די טיפע אַנגסט,
מיט וועלכער איך בעטראַכט יעדע גרויסע אינדוסטריעלע בעשעפ־
טיגונג פון דערוואַקסענע פרויען.“ [134] „עס וואָלט געווען אַ גליק“,

[132] ד. ג. ז. 456.

[133] דער געברויך פון אָפּיום פערשפּרייט זיך אַלץ מעהר צווישען די דער־
וואַקסענע אַרבייטער און אַרבייטערינען, אַזוי גוט אין די אַגריקולטור־דיסטריק־
טען, ווי אין די ענגלישע פאַבריק־דיסטריקטען. „טרייבען דעם פערקויף פון
אָפּיום־פּרעפּאַראַטען... איז דער צוועק פון אייניגע אונטערנעהמענדע גרויס־
הענדלער. די אַפּטייקערס בעטראַכטען עס אַלס זייער גאַנגבאַרסטען אַרטיקעל.
(ד. ג. ז. 459). זויג־קינדער, וועלכע קריגען אָפּיום, שרומפּען איין ווי קליינע
אַלטינקע מענשען אָדער ווי פערדאַרטע מאַלפּעס.“ (ד. ג. ז. 460) מען קאָן אין
דעם זעהן, ווי אינדיען און כינאַ זיינען זיך נוקם אין ענגלאַנד.

[134] ד. ג. ז. 87.

רופּט אויס דער פאַבריק־אינספּעקטאָר ר. בייקער אין אַ אָפיציע־לען בעריכט—„עס וואָלט באמת געווען אַ גליק פאַר די מאַנופאַקטור־דיסטריקטען פון ענגלאַנד, ווען יעדע פערהייראַטע פרוי, וואָס האָט אַ פאַמיליע, זאָל זיין פערבאָטען צו אַרבייטען אין וועלכער עס איז פאַבריק." [135]

די מאָראַלע פערדאָרבענקייט, וואָס נעהמט זיך פון דער קאַפּי־טאַליסטישער עקספּלואַטאַציע פון פרויען־ און קינדער־אַרבייט, איז אַזוי פאָלשטענדיג בעשריבען געוואָרן פון פ. ענגעלס אין זיין בוך „די לאַגע פון די אַרבייטענדע קלאַסען אין ענגלאַנד" און פון אַנ־דערע שרייבער, אַז איך וויל דאָ נאָר דערמאָנען וועגען דעם. די אינטעלעקטועלע פערוויסטונג אָבער, וואָס ווערט קינסטליך פּראָדו־צירט דורך דעם, וואָס מען פערוואַנדעלט נאָך ניט צייטיגע מענשען אין בלויזע מאַשינען צו פּראָדוצירן מעהרווערטה—און מען מוז שטאַרק אונטערשיידען דעם צושטאַנד פון דער נאַטירליכער אונ־וויסענהייט, וואָס לאָזט דעם גייסט ליעגען רויה, אָבער עס פער־דאַרבט ניט זיין ענטוויקלונגס־פעהיגקייט, זיין נאַטירליכע פרוכט־באַרקייט גופא—דער דאָזיגער צושטאַנד האָט ענדליך געצוואונגען אפילו דעם ענגלישען פּאַרלאַמענט צו מאַכען די עלעמענטאַרע ביל־דונג פאַר אַ געזעצליכען בעדינג אין אַלע אינדוסטריען, וועלכע זיינען אונטערוואָרפען דעם פאַבריק־געזעץ, פאַר קינדער אונטער 14 יאָהר אַלט, וואָס ווערן געברויכט „פּראָדוקטיוו". דער גייסט פון דער קאַפּיטאַליסטישער פּראָדוקציאָן לייכט קלאָר אַרויס פון דער נאַכלעסיגער רעדאַקציע פון די אַזויגערופענע ערציהונגס־פּאַראַ־גראַפען פון די פאַבריק־געזעצען; פון דעם, וואָס עס פעהלט אין די תקנות דער פּונקט וועגען דער אויפזיכט פון דער ממשלה איבער דעם דאָזיגען צוואַנג־אונטערריכט, און ממילא איז דער גאַנצער אויפטהו בלויז לפנים'דיג; פון דער אָפּאָזיציע פון די פאַבריקאַנ־טען אפילו אַנטקעגען אָט דעם אונטערריכט־געזעץ, און פון זייערע פּראַקטישע דריידלעך און קונצען איהם אויסצומיידען אינגאַנצען. „די געזעץ־געבונג אַליין פערדיענט געטאַדעלט צו ווערן, ווייל זי־

[135] רעפּאָרט עטצ. אָקטאָבער 1862, ז. 59. דער פאַבריק אינספּעקטאָר איז פריהער געווען אַ דאָקטאָר.

האט ארויסגעגעבן א בעטריגערישען געזעץ, וואס האט כלומר'שט געדארפט זארגען פאר דער ערציהונג פון די קינדער, אבער ענטהאלט ניט קיין איינציגע בעשטימונג, ווי אזוי דער דאזיגער צוועק זאל קאנען געזיכערט ווערן. עס בעשטימט גארנישט א חוץ דאס, אז די קינדער זאלען א געוויסע צאהל שטונדען (3 שטונדען) אין טאג איינגעשלאסען ווערן צווישען 4 ווענט פון א פלאץ, וועלכער רופט זיך די שוהלע, און אז דער וואס בעשעפטיגט דאס קינד מוז יעדע וואך בעקומען א כתב (סערטיפיקאט) אונטערגעשריבען פון א פערזאן, וואס רופט זיך שוהל־לעהרער אדער לעהרערין."[136] איידער דאס אמענדירטע פאבריק־געזעץ פון 1844 איז ארויסגעקומען פלעגט ניט זעלטען פאסירן, אז דער שיין וועגן שוהל־בעזוך איז געווען אונטערגעצייכענט מיט א קרייץ, ווייל דער לעהרער אליין האט ניט געקאנט שרייבען. „בעזוכענדיג אמאל ביי געלעגענהייט איינע פון אט די שוהלען, וואס שטעלען צו סערטיפיקאטען, בין איך אזוי ערשטוינט געווארן פון דער אונוויסענהייט פון דעם שוהל־לעהרער, אז איך האב איהם געפרעגט: איך בעט אייך, מיין הערר, קאנט איהר לעזען? זיין ענטפער איז געווען: „יא, עפעס" Summat [פערדארבען פון דעם ווארט Somewhat]. דערנאך האט ער צוגעלעגט אלס פערענטפערונג: „יעדענפאלס קען איך מעהר ווי מיינע שילער." בעת דער פארבערייטונג פון דעם געזעץ פון 1844 האבען די פאבריק־אינספעקטארען געבראנדמארקט דעם שענדליכען צושטאנד פון די פלעצער, וואס האבען זיך גערופען שוהלען און וואס זייערע סערטיפיקאטען האבען לויט'ן געזעץ געמוזט אנגענומען ווערן אלס גילטיגע. אלץ וואס זיי האבען אויסגעפיהרט איז געווען, אז זינט דעם געזעץ פון 1844 האבען „די ציפער אין דעם שוהל־סערטיפיקאט געמוזט אויסגעפילט ווערן אין דעם לעהרער'ס האנדשריפט, און ער מוז אויך אליין אונטערשרייבען זיין ערשטען און צווייטען נאמען."[137]

---

[136] לעאנארד הארנער אין „רעפארטס עטצ." פאר דעם 30טען יוני 1857, ז. 17.

[137] דערזעלבינער אין „רעפארטס עטצ." פאר דעם 31טען אקטאבער 1855, ז. 18 און 19.

סער דזשאהן קינקייד, א פאבריק־אינספעקטאר פון שאטלאנד, דערצעהלט פון עהנליכע ערפאהרונגען, וואס ער האט געהאט אין זיין אמט. „די ערשטע שוהלע, וואס מיר האבען בעזוכט, האט געהאלטען איינע א מרס. אנן קיללין. אויף מיין אויפפאדערונג זי זאל אויסלעגען איהר נאמען, האט זי גלייך געמאכט א פעהלער, אנהויבענדיג מיט א C; זי האט זיך אבער גלייך פעררינכט און נעזאגט, אז איהר נאמען פאנגט זיך אן מיט א K. ווען איך האב איבערגעקוקט איהר אונטערשריפט אין די ביכער פון שוהל־סערטי־פיקאטען, האב איך בעמערקט, אז זי לעגט אוים איהר נאמען פער־שיידען, און איהר האנדשריפט האט בעוויזען אהן א שום ספק, אז זי איז ניט פעהיג צו זיין א לעהרערין. זי האט אויך אליין צו־געגעבען, אז זי קאן ניט פיהרען דעם רעגיסטער.... אין א צווייטער שוהלע האב איך געפונען, אז דער שוהל־חדר איז געווען 15 פוס לאנג ביי 10 די ברייט, און האב אנגעצעהלט 75 קינדער, וועלכע האבען געבעקעט עפעס אומפערשטענדליכעס.“ [138] „אבער ניט נאר אין אזעלכע קלעגליכע לעכער קריגען די קינדער שוהל־סערטיפיקא־טען אהן א וועלכען עס איז אונטעררינכט; דען אין פילע שוהלען, וואו דער לעהרער האט גענוג בילדונג, קאן ער ביי זיין בעסטען ווי־לען גארניט אויפטאן מיט דער קאפ־פערטומלענדער כאפטע קינדער פון יעדען עלטער, פון 3 יאהר אן און העכער. זיין פרנסה, וועלכע איז א קלעגליכע אין בעסטען פאל, הענגט אינגאנצען אב פון די פענניעס, וואס ער בעקומט פון דער גרעסטער צאהל קינדער, וואס איז מעגליך אריינצוקוועטשען אין איין צימער. דערצו קומט נאך די קנאפע מעבלירונג פון דער שוהלע, דער דוחק אין ביכער און אנדערע לעהר־מאטעריאלען, און די נידערשלאגענדע ווירקונג פון דער געדריקטער, שווערער לופט אויף די ארימע קינדער אליין. איך בין געווען אין א סך אזוינע שוהלען, וואו איך האב געזעהען רייהען קינדער, וועלכע האבען אבסאלוט גארנישט געטאן, און דאס ווערט דערנאך אונטערגעשריבען אלס שוהל־בעזוך, און אזעלכע קינדער רעכענען זיך אין דער אפיציעלער סטאטיסטיק אלס ערצויגענע

---

[138] סער דזשאהן קינקייד אין „רעפארטס ע. פ.“ פאר דעם 31טען אקטאבער 1856, ז. 31 און 32.

Educated .“ [139] אין שאָטלאַנד זעהען די פאַבריקאַנטען ווי ווייט מעגליך ניט אָנצונעהמען קיין קינדער, וועלכע זיינען אונטער־וואָרפען דעם שוהל־בעזוך. „דאָס איז גענוג צו בעווייזען, ווי זעהר אונצופריעדען די פאַבריקאַנטען זיינען מיט דעם ערציהונג־געזעץ.“ [140] לעכערליך־שוידערהאַפטיג צייגט זיך אַרויס די דאָזיגע ערציהונג אין די קאַטון־דרוקערייען, וועלכע זיינען רעגולירט דורך אַ בעזונדערן פאַבריק־געזעץ. לויט די בעשטימונגען פון דעם געזעץ, „מוז יעדעם קינד, איידער ער ווערט בעשעפטיגט אין אַזאַ דרוקעריי, האָבען בעזוכט די שוהלע ווענינסטענס 30 טעג און ניט ווייניגער ווי 150 שטונדען אין די 6 מאָנאַט, וואָס זיינען פאָראיבער דירעקט פאַר דעם ערשטען טאָג פון זיין בעשעפטיגונג. אין משך פון זיין בעשעפטיגונג אין דער דרוקעריי מוז יעדעס קינד אויך בעזוכען די שוהלע 30 טעג און 150 שטונדען יעדען צווייטען זמן פון 6 מאָנאַט.... דער שוהל־בעזוך מוז פאָרקומען צווישען 8 אוהר אין דער פריה און 6 אוהר נאָכמיטאָג. אַ בעזוך פון ווע־ניגער ווי 2½ שטונדען אָדער מעהר פון 5 שטונדען אין דעמזעל־ביגען טאָג זאָל ניט פעררעכענט ווערן אַלס אַ טייל פון די 150 שטונדען. אונטער געוועהנליכע אומשטענדען בעזוכען די קינדער די שוהלע פאָרמיטאָג און נאָכמיטאָג פאַר 30 טעג צו 5 שטונדען אַ טאָג, און צום סוף פון די 30 טעג, ווען דער סך הכל פון 150 שטונדען, וואָס דאָס געזעץ פאָדערט, איז פאַרפול, אָדער צו בע־נוצען זייער אייגענעם אויסדרוק, ווען זיי האָבען „אָבגעמאַכט דעם בוך“, קעהרן זיי זיך אום צוריק אין דער דרוקעריי און אַרבייטען ווייטער 6 מאָנאַט, ביז עס קומט דער צווייטער זמן פון שוהל־בעזוך; דאַן געהען זיי ווידער אין שוהלע, ביז זיי „מאַכען אָב דעם בוך“.... פיעלע קינדער, וועלכע האָבען בעזוכט די שוהלע די 150 שטונדען, וואָס דאָס געזעץ פאָדערט, און האָבען דערנאָך געאַרבייט 6 מאָנאַט אין דער דרוקעריי, ווייסען אַזוי ווענינ ווען זיי קעהרן זיך צוריק אין שוהלע, וויפיעל זיי האָבען געוואוסט אין

[139] לעאָנאַרד האָרנער אין „רעפּאָרטס עטצ.“, 1857, ז. 17 און 18.

[140] סער דזש. קינקייד אין „רעפּאָרטס עטצ.“, 1856, ז. 66.

אנה.יב.... זיי האבען נאטירליך ווידער פערגעסען אלץ וואס זיי האבען אויסגעלערנט אין דעם פריהערדיגען שוהל־בעזוך. אין אנ־דערע קאטון־דרוקערייען הענגט דער שוהל־בעזוך גאר אינגאנצען אב פון די געשפעטליכע פאדערונגען פון דער פאבריק. די נויטיגע צאהל שטונדען ווערט אויסגעפילט אין משך פון דעם 6 חדשים־דיגען זמן אויף אבצאהלונגען, פון 3 ביז 5 שטונדען אויף אמאל, וועלכע האבען זיך געקאנט אויסציהען אויף די גאנצע 6 מאנאט. צום ביישפיעל, איין טאג בעזוכט דאס קינד די שוהלע פון 8 ביז 11 אוהר אין דער פריה, אן אנדער טאג פון 1 ביז 4 נאכמיטאג, דערנאך עטליכע טעג נאכאנאנד גארניט און מיט אמאל ווידער פון 3 ביז 6 אוהר נאכמיטאג; דאן קומט ער נאכאנאנד דריי־פיער טעג אדער אפשר א גאנצע וואך און פערשווינדט ווידער אויף 3 וואכען אדער א גאנצען מאנאט, און קומט צוריק עטליכע צוואנ־צעג טעג אויף א פאר אבגעשפארטע שטונדען, ווען צופעליג זיין באלעבאס נויטיגט זיך ניט אין איהם. אט אזוי ווערט דאס קינד ארומגעשליידערט, אזוי צו זאגען, הין און צוריק, פון דער שוהלע אין דער פאבריק און פון דער פאבריק אין דער שוהלע, ביז עס קלייבט זיך אן די סומע פון 150 שטונדען.[141] דורך דעם גרויסען (איבערוויעגענדען) צוגאב פון קינדער און פרויען צו דעם קאמבי־נירטען ארבייט־פערזאנאל, צוברעכט די מאשינעריע לסוף דעם ווי־

---

[141] א. רעדגראוו אין „רעפארטס עטצ.", אקטאבער 1857, ז. 41 און 42. אין די ענגלישע אינדוסטריע־צווייגען, וואו דער אייגענטליכער פאבריק־אקט (ניט דאס געזעץ פון די „פרינט־ווארקס", וואס מיר האבען געבראכט אין טעקסט) הערשט פון א לענגערער צייט, זיינען די שטערונגען צו די ערציהונגס־פאראגראפען אין די לעצטע יאהרען בעזייטיגט געווארען ביז א געוויסען גראד. אין די אינדוסטריען, וואס זיינען ניט אונטערווארפען דעם פאבריק־געזעץ, הערשט נאך זעהר די מיינונג פון דעם גלאז־פאבריקאנט דזש. געדדעס, וועלכער האט געגעבען צו פערשטעהן דעם אונטערזוכונגס־קאמיסאר וואייט, אז „ווי ווייט איך קאן זעהן, איז די גרעסערע מאס בילדונג, וואס א טייל פון די ארבייטער געניעסט די לעצטע יאהרען, א שלעכטע זאך. עס איז געפעהרליך, ווייל עס מאכט זיי צופיעל אונאבהענגיק." "Children's Employment Commission", 4th Report 1865, p. 253.

דערשטאנד, וואס דער מאן־ארבייטער אין דער מאנופאקטור האט נאך געשטעלט אנטקעגען דער דעספאטיע פון קאפיטאל.[142]

ב) פערלענגערונג פון דעם ארבייטס־טאג.

אויב די מאשינעריע איז דער מעכטיגסטער מיטעל צו פערגרעסערן די פראדוקטיוויטעט פון דער ארבייט, דאס הייסט צו פערקירצען די ארבייט־צייט, וואס איז נויטיג צו פראדוצירן א סחורה, ווערט זי, אלס טרעגער פון קאפיטאל, קודם אין די אינדוסטריען, וועלכע זי פערכאפט דירעקט, דער מעכטיגסטער מיטעל צו פערלענגערן דעם ארבייטס־טאג אריבער אלע נאטירליכע גרעניצען. פון איין זייט בעשאפט זי נייע בעדינגונגען, וואס גיבען דעם קאפיטאל די מעגליכקייט לויז צו לאזען די לייצעס פון אט דער שטענדיגער טענדענץ זיינער, פון דער אנדער זייט שאפט זי נייע מאטיוון צו פערשארפען זיין הייסען הונגער נאך פרעמדער ארבייט.

קודם פערזעלבשטענדיגט זיך אין דער מאשין די בעוועגונג און די ווערק־טהעטיגקייט פון דעם ארבייטס־מיטעל אנטקעגען איבער דעם ארבייטער. דער ארבייטס־מיטעל ווערט אן און פאר זיך א אינדוסטריעלער „פערפעטואום מאבילע“ [א זאך, וואס בעוועגט זיך אהן אויפהער], וועלכער וואלט כסדר פראדוצירט אהן אן אונטערברעכונג, ווען ער וואלט זיך ניט אנגעשטויסען אויף געוויסע נאטור־בעגרעניצונגען אין זיין מענשליכען געהילף: אין

---

[142] „הערר ע., א פאבריקאנט, דערצעהלט מיר, אז ער בעשעפטיגט אויסשליסליך פרויען ביי זיינע מעכאנישע וועבשטוהלען. ער ציהט פאר פערהייראטע פרויען, איבערהויפט אזעלכע, וועלכע האבען צו הויז א פאמיליע, וואס הענגט אב פון זייער שטיצע. זיי זיינען פיעל מעהר אויפמערקזאם און לאזען זיך ביכער לערנען איידער אונפערהייראטע, און זיינען געצוואונגען זיך אנצושטרענגען מיט אלע כחות, כדי צו פערדיענען אויף די נויטווענדיגע לעבענסמיטלען. אט אזוי ווערען די טוגענדען, די אייגענטימליכע טוגענדען פון דעם פרויען־כאראקטער, אויסגענוצט צו זייער שאדען; אט אזוי ווערט אלץ, וואס איז זיטליך און צארט אין זייער נאטור, געמאכט צום מיטעל פון זייער שקלאפעריי און זייערע ליידען.“ ("Ten hours Factory Bill". The Speech of Lord Ashley, March 15, 1844, p. 20.)

דעם מענשענ'ס שוואכען קערפער און זיין איינגענווילען. אלס קא־פיטאל—און אלס אזעלכער בעזיצט דער אויטאמאט [די מאשין] אין דעם קאפיטאליסט א בעוואוסטזיין און א ווילען—איז ער דער־ריבער בעלעבט פון דעם טריעב איינצוצוימען ביז צו א מינימום דעם ווידערשטאנד פון דעם אנטקעגען־שטרעבענדען אבער עלאס־טישען מענשליכען נאטור־גרעניץ.[143] דער דאזיגער ווידערשטאנד איז שוין סיי־ווי פערקלענערט דורך דער כלומר'שטדיגער לייכטקייט פון דער ארבייט אויף דער מאשין און דורך דעם בויגזאמערן און מעהר־צופאסיגען עלעמענט פון פרויען־ און קינדער־ארבייט.[144]

די פראדוקטיוויטעט פון דער מאשינעריע שטעהט, ווי מיר האבען געזעהן, אין א פערקעהרטער פראפארציע צו דער גרויס

---

[143] „זינט דער אלגעמיינער איינפיהרונג פון קאסטשפיעליגע מאשינען איז די מענשליכע קראפט געטריבען געווארן ווייט אריבער איהר דורכשניטליכער לייס־טונג־פעהיגקייט." (Robert Owen, "Observations on the Effects of the Manufacturing System", 2d Ed., London 1817.)

[144] די ענגלענדער, וועלכע בעטראכטען גערן די ערשטע ערשיינונגס־פארם פון א זאך אלס דעם גרונד פון דער זאך, גיבען אפט אן אלס אורזאך פון דער לאנגער ארבייט־צייט אין די פאבריקען די גרויסע צאהל קינדער, וואס קאפיטאל האט אין אנהויב פון דעם פאבריק־סיסטעם גערויבט ווי א הערד פון די ארמען־הייזער און ווייזען־הייזער, און דורך וועלכע ער האט זיך איינגעשאפט א גאנץ ווילענ־לאזען מענשען־מאטעריאל. אזוי זאגט צ.ב.ש. פיעלדען, אליין אן ענגלישער פאבריקאנט: „עס איז קיין ספק ניט, אז די פערלענגערונג פון דער ארבייט־צייט איז געקומען דורכדעם, וואס הילפלאזע קינדער פון די פערשיידענסטע טיילען פון לאנד זיינען אין א גרויסער צאהל געשטעלט געווארן אין רשות פון די אונטערנעהמער, אזוי אז זיי זיינען געווארן אונאבהענגיק פון די ארבייטער. און נאכדעם ווי זיי האבען שוין איינמאל, מיט דער הילף פון אט דעם עלענדען מאטעריאל, וואס זיי האבען זיך פערשאפט אויף אזא אופן, איינגעפיהרט די לאנגע ארבייט־צייט אלס א געוועהנהייט, האבען זיי זי לייכט געקאנט ארויפ־צווינגען אויף זייערע נאכבארען." (J. Fielden, "The Curse of the Factory System", London 1836, p. 11.) בנוגע פרויען־ארבייט זאגט פאבריק־אינ־ספעקטאר סאנדערס אין דעם פאבריק־ראפארט פון 1844: צווישען די ארביי־טערינען זיינען פאראן פרויען, וועלכע ארבייטען וואכען נאכאנאנד, מיט דער אויסנאהם פון עטליכע טעג, פון 6 אוהר אין דער פריה ביז 12 ביינאכט, מיט וועניגער ווי 2 שטונדען פאר מאהלצייטען; אזוי אז 5 טעג אין וואך בלייבט זיי נאר 6 שטונדען פון די 24 אויף צו געהן צו דער ארבייט און פון דער ארבייט און אויף אויסצורוהען זיך אין בעט."

פון דעם ווערטה־טייל, וואס זי טראגט אריבער אויף דעם פראדוקט, וואס לענגער די פעריאדע, אין וועלכער זי פונקציאנירט, אלץ גרע־סער איז די מאסע פראדוקטען, אויף וועלכער עס פערטיילט זיך דער ווערטה, וואס זי גיט־צו, און אלץ קלענער איז דער ווערטה־טייל, וואס זי איז מוסיף צו דער איינצעלנער סחורה. די אקטיווע לעבענס־פעריאדע פון דער מאשינעריע איז אבער גאנץ קלאר בע־שטימט דורך דער לענג פון דעם ארבייטס־טאג, אדער דורך דעם דויער פון דעם ארבייט־פראצעס, גע'כפל'ט אויף דער צאהל טעג, אין וועלכע ער געהט אן.

די אבניצונג פון דער מאשין איז בשום אופן ניט מאטעמאטיש פראפארציאנעל צו דער צייט פון איהר בענוצונג.[144*] און ווען אפילו דאס וואלט יא געווען אזוי, נעהמט ארום א מאשין, וואס דיענט 16 שטונדען א טאג אין משך פון 7½ יאהר, פונקט אזא גרויסע פראדוקציאנס־פעריאדע, ווי דיזעלביגע מאשין, וואס דיענט נאר 8 שטונדען א טאג אין משך פון 15 יאהר, און גיט אויך ניט צו מעהר ווערטה צו דעם סך הכל פון פראדוקט. אין דעם ערשטען פאל וואלט אבער דער ווערטה פון דער מאשין טאפעלט אזוי שנעל רעפראדוצירט געווארן, ווי אין דעם לעצטען פאל, און דער קאפי־טאליסט וואלט דורך איהר איינגעשלונגען אין 7½ יאהר אזויפיעל מעהרווערטה, ווי אין דעם אנדער פאל אין 15 יאהר.

די מאטעריעלע אבניצונג פון א מאשין איז א טאפעלטע. איין אבניצונג נעהמט זיך פון איהר געברויך, ווי געלד־מטבעות ניצען זיך אב דורך זייער צירקולאציע; די אנדערע נעהמט זיך פון ניט־געברויך, ווי א ניט־טהעטיגער שווערד ווערט פערראסט אין שייד.

[144*] אויפ'ן גליון פון מארקס'עס האנד־עקזעמפלאר פון דער ערשטער אויפ־לאגע שטעהט די פאלגענדע בעמערקונג: דאס איז אויך ריכטיג בנוגע די אנ־דערע אויסגאבען, וואס זיינען פערבונדען מיט דער מאשינעריע. צום ביישפיעל: „יעדער פאבריקאנט ווייס, אז ווען ער דארף איינהייצען די דאמף־מאשין, קאסט איהם פונקט אזויפיעל צו שאפען דאמף פאר 3 שטונדען ווי פאר 4.... דערפון נעהמט זיך (פאר אייזענבאהנען) א קליינער איינשפאר אין ברען־מאטעריאל, ווען דער צוג לויפט א גרויסען מרחק." ("Royal Commission on Railways", London 1867. Evidence, n. 176) K.

דאָס ווערט זי פֿערצעהרט פֿון די נאַטור־עלעמענטען. דער ער־
שטער אופֿן פֿון אָבניצונג שטעהט מעהר אָדער ווייניגער אין די־
רעקטער שייכות צו איהר געברויך, דער אַנדער אופֿן שטעהט אין
אַ געוויסען גראַד אין אַ פֿערקעהרטער פּראָפּאָרציע צו איהר
געברויך.[145]

אַ חוץ דער מאַטעריעלער אָבניצונג, קאָן אַ מאַשין אויך ליידען,
אַזוי צו זאָגען, אַ מאָראַלע אָבניצונג. זי פֿערלירט טוישווערטה אין
דעם ערך, וואָס מאַשינען פֿון דערזעלביגער קאָנסטרוקציע קאָנען
ווּאָלוועלער רעפּראָדוצירט ווערן, אָדער ווען עס קומען ארויס בע־
סערע מאַשינען, וואָס קאָנקורירן מיט איהר.[146] אין ביידע פֿעלען
מעג זי נאָך זיין ווי יונג און לעבענסקרעפֿטיג, איז איהר ווערטה
שוין ניט מעהר בעשטימט דורך דער אַרבייט־צייט, וואָס איז פּאַק־
טיש פֿערקערפּערט אין איהר, נאָר דורך דער אַרבייט־צייט, וואָס
איז נויטווענדיג צו רעפּראָדוצירן איהר אליין אָדער די בעסערע
מאַשין. זי פֿערלירט אויף דעם אופֿן מעהר אָדער ווייניגער פֿון
איהר ווערטה. וואָס קירצער עס איז די פּעריאָדע, אין וועלכער
איהר גאַנצער ווערטה ווערט רעפּראָדוצירט, אַלץ קלענער איז די
געפֿאַהר פֿון איהר מאָראַל אָבניצונג, און וואָס לענגער דער אַר־
בייטס־טאָג, אויף אַזויפֿיעל קירצער איז יענע פּעריאָדע. גלייך נאָך
דעם ערשטען איינפֿיהר פֿון מאַשינעריע אין וועלכען עס איז פּראָ־
דוקציאָנס־צווייג קומען באַלד איינע נאָך די אַנדערע נייע מע־
טאָדען ווי אַזוי צו רעפּראָדוצירן זיי ווּאָלוועלער[147] און פֿערבעסע־

---

[145] „אונטהעטיגקייט פֿעראורזאַכט אַ שעדיגונג פֿון די עמפּינדליכע טיילען פֿון דעם געטריעב פֿון דער מעטאַלענער מאַשינעריע. (Ure, "Philosophy of Manufacture", p. 28')

[146] דער שוין פֿריהער דערמאַנטער „מאַנטשעסטער שפּינער" (אין „טיימז" פֿון 26טען נאָוועמבער 1862) רעכענט אויס צווישען די קאָסטען פֿון דער מאַ־שינעריע: „זי (די רשימה פֿאַר דער אָבניצונג פֿון דער מאַשינעריע) מוז אויך דעקען דעם היזק, וועלכער נעהמט זיך כּסדר דערפֿון, וואָס איידער די מאַשינען זיינען נאָך פּאַקטיש פֿערברויכט, ווערן זיי שוין ארויסגעשטופּט דורך נייע און בעסערע קאָנסטרוקציעס."

[147] מען רעכענט בכלל, אַז אויפֿבויען דעם ערשטען עקזעמפּלאַר פֿון אַ ניי־ערפֿונדענער מאַשין קאָסט אומגעפֿעהר פֿינף מאָל אַזויפֿיעל ווי אויפֿבויען דעם

רונגען, וועלכע גרייפען אָן ניט נאָר איינצעלנע טיילען און אַפּאַ־ראַטען, נאָר איהר גאַנצע קאָנסטרוקציע. אין איהר ערשטער לע־בענס־פעריאָדע ווירקט דעריבער אַט דער ספּעציעלער מאָטיוו צו פערלענגערן דעם ארבייטס־טאָג אַמשטאַרקסטען.[148]

ווען אַלע אַנדערע אומשטאַנדען בלייבען דיזעלביגע און די לענג פון ארבייטס־טאָג איז אַ בעשטימטע, פאָדערט די עקספּלואַ־טאַציע פון אַ פערטאָפּעלטער צאָהל ארבייטער אַ פערטאָפּלונג פון דעם טייל קאָנסטאַנטען קאַפּיטאַל, וואָס ליגט אין מאַשינעריע און געביידען, אַזוי גוט ווי פון דעם קאַפּיטאַל, וואָס איז אויסגעלעגט אין רויה־מאַטעריאַל, הילף־שטאָפען א.אז.וו. ווערט דער ארבייטס־טאָג פערלענגערט, שפּרייט זיך אויס דער מאַסשטאַב פון דער פּראָ־דוקציאָן, בעת דער טייל קאַפּיטאַל, וואָס איז אריינגעלעגט אין מאַ־שינעריע און געביידען, בלייבט אומפערענדערט.[149] ניט נאָר וואַקסט דורך דעם דער מעהרווערטה, נאָר עס ווערן אויך קלענער די נויט־ווענדיגע אויסלאַגען אויף ארויסצוקריגען דעם מעהרווערטה. דאָס

צווייטע. (Babbage, "On the Economy of Machinery", London 1832, p. 211.)

[148] „זינט איניגע יאָהר זיינען אין דער פאַבריקאַציע פון טיול געמאַכט געוואָרן אַזוינע וויכטיגע און צאָהלרייכע פערבעסערונגען, אַז אַ מאַשין נאָך גאָר אין אַ גוטען צושטאַנד, וואָס האָט לכתחילה געקאָסט 1200 פונט סטערלינג, איז פערקויפט געוואָרן עטליכע יאָהר שפּעטער פאַר 60 פונט סט.... די פערבעסע־רונגען זיינען געקומען אַזוי געשווינד נאָך די אַנדערע, אַז מאַשינען זיינען געבליבען ניט פערענדיגטע ביי די מאַשינען־בויער, ווייל זיי זיינען שוין פער־עלטערט געוואָרן דורך גליקליכערע ערפינדונגען.“ אין דער דאָזיגער שטורם און דראַנג פעריאָדע האָבען דעריבער די טיול־פאַבריקאַנטען באַלד אויסגעצויגען די אָנפאַנגליכע ארבייט־צייט פון 8 שטונדען אויף 24 שטונדען מיט אַ טאָפּעלטער רייהע ארבייטער. (דאָרט גופא, ז. 233.)

[149] „עס פערשטעהט זיך אַליין, אַז אין דעם שטייגען און פאַלען פון די פערהעלטענישען פון מאַרק, און בעת די נאָכפראַגע ווערט גרעסער אָדער קלענער, קומען פאַר געלעגנהייטען, ווען דער פאַבריקאַנט קאָן פערווענדען אַ צוגעגעבענעם צירקולירענדען קאַפּיטאַל, ניט מוזענדיג פערווענדען קיין צוגעגעבענעם פיקסען קאַפּיטאַל... ווען עס קאָנען אויסגעאַרבייט ווערן צוגעגעבענע מאַסען רויה־מאַ־טעריאַל, ניט פערגרעסערענדיג דעם אויסלאַג אויף געביידען און מאַשינעריע.“ (R. Torrens, "On Wages and Combination", 1834, p. 36.)

קומט אפילו מעהר אָדער ווענינער פאַר ביי יעדער פערלענגערונג פונ'ם ארבייטס־טאָג, אין דעם פאַל אָבער קומט עס ארויס מעהר בולט, ווייל דער טייל קאפּיטאַל, וואָס איז פערוואַנדעלט אין דעם אַרבייט־מיטעל, וועגט איבערהויפּט מעהר אריבער.[150] די ענטוויק־לונג פון דער מאַשין־פּראָדוקציאָן בינדט וואָס ווייטער אַלץ אַ גרעַ־סערן טייל קאפּיטאַל אין אַ פאָרם, אין וועלכער ער קאָן, פון איין זייט, כסדר פערמעהרן זיין ווערטה, און פון רער אַנדער זייט פערלירן געברויך־ווערטה און טויש־ווערטה, וויבאַלד זיין בעריהַ־רונג מיט דער לעבענדיגער אַרבייט ווערט איבערגעריסען. „ווען אַן ערד־אַרבייטער", האָט הערר אַשוואָרטה, אַן ענגלישער באַוועל־מאַגנאַט, געלערנט דעם פּראָפעסאָר נאַסאו וו. סיניאָר, „לעגט אַוועק אויף אַ ווײַלע זיין גראָב־אייזען, מאַכט ער נוצלאָז פאַר דער דאָ־זיגער צייט אַ קאַפּיטאַל פון 18 פּענס. ווען אָבער איינער פון אונזערע מענשען, (דאָס הייסט פון די פאַבריק־אַרבייטער) פער־לאָזט די פאַבריק, מאַכט ער נוצלאָז אַ קאַפּיטאַל, וואָס האָט גע־קאָסט 100,000 פונט סטערלינג."[151] דענקט נאָר! אַ קאַפּיטאַל, וואָס האָט געקאָסט 100,000 פונט סט. זאָל מען „נוצלאָז" מאַכען אפילו אויף איין אויגענבליק! עס איז דאָך ווירקליך הימעלשרייענד, אַז איינער פון אונזערע מענשען זאָל איבערהויפּט ווען עס איז פערלאָזען די פאַבריק! דער וואַקסענדער אומפאַנג פון דער מאַ־שינעריע, ווי סעניאָר, וואָס האָט זיך געלערנט ביי אַשוואָרטה'ן, זעהט איין, מאַכט אַ שטענדיג וואַקסענדע פערלענגערונג פון דעם אַרבייטס־טאָג „ווינשענסווערטה".[152]

---

[160] דער דערמאַנטער אומשטאַנד איז טעקסט ווערט דערמאַנט נאָר פון וועגען דער פאַלשטענדיגקייט פונ'ם געדאַנק, וואָרים די ראַטע פון פּראָפיט, ד.ה. די שייכות פון מעהרווערטה צו דעם גאַנצען אויסגעלעגטען קאפּיטאַל, וועל איך ערשט בעהאַנדלען אין דריטען בוך.

[151] Senior, Letters on the Factory Act, London 1837, p. 31, 14.

[152] „דאָס, וואָס דער פיקסער קאַפּיטאַל וועגט אריבער דעם צירקולירענדען קאַפּיטאַל . . . מאַכט לאַנגע אַרבייט־שטונדען ווינשענסווערטה." מיט דעם פער־גרעסערטען אומפאַנג פון דער מאַשינעריע א.אז.וו. „ווערט דער מאָטיוו צו פער־לענגערן די אַרבייט־צייט, אַלס דער איינציגער מיטעל צו מאַכען פּראָפיטאַבעל

די מאשין פּראָדוצירט רעלאַטיווען מעהרווערטה ניט נאָר דורכדעם, וואָס זי פערקלענערט דירעקט דעם ווערטה פון דער ארבייט־קראַפט און מאַכט זי אינדירעקט וועלוועלער, וויל זי מאַכט וועלוועלער די סחורות וואָס רעפּראָדוצירן די ארבייט־קראַפט, נאָר אויך דורכדעם, וואָס זי, די מאַשין, ביי איהר ערשטען ספּאָראַדישען [וואו־ניט־וואו] איינפיהר, פערוואַנדעלט די ארבייט, וואָס דער מאַשינענבעזיצער פערברויכט, אין פּאָטענצירטע ארבייט [ארבייט פון א העכערן גראַד], וואָס זי דערהויבט דעם געזעלשאַפטליכען ווערטה פון דעם מאַשין־פּראָדוקט איבער זיין אינדיווידועלען ווערטה, און גיט אויף דעם אופן דעם קאפּיטאַליסט די מעגליכקייט צו פערבייטען (ערזעצען) דעם ווערטה פון א טאָג ארבייט־קראַפט דורך א קלענערן ווערטה־טייל פון דעם טאָג־פּראָדוקט. אין דער דאָזיגער איבערגאַנג־פּעריאָדע, ווען די מאַשין־פּראָדוקציאָן איז נאָך א מין מאָנאָפּאָל, זיינען די פּראָפיטען אונגעוועהנליך גרויס, און דער קאפּיטאַליסט זוכט וואָס מעהר צו עקספּלואַטירן די דאָזיגע „ערשטע צייט פון דער יונגער ליעבע" דורך דער מעגליכסט־גרעסטער פערלענגערונג פון דעם ארבייטס־טאָג. די גרויס פון די פּראָפיטען שאַרפט דעם הייסען הונגער נאָך מעהר פּראָפיטען.

מיט דער פעראַלגעמיינערונג פון דער מאַשינעריע אין דעמזעלביגען פּראָדוקציאָנס־צווייג פאַלט ארונטער דער געזעלשאַפטליכער ווערטה פון דעם מאַשין־פּראָדוקט ביז צו זיין אינדיווידועלען ווערטה, און עס צייגט זיך ארויס די קראַפט פון'ם געזעץ, אז דער מעהרווערטה נעהמט זיך ניט פון די ארבייט־קרעפטען, וועלכע דער קאפּיטאַליסט האָט פערביטען (ערזעצט) דורך דער מאַשין, נאָר פערקעהרט, פון די ארבייט־קרעפטען, וואָס ער בעשעפטיגט ביי דער

די גרויסע מאסע פון דעם פיקסען קאפּיטאל, אלץ מעהר דרינגענד." (דארט גופא, ז. 11 ביז 13.) „עס זיינען פאראן פערשיידענע אויסלאגען אין א פאבריק, וועלכע בלייבען אלעמאל דיזעלביגע, סיי די פאבריק ארבייט מעהר, סיי ווייניגער צייט, צום ביישפּיעל דירה־געלד, לאקאלע און אלגעמיינע שטייערן, פייער־פערזיכערונג, שכירות פאר פערשיידענע שטענדיגע ארבייטער, אבניצונג פון דער מאשינעריע און פערשיידענע אנדערע הוצאות, וואס זייער פּראפּארציע צום פּראָפיט וואקסט אין אַמזועלביגען ערך ווי דער אומפאנג פון דער פּראדוקציאָן ווערט קלענער." (רעפּארטס עטצ.", 31טער אקטאבער 1862, ז. 19.)

מאשין. דער מעהרווערטה נעהמט זיך נאָר פון דעם וואריאבלען טייל פון קאפּיטאל, און מיר האָבען געזעהן, אז די מאסע פון מעהר־ווערטה ווערט בעשטימט דורך צוויי פאקטאָרען: די ראטע פון דעם מעהרווערטה און די צאָהל ארבייטער, וואס זיינען בעשעפטיגט אין דערזעלבינער צייט. ווען די לענג פון'ם ארבייטס־טאָג איז א בעשטימטע, ווערט די ראטע פון דעם מעהרווערטה בעשטימט דורך דער פּראָפּאָרציע, אין וועלכער דער ארבייטס־טאָג צוטיילט זיך אין נויטווענדיגע ארבייט און מעהר־ארבייט. די צאָהל פון די גלייכ־צייטיג־בעשעפטיגטע ארבייטער העננגט אָב פון איהר זייט פון דער פּראָפּאָרציע פון דעם וואריאבלען טייל קאפּיטאל צו דעם קאָנסטאַנ־טען טייל. עס איז דעריבער קלאָר, אז די מאשין־פּראָדוקציאָן, ווי־פיעל זי זאָל ניט, דורך א פערגרעסערונג פון דער פּראָדוקטיוו־קראפט פון דער ארבייט, אויסציהען די מעהר־ארבייט אויפ'ן חשבון פון דער נויטווענדיגער ארבייט, קאָן זי ארויסברענגען אָט דעם רע־זולטאט נאָר דורכדעם, וואס זי פערקלענערט די צאָהל ארבייטער, וועלכע א געוויסער קאפּיטאל בעשעפטיגט. זי פערוואנדעלט איין טייל פון קאפּיטאל, וועלכער איז פריהער געווען וואריאבעל, דאס הייסט, וועלכער האט זיך פערביטען אויף לעבעדיגער ארבייט־קראפט, אין מאשינעריע, הייסט עס אין קאָנסטאנטען קאפּיטאל, וואס פּראָדוצירט ניט קיין מעהרווערטה. עס איז אונמעגליך, צום ביישפּיעל, ארויסצוקוועטשען פון 2 ארבייטער אזויפיעל מעהר־ווערטה ווי פון 24. ווען יעדער איינער פון די 24 ארבייטער גיט פון 12 שטונדען נאָר 1 שטונדע מעהר־ארבייט, גיבען זיי צוזאמען 24 שטונדען מעהר־ארבייט, בעת די גאנצע ארבייט פון די 2 אר־בייטער בעטרעפט ניט מעהר ווי 24 שטונדען. אין דער אָנווענדונג פון מאשינעריע צו פּראָדוצירן מעהרווערטה ליעגט אַלזאָ אַן אימאַ־נענטער ווידערשפּרוך, וואָרים פון די צוויי פאקטאָרען פון מעהר־ווערטה, וואס א קאפּיטאל פון א געוויסער גרויס ברענגט ארויס, פערגרעסערט זי דעם איין פאקטאָר, די ראטע פון מעהרווערטה, נאָר דורכדעם וואס זי פערקלענערט דעם אנדער פאקטאָר, די צאָהל אר־בייטער. אָט דער אימאנענטער ווידערשפּרוך טרעט ארויס אזוי באלד ווי דער ווערטה פון דער מאשינענמעסיג פּראָדוצירטער סחורה ווערט, ווי דורך דער אַלגעמיינער איינפיהרונג פון מאשינעריע אין

איין אינדוסטריע־צווייג, דער רעגולירענדער געזעלשאַפטליכער ווערטה פון אַלע סחורות פון דעמזעלביגען סאָרט; און עס איז ווידער אַמאָל אָט דער ווידערשפּרוך, וואָס טרייבט דעם קאַפּיטאַל, וועלכער האָט ניט קיין קלאָרען בעוואוסטזיין דערפון,[153] צו דער געוואַלטיגסטער פערלענגערונג פון דעם אַרבייטס־טאָג, כדי ממלא צו זיין די פערקלענערונג אין דער פערהעלטניסמעסיגער צאָהל פון די עקספּלואַטירטע אַרבייטער דורך אַ פערגרעסערונג ניט נאָר פון דער רעלאַטיווער, נאָר אויך פון דער אַבסאָלוטער מעהר־אַרבייט.

אויב, אַלזאָ, די קאַפּיטאַליסטישע אָנווענדונג פון מאַשינעריע שאַפט פון איין זייט נייע מעכטיגע מאָטיווען צו פערלענגערן דעם אַרבייטס־טאָג אָהן אַ שיעור, און רעוואָלוציאָנירט דעם אַרבייטס־אופן גופא, אי דעם כאַראַקטער פון געזעלשאַפטליכען אַרבייטס־קערפּער אויף אַזאַ אַרט, אַז זי צוברעכט יעדען ווידערשטאַנד אַנט־קעגען דער דאָזיגער טענדענץ; פּראָדוצירט זי פון דער אַנדער זייט—טיילווייז דורכדעם, וואָס זי שטעלט־צו דעם קאַפּיטאַל נייע שיכטען פונ׳ם אַרבייטער־קלאַס, וועלכע זיינען פריהער ניט געווען צוגענגליך, טיילווייז דורכדעם וואָס זי זעצט אַרויס די אַרבייטער, וועלכע די מאַשין האָט אַרויסגעשטופּט — אַן איבערפליסיגע אַר־בייטער־בעפעלקערונג,[154] וועלכע מוז זיך לאָזען דיקטירן דאָס גע־זעץ פון דעם קאַפּיטאַל. דערפון נעהמט זיך די מערקווירדיגע ער־שיינונג אין דער געשיכטע פון דער מאָדערנער אינדוסטריע, וואָס די מאַשינעריע פערוואַרפט אַלע מאָראַלישע און נאַטירליכע גרע־ניצען פון דעם אַרבייטס־טאָג. דערפון נעהמט זיך דער עקאָנאָמי־שער פּאַראַדאָקס, וואָס דער מעכטיגסטער מיטעל אויף צו פער־

[153] פאר וואס אט דער אימאנענטער ווידערשפרוך קומט ניט צום בעוואוסט־זיין פון דעם איינצעלנעם קאפיטאליסט און ממילא אויך ניט פון דער פאלי־טישער עקאנאמיע, וואס קוקט מיט זיינע אויגען, וועט מען ארויסזעהן אין די ערשטע אבטיילען פונ׳ם דריטען בוך.

[154] עס איז איינע פון ריקארדא׳ס און זיכמאנדי׳ס גרויסע פערדיענסטען, וואס זיי האבען בעגריפען, אז די מאשינעריע איז ניט א מיטעל צו פראדוציר[ן] סחורות, נאר אויך צו שאפען אן איבערפליסיגע בעפעלקערונג (redundant population).

קירצען די אַרבייט־צייט, דרעהט זיך אויס און ווערט דער זיכער־סטער מיטעל צו פערוואַנדלען די גאַנצע לעבענס־צייט פון דעם אַר־בייטער און זיין פאַמיליע אין פערוועגדבאַרע אַרבייט־צייט פאַר דער פערווערטונג פון קאַפּיטאַל. „ווען“, האָט געטרוימט אַריס־טאָטעל, דער גרעסטער דענקער פון אַלטערטום, „ווען יעדער ווערק־צייג וואָלט אויף בעפעהל, אָדער גאָר פון זיך אַליין, געקאָנט טהאָן די אַרבייט, וואָס געהערט צו איהם, ווי דאַדאַלוס׳עס קונסט־ווערק האָבען זיך בעוועגט פון זיך אַליין, אָדער ווי העפאַסטאָס׳עס דריי־פיס זיינען פון זיך אַליין געגאַנגען צו זייער הייליגער אַרבייט: ווען די וועבער־שיפלעך וואָלטען אַט אַזוי פון זיך אַליין געוועבט, דאַן וואָלטען פאַר דעם ווערק־מייסטער ניט נויטיג געווען קיין געהילפען און פאַר דעם העררן קיין שקלאַפען.“ [155] און אַנטיפּאַטראָס, אַ גריכישער דיכטער פון ציצעראָן׳ס צייט, האָט בעגריסט די ער־פינדונג פון דער וואַסער־מיהל צו מאָהלען תבואות—די עלעמענ־טאַרע פאָרם פון אַלע פּראָדוקטיווע מאַשינעריען—אַלס די בעפריי־ערין פון די שקלאַפינען און די איינפיהרערין פון דעם גאָלדענעם צייט־אַלטער! [156] „די געצען־דיענער, אָה די געצען־דיענער!“ זיי

---

[155] פ. ביעסע: „די פילאָסאָפיע דעם אַריסטאָטעלס“. בערלין 1842, ב. 2, ז. 408.

[156] איך גיב דאָ איבער די איבערזעצונג פון דעם גריכישען געדיכט, ווייל ער כאַראַקטעריזירט, פונקט אַזוי ווי די פריהערדיגע ציטאַטען וועגען דער צו־טיילונג פון דער אַרבייט, דעם גענענזאַץ צווישען דער פּאַרציייטיגער אַנשויאונג און דער היינטיגער.

„שוינט די מאַהלענדע האַנד, אָה איהר מיהלערינען, און שלאָפט רוהיג! דער האָהן קרעהט אויס אייך דעם מאָרגען אומזאָנסט!
דאָ האָט די נימפען בעפוילען טהאָן די אַרבייט פון די מיידלעך
און איצט שפּרינגען זיי לייכט אויף די רעדער אַרום,
די צעטרייסעלטע אַקסען מיט זייערע שפּיצען צו קייקלען
און דרעהען אין קרייז די לאַסט פון דעם רייבענדען שטיין.
לאָזט אונז לעבען דאָס אַמאָליגע לעבען, און לאָזט אונז אַרבייטלאָז!
זיך פרעהען מיט די מתנות, וואָס עס שענקט אונז די געטין.“

(גריכישע געדיכטע איבערזעצט פון כריסטיאן גראף צו שטאָלבערג, האַמבורג 1782) [לייכט פעראידישט פונ׳ם איבערזעצער].

האבען קיין בעגריף ניט געהאט, ווי דער חכם באסטיא האט ענטדעקט, און פריהער פאר איהם דער נאך־קליגערער מעקקולאך, פון באליטישער עקאנאמיע און קריסטענטום. זיי האבען, צווישען אנדערע זאכען, ניט פערשטאנען, אז די מאשין איז דער זיכערסטער מיטעל אויף צו פערלענגערן דעם ארבייטס־טאג. זיי האבען ענטשולדיגט א שטייגער די שקלאפעריי פון איינעם אלס א מיטעל פאר דער פולער מענשליכער ענטוויקלונג פון דעם אנדערן. אבער פרעדיגען די שקלאפעריי פון די מאסען, כדי צו מאכען עטליכע רויהע אדער האלב־געבילדעטע אויפגעקומענע גבירים פאר Eminent Spinner [ערהאבענע שפינער], Extensive Sausage Makers [ווארשט־פאבריקאנטען אויף א גרויסען שטייגער], און Influential Shoe - black dealers [איינפלוסרייכע שוה־וואקס הענדלער]—דערצו האט זיי געפעהלט דער ספּעציפיש קריסטליכער ארגאן.

ג) אינטענסיפיקאציע פון דער ארבייט.*

די גרענצלאזע פערלענגערונג פון דעם ארבייטס־טאג, וואס די מאשינעריע שאפט אין די הענד פון קאפיטאל, רופט ארויס, ווי מיר האבען געזעהן, שפעטער א רעאקציע אין דער געזעלשאפט, וועמעס לעבענס־ווארצלען ווערן דורכדעם געשטעלט אין געפאהר, און דערמיט א געזעצליך בעשרענקטען נארמאל־ארבייטס־טאג. אויפ'ן גרונד פון דעם בעשרענקטען ארבייטס־טאג ענטוויקעלט זיך אן ערשיינונג, וועלכע מיר האבען שוין פריהער בעגעגענט, און וועלכע גרייכט אן ענטשיידענדע וויכטיגקייט—דאס איז די אינטענסיפיקאציע פון דער ארבייט. אין דעם אנאליז פונ'ם אבסאלוטען מעהרווערטה האט זיך קודם געהאנדעלט וועגען דער עקסטענסיווער גרויס [ד.ה. וועגען דער אויסשפרייטונג] פון דער **ארבייט**, **בעת דער גראד**

---

* אין דער פראנצויזישער אויסגאבע מאכט דא מארקס די בעמערקונג: אונטער דעם ווארט אינטענסיפיקאציע פון דער ארבייט־קראפט פערשטעה איך די וועגען און מיטלען, וועלכע האבען די ווירקונג צו פערגרעסערן די אנשפאנונג פון דער ארבייט־קראפט. K.

פון איהר אינטענסיוויטעט [קראַפט־שפּאַנונג] איז אָנגענומען געוואָרן אַלס עטוואָס בעשטימטעס. איצטער האָבען מיר צו בעטראַכטען די אומוואַנדלונג פון דער עקסטענסיווער גרויס אין דער אינטענסיווער, אָדער אין דער גרויס פון דעם גראַד פון דער אַרבייט.

עס איז זעלבסטפערשטענדליך, אַז מיט דעם פאָרטשריט פון דעם מאַשינען־סיסטעם און מיט דער אָנגעקליבענער ערפאַהרונג פון אַ ספּעציעלען קלאַס מאַשינען־אַרבייטער, מוז נאַטירליך וואַקסען די געשווינדקייט פון דער אַרבייט און דערמיט אויך די אינטענסיוויטעט. אַזוי איז אין ענגלאַנד, אין פערלויף פון אַ האַלבען יאָהרהונדערט, די פערלענגערונג פון דעם אַרבייטס־טאָג געגאַנגען האַנד אין האַנד מיט דער וואַקסענדער אינטענסיוויטעט פון דער פאַבריקאַרבייט. עס פערשטעהט זיך אָבער, אַז ביי אַן אַרבייט, וואו עס האַנדעלט זיך ניט וועגען פאָראיבערגעהענדע אָנפאַלען פון פיעבעראַפּטיגער טהעטיגקייט, נאָר וועגען אַ רעגעלמעסיגער גלייכפאָרמיגקייט, וואָס ווידערהאָלט זיך טאָג איין־טאָג אויס, מוז קומען אַ צוזאַמענשטויס־פּונקט, ווען אויסציהונג פון דעם אַרבייטס־טאָג און אינטענסיוויטעט פון דער אַרבייט שליסען איינע די אַנדערע אויס, אַזוי אַז די פערלענגערונג פון דעם אַרבייטס־טאָג קאָן זיך פערטראָגען נאָר מיט אַ שוואַכערן גראַד אינטענסיוויטעט פון דער אַרבייט, און פערקעהרט אַ פערגרעסערטער גראַד אינטענסיוויטעט קאָן נאָר געהן צוזאַמען מיט אַ פערקירצונג פון דעם אַרבייטס־טאָג. אַזוי באַלד ווי דער שטענדיג־וואַקסענדער צאָרן פון דעם אַרבייטערקלאַס האָט געצוואונגען דעם שטאַאט מיט געוואַלט צו פערקירצען די אַרבייט־צייט און דיקטירן צוערשט די ריכטיגע פאַבריקען אַ נאָרמאַל אַרבייטס־טאָג,—פון דעם אויגענבליק, הייסט עס, וואָס די פערגרעסערטע פּראָדוקציאָן פון מעהרווערטה דורך אַ פערלענגערונג פונ'ם אַרבייטס־טאָג איז איין מאָל פאַר אַלע מאָל אָבגעשניטען געוואָרן—האָט זיך קאַפּיטאַל אַ וואָרף געטאָן מיט'ן גאַנצען כח און פולען בעוואוסטזיין אויף דער פּראָדוקציאָן פון רעלאַטיווען מעהרווערטה דורך אַ פערשנעלערטער ענטוויקלונג פון דעם מאַשין־סיסטעם. אין דערזעלבינער צייט איז פאָרגעקומען אַ פערענדערונג אין דעם כאַראַקטער פון דעם רעלאַטיווען מעהרווערטה. בכלל בעשטעהט די מעטאָדע ווי צו פּראָדוצירן מעהרווערטה דעריין, צו

מאַכען אַז דער אַרבייטער זאָל, דורך אַ פערגרעסערטער פּראָדוקטיוו־קראַפט פון דער אַרבייט, קאָנען מיט דערזעלביגער אויסגאַבע פון אַרבייט און אין דערזעלביגער צייט מעהר פּראָדוצירן. דיזעלביגע אַרבייט־צייט איז נאָך אַלץ ווי פריהער מוסיף דעמזעלביגען ווערטה צו דעם גאַנצען פּראָדוקט, הגם דער דאָזיגער אומפערענדערטער טויש־ווערטה [ד.ה. די אַרבייט־צייט] שטעלט זיך איצט פאָר אין מעהר געברויך־ווערטהען, און פאָלגליך פאַלט דער ווערטה פון דער איינצעלנער סחורה. עס איז אָבער אַנדערש, אַזויבאַלד ווי די געצוואונגענע פערקירצונג פונ׳ם אַרבייטס־טאָג, מיט דעם אונגעהויערן שטויס, וואָס זי גיט דער ענטוויקלונג פון דער פּראָדוקטיוו־קראַפט און דער עקאָנאָמיזירונג פון די פּראָדוקציאָנס־בעדינגונגען, צווינגט אַרויף צוגלייך אויף דעם אַרבייטער אַ פערגרעסערטע אַרבייט־אויסגאַבע אין דערזעלבינער צייט, אַ העכערע שפּאַנונג פון דער אַרבייט־קראַפט, אַ געדיכטערע אויספילונג פון די פאָרען [די צווישען־רוימען] פון דער אַרבייט־צייט, ד.ה. אַ קאָנדענזאַציע [אַ געדיכטער מאַכען] פון דער אַרבייט, וועלכע איז נאָר מעגליך צו דערגרייכען אין דעם פערקירצטען אַרבייטס־טאָג. אָט די צונויפפּרעסונג פון אַ גרעסערער מאַסע אַרבייט אין אַ געגעבענער צייט־פּעריאָדע רעכענט זיך איצט פאַר דאָס, וואָס זי איז—אַלס אַ גרעסערער סכום אַרבייט. אַ חוץ דער מאָס פון דער אַרבייט־צייט „אין דער לענג“, איהר ע ק ס ט ע נ ס י ו ו ע ר גרויס, קומט איצט צו די מאָס פון איהר געדיכטקייט, איהר א י נ ט ע נ ס י ו ו ע ר גראַד.[157] די אינטענסיווערע שטונדע פונ׳ם צעהן־שטונדיגען אַרבייטס־טאָג ענטהאַלט איצט אַזוי פיעל אָדער מעהר אַרבייט, ד.ה. אויסגעגעבענע אַרבייט־קראַפט, איידער די שיטערערע

---

[157] עס קומען, פערשטעהט זיך, אַלעמאָל פאָר אונטערשיידען אין דער אינטענסיוויטעט פון דער אַרבייט אין פערשיידענע פּראָדוקציאָנס־צווייגען. זיי גלייכען זיך אָבער אויס, ווי אַדאַם סמיטה האָט עס שוין בעוויזען, טיילווייז דורך זייטיגע אומשטענדען, וועלכע זיינען אייגענטימליך פאַר יעדען בעזונדער סאָרט אַרבייט. אָבער אויך אין דעם פאַל ווירקט עס אויף דער אַרבייט־צייט אַלס ווערטה־מאָס נאָר אין דעם ערך, וואָס די אינטענסיווע און עקסטענסיווע גרויסען פון דער אַרבייט שטעלען זיך פאָר אַלס אַנטקעגענגעזעצטע און איינע די אַנדערע אויסשליסענדע אויסדרוקען פון דעמזעלביגען סכום אַרבייט.

שטונדע פון דעם צוועלף־שטונדיגען ארבייטס־טאג. איהר פראדוקט האט דעריבער אזוי פיעל אדער מעהר ווערטה איידער דער פראדוקט פון דער שיטערער שטונדע און א פינפטעל. אויסלאזענדיג די פערגרעסערונג פון דעם רעלאטיווען מעהרווערטה דורך דער העכערער פראדוקטיוו־קראפט פון דער ארבייט, גיבען איצט דעם קאפיטאליסט צום ביישפיעל $3\frac{1}{3}$ שטונדען מעהר־ארבייט אויף $6\frac{2}{3}$ שטונדען נויטווענדיגער ארבייט דיזעלביגע ווערטה־מאסע ווי פריהער 4 שטונדען מעהרארבייט אויף 8 שטונדען נויטווענדיגער ארבייט.

עס פרעגט זיך איצטער, ווי אזוי ווערט די ארבייט אינטענסיפיצירט?

די ערשטע ווירקונג פון דעם פערקירצטען ארבייטס־טאג פאלגט פון דעם זעלבסט־פערשטענדליכען געזעץ, אז די ווירקונגס־פעהיגקייט פון דער ארבייט־קראפט שטעהט אין א פערקעהרטער פראפארציע צו דער צייט פון איהר טהעטיגקייט. דעריבער געווינט זיך, אין געוויסע גרעניצען, אין דעם גראד פון דער קראפט־אויסגעבונג דאס, וואס עס פערלירט זיך אין איהר צייט־דויער. און כדי דער ארבייטער זאל ווירקליך אויסגעבען (פליסיג מאכען) מעהר ארבייט־קראפט, פאר דעם זארגט שוין דער קאפיטאליסט דורך דער מעטאדע פון צאהלונג.[158] אין אזוינע מאנופאקטורען, ווי צ.ב.ש. אין די טעפערייען, וואו די מאשינעריע שפיעלט גאר קיין ראליע ניט אדער נאר א גאנץ אונבעדייטענדע ראליע, האט די איינפיהרונג פון דעם פאבריק־געזעץ איבערציינגענד בעוויזען, אז בלויז די פערקירצונג פונ'ם ארבייטס־טאג אליין דערהעבט וואונדערבאר די רעגעלמעסיגקייט, גלייכפארמיגקייט, ארדנונג, בעשטענדיגקייט און די ענערגיע פון דער ארבייט.[159] עס האט אבער אויסגעוויזען צווייפעלהאפטיג, צי עס וועט האבען דיזעלביגע ווירקונג אין דער עכטער פאבריק, ווייל דארט האט דעם ארבייטער'ס אבהענגיקייט פון דער בעשטענדיגער און גלייכפארמיגער בעוועגונג

[158] דהינו דורך שטיק־לוין, א פארם, וועלכע וועט בעטראכט ווערן שפעטער, אין זעקסטען אבטייל.

[159] זעה „רעפארטס עטצ. 21 אקטאבער 1865“.

פון דער מאשינעריע שוין לאנג געשאפען די שטרענגסטע דיסציפלין. דעריבער ווען עס האט זיך געהאנדעלט אין יאהר 1844 וועגען פערקירצען דעם ארבייטס־טאג אויף וועניגער ווי 12 שטונדען, האבען די פאבריקאנטען דערקלערט כמעט איינשטימיג, אז „זייערע אויפזועהער פאסען שוין אויף אין די פערשיידענע ארבייט־צימערן אז די „הענד" זאלען קיין צייט ניט פערלירן" ; אז „דער גראד פון וואכזאמקייט און אויפמערקזאמקייט מצד פון די ארבייטער קאן קוים פערגרעסערט ווערן" ; און אנגענומען, אז אלע אנדערע אומשטענדען, ווי דער גאנג פון דער מאשינעריע א.אז.וו., בלייבען דיזעלביגע, „איז עס דעריבער אן אונזין צו דערווארטען אין גוט־געפיהרטע פאבריקען א וועלכען עס איז געניגענדען רעזולטאט פון א גרעסערער אויפמערקזאמקייט א.אז.וו. פון די ארבייטער."[160] עקספערימענטען האבען בעוויזען, אז די דאזיגע בעהויפטונג איז ניט ריכטיג. הערר ר. גארדנער האט אין זיינע צוויי גרויסע פאבריקען אין פרעסטאן, פון 20טען אפריל אן, געלאזט ארבייטען אנשטאט 12 שטונדען בלויז 11 שטונדען א טאג. נאך אומגעפעהר א יאהר צייט האט דער רעזולטאט בעוויזען, אז „עס האט זיך בעקומען דערזעלביגער סכום פראדוקטען פאר דיזעלביגע קאסטען, און די ארבייטער האבען בכלל פערדיענט פונקט אזופיעל ארבייט־לוין אין די 11 שטונדען, ווי פריהער אין 12."[161] איך לאז אויס די עקספערימענטען, וואס זיינען געמאכט געווארן אין די אבטיילונגען פון שפינען און קעמען די וואל, ווייל זיי זיינען געוועזן פערבונדען מיט א פערגרעסערטער שנעלקייט פון דער מאשינעריע (אויף 2 פראצענט). אין דער וועבען־אבטיילונג דאגעגען, וואו עס זיינען נאך א חוץ דעם געוועבט געווארן זעהר פערשיידענע סארטען לייכטע מאטעריען מיט פאנטאסטישע פיגורען, איז קיין ענדערונג ניט פארגעקומען אין די אביעקטיווע בעדינגונגען פון דער פראדוקציאן. דער רעזולטאט איז געוועזן: „פון 6טען יאנואר ביז'ן 20טען

[160] „רעפארטס עטצ. פאר 1844 אנד דהי קווארטער ענדינג 30 אפריל 1845", ז. 20 און 21.

[161] ד. ג., ז. 19. אזוי ווי דער שטיק־לוין איז געבליבען דערזעלבינער, איז די הויך פון דעם וואכען־לוין אבגעהאנגען פון דעם סכום פון'ם פראדוקט.

אַפּריל 1844, ביי אַ 12־שטונדיגען אַרבייטס־טאָג, איז דער וועכענט־ליכער דורכשניט־לוין פון יעדען אַרבייטער געווען 10 שילינג 1½ פּענס; פון דעם 20טען אַפּריל ביז דעם 29טען יוני 1844, ביי אַן 11־שטונדיגען אַרבייטס־טאָג, איז דער וועכענטליכער דורכשניט־לוין געווען 10 שילינג 3½ פּענס." [162] אין 11 שטונדען איז דאָ מעהר פּראָדוצירט געוואָרן ווי פריהער אין 12, אויסשליסליך אַלס רעזולטאַט פון דער גרעסערער גלייכמעסיגער אויסגעהאַלטענקייט פון די אַרבייטער און פון דער עקאָנאָמיע פון זייער צייט. בעת זיי האָבען בעקומען דעמזעלביגען לוין און געוואונען אַ שטונדע פרייע צייט, האָט דער קאַפּיטאַליסט בעקומען דיזעלביגע מאַסע פּראָדוקטען און האָט געשפּאָרט די הוצאות פון קויהלען, גאַז א.אז.וו. אויף 1 שטונדע. עהנליכע עקספּערימענטען מיט דעמזעלביגען ער־פאָלג זיינען אויסגעפיהרט געוואָרן אין די פאַבריקען פון די הערן האָרראָקס און דזשעקסאָן.[163]

אַזויבאַלד ווי די פערקירצונג פונ'ם אַרבייטס־טאָג ווערט אַ גע־זעצליך־געצוואונגענע—וואָס עס גיט קודם די סוביעקטיווע בעדינ־גונג פון דער קאָנדענזאַציע פון דער אַרבייט, ד.ה. עס שאַפט דעם אַרבייטער'ס פעהיגקייט אַרויסצוגעבען (פליסיג צו מאַכען) מעהר קראַפט אין אַ בעשטימטער צייט—ווערט די מאַשין אין האַנד פון קאַפּיטאַל אַן אָביעקטיווער און סיסטעמאַטיש־אָנגעווענדעטער מי־טעל אַרויסצופּרעסען מעהר אַרבייט אין דערזעלביגער צייט. דאָס קומט פאָר אויף אַ צווייפאַכיגען אופן: דורך דער פערגרעסערטער שנעלקייט פון די מאַשינען און דורכדעם, וואָס דערזעלביגער אַר־

[162] דאָרט גופא, ז. 22.

[163] דאָרט גופא, ז. 21. דער מאָראַלער עלעמענט האָט געשפּיעלט אַ בעדייטענדע ראָליע אין די אויבען־דערמאָנטע עקספּערימענטען. „מיר—האָבען די אַר־בייטער דערקלערט דעם פאַבריק־אינספּעקטאָר—אַרבייטען מיט מעהר חשק, מיר האָבען שטענדיג אין אויג די בעלוינונג, וואָס מיר וועלען אין אָבענד פריהער קאָנען אַוועקגעהן. אַ גייסט פון טהעטיגקייט און אַרבייטס־פרייד נעהמט דורך די גאַנצע פאַבריק, פון דעם יינגסטען אָנגעהויבען ביז דעם עלטסטען אַרבייטער, און מיר זיינען אימשטאַנד טיכטיגער צו אַרבייטען איינער דעם אַנדערען צום האַנד." (ד. ג.)

בייטער דארף אויפפאסען אויף א פערגרעסערטען אומפאנג פון מאשינעריע, ד. ה. אויף א פערגרעסערטען ארבייטס־פעלד. די פערבעסערטע קאנסטרוקציע פון דער מאשינעריע איז טיילווייז נויטווענדיג כדי אויסצואיבען א גרעסערן דרוק אויפ'ן ארבייטער, און טיילווייז בעגלייט זי פון זיך אליין די אינטענסיפיקאציע פון דער ארבייט, ווייל די בעגרעניצונג פון דעם ארבייטס־טאג צווינגט דעם קאפיטאליסט צו דער שטרענגסטער עקאנאמיע אין די קאסטען פון פראדוקציאן. די פערבעסערונג פון דער דאמף־מאשין פערמעהרט די צאהל פון די קאלבען־שלעג, וואס זי מאכט אין א מינוט, און דורך איהר קראפט־איינשפארונג ערלויבט זי אין דערזעלביגער צייט צו טרייבען מיט דעמזעלביגען מאטאר אן אומפאנגרייכערן מעכאניזם, בעת דער פערברויך פון קויהלען בלייבט דערזעלביגער אדער ווערט נאך אפילו פערקלענערט. די פערבעסערונג פון דעם טראנסמיסיאן־מעכאניזם פערקלענערט די רייבונג און—וואס עס צייכענט אויס אזוי אויפפאלענד די מאדערנע פון דער עלטערער מאשינעריע—רעדוצירט ביז צו א מינימום דעם דיאמעטער און דאס געוויכט פון די גרויסע און קליינע וואלען. און ענדליך, די פערבעסערונגען פון דער ארבייטס־מאשינעריע פערקלענערן איהר אומפאנג אין דערזעלביגער צייט, וואס זיי פערגרעסערן איהר געשווינדקייט און ברייטערן אוים איהר ווירקונג, ווי צ.ב.ש. ביי דעם מאדערנעם דאמף־וועבשטוהל; אדער זיי פערגרעסערן אינאיינעם מיט דעם גוף פון דער מאשין דעם אומפאנג און די צאהל ווערקצייג, וואס ווערן פון איהר געפיהרט, ווי אין דער שפין־מאשין; אדער זיי פערמעהרן די בעוועגליכקייט פון די דאזיגע ווערקצייג דורך אונבעמערקבארע פערענדערונגען אין געוויסע פרטים, ווי דאס איז פארגעקומען ביי דער „סעלף־אקטינג מיול“, אין מיטען פון די 50־יגער יאהרען, ווען די געשווינדקייט פון די שפינדלען איז פערגרעסערט געווארן אויף א פינפטעל.

די פערקירצונג פונ'ם ארבייטס־טאג אויף 12 שטונדען האט זיך אנגעהויבען אין ענגלאנד אין יאהר 1833. שוין אין 1836 האט אן ענגלישער פאבריקאנט דערקלערט: „אין פערגלייך מיט פריהער איז די ארבייט, וואס ווערט איצט אויפגעטאן אין די פאבריקען, זעהר געוואקסען, צוליעב דער גרעסערער אויפמערקזאמקייט און

טהעטיגקייט, וואס די פיעל־גרעסערע געשווינדקייט פון דער מאַ־שינעריע פאָדערט פון רעם ארבייטער." [164] אין יאהר 1844 האט לארד אַשלער, איצט גראף שאפטסבורי, געמאכט אין „הויז אוו קאמאנס" די פאָלגענדע אויף דאָקומענטען געשטיצטע בעהויפּ־טונגען :—

„די ארבייט פון די, וואס זיינען בעשעפטיגט אין די פאבריק־פּראָצעסען, איז איצט דריי מאָל אזוי גרוים ווי ווען מען האט איינגעפיהרט די דאָזיגע אָפּעראַציעס. די מאַשינעריע האט בלי ספק אָבגעטאָן אַן ארבייט, וואס האט פערנומען דעם פּלאַץ פון די גליעדער און מוסקולען פון מיליאָנען מענשען. זי האט אָבער אויך וואונדערליך פערמעהרט די ארבייט פון די מענשען, וועלכע ווערן בעהערשט דורך איהר שרעקליכער בעוועגונג. . . . די ארבייט נאָכצוגעהן היין און צוריק אַ פּאָר מיולס אויף צו שפּינען באַוועל־פעדים נומר 40 אין משך פון 12 שטונדען, האט אין יאהר 1815 געפאָדערט דורכצוגעהן אַ מהלך פון 8 מייל. אין יאהר 1832 האט בעטראָפען דער מהלך נאָכצוגעהן אין משך פון 12 שטונדען אַ פּאָר מיולס, וואס שפּינען דעמזעלביגען נומר באַוועל־פעדים, 20 מייל און אַמאָל נאָך מעהר. אין יאהר 1815 האט דער שפּינער אין משך פון 12 שטונדען געדארפט מאכען 820 אויסצוגען אויף יעדען מיול, וואס עס מיינט אַ סך הכל פון 1640 פאַר די 12 שטונדען. אין יאהר 1832 האט דער שפּינער אין זיין 12־שטונדיגען ארבייטס־טאָג געדארפט מאכען אויף יעדען מיול 2200 אויסצוגען, צוזאמען הייסט עס 4400 ; אין יאהר 1844 אויף יעדען מיול 2400, צוזאמען 4800, און אין אייניגע פעלען איז די גענויטיגטע מאסע ארבייט נאָך גרעסער. . . . איך האָב דאָ ביי מיר אַנאַנדער דאָקומענט פון יאהר 1842, וואו עס ווערט בעוויזען, אַז די ארבייט וואקסט אַלץ מעהר און מעהר, ניט נאָר וויִיל עס דארף דורכגעמאכט ווערן אַ גרעסע־רער מהלך, נאָר וויִיל עס פערגרעסערט זיך די סומע פון די פּראָ־דוצירטע סחורות, בעת די צאָהל ארבייטער ווערט פּראָפּאָרציאָנעל קלענער ; און אויך דערפאַר, וויִיל מען שפּינט איצט אָפטער ער־

[164] John Fielden: "The Curse of the Factory System", London 1836, p. 32.

נערן באוועל, וועלכער פאָדערט מעהר ארבייט.... אין דער אָב־טיילונג וואו מען קעמט די וואָל, איז אויך פאָרגעקומען אַ גרויסע פערמעהרונג פון דער ארבייט. איין פערזאָן טהוט איצט די אר־בייט, וועלכע איז פריהער געוועזן איינגעטיילט פאר צווייען.... אין דער וועבעריי, וואו אַ גרויסע צאָהל פערזאָנען, דאָס רוב פרויען, זיינען בעשעפטיגט, איז די ארבייט אין משך פון לעצטען יאָהר געוואקסען אויף פולע 10 פראָצענט, אַלס רעזולטאט פון דער פער־גרעסערטער געשווינדקייט פון דער מאשינעריע. אין יאָהר 1838 זיינען אויסגעשפונען געוואָרען 18,000 מאָטיקעס אַ וואָך; אין יאָהר 1843 האָט די צאָהל דערגרייכט 21,000. אין יאָהר 1819 איז די צאָהל שיצען־קלעפ (picks) ביים דאמף־וועבשטוהל געוועזן 60 אין אַ מינוט; אין יאָהר 1842 האָט די צאָהל בעטראָפען 140, וואָס עס בעווייזט אַ גרויסען צו־וואוקס פון ארבייט.“ [165]

איינזעהענדיג די דאָזיגע מערקווירדיגע אינטענסיוויטעט, וואָס די ארבייט האָט דערגרייכט אונטער דער הערשאפט פון דעם 12־שטונדיגען געזעץ, שוין אין 1844, האָט זיך דאמאָלסט די ערקלע־רונג פון די ענגלישע פאבריקאנטען אויסגעוויזען צו זיין בערעכ־טיגט, אז עס קאָן קיין ווייטערער פאָרטשריט אין דער דאָזינער ריכטונג שוין מעהר ניט זיין, און פאָלגליך וועט יעדע ווייטערע פערקירצונג פון דער ארבייט־צייט פשוט הייסען אַ פערקירצונג פון דער פראָדוקציאָן. די אויבענאויפיגע ריכטיגקייט פון זייער מיינונג ווערט אמבעסטען בעוויזען דורך די פאָלגענדע בעהויפטונגען, וואָס זיינען אין דערזעלבער צייט געמאכט געוואָרען פון זייער אונערמיער־ליכען צענזאָר, דעם פאבריק־אינספעקטאָר לעאָנארד האָרנער:—

„אזוי ווי די פראָדוצירטע סומע ווערט הויפטזעכליך רעגולירט דורך דער געשווינדקייט פון דער מאשינעריע, מוז עס זיין אין דעם פאבריקאנט׳ס אינטערעסען צו טרייבען די מאשינען מיט דעם העכ־סטען גראד געשווינדקייט, וואָס איז נאָר מעגליך אינאיינעם מיט די פאָלגענדע בעדינגונגען: פערהיטען די מאשינעריע פון אַ צו־שנעלער פערדארבונג, אויפהאלטען די קוואַליטעט פון דעם פאב־

---

[165] Lord Ashley, "Ten Hours Factory Bill. Speech of the 15th of March", London 1844, p. 6—9.

ריצירטען ארטיקעל און אויפהאלטען די פעהיגקייט פון דעם אר־בייטער נאכצופאלגען די בעוועגונג פון דער מאשין אהן א גרעסערער אנשטרענגונג ווי ער קאן שטענדיג אויסהאלטען. עס פאסירט אפט, אז דער פאבריקאנט אין זיין האסט פערגרעסערט די בעוועגונג צו־פיעל. ברעכעניש און שלעכטע פראדוקטען וועגען דאן מעהר ארי־בער די געשווינדקייט, און ער איז געצוואונגען צו מעסיגען דעם גאנג פון דער מאשינעריע. אזוי ווי א טהעטיגער און אינטעלי־גענטער פאבריקאנט געפינט שוין אוים דעם מאקסימום, וואס מען קאן דערגרייכען, האב איך בעשלאסען אז עס איז אונמעגליך צו פראדוצירן אין 11 שטונדען אזויפיעל ווי אין 12. איך האב אוי־סערדעם אנגנעומען, אז דער ארבייטער, וואס קריגט בעצאהלט פון שטיק, שטרענגט זיך אן אויפ'ן העכסטען גראד, וואס ער קאן נאכ־אנאנד אויסהאלטען."[166] הארנער האט דעריבער בעשלאסען, ניט קוקענדיג אויף די עקספערימענטען פון גארדנער א.א., אז ווייטער פערקלענערן דעם ארבייטס־טאג אונטער 12 שטונדען, מוז פער־קלענערן די קוואנטיטעט פון דעם פראדוקט.[167] צעהן יאהר שפע־טער האט ער אליין ציטירט זיין מיינונג פון 1845 צו בעווייזען ווי וועניג ער האט נאך דאמאלסט בעגריפען די עלאסטיציטעט פון דער מאשינעריע און פון דער מענשליכער ארבייטס־קראפט, וועלכע קאנען ביידע גלייך אנגעשטרענגט ווערן אויפ'ן העכסטען גראד דורך דער געצוואונגענער פערקירצונג פון דעם ארבייטס־טאג.

מיר קומען איצט צו דער פעריאדע נאך 1847, זינט מען האט איינגעפיהרט דעם צעהן־שטונדען־געזעץ אין די ענגלישע פאברי־קען פון באוועל, וואל, זייד און פלאקס.

„די געשווינדקייט פון די שפינדלען אויף „טראסלס" איז גע־וואקסען מיט 500 דרעהונגען אין א מינוט און אויף „מיולס" מיט 1000 דרעהונגען א מינוט; דאס הייסט די געשווינדקייט פון „טראסל־שפינדלען", וועלכע האט אין 1839 געצעהלט 4500 דרע־הונגען אין א מינוט, בעטרעפט איצט (אין 1862) 5000, און פון

[166] „רעפארטס 30 סעפטעמבער 1844 ביז 30 אפריל 1845", ז. 20.

[167] ד. נ., ז. 22.

די „מיול־שפינדלען“, וואס איז פריהער געווען 5000, בעטרעפט איצט 6000 אין א מינוט: די געשווינדקייט איז אין ערשטען פאל געוואקסען אויף 1/10 און אין צווייטען אויף 1/6 [168] דזשיימס נאסמיטה, דער בעריהמטער ציוויל־אינזשעניר פון פאטריקראפט ביי מאנטשעסטער, האט אין א בריעף צו לעאנארד האָרנער אויסגערעכענט די פערבעסערונגען, וואס זיינען געמאכט געווארן אין דער דאמף־מאשין פון 1848 ביז 1852. נאכדעם ווי ער בעמערקט, אז די דאמף־פערדקראפט, וואס ווערט נאך אלץ געשאצט אין דער אפיציעלער פאבריק־סטאטיסטיק לויט איהר ווירקונג אין יאהר 1828,[169] איז נאר נאמינעל און קאן בלויז דיענען אלס אינדעקס [אנצייגער] פון דער ווירקליכער קראפט, זאגט ער צווישען אנדערעס: „עס איז גאר קיין ספק ניט, אז דאמף־מאשינען פון דעמזעלביגען געוויכט (אפט זיינען עס אינגאנצען דיזעלביגע מאשינען, צו וועלכע עס זיינען נאר צוגעגעבען די מאדערנע פערבעסערונגען) טהוען איצט אויף אין דורכשניט 50 פראצענט מעהר ארבייט ווי פריהער, און אז אינגאנצען דיזעלביגע מאשינען, וואס פלעגען אין דער צייט פון א בעשרענקטער געשווינדקייט פון 220 פוס א מינוט ארויסגעבען 50 פערד־קראפט, גיבען היינט ארוים אין פיעל פעלען איבער 100 פערד־קראפט נאך מיט א פערקלענערטען פערברויך פון קויהלען.... די מאדערנע דאמף־מאשין פון דערזעלביגער נאמינעלער פערד־קראפט ווערט געטריבען מיט א גרעסערען כח ווי פריהער, מחמת די פערבעסערונגען אין איהר קאנסטרוקציע, איהר קלענערן אומפאנג און בוי פון די דאמף־קעסלען א.אז.וו.... הגם

---

[168] „רעפארטס אקטאבער 1862“, ז. 62.

[169] דאס האט זיך געענדערט מיט דעם „פארלאמענטארי רעטוירן““ פון 1862. דא טרעט ארויס די ווירקליכע דאמף־פערדקראפט פון די מאדערנע דאמף־מאשינען און וואסער־רעדער אויף דעם ארט פון די נאמינעלע [זעה נאטע *[109a] . K]. אויך זיינען די דובליער־שפינדלען ניט מעהר צוזאמענגעמישט מיט די עכטע שפין־שפינדלען (ווי אין די „רעטוירנס“ פון 1839, 1850 און 1856); אין פאל פון די וואל־פאבריקען איז צוגעגעבען די צאהל „דזשיגס“, עס ווערט געמאכט א אונטערשייד צווישען דזשוט־ און האנף־פאבריקען פון איין זייט, און פלאקס־פאבריקען פון דער אנדער זייט; און ענדליך איז צום ערשטען מאל ארייננעמען געווארן אין בעריכט די זאקען־שטריקערייען.

דיזעלבּיגע צאָהל אַרבּייטער ווי פריהער זיינען בּעשעפטיגט לפי ערך צו דער נאָמינעלער פערד־קראַפט, ווערן ווענינער אַרבּייטער בּעשעפטיגט לפי ערך צו דער אַרבּייט־מאַשינעריע." [170] אין יאָהר 1850 האָבּען די פאַבּריקען פון פעראייניגטען קעניגרייך פערבּרויכט 134,217 נאָמינעלע פערד־קראַפט צו בּעוועגען 25,638,716 שפּינדלען און 301,495 וועבּשטוהלען. אין יאָהר 1856 האָט די צאָהל שפּינדלען אַנגעמראָפען 33,503,580 און די צאָהל וועבּשטוהלען 369,705. ווען די נויטיגע פערד־קראַפט וואָלט געבּליבּען דיזעלבּיגע ווי אין 1850, דאַן וואָלטען אין 1856 געווען נויטיג 175,000 פערד־קראַפט. זי האָט אָבּער בּעטראָפען לויט דעם אָפיציעלען בּעריכט בּלויז 161,435, ד.ה. אַריבּער 10,000 פערד־קראַפט ווענינער, ווי ווען מען וואָלט גערעכענט אויפ'ן בּאַזיס פון 1850. [171] „די פאַקטען, וואָס זיינען פעסטגעשטעלט געוואָרן דורך דעם לעצטען בּעריכט פון 1856 (אָפיציעלע סטאַטיסטיק) צייגען, אַז דער פאַבּריק־סיסטעם פערגרעסערט זיך זעהר ראַשיג, אַז לפי ערך צו דער מאַשינעריע איז די צאָהל פון די אַרבּייטער קלענער געוואָרן, אַז דורך דער פערשפּאָרונג פון קראַפט און אַנדערע מעטאָדען קאָן די דאַמף־מאַשין טרייבּען אַ גרעסערן מאַשינען־געוויכט, און אַז עס בּעקומט זיך אַ גרעסערער סכום פּראָדוקטען אַלס רעזולטאַט פון פערבּעסערטע אַרבּייט־מאַשינען, אַנדערע מעטאָדען פון פאַבּריקאַציע, גרעסערע שנעלקייט פון דער מאַשינעריע און פיעלע אַנדערע אורזאַכען." [172] „די גרויסע פערבּעסערונגען, וואָס זיינען איינגעפיהרט געוואָרן אין מאַשינען פון יעדען סאָרט, האָבּען זעהר פיעל פערגרעסערט זייער פּראָדוקטיווע קראַפט. בּלי שום ספק האָט די פערקירצונג פון דעם אַרבּייטס־טאָג... געגעבּען דעם שטויס צו די דאָזיגע פערבּעסערונגען. זיי און די אינטענסיווע אָנשטרענגונג פון דעם אַרבּייטער האָבּען פועל געווען ווענינסטענס, אַז עס ווערן פּונקט אַזויפיעל פּראָדוקטען געליפערט אין דעם פערקירצטען אַרבּייטס־טאָג (אויף

[170] רעפּאָרטס אָקטאָבּער 1856, ז. 11.

[171] ד. ג., ז. 14 און 15.

[172] ד. ג., ז. 20.

2 שטונדען אדער ⅙), ווי פריהער אין דעם לענגערן ארבייטס־טאג.“ [173]

ווי גרויס דער רייכטום פון די פאבריקאנטען איז געוואקסען דורך דער מעהר־אינטענסיווער עקספּלואטאציע פון דער ארבייטס־קראפט, בעווייזט שוין דער איין פאקט אליין, וואס דער דורכשניטליכער פראפּארציאנעלער וואוקס פון די ענגלישע באוועל־און אנדערע פאבריקען האבען בעטראפען פון 1838 ביז 1850 32 פראצענט, בעת פון 1850 ביז 1856 גאנצע 86 פראצענט.*

אבער ווי גרויס דער פארטשריט פון דער ענגלישער אינ־דוסטריע איז געוועזען אין די 8 יאהר, פון 1848 ביז 1856, אונטער דער הערשאפט פון דעם 10־שטונדיגען ארבייטס־טאג, איז ער ווייט אריבערגעשטיגען געווארן אין דער נעקסטער 6־יאהריגער פעריאדע, פון 1856 ביז 1862. אין די זייד־פאבריקען צ.ב.ש. זיינען געוועזען שפינדלען: אין 1856—1,093,799, אין 1862—1,388,544; וועב־שטוהלען: אין 1856—9260, אין 1862—10,709. דאגעגען די צאהל ארבייטער: אין 1856—56,131, אין 1862—52,429. דאס גיט א וואוקס פון דער צאהל שפינדלען אויף 62.9 פראצענט און פון וועבשטוהלען אויף 15.6 פראצענט, מיט א גלייכצייטיגער פער־

---

[173] „רעפּארטס עטצ. פאר אקטאבער 1858, ז. 9 און 9 פערג. רעפּארטס פאר אפריל 1860, ז. 30.

* די פראצענט־צאהלען, וואס זיינען דא אנגעגעבען, זיינען פאזיטיוו פאלש און לכתחילה אונמעגליך. דא מוז שטעקען א דרוק־פעהלער. די אבסאלוטע צאהל פון די טעקסטיל־פאבריקען, וועגען וועלכע דא האנדעלט זיך, האט בע־טראפען לויט דעם אינספּעקטארען־בעריכט פון 1862:

יאהר	באוועל	וואל	קאם־פעדים	לײַן	זייד	סך הכל
1839	1911	1399	456	403	287	4454
1850	1932	1497	501	393	277	4600
1856	2210	1505	525	417	460	5117

דער וואוקס אליזא מאכט אויס פון 1839 ביז 1850 3.2 פראצענט, פון 1850 ביז 1856 11.2 פראצענט. K.

קלענערונג פון די ארבייטער־צאהל אויף 7 פראצענט. אין יאהר 1850 זיינען אין די וואורשטעד־פאבריקען [קאם־וואל] געווען בע־שעפטיגט 875,830 שפינדלען, אין יאהר 1856—1,324,549 (א וואוקס פון 51,2 פראצענט), און אין 1862—1,289,172 (א פערקלענערונג פון 2,7 פראצענט). רעכענט מען אבער אראב די דובליער־שפינד־לען, וועלכע זיינען אריין אין חשבון פון יאהר 1856, אבער ניט אין דעם יאהר 1862, דאן בלייבט די צאהל שפינדלען זינט 1856 כמעט דיזעלביגע. דאגעגען איז זינט 1850 די געשווינדקייט פון די שפינד־לען און וועבשטוהלען אין פיעל פעלען פערטאפעלט געווארן. די צאהל פון די דאמף־וועבשטוהלען אין די וואורשטעד־פאבריקען איז געווען אין 1850—32,617 אין 1856—38,956 און אין 1862—43,048. דערביי זיינען געווען בעשעפטיגט פערזאנען: אין 1850—79,737, אין 1856—87,794 און אין 1862—86,063; אבער דערפון זיינען געווען קינדער אונטער 14 יאהר: אין 1850—9956, אין 1856—11,228 און אין 1862—13,178. טראץ דער זעהר פערמעהרטער צאהל פון וועבשטוהלען אין 1862, אין פערגלייך מיט 1856, איז דער סך הכל פון די בעשעפטיגטע ארבייטער אבגעפאלען, אבער די צאהל עקספלואטירטע קינדער איז געשטיגען.“[174]

דעם 27טען אפריל 1863 האט דער מיטגליעד פון פארלאמענט, פערראנד, ערקלערט אין „האוז און קאמאנס“: „ארבייטער־דעלע־גאטען פון 16 דיסטריקטען פון לאנקאשיר און טשעסיר, אין וועמעס נאמען איך רעד דא, האבען מיר מיטגעטיילט, אז די ארבייט אין די פאבריקען, צוליעב דער פערבעסערונג אין דער מאשינעריע, האלט שטענדיג אין וואקסען. אנשטאט וואס פריהער האט 1 ארבייטער מיט 2 העלפער בעדיענט 2 וועבשטוהלען, בעדיענט ער איצטער 3 וועבשטוהלען אהן העלפער, און עס איז גאר ניט אומ־געוועהנליך, אז 1 ארבייטער בעדיענט 4 וועבשטוהלען. ווי עס זעהט זיך ארויס פון די מיטגעטיילטע פאקטען, ווערט איצט די ארבייט פון 12 שטונדען צונויפגעפרעסט אין ווייניגער ווי 10. עס איז דעריבער לייכט צו זעהן, ווי אונגעהויער פיעל עס האט זיך

---

174 „רעפארטס עטצ. פאר אקטאבער 1862“, ז. 100 און 130.

פערגרעסערט די מיה פון דעם פאבריק־ארבייטער פאר די לעצטע 10 יאהר.“ [175]

דעריבער, איז הגם די פאבריק־אינספעקטארען הערן ניט אויף צו לויבען, און מיט פולער רעכט, די גינסטיגע רעזולטאטען פון די פאבריק־געזעצען פון 1844 און 1850, זיינען זיי דאך מודה, אז די פערקירצונג פון דעם ארבייטס־טאג האט ארויסגערופען אזא אינטענסיוויטעט פון דער ארבייט, וואס צערשטערט כמעט דעם ארבייטער'ס געזונד און ממילא אויך די ארבייט־קראפט גופא. „אין די מעהרסטע באוועל־, ווארשטעד־ און זייד־פאבריקען שיינט צו זיין דער ערמידענדער צושטאנד פון אויפרעגונג ביי דער ארבייט אויף די מאשינען, וואס זייער בעוועגונג איז די לעצטע יאהרען אונגעוועהנליך פערשנעלערט געווארן, איינע פון די אורזאכען פון דער צו־גרויסער שטערבליכקייט פון לונגען־קראנקהייטען, וואס דער דר. גרינהאו האט בעוויזען אין זיין לעצטען בעוואונדערנסווערטהען בעריכט.“ [176]

עס איז ניטא דער מינדסטער צווייפעל, אז די טענדענץ פון קאפיטאל—וויבאלד אז די פערלענגערונג פונ'ם ארבייטס־טאג איז פאר איהם איינמאל פאר אלע מאל אבגעשניטען דורכ'ן געזעץ—צו פערגיטיגען זיך דורך א סיסטעמאטישער פערגרעסערונג פון דעם אינטענסיוויטעט־גראד פון דער ארבייט און אויסצונוצען יעדע פער־

---

[175] מיט דעם מאדערנעם דאמף־וועבשטוהל פאבריצירט איצט אייז' וועבער אין 60 שטונדען א וואך אויף 2 שטוהלען 26 שטיק מאטעריע פון א בעשטימטער לענג און ברייט, בעת אויפ'ן אלטען דאמף־וועבשטוהל האט ער געקאנט פאבריצירן נאר 4 אזעלכע שטיק. די קאסטען פון וועבען אזא שטיק זיינען שוין אין אנהויב פון די 50־גער יאהרען געפאלען פון 2 שילינג 9 פענס אויף 5⅛ פענס.

הוספה צו דער צווייטער אויסגאבע: „פאר 30 יאהרען (1841) האט מען פערלאנגט פון א באוועל פאדים־שפינער מיט דריי העלפער ער זאל אויפפאסען אויף איין פאר „מיולס“ מיט 300 ביז 324 שפינדלען. איצט (סוף 1871) מוז ער מיט 5 העלפער אויפפאסען אזויפיעל „מיולס“, וואס זייער צאהל שפינדלען בעטרעפט 2,200 און פראדוצירט וועניגסטענס 7 מאל מעהר פאדים איידער אין 1841.“ (אלעקסאנדער רעדגראוו, פאבריק־אינספעקטאר אין „דזשורנאל אוו ארטס“, 5טען יאנואר 1872).

[176] רעפארטס עטצ., אקטאבער 1861, ז. 25 און 26.

	די קוואנטיטעט פון דעם עקספארט			
	1848	1851	1860	1865
באָוועל־פאַבריק.				
באָוועל־גאַרן — — — — —	135 831 162 פונט	143 966 106 פונט	197 343 655 פונט	103 751 455 פונט
נעה־גאַרן — — — — — —	3 728 909 "	4 392 176 "	6 297 554 "	4 648 611 "
באָוועל־געוועב— — — —	1 096 751 823 יארד	1 543 161 789 יארד	2 776 218 427 יארד	2 105 237 851 יארד
פלאַקס און האַנף־פאַבריק.				
גאַרן — — — — — — —	11 722 182 פונט	18 841 326 פונט	31 210 612 פונט	36 777 334 פונט
געוועב — — — — — — —	89 002 431 יארד	129 106 753 יארד	143 996 773 יארד	247 012 529 יארד
זייד־פאַבריק.				
גאַרן — — — — — — —	194 815 פונט	462 513 פונט	897 402 פונט	812 589 פונט
געוועב — — — — — — —	411 147 "	1 181 455 "	1 060 466 "	2 869 837 יארד
וואָל־פאַבריק.				
וואָל און וואורשטעד גאַרן	8 429 152 פונט	14 670 880 פונט	27 533 968 פונט	31 669 267 פונט
געוועב — — — — — — —	84 791 846 יארד	141 120 973 יארד	190 381 537 יארד	278 837 438 יארד

זעה די בלויע ביכער "Statistical Abstracts for the United Kingdom" No. 8 and No. 13. London 1861 and 1866. אין לאַנקאַשיר האָבען זיך די פאַבריקען צווישען די יאהרען 1839 און 1850 פערמעהרט בלויז אויף 4 פראָצענט, צווישען 1850 און 1856 אויף 19 פראָצענט, צווישען 1856 און 1862 אויף 33 פראָצענט, בעת אין די ביידע 11־יאהריגע פעריאָדען איז די אבסאָלוטע צאהל פון בעשעפטיגטע געוואַקסען, און די רעלאַטיווע איז געפאַלען. פערגל. "Reports of Insp. of Fact. for 31st October, 1862", p. 93. אין לאַנקאַשיר זיינען דאָ מעהרסטענס באָוועל פאַב־

ווערטה פון דעם עקספארט

	1848 פונט סטערלינג	1851 פונט סטערלינג	1860 פונט סטערלינג	1865 פונט סטערלינג
באוועל־פאבריק.				
באוועל־גארן — — — — —	5 927 831	6 634 026	9 870 875	10 351 049
באוועל־געוועב — — — — —	16 753 369	23 454 810	42 141 505	46 903 796
פלאקס און האנף־פאבריק.				
גארן — — — — — — —	493 449	951 426	1 801 272	2 505 497
געוועב — — — — — — —	2 802 789	4 107 396	4 804 803	46 903 796
זייד־פאבריק.				
גארן — — — — — — —	77 780	195 380	918 342	768 067
געוועב — — — — — — —	410 328	1 130 398	1 587 303	1 409 221
וואל־פאבריק.				
וואל און וואַרסטעד־גארן				
וואל — — — — — — — —	776 975	1 484 544	3 843 450	5 424 017
געוועב — — — — — — —	5 733 828	8 377 183	12 156 998	20 102 259

ריקעז. אבער וואס פאר א גרויסען פראפארציאנעלען פלאץ זיי פערנעמען איז דער פאבריקאציע פון גארן און געוועב איבערהויפט, קאן מען זעהן דערפון, וואס זיי אליין מאכען אויס 45.2 פראצענט פון אלע פאבריקען פון דעם סארט אין ענגלאנד, וועלס, שאטלאנד און אירלאנד; פון אלע שפינדלען קומט אויף זייער חלק 83.3 פראצענט; פון אלע דאמפ־ וועבשטוהלען 81.4 פראצענט; פון אלע דאמף־פערד־קראפט, וואס בעוועגען זיי—72.6 פראצענט, און פון דער גאנצער צאהל פון בעשעפטיגטע פערזאנען—58.2 פראצענט. (דארט גופא, ז. 62, 63).

בעסערונג אין דער מאשינעריע אלס א מיטעל צו א גרעסערער אויס־זויגונג פון דער ארבייט־קראפט, וועט באלד ווידער מוזען טרייבען צו א פונקט, ווען די פערקירצונג פון די ארבייט־שטונדען וועט ווידער אמאל ווערן אונפערמיידליך.[177] פון דער אנדער זייט האט דער שטורם־גאנג פון דער ענגלישער אינדוסטריע פון 1848 ביז איצט (1866), ד.ה. די פעריאדע פון 10־שטונדיגען ארבייטס־טאג, ווייט מעהר אריבערגעיאגט די פעריאדע פון 12־שטונדיגען ארבייטס־טאג (פון 1838 ביז 1847), איידער די לעצטע האט אריבערגעיאגט דעם האלבען יאהרהונדערט זינט דער איינפיהרונג פונ'ם פאבריק־סיסטעם, ד.ה. די פעריאדע פון אונבעשרענקטען ארבייטס־טאג.[178]

4. די פאבריק.

אין אנהויב פונ'ם קאפיטעל האבען מיר בעטראכט דעם גוף פון דער פאבריק, די ארגאניזירונג פון דעם מאשינען־סיסטעם. מיר האבען דאן געזעהן, ווי די מאשינעריע פערמעהרט דעם מענשליכען מאטעריאל, וואס קאפיטאל עקספלואטירט, דורכדעם וואס זי נעהמט אריין די פרויען אין קינדער ארבייט; ווי זי קאנפיסקירט דעם ארבייטער'ס גאנצע לעבענס־צייט, דורכדעם וואס זי ציהט אויס אהן א שיעור דעם ארבייטס־טאג, און ווי איהר פארטשריט, וועלכער ערלויבט צו פראדוצירן אן אונגעהויער־וואקסענדע צאהל פראדוקטען אין א אלץ קירצערער צייט, דיענט ענדליך אלס א סיסטעמאטישער מיטעל ארויסצובערענגען (פליסיג צו מאכען) אין יעדען צייט־מאמענט מעהר ארבייט אדער שטענדיג־אינטענסיווער צו עקספלואטירן די ארבייט־קראפט. איצט וועלען מיר בעטראכטען די פאבריק אלס גאנצעס, און מאקע אין איהר העכסט־ענטוויקעלטער געשטאלט.

דר. אורע, דער פינדאר [גריכישער פאעט] פון דער אויטאמאטישער פאבריק, בעשרייבט זי פון איין זייט אלס „קאאפעראציע

---

[177] די 8־שטונדען־אגיטאציע האט זיך איצט אנגעפאנגען (1867) צווישען די פאבריק־ארבייטער אין לאנקאשיר.

[178] די פאלגענדע וועניגע צאהלען ציינען דעם פארטשריט פון די ריכטיגע „פאבריקען" אין גרויס בריטאניען און אירלאנד זינט 1848: —

(זעה טאבעלען אויף זייטען 652 און 653.)

פון פערשיידענע קלאסען ארבייטער, דערוואקסענע און ניט־דער־וואקסענע, וועלכע פאסען־אויף מיט געניטקייט און פלייסיגקייט א סיסטעם פון פראדוקטיווער מאשינעריע, וועלכע ווערט געבראכט אין בעוועגונג אהן אן אויפהער דורך איין צענטראל־קראפט (דעם ערשטען מאטאר)"; און פון דער אנדער זייט—אלס „אן אונגעהויערער אויטאמאט, וואס איז צוזאמענגעשטעלט פון צאהללאזע מעכאנישע און זעלבסט־בעוואוסטע ארגאנען, וועלכע ווירקען אין איינפערשטענדעניש און אהן אונטערברעכונג, כדי צו פראדוצירן איין און דעמזעלבען געגענשטאנד, אזוי אז אט די אלע ארגאנען זיינען אונטערווארפען צו איין בעוועגונג־קראפט, וואס בעוועגט זיך פון זיך אליין." אט דיביידע אויסדרוקען זיינען אויף קיין פאל ניט גלייך־בעדייטענד. אין איין אויסדרוק ערשיינט דער קאמבינירטער קאלעקטיוו־ארבייטער אדער דער געזעלשאפטליכער ארבייט־קערפער אלס דער הערשענדער סוביעקט, און דער מעכאנישער אויטאמאט אלס אביעקט; אין דעם אנדער אויסדרוק איז דער אויטאמאט אליין דער סוביעקט, און די ארבייטער אלס בעוואוסטזיניגע ארגאנען זיינען בלויז צוגעשטעלט צו זייטע בעוואוסטלאזע ארגאנען, און מיט זיי צוזאמען אונטערווארפען צו דער צענטראלער בעוועגונג־קראפט. דער ערשטער אויסדרוק געהט אויף יעדער מעגליכער אנווענדונג פון מאשינעריע אויף א גרויסען מאסשטאב; דער אנדערער כאראקטעריזירט די קאפיטאליסטישע אנווענדונג פון דער מאשינעריע, און פאלגליך דעם מאדערנעם פאבריק־סיסטעם. אורע האט דעריבער טאקע ליעב ארויסצושטעלען די צענטראל־מאשין, פון וועלכער די בעוועגונג קומט ארויס, ניט נאר אלס אויטאמאט, נאר אלס אויטאקראט. „אין די דאזיגע גרויסע ווערקשטאטען פערזאמעלט ארום זיך די וואוילטהעטיגע מאכט פון דאמף איהרע טויזענדער אונטערטאנען." [179]

אינאיינעם מיט דעם ווערקצייג געהט אריבער פון דעם ארבייטער צו דער מאשין אויך די געשיקטקייט ווי צו פיהרן דעם ווערקצייג. די לייסטונג־פעהיגקייט פון דעם ווערקצייג איז פריי געווארן פון די פערזענליכע בעגרעניצונגען פון מענשליכער ארבייטס־

---

[179] אורע, „פילאסאפיע און מאנופאקטור", ז. 18.

קראַפט. דערמיט ווערט אָבגעשאַפט די טעכנישע גרונדלאַגע, אויף וועלכער די צוטיילונג פון דער ארבייט אין דער מאַנופאַקטור איז געבוים. אנשטאָט דער היעראַרכיע פון ספּעציאַליזירטע אַרבייטער, וואָס כאַראַקטעריזירט די מאַנופאַקטור, טרעט אין דער אויטאָמאַ־טישער פאַבריק דעריבער אריין די טענדענץ גלייך צו מאַכען אָדער ניוועלירן די מלאכות, וואָס די העלפער פון דער מאַשין דאַרפען טהאָן; [180] אנשטאָט די קינסטליך־געשאַפענע אונטערשיידען פון די טייל־אַרבייטער, ווענען דאָ אַריבער די נאַטירליכע אונטערשיידען פון עלטער און געשלעכט.

אויף וויפיעל די צוטיילונג פון דער אַרבייט קומט ווידער פאָר אין דער אויטאָמאַטישער פאַבריק, איז זי קודם אַ פערטיילונג פון אַרבייטער צווישען די ספּעציאַליזירטע מאַשינען, און אַ פערטיילונג פון אַרבייטער־מאַסען, וועלכע שטעלען אָבער ניט צוזאַמען קיין אָרגאַניזירטע גרופּען, צווישען די פערשיידענע אָבטיילונגען פון דער פאַבריק, וואו זיי אַרבייטען אויף גלייכאַרטיגע, איינע נעבען די אַנדערע אויסגעשטעלטע ווערקצייג־מאַשינען: פאָלגליך קומט צווישען זיי פאָר נאָר אַן איינפאַכע קאָאָפּעראַציע. די אָרגאַני־זירטע גרופּע פון דער מאַנופאַקטור ווערט דאָ פערביטען אויף דעם צוזאַמענהאַנג פון אַ הויפּט־אַרבייטער מיט עטליכע העלפער. די איינציגע גרינדליכע צוטיילונג בעשטעהט דאָ פון אַרבייטער, וועלכע זיינען ווירקליך בעשעפטיגט ביי די ווערקצייג־מאַשינען (אַהער־צו געהערן אויך איינינגע אַרבייטער, וואָס פאַסען־אויף און שפּייזען די בעוועגונג־מאַשין), און פון בלויז דערלאַנגער (כמעט דורכאויס קינ־דער) צום האַנד פון די דאָזיגע מאַשינען־אַרבייטער. צו די דער־לאַנגער געהערן מעהר אָדער ווייניגער אַלע „פידערס" (די וואָס דער־לאַנגען בלויז דעם אַרבייט־שטאָף צו די מאַשינען). נעבען אָט די הויפּט־קלאַסען געפינט זיך אַ פּערזאָנאַל אונבעדייטענד אין צאָהל, וואָס האָט צו טהאָן מיט דעם קאָנטראָל פון דער גאַנצער מאַשי־נעריע און איהר בעשטענדיגער רעפּאַראַטור, ווי אינזשעניערען, מע־כאַניקער, בויער א.אַ.וו. דאָס איז אַ העכערע, טיילוויז וויסענ־

---

[180] ד. ג., ז. 31. פערגלייך קארל מארקס, „דאס עלענד דער פילאזאפיע", 2טע אויפלאגע, 1892, ז. 127 און 128.

שאַפטליך געבילדעטער, טיילווייז אַ האַנדווערקמעסיגער אַרבייטער־קלאַס, וועלכער געהט ניט אַריין אין קרייז פון די פאַבריק־אַרבייטער, און איז נאָר צוגעשטעלט צו זיי.[181] אָט די צוטיילונג פון דער אַרבייט איז אַ ריין טעכנישע.

יעדע אַרבייט אויף דער מאַשין פאָדערט, אַז דער אַרבייטער זאָל זי אויסלערנען יונגערהייט. אַלס אַ קינד לערנט ער זיך אויס אַמלייכסטען צוצופּאַסען זיין איינענע בעוועגונג צו דער גלייכפאָרמיגער, ניט־אונטערבראָכענער בעוועגונג פון אַן אויטאָמאַט. אויף וויפיעל די גאַנצע מאַשינעריע גופא שטעלט צוזאַמען אַ סיסטעם פון פערשיידענע, גלייכצייטיג ווירקענדע און קאָמבינירטע מאַשינען, פאָדערט אויך די קאָאָפּעראַציע, וואָס איז געבויט אויף איהר, אַז די פערשיידענאַרטיגע אַרבייטער־גרופּען זאָלען ווערן פערטיילט צווישען די פערשיידענאַרטיגע מאַשינען. דער מאַשינען־סיסטעם אָבער שאַפט אָב די נויטווענדיגקייט צו פערפעסטיגען די דאָזיגע פערטיילונג ווי אין דער מאַנופאַקטור דורך אַ שטענדיגען צובינדען דעמזעלביגען אַרבייטער צו דערזעלביגער פונקציע.[182] אַזוי ווי די גאַנצע בעוועגונג פון דער פאַבריק געהט ניט אַרויס פון דעם אַרבייטער,

[181] עס איז כאַראַקטעריסטיש פאַר דער כונה פון דעם סטאַטיסטישען בעטרוג (וועלכע קאָן אַ חוץ דעם נאָך בעוויזען ווערן בפרטיות), וואָס די ענגלישע פאַבריק־געזעצגעבונג שליסט אויס פון איהר ווירקונג־קרייז די אַלע אַרבייטער, וואָס זיינען צולעצט דערמאָנט געוואָרן אין טעקסט, אַלס ניט־פאַבריק־אַרבייטער; פון דער אַנדער זייט .קומען די פערעפענטליכטע בעריכטען פון פּאַרלאַמענט און נעהמען אויסדריקליך אַריין אין דער קאַטעגאָריע פון פאַבריק־אַרבייטער ניט נאָר אינזשעניערען, מעכאַניקער א.אז.וו., נאָר אפילו אויך די פאַבריק־פערוואַלטער, די קאַמיס, די שיק־יונגען, די לאַגער־אויפזעהער, די פערפּאַקער א.אז.וו., קורץ אַלעמען אַ חוץ דעם אייגענטימער פון פאַבריק אַליין.

[182] אורע גיט דאָס צו. ער זאָגט, אַז איז אַ „נויט־פאַל" קאָנען די אַרבייטער, לויט דעם ווילען פון פערוואַלטער, צוגענומען ווערן פון איין מאַשין און אוועקגעשטעלט ווערן ביי דער אַנדערער, און ער רופט אויס מיט טריאומף: „אַזאַ סאָרט איבערבייט שטעהט אין אָפענעם ווידערשפּרוך מיט דער אַלטער רוטין [געוועהנטען מנהג], וועלכע צוטיילט די אַרבייט און טיילט־צו איין אַרבייטער די אויפגאַבע צו מאַכען דאָס קעפּיל פון אַ שפּילקע און דעם אַנדערן צו שלייפען איהר שפּיץ." ער האָט זיך בעסער געדאַרפט פרעגען, פאַרוואָס ווערט די דאָזיגע „אַלטע רוטין" פערלאָזען אין דער אויטאָמאַטישער פאַבריק נור אין „שעת הדחק"?

נאָר פון דער מאַשין, קאָנען די פּערזאָנען זיך נאָכאַנאַנד בייטען און דער ארבייט־פּראָצעס זאָל דערפון ניט אונטערבראָכען ווערן. דעם שטאַרקסטען בעווייז דערצו גיט אונז דער „רעלייס־סיסטעם", וואָס איז איינגעפיהרט געוואָרן פון 1848 ביז 1850, אין דער צייט פון דעם בונט פון די ענגלישע פאַבריקאַנטען. ענדליך, די גע־שווינדקייט, מיט וועלכער מען לערנט זיך אויס יונגערהייט צו ארבייטען אויף דער מאַשין, בעזייטיגט אויך די נויטווענדיגקייט צוצוציהען אַ בעזונדער קלאַס ארבייטער אויסשליסליך אַלס מאַשי־נען־ארבייטער.[183] די דיענסטען פון די פּשוט'ע האַנד־דערלאַנגער אָבער קאָנען אין דער פאַבריק טיילווייז פערביטען ווערן דורך מאַ־שינען,[184] און טיילווייז, ווייל די ארבייט איז אַזאַ פּשוט'ע, קאָן

---

[183] אין צייטען פון גרויסער נויט, ווי צום ביישפּיעל בעת דעם אמעריקאַנער בירגער־קריעג, ווערט דער פאַבריק־ארבייטער אַמאָל בעשעפטיגט ביי דעם בורזשואַ אויף די גרעבסטע ארבייטען, ווי בויען גאַסען א.ד.ג. די ענגלישע „נאַציאָנאַלע ווערקשטאַטען" פון'ם יאָהר 1862 און שפּעטער פאַר די ארבייטסלאָזע באַוועל־ארבייטער אונטערשיידען זיך פון די פראַנצויזישע נאַציאָנאַל־ווערקשטאַטען דער־מיט, וואָס אין די לעצטערע האָבען די ארבייטער געמוזט טהאָן אונפּראָדוקטיווע ארבייט אויפ'ן חשבון פון שטאַאט, בעת אין די ענגלישע האָבען זיי געטאָן פּראָדוקטיווע שטאַדטישע ארבייט לטובת דער בורזשואַזיע, און דערצו נאָך ביליגער איידער די רעגעלמעסיגע ארבייטער, מיט וועלכע זיי זיינען אויף דעם אופן אריינגעטראָטען אין קאָנקורענץ. „דער קערפּערליכער אויסזעהן פון די באַוועל־ארבייטער האָט זיך בלי ספק געבעסערט. בנוגע די מענער, שרייב איך דאָס צו . . . צו זייער בעשעפטיגונג מיט קהל'שער ארבייט אויף דער פרייער לופט." — דאָס רעדט זיך וועגען די פאַבריק־ארבייטער אין פּרעסטאָן, וועלכע זיינען געווען בעשעפטיגט ביי די זומפּען פון פּרעסטאָן. (רעפּאָרטס אָוו אינספּ. אָוו פעקטאָרים פאַר אָקטאָבער 1865, ז. 59.)

[184] צום ביישפּיעל: די פערשיידענע מעכאַנישע אַפּאַראַטען, וואָס זיינען איינגעפיהרט געוואָרן אין די וואָל־פאַבריקען צו פערבייטען די קינדער־ארבייט. זינט עס איז אריין אין קראַפט דאָס געזעץ פון 1844. זאָלען נאָר די קינדער פון די העררען פאַבריקאַנטען אַליין דאַרפען דורכמאַכען „די שוהלע" אַלס פּראַסטע העלפער אין דער פאַבריק, דאַן וועט אַט דער כמעט נאָך גאַרניט ענט־וויקעלטער געביט פון מעכאַניק באַלד מאַכען אַ מערקווירדיגען פּאָרטשריט. „צווישען אַנדערע מאַשינען איז די „סעלף־אַקטינג מיול" אפשר אַזאַ געפעהר־ליכע מאַשין ווי יעדע אַנדערע. די מעהרסטע אומגליק־פעלען טרעפען די קליינע קינדער צוליעב דעם וואָס זיי קריכען אונטער די „מיולס" אויסצוקעהרן דעם

מען די פּערזאָנען, וואָס פּלאָגען זיך ביי אָט דער נודנער ארבייט, אַלעמאָל און שנעל איבערבייטען אויף אַנדערע.

הגם די מאַשינעריע פערוואַרפט טעכניש דעם אַלטען סיסטעם פון צוטיילונג פון דער אַרבייט, שלעפּט ער זיך אַלץ נאָך על פּי הרגל אין דער פאַבריק, קודם אַלס טראַדיציע פון דער מאַנופאַקטור, כדי דערנאָך סיסטעמאַטיש רעפּראָדוצירט און בעפעסטיגט צו ווערן פונ'ם קאַפּיטאַל אַלס אַ מיטעל צו עקספּלואַטירן די אַרבייט־קראַפט אין נאָך אַ מעהר עקעלהאַפטער פאָרם. פון דער לעבענסלאַנגער ספּעציאַליטעט צו פיהרן אַ טייל פון אַ ווערקצייג איז איצט די לעבענסלאַנגע ספּעציאַליטעט געוואָרן צו בעדיענען אַ טייל פון אַ מאַשין. די מאַשינעריע ווערט מיסברויכט, כדי צו פערוואַנדלען דעם אַרבייטער אַליין פון קינדווייז־אויף אין אַ טייל פון אַ טייל־מאַשין.[185] ניט נאָר ווערן אויף דעם אופן פערקלענערט די קאָסטען, וואָס זיינען נויטיג פאַר זיין אייגענער רעפּראָדוקציאָן, נאָר עס ווערט אויך פערפאָלשטענדיגט אין דערזעלביגער צייט זיין אונבעהאָלפענע אָבהענגיקייט פון דער גאַנצער פאַבריק, פאָלגליך פון דעם קאַפּיטאַליסט. דאָ ווי אומעטום מוז מען אונטערשיידען צווישען דער גרעסערער פּראָדוקטיוויטעט, וואָס קומט פון דער ענטוויקלונג פון געזעלשאַפטליכען פּראָדוקציאָנס־פּראָצעס, און דער גרעסערער פּראָ־

באַרען, בעת די מאַשינען זיינען אין בעוועגונג. פערשיידענע „מיינדערס" (אַרביטער ביי די דאָזיגע מיולס) זיינען געריכטליך פערפאָלגט געוואָרן (פון די פאַבריק־אינספּעקטאָרען) און פעראורטיילט געוואָרן צו צאָהלען אַ געלד־שטראַף, פאַר אָט דער שולד, אָבער קיין אַלגעמיינע פערבעסערונג איז פון דעם ניט געקומען. ווען די מאַשין־מאַכער וואָלטען נאָר געוואָלט ערפינדען אַן אויטאָמאַטישען קעהרער, וואָס דורך זייער געברויך וואָלט מעהר ניט נויטיג געווען פאַר די קליינע קינדער צו קריכען אונטער די מאַשינען, וואָלט עס געווען אַ גליקליכער בייטראַג צו אונזערע בעשיצונגס־מיטלען." (רעפּאָרט און אינספּ. און פעקטאָרים פאַר 31טען אָקטאָבער 1866, ז. 36.)

[185] לויט דעם קאָן מען אָבשעצען פּרודאָן'ס פאַבעלהאַפטען איינפאַל, וועלכער „קאָנסטרואירט" די מאַשינעריע ניט ווי אַ סינטעז [צוזאַמענפאַסונג] פון אַרבייטס־מיטלען, נאָר ווי אַ סינטעז פון טייל־אַרבייטען פאַר די אַרבייטער אַליין. אַ חוץ דעם מאַכט ער פּונקט אַזאַ היסטאָרישע ווי אַ וואונדערבאַרע ענטדעקונג, אַז „די פּעריאָדע פון מאַשינען אונטערשיידט זיך דורך אַ בעזונדער סמן — די לוין־אַרבייט."

דוקטיוויטעט וואס נעהמט זיך פון דער קאפיטאליסטישער עקס־פלואטאציע פון דעם דאזיגען פראצעס.

אין מאנופאקטור און האנדווערק בעדיענט זיך דער ארבייטער מיט'ן ווערקצייג, אין דער פאבריק דיענט ער דער מאשין. דארט געהט די בעוועגונג פון ארבייטס־מיטעל ארויס פון איהם, דא מוז ער פאלגען דער בעוועגונג פון דעם ארבייטס־מיטעל. אין דער מאנופאקטור זיינען די ארבייטער די גליעדער פון א לעבעדיגען מעכאניזם. אין דער פאבריק עקזיסטירט א טויטער מעכאניזם, וועלכער איז אונאבהענגיק פון זיי, און זיי ווערן פערקערפערט אין איהם אלס לעבעדיגע אנהאנג־טיילען. „די טרויעריגע רוטין פון א געמאטערטער ארבייט, וואס האט קיין סוף ניט, און וואו דערזעלביגער מעכאנישער פראצעס מוז שטענדיג וויעדער דורכגעמאכט ווערן, איז אזוי ווי די ארבייט פון סיזיפוס; די לאסט פון דער ארבייט, אזוי ווי יענער שטיין, פאלט נאכאנאנד וויעדער צוריק אויף דעם אויסגעמאטערטען ארבייטער.“ [186] בעת די מאשין־ארבייט גרייפט אן דעם נערווען־סיסטעם אויפ'ן העכסטען גראד, אונטערדריקט זי דעם פיעל־זייטיגען שפיעל פון די מוסקולען און נעהמט אוועק ביי דעם ארבייטער יעדע פרייע קערפערליכע און גייסטיגע טהעטיגקייט. [187] אפילו די פערלייכטערונג פון דער ארבייט ווערט א קוואל פון יסורים, ווארים די מאשין בעפרייט ניט דעם ארבייטער פון דער ארבייט, נאר זי נעהמט אוועק פון דער ארבייט יעדען אינטערעס. יעדע קאפיטאליסטישע פראדוקציאן, אויף וויפיעל זי איז ניט נאר אן ארבייטס־פראצעס, נאר אויך א

---

[186] פ. ענגעלס, „לאגע דער ארבייטענדען קלאסע אין ענגלאנד“, לייפציג 1845, ז. 217 [שטוטגארט אויסגאבע ז. 180] אפילו דער גאנץ־געוועהנליכער אפטימיסטישער פריי־הענדלער, הערר מאלינארי, בעמערקט: „א מענש ווערט שנעלער אבגענוצט, ווען ער פאסט־אויף 15 שטונדען א טאג די גלייכפארמיגע בעוועגונג פון א מאשין, איידער ווען ער שטרענגט אן אין דערזעלביגער צייט זיין פיזישע קראפט. די דאזיגע אויפפאסונגס־ארבייט, וואס וואלט אפשר געקאנט דיענען אלס נייטליכע גימנאסטיק פאר'ן גייסט, ווען זי זאל ניט געדויערן אזוי לאנג, רואינירט דורך דער איבערמעסיגקייט דעם גייסט און דעם קערפער.“ (ג. דע מאלינארי, „עטיוד עקאנאמיק“, פאריז 1846.)

[187] פ. ענגעלס דארט גופא, ז. 216 [שטוטגארט אויסגאבע ז. 179.]

פערוועטרונג־פּראָצעס פון קאפּיטאל, האט דעם געמיינשאפטליכען שטריך, וואס ניט דער ארבייטער געברויכט די ארבייטס־בעדינגונג, נאר פערקעהרט די ארבייטס־בעדינגונג געברויכט דעם ארבייטער, אבער דער דאָזיגער פערקעהרטער אומשטאנד בעקומט טעכניש אן אויגענשיינליכע ווירקליכקייט ערשט מיט דעם איינפיהר פון מאשינעריע. דורכדעם וואס דער ארבייטס־מיטעל ווערט פערוואנדעלט אין אן אויטאמאט, טרעט ער ארויס בעת דעם ארבייט־פּראָצעס גופא אנטקעגנאיבער דעם ארבייטער אלס קאפּיטאל—אלס טויטע ארבייט, וועלכע בעהערשט און זויגט אויס די לעבעדיגע ארבייטס־קראפט.

די צושיידונג צווישען די גייסטיגע קרעפטען פון דעם פּראָדוקציאָנס־פּראָצעס און דער האנד־ארבייט, און די פערוואנדלונג פון די דאָזיגע גייסטיגע קרעפטען אלס א מאכט פון קאפּיטאל איבער דער ארבייט, ווערט פערפאלשטענדיגט, ווי עס איז שוין פריהער אנגעדייטעט געוואָרן, אין דער גרויס־אינדוסטריע, וואס איז אויפגעבויט געוואָרן אויפ'ן יסוד פון דער מאשינעריע. די טייל־געניטקייט פון דעם אינדיווידועלען, אויסגעלעדיגטען מאשין־ארבייטער פערשווינדט ווי א ניט־וויכטיגע נעבענזאך לגבי דער וויסענשאפט, די אונגעהויערע נאטור־קרעפטען און דער געזעלשאפטליכער מאסען־ארבייט, וועלכע זיינען פערקערפּערט אין דעם מאשין־סיסטעם און שטעלען מיט איהם צוזאמען די מאכט פון דעם „מייסטער" (דעם בעל־הבית). דער דאָזיגער מייסטער, אין וועמעס מוח די מאשינעריע און זיין מאָנאָפּאָל איבער איהר איז אזוי צונויפגעוואקסען, אז זיי קאָנען ניט צושיידט ווערן, רופט דעריבער אויס מיט פעראכטונג צו זיינע „הענד" אין פאל פון א צוזאמענשטויס מיט זיי: „די פאבריק־ארבייטער דארפען גוט געדענקען, אז זייער ארבייט איז פאקטיש א גאנץ נידעריגער סאָרט געשיקטע ארבייט; אז קיין אנדער ארבייט קאָן מען אזוי לייכט ניט אויסלערנען און לפי ערך פון איהר קוואליטעט ווערט קיינע ניט בעסער בעצאָהלט; אז קיין אנדער ארבייט קאָן דורך א קורצען למוד פון די וואס האבען די קלענסטע ערפאהרונג, ניט צוגעשטעלט ווערן אין אזא קורצער צייט און אין אזא איבערפלוס. דעם מייסטער'ס מאשינעריע שפּיעלט אין דער אמת'ן א פיעל־וויכטיגערע

ראליע אין דעם געשעפט פון דער פראדוקציאן, איידער די ארבייט און דעם ארבייטער'ס געשיקטקייט, וואס מען קאן זיך אויסלערנען אין 6 מאנאט, און וואס יעדער דארף־פויער קאן זיך עס לערנען.‟ [188] די טעכנישע אונטערווארפענקייט פון דעם ארבייטער אונטער דעם גלייכפארמיגען גאנג פון דעם ארבייטס־מיטעל, און די אייגענטימ־ליכע צוזאמענשטעלונג פון דעם ארבייטס־קערפער אוס אינדיווי־דומען פון ביידע געשלעכטער און די פערשיידענסטע עלטער־שטו־פען, שאפען א קאזארמען־מעסיגע דיסציפלין, וואס בילדעט זיך אויס אין א פאלשטענדיגען פאבריק־רעזשים, און די שוין פריהער־דערמאנטע אויפזיכט־ארבייט, דאס הייסט די איינטיילונג פון די ארבייטער אין האנד־ארבייטער און ארבייט־אויפזעהער, אין פראס־טע אינדוסטריע־סאלדאטען און אינדוסטריע־אונטעראפיציערען, ווערט אויך פאלשטענדיג ענטוויקעלט. „די הויפט שוועריגקייט אין דער אויטאמאטישער פאבריק איז בעשטאנען אין איינפיהרן די נויטווענדיגע דיסציפלין, כדי צו פועל'ן אז די מענעשן זאלען אוועקווארפען זייערע אונרעגעלמעסיגע געוועהנהייטען און ברענגען זיי אין איינשטימונג מיט דער אומפערענדערליכער רעגעלמעסיג־קייט פון דעם גרויסען אויטאמאט. ערפינדען אבער א דיסציפלי־נאר־קאדעקס, וואס זאל פאסען צו די בעדערפענישען און צו דער געשווינדקייט פון דעם אויטאמאטישען סיסטעם, און דורכפיהרן איהם מיט ערפאלג—דאס איז געווען אן אונטערנעהמונג, וואס האט געפאסט פאר א הערקולעס, און דאס איז ארקרייט'ס נאבעלער אויפ־טהו! אפילו ביי היינטיגען טאג, ווען דער סיסטעם איז ארגאניזירט פאלשטענדיג, איז כמעט אונמעגליך צו געפינען ניצליכע העלפער פאר'ן אויטאמאטישען סיסטעם צווישען ארבייטער, וועלכע האבען שוין דערגרייכט זייערע דערוואקסענע יאהרען.‟ [189] דער פאבריק־

[188] "The Master Spinners' and Manufacturers' Defense Fund. Report of the Committee." מאנטשעסטער 1854, ז. 17. מיר וועלן שפעטער זעהן ווי דער „מייסטער‟ זינגט אנאנדער נגון, וויבאלד עס שטעהט איהם פאר צו פערלירן זיין „לעבעדיגען‟ אויטאמאט.

[189] אורע, „פילאסאפיע און מאנופאקטור‟, ז. 15. דער וואס ווייס נאר ארקרייט'ס לעבענס־געשיכטע, וועט אם דעם געניאלען גאלער קיינמאל ניט אנ־

קאדעקס, וואו קאפיטאל פארמולירט זיין זעלבסט-הערשאפט איבער זיינע ארבייטער אויף א פריוואט-געזעצליכען און אויטאקראטישען אופן, אהן דער מאכט-צוטיילונג, וואס איז אזוי בעליעבט ביי דער בורזשואזיע, און אהן דעם נאך מעהר בעליעבטען רעפרעזענטאטיוו-סיסטעם—אט דער קאדעקס איז נאר א קאפיטאליסטישע קאריקא-טור פון דער געזעלשאפטליכער רעגולירונג פונ'ם ארבייט-פראצעס, וועלכע ווערט א נויטווענדיגקייט ביי דער קאאפעראציע אויף א גרויסען מאסשטאב און ביי דער אנווענדונג פון געמיינשאפטליכע ארבייטס-מיטלען, די מאשינעריע. אנשטאט דעם שקלאווען-טרייבער'ס בייטש טרעט ארויס דעם אויפזעהער'ס שטראף-בוך. אלע שטראפען לאזען זיך נאטירליך אויס צו געלד-שטראפען און ארונ-טערציהונג פונ'ם לוין, און דער געזעצגעבערישער שארפזין פון די פאבריק-ליקורגען מאכט די פערלעצונג פון זייערע געזעצען אפשר נאך מעהר איינטרעגליך איידער ווען מען פאלגט זיי.[190]

רופען נאבעל. פון אלע גרויסע ערפינדער פון 18טען יאהרהונדערט איז ער גאנץ בעשטימט געווען דער גרעסטער גנב פון פרעמדע ערפינדונגען און דער געמיינ-סטער קערל.

[190] „די שקלאווערייַ, אין וועלכער די בורזשואזיע האלט דעם פראלעטאריאט געבונדען, בעווייזט זיך אין ערגעץ ניט ארויס אזוי קלאר ווי אין דעם פאבריק-סיסטעם. דא הערט אויף יעדע פרייהייט געזעצליך און פאקטיש. דער ארבייטער מוז האלב זעקס אין דער פריה זיין אין פאבריק; קומט ער א פאר מינוט צו-שפעט, ווערט ער בעשטראפט, קומט ער 10 מינוט צו-שפעט, לאזט מען איהם גארניט אריין ביז נאך פריהשטיק און ער פערלירט א פערטעל טאג פון זיין לוין. ער מוז עסען, טרינקען און שלאפען לויט'ן בעפעהל... דאס דעספאטישע גלעקעל רופט איהם ארויס פון בעט, רופט איהם אוועק פון פריהשטיק און מיטאג-טיש. און ווי געהט עס איהם שוין אין דער פאבריק גופא? דא איז דער פאב-ריקאנט דער אבסאלוטער געזעצגעבער. ער גיט ארויס פאבריק-רעגולאציעס ווי עס גלוסט זיך איהם; ער ענדערט און מאכט הוספות צו זיין קאדעקס ווי עס געפעלט איהם; און ווען ער זאל דארט אריינשטעלען דעם גרעסטען אונזין, זאגט אלע דאס געריכט צום ארבייטער: ווייבאלד איהר זיינט פרייוויליג איינ-געגאנגען אויף אזא קאנטראקט, מוזט איהר איהם אויך פאלגען.... די ארבייטער זיינען פער'משפט צו לעבען אונטער אט דעם גייסטיגען און קערפערליכען קאנ-טשיק פון דעם 9טען יאהר ביז זייער טוידט.‟ (פ. ענגעלס, „די לאגע דער אר-בייטענדען קלאסע אין ענגלאנד‟, לייפציג 1845, ז. 217.) וואס „דאס געריכט זאגט‟ וויל איך דערקלערן מיט א פאר ביישפיעלען. איין פאל האט זיך אבגע-

מיר צייגען דא נאר אן אויף די מאטעריעלע בעדינגונגען, אונטער וועלכע די פאבריק־ארבייט ווערט געטאן. אלע חושים

שפילט אין שעפפיעלד, צו ענד פון יאהר 1866. אן ארבייטער האט זיך דארט
פערדונגען אויף 2 יאהר אין א מעטאל־פאבריק. צוליעב א מחלקה מיט'ן פאברי־
קאנט האט ער פערלאזט די פאבריק און געזאגט, אז ער וועט אונטער קיינע אומ־
שטענדען מעהר פאר איהם ניט ארבייטען. דער ארבייטער איז אנגעקלאגט גע־
ווארן פאר ברעכען דעם קאנטראקט און איז פער'משפט געווארן צו 2 מאנאט
געפענגעניש. (ווען דער פאבריקאנט ברעכט דעם קאנטראקט, קאן ער אנגעקלאגט
ווערן נאר פאר א ציוויל־געריכט און ריזיקירט נאר מיט א געלד־שטראף.) נאכ־
דעם ווי ער איז אבגעזעסען די צוויי מאנאט, האט דער פאבריקאנט איהם צוגע־
שטעלט א פאדערונג צוריק צו קומען אין דער פאבריק לויט דעם אלטען קאנ־
טראקט. דער ארבייטער האט זיך ענטזאגט: ער האט שוין געליטען זיין שטראף
פאר ברעכען דעם קאנטראקט. דער פאבריקאנט האט איהם אנגעקלאגט פון דאס
ניי, דאס געריכט האט איהם ווידער אמאל פעראורטיילט, הגם איינער פון די
ריכטער, מר. שיע, האט דעם אורטייל עפענטליך פערדאמט אלס א יוריסטישען
פערברעכען, לויט וועלכען א מענש קאן זיין גאנצען לעבען פעריאדיש ווידער
און ווידער בעשטראפט ווערן פאר דערזעלביגער עולה אדער פערברעכען. דעם
דאזיגען אורטייל האט ארויסגעטראגען ניט א וועלכער עס איז פראווינציעלער
דאגבעררי, פון די „גרייט אנפייד" [די אומזיסטע ריכטער, זעה אויבען], נאר
איינס פון די העכסטע געריכטען פון לאנדאן. [ווי ענגעלס בעמערקט, איז דאס
איצט שוין אבגעשאפט. א חוץ אין איינינע פעלען, ווי צ.ב.ש. אין די עפענט־
ליכע גאז־ווערק, איז איצט דער ארבייטער אין ענגלאנד גלייך מיט'ן באלעבאס
בנוגע ברעכען דעם קאנטראקט, און קאן נאר בעשטראפט ווערן ציוויל־געזעצ־
ליך. K] — דער צווייטער פאל האט זיך אבגעשפיעלט אין ווילטשיר, סוף
נאוועמבער 1863. ארום 30 ארבייטערינען ביי דאמף־וועבשטוהלען, וועלכע זיינען
געווען בעשעפטיגט ביי א געוויסען הארופ, א טוך־פאבריקאנט אין לעווער'ס
מילל, ווערטבורי לעיה, האבען געמאכט א סטרייק, ווייל דער דאזיגער הארופ
האט געהאט די ליעבע געוועגהייט ארונטערצוציהען פון זייער לויז, ווען זיי
האבען זיך פערשפעטיגט צו דער ארבייט אין דער פריה: 6 פענס פאר 2 מינוט,
1 שילינג פאר 3 מינוט און 1 שילינג 6 פענס פאר 10 מינוט. אויפ'ן חשבון פון
9 שילינג א שטונדע מאכט עס אוים 4 פונט 10 שילינג א טאג, בעת זייער דורכ־
שניט־לוין פאר'ן גאנצען יאהר האט קיינמאל ניט אריבערגעשטיגען פון 10 ביז 12
שילינג א וואך. הארופ האט אנגעשטעלט א אינגעל אויסצופייפען מיט א פייפעל
די שטונדע אין דער פריה, ווען די ארבייטער מוזען אנקומען אין פאבריק, וואס
ער פלעגט אפטמאל טהאן נאך פאר 6 אין דער פריה; און ווען די „הענד" זיינען
דאן ניט געווען אויפ'ן פלאץ, פלעגט מען פערשליסען די טויערן און די, וואס
זיינען געבליבען דרויסען, האבען געמוזט צאהלען שטראף. און אזוי ווי קיין

לײדען גלײך פון דער קינסטליך־געהעכערטער טעמפּעראַטור, פון דער לופט וואס איז פול מיט'ן אבפאל פון דעם רויה־מאַטעריאל.

זײנגער איז אין דער געבײדע ניט געווען, זײנען די אומגליקליכע „הענד" גע־לעגען אונטער דער מאכט פון דעם קלײנעם צײט־וועכטער, וועלכען הארראפ האט אנגעלערנט ווי צו האנדלען. די „הענד", וועלכע זײנען ארוים אין סטרײק, מײדלעך און מוטערס פון פאמיליען, האבען ערקלערט, אז זײ וועלען זיך ניט צוריקקעהרן צו דער ארבײט ביז וואנען מען וועט ניט פערבײטען דעם וועכטער אויף א זײגער און מען וועט ניט אײנפיהרן א גערעכטערן שטראף־טאריף. הארראפ האט דאן אנגעקלאגט 19 פרויען און מײדלעך פאר דעם מאגיסטראט פאר ברעכען דעם קאנטראקט. זײ זײנען פער'משפט געווארן צו בעצאהלען יעדע אײנע 6 פענס שטראף און 2 שילינג 6 פענס געריכט־קאסטען. דער עולם איז געווען שטארק אויפגעבראכט און האט הארראפ'ן ארויסבעגלײט פון געריכט מיט שאנד־געשרײען. — די פאבריקאנטען האבען א ליעבלינג־מעטאדע צו בעשטראפען די ארבײטער, ארונטערציהענדיג פון זײער לוין, פאר פעהלערן אין דעם מא־טעריאל, וואס ווערט זײ געגעבען. די דאזיגע מעטאדע האט אין 1866 ארויס־גערופען אן אלגעמײנעם סטרײק אין די טעפּער־דיסטריקטען אין ענגלאנד. די בעריכטען פון דער „טשילדרענ'ס עמפּלאימענט קאמישיאן" ברענגען פעלען וואו דער ארבײטער אנשטאט צו בעקומען לוין, ווערט נאר דורך זײן ארבײט און לויט די שטראף־רעגלען נאך א בעל חוב צו זײן געשעצטען „מײסטער". דער לעצטער באוועל־קריזיס האט אויך געליפערט בעלעהרענדע שטריכען וועגען דעם שארפזין פון די פאבריק־אויטאקראטען בנוגע דער לוין־ארבציהונג. „איך האב ניט לאנג צוריק — זאגט דער פאבריק־אינספּעקטאר ר. בײקער —' געמוזט אלײן אנפיהרן א געריכטליכע פערפאלגונג אנטקעגען א באוועל־פאבריקאנט, ווײל ער האט אין אט די שווערע און געדריקטע צײטען ארונטערגענומען 10 פענס בײ אײניגע פון די אינגלעך (אריבער 13 יאהר), וועלכע ארבײטען בײ איהם, פאר א דאקטאר־שײן, וואס איהם אלײן האט געקאסט בלויז 6 פענס, פאר וועלכען דאס געזעץ ערלויבט בלויז 3 פענס און לויט'ן מנהג דארף מען גארנישט רע־כענען.... אנאנדער פאבריקאנט, כדי צו גרײכען דעמזעלבינגען צוועק און ניט קומען אין קאנפליקט מיט'ן געזעץ, רעכענט די ארימע קינדער, וואס ארבײטען בײ איהם, א שילינג יעדערן אלס שכר למוד, פאר אויסלערנען זיך די קונסט און די מיסטעריע פון שפּינען, און זײ מוזען עס אײנצאהלען גלײך ווי דער דאקטאר דערקלערט, אז זײ זײנען רײף פאר דער מלאכה. עס זײנען, הײסט עס, פאראן אונטערשטראמען, וועלכע מען מוז וויסען, כדי צו בעגרײפען אזוינע אונגעוועהנליכע ערשײנונגען ווי סטרײקס אין הײנטיגע צײטען, (עס האנדעלט זיך דא וועגען א סטרײק פון די מאשין־וועבער אין דער פאבריק אין דארווען, יוני 1863)." „רעפּארטס עטצ.", 30 אפריל 1863, ז. 50 און 51. — די פאבריק־בעריכטען געהען אלעמאל ווײטער אײדער זײער אפיציעלער דאטום.

פון דעם טויב־מאכענדען ליארם א.אז.וו.. שוין ניט צו רעדען וועגען דער לעבענס־געפאהר, ווען מען געפינט זיך צווישען מאשינען, וואס שטעהען געדיכט איינע נעבען די אנדערע און שטעלען־צו זייערע אינדוסטריעלע שלאכט־בולעטינס אזוי רעגעלמעסיג ווי דער בייט פון די יאהרעס־צייטען.[190*] די עקאנאמיזירונג פון די געזעלשאפט־

[190*] די געזעצען צו בעשיצען פון געפעהרליכע מאשינעריע האבען געהאט א גוטע ווירקונג. „אבער... עס זיינען איצט פאראן נייע אורזאכען פון אומגליקס־פעלען, וועלכע האבען ניט עקזיסטירט מיט 20 יאהר צוריק, איבערהויפט די פערגרעסערטע געשווינדקייט פון די מאשינען. רעדער, וואלצען, שפינדלען און וועב־שטוהלען ווערען איצט געטריבען מיט אלץ מעהר און מעהר געוואלט; די פינגער מוזען אלץ שנעלער און זיכערער אנכאפען דעם צעריסענעם פאדים, וואָרים ווען זיי כאפען איהם ניט שנעל און פארזיכטיג גענוג, ווערען זיי גע־אפפערט... א גרויסע צאהל אומגליקס־פעלען ווערט פעראורזאכט דורכדעם וואס די ארבייטער פלייסען זיך אבצוטאן שנעל די ארבייט. מען מוז געדענקען, אז עס איז פאר די פאבריקאנטען פון דער העכסטער וויכטיגקייט צו האלטען זייערע מאשינען נאכאנאנד אין בעוועגונג, דאס הייסט נאכאנאנד פראדוצירן גארן און געוועבען. יעדע מינוט וואס די מאשינען שטעהען שטיל איז א פער־לוסט ניט נאר פון טרייב־קראפט, נאר אויך פון דער פראדוקציאן. די ארבייטער ווערן דעריבער געטריבען פון די אויפזעהער, וועלכע זיינען פעראינטערעסירט אין דעם סכום פון די פראדוקטען, צו האלטען די מאשינעריע כסדר אין בעוועגונג; און עס איז אויך ניט ווענינער וויכטיג פאר די ארבייטער אליין, וועלכע קריגען געצאהלט פון שטיק אדער נאכ׳ן געוויכט. הגם אין די מעהרסטע פאב־ריקען איז דעריבער פארמעל פערבאטען צו רייניגען די מאשינען בעת זיי בעוועגען זיך, ווערט עס דאך אומעטום געטאן. אט די אורזאך אליין האט אין די לעצטע 6 מאנאט נעגעבען 906 אומגליק־פעלען.... און אבוואויל די מאשינען ווערן גערייניגט יעדען טאג, איז אבער שבת דער בעשטימטער טאג פאר דער גרינדליכער רייניגונג, און דאס קומט מעהרסטענטיילס פאר בעת די מאשינען זיינען אין בעוועגונג. עס איז אן אונבעצאהלטע ארבייט און די ארבייטער זוכען פערטיג צו ווערן דערמיט אזוי שנעל ווי מעגליך. דעריבער איז די צאהל פון די אומגליקס־פעלען פיעל גרעסער פרייטאג און דערהויפט שבת איידער די אנ־דערע טעג פון וואך. פרייטאג פאסירן אומגעפעהר 12 פראצענט מעהר אומ־גליקען ווי דורכשניטליך די ערשטע 4 טעג אין וואך, און שבת—35 פראצענט מעהר איידער אין די פריהערדיגע 5 טעג; און ווען מען נעהמט אין אנבעטראכט, אז דער שבת׳דיגער ארבייטס־טאג איז פאבריק איז בלויז 7½ שטונדען, בעת אין די איבעריגע טעג פון וואך ארבייט מען 10½ שטונדען, דאן שטייגט דער איבער־שוס אויף מעהר ווי 65 פראצענט, (רעפארט און אינספ. און פאקטארים, 31 אק־טאבער 1366, לאנדאן 1867, ז. 9, 15, 16 און 17.)

ליכע פראדוקציאנס־מיטלען, וואס ווערט ערשט צייטיג אין דעם פאבריק־סיסטעם ווי אין א טרייב־הויז, ווערט אין דערזעלביגער צייט אין די הענד פון קאפיטאל א סיסטעמאטישע בערויבונג פון דעם ארבייטער'ס לעבענס־בעדינגונגען בעת'ן ארבייטען, א בערויבונג פון לופט, ליכט און פון די פערזענליכע שוץ־מיטלען אנטקעגען די לעבענס־געפעהרליכע און אנדערע אומשטענדען פון דעם פראדוקציאנס־פראצעס, וואס שאדען דעם געזונד—שוין ניט צו רעדען וועגען איינריכטונגען פאר דעם ארבייטער'ס בעקוועמליכקייט.[191] איז פוריע ניט געווען גערעכט, ווען ער האט אנגערופען די פאבריקען „געמילדערטע צוכט־הייזער"?[192]

[191] אין דעם ערשטען אבטייל פון דעם דריטען בוך וועל איך בעריכטען וועגען א קריעגס־צוג, וואס די ענגלישע פאבריקאנטען האבען דא ניט לאנג געמאכט אנטקעגען די פאראגראפען פון דעם פאבריק־געזעץ, וועלכע שרייבען פאר ווי צו בעשיצען די ביינער פון די „הענד" אנטקעגען דער לעבענס־געפעהרליכער מאשינעריע. דא וועט זיין גענוג איין ציטאטע פון אן אפיציעלען בעריכט פון דעם פאבריק־אינספעקטאר לעאנארד הארנער: „איך האב געהערט פאבריקאנטען רעדען מיט א לייכטזין, וואס לאזט זיך ניט ענטשולדיגען, וועגען איינינע אומגליקס־פעלען; צום ביישפיעל, אז דער פערלוסט פון א פינגער איז א קלייניגקייט. דאס לעבען און די אויסזיכטען פון אן ארבייטער הענגען אזויפיעל אב פון זיינע פינגער, אז אזא פערלוסט מוז פאר איהם זיין א זעהר ערנסטע פאסירונג. ווען איך הער אזעלכע אונזיניגע בעמערקונגען שטעל איך זיי די פראגע: „לאמיר זיך פארשטעלען, אז איהר דארפט האבען נאך אן ארבייטער און עס מעלדען זיך צוויי איהרע, ביידע גלייך טיכטיג אין אלע אנדערע הינזיכטען, נאר איינעם פעהלט דער גראבער פינגער אדער דער פאר־פינגער—וועלכען פון די צוויי וואלט איהר אויסגעקליבען? זיי האבען קיינמאל ניט אבגעשטעלט זיך א רגע איבערצוטראכטען, נאר האבען גלייך געענטפערט צו גונסטען פון דעם וואס האט אלע פינגער.... אט די הערען פאבריקאנטען האבען פאלשע פאראורטיילען אנטקעגען דאס, וואס זיי רופען אן פסעודא־פילאנטראפישע געזעצגעבונג." („רעפארטס און אינספעקטאר און פאקטארים", 31 אקטאבער 1855.) די דאזיגע הערען פאבריקאנטען זיינען „געשייטע לייט" און ניט אומזיסט זיינען זיי געווען בעגייסטערט פאר דעם אויפשטאנד פון די שקלאווען־האלטער!

[192] אין די פאבריקען, וועלכע זיינען לענגער פאר אלע געווען אונטערוואָרפען צו דעם פאבריק־געזעץ מיט זיין געצוואונגענער בעשרענקונג פון דער ארבייטצייט און זיינע אנדערע רעגולאציעס, זיינען איינינע פריהערדיגע שלעכטע צושטענדען פערשוואונדען. די פערבעסערונג פון דער מאשינעריע גופא פאדערט

5. דער קאמף צווישען ארבייטער און מאשין.

דער קאמף צווישען דעם קאפיטאליסט און דעם לוין־ארבייטער פאנגט זיך אן גלייך פון אנהויב פון דער קאפיטאליסטישער שייכות. ער האט געשטורעמט דורך דער גאנצער צייט פון דער מאנופאקטור־פעריאדע.[193] אבער ערשט זינט דער איינפיהרונג פון דער מאשינעריע בעקעמפט דער ארבייטער דעם ארבייטס־מיטעל גופא, דעם מאטעריעלען עקזיסטענץ־אופן פון קאפיטאל. ער רעוואלטירט אנטקעגען אט דער בעשטימטער פארם פון דעם פראדוקציאנס־מיטעל אלס דעם מאטעריעלען באזים פון דעם קאפיטאליסטישען פראדוקציאנס־אופן.

במעט גאנץ אייראפא האט דורכגעלעבט אין 17טען יאהרהונדערט ארבייטער־אויפשטאנדען אנטקעגען דער אזוי גערופענער באנד־מיהל (זי האט אויך געהייסען שנור־מיהל אדער מיהל־שטוהל)—א מאשין צו וועבען בענדער און בעפוצונגען. די באנד־מיהל איז ערפונדען געווארן אין דייטשלאנד. דער איטאליענישער גלה לאנצעלאטטי דערצעהלט אין א ווערק וואס איז ערשיענען אין ווענעדיג, 1636: אנטאן מיללער פון דאנציג האט אן ערך 50 יאהר צוריק (לאנצעלאטטי האט געשריבען אין יאהר 1759)

אויף א געוויסען פונקט א „פערבעסערטע קאנסטרוקציע פון די פאבריק־געביידען“, וועלכע זיינען אויך בעסער פאר די ארבייטער. (פערגלייך „רעפארטס עטצ. פאר 21 אקטאבער 1863“, ז. 109.)

193 זעה צווישען אנדערע דושאהן האוטאן: "Husbandry and Trade Improved, London 1727. "The Advantages of the East India Trade", 1720, and John Bellers: "Proposals for raising a College of Industry", London 1696. „די מייסטער און די ארבייטער זיינען אונגליקליכערוויז אין א שטענדיגען קריעג איינע מיט די אנדערע. דער אונפערענדערליכער ציעל פון די מייכטערס איז צו קריגען געמאכט די ארבייט אזוי ביליג ווי נאר מעגליך, און זיי ווענדען אן צו דעם צוועק יעדע רמאות; בעת די ארבייטער נוצען אוים מיט פונקט אזא אייפער יעדע געלעגענהייט צו צווינגען זייערע באלעבאטים צו בעווילינען זייערע העכערע פאדערונגען“ An Inquiry into the Causes of the Present High Price of Provision", 1767, p. 61, 62. — דער פערפאסער רעווערענד נאטהאניעל פארסטער שטעהט אינגאנצען אויף דער זייט פון די ארבייטער.

גענעהן אין דאנציג א זעהר קינסטליכע מאשין, וועלכע קאן פער־פערטיגען פון 4 ביז 6 געוועבען אויף א מאל. אזוי ווי אבער דער שטאדטראטה האט מורא געהאט, אז די מאשין וועט א סך ארבייטער מאכען פאר בעטלער, האט ער די ערפינדונג אונטער־דריקט און דעם ערפינדער אין געהיים גלאזט דערשטיקען אדער דערטרינקען.“ אין ליידען האט מען אזא מאשין צוערשט בענוצט אין יאהר 1629. די בונטען פון די פאזומענטור־מאכער האבען גע־צוואונגען דעם מאגיסטראט צו פערבאטען די מאשין. דורך פער־שיידענע פעראָרדנונגען אין די יאהרען 1623, 1639 א.אז.וו. מצד די גענעראל־שטאאטען האט דער געברויך פון דער מאשין געזאלט בעשרענקט ווערן. ענדליך איז ערלויבט געווארן זי צו געברויכען אונטער געוויסע בעדינגונגען דורך א פעראָרדנונג פון 15טען דע־צעמבער 1661. „אין יענער שטאדט“, זאגט באקסהארן וועגען דער איינפיהרונג פון דער באנד־מיהל אין ליידען, „האבען אייניגע מענ־שען, אן ערך 20 יאהר צוריק, ערפונדען א וועב־שטוהל, מיט וועלכען אן איינציגער ארבייטער קאן ארויסברענגען מעהר געוועבען און פיעל לייכטער, איידער מעהרערע ארבייטער קאנען אין דערזעל־ביגער צייט ארויסגעבען אהן דעם. דאס האט ארויסגערופען אונ־רוהען און אונצופריעדענהייט פון די וועבער, ביז דער מאגיסטראט האט שליסליך פערבאטען צו געברויכען די דאזיגע כלי.“ [194] די־זעלביגע מאשין איז אין יאהר 1676 פערבאטען געווארן אין קעלן, און איהר איינפיהרונג אין ענגלאנד אין דערזעלביגער צייט האט ארויסגערופען ארבייטער־אונרוהען. דורך א קייזערליכען געבאט (עדיקט) פון 19טען פעברואר 1865 איז פערבאטען געווארן זי צו געברויכען אין גאנץ דייטשלאנד. אין האמבורג האט מען זי על פי בעפעהל פון מאגיסטראט עפענטליך פערברענט. קארל דער 6טער האט דעם 9טען פעברואר 1719 בענייט דעם עדיקט פון 1685, און קורזאקסען האט ערלויבט איהר עפענטליכען געברויך ערשט אין יאהר 1765. די דאזיגע מאשין, וועלכע האט אנגעמאכט אזויפיעל ליארם אויף דער וועלט, איז פאקטיש געוועזן דער פאר־לויפער פון די שפיך און וועב־מאשינען, און דארום אויך פון דער

[194] (Buxhorn, "Institutiones Politicae", Leyden 1663.)

אינדוסטריעלער רעוואָלוציע פון 18טען י.ה. זי האָט מעגליך געמאכט, אז א אינגעל, וואָס האָט קיין ערפאַהרונג ניט אין וועבעריי, זאָל בלויז צוציהענדיג און אָברוקענדיג א טרייב־שטאַנג קאָנען ברענגען דעם גאַנצען שטוהל מיט אלע זיינע איינריכטונגען אין בעוועגונג, און אין איהר פערבעסערטער פאָרם האָט זי ארויסגעגעבען פון 40 ביז 50 שטיק אויף א מאָל.

צום סוף פון ערשטען דריטעל פון 17טען י.ה. איז א ווינד־זעג מיל, וועלכע א האָללענדער האָט אויפגעבויט ניט ווייט פון לאָנדאָן, צושטערט געוואָרן פון דעם אויפגערייצטען המון. נאָך אין אָנהויב פון 18טען י.ה. האָבען אין ענגלאַנד די זעג־מאַשינען, וואָס ווערן געטריבען פון וואַסער, קוים בייגעקומען דעם ווידערשטאַנד פון פאָלק, וואָס איז געשטיצט געוואָרן פונ'ם פארלאַמענט. אין 1758, ווען עווערעט האָט אויפגעבויט די ערשטע מאַשין צו שערן וואָל, וואָס איז געטריבען געוואָרן פון וואַסער, האָבען 100,000 מענשען, וואָס זיינען געבליבען אויסער ארבייט, זי פערברענט. 50,000 ארבייטער, וועלכע האָבען געלעבט פון קראַצען וואָל, האָבען דערלאַנגט א פעטיציע צום פארלאַמענט אנטקעגען ארקרייט'ס „סקריבלינג מיללס" און קאַרדיר־מאַשינען. די מאַסענהאַפטע צערשטערונגען פון מאַשינען, וואָס זיינען פאָרגעקומען אין די ענגלישע מאַנופאַקטור־דיסטריקטען, אין די ערשטע 15 יאָהר פונ'ם 19טען י.ה., אלס רעזולטאַט פון דעם געברויך פונ'ם דאַמף־וועבשטוהל, און זיינען געווען בעקאַנט אונטער'ן נאָמען די לודדיטען־בעוועגונג, האָבען געגעבען אַן אויסרייד דער אנטי־יאַקאָבינער רעגיערונג פון אזוינע מענשען ווי סידמאוטה, קאַסעלריה א.אז.וו. פאַרצונעהמען די רעאַקציאָנערסטע געוואַלט־מיטלען. עס נעהמט צייט און ערפאַהרונג איידער דער ארבייטער לערנט זיך אויס אונטערצושיידען צווישען דער מאַשין און איהר קאַפּיטאַליסטישער אָנווענדונג און פאָלגליך צו ריכטען זיינע אָנגריפען ניט אויף דעם מאַטעריעלען פראָדוקציאָנס־מיטעל גופא, נאָר אויף דער געזעלשאַפטליכער פאָרם, אין וועלכער ער ווערט געברויכט.[195]

[195] אין די אַלט־מאָדישע מאַנופאַקטורען ווידערהאַלט זיך ציימעגווייז נאָך היינט די רויהע פאָרם פון ארבייטער־אויפשטאַנדען אנטקעגען דער מאַשינעריע.

די קאמפען וועגען דעם ארבייט־לוין אין דער מאנופאקטור נעהמען אן די מאנופאקטור אלס א פאקט און זיינען בשום אופן ניט געריכטעט אנטקעגען איהר עקזיסטענץ. אויף וויפיעל די אויפבויאונג פון מאנופאקטורען ווערט בעקעמפט, קומט עס פאר פון די צונפט־[צעך] מייסטערס און פריווילעגירטע שטעדט, ניט פון די לוין־ארבייטער. די שרייבער פון דער מאנופאקטור־פעריאדע האבען דעריבער אויפגעפאסט די צוטיילונג פון דער ארבייט הויפטזעכליך אלס מיטעל, וואס גיט די מעגליכקייט ווירטועל [לויט איהר ווירקונג] צו פערנעהמען דעם פלאץ פון [אויספעהלענדע] ארבייטער, אבער ניט אלס מיטעל די ארבייטער ווירקליך ארויסצושטופען. דער אונטערשייד איז א גאנץ קלארער. ווען מען זאגט צום ביישפיעל, אז עס וואלטען זיך געפאדערט אין ענגלאנד הונדערט מיליאן מענשען, כדי אויסצושפינען מיט׳ן אלטען שפין־ראד גאר די באוועל, וואס ווערט איצט אויסגעשפונען מיט דער מאשין פון א האלבען מיליאן מענשען, הייסט עס נאטירליך ניט, אז די מאשין האט פערנומען דעם פלאץ פון די דאזיגע מיליאנען, וועלכע האבען קיינמאל ניט עקזיסטירט. עס הייסט נאר, אז עס וואלטען זיך געפאדערט פיעלע מיליאנען ארבייטער, כדי צו פערנעהמען דעם פלאץ פון די שפין־מאשינען. ווען מען זאגט אבער פערקעהרט, אז דער דאמף־וועבשטוהל האט אין ענגלאנד ארויסגעווארפען אכט הונדערט טויזענד וועבער אויפ׳ן גאס, דאן רעדט מען ניט וועגען די עקזיסטירענדע מאשינען, וועלכע וואלטען געמוזט פערביטען ווערן דורך א בעשטימטער צאהל ארבייטער, נאר מען רעדט וועגען אן עקזיסטירענדער צאהל ארבייטער, וועלכע איז פאקטיש דורך די מאשינען פערביטען אדער ארויסגעשטופט געווארן. אין משך פון דער מאנופאקטור־פעריאדע איז די האנדווערקמעסיגע פראדוקציאן, הגם שוין א צופאלענע, נאך אלץ געבליבען די גרונדלאגע. די נייע קאלאניאלע מערק האבען ניט געקאנט בעפריעדיגט ווערן דורך דער לפי ערך קליינער צאהל שטאדטישע ארבייטער, וועלכע זיינען פערבליבען בירושה פון מיטעלאלטער, און די ריכטיגע מאנופאקטורען

אזוי צום ביישפיעל דער אויפשטאנד אין שעפפיעלד, אין יאהר 1865, ביי די פיילען־שלייפער.

האָבען דאָן אויפגעעפענט נייע געביטען פון פּראָדוקציאָן פאַר דער דאָרפישער בעפעלקערונג, וועלכע איז, מיט דעם צופאַלען פון פעאָדאַליזם, פערטריבען געוואָרן פון גרונד און באָדען. דאמאַלסט האָט זיך, הייסט עס, אין דער צוטיילונג פון דער ארבייט און אין דער קאָאָפּעראַציע אין די ווערקשטאַטען ארויסגעוויזען מעהר די פּאָזיטיווע זייט, וואָס האָט די בעשעפטיגטע ארבייטער געמאַכט מעהר פּראָדוקטיוו.[196] אמת, די קאָאָפּעראַציע און די קאָמבינאַציע פון ארבייטס־מיטלען אין די הענד פון ווענינע, וואָס זיינען אָנגעווענדעט געוואָרן אין דער אַגריקולטור, האָבען אין פיעלע לענדער ארויסגערופען גרויסע, פּלוצליכע און געוואַלטיגע רעוואָלוציעס פון דעם פּראָדוקציאָנס־אופן און פאָלגליך פון די לעבענס־בעדינגונגען און בעשעפטיגונגס־מיטלען פון דער דאָרפישער בעפעלקערונג אַ לאַנגע צייט פאַר דער פעריאָדע פון דער גרויס־אינדוסטריע. אָבער דער דאָזיגער קאַמף האָט זיך אין אָנהויב אָבגעשפּיעלט מעהר צווישען גרויסע און קליינע לאַנד־אייגענטימער, איידער צווישען קאַפּיטאַל און לוין־ארבייט; אויף ווי ווייט וויעדער פון דער אַנדער

---

[196] סער דזשיימס סטואַרט פאַסט אויך אויף די ווירקונג פון דער מאַשינעריע איינגאַנצען נאָך אין אַט דעם זין. „איך בעטראַכט אַלזאָ די מאַשינען אַלס מיטעל צו פערגרעסערן די צאָהל ארבייטער, וועלכע מען דאַרף ניט געבען עסען.... מיט וואָס אונטערשיידט זיך די ווירקונג פון אַ מאַשין פון דער ווירקונג, וואָס נייע איינוואוינער מאַכען?" („פּרינסיפּלס און פּאָליטיקאַל עקאָנאָמיע", פראַנצ. איבערזעצונג, ב. 1, בוך 1, קאַפּ. 19.) פיעל נאַאיווער איז פּעטטי, וועלכער זאָגט, אַז זי פערנעהמט דעם פּלאַץ פון „פּאָליגאַמיע". אַט דער שטאַנדפּונקט פּאַסט העכסטענס פאַר איינינע טיילען פון די פעראייניגטע שטאַאַטען. דאַגעגען: „מאַשינען קאָנען זעלטען געברויכט ווערען מיט ערפאָלג צו פערקלענערן די ארבייט פון דעם איינצעלנעם; עס וואָלט זיך פאָדערן מעהר ארבייט אויפצובויען די מאַשין, איידער מען וואָלט געקאָנט איינשפּאָרן דורך איהר געברויך. נאָר דאָרט קאָנען זיי געברויכט ווערען מיט ווירקליכע נוצען, וואו זיי ווירקען אויף גרויסע מאַסען, וואו אַן איינצעלנע מאַשין אונטערשטיצט די ארבייט פון טויזענדער מענשען. זיי געפינען זיך דעריבער אַם מעהרסטען אין די לענדער מיט דער געדיכטסטער בעפעלקערונג, וואו עס זיינען פאַראַן די מעהרסטע ארבייטסלאָזע מענשען. זיי ווערען ניט אָנגעווענדעט, ווייל עס זיינען ניטאָ גענוג ארבייטס־קרעפטען, נאָר גראַד צוליעב דער לייכטקייט, מיט וועלכער מען קאָן זיי הין מאַסען צוציהען צו דער ארבייט." (פּיערסי ריווענסטאָן, „טהאָטס אָן דהי פאַנדינג סיסטעם עטצ.", לאָנדאָן 1824, ז. 15.)

זייט, די ארבייטער ווערן ארויסגעשטופט דורך ארבייטס־מיטלען, שעפסען, פערד א.אז.וו., זיינען דא די דירעקטע געוואלט־טהאטען אין ערשטער אינסטאנץ דער פארשפיעל (פאראויסזעצונג) פון דער אינדוסטריעלער רעוואלוציע. פריהער ווערן די ארבייטער פערטריבען פון גרונד און באדען, דערנאך קומען די שעפסען. די לאנד־גנבה אויף א גרויסען מאסשטאב, ווי עס איז פארגעקומען אין ענגלאנד, האט ערשט געשאפען דאס פעלד פאר דער אנווענדונג פון גרויס־אגריקולטור.[196*] די דאזיגע איבערקעהרעניש אין דער אגריקולטור האט אין איהרע אנפאנגען דעריבער מעהר געהאט דעם אויסזעהן פון א פאליטישער רעוואלוציע.

אלס מאשין ווערט דער ארבייטס־מיטעל גלייך א קאנקורענט פונ'ם ארבייטער גופא.[197] די זעלבסט־פערווערטונג פון קאפיטאל דורך דער מאשין שטעהט אין א דירעקטער פראפארציע צו דער צאהל ארבייטער, וועמעס לעבענס־בעדינגונגען זי פערניכטעט. דער גאנצער סיסטעם פון דער קאפיטאליסטישער פראדוקציאן איז געבויט אויף דעם, וואס דער ארבייטער פערקויפט זיין ארבייט־קראפט ווי א סחורה. די צוטיילונג פון דער ארבייט מאכט די דאזיגע ארבייט־קראפט איינזייטיג און ספעציאליזירט זי צו דער איין פעהיגקייט צו פיהרן א טייל־ווערקצייג. אזויבאלד ווי די פיהרונג פון דעם ווערקצייג געהט איבער צו דער מאשין, ווערט דער טוישווערטה פון דער ארבייט־קראפט אויסגעלאשען אינאיינעם מיט דעם געברויך־ווערטה. דער ארבייטער ווערט אומפערקויפליך, ווי פאפיער־געלד, וואס איז ארויס פון קורס. דער טייל פון דעם ארבייטער־קלאס, וועלכען די מאשינעריע האט אויף דעם אופן געמאכט איבערפליסיג, ד.ה. וואס זי האט פערוואנדעלט אין א בע־

[196*] אין דער 4טער אויפלאגע בעמערקט דא ענגעלס: דאס איז אויך ריכטיג וועגען דייטשלאנד. וואו ביי אונז געהט אן גרויס־אגריקולטור, דערהויפט אין מזרח, איז זי ערשט מעגליך געווארן דורך די „בויערענלעגען“ [דאס ארונטערווארפען די פויערשע הייזער], וואס איז געקומען זינט דעם 16טען י.ה., ספעציעל זינט 1648.

[191] „מאשינען און ארבייט האלטען שטענדיג אין קאנקורירן.“ (ריקארדא, „פרינציפלס און פאליטיקאל עקאנאמיע“, לאנדאן 1821, ז. 479.

פעלקערונג, וועלכע איז ניט מעהר דירעקט נויטווענדיג פאר דער זעלבסט־פערווערטונג פון קאפיטאל—געהט אונטער, פון איין זייט, אין דעם ניט־גלייכען קאמף, וואס די אלטע האנדווערקמעסיגע און מאנופאקטורמעסיגע פראדוקציאן פיהרט אנטקעגען דער מאשינענ־מעסיגער פראדוקציאן; פון דער אנדער זייט, פערפלייצט ער אלע אינדוסטריע־צווייגען, וועלכע זיינען לייכטער צוגענגליך, איבער־פילט דעם ארבייט־מארק אוןווארפט פאלגליך ארונטער דעם פרייז פון דער ארבייט־קראפט אונטער איהר ווערטה. א גרויסער טרויסט פאר די פאופעריזירטע [צו בעטלער געווארענע] ארבייטער זאל זיין דער אומשטאנד, וואס טיילווייז זיינען זייערע לײדען נאר „צייטליכע" (a temporary inconvenience), און טיילווייז וואס די מאשינעריע פערכאפט א גאנצעס פראדוקציאנס־פעלד נאר ביס־לעכווייז, און ממילא ווערט דער אומפאנג און די אינטענסיוויטעט פון איהר פערניכטענדער ווירקונג געבראכען. אבער איין טרייסט צוקלאפט די אנדערע. דארט וואו די מאשין כאפט ארום א פראָ־דוקציאנס־פעלד ביסלעכווייז, שאפט זי א כראנישען עלענד צווישען די ארבייטער, וואס קאנקורירן מיט איהר. וואו דער איבערגאנג איז ראשיג, איז די ווירקונג א מאסענהאפטיגע און א שארפע. די וועלט־געשיכטע ווייזט ניט אויף קיין שרעקליכערע טראגעדיע ווי דער לאנגזאמער אונטערגאנג פון די ענגלישע האנד־באוועל־וועבער, וואס האט זיך געשלעפט צעהנדליגע יאהרען און זיך פערענדיגט אין 1838. א סך פון זיי זיינען געשטארבען פון הונגער, א סך האבען זיך לאנג געמאטערט מיט זייערע פאמיליען אויף 2½ פענס א טאג.[198] א שארפע ווירקונג, פערקעהרט, האט די ענגלישע באַ־

---

[198] די קאנקורענץ צווישען האנד־געוועב און מאשין־געוועב האט לענגער אנ־געהאלטען אין ענגלאנד, פאר דער איינפיהרונג פון דעם ארימען־געזעץ, ווייל די טיעף אונטער דעם מינימום געפאלענע לוינען זיינען ערגענצט געווארן דורך אונטערשטיצונג פון די קירכען. „דער רעווערענד מר. טורנער איז אין יאהר 1827 געוועזן דער גלח פון ווילמסלאו אין טשעסייר, א פאבריק־בעצירק. די פראגען פון דעם אונטערזוכונג־קאמיטעט וועגען דער אויסוואנדערונג און טורנער'ס ענט־פערס צייגען, ווי אזוי די האנד־ארבייט האט זיך דערהאלטען אנטקעגן: דער קאנקורענץ פון דער מאשין־ארבייט. פראגע: „האט ניט דער געברויך פון דער וועב־מאשין ארויסגעשטופט דעם האנד־שטוהל?" ענטפער: „גאנץ געוויס; און

וועל־מאשינעריע געהאט אויף אָסט־אינדיען. דער דאָרטיגער גע־נעראַל־גובערנאטאָר פון 1834 ביז 1835 האָט קאָנסטאטירט: „דער עלענד קאָן קוים געפינען זיין גלייכען אין דער געשיכטע פון האנדעל. די ביינער פון די באוועל־וועבער מאכען די פליינען פון אינדיע אויסזעהן ווייס." געוויס, העלפענדיג די דאָזיגע וועבער זיך גע־זעגענען מיט'ן „צייטווייליגען" לעבען, האָט די מאשינעריע זיי נאָר געמאכט „צייטווייליגע אונבעקוועמליכקייט". איבעריגענס, אזוי ווי די מאשינעריע כאפט ארום אלץ נייע פראָדוקציאָנס־געביטען, איז איהר „צייטווייליגע" ווירקונג אין אמת'ן א דויערהאפטיגע. די פערזעלבשטענדיגטע און פערפרעמדטע געשטאלט, וואָס דער קאפיטאליסטישער פראָדוקציאָנס־אופן בכלל גיט די ארבייט־בע־דינגונגען [ארבייטס־מיטלען] און די ארבייט־פראָדוקטען קעגענ־איבער דעם ארבייטער, ווערט מיט דער מאשינעריע ענטוויקעלט אין א פאָלשטענדיגען געגענזאץ צווישען זיי.[199] דעריבער קומען צוזאמען מיט דער מאשינעריע צום ערשטען מאָל די ברוטאלע אויפשטאנדען פונ'ם ארבייטער אנטקעגען דעם ארבייטס־מיטעל.

זי וואלט איהם נאָך מעהר ארויסגעשטופט, ווען די האנדוועבער וואלטען ניט געווען אימשטאנד אויסצוקומען מיט די ארונטערגעזעצטע לוינען." פראגע: „אבער נעהמט ניט דער האנדוועבער אויף דעם אופן אן א לוין, וואס איז ניט גענוג אויף זיין חיונה, און איז ער ניט אנגעוויזען אויף דער ארימען־אונטער־שטיצונג ממלא צו זיין זיינע לעבענס־נויטען?" ענטפער: „יא, פאקטיש קאן דער האנדוועבער קאנקורירן מיט דעם מאשין־וועבער נאר דורך דער ארימען־אונטערשטיצונג." — אט דאס איז די טובה, וואס די פלייסיגע ארבייטער האבען צו פערדאנקען דער איינפיהרונג פון מאשינען: ווערן בעטלער, אדער פערלאזען זייערע היימען. די טובה בעשטעהט דעריין, וואס פון בכבוד'ע און געוויסער־מאסען אונאבהענגיקע האנדווערקער ווערן זיי שלעפערישע קבצנים, וואס עסען דאס ערנידעריגענדע ברויט פון צדקה. אט דאס רופט מען „א צייטווייליגע אונבעקוועמליכקייט". ("Prize Essay on the Comparative Merits of Competition and Cooperation", 1834, p. 29.)

[199] „דיזעלבינע אורזאך, וועלכע קאן פערגרעסערן די ריינע הכנסה פון לאנד (דאס הייסט, ווי ריקארדא דערקלערט אין דעמזעלבען ארט, די הכנסה פון די גרונד־בעזיצער און קאפיטאליסטען, וואס זייער רייכטום, עקאנאמיש בעטראכט, איז בכלל גלייך צו דעם רייכטום פון פאלק) קאן אין דערזעלבער צייט שאפען אן איבערפליסיגע בעפעלקערונג און פערערגערן די לאגע פון דעם ארבייטער." (ריקארדא, ד. ג., ז. 469). דער בעשטענדיגער צוועק און די טענדענץ פון

דער ארבייטס־מיטעל דערשלאגט דעם ארבייטער. דער דאַזינער דירעקטער געגענזאץ צייגט זיך געוויס ארוים אם קלארסטען ווען א ניי־איינגעפיהרטע מאשין קאנקורירט מיט דער פריהערדיגער האנדווערק־ אדער מאנופאקטור־פראדוקציאן. אבער אפילו אין דער גרויס־אינדוסטריע גופא ווירקט די שטענדיגע פערבעסערונג פון דער מאשינעריע און די ענטוויקלונג פון דעם אויטאמאטישען סיסטעם אויפ'ן זעלבינגען אופן. „דער בעשטענדיגער צוועק פון דער פערבעסערטער מאשינעריע איז צו פערקלענערן די האנד־ארבייט אדער צו פערפאלקאמען דעם פראדוקציאנס־פראצעס אין דער פאבריק דורכדעם, וואס אייזערנע אפאראטען ווערן איינגעפיהרט אנשטאט מענשליכע." [200] „די אנווענדונג פון דאמף און וואסער־קראפט אויף מאשינעריע, וועלכע איז ביז אהער בעוועגט געווארן מיט'ן האנד, איז א טעגליכע פאסירונג.... די קלענערע פערבעסערונגען אין דער מאשינעריע, וועלכע בעצוועקען א עקאנאמיע אין דער בעוועגונג־קראפט, א פערבעסערונג אין פראדוקט, א פערגרעסערטע פראדוקציאן אין דערזעלביגער צייט אדער ארויסצושטופען א קינד, א פרוי אדער א מאן פון דער ארבייט, געהען שטענדיג אן, און הגם זיי זעהען ניט אוים פון אויבען־אויף אזוי וויכטיג, האבען זיי דאך וויכטיגע רעזולטאטען." [201] „אומעטום, וואו אן ארבייט פאדערט פיעל פעהיגקייט און א זיכערע האנד, ווערט זי ארויסגענומען אזוי שנעל ווי מעגליך פון די הענד פון דעם געניטען ארבייטער, וועלכער איז אפטמאל גענייגט צו אלערליי אונרעגעלמעסיגקייטען, כדי צו פערטרויען דערמיט א ספעציעלען מעכאניזם, וואס איז אזוי גוט רעגולירט, אז א קינד קאן אויף איהם

יעדער פערפאלקאמונג אין מאשינעריע איז פאקטיש אויסצוקומען איינגאנצען אהן דעם מענשענ'ס ארבייט, אדער צו פערקלענערן דעם פרייז פון דער ארבייט, פערבייטענדיג די דערוואקסענע מענער־ארבייטער אויף פרויען און קינדער־ארבייט, אדער די געשיקטע ארבייטער אויף פראסטע ארבייטער." (אורע, ד. ג., ז. 25).

[200] „רעפארטס עטצ.", 21 אקט, 1858, ז. 43.

[201] „רעפארטס עטצ.", 21 אקטאבער 1856, ז. 15.

אויפפאסען." [202] „אין דעם אויטאמאטישען סיסטעם ווערט די גע־שיקטע ארבייט אלץ מעהר און מעהר ארויסגעשטופט." [203] די פער־בעסערונג פון דער מאשינעריע ערלויבט ניט נאר א פערקלענערונג אין דער צאהל בעשעפטיגטע דערוואקסענע ארבייטער, וועלכע זיינען נויטיג צו גרייכען א בעשטימטען רעזולטאט, נאר זי שטעלט אויף דעם ארט פון איין קלאס מענשליכער ארבייט אנאנדער קלאס, אויף דעם ארט פון פעהיגערע וועניגער פעהיגע, קינדער אנשטאט דערוואקסענע, פרויען אנשטאט מענער. אט די אלע ענדערונגען פעראורזאכען שטענדיגע שוואנקונגען אין דער הויך פון דעם אר־בייטס־לוין." [204] „די מאשינעריע ווארפט נאכאנאנד די דערוואק־סענע ארויס פון פאבריק." [205]

די אונגעוועהנליכע עלאסטיציטעט פון דעם מאשינען־סיסטעם— מחמת דער אנגעקליבענער פראקטישער ערפאהרונג, דעם אומפאנג פון די שוין־עקזיסטירענדע מעכאנישע מיטלען און דעם שטענדיגען פארטשריט פון דער טעכניק—ציינט אונז זיין שטורם־גאנג אונטער דעם דרוק פון א פערקירצטען ארבייטס־טאג. ווער וואלט אבער אין 1860, אין דעם גרעסטען יאהר פון דער ענגלישער באוועל־אינ־

[202] אורע, „פילאסאפי אוו מאנופאקטור", ז. 19. דער גרויסער פארטייל פון אנוועגדען מאשינעריע אין ציגעלניעס בעשטעהט אין דעם, וואס עס מאכט דעם באס אינגאנצען אונאבהענגיק פון געשיקטע ארבייטער. (Children's Employment Commission, 5th report, London 1866, p. 180, n. 46.)

הוספה צו דער צווייטער אויסגאבע: הערר א. סטורראק, דער סופעראינ־טענדענט פון דעם מאשין־דעפארטמענט פון דער „גרייט נארטהערן ריילוויי", זאגט אונז בנוגע דעם בוי פון מאשינען (לאקאמאטיווען א.אז.וו.): „טייער־בע־צאהלטע ענגלישע ארבייטער ווערן מיט יעדען טאג אלץ וועניגער געברויכט. די פראדוקציאן ווערט פערמעהרט דורך דער אנווענדונג פון פערבעסערטע אינסטרו־מענטען, און די דאזיגע אינסטרומענטען ווערן בעזארגט פון א נידעריגען סארט ארבייט.... פריהער פלעגען אלע טיילען פון דער דאמף־מאשין נויטיגערווייז פראדוצירט ווערן פון געשיקטער ארבייט. דיזעלבינע טיילען ווערן איצט פרא־דוצירט מיט וועניגער געשיקטער ארבייט אבער מיט גוטע אינסטרומענטען.... אונטער אינסטרומענטען פערשטעה איך די מאשינען, וואס ווערן אנגעווענדעט ביי דעם מאשינען־בוי." (Royal Commission on Railways. Minutes of Evidence' n. 17862 and n. 17863, London 1867.)

[203] אורע, „פילאסאפי אוו מאנופאקטור", ז. 20.

[204] ד. ג., ז. 321.

[205] ד. ג., ז. 23.

דוסטריע, געקאָנט פאַראויסזאָגען די גאַלאָפּירענדע פערבעסערונגען
פון דער מאַשינעריע און דאָס פאַלגליכע ארויסשטופּען פון האַנ־
ארבייט, וועלכע די דריי נעקסטע יאָהרען האָבען ארויסגערופען
אונטער דעם סטימול פון דעם אַמעריקאַנער בירגער־קריעג? עס
וועט זיין גענוג צו ברענגען אַ פּאָר ביישפּיעלען פון די אָפּיציעלע
בעריכטען פון די ענגלישע פאַבריק־אינספּעקטאָרען וועגען דעם דאָ־
זיגען פּונקט. אַ פאַבריקאַנט פון מאַנטשעסטער האָט דערקלערט:
„אַנשטאָט 75 קאַרדיער־מאַשינען [מאַשינען צו קעמען וואָל] גע־
ברויכען מיר איצט נאָר 12, וועלכע גיבען ארוים דיזעלביגע קוואַנ־
טיטעט פּונקט אַזעלכע גוטע, אויב ניט נאָך בעסערע ארבייט....
די איינשפּאָרונג אין ארבייט־לוין בעטרעפט 10 פונט סט. וועכענט־
ליך און דער באַוועל־אָבפאַל איז 10 פּראָצענט וועניגער." אין אַ
מאַנטשעסטער פיין־שפּינעריי האָט מען „דורך פערשנעלערטער בע־
וועגונג און איינפיהרונג פון פערשיידענע אויטאָמאַטישע פּראָצעסען
פערקלענערט די צאָהל ארבייטער אין איין אָבטיילונג אויף אַ פער־
טעל, אין נאָך איינער אויף מעהר ווי אַ העלפט, בעת די קאַם־
מאַשין, וואָס איז איינגעפיהרט געוואָרן אַנשטאָט דער צווייטער
קאַרדיער־מאַשין, האָט זעהר פערקלענערט די צאָהל „הענד", וואָס
זיינען פריהער געווען בעשעפטיגט אין דער קאַרדיער־אָבטיילונג."
אין אַנדער שפּין־פאַבריק שאַצט איהר אַלגעמיינע איינשפּאָרונג אין
„הענד" אויף 10 פּראָצענט. די הערען גילמאָר, שפּין־פאַבריקאַנ־
טען אין מאַנטשעסטער, דערקלערן: „מיר שאַצען די איינשפּאָרונג
אין „הענד" און ארבייט־לוין, וואָס איז געמאַכט געוואָרן אין דער
אָבטיילונג פאַר ריינינגען דעם באַוועל, צוליעב דעם איינפיהר פון
נייער מאַשינעריע, אויף אַ פולען דריטעל." אין צוויי אַנדערע
צוגרייטונג־פּראָצעסען „האָבען מיר אונגעפעהר אַ דריטעל וועניגער
„הענד" און אויסלעג, אין דער שפּינעריי־אָבטיילונג אַ דריטעל וועניגער אויסלעג. אָבער דאָס איז ניט אַלעס. ווען אונזער גאַרן
געהט איצט צום וועבער, איז ער אַזויפיעל פערבעסערט דורך דער
אַנווענדונג פון דער נייער מאַשינעריע, אַז עס קומט ארוים מעהר
און אַ בעסערער געוועב איידער פון דעם אַלטען מאַשין־גאַרן."[206]

---

[206] „רעפּאָרטס עטצ. 31 אָקטאָבער, 1863", ז. 108.

דער פאבריק־אינספעקטאר א. רעדגראוו בעמערקט דערצו: „די פער־מינדערונג פון ארבייטער ביי א פערגרעסערטער פראדוקציאן געהט שנעל פארווערטס. אין די וואל־פאבריקען האט זיך קירצליך אנ־געהויבען א נייע פערמינערונג פון „הענד“, און זי געהט נאך אן ווייטער. איינינע טעג צוריק האט מיר געזאגט א שוהל־לעהרער, וועלכער וואוינט נעבען ראקדייל, אז דער פיעל קלענערער בעזוך אין די מיידלעך־שוהלען קומט ניט נאר פון דער געדריקטער לאגע פון דעם קריזיס, נאר אויך צוליעב די ענדערונגען אין דער מאשי־נעריע פון דער וואל־פאבריק, וואס האט פעראורזאכט א פערמינע־רונג פון 70 האלבע־צייט ארבייטערקעס.“ [207]

די פאלגענדע טאבעלע ציינט דעם אלגעמיינעם רעזולטאט פון די מעכאנישע פערבעסערונגען אין דער ענגלישער באוועל־אינדוסט־ריע, וואס איז געקומען צוליעב דעם אמעריקאנער בירגער־קריעג:

די צאהל פאבריקען

	1858	1861	1868
ענגלאנד און וויילס — — — — — — —	2,046	2,715	2,405
שאטלאנד — — — — — — — — —	152	163	131
אירלאנד — — — — — — — — — —	12	9	13
פעראייניגטעס קעניגרייך — —	2,210	2,887	2,549

[207] ד. ג., ז. 109. די שנעלע פערבעסערונג פון דער מאשינעריע אין דער צייט פון דעם באוועל־קריזיס האט געמאכט מעגליך פאר די ענגלישע פאבריקאנ־טען, גלייך ווי עס האט זיך געענדיגט דער אמעריקאנער בירגער־קריעג, וויעדער צו איבערפילען דעם וועלט־מארק. די לעצטע 6 חדשים פון יאהר 1866 האט מען שוין כמעט ניט געקאנט פערקויפען קיין געוועב. דאן האט זיך אנגעהויבען דאס ארויסשיקען סחורה נאך כינא און אינדיען, וואס האט נאטירליך געמאכט די איבערפילונג פון מארק נאך שטארקער. אנהויב 1867 האבען די פאבריקאנטען זיך גענומען פאר זייער געוועהנליכען מיטעל—די פערקלענערונג פונ'ם ארבייט־לוין אויף 5 פראצענט. די ארבייטער האבען זיך געשטעלט אנטקעגען און דער־קלערט, טהעארעטיש גאנץ ריכטיג, אז דער איינציגער מיטעל איז צו ארבייטען א קירצערע צייט, ד.ה. 4 טעג א וואך. נאך א לענגערן קאמף האבען די הערען, וועלכע האבען זיך אליין נעגעבען דעם טיטול קאפיטאנען פון אינדוסטריע, געמוזט איינגעהן אויף דעם, אין איינינע פלעצער מיט א פערקלענערונג פונ'ם לוין אויף 5 פראצענט, אין אנדערע אהן א פערקלענערונג פונ'ם לוין.

די צאָהל דאמפף-וועבשטוהלען

	1858	1861	1868
ענגלאנד און וויילס	725,590	368,125	344,719
שאטלאנד	21,624	30,110	31,864
אירלאנד	1,633	1,757	2,746
פעראייניגטעס קעניגרייך	298,847	399,992	379,329

די צאָהל שפינדלען

	1858	1861	1868
ענגלאנד און וויילס	25,818,576	28,352,152	30,478,228
שאטלאנד	2,041,129	1,915,398	1,497,546
אירלאנד	150,512	119,944	124,240
פעראייניגטעס קעניגרייך	28,010,217	30,387,494	32,000,014

די צאָהל בעשעפטיגטע פערזאָנען

	1858	1861	1868
ענגלאנד און וויילס	341,170	407,598	357,052
שאטלאנד	34,698	41,237	39,809
אירלאנד	3,345	2,734	4,203
פעראייניגטעס קעניגרייך	379,213	451,569	401,064

פון 1861 ביז 1868 זיינען אַלזאָ פערשוואונדען געוואָרן 338 באוועל-פאבריקען; דאָס הייסט מעהר פּראָדוקטיווע און א גרעסערע צאָהל מאשינעריע האָט זיך קאָנצענטרירט אין די הענד פון א קלענערער צאָהל קאפּיטאליסטען. די צאָהל דאמפף-וועבשטוהלען איז פערקלענערט געוואָרן אויף 20,663, אָבער זייער פּראָדוקט האָט זיך אין דערזעלביגער צייט פערמעהרט, אזוי אז איין פערבעסערטער וועבשטוהל לייסטעט מעהר איידער איינער פון די אלטע דאמפף-וועבשטוהלען. די צאָהל שפינדלען איז געוואקסען אויף 1,612,541, בעת די צאָהל בעשעפטיגטע ארבייטער איז פערקלענערט געוואָרן אויף 50,505. דער „צייטווייליגער“ עלענד, מיט וועלכען דער באוועל-קריזיס האָט די ארבייטער צודריקט, איז נאָך געשטיגען

און נעמאכט געווארן פאר א שטענדיגע צרה דורך דעם שנעלען און אנהאלטענדען פארטשריט פון דער מאשינעריע.

די מאשינעריע אבער ווירקט ניט בלויז ווי אן איבערמעכטיגער קאנקורענט, וועלכער איז אלעמאל גרייט צו מאכען דעם לוין־ארבייטער „איבערפליסיג". זי ווערט הויך און מיט א כיון פראקלאמירט פון קאפיטאל אלס א פיינדליכע מאכט צום ארבייטער און ווערט בענוצט אלס אזוינס. זי ווערט דער מעכטיגסטער קריעגס־מיטעל צו אונטערדריקען די פעריאדישע ארבייטער־אויפשטאנדען, סטרייקס א.ד.ג. אנטקעגען דער אויטאקראטיע פון קאפיטאל.[208] נאך גאסקעל נאך איז די דאמף־מאשין געווען פון אנהויב אן א נעגנער פון דער „מענשען־קראפט" און האט געגעבען די קאפיטאליסטען די מעגליכקייט צו צעשמעטערן די שטייגענדע פאדערונגען פון די ארבייטער, וועלכע האבען געסטראשעט צו טרייבען דעם אנפאנגענדען פאבריק־סיסטעם צו א קריזיס.[209] מען וואלט געקאנט אנשרייבען א גאנצע געשיכטע פון די ערפינדונגען זינט דעם יאהר 1830, וועלכע זיינען אריינגעטראטען אין לעבען בלויז ווי קאפיטאל'ס קריעג־מיטלען אנטקעגען די ארבייטער־בונטען. מיר וועלען קודם כל דערמאנען די „סעלף־אקטינג מיול", ווייל זי האט געעפנט א נייע עפאכע פון דעם אויטאמאטישען סיסטעם.[210]

נאסמיטה, דער ערפינדער פון דאמף־האמער, אין זיין עדות־זאגען פאר דער קאמיסיע צו אונטערזוכען די טרייד־יוניאנס, בעריכ־

---

[208] „די שייכות צווישען די באסעס און די ארבייטער אין דער פלינט־ און פלעשער גלאז פאבריקען איז א כראנישער סטרייק." דערפון נעהמט זיך דער וואוקס פון דער פאבריקאציע פון געפרעסטען גלאז, וואו די הויפט־אפעראציעס קאנען אויסגעפיהרט ווערן דורך מאשינעריע. איין פירמע נעבען ניו קאסעל, וועלכע האט פריהער פראדוצירט יעהרליך 350,000 פונט געבלאזענעם פלינט־גלאז, פראדוצירט איצט אנשטאט דעם 3,00,500 פונט געפרעסטעם גלאז. ("Children's Empl. Commission", 4th Report 1865, p. 262, 293.)

[209] (Gaskell, "The Manufacturing Population of England", London 1833, p. 3, 4.)

[210] הערר פערבערן האט ערפונדען אייניגע זעהר וויכטיגע אנווענדונגען פון מאשינען צו בויען מאשינען אלס רעזולטאט פון סטרייקס אין זיין אייגענער מאשינען־פאבריק.

טעט וועגען די פערבעסערונגען פון דער מאַשינעריע, וואָס ער האָט איינגעפיהרט אַלס פאָלגע פון דעם גרויסען און לאַנגען סטרייק פון די מאַשין־ארבייטער אין יאָהר 1851: „דער כאַראַקטעריסטישער שטריך פון אונזערע מאָדערנע מעכאַנישע פערבעסערונגען איז די איינפיהרונג פון אויטאָמאַטישע ווערקצייג־מאַשינען. אַלץ וואָס אַ מעכאַנישער אַרבייטער האָט איצט צו טהאָן, און וואָס יעדער אינגעל קאָן טהאָן, איז ניט אַליין צו אַרבייטען, נאָר אויפצופּאַסען אויף דער שעהנער אַרבייט פון דער מאַשין. דער גאַנצער קלאַס אַרביי־טער, וואָס האָבען זיך געהאַלטען אויסשליסליך אויף זייער געשיקט־קייט, איז איצט בעזייטיגט. פריהער האָב איך בעשעפטיגט 4 אינגלעך אויף 1 מעכאַניקער. אַ דאַנק די נייע מעכאַנישע הילף־מיטלען האָב איך רעדוצירט די צאָהל דערוואַקסענע אַרבייטער פון 1500 אויף 750. דער רעזולטאַט איז אַ בעדייטענדער צו־וואוקס פון מיינע פּראָפיטען.“

אורע זאָגט וועגען אַ מאַשין אין די קאַטון־דרוקערייען: „ענד־ליך האָבען די קאַפּיטאַליסטען געזוכט זיך צו בעפרייען פון אָט דער אונגעדערטרעגליכער שקלאַווערייי (ד.ה. פון די לעסטיגע קאָנטראַקט־בעדינגונגען פון די אַרבייטער) רופענדיג די וויסענשאַפט צו הילף, און האָבען באַלד ווידער געוואונען זייערע לעגיטימע רעכטען — דאָס רעכט פון דעם קאָפּ איבער די אַנדערע טיילען פון קערפּער.“ וועגען אַן ערפינדונג פון שליכטען די קעטען [ביים וועבען], וואָס איז דירעקט אַרויסגערופען געוואָרן דורך אַ סטרייק, זאָגט ער: „די מחנה אונצופריעדענע, וועלכע האָט געמיינט, אַז זי איז אונבעזיעג־באַר הינטער די אַלטע פעסטונגען פון דער צוטיילונג פון דער אַר־בייט, האָט איינגעזעהן, אַז זי איז אַטאַקירט פון פלאַנק, און אַז איהרע פערטיידיגונג־מיטלען זיינען פערניכטעט דורך דער מאָדער־נער מעכאַנישער טאַקטיק. זיי האָבען זיך געמוזט אונטערגעבען, וואָס עס זאָל ניט זיין.“ ער זאָגט וועגען דער ערפינדונג פון דער „סעלף־אַקטינג־מיול“: „איהר איז געווען בעשערט צוריק איינצו־פיהרן אָרדנונג צווישען די אינדוסטריעלע קלאַסען.... די דאָזיגע ערפינדונג בעשטעטיגט די שוין ענטוויקעלטע דאָקטרין, אַז ווען קאַפּיטאַל בענוצט זיך מיט די דיענסטען פון דער וויסענשאַפט,

צווינגט ער שטענדיג די רעבעלישע האנד פון ארבייט זיך צו בויגען."[211]

הגם אורע'ס שריפט איז ערשיענען אין 1835, אין א צייט, הייסט עס, ווען דער פאבריק־סיסטעם איז לפי ערך נאך געווען שוואך ענטוויקעלט, בלייבט זי עד היום דער קלאסישער אויסדרוק פונ'ם פאבריק־גייסט, ניט נאר מחמת איהר אפענהערציגען ציניזם, נאר אויך צוליעב דער נאאיוויטעט, מיט וועלכער ער, דער פערפאסער, פלוידערט ארויס די זינלאזע ווידערשפרוכען פון דעם קאפיטאליסטישען מוח. נאכדעם ווי ער ענטוויקעלט צום ביישפיעל די „דאקטרין", אז קאפיטאל מיט דער הילף פון דער וויסענשאפט, וואס שטעהט איהם צו דיענסט, „צווינגט שטענדיג די רעבעלישע האנד פון ארבייט זיך צו בויגען", ווערט ער אויפגעבראכט, פארוואס „מען האט פון א געוויסער זייט בעשולדיגט די מעכאניש־פיזישע וויסענשאפט, אז זי דיענט דעם דעספאטיזם פון די רייכע קאפיטאליסטען ווי א מיטעל צו אונטערדריקען די ארימע קלאסען." נאכדעם ווי ער האט ווייט און ברייט געפרעדיגט ווי פארטיילהאפט די שנעלע ענטוויקלונג פון דער מאשינעריע איז פאר די ארבייטער, ווארענט ער זיי, אז מיט זייער עקשנות, סטרייקס א.אז.וו. פערשנעלערן זיי די ענטוויקלונג פון דער מאשינעריע. אזוינע געוואלטזאמע אויפשטאנדען, זאגט ער, צייגען די מענשליכע קורצזיכטיגקייט אין איהר שענדליכסטען כאראקטער—אין דעם כאראקטער פון א מענשען, וואס מאכט זיך פאר זיין אייגענעם הענקער." אייניגע בלעטלעך פריהער זאגט ער פערקעהרט: „ווען ניט די געוואלטזאמע צונויפשטויסונגען און אונטערברעכונגען, וואס ווערן פעראורזאכט דורך די פעראירטע מיינונגען פון די ארבייטער, וואלט זיך דער פאבריק־סיסטעם נאך פיעל שנעלער ענטוויקעלט צום נוצען פון אלע אינטערעסירטע צדדים." דאן שרייט ער אויס: „צום גליק פאר דער בעפעלקערונג פון די באוועל־בעצירקען פון גרויס־בריטאניען קומען פאר די פערבעסערונגען אין דער מעכאניקע נאר ביסלעכווייז. מען בעשולדיגט זי (דער דאזיגער פערבעסערונג פון דער מאשינעריע), אז זי פערקלענערט דעם ארבייט־לוין פון די

[211] אורע, ד. ג., ז. 368—70.

דערוואקסענע ארבייטער, דורכדעם וואס זי ווארפט ארויס א טייל פון זיי און זייער צאהל שטייגט פאלגליך אריבער די נאכפראגע אויף ארבייט. זי פערמעהרט אבער די נאכפראגע אויף קינדער־ארבייט און פערגרעסערט דערמיט ז י י ע ר לוין.״

דערזעלביגער טרויסטער פערטיידיגט פון דער אנדער זייט דעם נידעריגען קינדער־לוין דערמיט, וואס „עס האלט אב די עלטערן צו שיקען די קינדער צו־פריה אין דער פאבריק.״ זיין גאנצעס בוך איז א פערהערליכונג פון דעם אונבעגרענצטען ארבייטס־טאג, און דער פערבאט פונ׳ם געזעץ צו מאטערן ביי דער ארבייט קינדער פון 13 יאהר מעהר ווי 12 שטונדען א טאג דערמאנט זיין ליבעראלע נשמה אן די דונקעלסטע צייטען פון דעם מיטעלאלטער. דאס האלט איהם ניט אב אויפצופאדערן די פאבריק־ארבייטער, זיי זאלען אבגעבען א דאנק דעם רבש״ע, וועלכער האט זיי דורך דער מאשינעריע „געגעבען גענוג פרייע צייט נאכצודענקען וועגען זייערע אונשטערבליכע אינטערעסען.״[212]

6. די טעאריע פון קאמפענסאציע בנוגע די ארבייטער, וואס זיינען ארויסגעשטופט געווארן דורך דער מאשינעריע.

א גאנצע רייה בורזשואזע עקאנאמען ווי דזשיימס מילל, מעק־קולאך, טארענס, סיניאר, דזש. סט. מילל א.א. בעהויפטען, אז יעדע מאשינעריע, וואס שטופט ארויס ארבייטער, בעפרייט אלע־מאל גלייכצייטיג און נויטיגערווייז פונקט אזויפיעל קאפיטאל צו בעשעפטיגען דיזעלביגע ארבייטער.[213]

לאמיר אננעהמען, אז א קאפיטאליסט פערווענדט למשל אין א טאפעטען־פאבריק א קאפיטאל פון 6,000 פונט סט., און דערפון ווערט א העלפט אויסגעגעבען אויף רויה־מאטעריאל. די געביידען,

---

[212] אורע, ד. נ., ז. 368, 7, 370, 180, 321, 281, 475.

[213] ריקארדא האט אין אנהויב אויך געהאלטען אט די מיינונג, ער האט אבער שפעטער, מיט זיין כאראקטעריסטישער וויסענשאפטליכער אונבעצוואונגענקייט און ליעבע צום אמת, זיך אויסדריקליך אבגעזאגט פון איהר. זעה ד. ריקארדא, „פרינציפלס אוו פאליט. עק.״, קאפיטעל 31.

שיהלען א.אז.וו. לאזען מיר דא אוים פון בעטראכט. ער בעשעפטיגט 100 ארבייטער צו 30 פונט סט. א יאהר. דער וואריאבלער קאפיטאל, וואס ער לעגט אוים יעהרליך, בעטרעפט אויף דעם אופן 3000 פונט סט. ער זאגט אב 50 ארבייטער און בעשעפטיגט די איבערגעבליבענע 50 ביי א מאשינעריע, וואס קאסט איהם 1500 פונט סט. מיר נעהמען ווייטער אן, אז דער רויה־מאטעריאל, וואס ווערט פערצעהרט דורכ'ן יאהר, קאסט ווי פריהער 3000 פונט סט.[214]

איז א וועלכער עס איז קאפיטאל „פריי געווארן" דורך דער דאזיגער אומוואנדלונג? אין דעם אלטען אופן פון פראדוקציאן איז די אויסגעלעגטע גאנצע סומע פון 6000 פונט סט. בעשטאנען א העלפט פון קאנסטאנטען און א העלפט פון וואריאבלען קאפיטאל. איצט בעשטעהט זי פון 4,500 פונט סט. (3000 פונט סט. פאר רויה־מאטעריאל און 1,500 פונט סט. פאר מאשינעריע) קאנסטאנטען קאפיטאל און 1,500 פונט סט. וואריאבלען. אנשטאט א העלפט מאכט איצט אוים דער וואריאבלער אדער דער טייל קאפיטאל, וואס איז אויסגעביטען אויף לעבעדיגער ארבייט־קראפט, נישט מעהר ווי א פערטעל פון דעם גאנצען קאפיטאל. אנשטאט בעפרייאונג קומט דא פאר א בינדונג פון קאפיטאל אין א פארם, אין וועלכער ער הערט אויף זיך אויסצובייטען אויף ארבייט־קראפט, דאס הייסט עס קומט פאר א פערוואנדלונג פון וואריאבלען אין קאנסטאנטען קאפיטאל. דער קאפיטאל פון 6000 פונט סט. קאן איצט, ווען אלע איבעריגע אומשטענדען בלייבען דיזעלביגע, קיינמאל ניט בעשעפטיגען מעהר ווי 50 ארבייטער. מיט יעדער פערבעסערונג פון דער מאשינעריע בעשעפטיגט ער אלץ ווייניגער.

כדי נאכצוגעבען די טעארעטיקער פון קאמפענסאציע, וועלען מיר אננעהמען, אז די ניי־איינגעפיהרטע מאשינעריע קאסט ווייניגער איידער די סומע פון דער ארבייט־קראפט און ארבייט־ווערקצייג, וואס זי האט ארויסגעשטופט, למשל אנשטאט 1500 נאר 1000 פונט סט.

---

[214] נאטא בענע: איך גיב די אילוסטראציע אינגאנצען אוים'ן זעלביגען שטייגער ווי די אויבען־דערמאנטע עקאנאמען.

אונטער אַט דער בעדינגונג וואָלט אַ וואַריאַבלער קאַפּיטאַל פון 1000 פונט סט. פערוואַנדעלט אָדער געבונדען געוואָרן אין קאַנסטאַנטען קאַפּיטאַל און אַ קאַפּיטאַל פון 500 פונט סט. וואָלט געוואָרן פריי. ער וואָלט געוואָרן איבעריג פאַר דער טאַפּעטען־פאַבריק און וואָלט געקאָנט פונקציאָנירן אַלס נייער קאַפּיטאַל. אַנגענומען דעמזעלביגען יעהרליכען לוין, וואָלט ער געקאָנט אויסמאַכען אַ בעשעפטיגונג־פאָנד פאַר אַן ערך 16 אַרבייטער, בעת עס זיינען אָבגעזאָגט געוואָרן 50; ניין, ער וואָלט געקאָנט בעשעפטיגען אַ סך וועניגער איידער 16 אַרבייטער, וואָרים פון די 500 פונט סט. מוז דאָך אַ טייל וויעדער פערוואַנדעלט ווערן אין קאַנסטאַנטען קאַפּיטאַל, הייסט עס, אַז נאָר אַ טייל דערפון קאָן אויסגעביטען ווערן אויף אַרבייט־קראַפט.

גאַנץ געוויס וועט די פאַבריצירונג פון דער נייער מאַשינעריע בעשעפטיגען אַ גרעסערע צאָהל מעכאַניקער; זאָל מען אין דעם געפינען אַ קאָמפּענסאַציע פאַר די טאַפּעטען־מאַכער, וואָס זיינען אַרויסגעוואָרפען געוואָרן אויפ'ן גאַס? אויף יעדען פאַל בעשעפטיגט די פערפערטיגונג פון דער מאַשינעריע וועניגער אַרבייטער, איידער איהר בענוצונג שטופּט אַרויס. די סומע פון 1500 פונט סט., וועלכע שטעלט פאָר נאָר דעם אַרבייט־לוין פאַר די אָבגעזאָגטע טאַפּעטען־מאַכער, שטעלט איצט פאָר אין דער געשטאַלט פון מאַשינעריע: 1) דעם ווערטה פון די פּראָדוקציאָנס־מיטלען וואָס פאָדערן זיך זי אויפצובויען, 2) דעם אַרבייט־לוין פון די מעכאַניקער, וואָס פערפערטיגען זי, 3) דעם מעהרווערטה, וואָס קומט אַן זייער „מייסטער“. הייסט ווייטער: איז איינמאָל די מאַשין פערטיג, דאַרף מען זי ניט בענייען ביז נאָך איהר טויט. הייסט עס, כדי צו האַלטען בעשעפטיגט די צוגעגעבענע צאָהל מעכאַניקער, מוז איין טאַפּעטען־פאַבריקאַנט נאָכ'ן אַנדערן כסדר אַרויסשטופּען אַרבייטער דורך מאַשינען.

אויף אַן אמת מיינען גאָרניט יענע פערטיידיגער פון קאַפּיטאַל אַט דעם סאָרט בעפרייאונג פון קאַפּיטאַל. זיי מיינען די לעבענסמיטלען פון די פריי־געוואָרענע אַרבייטער. מען קאָן ניט לייקענען, אַז צום ביישפּיעל אין דעם אויבען־דערמאָנטען פאַל מאַכט די מאַשינעריע פריי און ממילא „פערווענדבאַר“ ניט נאָר 50 אַרבייטער,

נאָר זי שאַפט אויך צוגלייך אָב זייער צוזאַמענהאַנג מיט לעבענס־מיטלען, וואָס זיינען ווערטה 1500 פונט סט., און אויף אַט דעם אופן „שטעלט זי פריי“ די דאָזיגע לעבענסמיטלען. דער פשוט'ער און בשום אופן ניט נייער פאַקט, אַז די מאַשינעריע שטעלט דעם אַרבייטער אַרויס פריי פון לעבענסמיטלען הייסט אין דער עקאָנאָמישער שפּראַך, אַז די מאַשינעריע שטעלט לעבענסמיטלען פריי פאַר דעם אַרבייטער, אָדער זי פערוואַנדעלט זיי אין קאַפּיטאַל פאַר זיין בעשעפטיגונג. מען זעהט טאַקע ווי אַלץ הענגט אָב פון דער פאָרם פון אויסדרוק. Nominibus Mollire licet mala [דאָס שלעכטע דאַרף מען דורך שעהנע ווערטער מאַכען אויסזעהן מילדער.]

לויט דער דאָזיגער טעאָריע זיינען די לעבענסמיטלען אין דעם ווערטה פון 1500 פונט סט. א קאַפּיטאַל, וואָס פערוועדטעט זיך דורך דער אַרבייט פון די 50 אָבגעזאָגטע טאַפּעטען־אַרבייטער. דער דאָזיגער קאַפּיטאַל פערלירט פאָלגליך זיין בעשעפטיגונג, אַזוי באַלד ווי די 50 ווערן אַרבייטסלאָז, און ער ראַסט ניט און רוהט ניט, ביז ער געפינט ניט א נייע „אַנלאַגע“, אין וועלכער יענע 50 אַרבייטער זאָלען איהם ווידער קאָנען פּראָדוקטיוו קאָנזומירן. פריהער אָדער שפּעטער, הייסט עס, מוזען קאַפּיטאַל און אַרבייט זיך ווידער צוזאַמענטרעפען און דאַמאָלסט וועט שוין זיין די קאָמפּענסאַציע. די ליידען פון די אַרבייטער, וואָס זיינען אַרויסגעשטופּט געוואָרן דורך דער מאַשינעריע, זיינען אַלזאָ פּונקט אַזוי פאַרבייגעהענדע, ווי די גיטער פון דער וועלט.

די לעבענסמיטלען אין בעטרעף פון 1500 פונט סט. זיינען קיינמאָל ניט געשטאַנען קעגענאיבער די אַרבייטער אַלס קאַפּיטאַל. וואָס איז יאָ געשטאַנען קעגענאיבער זיי אַלס קאַפּיטאַל, איז געווען די 1500 פונט סט., וועלכע זיינען איצט פערוואַנדעלט אין מאַשינעריע. גענויער בעטראַכט, רעפּרעזענטירן די דאָזיגע 1500 פונט סט. נאָר א טייל פון די טאַפּעטען, וואָס די אָבגעזאָגטע 50 אַרבייטער האָבען פּראָדוצירט פאַר'ן יאָהר און האָבען זיי בעקומען פון זייער באַס אַלס לוין אין געלד־פאָרם, אַנשטאָט אין נאַטוראַ [אין פּראָדוקטען]. פאַר די טאַפּעטען, וואָס זיינען פערוואַנדעלט געוואָרן אין 1500 פונט סט. האָבען זיי געקויפט לעבענסמיטלען אויף דערזעלביגער סומע. די דאָזיגע לעבענסמיטלען עקזיסטירן דערי־

בער פאַר זיי ניט אַלס קאַפּיטאַל, נאָר אַלס סחורות, און זיי אַליין עקזיסטירן פאַר די דאָזיגע סחורות ניט אַלס לוין־אַרבייטער, נאָר אַלס קויפער. דער אומשטאַנד, וואָס די מאַשינעריע האָט זיי „אַרויסגעשטעלט פריי“ פון קויף־מיטלען, פערוואַנדעלט זיי פון קויפער אין ניט־קויפער. דעריבער ווערט קלענער די נאָכפראַגע אויף די דאָזיגע סחורות. דאָס איז אַלעס.

אויב אָט די פערקלענערטע נאָכפראַגע גלייכט זיך אויס דורך אַ פערגרעסערטער נאָכפראַגע פון אַנאַנדער זייט, פאַלט דער מאַרק־פרייז פון די וועניגער־פערלאַנגטע סחורות. איז דאָס אפשר אַ גרונד צו בעווייזען דעם קאַפּיטאַל, וואָס איז פערטאָן אין דער פּראָדוקציאָן פון יענע לעבענסמיטלען, אַז ער זאָל בעשעפטיגען די אַרבייטסלאָז־געוואָרענע טאַפּעטען־אַרבייטער? אין געגענטייל, אויב יענע געפאַלענע פרייזען האַלטען אָן אַ לענגערע צייט, וועט מען זיך נעהמען אַרונטערזעצען די לוינען פון די אַרבייטער, וועלכע זיינען בעשעפטיגט אין דער פּראָדוקציאָן פון יענע סחורות. אויב דער דוחק אין אָבזאַץ פון די נויטווענדיגע לעבענסמיטלען דויערט אַ לענגערע צייט, וועט אַ טייל קאַפּיטאַל, וואָס איז געווען אָבגעגעבען אויף זייער פּראָדוקציאָן, זיך ציהען צוריק און זוכען אַ פער־ווענדונג ערגעץ אַנדערשוואו. בעת עס פאַלען די מאַרק־פרייזען און קאַפּיטאַל בייט זיין פּלאַץ, ווערן אויך די אַרבייטער, וואָס זיינען בעשעפטיגט אין דער פּראָדוקציאָן פון די נויטווענדיגע לעבענס־מיטלען, „בעפרייט“ פון אַ טייל פון זייער לוין. פאָלגליך, אנשטאָט צו בעווייזען, אַז ווען די מאַשינעריע שטעלט פריי די אַרבייטער פון לעבענסמיטלען, פערוואַנדעלט זי גלייכצייטיג די דאָזיגע לע־בענסמיטלען אין קאַפּיטאַל, וועלכער בעשעפטיגט די אַרבייטער, בעווייזט דער הערר אַפּאָלאָגעט [דער פערטיידיגער פון קאַפּיטאַל] מיט דעם פעסטען געזעץ פון נאָכפראַגע און אָנבאָט אַקוראַט פער־קעהרט, אַז די מאַשינעריע וואַרפט אַרויס די אַרבייטער אויפ'ן גאַס ניט נאָר אין דעם פּראָדוקציאָנס־צווייג וואו זי ווערט איינגעפיהרט, נאָר אויך אין די פּראָדוקציאָנס־צווייגען וואו זי ווערט ניט איינ־געפיהרט.

די ווירקליכע פאַקטען, וועלכע ווערן פערדרעהט פון דעם עקאָ־נאָמישען אָפּטימיזם, זיינען די: די אַרבייטער, וועלכע די מאַשי־

נעריע שטופט ארויס, ווערן פון ווערקשטאט ארויסגעווארפען אויפ'ן ארבייט־מארק און פערמעהרן דארט די צאהל פון די ארבייט־קרעפטען, וואס שטעהען שוין גרייט פאר דער קאפיטאליסטישער עקספלואטאציע. אין דעם זיעבעטען אבטייל פון אט דעם בוך וועט זיך ארויסצייגען, אז אט די ווירקונג פון דער מאשינעריע, וועלכע ווערט אונז דא פארגעשטעלט אלס א קאמפענסאציע פאר דעם ארבייטער־קלאס, איז פערקעהרט די שרעקליכסטע פורעניות פאר'ן ארבייטער. דא וועלען מיר נאר בעמערקען: די ארבייטער, וועלכע זיינען ארויסגעווארפען געווארן פון איין אינדוסטריע־צווייג, קאנען גאנץ געוויס זוכען בעשעפטיגונג אין א וועלכען עס איז אנדער צווייג. געפינען זיי אזא בעשעפטיגונג, און קניפט זיך דערמיט ווידער אן דער באנד צווישען זיי און די לעבענסמיטלען, וועלכע זיינען אינאיינעם מיט זיי פריינעשטעלט געווארן, קומט עס פאר דורך א נייעם צוגעקומענעם קאפיטאל, וואס שפארט זיך פערווענדט צו ווערן, אבער בשום אופן ניט דורך דעם קאפיטאל, וואס האט שוין פריהער פונקציאנירט און איז איצט פערוואנדעלט אין מאשינעריע.

און אפילו דאן, ווי קליין זיינען זייערע אויסזיכטען! פערקריפעלטע דורך דער צוטיילונג פון דער ארבייט, זיינען אט די ארימע טייוואלים אזוי ווייניג ווערטה אויסערהאלב זייער אלטען ארבייטס־קרייז, אז זיי האבען אין ערגעץ קיין צוטריט ניט, א חוץ אין איינינע נידעריגע ארבייט־צווייגען, וועלכע זיינען צוליעב זייער איינפאכקייט שטענדיג איבערפילט און שלעכט בעצאהלט.[215]

[215] ריקארדא'ס א תלמיד בעמערקט וועגען דעם ענין אנטקעגען דזש. ב. סעי'ס פלוידערייען: „איז אן ענטוויקעלטער צוטיילונג פון דער ארבייט קאן דעם ארבייטער'ס געשיקטקייט בענוצט ווערן נאר אין דעם ספעציעלען צווייג, אין וועלכען ער האט זי ערווארבען. זיי אליין זיינען א סארט מאשין. עס העלפט דעריבער אבסאלוט גארנישט צו פלאפלען ווי א פאפוגיי, אז אט די אלע זאכען האבען א טענדענץ צו געפינען זייער אויסגלייכונג. מיר מוזען זיך ארומקוקען און זעהן, אז א לאנגע צייט קאנען זיי גארניט געפינען זייער אויסגלייכונג; און ווען זיי געפינען זי יא, שטעהט דאס ניוואָ נידעריגער איידער ביים אנפאנג פונ'ם פראצעס. ("An Inquiry into those Principles respecting the Nature of Demand etc." London 1821, p. 72.)

אויסער דעם ציהט יעהרליך צו יעדער אינדוסטריע־צווייג, ווי צום ביישפיעל די טאפעטען־פאבריקאציע, א נייעם שטראם מענשען, פון וועלכע אויסצופילען די לעדיג־געווארענע פלעצער און צונעהמען נייע פאר זיין רעגעלמעסיגען וואוקס. אזויבאלד ווי די מאשינעריע מאכט פריי א טייל ארבייטער, וואס זיינען ביז אהער געוועזן בעשעפטיגט אין א בעשטימטען אינדוסטריע־צווייג, ווערן אויך אבגעצויגען די קאנדידאטען אויף די לעדיגע פלעצער פון דעם אינדוסטריע־צווייג, פאר וועלכען זיי זיינען געווען בעשטימט, און ווערן ביסלעכווייז אויפגענומען אין אנדערע ארבייט־צווייגען, בעת די אורשפרינגליכע קרבנות ווערן אין דער איבערגאנג־צייט גרעסטענטיילס פערלאזט און פערלארן.

עס איז גאנץ געוויס אן אונצווייפעלהאפטער פאקט, אז די מאשינעריע פאר זיך אליין איז ניט פעראנטווארטליך פאר די לייידען, וואס זי ברענגט מיט זיך. עס איז ניט איהר שולד, אויב זי „זעצט ארויס פריי" דעם ארבייטער אונטער די היינטיגע אומשטענדען און רייסט איהם אב פון זיינע לעבענסמיטלען. זי מאכט וועלוועלער און פערמעהרט דעם פראדוקט אין דעם צווייג, וואס זי כאפט ארום, און לאזט אין אנהויב די מאסע לעבענסמיטלען, וואס ווערן פראדוצירט אין אנדערע צווייגען, אומפערענדערט. די געזעלשאפט בעזיצט אלזא נאכדעם, אזוי גוט ווי פריהער איידער זי איז איינגעפיהרט געווארן, פונקט אזויפיעל, אדער מעהר, לעבענסמיטלען פאר די פריי ארויסגעזעצטע ארבייטער, שוין ניט נעהמענדיג אין בעטראכט דעם אונגעהויערן טייל פראדוקטען, וואס די ניט־ארבייטער פערשווענדען. אין דער ערקלערונג פון אט דעם פאקט גלענצט זעהר העל דער שעהן־פארבענדער גייסט פון די עקאנאמען. די ווידערשפרוכען און געגענזאצען, וואס לאזען זיך ניט אבטיילען פון דער קאפיטאליסטישער אנווענדונג פון דער מאשינעריע, עקזיסטירן ניט, ווייל זיי וואקסען ניט ארויס פון דער מאשינעריע גופא, נאר פון איהר קאפיטאליסטישער אנווענדונג! אזוי ווי אבער די מאשינעריע פאר זיך אליין בעטראכטעט פערקירצט די ארבייט־צייט, בעת קאפיטאליסטיש אנגעווענדעט פערלענגערט זי דעם ארבייטס־טאג; פאר זיך אליין פערלייכטערט זי די ארבייט, בעת קאפיטאליסטיש אנגעווענדעט פערגרעסערט זי די

אינטענסיוויטעט פון דער ארבייט; פאר זיך אליין איז זי א נצחון פון מענשען איבער דער נאטור־קראפט, בעת קאפיטאליסטיש אנגעווענדעט אונטעריאכט זי דעם מענשען דורך דער נאטור־קראפט; פאר זיך אליין פערמעהרט זי דאס רייכטום פונ׳ם פראדוצירער, בעת קאפיטאליסטיש אנגעווענדעט פעראָרימט זי איהם א.אז.וו.— דערקלערט פשוט דער בורזשואזער עקאנאם, אז די אלע פאר־זיך בעטראכטונגען פון דער מאשינעריע בעווייזען קלאר ווי דער טאג, אז יענע אלע אויבען־אויפיגע ווידערשפרוכען זיינען בלויז א פער־בלענדעניש פון דער געמיינער ווירקליכקייט, אבער פאר זיך אליין און בכן אויך אין דער טעאָריע זיינען זיי גארניט פאראנען. ער שפארט זיך איין אויף דעם אופן אלע ווייטערע קאפ־דרעהענישען, און מאכט נאך א חוץ דעם זיין געגנער צום נארן, אזוי ווי יענער וואלט בעקעמפט ניט די קאפיטאליסטישע אנווענדונג פון דער מא־שינעריע, נאר די מאשינעריע גופא.

דער בורזשואזער עקאנאם לייקענט בשום אופן ניט, אז דערביי קומען אויך ארויס צייטווייליגע אונאנגענעהמליכקייטען; אבער וואו געפינט זיך דען א מעדאל אהן א לינקער זייט! און אנאנ־דער אויסנוצונג פון מאשינעריע אויסער א קאפיטאליסטישע איז פאר איהם אונמעגליך. עקספלואטירן דעם ארבייטער דורך דער מאשין איז פאר איהם אלץ איינס ווי עקספלואטירן די מאשין דורך דעם ארבייטער. איז דעריבער, ווער עס דעקט אויף דעם ווירקליכען צושטאנד אין דעם קאפיטאליסטישען געברויך פון מא־שינעריע, דער וויל איבערהויפט ניט, מען זאל זיך בענוצען מיט מאשינעריע, דער איז א געגנער פון סאציאלען פארטשריט! [216]

---

[216] א מייסטער אין דעם סארט העזה׳דיגען קרעטיניזם איז צווישען אנדערע מאקקולאך. ער זאגט צום ביישפיעל מיט דער געמאכטער נאאיוויטעט פון א 8־יאהריגען קינד: „אויב עס איז פארטיילהאפט צו ענטוויקלען וואס מעהר דעם ארבייטער׳ס געשיקטקייט, כדי ער זאל זיין בכח צו פראדוצירן א שטענדיג גרעסערן סכום סחורות מיט דעמזעלביגען אדער נאך א קלענערן סכום ארבייט, דאן מוז עס אויך זיין פארטיילהאפט, אז ער זאל זיך בענוצען מיט דער הילף פון אזעלכע מאשינעריע, וועלכע אונטערשטיצט איהם אם ווירקזאמסטען צו דער־גרייכען דעם דאזיגען רעזולטאט." (MacCulloch, "Principles of Political Economy", London 1830, p. 166.)

דאָס איז פּונקט ווי דער בעריהמטער גאָרגעל־שניידער ביל סייקס וואָלט גע׳טענה׳ט: „מיינע הערען געשוואָרענע, עס איז קיין צווייפעל ניט, אַז דעם קאָמי וואָיאַזשאָר׳ס האַלז איז איבערגע־שניטען געוואָרן. דער פאַקט איז אָבער ניט מיין שולד; עס איז די שולד פון דעם מעסער. זאָלען מיר אָבער צוליעב אַזעלכע צייט־ווייליגע אונאנגענעהמליכקייטען אָבשאַפען דעם געברויך פון מע־סערס? בעקלערט זיך נאָר! וואָס וואָלט געוואָרן פון דעם אַקער־בוי און פון האַנדווערק אָהן מעסערס? ברענגט ניט דער מעסער פיעל הילף אין דער כירורגיע, און בעלעהרונג אין דער אַנאַטאָמיע? און איז ער ניט דערצו אַ געווינשטער העלפער ביי אַ פרעהליכער סעודה? שאַפט אָב דעם מעסער — און איהר שליידערט אונז צוריק אין דער טיעפסטער באַרבאַריי!" *216

הגם די מאַשינעריע שטופט נויטיגערווייז אַרוים אַרבייטער אין די אַרבייט־צווייגען וואו זי ווערט איינגעפיהרט, קאָן זי פונדעסט־וועגען אַרויסרופען אַ פערגרעסערטע בעשעפטיגונג אין אַנדערע צווייגען. אַזאַ ווירקונג האָט אָבער גאָרנישט געמיינשאַפטליכעס מיט דער אַזויגערופענער טעאָריע פון קאָמפּענסאַציע.

אַזוי ווי יעדער מאַשין־פּראָדוקט, צום ביישפיעל אַן על מאַשין־געוועב, איז וועלוועלער איידער דער האַנד־געמאַכטער פּראָדוקט פון דעמזעלבען סאָרט, וועלכען ער האָט אַרויסגעשטופּט, פאָלגט דער־פון גאַנץ קלאָר, ווי אַן אַבסאָלוטעס געזעץ: אויב דער גאַנצער סכום מאַשינענמעסיג־פּראָדוצירטע אַרטיקלען בלייבט גלייך צו דעם גאַנצען סכום אַרטיקלען, וואָס זיינען פריהער פּראָדוצירט געוואָרן דורך האַנדווערק אָדער מאַנופאַקטורמעסיג, דאַן פערקלענערט זיך דער סך הכל פון דער בעשעפטיגטער אַרבייט. די צוגעקומענע אַרבייט, וואָס פאָדערט זיך אַ שטייגער פאַר דער פּראָדוקציאָן פון דעם אַרבייט־מיטעל גופא, מאַשינעריע, קויהלען א.אז.וו., מוז זיין קלענער איידער די אַרבייט־פערמינערונג, וואָס איז אַ פּועל יוצא

---

*216 „דער ערפינדער פון דער שפּין־מאַשין האָט רואינירט אינדיעז, דאָס אַהרט עס אונז וועניג." (א. טהיער, „דע לא פּראָפּריעטע", פּאַריז 1848.) דער גרויסער שטאַאטסמאַן פערבייט דאָ די שפּין־מאַשין מיט דעם מעכאַנישען וועב־שטוהל „וואָס עס אַהרט אונז אויך וועניג."

פון דער אנווענדונג פון מאשינעריע. א חוץ דעם וואלט דער מא־שין־פראדוקט געווען פונקט אזוי טייער אדער נאך טייערער איידער דער האנד־פראדוקט. אנשטאט אבער צו בלייבען דערזעלביגער סכום, וואקסט די גאנצע מאסע מאשין־ארטיקלען, וואס ווערן פרא־דוצירט פון א פערקלענערטער צאהל ארבייטער, פאקטיש ווייט אריבער דעם סך הכל פון די ארויסגעשטופטע האנדווערק־ארטיק־לען. לאמיר אננעהמען, אז 400,000 עלען מאשין־געוועב וואלטען געקאנט פראדוצירט ווערן פון וועניגער ארבייטער איידער 100,000 עלען האנד־געוועב. אין דעם פיער מאל פערגרעסערטען פראדוקט שטעקט פיער מאל מעהר רויה־מאטעריאל, א שטייגער וואל. די פראדוקציאן פון רעם רויה־מאטעריאל מוז אלזא פיער מאל פער־גרעסערט ווערן. וואס איז שייך אבער צו די פערצעהרטע ארבייט־מיטלען, ווי געביידען, קויהלען, מאשינען א.אז.וו., ענדערן זיך די גרעניצען, אין וועלכע עס קאן וואקסען די צוגעקומענע ארבייט, וואס איז נויטיג זיי צו פראדוצירן, לויט דעם חלוק צווישען דער מאסע פונ׳ם מאשין־פראדוקט און דער מאסע פון דעם האנד־פראדוקט, וואס דיזעלביגע צאהל ארבייטער קאן ארויסגעבען.

ווען די מאשין־פראדוקציאן שפרייט זיך אויס אין איין אינ־דוסטריע־צווייג, מוז דעריבער זיך פערגרעסערן די פראדוקציאן צו־ערשט אין די אנדערע צווייגען, וועלכע שטעלען איהם צו זיינע פראדוקציאנס־מיטלען. ווי ווייט עס וואקסט דורכדעם די בע־שעפטיגטע צאהל ארבייטער, העננט אב, ווען די לענג פונ׳ם אר־בייטס־טאג און די אינטענסיוויטעט פון דער ארבייט איז בעשטימט, פון דער צוזאמענשטעלונג פון דעם אריינגעלעגטען קאפיטאל, דאס הייסט פון דער פראפארציע צווישען זיינע קאנסטאנטע און וואַ־ריאבלע בעשטאנד־טיילען. די דאזיגע פראפארציע וויעדער בייט זיך פיעל לויט דעם ערך אויף וויפיעל די מאשינעריע האט שוין פערכאפט אדער האלט אין פערכאפען יענע אינדוסטריען גופא. די צאהל מענשען, וואס זיינען פעראורטיילט צו ארבייטען אין די קויהלען־ און מעטאל־מינען, איז אונגעהויער געוואקסען מיט דעם פארטשריט פון דעם ענגלישען מאשין־סיסטעם, הגם אין דעם לעצ־טען צעהנדליג יאהר איז דער דאזיגער וואוקס געווען לאנגזאמער־

דורך דעם געברויך פון נייער מאַשינעריע אין דער מינען־אַרבייט.[217] מיט דער מאַשין ווערט געבאָרן אַ נייער סאָרט אַרבייטער—איהר פּראָדוצירער. מיר ווייסען שוין, אַז די מאַשין־פּראָדוקציאָן בעהערשט וואָס ווייטער אַלץ אויף אַ גרעסערן מאָסשטאַב אָט דעם פּראָדוקציאָנס־צווייג גופא.[218] ווייטער, וואָס איז שייך דעם רויה־מאַטעריאַל,[219] איז צום ביישפּיעל גאָר קיין ספק ניט, אַז די ראַשיגע ענטוויקלונג פון דער באַוועל־שפּינערײַ האָט שטאַרק סטימולירט די קולטיווירונג פון באַוועל אין די פעראייניגטע שטאַאטען און צוזאַמען מיט איהר, ניט נאָר דעם אַפריקאַנער שקלאַווען־האַנדעל, נאָר עס האָט אויך געמאַכט די נעגער־צוכט פאַר דעם הויפּטגעשעפט פון די אַזויגערופענע גרעניץ־שקלאַווען־שטאַאטען. ווען דער ערשטער שקלאַווען־צענזוס איז גענומען געוואָרן אין די פעראייניגטע שטאַאטען, אין יאָהר 1790, האָט זייער צאָהל בעטראָפען 697,000; אין 1861 האָט די צאָהל געגרייכט אַרום 4 מיליאָן. פון דער אַנדער זייט איז ניט ווייניגער זיכער, אַז דאָס אויפבליהען פון דער מעכאַנישער וואָל־פאַבריק און די שטענדיגע פערוואַנדלונג פון

[217] לויט דעם צענזוס פון 1861 (לאָנדאָן 1863, באַנד 2) האָט די צאָהל בעשעפטיגטע אַרבייטער אין די קויהלען־מינען פון ענגלאַנד און וועלס בעטראָפען 246,613, פון וועלכע 73,546 זיינען געווען אונטער 20 יאָהר אַלט און 173,067 איבער 20. אין דער ערשטער רובריק געהערען 835 פינף ביז צעהן־יעהריגע, 30,701 צעהן ביז פופצעהן־יעהריגע, 42,010 פופצעהן ביז נײַנצעהן־יעהריגע. די צאָהל אַרבייטער, וואָס זיינען געווען בעשעפטיגט אין די אייזען־, קופּער־, בליי־, ציין־ און אַלע אַנדערע מעטאַל־מינען, האָט בעטראָפען 319,222.

[218] אין ענגלאַנד און וועלס זיינען אין יאָהר 1861 געווען בעשעפטיגט אין דער פּראָדוקציאָן פון מאַשינעריע 60,807 פּערזאָן, אַריינגערעכענט די פאַבריקאַנטען מיט זייערע קאָמיס, מיט אַלע אַגענטען און האַנדעלסלייט פון דעם פאַך. דאַגעגען זיינען פון דער צאָהל אויסגעשלאָסען די פּראָדוצירער פון קלענערע מאַשינען, ווי נעה־מאַשינען א.אז.וו., אַזוי אויך די פּראָדוצירער פון ווערקצייג פאַר די אַרבייט־מאַשינען, ווי שפּינדלען א.אז.וו. די צאָהל פון אַלע ציוויל־אינזשעניערען האָט בעטראָפען 3,329.

[219] אַזוי ווי אייזען איז איינער פון די וויכטיגסטע רויה־שטאָפען, דאַרף מען דאָ בעמערקען, אַז אין יאָהר 1861 זיינען אין ענגלאַנד און וועלס געווען 125,771 אייזען־גיסער: 123,430 מענער און 2,341 פרויען. פון די ערשטע זיינען געווען 30,810 אונטער 20 יאָהר, 92,620 איבער 20 יאָהר אַלט.

אקער־לאנד אין לאנקעס צו פיטערן שאף, האט ארויסגערופען א מאסענהאפטע פעריאגונג פון די ערד־ארבייטער און זיי געמאכט „איבעריג". אירלאנד מאכט נאך איצט דורך דעם פראצעס, און איהר בעפעלקערונג, וועלכע איז זינט 1845 פערקלענערט געווארן אויף א העלפט, ווערט נאך ווייטער רעדוצירט גענוי אין דער מאס, וואס שטימט מיט די בעדערפענישען פון איהרע לענדלארדס און פון די ענגלישע הערען וואל־פאבריקאנטען.

ווען די מאשינעריע כאפט ארום די פאר־שטופען אדער צווי־שען־שטופען, וואס אן ארבייט־געגענשטאנד דארף דורכמאכען ביז ער בעקומט זיין לעצטע פארם, דאן פערמעהרט זיך צוזאמען מיט דעם ארבייט־מאטעריאל אויך די נאכפראגע אויף ארבייט אין די פראדוקציאנען, וואס ווערן נאך בעטריבען האנדווערקמעסיג אדער מאנופאקטור־מעסיג, אין וועלכע די דאזיגע מאשין־פאבריקאטען געהען אריין. די מאשין־שפינערייי צום ביישפיעל שטעלט צו די גארן אזוי וואלוועל און אזוי פיעל, אז די האנד־וועבער האבען אין אנהויב געקאנט ארבייטען די פולע צייט אהן א פערגרעסערטען אויסלאג. אויף דעם אופן איז געשטיגען זייער הכנסה.[220] דעריבער איז געווען אזא צופלוס פון מענשען אין די באוועל־וועבעריי, ביז די 800,000 באוועל־וועבער, וועלכע זיינען אין ענגלאנד צום בייי־שפיעל ארויסגערופען געווארן אין לעבען דורך דער „דזשעני", „טראסל" און „מיול", צום סוף ווידער דערשלאגען געווארן דורך דעם דאמף־וועבשטוהל. אזוי איז מיט דעם איבערפלוס פון דער מאשינענמעסיג פראדוצירטע קליידונג־שטאפען געוואקסען די צאהל שניידער, קליידער־מאכערינען, נעהטערקעס א.אז.וו., ביז עס האט זיך בעוויזען די נעה־מאשין.

---

220 „א פאמיליע פון 4 דערוואקסענע פערזאן (באוועל־וועבער) מיט 2 קינדער אלס וויקלער האבען פערדיענט, אין ענד פון לעצטען י.ה. און אנפאנג פון דעם איצטיגען י.ה. 4 פונט סט. ביי א צעהן־שטונדיגען ארבייטס־טאג; ווען עס איז געווען זעהר פיעל ארבייט, האבען זיי געקאנט פערדיענען נאך מעהר . . . פריהער פלעגען זיי שטענדיג ליידען, ווייל זיי האבען ניט געקאנט קריגען גענוג גארן." (Gaskell, "The Manufacturing Population of England", London 1883, p. 25—27.)

אין דעם ערך וואָס עס שטייגט די מאַסע רויה־שטאָפען, האַלב־פאַבריקאַטען, ארבייטס־אינסטרומענטען א.אז.וו., וועלכע די מאַשין־פּראָדוקציאָן שטעלט־צו מיט אַ פערהעלטניסמעסיג קלײנער צאָהל ארבייטער, זונדערט זיך אָב די בעאַרבייטונג פון די דאָזיגע רויה־שטאָפען און האַלב־פאַבריקאַטען אין אָהן אַ צאָהל אונטער־מינים; עס וואַקסט, הייסט עס, די פיעלפאַכינקייט פון די געזעלשאַפטליכע פּראָדוקציאָנס־צווייגען. די מאַשין־פּראָדוקציאָן טרייבט די געזעלשאַפטליכע צוטיילונג פון דער ארבייט ניט אַן ערך ווייטער איידער די מאַנופאַקטור, ווייל זי פערמעהרט אין ניט אַן ערך העכערן גראַד די פּראָדוקטיוו־קראַפט פון די מלאָכות, וואָס זי האָט פערכאַפּט.

דער דירעקטער רעזולטאַט פון דער מאַשינעריע איז צו פערגרעסערן דעם מעהרווערטה און צוגלייך די פּראָדוקטען־מאַסע, אין וועלכער ער שטעלט זיך אַרויס; מיט דעם סובסטאַנץ, הייסט עס, פון וואַנען דער קאַפּיטאַליסטען־קלאַס און זיינע נאָכשלעפּער לעבען, ווערן אויך פערגרעסערט די דאָזיגע געזעלשאַפט־שיכטען גופא. זייער וואַקסענדער רייכטום און די רעלאַטיוו שטענדיג־פאַלענדע צאָהל ארבייטער, וואָס פאָדערט זיך צו פּראָדוצירן די ערשטע לעבענסמיטלען, שאַפען צוזאַמען מיט נייע לוקסוס־בעדערפענישען אויך נייע מיטלען זיי צו בעפריעדיגען. אַ גרעסערער טייל פון די געזעלשאַפטליכע פּראָדוקטען ווערט פערוואַנדעלט אין איבערפליסיגע (סורפּלוס) פּראָדוקטען, און אַ גרעסערער טייל פון די איבערפליסיגע פּראָדוקטען ווערט אין פערפיינערטע און פערפיעלפאַכטע פאָרמען רעפּראָדוצירט און פערצעהרט. מיט אַנדערע ווערטער, די לוקסוס־פּראָדוקציאָן וואַקסט.[221] די פערפיינערונג און פערפיעלפאַכונג פון די פּראָדוקטען קומען אויך אַרויס פון די נייע בעציהונגען פון׳ם וועלט־מאַרק, וואָס די גרויס־אינדוסטריע בעשאַפט. עס ווערן ניט נאָר מעהר אויסלענדישע גענוס־מיטלען אויסגעטוישט אויף היימישע פּראָדוקטען, נאָר עס געהט אויך אַריין אין דער היימישער

---

[221] פ. ענגעלס אין „לאַגע דער ארבייטענדען קלאַססע אין ענגלאַנד" ווייזט אן אויף דעם יאַמערליכען צושטאַנד פון אַ גרויסען טייל פון גראַד אָט די לוקסוס־ארבייטער. זעהר פיעלע נייע פאַקטען וועגען דעם געפינען זיך אין די בעריכטען פון דער „טשילדרען׳ס עמפּלאָימענט קאָמישאָן".

אינדוסטריע א גרעסערע מאסע פרעמדע רויה־שטאפען, טייל־פראָ־דוקטען, האלב־פאבריקאטען א.אז.וו. אלס פראָדוקציאָנס־מיטלען. צוזאמען מיט די דאָזיגע בעציהונגען פון וועלט־מארק שטייגט די ארבייט־נאָכפראגע אין דער טראנספּארט־אינדוסטריע, וועלכע שפּאלט זיך אין פיעלע נייע אונטער־מינים.[222]

די פערמעהרונג פון פּראָדוקציאָנס־מיטלען און פון לעבענס־מיטלען דורך א רעלאטיוו קלענערער צאָהל ארבייטער טרייבט צו אן אויסשפּרייטונג פון דער ארבייט אין אזוינע אינדוסטריע־צווייגען, וואָס זייערע פּראָדוקטען וועלען טראגען פרוכט ערשט אין דער ווייטער צוקונפט, ווי למשל בויען קאנאלען, דאָקען, טונעלען, בריקען א.אז.וו. סיי דירעקט אויפ'ן יסוד פון דער מאשינעריע, אָדער מחמת דער אלגעמיינער אינדוסטריעלער רעוואָלוציע, וואָס זי איז גורם, בילדען זיך אויס גאנץ נייע פּראָדוקציאָנס־צווייגען און פאָלג־ליך נייע ארבייט־פעלדער. זייער טייל פּלאַץ אָבער אין דער כלל־פּראָדוקציאָן איז אפילו אין די העכסט־ענטוויקעלטע לענדער בשום אופן ניט קיין בעדייטענדער. די צאָהל ארבייטער, וואָס זיי בעשעפטיגען, שטייגט אין א דירעקטער פּראָפּאָרציע צו דער נויט־ווענדיגקייט, וואָס זיי שאפען אין די גרעבסטע האנד־ארבייט. אלס הויפּט־אינדוסטריען פון דעם סאָרט קאָן מען געגענווערטיג בעטראכטען גאז־ווערק, טעלעגראפיע, פאָטאָגראפיע, דאמף־שיף נא־ווינאציע און אייזענבאהנען. דער צענזוס פון 1861 (פאר ענגלאנד און וועלס) גיט אָן אין דער גאז־אינדוסטריע (גאז־ווערק, פּראָדוקציאָן פון מעכאנישע אפּאראטען, אגענטען פון די גאז־קאָמפּאניען א.אז.וו.) 15,211 פּערזאָנען, טעלעגראפיע 2,399, פאָטאָגראפיע 2,366, דאמף־שיף־דיענסט 3,570 און אייזענבאהנען 70,599, צווישען וועלכע עס געפינען זיך אומגעפעהר 28,000 מעהר אָדער ווייניגער שטענדיג בעשעפטיגטע „אונגעשיקטע" ערד־גראָבער, א חוץ דעם גאנצען אדמיניסטראטיווען און קאָמערציעלען פּערזאָנאַל. דער סך־הכל, אלזאָ, פון אלע בעשעפטיגטע אין די דאָזיגע פינף נייע אינ־דוסטריען בעטרעפט 94,145.

[222] אין יאהר 1861 איז ענגלאנד און וועלס זיינען געווען 94,665 מאטראָזען בעשעפטיגט איז דער האנדעלס־מארין.

ענדליך די אונגעוועהנליך־פערגרעסערטע פּראָדוקטיוו־קראַפט אין די ספערען פון דער גרויס־אינדוסטריע, בעגלייט ווי זי איז פון אַ אינטענסיוו און עקסטענסיוו געשטייגענער עקספּלואַטאַציע פון דער אַרבייט־קראַפט אין אַלע איבעריגע פּראָדוקציאָנס־ספערען, גיט די מעגליכקייט צו פערווענדען אַ שטענדיג־גרעסערן טייל פון דעם אַרבייטער־קלאַס אונפּראָדוקטיוו, און אויף אַזאַ אופן צו רע־פּראָדוצירן אין אַלץ־גרעסערע מאַסען די אַלטע הויז־שקלאַווען אונ־טער'ן נאָמען „דער דיענענדער קלאַס“, ווי בעדיענטע, הויז־מיידלעך, לאַקייען א.אַז.וו. לויט דעם צענזוס פון 1861 האָט די גאַנצע בע־פעלקערונג פון ענגלאַנד און וועלס געצעהלט 20,066,224 פּערזאָן, פון וועלכע 9,776,259 זיינען געוועזן מענער און 10,289,965 פרויען. ציהט מען דערפון אַראָב אַלע וואָס זיינען צו־אַלט אָדער צו־יונג צו אַרבייטען, אַלע „אונפּראָדוקטיווע“ פרויען, יונגע פּערזאָנען און קינדער, דאַן די „אידיאָלאָגישע“ שטאַנדען, ווי רעגיערונג־בעאַמטע, גייסטליכע, יוריסטען, מיליטער א.אַז.וו., ווייטער אַלע די, וואָס זייער איינציגע בעשעפטיגונג איז צו פערצעהרן פרעמדע אַרבייט אין דער פאָרם פון גרונד־רענטע, צינזען א.אַז.וו., ענדליך קבצנים, אַרומשלעפּער, פערברעכער א.אַז.וו., בלייבען אין רונדע צאָהלען 8 מיליאָן מענשען פוןביידע געשלעכטער און די פערשיידענע עלטערס, אַריינרעכענענדיג אויך אַלע קאַפּיטאַליסטען, וועלכע פונקציאָנירן אויף אַ וועלכען עס איז אופן אין דער פּראָדוקציאָן, דעם האַנדעל, דער פינאַנץ א.אַז.וו. פון אָט די 8 מיליאָן קומט אויס: —

אַקערבוי־אַרבייטער (אַריינרעכענענדיג די פּאַסטוכער און די קנעכט און דיענסטען וואָס וואוינען ביים פּערמער) — — 1,098,261

אַלע וואָס זיינען בעשעפטיגט אין די באַוועל־, וואָל־, וואָר־שטעד־, פלאַקס־, האַנף־, זייד־, דזשוט־פאַבריקען און אין די מעכאַנישע שטרומפּ־פאַבריקען און שפּיצען־פאַבריקאַציע 642,627 [223]

אַלע בעשעפטיגטע אין קוילען־ און מעטאַל־מינען — — — 565,835

אַלע בעשעפטיגטע אין פערשיידענע מעטאַל־ווערקען (שמעלץ־

[223] דערפון זיינען בלויז 177,596 פון מענליכען געשלעכט איבער 13 יאָהר.

אייוועגס, וואלצווערק א.אז.וו.) און מעטאל־מאנופאקטורען

פון אלערליי סארטען — — — — — — — — — 396,998 [224]

דער דיענער־קלאס — — — — — — — — — — — — — — 1,208,648 [225]

ווען מיר רעכענען צוזאמען די בעשעפטיגטע אין אלע טעקסטיל־ פאבריקען מיט די וואס זיינען בעשעפטיגט אין די קויהלען־ און

---

[224] דערפון זיינען פון ווייבליכען געשלעכט 30,501.

[225] דערפון זיינען פון מענליכען געשלעכט 137,447. פון די 1,207,648 זיינען אויסגעשלאסען אלע וואס דיענען ניט אין פריוואט־הייזער.

הוספה צו דער 2טען אויסגאבע. פון 1861 ביז 1870 האט זיך די צאהל פון מענליכע דיענער כמעט פערטאפעלט. זי איז אויסגעוואקסען ביז 267,671. אין יאהר 1847 זיינען געווען 6294 ווילד־היטער (פאר די אריסטאקראטישע גע־יעג־פארקען), אין יאהר 1869 דאגעגען—4921. די יונגע מיידלעך, וואס דיענען ביי די לאנדאנער קליינע שפיזבירגער, הייסען אויף דער פאלקס־שפראך „ליטל סלייוויעס", קליינע שקלאווען.

[אין מארקס'עס האנד־עקזעמפלאר פון דער 1טער אויפלאגע געפינט זיך פער־צייכענט די פאלגענדע ציטאטע פון דעם „איוועגינג סטאר", פון 11טען סעפט. 1868: „דער אופן ווי אזוי גאנץ יונגע דיענסט־מיידלעך ווערן געפייניגט פון איבער־ארבייט איז א שאנדע פאר זייערע באלעבאסטעס. צופעליג קען איך א סך פון די דאזיגע „שקלאפינען", ווי אנדערע רופען זיי אן, און איך האב אויף זיי רחמנות פון גאנצען הארצען. זיי מוזען פריה אויפשטעהן און ארבייטען ביז שפעט אין דער נאכט. זיי שלאפען אין א קעלער־צימער פול מיט אונגע־ציפער, אדער אין דאך־קאמערן צוזאמען מיט די ראטצען. זיי עסען וואס בלייבט פון טיש. זיי ווערן בעשימפט, פערפאלגט פון די יונגע זיהנדלעך פון הויז און געפלאגט פון 4 אדער 5 קינדער; מען שיקט זיי אין אלע שלעכטע וועטערן נאך ביער, און אפטמאל קריגען זיי קלעפ פון זייער דערצארנטע באלעבאסטע. וואס־בענלאנג לאזט מען זיי ניט געהן אין קירך. מען צאהלט זיי אן עלענדען געהאלט, און ווען זיי ווערן קראנק שיקט מען זיי אוועק צו זייער פאמיליע, אויב זיי האבען א פאמיליע, אויב ניט, איז אין שפיטאל אדער אין ארמען־הויז. קיין וואונדער ניט, וואס עס ווערט זיי מיאוס די אנשטענדיגע ארבייט און בעשליסען זיך „צו געהן צום טייוועל", וואס זיי, די ארימע קליינע שקלאווען, טהוען דאס גערן. איך האב זיי געזעהן וויינענדיג, ווען זיי האבען מיר דערצעהלט פון זייערע ליידען, פון די שלעג, פון דעם הונגער און דער קעלט, וואס זיי זיינען אויסגעשטאנען, ווי זיי זיינען ארויסגעטריעבן געווארן פון „פלאץ", ווען זיי זיינען קראנק געווארן, ווי זיי האבען דאן געלעבט פערקויפענדיג זייערע קליידער, און ווי זיי זיינען צום סוף, ווען אלעס האט זיך אויסגעלאזט, געזונקען אין שמוץ און זינקען זייט דאן אלץ טיעפער און טיעפער. ליידער זיינען פאראן ווענים מענשען, וואס זאלען אויף זיי רחמנות האבען."

מעטאל-מינען, בעקומען מיר די צאהל 1,208,442 ; רעכענען מיר זיי צוזאמען מיט די ארבייטער אין אלע מעטאל-ווערקען און מעטאל-מאנופאקטורען, איז דער סך הכל 1,039,605—ביידע מאל קלענער אײדער די צאהל פון די מאדערנע הויז-שקלאווען. וואס פאר אן ערהאבענער רעזולטאט פון דער קאפיטאליסטיש-אנגעווענדעטער מאשינעריע!

7. אבשטויסונג און צוציהונג פון ארבייטער מיט דער ענטוויקלונג פון מאשינען-סיסטעם. די קריזיסען פון דער באוועל-אינדוסטריע.

אלע וויפיעל עס איז אנערקענטע פארשטעהער פון דער פאליטישער עקאנאמיע זיינען מודה, אז די נייע איינפיהרונג פון מאשינעריע ווירקט ווי א פעסט אויף די ארבייטער אין די געבליבענע האנדווערקען און מאנופאקטורען, מיט וועלכע די מאשינעריע קאנקורירט אין אנהויב. כמעט אלע בעקלאגען די שקלאווערייפון דעם פאבריק-ארבייטער. און וואס איז דער גרויסער טרומף, וואס זיי אלע שפיעלען? אז די מאשינעריע, נאכדעם ווי די שרעקען פון איהר איינפיהרונג- און ענטוויקלונג-פעריאדע זיינען פאראיבער, פערמעהרט סוף כל סוף די ארבייט-שקלאווען אנשטאט זיי צו פערמינערן! יא, די פאליטישע עקאנאמיע צוגעהט זיך פון שמחה אויפשטעלענדיג דעם שוידערליכען טהעארעם—שוידערליך פאר יעדען פילאנטראפ, וועלכער גלויבט אין דער אייביגער נאטור-נויטווענדיגקייט פון דעם קאפיטאליסטישען פראדוקציאנס-אופן—אז אפילו די פאבריק, וואס איז שוין געגרינדעט אויף מאשין-פראדוקציאן, נאך א בעשטימטער פעריאדע פון וואקסען, נאך א קירצערער אדער לענגערער „איבערגאנגס-צייט“, מאטערט אוים מעהר ארבייטער אײדער זי האט אין אנהויב ארויסגעווארפען אויפ'ן גאס.

גאנילה איז אן אויסנאהם [פון די עקאנאמיסטען]. ער בעטראכט אלס דעם ענד-רעזולטאט פון דער מאשינען-פראדוקציאן אן אבסאלוט פערקלענערטע צאהל פון די ארבייט-שקלאווען, וואס אויף זייער רעכענונג לעבט דאן א פערגרעסערטע צאהל פון די "Gens Honetes" [די „אנשטענדיגע לייט“] און ענטוויקלען זייער

בעקאנטע „פערפעקטיביליטע פערפעקטיבל" [„פערפאלקאמונגס־פעהיגע פערפאלקאמונגס־פעהיגקייט"], וועלכע פוריע האט אזוי בייסיג אויסגעלאכט. ווי וועניג גאנילה פערשטעהט די בעוועגונג פון דער פראדוקציאן, פיהלט ער דאך וועניגסטענס, אז די מאשינעריע איז זעהר א געפעהרליכע איינריכטונג, אויב איהר איינפיהרונג פערוואנדעלט בעשעפטיגטע ארבייטער אין פאופערס און איהר ענטוויקלונג רופט ארויס אין לעבען מעהר ארבייט־שקלאווען איידער זי האט דערשלאגען. דעם קרעטיניזם [שמאל־קעפיגקייט] פון זיין אייגענעם שטאנדפונקט קאן מען נאר אויסדריקען אין זיינע אייגענע ווערטער: „די קלאסען, וועלכע זיינען פעראורטיילט צו פראדוצירן און צו קאנזומירן, פערמינערן זיך, און די קלאסען, וועלכע דירעקטירן די ארבייט, וועלכע העלפען דער גאנצער בעפעלקערונג, טרייסטען זי און קלערן זי אויף, זיי פערפיעלפאכען זיך.... און נעהמען זיך צו אלע פארטיילען, וואס קומען ארויס פון די פערקלענערטע ארבייט־קאסטען, פון דער איבערפולקייט פון די סחורה־אוצרות און פון דעם ביליגען פרייז פון די קאנזום־ארטיקלען. געהענדיג אין אט דער ריכטונג, דערהויבט זיך דער מענשליכער מין ביז צו די העכסטע שעפפונגען פון זשעניע, ער דרינגט אריין אין די געהיימניש־פולע טיעפענישען פון דער רעליגיאן, ער בעפעסטיגט די היילזאמע פרינציפען פון דער מאראל (וועלכע בעשטעהט אין דעם, „צו נעהמען פאר זיך אלע פארטיילען א.אז.וו."), די געזעצען צו בעשיצען די פרייהייט (די פרייהייט פאר די קלאסען, וועלכע זיינען פעראורטיילט צו פראדוצירן?) און די מאכט, די געהארכזאמקייט און די גערעכטיגקייט, די פליכט און די מענשליכקייט."[226]

אין איינציגע פעלען האט זיך שוין טאקע ארויסגעוויזען, צום ביישפיעל אין די ענגלישע וואורשטעד און זייד־פאבריקען, אז אויף א געוויסער שטופע פון ענטוויקלונג קאן א אויסערגעוועהנליכע אויסשפרייטונג פון פאבריק־צווייגען זיין פערבונדען ניט נאר

[226] אט דעם קוואטש געפינט מען אין מ. ש. גאנילה, „דע סיסטעם ד'עקאנאמיע פאליטיק עטצ.", 2טע אויפלאגע, פאריז 1821, ב. 2, ז. 224. זעה אויך ד. ג., ז. 212.

מיט א רעלאטיווער, נאר מיט אן אבסאלוטער פערקלענערטער צאהל בעשעפטיגטע ארבייטער. אין יאהר 1860, ווען אויפ'ן בעפעהל פון פארלאמענט איז אויפגענומען געווארן א צענזוס פון אלע פאבריקען פונ'ם פעראייניגטען קעניגרייך, האט זיך איינגעפונען אין די פאבריק־דיסטריקטען לאנקאשיר, טשעסיר און יארקשיר, וועלכע זיינען אריין אין דער אבטיילונג פון דעם פאבריק־אינספעקטאר ר. בייקער, 652 פאבריקען; 570 פון זיי האבען ענטהאלטען 85,622 דאמפ־וועבשטוהלען, 6,819,146 שפינדלען (א חוץ די דובליער שפינדלען); פערדקראפט אין דאמפ־מאשינען 27,439, אין וואסער־רעדער— 1,390; בעשעפטיגטע פערזאנען—94,119. דאגעגען אין דעם יאהר 1865 האבען דיזעלבע פאבריקען ענטהאלטען: וועבשטוהלען 95,163, שפינדלען 7,025,031, פערדקראפט אין דאמפ־מאשינען 28,925, אין וואסער־רעדער 1445, בעשעפטיגטע פערזאנען 88,913. פון 1860 ביז 1865 האט, הייסט עס, אין די דאזיגע פאבריקען בעטראפען דער צו־וואוקס אין דאמפ־וועבשטוהלען 11 פראצענט. אין שפינדלען 3 פראצ., אין דאמפ־פערד־קרעפטען 5 פראצ., בעת די צאהל בעשעפטיגטע פערזאנען האט זיך אין דערזעלבער צייט פערקלענערט אויף 5½ פראצ.[227] צווישען 1852 און 1862 איז פארגעקומען א היבשער צו־וואוקס אין דער ענגלישער וואל־פאבריקאציע, בעת די צאהל בעשעפטיגטע ארבייטער איז געבליבען כמעט דיזעלביגע. „דאס בעווייזט אין וואס פאר א גרויסער מאס די ניי־איינגעפיהרטע מאשינעריע האט ארויסגעשטופט די ארבייט פון די פריהערדיגע פעריאדען.“[228] אין איינצגע פעלען איז דער צו־

---

[227] „רעפארטס עטצ., אקט. 1865“, ז. 58. אין דערזעלבינער צייט איז שוין געשאפען געווארן די מאטעריעלע גרונדלאגע פאר דער בעשעפטיגונג פון א גרעסערער צאהל ארבייטער אין 110 נייע פאבריקען מיט 11,625 דאמפ־וועבשטוהלען, 628,756 שפינדלען, 2,695 דאמפ־ און וואסער־פערדקראפט. ד. ג.

[228] „רעפארטס עטצ., אקט. 1862“, ז. 79.

הוספה צו דער צווייטער אויסגאבע. סוף דעצעמבער 1871 האט דער פאבריק־אינספעקטאר א. רעדגראוו געזאגט אין א פארטראג, וואס ער האט געהאלטען אין בראדפארד, אין דער ניו מעקאניקס אינסטיטושאן: „וואס מיר איז די לעצטע צייט אויפגעפאלען, איז דאס פערענדערטע אויסזעהן פון די וואל־פאבריקען. פריהער זיינען זיי געווען פול מיט פרויען און קינדער איצט ווייזט

וואוקס פון בעשעפטיגטע פאבריק־ארבייטער אפט נאר לפנים'דיג, דאס הייסט ער נעהמט זיך ניט פון דער אויסברייטונג פון דער פאבריק, וואס איז שוין געבויט אויף דער מאשין־פראדוקציאן, נאר פון דעם, וואס זייטיגע אינדוסטריען קניפען זיך אן ביסלעכווייז אן דער פאבריק. צום ביישפיעל, „די פערמעהרונג פון מעכאנישע וועבשטוהלען און פון די פאבריק־ארבייטער, וואס זיינען ביי זיי בעשעפטיגט, פון 1838 ביז 1858, האט זיך אין דער (בריטישער) באוועל־פאבריקאציע איינפאך גענומען פון דער אויסברייטונג פון דעם דאזיגען געשעפט־צווייג; אין די אנדערע פאבריקען, דאגעגען, איז די פערמעהרונג געקומען דורך דער נייערער אנווענדונג פון דאמף־קראפט אויף די וועבשטוהלען פון טעפּיכען, באנטען און לייוועגט, וועלכע זיינען פריהער געטריבען געווארן דורך מענשליכער מוסקול־קראפט.“ [229] דער וואוקס אין צאהל פון אט די פאבריק־ארבייטער איז נאר געווען דער אויסדרוק פון א פערמינערונג אין דעם גאנצען סך הכל פון די בעשעפטיגטע ארבייטער. ענדליך לאזען מיר דא אינגאנצען אוים פון בעטראכט דעם פאקט, אז אומעטום, אויסער אין די מעטאל־פאבריקען, בעשטעהט דער וויטגרעסטער עלעמענט פון דעם פאבריק־פערזאנאל פון יונגע ארבייטער (אונטער 18 יאהר), פרויען און קינדער.

מען קאן פונדעסטוועגען בעגרייפען, אז טראץ דעם וואס די מאשין־פראדוקציאן האט פאקטיש ארויסגעשטופט און ווירטועל [לויט איהר ווירקונג] פערנומען דעם פלאץ פון א מאסע ארבייטער, קאנען די פאבריק־ארבייטער סוף כל סוף ווערן רייכער אין צאהל איידער די ארויסגעשטופטע מאנופאקטור־ארבייטער אדער האנדווערקער, סיי דורך דעם וואוקס פון דער מאשין־פראדוקציאן, וואס דריקט זיך אוים אין א פערמעהרטער צאהל פאבריקען פון דעמ־

אוים, אז די מאשינען טהוען די גאנצע ארבייט. אויף מיין אנפראגע האט מיר א פאבריקאנט געגעבען די פאלגענדע ערקלערונג: „אונטער דעם אלטען סיסטעם האב איך בעשעפטיגט 63 מענשען: איינפיהרענדיג פערבעסערטע מאשינעריע האב איך רעדוצירט די „הענד“ ביז 33, און לעצטענס אלס רעזולטאט פון נייע גרויסע פערענדערונגען בין איך געווען אימשטאנד צו רעדוצירן די 33 ביז 13.“

[229] „רעפארטס עטצ., אקטאבער 1856“, ז. 16.

זעלבען סאָרט, סיי דורך דעם ברייטערן פערנעהם פון די עקזיסטי־
רענדע פאַבריקען. אין דעם אַלטען פּראָדוקציאָנס־אופן, צום ביי־
שפּיעל, בעשטעהט דער קאַפּיטאַל פון 500 פונט סט., וואָס ווערט
פערוועגדט יעדע וואָך, פון $\frac{2}{5}$ קאָנסטאַנטע און $\frac{3}{5}$ וואַריאַבלע בע־
שטאַנד־טיילען; דאָס הייסט, 200 פונט סט. זיינען אויסגעלעגט
אין פּראָדוקציאָנס־מיטלען און 300 פונט סט. אין אַרבייט־קראַפט,
לאָמיר זאָגען, 1 פונט סט. פער אַרבייטער. אין דער מאַשין־פּראָ־
דוקציאָן ענדערט זיך די צונויפשטעלונג פון דער קאַפּיטאַל־סומע.
איצט צוטיילט ער זיך צום ביישפּיעל אין $\frac{4}{5}$ קאָנסטאַנטע, און $\frac{1}{5}$
וואַריאַבלען בעשטאַנד־טייל, אָדער עס ווערט איצט אויסגעלעגט
נישט מעהר ווי 100 פונט סט. אויף אַרבייט־קראַפט, און $\frac{2}{3}$ פון די
פריהער־בעשעפטיגטע אַרבייטער ווערן אָבגעזאָגט. ווען דאָס דאָ־
זיגע פאַבריק־געשעפט וואַקסט אויס, און דער גאַנצער אריינגעלעג־
טער קאַפּיטאַל פערגרעסערט זיך פון 500 אויף 1500 פונט סט.,
בעת די איבעריגע פּראָדוקציאָנס־בעדינגונגען בלייבען דיזעלביגע,
וועלען דאַן זיין בעשעפטיגט 300 אַרבייטער, פונקט אַזויפיעל ווי
פאַר דער אינדוסטריעלער רעוואָלוציע. וואַקסט דער אריינגעלעג־
טער קאַפּיטאַל ווייטער ביז 2000 פונט סט., וועלען 400 אַרבייטער
זיין בעשעפטיגט; הייסט עס, $\frac{1}{3}$ מעהר איידער ביי דעם אַלטען
פּראָדוקציאָנס־אופן. די בעשעפטיגטע צאָהל אַרבייטער איז גע־
שטיגען אַבסאָלוט אויף 100, רעלאַטיוו אָבער, דאָס הייסט לפי ערך
צו דעם גאַנצען אויסגעלעגטען קאַפּיטאַל, איז זי געפאַלען אויף 800,
וואָרים אַ קאַפּיטאַל פון 2000 פונט סט. וואָלט אין דעם אַלטען
פּראָדוקציאָנס־אופן בעשעפטיגט 1200 אנטשאָט 400 אַרבייטער.
אַ רעלאַטיווע פערקלענערונג פון דער בעשעפטיגטער צאָהל אַרביי־
טער קאָן אַלזאָ געהן צוזאַמען מיט אַן אַבסאָלוטער פערגרעסערונג
פון דער אַרבייטער־צאָהל.

מיר האָבען פריהער אָנגענומען, אַז מיט דעם וואוקס פון גאַנצען
קאַפּיטאַל בלייבט זיין צוזאַמענשטעלונג דיזעלבינע, ווייל די פּראָ־
דוקציאָנס־בעדינגונגען זיינען ניט געענדערט. מיר ווייסען שוין
אָבער, אַז מיט יעדען פאָרטשריט פון מאַשינען־סיסטעם וואַקסט
דער קאָנסטאַנטער טייל פון קאַפּיטאַל, וואָס בעשטעהט פון מאַשי־
נעריע, רויה־מאַטעריאַל א.אז.וו., בעת דער וואַריאַבלער טייל, וואָס

איז אויסגעלעגט אין ארבייט־קראפט, פאלט; און מיר ווייסען אויך צוגלייך, אז אין קיין אנדער פראדוקציאנס־אופן קומען די פערבעסערונגען ניט פאר אזוי אהן און אבהאלט ווי דא, פאלגליך איז די צוזאמענשטעלונג פון דעם גאנצען קאפיטאל אינערגעץ ניט אזוי פערענדערליך. אבער די דאזיגע שטענדיגע פערענדערונג ווערט פונקט אזוי שטענדיג אונטערבראכען דורך פעריאדען פון רוה און דורך בלויז־קוואנטיטאטיווע אויסברייטערונגען אויף א געגעבענער טעכנישער גרונדלאגע. דערמיט וואקסט די צאהל פון די בעשעפטיגטע ארבייטער. אזוי האט די צאהל ארבייטער אין די פאבריקען פון באוועל, וואל, וואורשטעד, פלאקס און זייד פון'ם פעראייניגטען קעניגרייך, אין יאהר 1835, בעטראפען נישט מעהר ווי 354,684, בעת אין 1861 האט די צאהל דאמף־וועבער אליין (פון ביידע געשלעכטער און אין יעדען עלטער פון 8 יאהר אן) בעטראפען 230,654. געוויס קוקט אויס דער דאזיגער וואוקס וועניגער גרויס, ווען מען בעטראכט, אז די בריטישע האנד־באוועל־וועבער אינאיינעם מיט זייערע פאמיליען, וועלכע זיי האבען אליין בעשעפטיגט, האבען נאך אין יאהר 1838 געצעהלט 800,000 פערזאן,[230] ארויסלאזענדיג פון חשבון די וואס זיינען געוועזען אויסער ארבייט אין אזיע און אויפ'ן אייראפעאישען קאנטינענט.

אין די עטליכע בעמערקונגען, וואס מיר האבען נאך צו מאכען וועגען דעם פונקט, וועלען מיר טיילווייז בעריהרען ריין פאקטיש אזוינע פערהעלטענישען, צו וועלכע אונזער טעארעטישע פארשונג גופא האט נאך ניט געפיהרט.

כל זמן די מאשין־פראדוקציאן שפרייט זיך אויס אין א צווייג פון אינדוסטריע אויפ'ן חשבון פון דער אלטער האנדווערק אדער

---

[230] „די ליידען פון די האנד־וועבער (פון באוועלנע און מיט באוועל־געמישטע שטאפען) זיינען אונטערזוכט געווארען פון א קעניגליכער קאמיסיע, אבער הגם זייער עלענד איז אנערקענט און בעדויערט געווארען, האט מען פונדעסטוועגען איבערגעלאזט די פערבעסערונג (!) פון זייער לאגע צום צופאל און דער ענדערונג וואס די צייט קאן ברענגען; מיר ווילען האפען, אז די דאזיגע ליידען זיינען איצטער (20 יאהר שפעטער!) כמעט אויסגעלאשען, און גאנץ וואהרשיינליך האט דערצו בייגעטראגען די גרויסע אויסברייטערונג פון די דאמף־וועבשטוהלען.“ („רעפארטס עטצ., אקט. 1856“, ז. 15.)

פון דער מאנופאקטור, זיינען איהרע ערפאלגען אזוי זיכער, ווי עס וואלט א שטייגער געווען דער ערפאלג פון אן ארמעע, וואס איז בעוואפענט מיט צינד־נאדעל־געוועהר אנטקעגען אן ארמעע פון פייל און בויגענס. די דאזיגע ערשטע פעריאדע, אין וועלכער די מאשין ערארבערט ערשט איהר ווירקונג־קרייז, איז זעהר וויכטיג צוליעב די אויסערגעוועהנליכע פראפיטען, וואס זי העלפט פראדוצירן. די דאזיגע פראפיטען מאכען אוים ניט נאר א קוואל פון שנעלער אקומולאציע [אנזאמלונג פון קאפיטאל] אן און פאר זיך, נאר זיי ציהען צו אין דער בעגינסטיגטער פראדוקציאן־ספערע א גרויסען טייל פון דעם שטענדיג ניי־געשאפענעם געזעלשאפטליכען צוגעקומענעם קאפיטאל, וואס זוכט נייע אנלאגען. די ספעציעלע פארטיילען פון דער ערשטער שטורם־ און דראנג־פעריאדע ווידערהאלען זיך שטענדיג אין יענע פראדוקציאנס־צווייגען, אין וועלכע די מאשינעריע ווערט נאר־וואס איינגעפיהרט. אזויבאלד אבער ווי דער פאבריק־סיסטעם האט שוין געוואונען אן אנהאלט פון א געוויסער ברייט און א בעשטימטען גראד פון רייפקייט; אזוי באלד הויפטזעכליך ווי זיין אייגענער טעכנישער באזיס, די מאשינעריע, ווערט אליין ווידער פראדוצירט דורך מאשינען; אזוי באלד ווי דאס ארויסבעקומען פון קויהלען און אייזען, ווי אויך די בעארבייטונג פון די מעטאלען און דער טראנספארט־סיסטעם ווערן רעוואלוציאנירט; איבערהויפט ווי נאר די געהעריגע אלגעמיינע פראדוקציאנס־בעדינגונגען ווערן איינגעשטעלט—בעקומט דער דאזיגער פראדוקציאנס־אופן אן עלאסטיציטעט, א פלוצליכע, שפרונג־ארטיגע אויסשפרייטונג־פעהיגקייט, וועלכע געפינט איהר גרעניץ נאר אין דעם רויה־מאטעריאל און אין דעם מארק וואו אבצוזעצען די פראדוקטען. די מאשינעריע רופט ארויס פון איין זייט א דירעקטע פערמעהרונג פון דעם רויה־מאטעריאל, ווי צום ביישפיעל דער „קאטטאן דזשין" האט פערגרעסערט די באוועל־פראדוקציאן.[231] פון דער אנדער זייט דיענען די ביליגקייט פון דעם מאשינען־פראדוקט און דער רעוואלוציאנירטער סיסטעם פון טראנספארט און

[231] אנדערע מעטאדען, דורך וועלכע די מאשינעריע האט א ווירקונג אויף דער פראדוקציאן פון רויה־מאטעריאל, ווערן דערמאנט אין דריטען בוך.

קאָמוניקאַציע ווי וואָפען צו ערוֹבערן פרעמדע מערק. דורכדעם וואָס די מאַשין־פּראָדוקציאָן רואינירט זייערע האַנדווערקמעסיגע פּראָדוקטען, פערוואַנדעלט זי זיי [די דאָזיגע לענדער] איבער געוואַלט אין פּראָדוקציאָנס־פעלדער פאַר איהרע רויה־מאַטעריאַלען. אַזוי איז אָסט־אינדיען געצוואונגען געוואָרן צו פּראָדוצירן באַוועל, וואָל, האַנף, דזשוט, אינדיגאָ א.אַז.וו. פאַר גרויס־בריטאַניען.[232] דאָס שטענדיגע שאַפען פון „איבעריגע“ אַרבייטער אין די לענדער פון דער גרויס־אינדוסטריע רופט אַרויס אַ שטאַרקע אויסוואַנדערונג און פיהרט צו אַ קאָלאָניזאַציע פון פרעמדע לענדער, וועלכע ווערן פערוואַנדעלט אין פלאַנץ־פעלדער פון רויה־מאַטעריאַל פאַר'ן מוטער־לאַנד, ווי אויסטראַליע צום ביישפּיעל איז געוואָרן אַ פלאַנץ־פעלד פון וואָל.[233] עס ווערט געשאַפען אַ נייע אינטערנאַציאָנאַלע צוטיילונג פון דער אַרבייט, וועלכע איז צוגעפּאַסט צו די הויפּט־צענטערס פון דער מאַשין־פּראָדוקציאָן, וואָס פערוואַנדעלט איין טייל פון דעם ערד־קוגעל אין אַ הויפּטזעכליך אַגריקולטור־פּראָדוקציאָנס־פעלד, אַן אַנדער טייל הויפּטזעכליך אין אַ פעלד פאַר אינדוסטריעלער פּראָדוקציאָן. אָט די רעוואָלוציע איז פערבונדען מיט איבערקעהרענישען אין דער אַגריקולטור, וועלכע קאָנען דאָ נאָך ניט דערקלערט ווערן.[234]

---

[232] באַוועל־עקספּאָרט פון אָסט־אינדיע נאָך גרויס־בריטאַניען: אין 1846 — 34,540,143 פונט; אין 1860 — 204,141,168 פונט; אין 1865 — 445,947,600 פונט. וואָל־עקספּאָרט פון אָסט־אינדיע נאָך גרויס־בריטאַניען: אין 1846 — 4,570,581 פונט; אין 1860 — 20,214,173 פונט; אין 1865 — 20,679,111 פונט.

[233] וואָל־עקספּאָרט פון קייפּ און גוד האָופּ נאָך גרויס־בריטאַניען: אין 1846 — 2,958,457 פונט; אין 1860 — 16,574,345 פונט; אין 1865 — 29,920,623 פונט; וואָל־עקספּאָרט פון אויסטראַליע נאָך גרויס־בריטאַניען: אין 1846 — 21,789,346 פונט; אין 1860 — 59,166,616 פונט; אין 1865 — 109,734,261 פונט.

[234] די עקאָנאָמישע ענטוויקלונג פון די פעראייניגטע שטאַאַטען איז גופא אַ פּראָדוקט פון דער אייראָפּעאישער, ספּעציעל פון דער ענגלישער גרויס־אינדוסטריע. אין איהר איצטיגער געשטאַלט (1867) מוזען זיי נאָך אַלץ בעטראַכט ווערן ווי אַ קאָלאָניאַל־לאַנד פון אייראָפּאַ. [ענגעלס בעמערקט אין דער 4טער אויפלאַגע: „זינט יענער צייט האָבען די פעראייניגטע שטאַאַטען זיך ענטוויקעלט אַלס דאָס צווייטע אינדוסטריע־לאַנד פון דער וועלט, ניט האָבענדיג פונדעסט־

אויף מר. גלאַדסטאָן'ס פאָרשלאַג האָט דאָס „הויז און קאַמאַנס" בעפוילען דעם 17טען פעברואַר 1867 צו מאַכען אַ סטאַטיסטיק פון אַלע מינים קאָרן, תבואות און מעהל, וואָס זיינען אַריינגעפיהרט און אַרויסגעפיהרט געוואָרן אין און פון דעם פעראייניגטען קעניגרייך, אין דער פעריאָדע פון 1831 ביז 1866. איך גיב דאָ איבער דעם צוזאַמענפאַסענדען רעזולטאַט. (זעה די טאַבעלע אויף דער אַנדער זייט.) דאָס מעהל ווערט גערעכענט אין קוואָרטערס [פערטלען] קאָרן.

די פעהיגקייט פון דעם פאַבריק־סיסטעם אונגעהויער זיך אויסצושפּרייטען שפּרונגווייז און זיין אָבהענגיקייט פון דעם וועלט־מאַרק שאַפען נויטיגערווייז אַ פיעבערהאַפטע פּראָדוקציאָן און

וועגען אינגאַנצען פערלאָרן זייער קאָלאָניאַל־כאַראַקטער." — אויך די נאַטע איז שוין פעראַלטערט געוואָרן. די פעראייניגטע שטאַאַטען זיינען געוואָרן דאָס ערשטע אינדוסטריע־לאַנד פון דער וועלט און זיי האָבען אויף אַזויפיעל פערלאָרן זייער קאָלאָניאַל־כאַראַקטער, אַז זיי אַליין טרייבען שוין אַ קאָלאָניאַלע עקספּאַנסיאָן פּאָליטיק. קאַוטסקי.]

באַוועל־עקספּאָרט פון די פעראייניגטע שטאַאַטען נאָך גרויס־בריטאַניען: אין 1846—401,949,393 פונט; אין 1852—765,630,544 פונט; אין 1859—961,707,264 פונט; אין 1860—1,115,890,608 פונט.

עקספּאָרט פון תבואה א.אז.וו. פון די פעראייניגטע שטאַאַטען נאָך גרויס־בריטאַניען (1850 און 1862) אין ענגלישע צענטנער:

	1850	1862
ווייץ — — — — — —	16,202,312	41,033,503
גערשטען — — — — —	3,669,653	6,624,800
האָבער — — — — — —	3,174,801	4,426,994
קאָרן — — — — — —	388,749	7,108
ווייצענמעהל — — — —	3,819,440	7,207,113
גריקע — — — — — —	1,054	19,571
מאַאיז — — — — — —	5,473,161	11,694,818
בערע אָדער בינג (אַזאַ מין גערשטען — — —	2,039	7,675
אַרבעס — — — — — —	811,620	1,024,722
בעבלעך — — — — — —	1,822,972	2,037,137
	34,365,801	74,083,351

פינף־יאהריגע פעריאדען און דער יאהר 1866.

	1835-1831	1840-1836	1845-1841	1850-1846	1855-1851	1860-1856	1865-1861	1866
יעהרליכער דורכשניט אימפארט (אין קוואטערס) —	1,096,373	2,389,729	2,843,865	8,776,552	8,345,237	10,912,612	15,009,871	16,457,340
יעהרליכער דורכשניט עקספארט (קוואטערס) — —	225,363	251,770	139,056	155,461	307,491	341,150	302,754	216,318
דער עודף פון אימפארט איבער עקספארט אין א דורכשניט־יאהר (קוואטערס) —	871,010	2,173,959	2,704,809	8,621,091	8,037,746	10,572,462	14,707,117	16,241,022
בעפעלקערונג יעהרליכער דורכשניטס־צאהל אין יעדער פעריאדע — —	24,621,107	25,929,507	27,262,569	27,797,598		28,391,544	29,381,460	29,935,404
דורכשניטס־סכום פון קארן א.ז.וו. אין קוואטערס, פערצעהרט יעהרליך פער פערזאן אריבער דער היימישער פראדוקציאן, ביי גלייכער צוטיילונג אונטער דער בעפעלקערונג — — — — — —	0.036	0.082	0,099	0.310	0.291	0.372	0.543	0.543

פּאַלגליך אַן איבערפילונג פון די מערק; און ווערן די מערק אָלע־נער, טרעט אַריין אַ פּאַראַליזירונג פון דער פּראָדוקציאָן. דאָס לעבען פון דער אינדוסטריע פערוואַנדעלט זיך אין אַ כסדר׳דיגער ריי‏ה פעריאָדען פון מיטעלער לעבעדיגקייט, פּראָספּעריטעט [הצלחה, שפע], איבערפּראָדוקציאָן, קריזיס און שטילשטאַנד. די אונזיכערהייט און אונבעשטענדיגקייט, אין וועלכער די מאַשין־פּראָדוקציאָן שטעלט אַוועק די בעשעפטיגונג און דערמיט די לאַגע פון דעם אַרבייטער׳ס לעבען, ווערן אַ נאָרמאַלע ערשיינונג דורך אָט דעם פּעריאָדען־וועקסעל פון דעם אינדוסטריעלען ציקל [קרייז־לויף]. ניט רעכענענדיג די צייטען פון פּראָספּעריטעט, ווערט גע־טריבען צווישען די קאַפּיטאַליסטען דער שטאַרקסטער קאַמף פאַר זייער אינדיווידועלען חלק פּלאַץ אויפ׳ן מאַרק. דער דאָזיגער חלק שטעהט אין אַ דירעקטער שייכות צו דער ביליגקייט פון דעם פּראָ־דוקט. אַ חוץ דער קאָנקורענץ, וואָס קומט דערפון, אין דעם גע־ברויך פון פערבעסערטע, אַרבייט־קראַפט איינשפּאַרענדע מאַשינע־ריע און נייע פּראָדוקציאָנס־מעטאָדען, טרעט יעדעס מאָל אַריין אַ פּונקט, ווען מען זוכט וועלוועלער צו מאַכען די סחורות אַרונטער־דריקענדיג מיט געוואַלט דעם אַרבייט־לוין אונטער דעם ווערטה פון דער אַרבייט־קראַפט.[235]

---

[235] אין אַן אויפרוף צו די „טריידסאָסיעטיס און ענגלאַנד“, וואָס איז אַרויס־געלאָזט געוואָרן אין יולי 1866 פון די שוה־אַרבייטער אין לעסטער, ווען די פאַבריקאַנטען האָבען אַרויסגעוואָרפען אויפ׳ן גאַס דורך אַ „לאָק־אויט“, זאָגען זיי צווישען אַנדערעס: „זינט אַן ערך 20 יאָהר איז די שוה־מאַכעריי אין לעסטער רעוואָלוציאָנירט געוואָרן דורך דעם איינפיהר פון ניעטען אַנשטאָט נעהען. דאַמאָלסט האָט מען געקאָנט פערדיענען גוטע שכירות. דער דאָזיגער נייער געשעפט האָט זיך באַלד זעהר פערשפּרייט. עס האָט זיך אַרויסגעצייגט אַ גרויסע קאָנקורענץ צווישען די פערשיידענע פירמען אַרויסצוברענגען וואָס אַ בעסערן אַרטיקעל. קורץ נאָכדעם אָבער האָט זיך אָנגעהויבען אַ שלעכטער סאָרט קאָנקורענץ—צו וואַרפען די פּרייזען אויפ׳ן מאַרק. די שעדליכע פאָלגען דערפון האָבען זיך באַלד בעוויזען אין אַ פערקלענערונג פון דעם אַרבייט־לוין, און דאָס פאַלען פון די פּרייזען פון דער אַרבייט איז געגאַנגען אַזוי רייסענד שנעל, אַז פיעלע פירמען צאָהלען איצט נישט מעהר ווי אַ העלפט פון דעם פריהערדיגען לוין. דער לוין זינקט אַלץ טיעפער און טיעפער, די פּראָפיטען אָבער וואַקסען מיט יעדער ענדערונג אין דעם אַרבייט־פּרייז אַלץ העכער.“ — די פאַבריקאַנטען

דער וואוקס אין צאָהל פאַבריק־אַרבייטער העננט אַלזאָ אָב פון דעם פּראָפּאָרציאָנעל פיעל שנעלערן וואוקס פון דעם גאַנצען קאַ־פּיטאַל, וואָס איז אַריינגעלעגט אין די פאַבריקען. דער דאָזיגער פּראָצעס קומט אָבער פאָר נאָר אין די עבב־ און פלוט־פּעריאָדען פון דעם אינדוסטריעלען ציקל. אויסער דעם ווערט ער שטענדיג אונטערבראָכען דורך דעם טעכנישען פאָרטשריט, וועלכער פער־נעהמט ווירטועל דעם פּלאַץ פון די אַרבייטער, אָדער שטופּט זיי פאַקטיש אַרויס. די דאָזיגע קוואַליטאַטיווע ענדערונג אין דער מאַשין־פּראָדוקציאָן דערווייטערט נאָכאַנאַנד אַרבייטער פון דער פאַבריק אָדער פערשליסט איהרע טויערן פאַר דעם שטראָם פון נייע רעקרוטען, בעת די בלויז קוואַנטיטאַטיווע אויסברייטערונג פון די פאַבריקען שלינגט איין אַ חוץ די אַרויסגעוואָרפענע אויך פרישע קאָנטינגענטען. די אַרבייטער ווערן אַט אַזוי נאָכאַנאַנד אָוועקגעשטויסען און צוגעצויגען, אַרומגעשליידערט אַהין און אַהער, און דערביי בייט זיך שטענדיג דער געשלעכט, עלטער און די גע־שיקטקייט פון די אָנגעשטעלטע אַרבייטער.

נוצען אפילו אויס די שווערע צייטען פון דער אינדוסטריע, כדי דורך אַן איבער־טריבענער אַרונטערזעצונג פון דעם אַרבייט־לוין, דאָס הייסט דירעקט בע׳גנב׳ענדיג דעם אַרבייטער פון זיינע נויטווענדיגסטע לעבענסמיטלען, צו מאַכען אונגעוועהנ־ליך־גרויסע פּראָפיטען. איין ביישפּיעל. עס האַנדעלט זיך וועגען דעם קריזיס אין דער זייד־וועבעריי אין קאָווענטרי: „אויס די ידיעות, וואָס איך האָב בעקומען פון די פאַבריקאַנטען, אַזוי גוט ווי פון די אַרבייטער, קאָן מען זעהן קלאָר, אַז די שכירות זיינען פערקלענערט געוואָרן אין אַ פיעל גרעסערן אומפאַנג איידער עס איז געווען נויטיג צוליעב דער קאָנקורענץ פון די אויסלענדישע פאַבריקאַנטען אָדער דורך אַנדערע אומשטענדען. דאָס רוב וויַבער אַרבייטען איצט פאַר אַ לוין, וואָס איז קלענער מיט 30 אָדער 40 פּראָצענט. אַ שטיק באַנט, פאַר וועלכען דער וועבער האָט מיט יאָהרען צוריק בעקומען 6 אָדער 7 שילינג, ברענגט איהם איצט איין נישט מעהר ווי 3 שילינג מיט 3 אָדער 6 פּענס; אַנדערע אַרבייט, וואָס האָט זיך פריהער געצאָהלט צו 4 שילינג אָדער 4 שילינג מיט 3 פּענס, צאָהלט איצטער נאָר 2 שילינג אָדער 2 שילינג מיט 3 פּענס. די לוין־פערקלענערונג איז גרעסער איידער עס איז נויטיג צו סטימולירן די נאָכפראַגע. אין פאַקט, ביי פיעלע סאָרטען באַנט איז דאָס אַרונטערזעצען פון דעם לוין אפילו ניט בעגלייט געוואָרן פון אַ וועלכער עס איז אַרונטערזעצונג אין דעם פּרייז פון דעם אַרטיקעל.” (בעריכט פון דעם קאָמיסאַר פ. ד. לאָנגע, אין „טשילדרען׳ס עמפּלאָימענט קאָ־מישיאָן”, 5טער רעפּאָרט 1866, ז. 114, נ. י.)

די שיקזאלען פון דעם פאבריק־ארבייטער קאנען אמבעסטען בעוויזען ווערן דורך א שנעלען איבערבליק איבער דעם גורל פון דער ענגלישער באוועל־אינדוסטריע.

פון 1770 ביז 1815 איז די באוועל־אינדוסטריע געווען אין א געדריקטען צושטאנד אדער געשטאנען שטיל 5 יאהר. אין משך פון אט דער ערשטער פעריאדע פון 45 יאהר האבען די ענגלישע פאבריקאנטען געהאט די מאנאפאל פון דער מאשינעריע און פון וועלט־מארק. פון 1815 ביז 1821 איז די אינדוסטריע געדריקט. אין 1822 און 1823—בליהענד. אין 1824 אבשאפונג פון די קאאלי־ציאנס־געזעצען [געזעצען געגען טרייד־יוניאנס]; אלגעמיינע גרויסע אויסשפרייטונג פון פאבריקען. אין 1825—א קריזיס. אין 1826 גרויסער עלענד און אויפשטאנדען צווישען די באוועל־ארבייטער. אין 1827 א לייכטע פערבעסערונג. אין 1828 א גרויסער צו־וואוקס פון דאמף־וועבשטוהלען און פון עקספארט. אין 1829 שטייגט אריבער דער עקספארט, דערהויפט נאך אינדיען, אלע פריהערדיגע יאהרען. אין 1830—איבערגעפילטע מערק, גרויסע נויט. פון 1831 ביז 1833—א אנהאלטענדער געדריקטער צושטאנד; די מאנאפאל פונ'ם האנדעל מיט מזרח־אזיע, אינדיע און כינא) ווערט אוועקגענומען פון דער אסט־אינדישער קאמפאניע. אין 1834—א גרויסער וואוקס פון פאבריקען און מאשינעריע, א דוחק אין ארבייטער; דאס נייע געזעץ פאר ארימע העלפט דער אויסוואנדערונג פון די לאנד־ארבייטער אין די פאבריק־דיסטריקטען; קינדער פון די דארפישע קרייזען ווערן מאסענהאפט געטריבען אין דער אינדוסטריע; עס ווערט איינגעפיהרט א ווייסער שקלאפען־האנדעל. אין 1835 גרויסע אויפבליהונג (פראספעריטעט); אין דערזעלביגער צייט ווערן די באוועל־האנדווערקער פערהונגערט צום טויט. אין 1836—גרויסע פראספעריטעט. אין 1837 און 1838—א געדריקטער צושטאנד און א קריזיס. אין 1839—א צוריק אויפלעבונג. אין 1840—א זעהר געדריקטער צושטאנד, אויפשטאנדען, אריינמישונג פון דער מיליטער. אין 1841 און 1842—שרעקליכע ליידען פון די פאבריק־ארבייטער. אין 1842 ווארפען די פאבריקאנטען ארויס די ארבייטער פון די פאבריקען, כדי צו צווינגען די אבשאפונג פון די קארן־געזעצען; די ארבייטער שטראמען אין

זייערע טויזענדער נאָך יאָרקשיר און ווערן צוריקגעטריבען דורך דעם מיליטער; זייערע פיהרער ווערן געשטעלט פאַר׳ן געריכט אין לאַנקאַסטער. אין 1843 ערשט גרויסער עלענד. אין 1844 ווידער אַן אויפלעבונג. אין 1845 אַ גרויסע פּראָספּעריטעט. אין 1846— פון אָנהויב נאָך אַלץ אַ שפּע, דערנאָך סימפּטאָמען פון אַ רעאַקציע; די קאָרן־געזעצען ווערן אָבגעשאַפט. אין 1847—אַ קריזיס; אַן אַלגעמיינע אַרונטערזעצונג פון די לוינען אויף 10 אָדער מעהר פּראָצענט, צו פייערן דעם „ביג לאָאף“ [דעם „גרויסען לאַבען ברויט“, וואָס די „פריי־טריידערס“ האָבען צוגעזאָגט די אַרבייטער אַלס נויטווענדיגע פאָלגע פון אָבשאַפען דעם טאַריף אויף תבואות]. אין 1848 האַלט נאָך אָן די געדריקטע לאַגע; מאַנטשעסטער ווערט געשטעלט אונטער מיליטערישער שוטץ. אין 1849—ווידער אַן אויפלעבונג. אין 1850—פּראָספּעריטעט. אין 1851—געפאַלענע פּרייזען אויף סחורות, ניעדעריגע לוינען, אָפטע סטרייקס. אין 1852 פאַנגט אָן אַ פערבעסערונג די סטרייקס האַלטען אָן; די פאַבריקאַנטען סטראַשען מיט אריינפיהרן פרעמדע אַרבייטער. אין 1853 שטייגט דער עקספּאָרט; אַן 8־מאָנאַטדיגער סטרייק און גרויסע נויט אין פּרעסטאָן. אין 1854 זאויפבליהונג; איבערגע־פילטע מערק. אין 1855 קומען אָן בעריכטען וועגען באַנקראָטען פון די פעראייניגטע שטאַאטען, קאַנאַדאַ און מזרח־אזיאַטישע מערק. אין 1856 גרויסע פּראָספּעריטעט. אין 1857 קריזיסען. אין 1858 אַ פערבעסערונג. אין 1859 גרויסע פּראָספּעריטעט, פער־מעהרונג פון פאַבריקען. אין 1860 גרייכט די ענגלישע באַוועל־אינדוסטריע איהר הויכפּונקט; די אינדישע, אויסטראַלישע און אַנדערע מערק זיינען אַזוי איבערפילט, אַז זיי האָבען נאָך אין 1863 קוים געהאַט פערצעהרט דעם גאַנצען פּאַק; עס קומט פאָר דער פראַנצויזישער האַנדעלס־אָבמאַך; אונגעהויערער וואוקס פון פאַב־ריקען און מאַשינעריע. אין 1861 האַלט נאָך אָן דער אויפשוואונג אַ געוויסע צייט, דאַן קומט אַ רעאַקציע, דער אַמעריקאַנער ביר־גער־קריעג, דוחק אויף באַוועל. פון 1862 ביז 1863—אַ פאָלשטענ־דיגער צוזאַמענברוך.

די געשיכטע פון דער באַוועל־נויט איז צו־כאַראַקטעריסטיש, נים אָבצושטעלען זיך דערביי אַ קליין ווילע. מען זעהט פון די

אנדרייטונגען וועגען די צושטענדען פון וועלט־מארק אין 1860-1861, אז די באוועל־נויט איז פאר די פאבריקאנטען געקומען פונקט ווי געוואונשען און איז טיילווייז געווען פאר זיי פארטיילהאפט—א פאקט, וועלכער איז אנערקענט געווארן אין די בעריכטען פון דער מאנטשעסטער האנדעלס־קאמער, וואס איז פראקלאמירט געווארן אין פארלאמענט פון פאלמערסטאן און דערבי, און איז בעשטעטיגט געווארן דורך דער רעגיערונג.[236] עס איז זיכער, אז אין יאהר 1861 זיינען צווישען די 2887 באוועל־פאבריקאנטען פון דעם פעראייניג־טען קעניגרייך געווען א סך קליינע. לויט דעם בעריכט פון פאב־ריק־אינספעקטאר א. רעדגראוו, וועלכער האט פון יענע 2887 פאב־ריקען געהאט 1209 אין זיין פערוואלטונג־בעצירק, האבען פון די 1209 פאבריקען 392 אדער 19 פראצענט געברויכט ווייניגער ווי 10 דאמף־פערדקרעפטען; 145 אדער 16 פראצענט האבען געברויכט פון 10 ביז 20 פערד־קרעפטען, בעת 1372 פאבריקען האבען גע־ברויכט 20 און מעהר פערד־קרעפטען.[237] דאס רוב פון די קליינע פאבריקען זיינען געווען וועבערייען, וועלכע זיינען אויפגעבויט גע־ווארן אין דער אויפבליהונג־פעריאדע זינט 1858, מעהרסטענטיילס פון ספעקולאנטען, פון וועלכע איינער האט צוגעשטעלט די גארן, דער אנדערער די מאשינעריע, דער דריטער די געביידען, און זיינען געפיהרט געווארן פון געוועזענע אויפזעהער אדער אנדערע לייט אהן מיטלען. די דאזיגע קליינע פאבריקאנטען זיינען מעהרסטענ־טיילס אונטערגעגאנגען. דעמזעלביגען מזל וואלטען זיי געהאט אין דעם האנדעל־קריזיס, וואס איז פערהינדערט געווארן דורך דעם דוחק אין באוועל. הגם זיי האבען אויסגעמאכט א דריטעל פון דער צאהל פאבריקאנטען, האבען זייערע פאבריקען פערנומען גאר א קליינעם טייל פון דעם קאפיטאל, וואס איז געווען אריינגעלעגט אין דער באוועל־אינדוסטריע. וואס אנבעטרעפט דעם אומפאנג פון דעם חורבן אין דער אינדוסטריע, זיינען אין אקטאבער 1862, לויט גאנץ זיכערע אבשאצונגען, געשטאנען לעדיג 60.3 פראצענט פון די שפינדלען און 58 פראצענט פון די וועבשטוהלען. דאס

---

[236] זעה „רעפארטס און אינספעקטארס", 31טען אקטאבער, 1862, ז. 30.

[237] ד. ג., ז. 19.

בעציהט זיך אויף דעם גאנצען אינדוסטריע־צווייג, דער צושטאנד איז נאטירליך געווען פערשיידען אין די איינצעלנע דיסטריקטען. זעהר וועניג פאבריקען האבען געארבייט פולע צייט (60 שטונדען א וואך), די איבעריגע האבען געארבייט מיט הפסקות. אפילו די וועניגע ארבייטער, וועלכע האבען געארבייט די פולע צייט פאר דעם געוועהנליכען שטיק־לוין, האבען אויך פערדיענט נויטיגער־ווייז א קלענערן וואכען־לוין, מחמת די בעסערע באוועל איז פער־ביטען געווארן אויף ערגערע: דער סי־איילאנד באוועל אויף עגיפ־טישען (אין די פיין־שפינערייען), דער אמעריקאנער און עגי־טישער אויף סוראט (אסט־אינדישער באוועל) און דער ריינער באוועל אויף א געמיש פון באוועל־אבפאל מיט סוראט. די קירצערע פא־זערן פון דעם סורט־באוועל, זיין שמוציגע אייגענשאפט, דאס וואס זיינע פעדים רייסען זיך מעהרער, דער געברויך פון אלערליי שווערע שטאפען אנשטאט מעהל ביים מאכען דעם אויפצוג א.אז.וו. האבען פערקלענערט די געשווינדקייט פון דער מאשינעריע אדער די צאהל וועבשטוהלען, אויף וועלכע איין וועבער האט געקאנט אויפפאסען, האבען געמאכט מעהר ארבייט צוליעב די טעות'ן פון דער מאשין, און מיט דעם קלענערן פראדוקט איז דער שטיק־לוין געווען קלע־נער. ביי דעם געברויך פון סוראט האט דעם ארבייטער'ס פערלוסט, אפילו ווען ער איז געווען בעשעפטיגט די פולע צייט, בעטראפען פון 20 ביז 30 פראצענט און אמאל נאך מעהר. דאס רוב פאברי־קאנטען האבען אבער אויך ארונטערגעזעצט דעם שטיק־לוין אויף 5, 7½ און 10 פראצענט. מען קאן זיך שוין פארשטעלען די לאגע פון די, וועלכע האבען נאר געארבייט 3, 3½ אדער 4 טעג א וואך, אדער נאר 6 שטונדען א טאג. נאכדעם ווי אין 1863 איז שוין איינגעטראטען א רעלאטיווע פערבעסערונג פאר וועבער, שפינער א.אז.וו., זיינען נאך אלץ געווען וואכען־לוינען פון 8 שילינג 4 פענס, 3 שילינג 10 פענס, 4 שילינג 6 פענס, 5 שילינג 1 פעני א.אז.וו.[238] אפילו אונטער אט די צרה'דיגע צושטענדען האט דעם פאברי־קאנט'ס ערפינדונג־גייסט ארונטערצורייסען דעם לוין ניט אויפגע־הערט צו ארבייטען. מען האט ארונטערגעריסען אלס שטראף פאר

[238] „רעפארטס עטצ.“, 31טען אקטאבער 1865, ז. 41 ביז 45.

פעהלערן אין דעם פּראָדוקט, וואָס איז געוועזן די שולד פון דעם שלעכטען באַוועל, פון ניט־פּאַסיגער מאַשינעריע א.אַז.וו. דאָרט וואו דער פאַבריקאַנט איז געוועזן דער אייגענטימער פון די אַרבייטער׳ס הייזלעך, האָט ער זיך אַליין געצאָהלט די דירה־געלד, אַרונטערציהענדיג פון דעם נאָמינעלען אַרבייט־לוין. דער פאַבריק־אינספּעקטאָר רעדגראַוו דערצעהלט וועגען „סעלף־אַקטינג מיינדערס" (אַזוינע, וואָס פּאַסען אויף אַ פּאָר „סעלף־אַקטינג מיולס"), וועלכע האָבען פּערדיענט פאַר 14 טעג פולע אַרבייט 8 שילינג מיט 11 פּענס, און פון אָט דער סומע איז אַראָבגעצויגען געוואָרן די דירה־געלד, נאָר דער פאַבריקאַנט האָט זיי אַ העלפט פון דעם צוריקגעגעבען אַלס אַ מתנה, אַזוי אַז די אַרבייטער האָבען אַוועקגעטראָגען אַ היים גאַנצע 6 שילינג מיט 11 פּענס. אין פיעלע ערטער האָט דער וואָכען־לוין פון די „סעלף־אַקטינג מיינדערס" בעטראָפען צווישען 5 און 9 שילינג אַ וואָך, און דער וואָכען־לוין פון די וועבער איז געוועזן פון 2 שילינג 6 פּענס און העכער אין די לעצטע מאָנאַטען פון יאָהר 1862."[239] די דירה־געלד פלעגט אָפט אַרונטערגעצויגען ווערן אפילו ווען די „הענד" האָבען געאַרבייט נאָר אַ טייל צייט.[240] קיין וואונדער ניט, וואָס אין איינינגע טיילען פון לאַנקאַשיר האָט אויסגעבראָכען אַ מין הונגער־מגפה! מעהר כאַראַקטעריסטיש ווי אַלץ אָבער איז דאָס, וואָס די רעוואָלוציאָנירונג פון דעם פּראָדוקציאָנס־פּראָצעס איז פאָרגעקומען אויפ׳ן חשבון פונ׳ם אַרבייטער. דאָס זיינען געוועזן אמת׳ע „עקספּערימענטאַ אין קאָרפּאָרע ווילי" [עקספּערימענטען אויף ווערטהלאָזע קערפּערס], ווי די עקספּערימענטען, וואָס די אַנאַטאָמען מאַכען אויף פרעש. „הגם איך האָב אָנגעגעבען", זאָגט דער פאַבריק־אינספּעקטאָר רעדגראַוו, „די ווירקליכע הכנסות פון די אַרבייטער אין פיעלע פאַבריקען, הייסט דאָס אָבער ניט, אַז זיי פערדיענען דיזעלבע סומע פון וואָך צו וואָך. די אַרבייטער זיינען אונטערוואָרפען אונטער די גרעסטע לוין־ענדערונגען צוליעב דעם שטענדיגען עקספּערימענטירן פון די פאַבריקאַנטען . . . זייער פערדיענסט שטייגט און פאַלט מיט דער קוואַ־

[239] „רעפּאָרטס עטצ.", אָקטאָבער 1865, ז. 41 און 42

[240] ציאַרט גופא ז. 51.

ליטעט פון דעם באַוועל־געמיש; אַמאָל איז עס נאָר 15 פּראָצענט ווייניגער ווי די פריהערדיגע פערדיענסטען, און די נעקסטע אָדער צווייטע וואָך פאַלט עס אַרונטער אויף 50 ביז 60 פּראָצענט." [241]
די דאָזיגע עקספּערימענטען זיינען געמאַכט געוואָרן ניט נאָר אויפ'ן חשבון פון די אַרבייטער'ס לעבענסמיטלען; אַלע זייערע פינף חושים האָבּען דערפאַר געמוזט בעצאָהלען.

„די מענשען, וואָס זיינען בעשעפטיגט ביים אויסאַרבייטען די סוראַט־באַוועל, קלאָגען זיך זעהר פיעל. זיי דערצעהלען מיר, אַז בעת מען עפענט אויף די באַלען באַוועל, פערשפּרייט זיך אַזאַ אונערטרעגליכער געשטאַנק, אַז עס ווערט זיי איבעל.... דער שטויב און שמוץ אין די צימערן וואו מען מישט, בערשט און קאַמט די באַוועל, רייצט אויף די נאָז, האַלז און לופט־רעהרען, רופט אַרויס אַ הוסט און אַ שווערען אָטהעם.... צוליעב דער קורצקייט פון די פאַזערן ווערט ביים שליכטען דעם גאַרן צוגעגעבען אַ סך קליי, וואָס ווערט צוגעריכט פון טהיערישע און פלאַנצען־שטאָפען, אַנשטאָט מעהל, וואָס מען האָט פריהער געברויכט. דער־פון קומט איבעלקייט און שלעכטע פערדייאונג ביי די וועבער. פון דעם שטויב ליידען זיי פון האַלז־קאַטאַר און ענטצינדונג, אויך פון אַ הויט־קראַנקהייט, וואָס קומט פון דעם שמוץ אין דעם סוראַט, וועלכער רייצט אויף די הויט."

פון דער אַנדער זייט זיינען די מיטלען, וואָס האָבען פערביטען די מעהל געוועזען אַ „פאָרטונאַטוס זעקעל" [אַ קוואַל פון עשירות] פאַר די העררען פאַבריקאַנטען, דורכדעם וואָס עס האָט פערגרע־סערט דאָס געוויכט פונ'ם גאַרן. צוליעב זיי „וועגען 15 פונט רויה־מאַטעריאַל, ווען זיי ווערן אויסגעוועבט, 26 פונט." [242]

אין דעם בעריכט פון די פאַבריק־אינספּעקטאָרען, פון דעם 30טען אַפּריל 1864, לעזען מיר: „די אינדוסטריע מאַכט צו געלד דעם דאָזיגען הילפס־קוואַל [דעם שווערן קליי] שוין גאָר אין אַן אונאַנשטענדיגער מאָס. איך וויים פון אַ זיכערער אויטאָריטעט, אַז אַן 8־פונטיגער געוועב ווערט געמאַכט פון 5¼ פונט באַוועל

[241] דאָרט גופא, ז. 50 און 51.

[242] ד. ג., ז. 62, 63.

און 2¾ פונט קליי. אין אנדער פינף און א פערטעל־פונטיגער געוועב האט ענטהאלטען 2 פונט קליי. דאס איז געוועזן געוועהנ־ליכע שירטינג פאר'ן עקספארט. אין אנדערע סארטען זיינען אפט־מאל צוגעגעבען געווארן 50 פראצענט קליי, אזוי אז די פאבריקאנ־טען האבען זיך געקאנט בעריהמען און האבען טאקע זיך בעריהמט, אז זיי ווערן רייך פערקויפענדיג די געוועבען פאר ווייניגער געלד אידער עס קאסט זיי דער גארן, וואס ליעגט אין זיי נאמינעל." [243] די ארבייטער אבער האבען געהאט צו ליידען ניט נאר אונטער די עקספערימענטען פון די פאבריקאנטען אין די פאבריקען און פון די מוניציפאליטעטען אויסער די פאבריקען, ניט נאר פון דעם ארונ־טערגעזעצטען לוין און פון ארבייטלאזיגקייט, פון דחקות און קצבה, פון די לויב־רעדען פון די לארדס און „קאממאנס". „אומגליקליכע פרויען האבען צוליעב דעם דוחק אין באוועל גלייך פון אנהויב פערלארן זייער בעשעפטיגונג און זיינען דורכדעם געווארן די אויס־וואורפען פון דער געזעלשאפט. איצט האט די אינדוסטריע ווידער אויפגעלעבט און ארבייט איז פאראן גענוג, זיי אבער בלייבען מיט־גליעדער פון דעם דאזיגען אומגליקליכען קלאס און וועלען שוין וואהרשיינליך דערביי פערבלייבען. עס געפינען זיך טאקע איצט אין שטאדט מעהר יונגע פראסטיטוטקעס איידער ווען עס איז אין די לעצטע 25 יאהר." [244]

מיר געפינען, אלזא, אין די ערשטע 45 יאהר פון דער ברי־טישער באוועל־אינדוסטריע נאר 5 יאהר פון קריזיס און שטיל־שטאנד, אבער דאס איז געוועזן די פעריאדע פון איהר וועלט־מא־נאפאל. די צווייטע 48־יאהריגע פעריאדע פון 1815 ביז 1863, צעהלט נאר 20 יאהר פון ווידעראויפלעבונג און בליהונג אויף 28 יאהר פון געדריקטקייט און שטיל־שטאנד. פון 1815 ביז 1830 הויבט זיך אן די קאנקורענץ מיט די איבעריגע לענדער אין איי־ראפא און מיט די פעראייניגטע שטאאטען. זינט 1833 ווערט מיט געוואלט דורכגעפיהרט די אויסשפרייטונג פון די אזיאטישע מערק

---

[243] „רעפארטס עטצ., 30טען אפריל 1864", ז. 27.

[244] פון די בריעף פון דעם „טשיעף קאנסטאבל" האררים פון באלטאן אין „רעפארטס און אינספ. און פאקטאריעס", אקטאבער 1865, ז. 61 און 62.

„חרוב מאכענדיג דעם מענשליכען מין“ [די מאשענהאפטע אויס־ראטונג פון די אינדישע האנדוועבער]. נאך דער אבשאפונג פון די קארן־געזעצען, פון 1846 ביז 1863, זיינען געווען 8 יאהר פון מיטעלמעסיגער לעבעדיגקייט און שפע אויף 9 יאהר פון געדריקט־קייט און שטילשטאנד. וועגען דער לאגע פון די דערוואקסענע מענער באוועל־ארבייטער, אפילו אין דער שפע־צייט, קאן מען אורטיילען פון דאס פאלגענדע אונטען אין דער נאטע.“[245]

---

[245] אין אן אויפרוף פון די באוועל־ארבייטער, אין פריהלינג פון יאהר 1863, צו גרינדען אן אויסוואנדערונגס־געזעלשאפט געפינט מען צווישען אנדערעס: „אז א גרויסע אויסוואנדערונג פון פאבריק־ארבייטער איז איצט אבסאלוט נויטיג, וועלען נאר וועניגע אבלייקענען. אז עס פאדערט זיך אבער א שטענדיגער אויס־וואנדערונגס־שטראם אין אלע צייטען, און אז אהן דעם איז אונמעגליך אנצוהאלטען אונזער שטעלונג אונטער געוועהנליכע אומשטענדען, בעווייזען די פאלגענדע פאקטען: אין דעם יאהר 1814 האט בעטראפען דער אפיציעלער ווערטה (וואס צייגט נאר די קוואנטיטעט) פון די עקספארטירטע באוועל־סחורות 17,665,378 פונט סט., איהרווירקליכער מארק־ווערטה איז געווען 20,070,824 פונט סט. אין יאהר 1858 האט בעטראפען דער אפיציעלער ווערטה פון די עקספארטירטע באוועל־סחורות 182,221,681 פונט סט., איהר ווירקליכער מארק־ווערטה איז געווען נאר 43,001,322 פונט סט., אזוי אז די פערצעהנפאכונג פון דער קוואנטיטעט האט אריינגעבראכט נאר עפעס מעהר ווי א פערטאפעלונג פון דעם פרייז. אט דער רעזולטאט, וואס איז אזוי טרויעריג פאר'ן לאנד בכלל און פאר די פאבריק־ארבייטער בפרט, איז ארויסגערופען געווארן דורך פערשיידענע צוזאמענוויר־קענדע אורזאכען. איינע פון די קענטינסטע אורזאכען איז דער שטענדיגער איבערפלוס פון ארבייט, וואס איז נויטיג פאר אט דעם אינדוסטריע־צווייג, וועלכער מוז שטענדיג האבען פערגרעסערטע מערק, כדי ניט צו געהן צו גרונד. אונזערע באוועל־פאבריקען קאנען אבגעשטעלט ווערן דורך דעם פעריאדישען שטילשטאנד פונ'ם האנדעל, וועלכער איז ביי היינטיגע איינריכטונגען אזוי אונ־פערמיידליך ווי דער טוידט אליין. אבער דער מענשליכער ערפינדונגס־גייסט שטעלט זיך צוליעב דעם ניט אב. חנם 6 מיליאן לכל הפחות האבען פערלאזט דאס לאנד אין די לעצטע 25 יאהר, געפינט זיך פונדעסטוועגען, מחמת די שטענ־דיגע ערפינדונגען אויסצוקומען מיט וועניגער ארבייט, כדי צו מאכען וועלוועלער דעם פראדוקט, א גרויסער פראצענט דערוואקסענע מענער, וואס קאנען אפילו אין די צייטען פון דער העכסטער פראספעריטעט ניט געפינען קיין שום בעשעפ־טיגונג אין די פאבריקען אויף וועלכע ניט איז בעדינגונגען.“ („רעפארטס און אינספ. און פאקטאריעס“ פאר'ן 30טען אפריל 1863, ז. 51 און 52.) אין א ווייטערן קאפיטעל וועלען מיר זעהען, ווי די העררען פאבריקאנטען האבען אין

8. די רעוואָלוציאָנירונג פון מאַנופאַקטור, האַנדווערק און הויז־אַרבייט דורך דער גרויס־אינדוסטריע.

א) די אָבשאַפונג פון דער קאָאָפּעראַציע, וואָס איז געבויט אויף האַנדווערק און אויף דער צוטיילונג פון דער אַרבייט.

מיר האָבען געזעהן ווי די מאַשינעריע שאַפט אָב די קאָאָפּעראַציע, וואָס איז געבויט אויף האַנדווערק, און די מאַנופאַקטור, וואָס איז בעגרינדעט אויף דער צוטיילונג פון דער האַנדווערקסמעסיגער אַרבייט. אַ ביישפּיעל פון דעם ערשטען סאָרט איז די שנייד־מאַשין: זי פערנעהמט דעם פּלאַץ פון דער קאָאָפּעראַציע פון תבואה־שניידער. אַ שלאַגענדער ביישפּיעל פון דעם צווייטען סאָרט איז די מאַשין צו פאַבריצירן נעה־נאָדלען. לויט אַדאַם סמיטה האָבען אין זיין צייט 10 מענער דורך צוטיילונג פון דער אַרבייט פערטיג געמאַכט 48,000 נעה־נאָדלען אַ טאָג. איין איינציגע מאַשין פּראָדוצירט 145,000 נאָדלען אין איין אַרבייטס־טאָג פון 11 שטונדען. איין פרוי אָדער איין מיידעל פּאַסט אויף דורכשניטליך אויף 4 אַזעלכע מאַשינען און פּראָדוצירט אויף דעם אופן מיט דער מאַשינעריע אַרום 600,000 נאָדלען אַ טאָג און אַריבער 3,000,000 אַ וואָך.[246] אַזוי ווייט ווי אַן איינצעלנע אַרבייט־מאַשין פערנעהמט דעם פּלאַץ פון קאָאָפּעראַציע אָדער פון דער מאַנופאַקטור, קאָן זי אַליין ווידער ווערן דער באַזיס פון אַ האַנדווערקסמעסיגער פּראָדוקציאָן. אָבער דער דאָזיגער צוריקקעהר צו האַנדווערק־פּראָדוקציאָן, וואָס איז געגרינדעט אויף מאַשינעריע, איז נאָר אַן איבערגאַנג צו דער פאַבריק־פּראָדוקציאָן, וועלכע קומט בדרך כלל יעדעס מאָל, אַזוי באַלד ווי מעכאַנישע טרייב־קראַפט, דאַמף אָדער

דער צייט פון דער באוועל־קאטאסטראפע געזוכט מיט אלע מיטלען, אפילו פון שטאאט׳ס וועגען, ניט צו דערלאזען די אויסוואנדערונג פון פאבריק־ארבייטער.

[246] „טשילדרענ׳ס עמפּלאָימענט קאָמישיאָן", 4טער רעפּאָרט 1864, ז. 108, נומער 447.

וואסער, פערנעהמט דעם פלאץ פון מענשליכע מוסקולען צו ברענגען די מאשין אין בעוועגונג. דא און דארט, און אויך נאר אויף א ווילע, קאן א קליינע פראדוקציאן אנגעפיהרט ווערן מיט מעכאנישער טרייב־קראפט דינגענדיג דעם דאמף, אזוי ווי אין איינינע מאנופאקטורען אין בירמינגאם, אדער דורך דעם געברויך פון קליינע קאלארישע מאשינען, ווי אין געוויסע צווייגען פון דער וועבעריי א.אז.וו.[247] אין דער זייד־וועבעריי אין קאווענטרי האט זיך נאטורמעסיג אנטוויקעלט דער עקספערימענט פון די קאטטעדזש־פאבריקען [קאטטעדזש—א קליין הויז צום וואהנען]. אין מיטען פון א רייה „קאטטעדזשעס", וואס איז געבויט ווי א קוואדראט, איז אויפגעשטעלט געווארן אן אזוי גערופענע „אינדזשען־הויז" פאר דער דאמף־מאשין, וועלכע איז פערבונדען געווארן דורך וואלען מיט די וועבשטוהלען אין די „קאטטעדזשעס". דעם דאמף האט מען אין אלע פעלען געדונגען, צום ביישפיעל פאר 2½ שילינג פער וועבשטוהל. די דאזיגע דאמף־רענטע האט זיך געצאהלט פון וואך, סיי די וועבשטוהלען זיינען געלאפען, סיי ניט. יעדע קאטעדזש האט ענטהאלטען פון 2 ביז 6 וועבשטוהלען, וועלכע האבען געהערט צו די ארבייטער—געקויפט אויף בארג אדער געדונגען. דער קאמף צווישען דער קאטטעדזש־פאבריק און דער ריכטיגער פאבריק האט געוועהרט אריבער 12 יאהר. ער האט זיך געענדיגט מיט דער פאלשטענדיגער רואינירונג פון די 300 קאטטעדזש־פאבריקען.[248]

וואו די נאטור פון דעם פראצעס האט ניט געפאדערט פון אנהויב אן קיין פראדוקציאן אויף א גרויסען מאסשטאב, זיינען די ניי־אויפגעקומענע אינדוסטריען, ווי צום ביישפיעל מאכען קאנווערטען, שטאהלענע פעדער א.אז.וו. געוועהנליך דורכגעגאנגען

---

[247] אין די פעראייניגטע שטאאטען קומט אפט פאר דער דאזיגער מארש צוריק אויפשטעלען פון האנדווערק אויפ'ן גרונד פון דער מאשינעריע. ביי דעם אונפערמיידליכען איבערגאנג צום פאבריק־סיסטעם וועט דארטען די קאנצענטראציע דעריבער טאקע מארשירען מיט קפיצת הדרך אין פערגלייך צו אייראפא און אפילו צו ענגלאנד.

[248] זעה „רעפארטס אוו אינספעק. אוו פאקטאריעס, אקטאבער 1865", ז. 64.

אפריהער די שטופע פון האנדווערק און דאן פון מאנופאקטור־פראדוקציאן אלס קורצע איבערגאנג־שטופען צו דער פאבריק־פראדוקציאן. די דאזיגע אומוואנדלונג קומט פאר אם שווערסטען דארט, וואו די מאנופאקטורמעסיגע פראדוקציאן פון דעם ארטיקעל איז ניט א רייה פון כסדר'דיגע ענטוויקלונג־פראצעסען, נאר בעשטעהט פון מעהרערע דיספאראטע [ניט־גלייכארטיגע] פראצעסען. דאס איז צום ביישפיעל געווען א גרויסער שטער פאר דער שטאהלפעדער־פאבריק. דאך איז שוין אן ערך 15 יאהר צוריק [רעכענענדיג פון 1867, הייסט עס אין אנפאנג פון די 50־גער יאהרען] ערפונדען געווארן א מאשין, וועלכע האט אבגעטאן 6 בעזונדערע פראצעסען מיט איין מאל. דאס האנדווערק האט געליפערט, אין 1820, די ערשטע 12 טוץ שטאהל־פעדערן פאר 7 פונט סט. מיט 4 שילינג; די מאנופאקטור האט זיי אין 1830 געליפערט פאר 8 שילינג, און די פאבריק ליפערט זיי היינט אנגרא פון 2 ביז 6 פענס א גראס."[249]

ב) די צוריקווירקונג פון דעם פאבריק־סיסטעם אויף דער מאנופאקטור און הויז־ארבייט.

מיט דער ענטוויקלונג פון דעם פאבריק־סיסטעם און מיט דער רעוואלוציע אין דער אגריקולטור, וואס בעגלייט איהם, ווערט דער פראדוקציאנס־מאסשטאב אין אלע אנדערע אינדוסטריע־צווייגען ניט נאר פערברייטערט, נאר זיין כאראקטער ווערט אויך פערענדערט. דער פרינציפ פון דער מאשין־פראדוקציאן—פאנאנדערצו־

---

[249] הערר גיללאט האט אויפגעבויט אין בירמינגאם די ערשטע שטאהל־פעדער מאנופאקטור אויף א גרויסען מאסשטאב. שוין אין יאהר 1851 האט זי געליפערט איבער 180 מיליאן פעדערן און פערצעהרט יעהרליך 120 טאן שטאהל־בלעך. בירמינגאם, וועלכע האט מאנאפאליזירט די אינדוסטריע אין דעם פעראייניגטען קעניגרייך, פראדוצירט איצטער מיליארדען שטאהל־פעדערן יעהרליך. די צאהל בעשעפטיגטע פערזאנען האט בעטראפען לויט דעם צענזוס פון יאהר 1861, 1428 ארבייטער: דערונטער זיינען 1268 ארבייטערינען אין עלטער פון 5 יאהר און העכער.

טיילען דעם פּראָדוקציאָנס־פּראָצעס אויף זיינע קאָנסטיטואירענדע פאַזען [אויף די איינצעלנע טייל־פּראָצעסען, פון וועלכע ער איז צונויפגעשטעלט] און צו לייזען די אויפגאַבען, וואָס ווערן דורכדעם געגעבען, דורך דער אָנווענדונג פון דער מעכאַניקע, כעמיע א.אַז.וו., קורץ פון די נאַטור־וויסענשאַפטען—ווערט דער בעשטימענדער פּרינציפּ אומעטום. מאַשינעריע שטופּט זיך פאָלגליך אריין אין די מאַנופאַקטורען דאָ פאַר איין טייל־פּראָצעס, דאָ פאַר אַנאַנדערן. די פעסטע קריסטאַליזאַציע פון איהר אָרגאַניזירונג, וואָס האָט אָבגעשטאַמט פון דער אַלטער צוטיילונג פון דער אַרבייט, לייזט זיך דערמיט אויף און מאַכט פּלאַץ פאַר כסדר'דיגע ענדערונגען. אָבגעזעהן דערפון, ווערט רעוואָלוציאָנירט פון גרונד אויס די צוזאַמענשטעלונג פון דעם אַרבייטער־קאָלעקטיוו אָדער פון דעם קאָמבינירטען אַרבייטער־פּערזאָנאַל. פערקעהרט ווי אין דער מאַנופאַקטור־פּעריאָדע, ווערט איצט אויפגעבויט דער פּלאַן פון דער אַרבייט־צוטיילונג אויף דער אָנווענדונג פון פרויען־אַרבייט, פון קינדער־אַרבייט פון יעדען עלטער, פון ניט־געלערנטע אַרבייטער, וואו נאָר עס לאָזט זיך; קורץ פון „טשיפּ לייבאָר“, וואָלוועלער אַרבייט, ווי דער ענגלענדער רופט עס אָן אַזוי כאַראַקטעריסטיש. דאָס גילט ניט נאָר פאַר יעדער פּראָדוקציאָן, וואָס איז קאָמבינירט אויף אַ גרויסען מאַסשטאַב, סיי זי ווענדעט אָן מאַשינעריע, סיי ניט, נאָר אויך פאַר דער אַזוי־גערופענער מאָדערנער הויז־אינדוסטריע, סיי זי ווערט אָנגעפיהרט אין די פּריוואַט־וואוינונגען פון די אַרבייטער, סיי אין קליינע ווערקשטאַטען. די דאָזיגע אַזוי גערופענע מאָדערנע הויז־אינדוסטריע האָט, אויסער דעם נאָמען, גאָרניט געמיינשאַפטליכעס מיט דער אַלט־מאָדישער הויז־אינדוסטריע, וועלכע זעצט פאָראויס אַ אונאָבהענגיקען שטאָדטישען האַנדווערק, אַ זעלבשטענדיגע פּויערן־ווירטשאַפט און קודם כל אַ הויז פאַר דעם אַרבייטער און זיין פאַמיליע. זי איז איצט געוואָרן די אויסווערטיגע אָבטיילונג פון דער פאַבריק, פון דער מאַנופאַקטור אָדער פון דעם סחורה־מאַגאַזין. אַ חוץ די פאַבריק־אַרבייטער, מאַנופאַקטור־אַרבייטער און האַנדווערקער, וועלכע קאַפּיטאַל שטופּט צוזאַמען אין גרויסע מאַסען אין איין פּלאַץ און קאָמאַנדירט איבער זיי דירעקט, בעוועגט ער דורך ניט־געזעהענע פעדים אַנאַנדער אַרמעע, די הויז־

ארבייטער, וואס זיינען צושפרייט אין די גרויסע שטעדט און איבער די דערפער. איין ביישפיעל: די העמדער־פאבריק פון די הערען טיליע און לאנדאנדעררי, אירלאנד, בעשעפטיגט 1000 פאבריק־ארבייטער און 9000 איבער'ן לאנד צושפרייטע הויז־ארבייטער.[250]

די עקספלואטאציע פון וואלוועלע און ניט־רייפע ארבייט־קרעפטען געהט אן מעהר אונפערשעהמט אין דער מאדערנער מאנופאקטור, איידער אין דער ריכטיגער פאבריק, ווייל די טעכנישע גרונדלאגע, וואס עקזיסטירט אין דער פאבריק—דאס פערבייטען די מוסקול־קראפט דורך מאשינען און די לייכטקייט פון דער ארבייט—פעהלט מעהרסטענטיילס אין דער מאנופאקטור; אין דערזעלביגער צייט ווערט דער פרויען־קערפער אדער דער ניט־דייפער קערפער [פון יונגע קינדער] העכסט געוויסענלאז אונטערווארפען דעם איינפלוס פון גיפטיגע שטאפען א.אז.וו. די עקספלואטאציע איז נאך מעהר אונפערשעהמט אין דער אזוי־גערופענער הויז־ארבייט איידער אין דער מאנופאקטור, ווייל די ווידערשטאנד־פעהיגקייט פון די ארבייטער ווערט קלענער, וואס מעהר צעווארפען זיי זיינען; ווייל א גאנצע רייהע רויבערישע פאראזיטען דרינגען אריין צווישען דעם אייגענטליכען ארבייט־געבער און דעם ארבייטער; ווייל די הויז־ארבייט מוז אומעטום קאנקורירן מיט דער מאשין־פראדוקציאן אדער ווענigסטענס מיט דער מאנופאקטור־פראדוקציאן אין דעמזעלביגען פראדוקציאנס־צווייג; ווייל די ארימקייט בערויבט דעם ארבייטער פון די נויטוועndיגסטע ארבייט־בעדינגונגען—רוים, ליכט, ווענטילאציע א.אז.וו.; ווייל די בעשעפטיגונג ווערט אלץ מעהר אונרעגעלמעסיג; און ענדליך, ווייל אין די דאזיגע לעצטע ערי מקלט (צופלוכטס־שטאטען) פון די, וועמען די גרויסע אינדוסטריע און אגריקולטור האבען געמאכט פאר „איבעריגע", דערגרייכט די ארבייטער־קאנקורענץ נויטיגערווייז איהר העכסטען פונקט.

די עקאנאמיזירונג פון די פראדוקציאנס־מיטלען, וואס האט זיך ערשט סיסטעמאטיש אויסגעבילדעט דורך דער מאשין־פראדוקציאן,

---

[250] „טשילדרענ'ס עמפלאימענט קאמישיאן, 2טער ראפארט 1864", ז. LXVIII, נ. 415.

און האט פון אנהויב אן אנגעפיהרט אן אהן־רחמנות'דיגע פערשווענ־דונג פון דער ארבייט־קראפט און א בערויבונג פון די נארמאלע בעדינגונגען פון דער ארבייט־פונקציאן—ציינט איצט ארויס איהר פערניכטענדע און מענשען־מערדערישע זייט אלץ מעהר, וואס ווע־ניגער די געזעלשאפטליכע פראדוקטיוויטעט פון דער ארבייט און די טעכנישע גרונדלאגע פון די קאמבינירטע ארבייט־פראצעסען זיינען ענטוויקעלט אין א געוויסען צווייג פון דער אינדוסטריע.

ג) די מאדערנע מאנופאקטור.

איך וויל איצט קלאר מאכען דורך איינינע ביישפיעלען די אויבען־אוועקגעשטעלטע זאצען. דער לעזער איז שוין פאקטיש בעקאנט מיט א סך ביישפיעלען פון דעם אבטייל וועגען דעם אר־בייטס־טאג. די מעטאל־מאנופאקטורען אין בירמינגאם און אומ־געגענד בעשעפטיגען גרעסטענטיילס פאר זעהר שווערער ארבייט 30,000 קינדער און יונגע פערזאנען צוזאמען מיט 10,000 פרויען. מען געפינט זיי דא אין די אונ־היגיענישע מעש־גיסערייען, קנעפ־פאבריקען, עמאלירונג־, גאלוואניזירונג־ און לאקיר־ארבייטען.[251] פערשיידענע לאנדאנער ציייטונג־ און בוך־דרוקערייען האבען צו־ליעב דער איבערמעסיגער ארבייט פון זייערע דערוואקסענע און ניט־דערוואקסענע ארבייטער, בעקומען דעם שעהנעם נאמען „דאס שלאכט־הויז".[251*] דיזעלביגע איבער־ארבייט געפינען מיר אין דער בוכבינדעריי, וואו די קרבנות זיינען פרויען, מיידלעך און קינדער. ניט־דערוואקסענע טהוען שווערע ארבייט אין די שטריק־ווערק, נאכט־ארבייט אין זאלץ־מינען, אין די ליכט־ און אנדערע כעמישע מאנופאקטורען; יונגע פערזאנען ווערן געמערדערט ביי דער אר־בייט פון דרעהען די וועבשטוהלען, וואו זיי ווערן ניט געטריבען;

---

[251] קינדער זיינען בעשעפטינט אפילו ביי שלייפען פיילען אין שעפפיעלד!

[251*] „טשילדרענ'ס עמפלאימענט קאמישיאן", 5טער ראפארט 1866, ז. 3, נ. 24, ז. 6, נ. 55 און ז. 7, נ. 59 און 60.

מעכאַניש.[252] איינע פון די שענדליכסטע, שמוציגסטע און ערגסט־בעצאָהלטע ארבייטען, ביי וועלכער עס ווערן אם ליעבסטען בעשעפטיגט יונגע מיידלעך און פרויען, איז די ארבייט צו סאָרטירן קאָדער. עס איז בעקאַנט, אַז גרויס־בריטאַניען, ניט רעכענענדיג איהרע אייגענע מאַסען קאָדער, איז דער צענטער פון דעם קאָדער־האַנדעל פון דער גאַנצער וועלט. זיי שטראָמען אהער פון יאַפּאַן, פון די ווייטסטע שטאַאטען פון דרום־אַמעריקא און פון די קאַנאַרישע אינזלען. די הויפּט־קוועלען אָבער פון וואַנען זיי קומען אָן, זיינען דייטשלאַנד, פראַנקרייך, רוסלאַנד, איטאַליען, עגיפּטען, טערקיי, בעלגיען און האָללאַנד. זיי דיענען פאַר בעמיסטיגונג, פאַר דער פאַבריקאַציע פון מאַטראַצען־איינשיט, פון שאַדדי, (געמאַכטע וואָל) און אַלס רויה־מאַטעריאַל פון פּאַפּיער. די פרויען, וואָס סאָרטירן די קאָדער, דיענען אַלס פערמיטלער צו פערשפּרייטען פּאָקען און אַנדערע אַנשטעקינע קראַנקהייטען, פון וועלכע זיי אַליין זיינען די ערשטע קרבנות.[253]

אַלס קלאַסישער ביישפּיעל פון איבעראַרבייט, פון שווערער און אונפּאַסענדער ארבייט, און ממילא פון דער ברוטאַליזירונג פון די ארבייטער, וואָס ווערן פערצעהרט פון קינדווייז אָן, קאָן דיענען, א חוץ דער מינען־ און קויהלען־פּראָדוקציאָן, די ציעגעל־ און באַקשטיין־פאַבריקאַציע, ביי וועלכע די נייע־ערפונדענע מאַשין ווערט אין ענגלאַנד אָנגעווענדעט נאָר וואו־ניט־וואו (1867). צווישען מאַי און סעפּטעמבער דויערט די ארבייט פון 5 אוהר מאָרגענס ביז 8 אוהר אבענדס, און וואו דאָס טריקענען קומט פאָר אויף דער פרייער לופט—אָפט פון 4 אוהר מאָרגענס ביז 9 אוהר אבענדס. דער ארבייטס־טאָג פון 5 אוהר אין דער פריה ביז 7 אין אבענד רעכענט זיך ווי א „רעדוצירטער", א „מעסיגער" ארבייטס־טאָג. קינדער פון ביידע געשלעכטער אין עלטער פון 6 און אפילו פון 4

[252] דאָרט גופא, ז. 114 און 115, נ. 6 און 7. דער קאָמיסאַר בעמערקט ריכטיג, אַז אויב געוועהנליך פערבייט די מאַשין דעם מענשען, פערבייט דאָ בוכשטעבליך א איינגעל די מאַשין.

[253] זעה בעריכט וועגען דעם קאָדער־האַנדעל און פיעלע ביישפּיעלען אין „פּובליק העלטה", 8טער ראַפּאָרט, לאָנדאָן 1866, אַנהאַנג ז. 196—208.

יאהר ווערן בעשעפטיגט. זיי ארבייטען דיזעלבע צאהל שטונדען, ווי די דערוואקסענע, און אפטמאל נאך מעהר. די ארבייט איז שווער און די זומער־היץ פערגרעסערט נאך די אויסגעמאטערטקייט. אין א ציגעלניע אין מאזלעי, צוםביישפיעל, האט א 24־יעהריג מיידעל געמאכט 2000 ציעגעל א טאג, מיט דער הילף פון 2 ניט־דערוואקסענע מיידלעך, וועלכע פלעגען טראגען דעם לעהם און צונויפלעגען די ציעגעל־שטיינער. די דאזיגע מיידלעך פלעגען יעדען טאג ארויפשלעפען א מאסע פון 10 טאן איבער די גליטשיגע זייטען פון דער ציעגעל־גרוב, וואס איז געווען 30 פוס טיעף, און האבען עס געטראגען א מהלך פון 210 פוס. „עס איז אונמעגליך פאר א קינד דורכצוגעהן דעם גיהנום־פייער פון א ציגעלניע און ניט ווערן געזונקען מאראליש.... די גראבע שפראך, וואס זיי קומט אוים צו הערן פון קליינוויז־אויף; די שמוציגע, אונאנשטענדיגע און אונפערשעהמטע געוועהנהייטען, צווישען וועלכע זיי וואקסען אויף פערווילדעט און אונוויסענד, מאכען זיי אויפ׳ן גאנצען לעבען געזעצלאז, פערוואָרפען, צולאזען.... דער אופן ווי זיי וואוינען צוזאמען איז א שרעקליכער קוואל פון דעמאראליזאציע. יעדער „מאלדער“ (דער וואס פורעמט די ציעגעל—א ריכטיג געשיקטער ארבייטער און הויפט פון אן ארבייטער־גרופע) בעזארגט זיין כתה, וואס בעשטעהט פון 7 ארבייטער, מיט לאזשי און קעסט אין זיין שטיבעל אדער „קאטטעדזש“. אין דעם שטיבעל שלאפען מענער, אינגלעך און מיידלעך, סיי זיי געהערן צו זיין פאמיליע, סיי ניט. דאס שטיבעל בעשטעהט פון 2 צימערן, נאר אויסנאהמסווייז פון 3, אלע אונטען, און עס האט וועניג ווענטילאציע. די קערפערס זיינען אזוי אויסגעמאטערט פון דער שווערער ארביים דורכ׳ן טאג, אז זיי קאנען ניט אבהיטען קיינע געזונדהייט־רעגעלען, ניט קיין ריינליכקייט אדער אנשטענדיגקייט. א סך פון די שטיבלעך זיינען מושטערס פון אונארדנונג, שמוץ און שטויב.... די ערגסטע צרה פונ׳ם סיסטעם, וואס בעשעפטיגט יונגע מיידלעך פאר אט דער ארבייט, בעשטעהט אין דעם, וואס עס בינדט זיי צו, בדרך כלל, אויף זייער גאנצען לעבען, פון קינדזווייז אן, צו א חברה העכסט־צולאזענע אויסוואורפען. זיי ווערן פערגרעבטע אינגלעך מיט מיאוס׳ע מיילער, איידער די נאטור האט זיי געלערנט, אז זיי

זיינען פרויען. אַנגעטאָן אין שמוציגע שמאַטעס, די פיס נאַקעט ביז אריבער די קניה, די האָר און דאָס געזיכט אויסגעשמירט אין קויט, געוועהנען זיי זיך איין צו בעהאַנדלען מיט פעראַכטונג יעדען געפיהל פון אנשטענדיגקייט. אין דער צייט פון עסען ליעגען זיי אויסגעצויגען אויף די פעלדער אָדער קוקען זיך צו ווי די אינגלעך באָדען זיך אין אַ דערבייערדיגען קאַנאַל. ווען זיי זיינען ענדליך פאַרטיג געוואָרן מיט זייער שווערן טאָג ארבייט, טהוען זיי זיך אָן זייערע בעסערע קליידער און בעגלייטען די מענער אין די ביער־שענקען." עס איז ניט מעהר ווי נאַטירליך, אז אין דעם דאָזיגען גאַנצען קלאַס הערשט פון זייער קינדהייט אָן די גרעסטע שכרות. „דאָס ערגסטע איז, וואָס די ציעגעל־מאַכער פערצווייפלען אין זיך אליין. איינער פון די בעסערע האָט געזאָגט צום גלח פון סאַוטהאָל־פיעלד: איהר, מיין הערר, קאָנט פונקט אַזוי גוט פרובירן דער־העבען און אויסבעסערן דעם טייוועל, ווי אַ ציעגעל־מאַכער! [254]

וועגען דער קאַפּיטאַליסטישער עקאָנאָמיזירונג פון די ארבייט־בעדינגונגען אין דער מאָדערנער מאַנופאַקטור (אונטער וועלכער מיר פערשטעהען אַלע ווערקשטאַטען אויף אַ גרויסען מאַסשטאַב, אַ חוץ די ריכטיגע פאַבריקען) געפינט מען אָן אָפיציעלען און העכסט רייכען מאַטעריאַל אין דעם פערטען (1861) און זעקסטען (1864) „פּובליק העלטה רעפּאָרט". די בעשרייבונג פון די „וואָרק־שאָפּס", ספּעציעל פון די לאָנדאָנער דרוקער און שניידער, שטייגט אריבער די עקלהאַפטעסטע פאַנטאַזיעס פון אונזערע ראָמאַנען־שרייבער. די ווירקונג אויף דעם געזונד־צושטאַנד פון די ארביי־טער קאָן מען שוין אַליין פערשטעהן. דר. סיימאָן, דער עלטסטער ארצטליכער בעאַמטער פון דעם „פּרייווי קאָונסיל" און אָפיציעלער ארויסגעבער פון די „פּובליק העלטה רעפּאָרטס", זאָגט צווישען אנדערעס: „אין מיין פערטען בעריכט (1863) האָב איך געצייגט, ווי עס איז פּראַקטיש אונמעגליך פאַר די ארבייטער צו בעשטעהן אויף זייער ערשטען געזונדהייטס־רעכט, דאָס רעכט, אז די ארבייט, פאַר וועלכער זייער בעשעפטיגער זאָל זיי ניט צוזאַמענ־

[254] „טשילדרענ'ס עמפּלאָימענט קאָמישיאָן", 5טער ראַפּאָרט 1866, ז. XVI, נ. 96, 97, ז. 130, נ. 39, 61. אויך ד. נ. 3טער ראַפּאָרט 1864, ז. 48, 56.

ברענגען, זאָל, אויף וויפיעל דאָס העננט אָב פון איהם, זיין פריי פון אַלע ניט־היגיענישע אומשטענדען, וועלכע קאָנען נאָר אויס־געמיטען ווערן. איך האָב נאָכגעוויזען, אַז בעת די אַרבייטער זיינען פראַקטיש ניט בכח זיך אַליין צו פערשאַפען דאָס דאָזיגע געזונדהייטס־רעכט, קריגען זיי אויך ניט קיין ווירקזאַמע שטיצע פון די בעצאָהלטע אַדמיניסטראַטאָרען פון דער געזונדהייטס־פּאָליציי.... דאָס לעבען פון צעהנדליגע טויזענדער אַרבייטער און אַרבייטערינען ווערט איצט אָהן שום נוצען געפּייניגט און פערקירצט דורך די ענדלאָזע פיזישע ליידען, וואָס קומט בלויז פון זייער בעשעפטיגונג."[255] אַלס אַן אילוסטראַציע פון דעם איינפלוס פון די ווערקשעפער אויף דעם געזונדהייטס־צושטאַנד, גיט דר. סיימאָן די פאָלגענדע שטערבליכקייט־טאַבעלע:[256]

אינדוסטריען פערגליכען בנוגע צו דער געזונדהייט	די צאָהל פערזאָנען פון יעדען עלטער וואָס זיינען בעשעפטיגט אין די בעזונדערע אינדוסטריען	די ראַטע פון שטערבליכקייט אויף 100,000 מענער אין די בעזונדערע אינדוסטריען לויט דעם אַנגעגעבענעם עלטער		
		25 ביז 35 יאָהר	35 ביז 45 יאָהר	45 ביז 55 יאָהר
אַגריקולטור אין ענגלאַנד און וועלס — — — — — — —	958,265	743	805	1145
לאָנדאָנער שניידער — — —	22,301 מענער 12,379 פרויען	958	1262	2093
לאָנדאָנער דרוקער — — — —	13,803	894	1747	2367

[255] „פּובליק העלטה", 6טער ראַפּאָרט, לאָנדאָן 1864", ז. 31.

[256] דאָרט גופא, ז. 30. דר. סיימאָן בעמערקט, אַז די שטערבליכקייט פון די לאָנדאָנער שניידער און דרוקער פון 25 ביז 35 יאָהר איז אין דער ווירקליכקייט פיעל גרעסער, ווייל זייערע לאָנדאָנער אַרבייט־געבער קריגען אַריין אַ גרויסע צאָהל יונגע לייט אונטער 30 יאָהר פון דער פּראָווינץ אַלס „לעהרלינגע" און „איםפּרואָווס" (וואָס ווילען זיך פערפאָלקאָמען אין דער אַרבייט). די דאָזיגע

ד) די מאָדערנע הויז־אַרבייט.

איך געה איצט איבער צו דער אַזוי־גערופענער הויז־אַרבייט. כדי זיך צו מאַכען אַ בעגריף פון אָט דער ספּערע פון קאַפּיטאַליסטישער עקספּלואַטאַציע, וואָס איז אויפגעבויט אויפ׳ן הינטערגרונד פון דער גרויס־אינדוסטריע, און פון איהרע שרעקליכקייטען, דאַרף מען בעטראַכטען, צום ביישפּיעל, די גאַנץ אידילישע אויסזעהענדע נעגעל־פאַבריקאַציע אין איינִיגע פערוואָרפענע דערפער פון ענגלאַנד.[257] עס וועט זיין גענוג צו געבען דאָ איינִיגע ביישפּיעלען פון די שפּיצען־פאַבריקאַציע און שטרוי־פלעכטעריי, וועלכע ווערן נאָך גאָרניט אָנגעפיהרט מאַשינענמעסיג, אָדער פון די צווייגען, וועלכע קאָנקורירן מיט דער מאַשין און מאַנופאַקטור־פּראָדוקציאָן.

פון די 150,000 פּערזאָן, וואָס זיינען בעשעפטיגט אין דער ענגלישער שפּיצען־פּראָדוקציאָן, קומען אומגעפעהר 10,000 אונטער דער מאַכט פון דעם פאַבריק־געזעץ פון 1861. די אונגעהויערע מעהרצאָהל פון די איבעריגע 140,000 זיינען פרויען, יונגע פּערזאָנען און קינדער פון ביידע געשלעכטער, הגם דער מענליכער געשלעכט איז נאָר שוואַך פערטראָטען. דער געזונד־צושטאַנד פון דעם דאָזיגען „וואָלוועלען" עקספּלואַטאַציאָנס־מאַטעריאַל ווייזט זיך ארויס פון דער פאָלגענדער טאַבעלע פון דר. טרומאַן, דער דאָקטאָר אין דער „דזשענעראַל דיספּענסערי" [אַלגעמיינע קליניק פאַר אָרימע] פון נאָטינגאַם. פון 686 פּאַציענטען, שפּיצען־מאַכערינס, מעהרסטענס צווישען 17 און 24 יאָהר, זיינען געוועזן שווינדזיכטיגע:[258]

יונגע לייט ווערן פערערכענט אין צענזוס אלס לאָנדאָנער, זיי פערגרעסערן די צאָהל פּערזאָנען, אויף וועלכע די לאָנדאָנער ראַטע פון שטערבליכקייט ווערט בערעכענט, ניט פערגרעסערענדיג פערהעלטניסמעסיג די צאָהל פון די לאָנדאָנער טויט־פעלען. אַ גרויסער טייל פון זיי, ווען זיי ווערן קראַנק און ספּעציעל אין שווערע קראַנקהייטס־פעלען, קעהרן זיך אום צוריק אהיים. (דאָרט גופא).

[257] עס האַנדעלט זיך דאָ וועגען געהעמערטע נעגעל און אונטערשייד פון די מאַשינענמעסיג־פאַבריצירטע געשמיטע נעגעל. זעה „טשילדרען׳ס עמפּלאָימענט קאָמישיאָן" 3טען ראַפּאָרט, ז. XI, XIX ג. 125—130, ז. 53, ג. 11, ז. 144, ג. 487, ז. 137, ג. 674.

[258] דאָרט גופא, 2טער ראַפּאָרט, ז. XXII, ג. 166.

1852	1 אויף 45	1856	1 אויף 15	1859	1 אויף 9
1853	1 " 28	1857	1 " 13	1860	1 " 8
1854	1 " 17	1858	1 " 15	1861	1 " 8
1855	1 " 18				

אָט דער פּאָרטשריט אין דער פערשפּרייטונג פון שוויינדזוכט דאַרף זיין נענוג פאַר דעם העכסט אָפּטימיסטישען פּאָרטשריטלעה און ליגנערישען דייטשישען פרייהאַנדעל־קרעמער יונג.

דער פאַבריק־אַקט פון 1861 רעגולירט די אייגענטליכע שפּיצען־מאַכעריי, אַזוי ווייט ווי דאָס קומט פאָר דורך מאַשינעריע, און דער אופן איז אין ענגלאַנד דער רעגעל. די צווייגען, וועלכע מיר בעטראַכטען דאָ אינקורצען, ניט בנוגע די אַרבייטער, וואָס זיינען קאָנצענטרירט אין מאַנופאַקטורען, „וועהר־הייזער“ [מאַגאַזינען] א.אז.וו., נאָר בלויז אויף וויפיעל זיי זיינען אַזוי־גערופענע הויז־אַרבייטער, טיילען זיך איין ערשטענס אין „לייס פינישינג“ (דאָס לעצטע צורעכטמאַכען פון די מאַשינענמעסיג־פאַבריצירטע שפּיצען—אַ קאַטעגאָריע, וועלכע שליסט ווידער איין פיעלע אונטער־אָבטיילונגען), און צווייטענס אין שפּיצען־העפטען.

דאָס „לייס־פינישינג“ ווערט אָנגעפיהרט אַלס הויז־אַרבייט ענטוועדער אין די אַזוי־גערופענע „מיסטרעסעס האַוזעס“ [הייזער פון מייסטערקעס], אָדער פון פרויען, אַליין אָדער מיט זייערע קינדער, אין זייערע פּריוואַט־וואוינונגען. די פרויען, וועלכע האַלטען די „מיסטרעסעס האַוזעס“, זיינען אַליין אָרים. דאָס אַרבייט־צימער איז אַ טייל פון זייער פּריוואַט־וואוינונג. זיי בעקומען בעשטעלונגען פון פאַבריקאַנטען, אייגענטימער פון מאַגאַזינען א.אז.וו. און בעשעפטיגען פרויען, מיידלעך און יונגע קינדער, לויט דער גרויס פון זייערע צימערן און דער ניט־שטענדיגגלייכער נאָכפראַגע פון דעם געשעפט. די צאָהל בעשעפטיגטע אַרבייטערינען בייט זיך פון 20 ביז 40 אין איינינע פּלעצער, פון 10 ביז 20 אין אַנדערע. דער דורכשניטליכער מינימאַל עלטער, אין וועלכען קינדער פאַנגען אָן צו אַרבייטען, איז 6 יאָהר, איינינע אָבער זיינען נאָך אונטער 5 יאָהר. די געוועהנליכע אַרבייט־צייט

געוועהרט פון 8 אוהר אין דער פריה ביז 8 אוהר אין אבענד, מיט אַ שטונדע און אַ האַלב פאַר מאָהל־צייטען, וועלכע זיי עסען אונ־רעגעלמעסיג און אָפט טאָקע דאָרט אין די שטינקיגע ארבייט־לעכער גופא. ווען די געשעפטען געהען גוט, געוועהרט די ארבייט אָפט פון 8 אוהר (מאַנכעסמאָל פון 6 אוהר) אין דער פריה ביז 10, 11 אָדער 12 אוהר ביינאַכט.

אין די ענגלישע קאַזאַרמעס קומט אויס לויט'ן פאַרשריפט פון 500 ביז 600 קוביק־פוס רוים פאַר יעדען סאָלדאַט; אין די מיליטער־לאַזאַרעטען—1200 קוביק פוס. אין יענע ארבייט־לעכער קומט אויס אויף יעדער פערזאָן פון 67 ביז 100 קוביק־פוס. אין דער־זעלבינער צייט פערצעהרט נאָך דאָס גאַז־ליכט דעם זויערשטאָף פון דער לופט. כדי צו האַלטען די שפּיצען ריין, מוזען די קינדער אָפט אויסטאָן די שיך, אפילו אום ווינטער, אָבוואויל דער דיעל איז פון שטיין־פּלאַטען אָדער פון ציעגעל. „עס איז גאָרנים קיין אונגעוועהנליכע זאַך אין נאָטינגאַם צו געפינען פון 14 ביז 20 קינדער צונויפגעפּעקעלט אין אַ צימער פון אפשר נים מעהר ווי 12 פוס אין קוואַדראַט, און בעשעפטיגט 15 שטונדען אין מעת לעת ביי אַן ארבייט, וואָס מאַטערט אויס שוין אַליין דורך איבערדריי־סיגקייט און איינפאָרמיגקייט, און וועלכע ווערט נאָך דערצו אָנ־געפיהרט אונטער אַלע געזונד־צושטערענדע אומשטענדען. וואָס נאָר מעגליך.... אפילו די אינגסטע קינדער ארבייטען מיט אַזאַ אָנ־געשטרענגטער אויפמערקזאַמקייט און געשווינדקייט, וואָס איז צום ערשטוינען, און פערגינען זיך כמעט קיינמאָל נים געבען זייערע פינגער עטוואָס רוה אָדער ארבייטען לאַנגזאַמער. פרעגט מען זיי עפּעס, ענטפערן זיי, נים אויפהעבענדיג די אויגען פון דער ארבייט, ווייל זיי האָבען מורא צו פערלירן אַ מאָמענט." דער „לאַנגער שטעקען" דיענט דער „מיסטרעס" אַלס מיטעל אונטערצוטרייבען די קינדער אַלץ מעהר, וואָס לענגער עס געדויערט די ארבייט־צייט. „די קינדער ווערן ביסלעכווייז מיעד און אונרוהיג ווי פויגלען ביים סוף פון זייער לאַנגער געבונדענקייט צו אַ בעשעפטיגונג, וואָס איז מאָנאָטאָן, שטרענגט אָן די אויגען און מאַטערט אויס דורך דער איינפאָרמיגער האַלטונג פונ'ם קערפּער. עס איז אמת'ע שקלאַווע־

ארבייט." "Their work is like slavery."[259] וואו פרויען ארבייטען מיט זייערע אייגענע קינדער צו הויז, דאס הייסט אין דעם מאדערנעם זין, אין א געדונגענעם צימער, גאנץ אפט אין א דאך־צימער, זיינען די צושטענדען, אויב מעגליך, נאך ערגער. אט דער סארט ארבייט ווערט ארויסגעגעבען אויף 80 מייל ארום נאטינגאם. ווען דאס קינד, וואס איז בעשעפטיגט אין מאגאזין, נעהט אהיים 9 אדער 10 אוהר אין אבענד, גיט מען איהם אפט נאך א בינטעל ארבייט מיט זיך, פארטיג צו מאכען אין דער היים. דער קאפיטאליסטישער פארישעער, פערטראטען פון איינעם פון זיינע לוין־קנעכט, טהוט עס נאטירליך מיט דער בוימעלדיגער פראזע: „דאס איז פאר דער מוטער"; ער ווייס אבער גאנץ גוט, אז דאס ארימע קינד וועט מוזען זיצען ביז שפעט אין דער נאכט און העלפען.[260]

די אינדוסטריע פון שפיצען־העפטען ווערט אנגעפיהרט הויפטזעכליך אין צוויי ענגלישע אגריקולטור־דיסטריקטען: אין דעם האניטאן שפיצען־דיסטריקט, פון 20 ביז 30 מייל לאנג ביים דרום־ברעג פון דעוואנשיר, ארייננעהמענדיג עטליכע פלעצער פון נארד־דעוואן; און נאך א דיסטריקט, וואס נעהמט ארום א גרויסען טייל פון באקינגהעם, בעדפארד און נארטהאמפטאן „קאונטיעס", און אויך די ארומיגע טיילען פון אקספארדשיר און האנטינגדאנשיר. די „קאטעדזשעס" פון די אגריקולטורעלע טאג־ארבייטער זיינען געוועהנליך די ארבייט־פלעצער. אייניגע פאבריקאנטען בעשעפטיגען אריבער 3000 אזעלכע הויז־ארבייטער, דערהויפט קינדער און יונגע פערזאנען, אויסשליסליך פון פרויען־געשלעכט. די צושטענדען, וואס זיינען בעשריבען געווארן אין די „לייס־פינישינג" פלעצער, ווידערהאלען זיך דא. נאר אנשטאט די „מיסטרעסעס האוזעס" קומען דא פאר די אזוי־גערופענע „לייס־סקולס" (שפיצען־שוהלען), וואס ווערן געהאלטען פון ארימע פרויען אין זייערע שטיבלעך. קינדער פון 5 יאהר, און אמאל נאך איינגערע, ארבייטען אין די דאזיגע שוהלען ביז זיי זיינען 12 אדער 14 יאהר אלט; דעם ערשטען יאהר ארבייטען די איינגסטע פון 4 ביז 8 שטונדען.

[259] דארט גופא, 2טער ראפארט, ז. XIX, XX, XXI

[260] ד. ג., ז. XXI, XXVI

שפעטער—פון 6 אוהר אין דער פריה ביז 8 און 10 אוהר אין אבענד. „די צימערן זיינען בכלל געוועהנליכע חדרים פון קליינע הייזלעך; דער קוימען איז פערמאכט כדי אויסצומיידען א צוג־ווינד; די וואס זיצען דארטן, מוזען אפטמאל אפילו אין ווינטער זיך בע־נוגענען מיט דער ווארעמקייט פון זייערע אייגענע קערפערס. אין אנדערע פעלען זיינען די דאזיגע אזוי־גערופענע שוהל־צימערן ענהנ־ליך צו קליינע שפייז־קאמערן, גאר אהן א פייער־פלאץ.... די ענגקייט אין די דאזיגע לעבער און די פערפעסטעטע לופט, וואס קומט דערפון, זיינען אפט געפעהרליך גרויס. דערצו קומט נאך די שעדליכע ווירקונג פון די רינשטאקען, אבטרעטען, פערפוילטע שטאפען און אנדערע שמוץ, וואס געפינען זיך אין די דורכגענג צו די קלענערע שטיבלעך.“ וואס געהערט צו דעם שטח פון די צימערן, איז אזוי: „אין איין שפיצען־שוהלע פון 18 מיידלעך און איין לעהרערקע קומט אויס 35 קוביק־פוס פאר יעדער פערזאן; אין אנאנדערער, וואו דער געשטאנק איז געווען אונערטרעגליך, האבען זיך געפונען 18 פערזאן און 24½ קוביק־פוס פער קאפ. אין דער דאזיגער אינדוסטריע געפינט מען ארבייטען קינדער פון 2 און 2½ יאהר אלט.“ [261]

אין די דארפישע „קאונטיס“ (גראפשאפטען) פון באקינגהאם און בעדפארד, וואו דאס שפיצען־העפטען הערט אויף, פאנגט זיך אן די שטרוי־פלעכטעריי. זי שטרעקט זיך אויס איבער א גרויסען טייל פון הערטפארדשיר און די מערב און צפון־טיילען פון עסעקס. אין יאהר 1861 זיינען ביים שטרוי־פלעכטען און ביי מאכען שטרוי־היט געווען בעשעפטיגט 40,043 פערזאן—3815 פון דער צאהל פון מענליכען געשלעכט פון יעדען עלטער, די איבעריגע זיינען אלע פון פרויען־געשלעכט. און דערפון זיינען 14,913 געווען אונטער 20 יאהר אלט און אן ערך 7,000 קינדער.

אויף דעם ארט פון די שפיצען־שוהלען טרעטען דא ארויס די שטרוי־פלעכטען־שוהלען (Straw-plait Schools). די קינדער הויבען דא זיך אן צו לערנען דאס שטרוי־פלעכטען געוועהנליך צו

---

[261] ד. ג., ז. XXIX, XXX

4 יאָהר, מאַנכעסמאָל צווישען דריטען און פערטען יאָהר. קיין ערציהונג, פערשטעהט זיך, בעקומען זיי גאָרניט. די קינדער אַליין רופען די עלעמענטאַר־שוהלען „נאַטיוראַל סקולס" (נאַטירליכע שולען) אין אונטערשייד פון אַט די בלוט־אויסזויגענדע אנשטאַל־טען, אין וועלכע זיי ווערן איינפאַך געהאַלטען ביי דער ארבייט, כדי פארטיג צו מאַכען די מלאכה. וואָס זייערע האַלב־פערהונגער־טע מוטערס הייסען זיי טהאָן, מעהרסטענס 30 יאַרד [ענגלישע עלען] א טאָג. די דאָזיגע מאַמעס צווינגען זיי נאָך אָפט צו אַר־בייטען צו הויז ביז 10, 11 און 12 אוהר ביינאַכט. דער שטרוי צו־שניידט זיי די פינגער און דאָס מויל, מיט וועלכען זיי מוזען עס שטענדיג בענעצען. לויט דר. באַלארד, וועלכער האָט צוזאַמענ־געפאַסט די אַלגעמיינע מיינונג פון די מעדיצינישע בעאַמטע אין לאָנדאָן, זיינען 300 קוביק־פוס דער מינימום רוים פאַר יעדער פער־זאָן אין א שלאָף־צימער אָדער אַן ארבייטס־צימער. אין די שטרוי־פלעכט־שוהלען איז אָבער דער רוים נאָך שפּאָרעוודיגער צוגעמאָס־טען ווי אין די שפּיצען־שוהלען— 12, 17, 18½ און ווייניגער ווי 22 קוביק־פוס פאַר יעדער פערזאָן. „די קלענערע פון די דאָזיגע צאָהלען", זאָגט דער קאָמיסאַר ווהייט, „שטעלען פאַר ווייניגער ווי א העלפט פון דעם רוים, וואָס א קינד וואָלט פערנומען, ווען מען זאָל עס אריינזעצען אין א קעסטעל פון 3 פוס אין אַלע מאָס־ריכטונגען (דימענזיאָנען)." אָט דאָס איז דער לעבענס־גענוס פון די קינדער ביז צום 12טען אָדער 14טען יאָהר. די עלענדע, פער־זונקענע עלטערן טראַכטען נאָר ווי אַרויסצושלאָגען פון די קינדער אַזויפיעל פערדיענסט ווי נאָר מעגליך. ווען זיי וואַקסען אויס אַהרט זיי נאַטירליך ניט פאַר די עלטערן וואָס א גראָשען איז ווערטה און זיי פערלאָזען זיי. עס איז קיין וואונדער ניט, וואָס אונוויסענהייט און פערדאָרבענהייט הערשט אין א בעפעלקערונג, וואָס איז אַזוי ערצויגען געוואָרן.... איהר מאָראַל שטעהט אויף דער נידעריג־סטער שטופע.... א גרויסע צאָהל פון די פרויען האָבען אילעגי־טימע קינדער, און אייניגע פון זיי אין אַזאַ ניט־רייפען עלטער, אַז אפילו די וואָס זיינען גוט בעקאַנט מיט דער קרימינאַל־סטאַ־

טיסטיק זיינען ערשטווינס פון דעם."[262] און דאָס היימלאַנד פון אַט די מושטער־פאַמיליען איז דאָס קריסטליכע מושטער־לאַנד פון אייראָפּא—אַזוי זאָגט דער גראַף מאָנטאַלעמבערט, וועלכער איז אַ מומחה אין הלכות קריסטענטום!

דער ארבייט־לוין אין די נאָר־וואָס בעשריבענע אינדוסטריע־צווייגען, וועלכער איז איבערהויפּט אַ קלעגליכער (דער מאַקסימאַל־לוין פון די קינדער אין די שטרוי־פלעכט־שולען איז אין אויס־נאַהם־פעלען 3 שילינג אַ וואָך), ווערט נאָך אַרונטערגעזעצט טיעף אונטער זיין נאָמינעלען בעטרעף דורך דעם „טראַק־סיסטעם" [דער סיסטעם צו צאָהלען די אַרבייטען מיט סחורה אנשטאָט מיט מזומן געלד], וואָס הערשט פאָר אין די שפּיצען־דיסטריקטען בכלל.[263]

ה) דער איבערגאַנג פון דער מאָדערנער מאַנופאַקטור און הויז־ארבייט צו גרויס־אינדוסטריע. די פערשנעלערונג פון דער דאָזיגער רעוואָלוציע דורך דער אָנווענדונג פון די פאַבריק־געזעצען אויף יענע פּראָדוקציאָנס־אופנים.

די פערביליגונג פון דער ארבייט־קראַפט דורך דעם פּשוט'ן מיסברויכען פון פרויען־ און ניט־רייפע ארבייט־קרעפטען, דורך פּשוט'ער בערויבונג פון אַלע נאָרמאַלע ארבייט־ און לעבענס־בע־דינגונגען, און דורך פּשוט'ער ברוטאַליטעט פון איבער־ארבייט און נאַכט־ארבייט, שטויסט זיך לסוף אָן אויף געוויסע נאַטור־גרעניצען, וועלכע מען קאָן ווייטער ניט איבערטרעטען; און מיט איהר מוז זיך אויך אָבשטעלען די פערביליגונג פון סחורות און די קאַפּיטאַ־ליסטישע עקספּלואַטאַציע איבערהויפּט, וואָס איז געבויט אויף די דאָזיגע יסודות. אַזוי באַלד ווי אָט דער פּונקט ווערט ענדליך גע־גרייכט—און עס דויערט אַ לאַנגע צייט—שלאָגט די שטונדע פאַר

---

[262] ד. ג., ז. XL, XLI.

[263] ד. ג., ערשטער ראַפּאָרט 1863, ז. 185.

דער איינפיהרונג פון מאשינעריע און פאר דער פון איצט אן שנעלער פערוואנדלונג פון דער צוברעקעלטער הויז־ארבייט (אדער אויך מאנופאקטור) אין פאבריק־פראדוקציאן.

דעם קאלאסאלסטען ביישפיעל פון דער דאזיגער בעוועגונג גיט אונז די פראדוקציאן פון „וועריגג אפפארעל“ (אלערליי קליידונג־ארטיקלען). די דאזיגע אינדוסטריע פאסט אום, לויט דער קלאסיפיקאציע פון דער „טשילדרענ׳ס עמפלאימענט קאמישאן“, שטרוי־היט און דאמען־היט מאכער, קאפענמאכער, שניידער, „מילינערס“ און „דרעסמייקערס“,[264] העמדענמאכער און נעהטערקעס, קארסעטען־ האנדשוה־ שוה־מאכער, מיט פיעלע קלענער צווייגען, ווי די פאבריקאציע פון קראוואטען, האלז־קראגען א.אז.וו. דער פרויען־פערזאנאל, וואס איז געווען בעשעפטיגט אין ענגלאנד און וועלס אין די דאזיגע אינדוסטריען, אין יאהר 1861, האט בעטראפען 586,298, פון וועלכע וועניגסטענס 115,242 זיינען אונטער 20 יאהר און 16,650 אונטער 15 יאהר אלט. די צאהל פון די דאזיגע ארבייטערינען אין דעם פעראייניגטען קעניגרייך (אין יאהר 1861) איז געווען 750,,334. די צאהל פון מענער־ארבייטער, וואס זיינען גלייכצייטיג בעשעפטיגט ביי הוט־, שוה־, האנדשוה־מאכעריי און שניידעריי אין ענגלאנד און וועלס, איז 437,969, פון וועלכע 14,964 זיינען אונטער 15 יאהר, 89,285 זיינען פון 15 ביז 20 יאהר, 833,117 אריבער 20 יאהר אלט. עס פעהלען אין דער רשימה פיעלע קלענערע צווייגען, וואס געהערן אהער. ווען מיר נעהמען אבער די צאהלען ווי זיי שטעהען, קומט אוים לויט דעם צענזוס פון 1861, פאר ענגלאנד און וועלס אליין, א סומע פון 1,024,277 פערזאן— אומגעפעהר אזויפיעל, וויפיעל עס זיינען פערנומען ביי אקער־בוי און פיה־צוכט. מען פאנגט אן דערפון צו פערשטעהן צו וואס די מאשינעריע העלפט ארויסצו׳כשופ׳ן אזוינע אונגעהויערע פראדוקטען־מאסען, און פארוואס זי „מאכט פריי“ אזוינע אונגעהויערע ארבייטער־מאסען.

---

[264] „מילינערי“ בעציהט זיך אייגענטליך נאר אויף קאפ־פוץ, דאך אבער נעהמט עס אויך אריין דאמען־מאנטלען און מאנטלען, בעת „דרעסמייקערס“ איז דיזעלבע זאך, וואס אין דייטש פוצמאכערינען.

די פראדוקציאן פון „ווערינג אפפארעל“ ווערט אנגעפיהרט פון מאנופאקטורען, וועלכע האבען רעפראדוצירט ביי זיך נאר די צו־טיילונג פון דער ארבייט, וואס איהרע „מעמברא דיזיעקטא [צו־שטרייטע גליעדער] האבען זיי שוין געפונען פארטיג פון פריהער; פון קלענערע האנדווערק־מייסטערס, וועלכע ארבייטען אבער ניט ווי פריהער פאר אינדיווידועלע פערברויכער, נאר פאר מאנופאק־טורען און סחורה־מאגאזינען, אזוי אז גאנצע שטעדט און לאנד־שטרעקען פערנעהמען זיך מיט אזעלכע צווייגען ווי שוסטעריי א.ד.ג. אלס ספעציאליטעט; און ענדליך ווערט די דאזיגע פראָ־דוקציאן אנגעפיהרט פון אזוי־גערופענע הויז־ארבייטער, וועלכע מאכען אויס די אויסערליכע אבטיילונג פון מאנופאקטורען, סחורה־מאגאזינען און אפילו פון די קליינע מייסטערס.[265]

די מאסען ארבייט־שטאף, רויה־שטאפען, האלב־פאבריקאטען א.אז.וו. ליפערט די גרויס־אינדוסטריע, די מאסע ביליגען מענשען־מאטעריאל (וואס איז איבערגעלאזט געווארן אויף גאט'ס בעראטה) בעשטעהט פון די, וואס די גרויס־אינדוסטריע און אגריקולטור האבען „פריי געמאכט“. די מאנופאקטורען פון אט דער ספערע האבען געהאט צו פערדאנקען זייער אורשפרונג הויפטזעכליך דער פאדערונג פון די קאפיטאליסטען צו האבען אונטער'ן האנד א גרייטע ארמעע, וואס זאל זיך קאנען צופאסען צו יעדער בעוועגונג פון דער נאכפראגע.[266] די דאזיגע מאנופאקטורען האבען אבער געלאזט עקזיסטירן נעבען זיך די צעווארפענע האנדווערקמעסיגע און הויז־פראדוקציאן אלס ברייטע גרונדלאגע [פאר זייער איי־גענער פראדוקציאן].

די גרויסע פראדוקציאן פון מעהרווערטה אין די דאזיגע אר־בייט־צווייגען, צוגלייך מיט דער שטענדיגער פערביליגערונג פון זייערע ארטיקלען, האט זיך גענומען און נעהמט זיך הויפטזעכליך

[265] די ענגלישע „מילינערי“ און „דרעסמייקינג“ ווערן דאס רוב אנגעפיהרט אין די הייזער פון די באסעס, טיילווייז פון אנגעשטעלטע ארבייטערינעו, וועלכע וואוינען דארטן, טיילווייז פון טאג־ארבייטערינעו, וועלכע וואוינען אנדערשוואו.

[266] קאמיסאר וויייט האט בעזוכט איין מאנופאקטור פאר מיליטער־קליידער, וועלכע בעשעפטיגט פון 1000 ביז 1200 פערזאן, כמעט אלע פרויען, און איין

פון דעם מינימום אַרבייט־לוין, וואָס איז נויטיג אויפצוהאַלטען אַ טרויעריג לעבען, פערבונדען מיט דעם מאַקסימום אַרבייט־צייט, וואָס איז נאָר מעגליך פאַר אַ מענשען. טאַקע אָט די ביליגקייט פון מענשען־שוויים און מענשען־בלוט, וואָס איז פערוואַנדעלט אין סחורה, האָט שטענדיג פערגרעסערט און פערגרעסערט נאָך יעדען טאָג דעם אָבזאַץ־מאַרק, אויך דעם קאָלאָניאַל־מאַרק פאַר ענגלאַנד ספּעציעל, וואו עס הערשט פאַר אויסער דעם די ענגלישע געוועג־הייט און דער ענגלישער געשמאַק. ענדליך איז געקומען צו אַ קריטישען פונקט. די גרונדלאַגע פון דער אַלטער מעטאָדע—בלויז ברוטאַלע עקספּלואַטאַציע פון דעם אַרבייטער־מאַטעריאַל, בעגלייט מעהר אָדער ווייניגער פון אַ סיסטעמאַטיש ענטוויקעלטער אַרבייט־צוטיילונג—איז שוין מעהר ניט געווען גענוג פאַר דעם וואַקסענדען מאַרק און פאַר דער נאָך־שנעלער וואַקסענדער קאָנקורענץ פון די קאַפּיטאַליסטען. עס האָט געשלאָגען די שטונדע פון דער מאַשי־נעריע. די פּאָזיטיוו־רעוואָלוציאָנערע מאַשין, וואָס האָט אין אַ גלייכער מאָס ארומגעכאַפּט אַלע אונצעהליגע צווייגען פון דער דאָ־זיגער פּראָדוקציאָן־ספערע, ווי פּוצמאַכעריי, שניידעריי, שוסטעריי, נעהעריי, הוטמאַכעריי א.אז.וו. איז—די נעה־מאַשין.

איהר דירעקטע ווירקונג אויף די אַרבייטער איז אומגעפעהר דיזעלביגע ווי פון אַלע מאַשינען, וועלכע האָבען ערשאָבערט נייע געשעפט־צווייגען אין דער פּעריאָדע פון דער גרויסער אינדוסטריע. זעהר יונגע קינדער ווערן ארויסגעוואָרפען. דער לוין פון די מאַ־שינען־אַרבייטער שטייגט פערהעלטניסמעסיג צו דעם לוין פון די הויז־אַרבייטער, וואָס אַ סך זייערע געהערן צו די „אָרימסטע פון די אָרימע“. דער לוין פון די בעסער־געשטעלטע האַנדווערקער, מיט וועלכע די מאַשין קאָנקורירט, זינקט ארונטער. די נייע מאַשין־אַרבייטער זיינען אויסשליסליך מיידלעך און יונגע פרויען. מיט דער הילף פון דער מעכאַנישער קראַפט פערניכטען זיי דעם מאָנאָפּאָל פון דער מענערשער אַרבייט ביי שווערע אַרבייטען און

שוך־פאַבריק מיט 1300 פערזאָן, פון וועלכע כמעט אַ העלפט זיינען געוועזן קינדער און יונגע פערזאָנען א.אז.וו. („טשילד. עמפּ. קאָמ., 2טען ראַפּאָרט“, ז. 319.)

פערטרייבען פון די לייכטערע סארטען ארבייט מאסען אלטע ווייבער און זעהר יונגע קינדער. די איבערמעכטיגע קאנקורענץ דערשלאגט די שוואכסטע האנד־ארבייטער. דער שרעקליכער וואוקס פון הונגער־טויט (Death from Starvation) אין לאנדאן אין משך פון די לעצטע צעהן יאהר, לויפט פאראלעל מיט דער פערשפרייטונג פון דער מאשין־נעהעריי.[267] די נייע ארבייטערינען ביי דער נעה־מאשין, וועלכע זיי בעוועגען מיט א האנד און א פוס אדער מיט דער האנד אליין, זיצענדיג אדער שטעהענדיג, ווי עס קומט אויס לויט דער שווערקייט, גרויס און ספעציאליטעט פון דער מאשין, גיבען ארויס פיעל ארבייט־קראפט. זייער בעשעפטיגונג ווערט שעדליך פאר'ן געזונד דורך די לאנגע ארבייט־שטונדען, הגם אין די מעהרסטע פעלען זיינען זיי קירצער ווי אין דעם אלטען סיסטעם. אומעטום וואו די נעה־מאשין ווערט אויפגעשטעלט אין ווערקשטאטען, וועלכע זיינען אהן דעם געווען ענג און איבערפילט, ווי ביים מאכען שיך, קארסעטען, היט, א.אז.וו., פערגרעסערט זי די פאר'ן געזונד־שעדליכע איינפלוסען. „די ווירקונג", זאגט קאמיסאר לארד, „אריינקומענדיג אין די נידעריגע ארבייט־שעפער, וואו עס ארבייטען צוזאמען 30 ביז 40 מאשין־ארבייטער, איז אונערטרעגליך.... די היטץ, וואס נעהמט זיך טיילווייז פון די גאז־אויוועגס אויף צו ווארעמען די ביגעל־אייזענס, איז שרעקליך.... אפילו ווען מען ארבייט אין אזוינע שעפער אזוי־גערופענע מעסיגע ארבייט־שטונדען, ד.ה. פון 8 אוהר אין דער פריה ביז 6 אוהר אבענדס, פאלען פונדעסטוועגען יעדען טאג רעגעלמעסיג 3 אדער 4 פערזאן אין אונמאכט." [268]

די רעוואלוציע פון די געזעלשאפטליכע פראדוקציאנס־אופנים — אט דער נויטווענדיגער רעזולטאט פון דער אומוואנדלונג פון דעם

---

[267] איין ביישפיעל: דעם 26טען פעברואר 1864 ענטהאלט דער וועכענטליכער שטערבליכקייט־בעריכט פון דעם אלגעמיינעם רעגיסטראר 5 פעלען פון הונגערטויט. דעמזעלבינען טאג האט די „טיימז" בעריכטעט נאך א נייעם פאל פון הונגערטויט. 6 קרבנות פון הונגערטויט אין איין וואך!

[268] „טשילד. עמפ. קאמ., 2טער ראפארט 1864", ז. LXVII, נ. 406-9, ז. 84, נ. 124, ז. LXXIII, נ. 441, ז. 63, נ. 6, ז. 84, נ. 126, ז. 78, נ. 85, ז. 76, נ. 69, ז. LXXII, נ. 483.

פּראָדוקציאָנס־מיטעל—קומט פאָר (פאַלציהט זיך) דורך אַ גאַנצען מיש־מאַש פון איבערגאַנגס־פאָרמען. זיי, די דאָזיגע פאָרמען, בייטען זיך לויט דעם אומפאַנג, וואָס די נעה־מאַשין האָט פערנומען אין איינעם אָדער דעם אַנדערן אינדוסטריע־צווייג, לויט דער צייט, וואָס זי האָט געווירקט, לויט דער פריהערדיגער לאַגע פון די אַרבייטער, לויט דעם איבער־געוויכט פון דער מאַנופאַקטור־, האַנדווערק־ אָדער הויז־פּראָדוקציאָן, לויט די דירה־געלד קאָסטען פון די אַרבייט־שעפער א.אַז.וו.[269] אין דער פוצמאַכעריי צום ביישפּיעל, וואו די אַרבייט איז מעהרסטענטיילס שוין געוועזן אָרגאַניזירט, הויפּטזעכליך דורך איינפאַכער קאָאָפּעראַציע, האָט די נעה־מאַשין אין אָנפאַנג פאָרגעשטעלט בלויז אַ נייעם פאַקטאָר פון דער מאַנופאַקטור־פּראָדוקציאָן. אין דער שניידעריי, העמדער־מאַכעריי, שוסטעריי א.אַז.וו. מישען זיך דורך אַלע פאָרמען. אין איין אָרט זעהט אָן אַ ריכטיגע פאַבריק־פּראָדוקציאָן. אין אַנאַנדער אָרט בעקומען פערמיטלער [„קאָנטראַקטאָרס“] דעם רויה־מאַטעריאַל פון אַן אויבער־קאַפּיטאַליסט און שטעלען אוועק פון 10 ביז 50 אָדער מעהר לוין־אַרבייטער ביי נעה־מאַשינען אין „קאַמערן“ אָדער „דאַך־שטיבלעך“. ענדליך, אַזוי ווי ביי אַלע סאָרטען מאַשינעריע׳ וועלכע מאַכען ניט אויס קיין אָרגאַניזירטען סיסטעם און קאָנען אָנגעוועגדעט ווערן אין אַ קליינעם פאָרמאַט, בענוצען האַנדוועקער אָדער הויז־אַרבייטער, מיט דער אייגענער פאַמיליע אָדער צונעהמענדיגע עטליכע פרעמדע אַרבייטער, אויך נעה־מאַשינען, וועלכע געהערן צו זיי אַליין.[270] פאַקטיש וועגט איצט אַריבער אין ענגלאַנד דער סיסטעם, וואו דער קאַפּיטאַליסט קאָנצענטרירט אַ גרויסע צאָהל

---

[269] „די דירה־געלד פון די אַרבייט־שעפער שיינט צו זיין דער עלעמענט, וועלכער בעשטימט סוף כל סוף די גרעניץ. דער סיסטעם אַרויסצוגעבען אַרבייט צו קליינע אונטערנעהמער און פאַמיליען האָט דעריבער אָנגעהאַלטען אַם לענגסטען גראַד אין דער הויפּט־שטאָדט, און דאָרט קעהרט מען זיך גיכער אום צו דעם סיסטעם צוריק.“ (דאָרט גופא, ז. 83, נ. 123.) דער שלוס־זאַץ בעציהט זיך אויסשליסליך אויף דער שוסטעריי.

[270] אין דער האַנדשוה־מאַכעריי א.אַז.וו., וואו די לאַגע פון די אַרבייטער לאָזט זיך קוים אונטערשיידען פון דעם צושטאַנד פון פּאַופּערס, קומט דאָס נים פאָר.

מאַשינען אין זיין פּלאַץ, און דערנאָך פערטיילט ער די מאַשין־פּראָדוקטען פאַר וויטערער בעאַרבייטונג צווישען דער אַרמעע פון די הויז־אַרבייטער."[271]

די פערשיידענאַרטיגקייט פון די איבערגאַנג־פאָרמען פערדעקט פונדעסטוועגען ניט די טענדענץ צו ווערן פערוואַנדעלט אין אַ ריכטיגער פאַבריק־פּראָדוקציאָן. די דאָזיגע טענדענץ ווערט קול־טיווירט (גענעהרט) דורך דעם כאַראַקטער פון דער נעה־מאַשין גופא, ווייל די מעגליכקייט אָנצו־ווענדען זי פיעלפאַכיג טרייבט צו אַ פעראייניגונג פון די פריהער־אָבגעזונדערטע געשעפט־צווייגען אין דעמזעלבען פּלאַץ און אונטער דער קאָמאַנדע פון דעמזעלביגען קאַפּיטאַל; דורך דעם אומשטאַנד, וואָס די פאַרברייטענדע נאָדעל־אַרבייט און איניגע אַנדערע אָפּעראַציעס קאָנען אַמבעסטען געטאָן ווערן אין דעם פּלאַץ וואו די מאַשין שטעהט; און ענדליך דורך דער אונפערמיידליכער עקספּראָפּריאַציע פון די האַנדווערקער און הויז־אַרבייטער, וועלכע פּראָדוצירן מיט זייערע אייגענע מאַשינען. אָט דעם שיקזאַל האָט זי טיילווייז שוין איצטער דערגרייכט. די שטענדיג־וואַקסענדע מאַסע קאַפּיטאַל, וואָס ווערט אַריינגעלעגט אין נעה־מאַשינען,[272] טרייבט אָן די פּראָדוקציאָן און שאַפט אי־בערפילונגען פונ'ם מאַרק, וועלכע גיבען אַ סיגנאַל די הויז־אַרבייטער צו פערקויפען זייערע נעה־מאַשינען. די איבער־פּראָדוקציאָן גופא פון אַזוינע מאַשינען צווינגט זייערע פאַבריקאַנטען, וועלכע נויטיגען זיך אין אָן אָבזאַץ, צו געבען זיי אויף פּראָקאַט פאַר אַ וועכענט־ליכער געצאָהלט און שאַפט דערמיט אַ טויטליכע קאָנקורענץ פאַר די קליינע אייגענטימער פון מאַשינען.[273] די ענדערונג, וואָס קומט נאָך שטענדיג פאָר אין דער קאָנסטרוקציע פון די מאַשינען און זייער פערביליגונג, פערקלענערן פּונקט אַזוי שטענדיג דעם ווערטה פון

---

[271] „טשילד. עמפּ. קאָמ., 2טער ראַפּאָרט, 1864", ז. 2, נ. 122.

[272] אין דער שטיוועל־ און שוה־מאַכעריי פון לייסטער, וואָס ווערן פּראָדו־צירט פאַר דעם גרויס־פערקויף אַליין, זיינען געווען אין 1864 געברויכט כמעט 800 נעה־מאַשינען.

[273] „טשילד. עמפּ. קאָמישאָן, 2טער ראַפּאָרט, 1864", ז. 84, נ. 124.

זייערע אלטע עקזעמפלארען, און זיי קאנען מאסענהאפט פערקויפט ווערן, פאר שפאט־ביליגע פרייזען, נאר צו גרויסע קאפיטאליסטען, די איינציגע וועלכע קאנען זיי געברויכען מיט פראפיט.

די דאמף־מאשין, וואס פערנעהמט דעם מענשענ׳ס פלאץ דא ווי אין אלע עהנליכע רעוואלוציאנערע פראצעסען, גיט ענדליך דעם לעצטען קלאפ. די אנווענדונג פון דער דאמף־קראפט שטויסט זיך לכתחילה אן אויף ריין־טעכנישע הינדערנישען, ווי צ.ב.ש. דאס טרייסלען פון די מאשינען, די שווערקייט צו בעהערשען זייער געשווינדקייט, די שנעלע פערדארבונג פון די לייכטערע מאשינען א.אז.וו.—אלץ אזוינע הינדערנישען, וועלכע די ערפאהרונג לערנט באלד אויס ווי אזוי בייצוקומען.[274] אויב די קאנצענטראציע פון פיעלע ארבייט־מאשינען אין די גרעסערע מאנופאקטורען טרייבט פון איין זייט צו דער אנווענדונג פון דאמף־קראפט, פערשנעלערט פון דער אנדער זייט די קאנקורענץ פון דאמף מיט מענשען־מוסקולען די קאנצענטראציע פון ארבייטער און ארבייט־מאשינען אין גרויסע פאבריקען. אזוי לעבט איצט ענגלאנד דורך אין דער קאלאסאלער פראדוקציאנס־ספערע פון „וועריננג אפפארעל“ [בעקליידונגס־אינדוסטריע], ווי אין די מעהרסטע איבעריגע געווערקשאפטען, אן איבערקעהרעניש פון מאנופאקטור, האנדווערק און הויז־ארבייט אויף פאבריק־פראדוקציאן—נאכדעם ווי יענע אלע פארמען, וואס זיינען אינגאנצען פערענדערט און דיסארגאניזירט געווארן אונטער דעם איינפלוס פון דער גרויס־אינדוסטריע, האבען שוין פון לאנג רעפראדוצירט און אפילו איבערטריבען אלע שרעקליכקייטען פון דעם פאבריק־סיסטעם אהן זיינע פאזיטיווע ענטוויקלונגס־מאמענטען.[275]

---

[274] צום ביישפיעל אין דעם דעפא פון קליידונג פאר דער ארמעע אין פימליקא, לאנדאן; אין טיליע און הענדערסאן׳ס העמדער־פאבריק אין לאנדאנדערי; אין דער קליידער־פאבריק פון דער פירמע אין לימעריק, וועלכע פערברויכט נאהענט צו 1200 „הענד“.

[275] „די טענדענץ צו דעם פאבריק־סיסטעם“ (ד. ג., ז. LXVII.) „דער גאנצער בעשעפטיגונגס־צווייג איז היינט איז אן איבערגאנגס־צושטאנד, און מאכט דורך דיזעלביגע ענדערונג, וועלכע איז פארגעקומען אין דער שפיצען־אינדוסטריע, אין דער וועבעריי א.אז.וו.“ (ד. ג., ז. 405.) „א פאלשטענדיגע איבערקעהרע־

אָט די אינדוסטריעלע רעוואָלוציע, וואָס קומט פאַר בדרך הטבע, ווערט קינסטליך פערשנעלערט דורך דער אויסשפּרייטונג פון די פאַבריק־געזעצען אויף אַלע אינדוסטריע־צווייגען, אין וועלכע עס אַרבייטען פרויען, יונגע פערזאָנען און קינדער. די צוואַנגמעסיגע רעגולירונג פון'ם אַרבייטס־טאָג בנוגע זיין לענג, די הפסקות, דער צייט פון אָנהויבען און ענדיגען, דעם סיסטעם פון אַרבייטען נאָך דער רייה פאַר קינדער, דעם אויסשליסען אַלע קינדער אונטער א געוויסען עלטער א.אַז.וו.—האָט פון איין זייט נויטיג געמאַכט פערמעהרטע מאַשינעריע [276] און די פערבייטונג פון מוסקולען דורך דאַמף אַלס טרייב־קראַפט.[277] כדי ווידער פון דער אַנדער זייט צו געווינען אין רוים, וואָס עס געהט פערלאָרן אין צייט, קומט פאַר אַן אויסשפּרייטונג פון די געמיינשאַפטליך־פערברויכטע פּראָדוקציאָנס־מיטלען, ווי אויווענס, געביידען א.אַז.וו., מיט איין וואָרט, הייסט עס, א גרעסערע קאָנצענטראַציע פון די פּראָדוק־

ניש." (ד. ג., ז. XLVI, ג. 318.) אין דער צייט פון דער „טשילדרענ'ס עמפּלאָימענט קאָמישאָן" פון 1840 איז די זאַקען־שטריקעריי נאָך געוועזן האַנדאַרבייט. זינט 1846 איז איינגעפיהרט געוואָרן פערשיידענאַרטיגע מאַשינעריע, וועלכע ווערט איצט געטריבען דורך דאַמף. דער סך הכל פון אַלע בעשעפטיגטע פערזאָנען אין דער ענגלישער זאַקען־שטרילעריי, פון ביידע געשלעכטער און אין אַלע עלטער־שטופען פון 3 יאָהר אַן, האָט בעטראָפען אין יאָהר 1862 אומגעפעהר 129,000 פערזאָן. פון דער צאָהל האָבען נאָר 4,063 געאַרבייט אונטער דער רעגולירונג פון פאַבריק־געזעץ, לויט דעם „פּאַרלאַמענטאַרי ריטורן" פון 11טען פעברואַר, 1862.

[276] אזוי צום ביישפּיעל אין דער טעפּעריי בעריכטעט די פירמע קאָקריין פון דער „בריטיין פּאָטערי", גלאַזגאָ, ווי פאָלגט: „כדי אויפצוהאַלטען אונזער לייסטונגס־פעהיגקייט, האָבען מיר זיך גענומען איינצופיהרן אין א גרויסער מאָס מאַשינען, וועלכע קאָנען בעדיענט ווערן פון ניט־געלערנטע אַרבייטער, און יעדער טאָג לערנט אונז, אַז מיר קאָנען אויף דעם אופן אַרויסברענגען א גרעסערן סכום, איידער מיט די אַלטע מעטאָדען." („רעפּאָרטס און אינספּעקטאָר און פאַקטאָריס. פאַר 31 אָקטאָבער 1865", ז. 13.) „די ווירקונג פון דעם פאַבריק־געזעץ איז צו טרייבען צו א ווייטערער איינפיהרונג פון מאַשינעריע." (ד. ג., ז. 13 און 14.)

[277] אזוי זעהט מען אין דער טעפּעריי, נאָכ'ן איינפיהרן פון'ם פאַבריק־געזעץ, א גרויסען וואוקס אין געברויך פון דרעה־מאַשינקעס מיט מעכאַנישער קראַפט אַנשטאַט מיט די הענד.

ציאָנס־מיטלען און אַ צוגעפּאַסטע גרעסערע צונויפדרענגונג פון אַרבייטער. דער הויפּט־איינוואַנד, וואָס איז ליידענשאַפטליך ווי־דערהאַלט געוואָרן פון יעדער מאַנופאַקטור, אויף וועלכער דער פאַב־ריק־געזעץ האָט זיך בעצויגען, איז פּאַקטיש געווען דער, אַז אויב דאָס געשעפט זאָל אָנגעפיהרט ווערן אין זיין אַלטען אומפאַנג, וועט אונטער דעם פאַבריק־געזעץ זיין נויטיג אַריינצולעגען גרעסערע קאַ־פּיטאַלען. וואָס עס אַנבעטרעפט אָבער די צווישען־פאָרמען צווישען מאַנופאַקטור און הויז־אַרבייט און די הויז־אַרבייט אַליין, זינקט אַרונטער זייער באָדען, אַזויבאַלד ווי עס ווערט בעגרעניצט דער אַרבייטס־טאָג און די קינדער־אַרבייט. אונבעשרענקטע עקספּלואַ־טאַציע פון וואָלוועלע אַרבייט־קרעפטען איז די איינציגע גרונד־לאַגע פון זייער קאָנקורענץ־פעהיגקייט.

אַן עיקר תנאַי פון דער פאַבריק־פּראָדוקציאָן, ספּעציעל ווי־באַלד זי ווערט אונטערוואָרפען דער רעגולירונג פון'ם אַרבייטס־טאָג, איז צו זיין נאָרמאַל זיכער מיט'ן רעזולטאַט; דאָס הייסט צו זיין זיכער מיט דער פּראָדוקציאָן פון אַ בעשטימטען סכום סחורה אָדער פון אַ בעצוועקטען נוץ־אַרטיקעל אין אַ געוויסען טייל צייט. די געזעצליכע הפסקות פון דעם רעגולירטען אַרבייטס־טאָג, מוז מען ווידער משער זיין, ברענגען ניט קיין שאָדען, דורך זייער פּלוצליכען און פּעריאָדישען אָבשטעל פון דער אַרבייט, דעם פּראָ־דוקט, וואָס געפינט זיך אין פּראָצעס פון אויסאַרבייטונג. די דאָ־זיגע זיכערקייט מיט'ן רעזולטאַט און די מעגליכקייט מפסיק צו־זיין אין דער אַרבייט קאָנען נאַטירליך לייכטער דערגרייכט ווערן אין ריין־מעכאַנישע מלאכות, איידער דאָרטן וואו כעמישע און פיזיקאַלישע פּראָצעסען שפּיעלען אַ ראָליע, ווי צום ביישפּיעל אין די מאַנופאַקטורען פון טעפּעריי, בלייכעריי, פאַרבעריי, בעקעריי און אין די מעהרסטע מעטאַל־מאַנופאַקטורען. ביי דעם אַלטען אויסגעטראָטענעם וועג פון דעם אונבעשרענקטען אַרבייטס־טאָג, פון דער נאַכט־אַרבייט, פון דער פרייער פערוויסטונג פון מענש־ליכען לעבען קומט גלייך פאַר יעדע נאַטירליכע שטערונג ווי אַן אייביגע „נאַטור־גרעניץ" פון דער פּראָדוקציאָן. קיין גיפט פער־טיליגט ניט זיכערער די אומפּלייט, ווי דאָס פאַבריק־געזעץ האָט פערטיליגט אַזוינע „נאַטור־גרעניצען". קיינער האָט ניט געשריגען

העכער וועגן „אונמעגליכקייטען“, ווי די הערערן פון דער טעפּער־אינדוסטריע. אין 1864 איז אויף זיי אַרויפגעלעגט געוואָרן דאָס פאַבריק־געזעץ, און 16 מאָנאַט שפּעטער זיינען שוין אַלע אונמעגליכקייטען געווען פערשוואונדען.

„די פערבעסערטע מעטאָדע“, וואָס איז אַרויסגערופען געוואָרן דורך דעם פאַבריק־געזעץ, „צו מאַכען די טעפּער־בריי דורך דרוק אנשטאָט דורך עוואַפּאָרירונג (פערדונסטונג), ווי אויך די נייע קאָנסטרוקציע פון די אויוועגס צום טריקענען די ניט־געברענטע כלים א.אַז.וו. זיינען פאַסירונגען פון גרויסער וויכטיגקייט אין דער קונסט פון טעפּעריי און בעצייכענען אַ פאָרטרישט אין דער מלאכה, וואָס דער לעצטער יאָהרהונדערט קאָן אַזוינס ניט אויפווייזען.... די טעמפּעראַטור פון די אויוועגס איז פיעל פערקלענערט, איינשפּאָרענדיג דורכדעם אַ היבש ביסעל קויהלען, און עס האָט אַ שנעלערע ווירקונג אויף די כלים.“[278] טראָץ אַלע נביאות איז דער קאָסט־פּרייז פון די טעפּער־כלים ניט געשטיגען, אָבער די סומע פּראָדוקטען איז גראָד יאָ געשטיגען, אַזוי אַז דער עקספּאָרט פאַר די 12 מאָנאַט פון דעצעמבער 1864 ביז דעצעמבער 1865 איז אַריבערגעשטיגען אין ווערטה אויף 138,628 פונט סט. דעם דורכשניט פון די פריהערדיגע 3 יאָהר.

אין דער פאַבריקאַציע פון שוועבעלעך האָט מען עס געהאַלטען ווי אַ נאַטור־געזעץ, אַז די אינגלעך, אפילו בעת זיי כאַפּען איבער זייער מיטאָג, מוזען טונקען די העלצלעך אין אַ וואַרעמער מישונג פון פאָספאָר, פון וועלכער דער גיפטיגער דאַמף איז זיי געקראָכען אין פנים אריין. דער פאַבריק־אַקט (1864), וואָס האָט אַרויסגערופען די נויטיגקייט צו שפּאָרן צייט, האָט געצוואונגען צו ערפינדען אַ טונק־מאַשין, וואָס די דאַמפּען פון איהר קאָנען ניט צוקומען צו די אַרבייטער.[279]

---

[278] „רעפּאָרטס עטצ., 31 אקטאבער 1865“, ז. 96, 127.

[279] די איינפיהרונג פון אט דער און אַנדערע מאַשינען אין דער פאַבריקאַציע פון שוועבעלעך האָט אין איין איינציגען צווייג פון דער אינדוסטריע פערקלענערט אנשטאָט 230 יונגע פּערזאָנען 32 אינגלעך און מיידלעך פון 14

אזוי בעהויפטעט מען נאך איצטער אין די צווייגען פון דער שפיצען־מאנופאקטור, וואס זיינען ניט אונטערוואָרפען דעם פאב־ריק־געזעץ, אז מען קאן ניט געבען קיין רעגעלמעסיגע צייט צום עסען, מחמת פערשיידענע שפיצען־מאטעריאלען נעהמען א לענ־גערע אדער א קירצערע צייט צו טריקענען זיך, וועלכע בייט זיך פון דריי מינוט ביז א שטונדע אדער מעהר. אויף דערויף האבען געענטפערט די קאמיסארען פון דער „טשילדרען'ס עמפלאימענט קאמישאן“: „די אומשטענדען זיינען דיזעלביגע ווי אין דער טא־פעטען־דרוקעריי. איינינגע פון די הויפט־פאבריקאנטען אין דעם דאזיגען צווייג האבען שטארק גע'טענה'ט, אז די נאטור פון די פערברויכטע מאטעריאלען און די פערשיידענארטיגקייט פון די פראָ־צעסען, וואס זיי דארפען דורכמאכען, ערלויבען ניט קיין פלוצליכען אבשטעל פון דער ארבייט פאר מאהלצייטען, סיידען מען זאל ליידען דערפון א גרויסען היזק.... דורך דעם זעקסטען פאראגראף פון דער זעקסטער סעקציע פון „פאקטארי אקטס עקסטענשאן אקט“ (1864) האט מען זיי געגעבען אן 18־מאנאטדיגען טערמין, פון דעם דאטום אן, וואס דאס געזעץ איז ארויסגעלאזט געווארן, ביז וואנען זיי וועלען מוזען פאלגען די פעסטגעזעצטע הפסקות פאר מאהל־צייטען לויט די בעשטימונגען פון דעם פאבריק־אקט.“ [280] קורץ נאכדעם ווי דאס געזעץ איז סאנקציאנירט געווארן פון פארלאמענט האבען די הערערן פאבריקאנטען מיט איין מאל געמאכט די ענט־דעקונג: „די אונבעקוועמליכקייטען, וואס מיר האבען דערווארט פון דער איינפיהרונג פונ'ם פאבריק־געזעץ, האבען זיך ניט פער־ווירקליכט. מיר געפינען ניט, אז די פראדוקציאן ווערט אויף וועלכען עס איז אופן געשטערט. אין פאקט, מיר פראדוצירן מעהר אין דערזעלביגער צייט.“ [281] מען זעהט דערפון, אז דער ענגלישער פארלאמענט, וועלכען קיינער וועט געוויס ניט פאר־

ביז 17 יאהר. אט די איינשפארונג פון ארבייטער איז ווייטער געפיהרט געווארן אין יאהר 1865 דורך דער אנווענדונג פון דאמף־קראפט.

[280] ד. נ., 2טער ראפארט, 1864, ז. 11, נ. 50.

[281] „רעפארטס עטצ., 31 אקטאבער 1865“, ז. 22.

וואַרפען, אַז ער בעזיצט צופיעל געניאַליטעט, איז דורך ערפאַהרונג געקומען צו דער איבערצייגונג, אַז אַ צוואַנג־געזעץ קאָן פּשוט אַוועק־דיקטירן אַלע כלומר׳שטדיגע נאַטור־הינדערנישען פון דער פּראָדוקציאָן אַנטקעגען בעשרענקונג און רעגולירונג פונ׳ם ארבייטס־טאָג. ווען מען דאַרף איינפיהרן דעם פאַבריק־אַקט אין אַ געוויסען אינדוסטריע־צווייג, ווערט דעריבער געשטעלט אַ טערמין פון 6 ביז 18 מאָנאַט, אין משך פון וועלכער צייט די פאַבריקאַנטען דאַרפען זעהן צו בעזייטיגען די טעכנישע שטערונגען. מיראַבאָ׳ס ווערטיל : "Impossible? Ne me dites jamais ce bete do mot!" [אונמעגליך ? איהר זאָלט צו מיר קיינמאָל ניט קומען מיט אָט דעם נאַרישען וואָרט !] פּאַסט זיך ספּעציעל פאַר דער מאָדערנער טעכנאָלאָגיע. אויב אָבער דאָס פאַבריק־געזעץ מאַכט אַזוי קינסטליך צייטיג די מאַטעריעלע עלעמענטען, וואָס זיינען נויטיג פאַר דער פערוואַנדלונג פון מאַנופאַקטור־פּראָדוקציאָן אין פאַבריק־פּראָדוקציאָן, פערשנעלערט עס אויך אין דערזעלביגער צייט, דורך דער נויטווענדיגקייט פון אַריינלעגען גרעסערע קאַפּיטאַלען, דעם אונטערגאַנג פון די קלענערע מייסטערס און די קאָנצענטראַציע פון קאַפּיטאַל.[282]

אַ חוץ די ריין־טעכנישע הינדערנישען, וועלכע קאָנען בעזייטיגט ווערן דורך טעכנישע מיטלען, שטויסט זיך אָן די רעגולירונג פונ׳ם ארבייטס־טאָג אויף די אונרעגעלמעסיגע געוואוינהייטען פון די ארבייטער גופא. דאָס איז ספּעציעל דער פאַל, וואו עס הערשט מעהרסטענס דער שטיק־לוין, און די פערשווענדונג פון צייט אין

[282] „מען מוז האָבען אין זין, אַז הגם יענע פערבעסערונגען קאָנען פאָלשטענדיג דורכגעפיהרט ווערן אין געוויסע אונטערנעהמונגען, זיינען זיי דאָך אויף קיין פאַל ניט אַלגעמיין, און אין פיעלע אַלטע מאַנופאַקטורען קאָנען זיי ניט איינגעפיהרט ווערן אָהן אַזוינע קאַפּיטאַל־אויסלאַגען, וועלכע שטייגען ווייט אַריבער די מיטלען פון זייערע איצטיגע בעזיצער.... אַ פאַראיבערגעהענדע דעזאָרגאַניזאַציע בעגלייט נויטיגערוויז די איינפיהרונג פון דעם פאַבריק־געזעץ. דער אומפאַנג פון דער דאָזיגער דעזאָרגאַניזאַציע שטעהט אין אַ דירעקטער פּראָפּאָרציאָן צו דער גרויס פון די שלעכטע צושטענדען, וועלכע דאָס געזעץ וויל אָבשאַפען.“ (ד. ג., ז. 96, 97).

איין טייל פון טאג אדער פון דער וואך קאן גוט געמאכט ווערן דורך שפעטערע איבער־ארבייט אדער נאכט־ארבייט — א מעטאדע, וועלכע ברוטאליזירט דעם דערוואקסענעם ארבייטער און רואינירט זיינע יונגע און פרויען חברים.[283] הגם אט די רעגעלמעסיגקייט אין ארויסגעבען פון זיך די ארבייט־קראפט איז א נאטירליכע פראסטע רעאקציע אנטקעגען דער לאנגווייליגקייט פון מאנאטאנער שלעפעדיגער ארבייט, נעהמט זי זיך אבער אויך אין נאך א פיעל העכערן גראד פון דער אנארכיע אין דער פראדוקציאן גופא, וועלכע זעצט פאראויס פון איהר זייט ווידער א ניט־איינגעצוימטע עקספלואטאציע פון דער ארבייט־קראפט דורך קאפיטאל. א חוץ די אלגעמיינע פעריאדישע ענדערונגען אין דעם אינדוסטריעלען קרייז (ציקל) און די ספעציעלע שוואנקונגען פון די מערק אין יעדען פראדוקציאנס־צווייג, קומען אויך פאר די אזוי־גערופענע „סעזאנען", וועלכע העגנען אב סיי פון דער צייטמעסיגקייט (פעריאדיציטעט) פון די גינסטיגע תקופות פון יאהר פאר נאוויגאציע, סיי פון דער מאדע, אדער פון דעם, וואס עם קומען פלוצלינג אן גרויסע בעשטעלונגען, וועלכע מוזען ערפילט ווערן אין דער קירצעסטער צייט. די געוועהנהייט פון מאכען אזעלכע בעשטעלונגען ווערט גרעסער מיט דער פערשפרייטונג פון אייזענבאהנען און טעלעגראפיע. „די אויסשפרייטונג פונ'ם אייזענבאהן־סיסטעם איבער'ן גאנצען לאנד", זאגט צום ביישפיעל א לאנדאנער פאבריקאנט,

---

[283] אין די שמעלץ־אויוועגס צום ביישפיעל, „ווערט די ארבייט צום סוף וואך זעהר פיעל פערגרעסערט, מחמת דער געוועהנהייט פון די ארבייטער צו פערשווענדען די מאנטאגס און אפטמאל אויך א טייל צייט אדער די גאנצע דיענסטאגס." („טשילדרענ'ס עמפ. קאמישאן", 3טער ראפארט, ז. VI.) די קליינע מייסטערס האבען געוועהנליך זעהר אונרעגעלמעסיגע שטונדען. זיי פערלירען 2 אדער 3 טעג און דערנאך ארבייטען זיי גאנצע נעכט כסדר, כדי אנצויאגען די צייט.... זיי בעשעפטיגען שטענדיג זייערע אייגענע קינדער." (ד. ג., ז. VII.) די אונרעגעלמעסיגקייט אין קומען צו דער ארבייט און פערלאזענדיג זיך דערצו אויף דער מעגליכקייט אנצויאגען די צייט ארבייטענדיג לענגערע שטונדען." (ד. ג., ז. XVIII.) „א[ן] אונגעהויער גרויסער פערלוסט פון צייט קומט פאר אין בירמינגהאם... ווייל א טייל צייט געהען זיי ארום לעדיג און דערנאך ארבייטען זיי איבער די כחות, ווי די שקלאווען." ד. ג., ז. XI.)

„האָט זעהר ענטוויקעלט די געוועהנהייט צו געבען אַ קורצע צייט פאַר ערפילען אַ בעשטעלונג. קונים קומען איצטער פון גלאַזגאָ, מאַנטשעסטער און עדינבורג אומגעפעהר איינמאָל אין 2 וואָכען צו די גרויסע „סיטי" ווער־הייזער, וואוהין מיר ליווערן די סחורות. זיי מאַכען בעשטעלונגען, וועלכע מוזען גלייך אויסגעפיהרט ווערן, אנשטאָט צו קויפען פון לאַגער, ווי זיי פלעגען טהאָן. פריהערדיגע יאָהרען פלעגען מיר אַלע מאָל קאָנען אָנגרייטען אין דער שוואַכערער צייט פאַר דער נאָכפראַגע פון נעקסטען סעזאָן; איצט אָבער קאָן קיינער ניט פאָראויסזאָגען, וואָס פאַר אַ נאָכפראַגע עס וועט דאַן זיין." [284]

אין די פאַבריקען און מאַנופאַקטורען, וועלכע זיינען נאָך ניט אונטערוואָרפען צו דעם פאַבריק־געזעץ, הערשט פעריאָדיש די שרעקליכסטע איבעראַרבייט אין דער צייט פון די אַזוי־גערופענע סעזאָנען, צוליעב די פלוצליכע בעשטעלונגען. אויף דעם אויסער־ליכען געביט פון דער פאַבריק, דער מאַנופאַקטור און דעם סחורה־מאַגאַזין, ד.ה. אין דער ספערע פון דער הויז־אַרבייט, וואו די בעשעפטיגונג איז אין בעסטען פאַל אונרעגעלמעסיג, און וועלכע הענגט אינגאַנצען אָב מיט איהר רויה־מאַטעריאַל און בעשטעלונגען פון דעם קאַפּריז פונ'ם קאַפּיטאַליסט, וועמען עס בינדט דאָ ניט קיין אויסרעכענונג וועגען פערווערטהן די געביידען, מאַשינען א.אז.וו., און וועלכער ריזיקירט דאָ מיט גאָרנישט אַ חוץ מיט דעם אַרביי־טער'ס פעל—דאָ ווערט סיסטעמאַטיש אויסגעהאָדעוועט אַ שטענ־דיג־געברויכבאַרע אינדוסטריעלע רעזערוו־אַרמעע, וועלכע ווערט מאַסענהאַפט פערוויסטעט אין משך פון איין טייל פון יאָהר דורך דעם אונמענשליכסטען אַרבייט־צוואַנג, און פערלומפּט אין משך פון דעם אַנדער טייל דורך אַרבייטלאָזיגקייט. „די באָסעס", זאָגט די „טשילדרענ'ס עמפּלאָימענט קאָמישאָן", „עקספּלואַטירן די גע־

[284] „טשילד. עמפּ. קאמ., 4טער ראפּארט", ז. XXXII, XXXIII. „די אויס־שפרייטונג פונ'ם אייזענבאהן־סיסטעם האט הפנים זעהר ענטוויקעלט די געוואוינ־הייט צו מאכען קורץ־טערמיניגע בעשטעלונגען און ממילא א צו־גרויסע איילע־ניש אין דער ארבייט, פערנאכלעסיגונג פון די עסעדצייטען און ארבייטס־איבער־צייט." ד. ג., ז. XXI.)

וועגהייטסמעסיגע אונרעגעלמעסיגקייט פון דער הויז־ארבייט, כדי ארויפצושרויפען די ארבייט־צייט. ווען עס שפּארט אן וועלכע עס איז עקסטרא ארבייט, ביז 11, 12 און 2 אוהר ביינאכט, אין פאקט „אויף אלע שטונדען", ווי עס געהט דאס געוועהנליכע ווערטעל; און די ארבייט געהט אן אין פלעצער, „וואו דער געשטאנק איז גענוג צו מאכען אייך חלש'ן. איהר געהט אפשר צו ביז דער טיר און עפענט זי, אבער עס שוידערט אייך צו געהן ווייטער." [285] „זיי זיינען קאמישע לייט, אונזערע באסעס"—האט געזאגט איינער פון די פערהערטע עדות, א שוסטער—„זיי מיינען, אז עס טהוט א אינגעל ניט קיין שאדען צו ארבייטען איבער די כחות איין האלב יאהר, אויב ער געהט ארום כמעט לעדיג דעם אנדער האלב יאהר." [286]

פונקט ווי מיט די „טעכנישע הינדערנישען", אזוי האבען די פעראינטערעסירטע קאפּיטאליסטען גע'טענה'ט און טענה'ן נאך, אז די אזוי־גערופענע „געשעפטס־געוועגהייטען" (Usages "which have grown with the growth of trade") זיינען בעגרענ־צונגען, וואס קומען פון דער נאטור פון דער פּראדוקציאן. דאס איז געווען דער ליעבלינג־געשריי פון די באוועל־לארדס אין אנהויב, בעת זיי האבען זיך געשראקען פאר דעם פאבריק־געזעץ. הגם זייער אינדוסטריע העננגט אב מעהר ווי יעדע אנדערע פון דעם וועלט־מארק, און ממילא פון דער נאוויגאציע, דאך האט די ערפאהרונג זיי געמאכט צו ליגנער. פון דאן אן ווערט יעדע פּרעטענזיע, אז „עס וועט שטערן צום געשעפט" בעהאנדעלט פון די ענגלישע פאב־ריק־אינספּעקטארען ווי א פשוט'ער שווינדעל. [287]

---

[285] ד. ג., ז XXXV, ג. 235, 237.

[286] ד. ג ז. 127, ג. 56,

[287] „ווען מען רעדט וועגן דעם היזק פאר'ן האנדעל, דורכדעם וואס בעשטע־לונגען וועלען ניט קאנען געמאכט ווערן אין צייט צו ווערן געליפערט, דערמאן איך זיך, אז דאס איז געווען דער ליעבלינגס־ארגומענט פון די פאבריקאנטען אין די יאהרען 1832 און 1833. אלץ וואס עס קאן היינט פארגעבראכט ווערן וועגן דעם עניז, האט ניט אזויפיעל געוויכט ווי עס האט געהאט דאמאלסט, בעת דער דאמף האט נאך ניט פערקירצט אויף א העלפט אלע מרחקים און האט נאך ניט געהאט איינגעפיהרט גאנץ נייע פערקעהר־איינריכטונגען. דער דאזיגער ארגו־מענט האט זיך דאמאלסט, ביי א פּראקטישער פּראבע שוין ארויסגעוויזען גאנץ

די גרינדליכע און געוויסענהאפטע אונטערזוכונגען פון דער „טשילדרענ'ס עמפלאימענט קאמישאן" בעווייזען פאקטיש, אז אין איינינגע אינדוסטריען איז דורך דער רעגולירונג פונ'ם ארבייטס־טאג די פריהער בעשעפטיגטע ארבייטס־מאסע נאר מעהר גלייכ־מעסיג פערטיילט געווארן איבער'ן גאנצען יאהר;[288] און אז אט די רעגולירונג איז געווען דער ערשטער ראציאנאלער צוים אויף די מערדערישע, אונזיניגע קאפריזען פון דער מאדע, וועלכע פאסען זיך איבערהויפט ניט צו דעם סיסטעם פון דער גרויס־אינדוסט־ריע;[289] אויך אז די ענטוויקלונג פון נאוויגאציע איבער די ימים און פון די מיטלען פון קאמוניקאציע אין אלגעמיינעם האט אבגע־שאפט דעם אייגענטליך טעכנישען גרונד פון דער סעזאן־ארבייט,[290] און אז אלע אנדערע אנגעגעבענע אונקאנטראלירבארע אומשטענדען פערשווינדען דורך גרעסערע פאבריק־געביידען, צוגעקומענע מאשי־נען, א פערגרעסערטע צאהל גלייכצייטיג־בעשעפטיגטע ארבייטער[291]

פאלש, און געווים וועט ער זיך איצטער וויעדער אזוי ארויסווייזען, אזוי באלד ווי ער וועט געשטעלט ווערן צו דער פראבע." („רעפארטס און אינספ. און פאק־טארים, 31 אקטאבער 1862", ז. 54, 55.)

[288] „טשילד. עמפ. קאמישאן", 4טער ראפארט, ז. XVIII, נ. 118.

[289] דזשאהן בעללער האט שוין בעמערקט אין יאהר 1699: „די אונזיכער־הייט פון די מאדעס פערמעהרט בהכרח די צאהל פון די ארימע. זי ברענגט מיט זיך צוויי צרה'דיגע אומשטענדן: 1) די ארבייטער ליידן דערפון עלענד אין ווינטער ניט האבענדיג קיין ארבייט, ווייל די שניט־סחורה הענדלער און די וועבער־מייסטערס וואגן ניט אויסצולעגן זייער קאפיטאל אויף אנשטעלן ארבייטער, איידער דער פריהיאהר קומט און זיי ווייסן וואס פאר א מאדע עס וועט דאן זיין. 2) ווען דער פריהיאהר קומט, זיינען ניטא גענוג ארבייטער צו פראדוצירן וויפיעל עס איז נויטיג מיט אמאל און די וועבער־מייסטערס מוזן דעריבער צוציהען א סך לעהרלינגע, כדי צו דעקן אין איין פערטעל אדער האלב יאהר דעם בעדארף פון גאנצען קעניגרייך. זיי בערויבען דורכדעם דעם אקערבוי פון זיינע ארבייטער, ציהען אב די ארבייטס קרעפטען פון לאנד, פילען אן די שטעדט מיט בעטלער און לאזען פערהונגערן פיעלע פון זיי אין ווינטער, וועלכע שעהמען זיך צו בעטלען." ("Essays about the Poor, Manufacturers etc.", p. 9.)

[290] „טשילד. עמפ. קאמ., 5טער ראפארט", ז. 171, נ. 31.

[291] אזוי ווערט געזאגט צום ביישפיעל אין די עדות־בעריכטען פון די בראד־פארדער עקספארט־הענדלער: „אונטער אט די אומשטענדען איז קלאר, אז

און פון די צוריקווירקונגען, וואס אט די אלע ענדערונגען האבען במילא אויף דעם סיסטעם פון גרויס־האנדעל.[292] און דאך שטימט קאפיטאל קיינמאל ניט איין צו אזוינע ענדערונגען—ווי דאס ווערט נאכאנאנד צוגעגעבען פון זיינע אייגענע פערטרעטער—סיידען „אונ־טער דעם דרוק פון אן אלגעמיינעם אקט פון פארלאמענט",[293] וואס רעגולירט דעם ארבייטס־טאג דורך געזעצליכען צוואנג.

9. פאבריק־געזעצגעבונג (סאניטארע און בילדונג־פאראגרא־פען.) זייער אלגעמיינע איינפיהרונג אין ענגלאנד.

די פאבריק־געזעצגעבונג, אט די ערשטע בעוואוסטזיניגע און פלאנמעסיגע צוריקווירקונג פון דער געזעלשאפט אויף דער נאטיר־ליך־ענטוויקעלטער געשטאלט פון איהר פראדוקציאן־פראצעס, איז, ווי מיר האבען געזעהן, פונקט אזא נויטווענדיגער פראדוקט פון דער גרויס־אינדוסטריע, ווי באוועל־גארן, „סעלף־אקטארס" און דער עלעקטרישער טעלעגראף. איידער מיר ווילען בעטראכטען די אל־

אינגלעך דארפען ניט בעשעפטיגט ווערן אין די שעפער לענגער ווי פון 8 אוהר אין דער פריה ביז 7 אדער האלב 8 אין אווענד. עס איז נאר א פראגע פון עקסטרא העגד. ווען אייניגע באסעס וואלטען ניט געווען אזוי הונגעריג נאך פראפיטען, וואלטען די אינגלעך ניט געדארפט ארבייטען אזוי שפעט אין דער נאכט. אן עקסטרא מאשין קאסט נור 16 אדער 18 פונט סט. א סך פון דער ארבייט איבער דער צייט קומט פון ניט־גענוגענדע צוגרייטונגען און פון מאנגעל אין פלאץ." (ד. ג., ז. 171, נ. 31, 36, 38.)

[292] ד. נ. א לאנדאנער פאבריקאנט, וועלכער בעטראכט איבעריגענס די רע־גולירונג פונ'ם ארבייטס־טאג אלס א שוצמיטעל פאר די ארבייטער אנטקעגען די פאבריקאנטען און פאר די פאבריקאנטען גופא אנטקעגען דעם גרויס־האנדעל, בעהויפטעט: „דער דרוק אין אונזער געשעפט ווערט פעראורזאכט דורך די טראנספארטירער, וועלכע ווילען צ.ב.ש. אוועקשיקען סחורה מיט א זעגעלשיף, כדי צו זיין אם פלאץ א בעשטימטען סעזאן, און אין דערזעלבער צייט פרא־פיטירן דעם פראכט־חלוק צווישען זעגעלשיף און דאמף־שיף. אדער פון צוויי דאמף־שיפען קלייבען זיי אויס די וואס געהט אב פריהער, כדי צו ערשיינען אויפ'ן פרעמדען מארק פריהער איידער זייערע קאנקורענטען."

[293] „דאס קאן אויסגעמיטען ווערן", זאגט איין פאבריקאנט, „לאזענדיג זיך קאסטען צו פערגרעסערן די פאבריק אונטער דעם דרוק פון אן אלגעמיינעם פארלאמענט־געזעץ."

געמיינע איינפיהרונג פון דער דאָזיגער געזעצגעבונג אין ענגלאַנד, וועלען מיר זיך אַ ווײַלע אָבשטעלען אויף איינינע פּאַראַגראַפען פון דעם ענגלישען פאַבריק־אַקט, וועלכע האָבען ניט קיין שייכות צו די צאָהל שטונדען פון'ם אַרבייטס־טאָג.

די פּאַראַגראַפען וועגען סאַניטאַרע איינריכטונגען, שוין ניט צו רעדען וועגען זייער רעדאַקציע, וועלכע מאַכט לייכט פאַר'ן קאַפּיטאַליסט זיי ניט צו פאָלגען, זיינען זעהר ווינציג און פּאַקטיש בעשרענקט אויף פאַרשריפטען צו ווייסען די וועגד און עטליכע אָנדערע ריינליכקייטס־כּללים, ווענטילאַציע און בעשיצונג אָנטקעגען געפעהרליכער מאַשינעריע. אין דריטען בוך וועלען מיר צוריקקומען צו דעם פאַנאַטישען קאַמף פון די פאַבריקאַנטען אָנטקעגען די פּונקטען, וועלכע האָבען אַרויפגעלעגט אויף זיי אַ קליינע הוצאה אויף איינריכטען מיטלען צו בעשיצען די גליעדער פון זייערע אַרבייטער. דאָ בעווייזט זיך ווידער גלענצענד אַרויס די דאָגמאַ פון פריי־האַנדעל, אַז אין אַ געזעלשאַפט פון געגענגעזעצטע אינטערעסען אַרבייט יעדערער לטובת הכלל דורכדעם, וואָס ער זוכט נאָר זיינע פּערזענליכע נוצען. איין ביישפּיעל וועט זיין גענוג. עס איז בעקאַנט, אַז זינט דעם מיטען פון די 40־גער יאָהרען האָט זיך די פלאַקס־אינדוסטריע און צוזאַמען מיט איהר די „סקוטשינג מיללס“ (די פאַבריקען צו שלאָגען און ברעכען דעם פלאַקס) זעהר פערגרעסערט אין אירלאַנד. אין 1864 זיינען דאָרט געווען אַרום 1800 אַזוינע פאַבריקען. פּעריאָדיש אין הערבסט און ווינטער ווערן אָוועקגעריסען פון דער פעלד־אַרבייט יונגע פּערזאָנען און פרויען, די זיהן, טעכטער און פרויען פון די אָרומיגע קליינע פּאַרמערס— אַלץ אַזעלכע, וואָס זיינען אינגאַנצען אונבעקאַנט מיט מאַשינעריע—כּדי צו פיטערן די וואַלץ־ווערק פון די פאַבריקען מיט פלאַקס. די אומגליקספעלען, סיי אין צאָהל, סיי אין געפעהרליכקייט, האָבען קיין ביישפּיעל ניט צו זיך אין דער געשיכטע פון מאַשינעריע. איין איינציגע פאַבריק אין קילדינאַן (ניט ווייט פ'ן קאָרק) האָט געגעבען פון 1852 ביז 1856 6 טויט־פעלען און 60 שווערע בעשעדיגונגען, וועלכע וואָלטען אַלע געקאָנט אויסגעמיטען ווערן דורך די איינפאַכסטע איינריכטונגען, וואָס האָבען געדאַרפט קאָסטען עטליכע שילינג. דר. וו. ווהייט, דער „סערטיפייאינג סוירדזשען“

[דער דאָקטאָר וואָס גיט ארויס די סערטיפיקאַטען] פון די פאַבריקען אין דאָנפּאַטריק, דערקלערט אין אַן אָפיציעלען בעריכט פון 15טען דעצעמבער 1865: „די אומגליקספעלען אין די „סקוטשינג מיללס" זיינען פון דעם שרעקליכסטען סאָרט. אין אַ סך פעלען ווערט אַ פערטעל קערפּער אָבגעריסען פון אַ מענשען. דער טויט אָדער אַ צוקונפט פון עלענדער אונבעהאָלפענקייט און ליידען זיינען די געוועהנליכע פאָלגען פון די וואונדען. דער וואוקס פון די פאַבריקען אין לאַנד וועט נאַטירליך פערגרעסערן אָט די שוידערהאַפטע רעזולטאַטען. איך בין איבערצייגט, אַז מען קאָן דורך געהעריגער אויפפאַסונג פון שטאַאט איבער די „סקוטשינג מיללס" פערמיידען גרויסע אָפּפער פון לייב און לעבען."[294] וואָס וואָלט בעסער געקאָנט כאַראַקטעריזירן דעם קאַפּיטאַליסטישען פּראָדוקציאָנס־אופן, ווי אָט די נויטווענדיגקייט ארויפצוצווינגען אויף איהם שטאַאט־געזעצען, ער זאָל איינפיהרן די איינפאַכסטע איינריכטונגען צו האַלטען ריינליכקייט און פערהיטען דאָס געזונד? דער פאַבריק־אַקט פון 1864 האָט אין די טעפּערייען אויסגעווייסט און גערייניגט אריבער 200 ווערקשטאַטען, וועלכע זיינען צוואַנציג יאָהר אָדער גאָר קיינמאָל ניט גערייניגט געוואָרן (אָט דאָס איז די צוריקהאַלטונג, די „אבסטינענץ", פון קאַפּיטאַל!), אין וועלכער 27,800 אַרבייטער זיינען געווען בעשעפטיגט און האָבען אין דער גאַנצער צייט פון זייער איבערמעסיגער טאָג־אַרבייט און אָפט נאַכט־אַרבייט איינגעאָטהעמט אַ פערפעסטעטע לופט, וועלכע האָט פון אַ בעשעפטיגונג, וואָס איז זאָנסט אין פערגלייך אַן אונשעדליכע, געמאַכט אַ בעשעפטיגונג, וואָס טראָגט אין זיך קראַנקהייט און טויט. דער אַקט האָט זעהר פיעל פערמעהרט די מיטלען פון ווענטילאַציע."[295]

אין דערזעלביגער צייט בעווייזט אָט דער טייל פונ'ם פאַבריק־אַקט זעהר קלאָר, ווי דער קאַפּיטאַליסטישער פּראָדוקציאָנס־אופן לויט זיין עצם נאָך שליסט אויס יעדע ראַציאָנאַלע פערבעסערונג איבער אַ געוויסען פונקט. עס איז נאָכאַנאַנד בעמערקט געוואָרן, ווי די ענגלישע דאָקטאָרען דערקלערן איינשטימיג, אַז 500 קוביק־

---

[294] ד. ג., ?. XV, ג. 72.

[295] „רעפּאָרטס אינספּ. פאַקטאָרים, 31 אקטאָבער 1865", ז. 127.

פוס לופט־רוים פער פערזאן איז א קוים גענינענדער מינימום, וואו די ארבייט געהט אן א לענגערע צייט. גאנץ שעהן! אויב דער פאבריק־אקט מיט זיינע אלע צוואנג־רעגעלען פערשנעלערט אינדירעקט די פערוואנדלונג פון קלענערע ווערקשטאטען אין פאבריקען, און פאלגליך גרייפט ער אינדירעקט אן דאס אייגענטום־רעכט פון די קלענערע קאפיטאליסטען און פערזיכערט די גרויסע מיט א מאנאפאל, איז אויב דאס געזעץ וואלט ארויפגעצוואונגען אין יעדען ווערקשטאט די נויטיגע מאס לופט פאר יעדען ארבייטער, וואלט דאס מיט איין קלאפ דירעקט עקספראפריאירט טויזענדער קליינע קאפיטאליסטען! דאס וואלט אנגעגריפען דעם קאפיטאליסטישען פראדוקציאנס־אופן ביים רעכטען ווארצעל, ד.ה. עס וואלט אנגעגריפען די זעלבסט־פערווערטונג פון קאפיטאל—סיי גרויס, סיי קליין—דורך דעם „פרייען“ איינקויף און פערברויך פון דער ארבייט־קראפט. דער גאנצער פאבריק־געזעצגעבונג געהט דעריבער אויס דער אטהעם, ווען עס קומט צו די דאזיגע 500 קוביק־פוס לופט. די סאניטארע אויטאריטעטען, די אינדוסטריעלע אונטערזוכונג־קאמיסיעס, די פאבריק־אינספעקטארען ווידערהאלען נאכאנאנד די נויטווענדיגקייט פון די 500 קוביק־פוס און אויך די אונמעגליכקייט דאס ארויפצוצווינגען אויפ'ן קאפיטאל. זיי דערקלערן פאקטיש אויף דעם אופן, אז שווינדזוכט און אנדערע לונגענקראנקהייטען, וואס קומען פון דער ארבייט, איז א לעבענס־בעדינגונג פאר'ן קאפיטאל.[296]

[296] מען האט אויסגעפונען דורך ערפאהרונג, אז א דורכשניטליך געזונטער מענש ציהט אריין מיט יעדען אטהעם פון מיטעלער שטארקייט אן ערך 25 קוביק־צאל לופט און ער אטהעמט אומגעפעהר 20 מאל אין א מינוט. דער לופט־פערברויך פון א אינדיווידום אין 24 שטונדען קומט אויס לויט דעם חשבון אומגעפעהר 720,000 קוביק־צאל אדער 416 קוביק־פוס. מען ווייס אבער, אז די לופט, וואס איז איינמאל איינגעאטהעמט געווארן, קאן ניט מעהר דיענען פאר דעמזעלבען פראצעס, סיידען זי איז ווידער געריינינט געווארן אין דעם גרויסען ווערקשטאט פון דער נאטור. לויט די עקספערימענטען פון וואלענטין און ברונער אטהעמט אויס א געזונדער מענש אן ערך 1300 קוביק־צאל קויהלען־זויערס אין א שטונדע; דאס בעטרעפט אומגעפעהר 8 אונצען פעסטע קויהלען, וואס ווערט ארויסגעגעבען פון די לונגען אין 24 שטונדען. „יעדער מענש מוז ווענינסטענס האבען 800 קוביק־פוס לופט.“ (האקסלעי.)

ווי אָרים די בילדונגס־פונקטען אין דעם פאַבריק־אַקט זיינען ניט אײנגאַנצען גענומען, האָבען זיי דאָך פּראָקלאַמירט די עלעמענטאַרע בילדונג פאַר אַ געצוואונגענעם תנאַי פון דער ארבייט.[297] זייער ערפאָלג האָט צום ערשטען מאָל בעוויזען די מעגליכקייט פון דער פערבינדונג פון בילדונג און גימנאַסטיק [298] מיט האַנד־ארבייט; הייסט עס, אויך פון האַנד־ארבייט מיט בילדונג און גימנאַסטיק. די פאַבריק־אינספּעקטאָרען האָבען באַלד אויסגעפונען, אויסהערענדיג די עדות פון די שוהל־לעהרער, אַז הגם די פאַבריק־קינדער קריגען נאָר האַלב אַזויפיעל אונטעררירכט ווי די רעגעלמעסיגע טאָג־שילער, לערנען זיי זיך אויס פונקט אַזויפיעל און אָפט נאָך מעהר ווי יענע. „די זאַך איז איינפאַך. די, וועלכע האַלטען זיך אויף אין דער שוהל נאָר אַ האַלבען טאָג, זיינען שטענדיג פריש און כמעט אַלעמאָל וויליג און פעהיג אויפצונעהמען די למודים. דער סיסטעם פון אַ העלפט ארבייט און אַ העלפט שוהל מאַכט יעדע פון דיביידע בעשעפטיגונגען אַן אָברוה און ערהאָלונג פון דער אַנדערער, און פאָלגליך איז עס מעהר צופריעדענשטעלענד פאַר'ן קינד, איידער ווען מען האַלט איהם נאָכאַנאַנד ביי איין זאַך פון די ביידע. אַ אינגעל, וואָס זיצט פון אין דער פריה אָן אין שוהל, און אפילו אין אַ הייסען וועטער אויך, קאָן בשום אופן ניט אויפטאָן אַזויפיעל, וויפיעל אַנאַנדערער, וואָס קומט מונטער און פריש

---

[297] לויט דעם ענגלישען פאַבריק־אַקט קאָנען די עלטערן ניט שיקען קיין קינדער אונטער 14 יאָהר אין די „קאָנטראָלירטע" פאַבריקען, סיידען זיי זאָלען אין דערזעלביגער צייט קריגען אַן עלעמענטאַרע בילדונג. דער פאַבריקאַנט איז פעראַנטוואָרטליך פאַר ניט פאָלגען דאָס געזעץ. „פאַבריק־אונטעררירכט איז אַבּליגאַטאָריש און אַ בעדינגונג פון דער ארבייט." (רעפּאָרטס עטצ., 31 אָקטאָבער 1863", ז. 111.)

[298] וועגען די ניצליכע רעזולטאַטען פון דער פערבינדונג פון גימנאַסטיק (פאַר אינגלעך אויך מיליטערישע איבונגען) מיט געצוואונגענעם אונטעררירכט פון פאַבריק קינדער און פּאָפּער־שילער זעה די רעדע פון נ. וו. סיניאָר אויף דעם 7טען יעהרליכען קאָנגרעס פון דער "National Association for the Promotion of Social Science", on Report of Proceedings etc.", לאָנדאָן 1863, ז. 63, 64. אויך דעם בעריכט פון די פאַבריק־אינספּעקטאָרען פאַר 31 אָקטאָבער 1865, ז. 118—120 און 126.

פון זיין אַרבייט." [299] ווייטערע בעווייזען געפינט מען אין סיניאָר'ס רעדע אויף דעם סאָציאָלאָגישען קאָנגרעס אין עדינבורג 1863. ער ווייזט דאָרט אויף צווישען אַנדערעס, ווי דער איינזייטיגער, ניט־פּראָדוקטיווער און פערלענגערטער שוהל־טאָג פון די קינדער אין די העכערע און מיטעלע קלאַסען פערמעהרט אָהן נוצען די אַרבייט פון די לעהרער, „בעת ער פערשווענדט די צייט, דאָס געזונד און די ענערגיע פון די קינדער ניט נאָר אָהן נוצען, נאָר אבסאָלוט אויף אַ שעדליכען אופן." [300] פון דעם פאַבריק־סיסטעם, ווי ראָבערט אָוועז האָט עס בעוויזען מיט אַלע פּרטים, האָט אַרויסגעשפּראָצט דער קערן פון דער צוקינפטיגער ערציהונג, וועלכע וועט פאַר אַלע קינדער איבער אַ געוויסען עלטער פערבינדען פּראָדוקטיווע אַרבייט מיט אונטערריכט און גימנאַסטיק, ניט נאָר אַלס אַ מעטאָדע ווי צו

---

[299] רעפּאָרטס עטצ., 31 אָקטאָבער 1865„, ז. 118. אַ נאַאיווער זייד־פאַב־ריקאַנט האָט ערקלערט די אונטערזוכונג־קאָמיסאָרען פון דער „טשילדרענ'ס עמפּלאָימענט קאָמישאָן": „איך בין דורכאויס איבערצייגט, אַז דער סוד פון פּראָדוצירן טיכטיגע אַרבייטער קאָן באמת אויסגעפונען ווערן אין דער פער־איינינונג פון אַרבייט מיט שוהל־למודים פון דער פעריאָדע פון קינדהייט אָן. נאַטירליך טאָר די אַרבייט ניט זיין, ניט צופיעל־אַנשטרענגענד אָדער צו־ווידער־ליך און אומגעזונד. איך וואָלט געוואונשען, אַז מיינע אייגענע קינדער זאָלען האָבען אַרבייט און שפּיעלען אַלס אַן אַבוועקסלונג פון דער שוהל." („טשילדרענ'ס עמפּ. קאָמישאָן", 5טער ראַפּאָרט, ז. 82, נ. 36.)

[300] סיניאָר אין דעם „רעפּאָרט און פּראָסידינגס" פון 7טען יעהרליכען קאָנגרעס פון דער „נאַשיאָנאַל אַסאָש. עטצ., ז. 66. ווי אַזוי די גרויס־אינ־דוסטריע, דערגרייכענדיג אַ געוויסען הויך־גראַד, רעוואָלוציאָנירט, דורך דער איבערקעהרעניש פון דעם מאַטעריעלען פּראָדוקציאָנס־אופן און פון די געזעל־שאַפטליכע פּראָדוקציאָנ־שייכות'ן, אויך די קעפּ, בעווייזט זעהר קלאָר אַ פער־גלייך צווישען נ. וו. סיניאָר'ס רעדע פון 1863 און זיינע שטעכיגע בעמערקונגען אַנטקעגען דעם פאַבריק־געזעץ פון 1833; אָדער אַ פערגלייך פון די אַנזיכטען פון דעם דערמאָנטען קאָנגרעס מיט דעם פאַקט, אַז אין געוויסע דאָרפישע טיילען פון ענגלאַנד איז נאָך עד היום פערבאָטען אָרימע עלטערן, אונטער דער שטראָף פון הונגער־טויט, צו בילדען זייערע קינדער. אַזוי צום ביישפּיעל בעריכטעט הערר שנעלל אַלס אַ געוועהנליכע האַנדלונג אין סאָמערסעטשיר, אַז ווען אַן אָרימער מענש פערלאַנגט קהל'שע שטיצע, צווינגט מען איהם אַרויסצונעהמען זיינע קינדער פון דער שוהל. אַזוי דערצעהלט הערר וואָלאַסטאָן, דער גייסט־ליכער פון פעלטהאַם, וועגען פעלען וואו מען האָט אַבגעזאָגט געוויסע פאַמיליען אין יעדער אונטערשטיצונג, ווייל זיי האָבען געשיקט זייערע קינדער אין שוהל" ...

פערגרעסערן די געזעשאפטליכע פראדוקציאן, נאר אלס די איינ־ציגע מעטאדע ווי צו פראדוצירן אלזייטיג ענטוויקעלטע מענשען.

מיר האבען געזעהן, אז די גרויס־אינדוסטריע שאפט טעכניש אב די מאנופאקטורמעסיגע צוטיילונג פון דער ארבייט, וועלכע בינדט צו דעם מענשען אויף זיין גאנצען לעבען צו איין טייל־ארבייט, בעת אבער די קאפיטאליסטישע פארם פון דער גרויס־אינדוסטריע שאפט ווידער איין יענע ארבייט־צוטיילונג נאך אויף א שרעקליכערן אופן: אין דער ריכטיגער פאבריק דורכדעם, וואס זי פערוואנדעלט דעם ארבייטער אין א זעלבסט־בעוואוסטזיניגען אנהאנג פון א טייל־מאשין, און אומעטום אויסער דער ריכטיגער פאבריק—טיילוויז דורך דעם ספאראדישען געברויך פון מאשינען און מאשין־ארבייט,[301] טיילוויז דורך דער איינפיהרונג פון פרויען־, קינדער־ און ניט־געלעהרנטער ארבייט אלס א נייע גרונדלאגע פון דער ארבייט־צוטיילונג. דער ווידערשפרוך צווישען דער מאנו־פאקטורמעסיגער צוטיילונג פון דער ארבייט און דעם עצם פון דער גרויס־אינדוסטריע לאזט זיך געוואלטיג פיהלען. צווישען אנדערע ווייזט ער זיך ארויס אין דעם שרעקליכען פאקט, וואס א גרויסער טייל פון די קינדער, וועלכע זיינען בעשעפטיגט אין די מאדערנע

[301] אומעטום וואו האנדווערקמעסיגע מאשינען, געטריבען דורך מענשען־קראפט, קאנקורירן דירעקט אדער אינדירעקט מיט מעהר־ענטוויקעלטע מאשינען, וואס ווערן געטריבען דורך מעכאנישער טרייב־קראפט, קומט פאר א גרויסע אומוואנדלונג בנוגע דעם ארבייטער, וואס טרייבט די מאשין. אין אנהויב האט די דאמף־מאשין פערנומען דעם פלאץ פון דעם דאזיגען ארבייטער, איצט מוז ער פערנעהמען דעם פלאץ פון דער דאמף־מאשין. די אנשטרענגונג און די אויסגאבע פון זיין ארבייט־קראפט איז פאלגליך אונגעהויער גרויס און ספעציעל פאר ניט־דערוואקסענע, וועלכע זיינען פערארורטיילט צו אזא מאטערניש! אזוי האט דער קאמיסאר לאנגע געפונען אין קאווענטרי און אומגעגענד אינגלעך פון 10 ביז 15 יאהר בעשעפטיגט ביים דרעהען די באנד־וועבשטוהלען, שוין ניט צו רעדען פון די אינגערע קינדער, וועלכע האבען געמוזט דרעהען די קלענערע וועבשטוהלען. „עס איז אונגעוועהנליך שווערע ארבייט. דער אינגעל פערטרעט דא פשוט דעם פלאץ פון דאמף־קראפט". („טשילדרענ'ס עמפלאימענט קאמי־שאן, 5טער ראפארט, 1866", ז. 144, נ. 6.) וועגען די מערדערישע פאלגען פון „אט דעם סיסטעם פון שקלאווערייי", ווי דער אפיציעלער בעריכט רופט עס אן, זעה דארט גופא און די ווייטערדיגע זייטען.

פאַבריקען און מאַנופאַקטורען, ווערן פון זייער פריהעסטען עלטער אָן צוגעשמידט צו אַן אַרבייט פון די איינפאַכסטע בעוועגונגען און יאָהרען־לאַנג עקספּלואַטירט, ניט אויסלערנענדיג זיך קיין סאָרט אַרבייט, וואָס וואָלט זיי שפּעטער מאַכען ניצליך אפילו אין דערזעלביגער מאַנופאַקטור אָדער פאַבריק.

אין די ענגלישע בוכדרוקערייען צום ביישפּיעל האָט פריהער עקזיסטירט אַ סיסטעם, וואָס איז געווען צוגעפּאַסט צו דער אַלטער מאַנופאַקטור און האַנדווערק, לויט וועלכען דער לעהרלינג פלעגט אַריבערגעהן פון לייכטערע צו מעהר אינהאַלט־רייכע אַרבייטען. זיי פלעגען דורכמאַכען אַ לערן־גאַנג ביז זיי זיינען געוואָרן פאַרטיגע דרוקער. קאָנען לעזען און שרייבען איז פאַר זיי אַלעמען אַ פאָדערונג פון זייער פאַך. מיט דעם אָנקומען פון דער דרוק־מאַשין האָט זיך דאָס אַלץ געענדערט. זי בעשעפטיגט צוויי סאָרטען אַרבייטער: אַ דערוואַקסענעם אַרבייטער, דעם מאַשין־אויפזעהער, און אַ מאַשין־איינגעל, דאָס רוב פון 11 ביז 17 יאָהר, וואָס זיין עסק בעשטעהט אויסשליסליך צוצורוקען דער מאַשין אַ בויגען פּאַפּיער, אָדער אַוועקנעהמען פון איהר דעם געדרוקטען בויגען. זיי שטעהען אָב ביי אָט דער נודנער אַרבייט, ספּעציעל אין לאָנדאָן, 14, 15 און 16 שטונדען נאָכאַנאַנד איינגע טעג אַ וואָך, און אָפט 36 שטונדען כסדר מיט נאָר 2 שטונדען רוה פאַר עסען און שלאָפען.[302] אַ גרויסער טייל פון זיי קאָן ניט לעזען און זיי זיינען בדרך כלל גאַנץ פערווילדעטע, משונה'דיגע ברואים. „כדי זיי זאָלען קאָנען טהאָן זייער אַרבייט, איז קיין שום אינטעלעקטועלע אויסבילדונג ניט נויטיג; זיי האָבען ווייניג געלעגענהייט פאַר געשיקטקייט און נאָך ווייניגער פאַר אורטיילס־קראַפט; זייער לוין איז אפילו גאַנץ הויך פאַר איינגלעך, ער וואַקסט אָבער ניט פּראָפּאָרציאָנעל צו זייער אייגענעם וואוקס, און די מעהרסטע פון זיי האָבען ניט קיין אויסזיכט צו דערדיענען זיך צו דער בעסער־בעצאָהלטער און מעהר־פעראַנטוואָרטליכער שטעלע פון אַ מאַשין־אויפזעהער, ווייל אויף יעדער מאַשין איז דאָ נאָר 1 אויפזעהער און אָפט 4 איינגלעך.“[303]

[302] דאָרט גופא, ז. 3, נ. 24.

[303] דאָרט גופא, ז. 7, נ. 60.

ווי נאָר זיי ווערן צו־אַלט פאַר זייער קינדערשער אַרבייט, ד.ה. שפּעטסטענס אין 17טען יאָהר, זאָגט מען זיי אָב פון דער דרוי־קעריי. זיי ווערן קאַנדידאַטען אויף פערברעכער. איינינע פּראָ־בעס צו קריגען פאַר זיי אַרבייט ביי אַנאַנדער בעשעפטיגונג האָבען זיך אויסגעלאָזט מיט גאָרנישט צוליעב זייער אונוויסענהייט, גראָב־קייט, קערפּערליכע און גייסטיגע געזונקענהייט.

אַזוי ווי מיט דער מאַנופאַקטורמעסיגער צוטיילונג פון דער אַרבייט אינעוועניג אין ווערקשטאַט, אַזוי געהט עס אויך מיט דער צוטיילונג פון דער אַרבייט אינעוועניג אין דער געזעלשאַפט. כל זמן האַנדווערק און מאַנופאַקטור שטעלען צוזאַמען די אַלגעמיינע גרונדלאַגע פון דער געזעלשאַפטליכער פּראָדוקציאָן, איז דאָס שטע־לען דעם פּראָדוצירער אונטער איין אויסשליסליכען צווייג פון פּראָ־דוקציאָן, דאָס צערייסען די אורשפּרינגליכע פיעלפאַכיגקייט פון זיינע בעשעפטיגונגען,"[304] אַ נויטווענדיגער ענטוויקלונגס־מאָמענט. אויף אָט דער גרונדלאַגע געפינט זיך עמפּיריש [דורך ערפאַהרונג] יעדער בעזונדער פּראָדוקציאָנס־צווייג די טעכנישע פאָרם, וואָס פּאַסט פאַר איהם, ער פערפאָלקאָמט זי לאַנגזאַם, און ווי נאָר עס ווערט דערגרייכט אַ געוויסער גראַד פון רייפקייט, קריסטאַליזירט ער זי שנעל. דאָס איינציגע וואָס רופט דאָ און דאָרט אַרויס אַן ענדערונג, איז אַ חוץ דעם נייעם אַרבייט־שטאָף, וואָס דער האַנדעל שטעלט־צו, די ענדערונג אין די אַרבייט־אינסטרומענטען, וואָס קומט אַלעמאָל פאָר. איינמאָל אָבער האָט זיך בעקומען די ערפאַה־

---

[304] „אין איינינע טיילען פון הויך־שאָטלאַנד האָט ניט לאַנג צוריק, לויט דעם סטאַטיסטישען בעריכט, יעדער פויער געמאַכט פאַר זיך שיך פון לעדער, וואָס ער האָט אַליין געגאַרבערט. פיעלע פּאַסטוכער און אויך „קאָטטאַרען" [דאָרף־אַרבייטער וואָס וואוינען אין געדונגענע הייזער] מיט זייערע ווייבער און קינדער קומען אין קירך אין קליידער, וועלכע קיין האַנד האָט ניט אַנגעריהרט אויסער זייער אייגענע, ווייל זייער מאַטעריאַל איז פון דער וואָל, וואָס זיי האָבען אַליין געשאָרן אָדער פון פלאַקס, וואָס זיי האָבען אַליין געזעעט. אין דעם אויפמאַכען פון די קליידער איז ניט אַריין קיין געקויפטער אַרטיקעל, אַ חוץ אַן אָהל, אַ נאָדעל און אַ פינגערהוט, און נאָר אַ פּאָר טיילען פון דעם אייזענווערק, וואָס ווערט געברויכט ביים וועבען. אַפילו די פאַרבען האָבען די ווייבער אַליין געמאַכט פון ביימער, שטרויכען און קרייטיכער." (דוגאַלד סטואַרט אין „וואָרקס" עדיט. האַמילטאָן, ב. VIII, ז. 327 און 328.)

רונגמעסיגע פאַסיגע פאָרם פון דעם אינסטרומענט, ווערט ער פערהאַרטעוועט, ווי מען קאָן עס זעהן פון דעם פאַקט, וואָס ער איז אָפּט איבערגעגאַנגען אויף טויזענדער יאָהרען פון איין דור צו דעם אַנדערן.

עס איז כאַראַקטעריסטיש, וואָס ביז אין 18טען יאָהרהונדערט אַריין האָבען די בעזונדערע געווערקשאַפטען געהייסען „מיסטעריען" [סודות], וואָס נאָר די פערטרויטע דורך ערפאַהרונג און פּראָפעסיאָנעל האָבען אין זיי געקאָנט אַריינדרינגען.[305] אין דעם בעריהמטען „ליווער דע מעטיע" [בוך פון די מלאכות] פון עטיען בואַלאָ ווערט פאָרגעשריבען צווישען אַנדערעס, אַז אַ געזעל, בעת ער ווערט אַריינגענומען צווישען די מייסטערס, גיט אָב אַ שבועה „זיינע ברידער צו ליעבען ברידערליך, צו שטיצען זיי, און קיינער זאָל ניט אַרויסגעבען די סודות פון זיין געווערקשאַפט מיט'ן פרייען ווילען."

די גרויסע אינדוסטריע האָט צעריסען דעם שלייער, וואָס האָט פערדעקט פאַר די מענשען זייער אייגענעם געזעלשאַפטליכען פּראָדוקציאָנס־פּראָצעס, און וואָס האָט געמאַכט סודות פון די פערשיידענע נאַטירליך־אָבגעזונדערטע פּראָדוקציאָנס־צווייגען, ניט נאָר פון איינעם צו דעם אַנדערן, נאָר אפילו צו די פערטרויטע אין יעדען צווייג גופא. זייער, פּרינציפּ אויפצולייזען אַן און פאַר זיך יעדען פּראָדוקציאָנס־צווייג אין זיינע צונויפשטעלענדע עלעמענטען, ניט אַכטענדיג, וואָס עס דאַרף אויסגעפיהרט ווערן דורך דער מענשליכער האַנד, האָט געשאַפען די גאַנצע מאָדערנע וויסענשאַפט פון דער טעכנאָלאָגיע. די פערשיידענאַרטיגע, דאַכט זיך־צוזאַמענהאַנגלאָזע און פערשטיינערטע געשטאַלטען פון דעם געזעלשאַפטליכען פּראָדוקציאָנס־פּראָצעס האָבען זיך אויפגעלייזט אין בעוואוסטזיניג פּלאַנמעסיגע און סיסטעמאַטישע, לויט דער בעצוועקטער ווירקונג, אָבגעזונדערטע אָנווענדונגען פון דער נאַטור־וויסענשאַפט.

[305] ער האָט זאָגאָר געמוזט שווערן, אַז אין די אינטערעסען פון אַלע איבע־רינע וועט ער ניט אויפמערקזאַם מאַכען דעם קונה אויף די פעהלערן אין דעם פּראָדוקט פון אַנדערע בעלי מלאכות, כדי דערמיט צו עמפּפעהלען זיין אייגענע סחורה.

די טעכנאָלאָגיע האָט אויך ענטדעקט די עטליכע גרויסע גרונדפאָרמען פון בעוועגונג, וואָס יעדע פּראָדוקטיווע טהעטיגקייט פון מענשליכען קערפּער נעהמט אָן, טראָץ אַלע פערשיידענאַרטיגקייטען פון די אָנגעווענדעטע אינסטרומענטען; פּונקט אזוי ווי די מעכאַניק זעהט אין די העכסט־קאָמפּליצירטע מאַשינעריע מעהר גאָרנישט ווי אַ בעשטענדיגע ווידערהאָלונג פון די איינפאַכע מעכאַנישע פּאָטענצען [קרעפטען].

די מאָדערנע אינדוסטריע בעטראַכט און בעהאַנדעלט קיינמאָל נים די עקזיסטירענדע פאָרם פון אַ פּראָדוקציאָנס־פּראָצעס אַלס ענד־גילטיג. איהר טעכנישער באַזיס איז דעריבער רעוואָלוציאָנער, בעת דער באַזיס פון אַלע פריהערדיגע פּראָדוקציאָנס־אופנים איז געווען קאָנסערוואַטיוו.[306] דורך די מאַשינעריע, בעמישע פּראָצעסען און אַנדערע מעטאָדען רעוואָלוציאָנירט זי בעשטענדיג, איינעם מיט דער טעכנישער גרונדלאַגע פון דער פּראָדוקציאָן, אויך די פונקציעס פון די אַרבייטער און די געזעלשאַפטליכע קאָמבינאַציעס פון דעם אַרבייט־פּראָצעס. זי רעוואָלוציאָנירט דערמיט פּונקט אזוי בעשטענדיג די צוטיילונג פון דער אַרבייט אינעווייניג אין דער געזעלשאַפט און וואַרפט אָהן אָן אויפהער מאַסען קאַפּי־

[306] „די בורזשואזיע קאַן ניט עקזיסטירען אוואו זי רעוואָלוציאָנירט ניט נאָכאַנאַנד די פּראָדוקציאָנס־אינסטרומענטען, ממילא די פּראָדוקציאָנס־שייכות'ן און ממילא אַלע געזעלשאַפטליכע שייכות'ן. דער ערשטער עקזיסטענץ־בעדינג פון אַלע פריהערדיגע אינדוסטריעלע קלאַסען איז, פערקעהרט, געווען די אומפּערענדערטע אויפהאַלטונג פון די אַלטע אופנים פון דער פּראָדוקציאָן. די שטענדיגע רעוואָלוציאָנירונג פון דער פּראָדוקציאָן, די אונאויפהערליכע אויפטרייסלונג פון אַלע געזעלשאַפטליכע צושטאַנדען, די אייביגע אונזיכערקייט און שטענדיגע בעוועגונג—צייכענען אוים די בורזשואזע עפּאָכע פון אַלע פריהערדיגע עפּאָכען. אַלע פעסטע, פעררוסטעטע שייכות'ן מיט זייער גאַנצער סוויטע פון אַלט־עהרווירדיגע בעגריפען און אנשויאונגען, ווערען אויפגעלייזט, אַלע נייגעשאַפענע ווערען אַלט איידער זיי האָבען צייט פערשטיינערט צו ווערען. אַלץ וואָס איז סאָליד און שטעהט אויף איין אָרט געהט אוועק מיט'ן רויך, אַלץ וואָס איז הייליג ווערט פּראָפאַנירט, און די מענשען ווערען ענדליך געצוואונגען צו קוקען אויף זייערע שטעלונגען אין לעבען, אויף זייערע געגענזייטיגע בעציהונגען מיט ניכטערע אויגען.“ (פ. ענגעלס און קאַרל מאַרקס: „מאַניפעסט פון דער קאָמוניסטישער פּאַרטיי“, לאָנדאָן 1848, ז. 5.

טאַל און מאַסען אַרבייטער פון איין פּראָדוקציאָנס־צווייג אין דעם אַנדערן.

די נאַטור פון דער גרויס־אינדוסטריע פאָדערט דעריבער וועקסלונג פון דער אַרבייט, פערענדערליכקייט פון די פונקציעס, אַלזייטיגע בעוועגליכקייט פון דעם אַרבייטער. פון דער אַנדער זייט רעפּראָדוצירט זי אין איהר קאַפּיטאַליסטישער פאָרם די אַלטע צו־טיילונג פון דער אַרבייט מיט איהרע פערשטיינערטע בעזונדער־הייטען. מיר האָבען געזעהן ווי אָט דער אַבסאָלוטער ווידערשפּרוך נעהמט אַוועק יעדע רוה, פעסטקייט און זיכערקייט פון דעם אַר־בייטער'ס לאַגע; ווי ער דראָהעט שטענדיג אַרויסצושלאָגען איהם פון האַנד צוזאַמען מיט דעם אַרבייטס־מיטעל אויך זיין לעבענס־מיטעל,[307] און צוזאַמען מיט זיין טייל־פונקציע מאַכען איבערפליסיג איהם אַליין אויך; ווי אָט דער ווידערשפּרוך לאָזט אויסוואַקסען די אונגעהויערליכקייט פון אַ אינדוסטריעלער רעזערוו־אַרמעע, וועלכע ווערט געהאַלטען אין עלענד, כדי זי זאָל שטענדיג זיין גרייט פאַר דער קאַפּיטאַליסטישער נאָכפראַגע; ווי ער שטורמט זיך אויס אין פעריאָדישע מאַסען־הריגות פון דעם אַרבייטער־קלאַס, אין פערשווענדונגען אָהן אַ שיעור פון די אַרבייט־קרעפטען און אין די חורבנות פון דער געזעלשאַפטליכער אַנאַרכיע, וועלכע מאַכט פון יעדען עקאָנאָמישען פאָרטשריט אַן אומגליק פאַר'ן כלל. דאָס איז די נעגאַטיווע זייט.

אויב אָבער די וועקסלונג פון דער אַרבייט זעצט זיך איצט דורך נאָר ווי אַן איבערמעכטיגעס נאַטור־געזעץ און מיט דער בלינדער צערשטערענדער ווירקונג פון אַ נאַטור־געזעץ, וואָס שטויסט זיך אומעטום אָן אויף שטערונגען,[308] מאַכט עס די גרויס־אינדוסטריע

---

[307] „איהר נעהמט מיין לעבען,
ווען איהר די מיטעל נעהמט, וואָדורך איך לעבע."
(שעקספּיער, „דער קויפמאַן פון ווענעדיג", IV, 1. שלעגעל'ס איבערזעצונג.)

[308] אַ פראַנצויזישער אַרבייטער, קומענדיג צוריק פון סאַן פראַנציסקאָ, שרייבט ווי פאָלגט: „איך וואָלט קיינמאָל ניט געגלויבט, אַז איך וואָלט געקאָנט אַבטאָן די אַלע מלאכות, וואָס איך האָב געטאָן אין קאַליפאָרניא. איך בין געווען פעסט איבערצייגט, אַז אויסער צו בוכדרוקעריי טויג איך צו גאָרנישט... איינ־

אַליין, דורך איהרע קאַטאַסטראָפען, פאַר א פראַגע פון לעבען און טויט אָנצוערקענען די וועקסלונג פון די ארבייטען און פאַלגליך די מעגליכסטע אַלזייטיגקייט פון דעם ארבייטער אלס אַן אַלגעמיין־געזעלשאַפטליכען פּראָדוקציאָנס־געזעץ און צוצופאַסען די פערהעלטענישען צו זיין נאָרמאַלער פערווירקליכונג. זי מאַכט עס פאַר א פראַגע פון לעבען און טויט צו פערבייטען די אונגעהויערליכקייט פון אַן עלענדער, אין רעזערוו געהאַלטענער ארבייטער־בעפעלקערונג, וואָס זאָל קאָנען פערווענדט ווערן פאַר דער וועקסלענדער פאָדערונג פון קאַפּיטאַליסטישער עקספּלואַטאַציע, אויף דער אַבסאָלוטער פערוועַנדבאַרקייט פונ׳ם מענשען פאַר די וועקסעלענדע אַרבייטס־פאָדערונגען; צו פערבייטען דעם טייל־אינדיווידום, דעם בלויזען טרעגער פון א געזעשאַפטליכער טייל־פונקציע, אויף דעם אַלזייטיג־ענטוויקעלטען אינדיווידום, פאַר וועלכען די פערשיידענע געזעלשאַפטליכע פונקציעס זיינען אופנים פון טהעטיגקייט, וואָס בייטען אָב איינער דעם אַנדערן.

איין נאַטירליך־ענטוויקעלטער מאָמענט פון דעם דאָזיגען רעוואָלוציאָנערן פּראָצעס, אויפ׳ן יסוד פון דער גרויס־אינדוסטריע, זיינען די פּאָליטעכנישע און לאַנדווירטשאַפטליכע שוהלען, א צווייטער זיינען די טעכנישע פאַרטבילדונג שוהלען, אין וועלכע די אַרבייטערס קינדער קריגען אונטערריכט אין דער טעכנאָלאָגיע און פּראַקטישער בענוצונג פון די פערשיידענע פּראָדוקציאָנס־אינסטרומענטען. אויב די פאַבריק־געזעצגעבונג, די ערשטע, קנאַפּע קאָנצעסיע, וואָס איז אויסגעקעמפט געוואָרן פון דעם קאַפּיטאַל, האָט נאָר פעראייניגט דעם עלעמענטאַר־אונטערריכט מיט פאַבריקמעסיגער ארבייט, איז אָבער גאָר קיין ספק ניט, אַז די אונפערמייד־

מאָל אבער בין איך אריינגעפאַלען אין אַט דער וועלט פון וואונדערליכע צופאַלען, וועלכע בייט איהרע מלאכות לייכטער איידער איהרע העמדער, אויף מיין וואָרט! איך האָב געטאָן ווי אַלע טהוען. אַזוי ווי דער געשעפט פון מינען־ארבייט איז ניט געווען גענוג פּראָפיטליך, האָב איך עס אָוועקגעוואָרפען און זיך אריינגעקליבען אין שטאָדט, וואו איך בין געוואָרן כסדר א בוכדרוקער, א דאַך־דעקער, א פלאָמבער א.אז.וו. נאָך אַט דער ערפאַהרונג, אַז איך טויג זיך צו אַלע ארבייט, פיהל איך זיך וועניגער מאָלוסקע [א חיה׳לע אהן ביינער] און מעהר מענש.״ (א. קאָרבאָן, „דע ל׳ענסאנמאַן פּראָפעסיאָנעל“, 2טע עדיסיאָן, ז. 50.)

ליכע ערשאַבערונג פון דער פּאָליטישער מאַכט דורך דעם אַרבייטער־קלאַס וועט אויך ערבערן אַ פּלאַץ פאַר דעם טעכנאָלאָגישען אונטערריכט, טעאָרעטיש און פּראַקטיש, אין די אַרבייטער־שוהלען. עס איז פּונקט אַזוי קיין ספק ניט, אַז די קאַפּיטאַליסטישע פאָרם פון פּראָדוקציאָן און די עקאָנאָמישע אַרבייטער־פערהעלטענישען, וואָס זיינען צוגעפּאַסט צו איהר, שטעהען אין אַן אַבסאָלוטען ווידערשפּרוך מיט אַזוינע רעוואָלוציאָנערע געהרונגען און מיט זייער ציעל—די אָבשאַפונג פון דער אַלטער צוטיילונג פון דער אַרבייט. די ענטוויקלונג פון די ווידערשפּרוכען פון אַ געשיכטליכער פּראָדוקציאָנס־פאָרם איז אָבער דער איינציגער געשיכטליכער וועג ווי אַזוי די דאָזיגע פאָרם ווערט אויפגעלייזט און אַ נייע פאָרם ווערט אויפגעבויט. „נע סוטאָר סופּראַ קרעפּידאַם!“ [„שוסטער בלייב ביי דיין קאַפּול!“]—אָט דער שפּיץ פון דער בעל־מלאכה'ישער חכמה איז געוואָרן אַ מורא'דיגע שטות פון דעם מאָמענט אָן, ווען דער זייגער־מאַכער וואַטט האָט ערפונדען די דאַמף־מאַשין, דער צירולניק אַרקרייט—די שפּין־מאַשין און דער יואוועליר־אַרבייטער פולטאָן—די דאַמף־שיף.[309]

כל זמן די פאַבריק־געזעצגעבונג רעגולירט די אַרבייט אין פאַבריקען, מאַנופאַקטורען א.אַז.וו., ווערט עס נאָר בעטראַכט ווי אַן

---

[309] דזשאהן בעללערס, אַז אמת'ער וואונדער איז דער געשיכטע פון דער פּאָליטישער עקאָנאָמיע, האָט שוין אין סוף פון 17טען י.ה. בעגריפען מיט דער פולסטער קלאָרקייט די נויטווענדיגקייט אָבצושאַפען די איצטיגע ערציהונג און אַרבייט־צוטיילונג, וועלכע ברענגען אַרויס אַ היפּערטראָפיע [קראַנקען איבערוואוקס] און אַן אַטראָפיע [אָבצעהרונג] אויף ביידע עקסטרעמען פון דער געזעלשאַפט, ווען אפילו אין אַ ענטגעגענגעזעצטער ריכטונג. צווישען אַנדערעס זאָגט ער גאַנץ שעהן: „פויל לערנען איז ניט בעסער ווי לערנען פוילקייט. . . . קערפּערליכע אַרבייט איז אַן אורשפּרינגליכע איינריכטונג פון גאָט. . . . אַרבייט פאָדערט זיך פּונקט אַזויפיעל פאַר דער געזונדהייט פון קערפּער, ווי עסען פאַר זיין דערהאַלטונג; וואָרים דעם שמערץ, וואָס מען שפּאָרט זיך איין נעהענדיג לעדיג, ברענגט מען אַריין דורך קראַנקהייט. . . . אַרבייט גיסט אַריין אויל אין דעם לאָמפּ פון לעבען, דענקען צינדט עס אָן. . . . אַ קינדיש־נאַרישע בעשעפטיגונג (דאָס איז אַ וואַרנונג בנבואה אַנטקעגען די באַזעדאָווס און זייערע מאָדערנע נאָכאַהמער) לאָזט דעם קינד'ס שכל בלייבען דום.“ („Proposals for raising a College of Industry of all Useful Trades and Husbandry", London 1696, p. 12, 14, 18.)

אריינמישען זיך אין די עקספּלואַטירונג־רעכט פון קאַפּיטאַל. יעדע רעגולירונג אָבער פון דער אַזוי־גערופענער הויז־אַרבייט [310] ווערט פערקעהרט גלייך בעטראַכט ווערן ווי אַ דירעקטער אָנגריף אויף דער „פּאַטריאַ פּאָטעסטאַס“ [די מאַכט פון די עלטערן], דאָס הייסט אויף אַ מאָדערנעם לשון, אַן אָנגריף אויף דער אויטאָריטעט פון די עלטערן — אַ שריט, וואָס דער צאַרט־פיהלענדער ענגלישער פּאַרלאַמענט האָט כלומר׳שט לאַנג מורא געהאַט צו מאַכען. די מאַכט פון די פאַקטען האָט אָבער געצוואונגען ענדליך איינצוזעהן, אַז די גרויס־אינדוסטריע האָט אויפגעלייזט צוזאַמען מיט דעם עקאָנאָמישען באַזיס פון דער אַלטער פאַמיליע און מיט דער פאַמיליען־אַרבייט, וואָס איז געווען צוגעפּאַסט צו איהם, אויך די אַלטע פאַמיליען־שייכות׳ן גופא. דאָס רעכט פון די קינדער האָט געמוזט פּראָקלאַמירט ווערן.

„אומגליקליכערווייז—ווערט געזאָגט אין דעם שלוס־בעריכט פון דער „טשילדרענ׳ס עמפּלאָימענט קאָמישאָן“ פון 1866—קומט קלאָר אַרויס פון אַלע בעצייגונגען פון די עדות, אַז די קינדער פון ביידע געשלעכטער נויטיגען זיך פון קיינעם ניט בעשיצט צו ווערן אַזוי־פיעל, ווי פון זייערע עלטערן“. דער סיסטעם פון עקספּלואַטירן אָהן אַ מאָס די קינדער־אַרבייט בכלל און די הויז־אַרבייט בפרט ווערט דורכדעם „אויפגעהאַלטען“, וואָס די עלטערן איבען אויס איבער זייערע יונגע און צאַרטע קינדערלעך אַ ווירקליכע און שעדליכע מאַכט אָהן אַ צוים און אַ קאָנטראָל.... עלטערן טאָרן ניט בעזיצען די אַבסאָלוטע מאַכט צו מאַכען פון זייערע קינדער איינפאַכע מאַשינען, כדי אַרויסצושלאָגען פון זיי אַזויפיעל לוין אַ וואָך.... קינדער און יונגע פּערזאָנען האָבען אַ רעכט אויף דעם שוץ פון דער געזעצגעבונג אַנטקעגען דער מיסברויכונג פון דער עלטערנ׳ס געוואַלט, וועלכע צוברעכט זייער קערפּערליכע קראַפט פאַר דער

---

[310] דאָס קומט איבעריגענס פאָר גרעסטענטיילס אויך אין די קלענערע ווערקשטאַטען, ווי מיר האָבען געזעהן ביי דער שפּיצען־מאַנופאַקטור און שטרוי־פלעכטעריי, און ווי מען וואָלט אויך געקאָנט אויספיהרליכער אויפווייזען ביי די מעטאַל־מאַנופאַקטורען אין שעפיעלד, בירמינגהאַם א.אז.וו.

צייט און דריקט זיי אַרונטער אויף אַ נידעריגען שטאַפּעל פון מאַ־ראַלישע און אינטעלעקטועלע וועזענס." [311]

עס איז אָבער ניט די מיסברויכונג פון דער עלטערנס מאַכט, וואָס האָט געשאַפען די דירעקטע אָדער אינדירעקטע עקספּלואַטי־רונג פון יונגע ארבייט־קרעפטען דורך דעם קאַפּיטאַל, נאָר פער־קעהרט, עס איז דער קאַפּיטאַליסטישער אופן פון עקספּלואַטאַציע, וואָס האָט געמאַכט די געוואַלט פון די עלטערן פאַר אַ מיסברוי־כענדע מאַכט, דורכדעם וואָס ער האָט צערשטערט איהר צוגעפּאַסטע עקאָנאָמישע גרונדלאַגע.

ווי שרעקליך און עקעלהאַפט אָבער עס זאָל זיך ניט אַרויס־ווייזען די אויפלייזונג פון דעם אַלטען פאַמיליען־וועזען אין דעם קאַפּיטאַליסטישען סיסטעם, שאַפט פונדעסטוועגען די גרויס־אינ־דוסטריע, דורך דער וויכטיגער ראָליע וואָס זי טיילט איין די פרויען, יונגע פּערזאָנען און קינדער פון ביידע געשלעכטער אין די געזעל־שאַפטליך־אָרגאַניזירטע פּראָדוקציאָנס־פּראָצעסען מחוץ דער ספערע פון הויזליכען לעבען, די נייע עקאָנאָמישע גרונדלאַגע פאַר אַ הע־כערער פאָרם פון דער פאַמיליע און פון דער שייכות צווישען די געשלעכטער. עס איז, פערשטעהט זיך, פונקט אַזוי אַבסורד צו האַלטען די קריסטליך־גערמאַנישע פאָרם פון דער פאַמיליע פאַר אַן אַבסאָלוטע און ענדליכע, ווי די אַלט־רוימישע פאָרם, אָדער די אַלט־גריכישע, אָדער די אָריענטאַלישע פאָרם—וועלכע, אגב אורחא, מאַכען אויס צווישען זיך אַ געשיכטליכע רייהע פון ענטוויקלונג. עס איז אויך פונקט אַזוי קלאָר, אַז דער פאַקט, וואָס דער קאָמבי־נירטער אַרבייטס־פּערזאָנאַל איז צוזאַמענגעשטעלט פון אינדיווידו־מען פון ביידע געשלעכטער און אַלערליי עלטער־שטופען, מוז פער־קעהרט, אונטער פּאַסענדע פערהעלטענישען, ווערן אַ קוואַל פון אַ הומאַנער ענטוויקלונג; הגם אין דער נאַטורמעסיג ברוטאַלער, קאַ־פּיטאַליסטישער פאָרם, וואו דער אַרבייטער עקזיסטירט פאַר דעם פּראָדוקציאָנס־פּראָצעס, ניט דער פּראָדוקציאָנס־פּראָצעס פאַר דעם

---

[311] „טשילד עמפ. קאמ., 5טער ראפארט", ז. XXV, ג. 162 און 2טער ראפארט ז. XXXVIII, ג. 285, 289, ז. XXV, ג. 191.

ארבייטער, איז די דאזיגע צוזאמענשטעלונג א פערפעסטעטער קוואל פון פערדארבענקייט און שקלאווערײ.[312]

די נויטווענדיגקייט צו פערלענגערן דאס פאבריק־געזעץ און מאכען פון איהם אנשטאט אן אויסנאהם־געזעץ פאר שפינע־רייען און וועבערייען—די דאזיגע ערשטע בעשעפעניסען פון דעם מאשין־סיסטעם,—א געזעץ פאר אלע געזעלשאפטליכע פראדוקציא־נען, איז ענטשטאנען, ווי מיר האבען געזעהן, פון דעם געשיכט־ליכען ענטוויקלונגס־גאנג פון דער גרויס־אינדוסטריע. די טראדי־ציאנעלע געשטאלט פון מאנופאקטור, האנדווערק און הויז־ארבייט ווערט אויף דעם הינטערגרונד פון דער גרויס־אינדוסטריע אינ־גאנצען רעוואלוציאנירט; די מאנופאקטור געהט שטענדיג איבער אין דער פאבריק, דאס האנדווערק—שטענדיג אין דער מאנופאקטור, און ענדליך ווערן די ספערען פון האנדווערק און הויז־ארבייט, אין א לפי ערך וואונדערבאר־קורצער צייט, א ריכטיגער גיהנום, וואו די ווילדעסטע אונגעהויערליכקייטען פון דער קאפיטאליסטישער עקספלואטאציע טרייבען זייער פרייען שפיעל. דעם לעצטען קלאפ אבער האבען געגעבען צוויי אומשטענדען: ערשטענס די שטענדיג־וויעדערהאלטע ערפאהרונג, אז אזויבאלד ווי דער קאפיטאל פאלט אונטער דעם שטאאטס־קאנטראל נאר אין איינצעלנע פונקטען פון דעם געזעלשאפטליכען קרייז, לאזט ער זיך אלץ מעהר אונדער־בארעמדיג בעצאהלען אין אנדערע פונקטען;[313] צווייטענס דער געשריי פון די קאפיטאליסטען גופא פאר גלייכהייט אין די קאנ־קורענץ־בעדינגונגען, דאס הייסט פאר גלייכע בעשרענקונגען אויף דער עקספלואטאציע פון ארבייט.[314]

לאמיר אויסהערען וועגען דעם צוויי געשרייען פון ביטערע הער־צער. די הערען וו. קוקסלעי (פאבריקאנטען פון נעגעל, קעטען א.אז.וו. אין בריסטאל) האבען פרייוויליג איינגעפיהרט די פאבריק־

---

[312] „פאבריק־ארבייט קאן זיין פונקט אזוי ריין און גוט ווי הויזליכע א. ביישט, און אפשר נאך בעסער.“ („רעפארטס עטצ., 31 אקט. 1865“, ז. 127).

[313] דארט גופא, ז. 27, 32.

[314] מאסענהאפטע ביישפיעלען דערצו קאן מען געפינען אין די „רעפארטס אוו אינספעקטארס“.

רעגולירונג אין זייער געשעפט. „אזוי ווי דער אלטער אונרעגוליר־
טער סיסטעם האלט נאך אן אין די ארומיגע פאבריקען, מוזען זיי
צו זייער שאדען צוזעהן, ווי זייערע ארבייט־אינגלעך ווערן פער־
נארט פארטצוזעצען די ארבייט אנדערשוואו נאך 6 אוהר אבענדס.
דאס, זאגען זיי נאטירליך, איז אן אומגערעכטיגקייט אנטקעגען אונז
און א היזק, ווארים דאס נעהמט אוועק א טייל קראפט פון די
אינגלעך, בעת אונז נעהערט די גאנצע נוצען פון זייער קראפט.“ [315]
הערר דזש. סימפסאן (פאבריקאנט פון פאפיער־זעקלעך און פא־
פיער־שאכטלען אין לאנדאן) דערקלערט די קאמיסארען פון דער
„טשילדרענ'ס עמפלאימענט קאמישאן“: „ער איז גרייט אונטער־
צושרייבען יעדע פעטיציע פאר איינפיהרונג פון די פאבריק־אקטען.
ווי עס איז איצטער, פיהלט ער זיך שטענדיג אונרוהיג אין אבענד,
בעת ער שליסט זיין שאפ, פון דעם געדאנק, אז אנדערע לאזען
זייערע שעפער ארבייטען לענגער און נעהמען פון איהם אוועק בע־
שטעלונגען אונטער די הענד.“ [316] „עס וואלט געווען אן אומרעכט
אנטקעגען די גרעסערע ארבייט־געבער“, זאגט די „טשילד. עמפ.
קאמ.“ רעזומירענדיג, „צו שטעלען זייערע פאבריקען אונטער דער
רעגולירונג, בעת די קלענערע שעפער פון זייער אייגענעם געשעפט־
צווייג זיינען נים אונטערווארפען אונטער קיין געזעצליכער בע־
שרענקונג פון דער ארבייט־צייט. צו דער אומגערעכטיגקייט פון
נים־גלייכע קאנקורענץ־בעדינגונגען בנוגע דער ארבייט־צייט, וואס
קומען פאר בעת די קלענערע ווערקשטאטען בלייבען אן אויסנאהם
פון דעם געזעץ, קומט נאך צו דער אנדער שאדען פאר די גרעסערע
פאבריקאנטען, וואס דער צושטעל פון פרויען און קינדער־ארבייט
ווערט אבגעצויגען פון זיי צו די שעפער, וועלכע ווערן נים רעגו־
לירט פונ'ם געזעץ. ענדליך וואלט דאס סטימולירט די פערמעהרונג
פון קלענערע שעפער, וועלכע זיינען כמעט אהן אויסנאהם אם מינ־

---

[315] „טשילדרענ'ס עמפלאימענט קאמישאן“, 5טער ראפארט, ז. 10, נ. 35.

[316] דארט גופא, ז. XXV, נ. 28.

דעסטען גינסטיג פאַר דער געזונדהייט, בעקוועמליכקייט, ערציהונג און אַלגעמיינער פערבעסערונג פונ'ם פאָלק." [317]

אין איהר שלוס־בעריכט פון 1866 שלאָגט פאָר די „טשילדרענ'ס עמפּלאָימענט קאָמישאָן" (וועלכע איז אין 1862 געשאַפען געוואָרן פאַר דער אונטערזוכונג פון דער קינדער־אַרבייט) צו אונטערוואַרפען דעם פאַבריק־אַקט 1,400,000 קינדער, יונגע פערזאָנען און פרויען, פון וועלכע אומגעפעהר אַ העלפט ווערט עקספּלואַטירט פון דער קליין־אינדוסטריע און דער הויז־אַרבייט. [318] „אויב דער פאַרלאַמענט", זאָגט זי, „זאָל אָננעהמען אונזער פאָרשלאָג אין זיין גאַנצען פערנעהם, איז קיין ספק ניט, אַז אַזאַ געזעצגעבונג וועט אויסאיבען דעם בעסטען איינפלוס ניט נאָר אויף די יונגע און שוואַכע, אויף וועמען דאָס געזעץ בעציהט זיך פריהער פון אַלץ, נאָר אויך אויף דער נאָך גרעסערער מאַסע דערוואַקסענע אַרבייטער, וועלכע געהט אַריין דירעקט (פרויען) און אינדירעקט (מענער) אין איהר ווירקונג־קרייז. זי וועט אַרויפצווינגען אויף זיי רעגעלמעסיגע און געמעסיגטע אַרבייט־שטונדען; זי וועט אויפהאַלטען און פערבעסערן דעם אוצר פון פיזישער קראַפט, פון וועלכער זייער אייגענער וואוילזיין און דאָס וואוילזיין פון לאַנד העננט אַזויפיעל אָב;

[317] דאָרט גופא, ז. XXV, נ. 165 ביז 167. וועגען די מעלות פון דעם גרויס־בעטריעב אין פערגלייך צו דעם קליין־בעטריעב זעה די „טשילד. עמפּ. קאָמ", 3טע ראַפּאָרט, ז. 13, נ. 144, ז. 25, נ. 121, ז. 26, נ. 125, ז. 27, נ. 140 א.אַז.וו.

[318] די אינדוסטריע־צווייגען, וועלכע דאַרפען רעגולירט ווערן, זיינען: שפּיצען־מאַנופאַקטור, זאָקען־שטריקעריי, שטרוי־פלעכטען, מאַנופאַקטור פון בעקליידונג־אַרטיקלען מיט איהרע צאָהלרייכע גאַטונגען, קינסטליכע בלומען־מאַכעריי, שוה־, הוט־ און האַנדשוה־מאַכעריי, שניידעריי, אַלע מעטאַל־פאַבריקען, פון די שמעלץ־אויוועכס ביז די נאָדעל־פאַבריקען א.אַז.וו., פּאַפּיער־פאַבריק, גלאַז־מאַנופאַקטור, טאַבאַק־מאַנופאַקטור, אינדיאַ־ראַבער [קאַוטשוק] ווערק, ליצען־פאַבריקאַציע (פאַר דער וועבעריי), האַנד־טעפּיך־וועבעריי, זונען־ און רעגען־שירם מאַנופאַקטור, פאַבריקאַציע פון שפּינדלען און שפּולען, בוכדרוקעריי, בוכבינדעריי, שרייב־מאַטעריאַלען־האַנדעל (סטיישאָנערי, דערצו געהערט די פערפערטיגונג פון פּאַפּיער־שאַכטלען, קאַרטען, פּאַפּיער־פאַרבען א.אַז.וו.), שטריק־דרעהעריי, פערלמוטער־ציערונג מאַכעריי, ציגעלניעס, זיידען־מאַנופאַקטור ביים האַנד, קאָווענטריוועבעריי, זאַלץ, חלב־ליכט און צעמענט־ווערק, צוקער־ראַפינעריע, צוויבאַק־מאַכען, פערשיידענע האָלץ־אַרבייטען און אַנדערע געמישטע אַרבייטען.

זי וואלט בעשיצען דעם קומענדען דור פון א איבער־אנשטרענגונג אין די יונגע יאהרען, וועלכע גראבט אונטער זיינע כחות און פיהרט צו אן אונטערגאנג פאר דער צייט; זי וואלט שליסליך געגעבען א געלעגענהייט וועניגסטענס ביז'ן 13טען יאהר צו קריגען אן עלע־מענטארע בילדונג און מאכען דערמיט אן ענד פון דער אונגלויב־ליכער אונוויסענהייט, וואס איז אזוי טריי געשילדערט געווארן אין די בעריכטען פון דער קאמיסיע, און וועלכע קאן נאר בעטראכט ווערן מיט דער שמערצליכסטער עמפינדונג און מיט דעם טיעפען געפיהל פון נאציאנאלער דערנידערונג." [319]

שוין אין יאהר 1840 איז בעשטימט געווארן א פארלאמענטא־רישע קאמיסיע פאר א אונטערזוכונג וועגען קינדער־ארבייט. איהר בעריכט, וואס איז ערשיענען אין 1842, האט לויט די ווערטער פון נ. וו. סיניאר אויפגעדעקט „דאס שרעקליכסטע בילד פון גייציגקייט, עגאאיזם און גרויזאמקייט פון קאפיטאליסטען און עלטערן, א בילד פון עלענד, געזונקענהייט און פערניכטונג פון קינדער און יונגע פערזאנען, וואס די וועלט האט קיינמאל ניט אנגעזעהן.... מען וואלט געקאנט אפשר מיינען, אז דער בעריכט בעשרייבט די אכזריות פון אמאליגע אלטע צייטען. ליידער אבער ליעגען פאר די אויגען בעריכטען, וואס בעווייזען, אז די דאזיגע אכזריות קומט נאך פאר איצטער מיט דערזעלבער שטארקייט ווי אמאל. א בראָ־שור, וועלכע הארדוויק האט פערעפענטליכט מיט צוויי יאהר צו־ריק, ערקלערט, אז די מיסברויכונגען, אויף וועלכע מען האט זיך בעקלאגט אין 1842, זיינען אין פולער קראפט ביז היינטיגען טאג (1863).... דער דאזיגער בעריכט (פון 1842) איז 20 יאהר גע־בליבען אונבעאכטעט, אין משך פון וועלכער צייט יענע קינדער, וואס זיינען אויסגעוואקסען אהן דער קלענסטער אהנונג פון מאראל און וואס האבען ניט געהאט ניט קיין שוהל־בילדונג, ניט קיין רע־ליגיאן אדער נאטירליכע פאמיליען־ליעבע—יענע קינדער האט מען געלאזט ווערן די עלטערן פון דעם איצטיגען דור." [320]

---

[319] דארט גופא, ז. XXV , נ. 169.

[320] סיניאר, „סאשיאל סייענס קאנגרעס", ז. 55 און 56.

די געזעלשאַפטליכע לאַגע האָט זיך דערווייל געענדערט. דער פּאַרלאַמענט האָט ניט געוואגט צוריקצוּווייזען די פאָדערונגען פון דער קאָמיסיע פון 1862, אַזוי ווי ער האָט צוריקגעוויזען די פאָדערונגען פון דער קאָמיסיע פון 1842. דעריבער האָט מען שוין אין 1864, בעת די קאָמיסיע האָט ערשט פערעפענטליכט איין טייל פון איהרע בעריכטען, געשטעלט די אינדוסטריע פון ליימענע כלים (איינשליסענדיג די טעפּערייען), די פאַבריקאַציע פון טאַפּעטען, שוועבעלעך, פּאַטראָנען און צינדר־היטעלעך, ווי אויך דאָס סאַמעט־שערן אונטער דעמזעלבען געזעץ, וואָס איז געווען גילטיג פאַר דער טעקסטיל־אינדוסטריע. אין דער טהראָן־רעדע פון 5טען פעברואַר 1867 האָט דער דאַמאָלסדיגער טאָרי־קאַבינעט צוגעזאָגט נאָך געזעץ־פּראָיעקטען (בילס), געגרינדעט אויף די שלוס־פאָרשלאַגען פון דער קאָמיסיע, וועלכע האָט אין דער צווישען־צייט—1866—געענדיגט איהר אַרבייט.

דעם 15טען אויגוסט 1867 האָט דער „פאַקטאָרי אַקטס עקסטענשאַן אַקט“ און דעם 21טען אויגוסט דער „וואָרקשאָפּ'ס רעגולאַישאַן אַקט“ בעקומען די קעניגליכע בעשטעטיגונג; דער ערשטער אַקט האָט רעגולירט די גרויסע געשעפט־צווייגען, דער אַנדערער— די קליינע.

דער „פאַקטאָרי אַקטס עקסטענשאָן אַקט“ האָט רעגולירט די שמעלץ־אויוועגס, די אייזען־ און קופּער־ווערק, די גיסערייען, מאַשינען־פאַבריקען, מעטאַל־ווערקשטאַטען, פאַבריקען פון גוטאַ פּערטשאַ, פּאַפּיער, גלאָז, טאַבאַק, אויך דרוקערייען און בוכבינדערייען, און בכלל אַלע אינדוסטריעלע ווערקשטאַטען פון דעם סאָרט, אין וועלכע 50 אָדער מעהר פּערזאָנען ווערן אין איין צייט בעשעפטיגט ווענינגסטענס 100 טעג אין יאָהר.[*320]

כדי צו געבען אַ בעגריף וועגען דעם פערנעהם פון דעם געביט, וואָס דאָס דאָזיגע געזעץ האָט אומגעפאַסט, ציטירן מיר איינינע דעפיניציאָנען, וואָס זיינען פעסטגעשטעלט אין דעם געזעץ:

[*320] איך וועל זיך צוריקקעהרן צו אָט די געזעצע, דעם נייעם „מיינינג אַקט“ פון 1872 א.אַ.וו., אין צווייטען באַנד.

„האנדוועדק“ (handicraft) זאל (אין אט דעם געזעץ) בעטייטען: יעדע האנדארבייט, וואס ווערט בעטריבען געשעפט־מעסיג אדער מיט׳ן צוועק פון פערדיענסט, אין, אדער פערבונדען מיט, דער פערפערטיגונג, פערציערונג, רעפאראטור אדער פערטיג מאכען צום פערקויף וועלכען עס איז ארטיקעל אדער א טייל פון אן ארטיקעל.

„ווערקשטאט“ זאל בעטייטען: וועלכע עס איז שטוב אדער ארט אונטער׳ן פרייען הימעל, וואו א וועלכע עס איז האנד־ארבייט ווערט געטאן פון וועלכען עס איז קינד, יונגער פערזאן אדער פרוי, און וואו דער, וואס בעשעפטיגט אזא קינד, יונגען ארבייטער אדער פרויענצימער, האט דאס רעכט פון צוטריט און קאנטראל.

„בעשעפטיגט“ זאל בעטייטען: זיין טהעטיג אין א „האנד־ווערק“, פאר א לוין אדער נים, אונטער א מייסטער אדער איינעם פון די עלטערן, ווי עס ווערט ווייטער גענויער בעשטימט.

„עלטערן“ (parent) זאל בעטייטען: פאטער, מוטער, אפעקון אדער אנדערע פערזאנען, וואס גיבען אכטונג אדער האבען א קאנטראל איבער וועלכען עס איז קינד אדער יונגען ארבייטער.“

פאראגראף 7, וועלכער לעגט ארויף א שטראף פאר בעשעפטיגען קינדער, יונגע פערזאנען און פרויענצימער כנגד די בעשטימונגען פון אט דעם געזעץ, שטעלט פעסט געוויסע געלד־שטראפען נים נאר אויף דעם בעל־הבית פון ווערקשטאט, סיי ער איז איינער פון די עלטערן אדער נים, נאר אויך אויף „די עלטערן אדער אנדערע פערזאנען, וועלכע גיבען אכטונג אויפ׳ן קינד, יונגער פערזאן אדער פרויענצימער, אדער האבען א דירעקטען נוץ פון זייער ארבייט.“

דער „פאקטארי אקטס עקסטענשאן אקט“, וועלכער בעריהרט די גרויסע געשעפטען, בלייבט הינטערשטעליג אנטקעגען דעם פאבריק־אקט אין א גאנצער מאסע שעדליכע אויסנאהמען און פייגע קאמפראמיסען מיט די קאפיטאליסטען.

דער „ווארקשאפס רעגולייישאן אקט“, א מיזעראבלער אקט אין אלע זיינע פרטים, איז געבליבען א טויטער בוכשטאב אין די הענד פון די שטאדטישע און לאקאלע בעאמטע, וועלכע האבען איהם בעדארפט דורכפיהרען. ווען דער פארלאמענט האט אין 1871 אוועק־

געגומען פון זיי די דאָזיגע פּאָלמאַכט, כדי זי איבערצוגעבען צו די פאַבריק־אינספּעקטאָרען, וואָס האָט אויף דעם אופן פערגרעסערט זייער אויפזיכט־בעצירק מיט איין קלאַפּ אויף מעהר ווי 100,000 ווערקשטאַטען און 300 ציגעלניעס אַליין, איז זייער פּערזאָנאַל גאַנץ געניי פערגרעסערט געוואָרן בלויז מיט 8 אַסיסטענטען, בעת נאָך פריהער איז זייער צאָהל שוין געוועזן פיעל צו קליין.[321]

דאָס אויפפאַלענדע אין דער דאָזיגער ענגלישער געזעצגעבונג פון 1867 איז, אַלזאָ, פון איין זייט די נויטווענדיגקייט, וואָס איז אַרויפגעצוואונגען געוואָרן אויף דעם פּאַרלאַמענט פון די הערשענדע קלאַסען אָנצונעהמען אין פּרינציפּ אַזוינע אויסערגעוועהנליכע און אויסגעבריימע מאָסרעגעלען אַנטקעגען די עקסצעסען פון דער קאַפּיטאַליסטישער עקספּלואַטאַציע; און פון דער אַנדער זייט די האַלבקייט, דער ווידערווילען און די אונעהרליכקייט, מיט וועלכע ער האָט די דאָזיגע מאָסרעגעלען ווירקליך גערופען אין לעבען.

די אונטערזוכונג־קאָמיסיע פון 1862 האָט אויך פּאָרגעשלאָגען אַ נייע רעגולירונג פון דער מינען־אינדוסטריע — אַ אינדוסטריע, וועלכע אונטערשיידט זיך פון אַלע אַנדערע דערמיט, וואָס די אינטערעסען פון די גרונד־בעזיצער און די אינדוסטריעלע קאַפּיטאַליסטען געהען ביי איהר האַנד אין האַנד. דער געגענזאַץ פון די דאָזיגע ביידע אינטערעסען האָט געהאָלפען דער פאַבריק־געזעצגעבונג; די אַבוועזענהייט פון אָט דעם געגענזאַץ איז גענוג צו דערקלערן די פערשלעפּעניש און דרעהעריי פון דער געזעצגעבונג וועגען מינען.

די אונטערזוכונג־קאָמיסיע פון 1840 האָט געמאַכט אַזוינע שרעקליכע און שוידערהאַפטיגע ענטדעקונגען און האָט אַרויסגערופען אַזאַ סקאַנדאַל איבער גאַנץ אייראָפּאַ, אַז כדי צו שטילען זיין געוויסען האָט דער פּאַרלאַמענט געמוזט אַרויסגעבען דעם

---

[321] דער פּערזאָנאַל פון דער פאַבריק־אינספּעקציע איז בעשטאַנען פון 2 אינספּעקטאָרען, 2 הילף־אינספּעקטאָרען און 41 סוב־אינספּעקטאָרען. אין 1871 האָט מען צוגעגעבען נאָך 8 סוב־אינספּעקטאָרען. דער סך הכל קאָסטען פון דער דורכפיהרונג פון די פאַבריק־געזעצען אין ענגלאַנד, שאָטלאַנד און אירלאַנד האָט בעטראָפען אין 1871-72 בלויז 25,347 פונט סט., שוין אַריינגערעכענט די געריכט־קאָסטען פאַר פּראָצעסען געגען עובר זיין אויפ'ן געזעץ.

„מיינינג אַקט" פון 1842, אין וועלכען ער האָט זיך בעשרענקט אויף דעם, וואָס ער האָט פערבאָטען צו לאָזען ארבייטען פרויען און קינדער ווניגער ווי 10 יאָהר אַלט אונטער דער ערד.

דאַן איז אין 1860 געקומען דער „מיינ'ס אינספּעקשאַן אַקט". לויט וועלכען די מינען מוזען שטעהן אונטער אויפזיכט פון ספּעציעלע אינספּעקטאָרען, און אינגלעך צווישען 10 און 12 יאָהר טאָרן ניט בעשעפטיגט ווערן, סיידען ווען זיי האָבען אַ שוהל־צייגניס אָדער זיי בעזוכען די שוהל אַ געוויסע צאָהל שטונדען. אָט דער אַקט איז לגמרי געבליבען אַ טויטער בוכשטאַב, מחמת דער לעכערליך־קליינער צאָהל פון די אַנגעשטעלטע אינספּעקטאָרען, זייער צו־קליינער אויטאָריטעט און צוליעב אַנדערע אורזאַכען, וואָס וועלען זיך גענויער ארויסווייזען ווייטער.

איינס פון די לעצטע בלוי־ביכער וועגען מינען איז דער „רעפּארט פראָם דהי סעלעקט קאמיטע אָן מיינס עטצ., 23 יולי, 1866". דער דאָזיגער ראַפּאָרט איז די ארבייט פון אַ קאָמיטעט, וואָס איז ערוועהלט געוואָרן פון מיטגליעדער פון „הויז אָוו קאמאַנס" מיט דער פּאַלמאַכט פאָרצורופען עדות און זיי אויסהערן. עס איז אַ דיקער פּאָליאָ־באַנד, אין וועלכען דער „רעפּארט" אַליין פערנעהמט גאַנצע 5 שורות, און בעשטעהט פון דער ערקלערונג, אַז דער קאָמיטעט האָט גאָרניט וואָס צו זאָגען, און אַז נאָך עדות מוזען אויסגעהערט ווערן! דאָס איבעריגע בעשטעהט פון די אונטערזוכונגען פון די עדות.

דער אופן פון דער דאָזיגער עקזאַמינירונג דערמאָנט אָן די קרייץ־פערהערען אין די ענגלישע געריכט־הייזער, וואו דער אַדוואָקאַט זוכט צו פערטומלען דעם עדות דורך אונפערשעהמטע, פערווירענדע קרייץ־ און קווער־פראַגען און צו פערדרעהען איהם די ווערטער אין מויל. די אַדוואָקאַטען זיינען דאָ געווען די פּאַרלאַמענטאַרישע אונטערזוכער אַליין, צווישען זיי אייגענטימער פון מינען און עקספּלואַטאַטאָרס; די עדות זיינען געווען מינען־ארבייטער, מעהרסטענטיילס פון קויהלען־מינען. די גאַנצע קאָמעדיע איז אַזוי כאַראַקטעריסטיש פאַר דעם גייסט פון קאַפּיטאַל, אַז מען מוז דאָ געבען אייניגע אויסצוגען. כדי זיי צו קאָנען איבערקוקען לייכטער, גיב איך די רעזולטאַטען פון דער אונטערזוכונג א.אז.וו.

אין קלאַסיפיצירטע איינטיילונגען . **איך וויל דערמאָנען, אַז די** פראַגען און די געצוואונגענע ענטפערס זיינען אין די ענגלישע בלוי־ביכער נומערירט, און אַז די עדות, וואָס זייערע אויסזאָגונגען ווערן דאָ ציטירט, זיינען אַרבייטער אין קויהלען־מינען.

1. **בעשעפטיגונג פון אינגלעך 10 יאָהר אַלט און מעהר אין די מינען.** די אַרבייט צוזאַמען מיט'ן געהן צו די מינען און צוריק דויערט געוועהנליך 14 ביז 15 שטונדען, אַמאָל לענגער, פון 3, 4, 5 אוהר אין דער פריה ביז 4 און 5 אוהר אין אבענד. (נ. 6, 452, 83.) די דערוואַקסענע אַרבייטער אַרבייטען אין צוויי שיכטען פון 8 שטונדען יעדערע, אָבער פאַר די אינגלעך איז אַזאַ איבער־בייט ניטאָ, כדי צו שפּאָרן די קאָסטען. (נ. 80, 203, 204.) די אינגערע אינגלעך ווערן בענוצט הויפּטזעכליך צו עפענען און צו־מאַכען די צוג־טירען אין די פערשיידענע אָבטיילונגען פון דער מינע, די עלטערע ווערן בענוצט פאַר שווערערע אַרבייט, פיהרן די קויהלען א.אַז.וו. (נ. 122, 739, 1747.) די לאַנגע אַרבייט־שטונדען אונטער דער ערד דויערן ביז צום 18טען אָדער 22טען יאָהר, ווען זיי הויבען אָן צו טהאָן די ריכטיגע מינען־אַרבייט. (נ. 161.) די קינדער און יונגע פּערזאָנען ווערן היינטיגע צייטען אַ סך שווערער אָבגעמאַטערט איידער אין אַ וועלכער עס איז פריהערדיגער צייט. (נ. 1663—1667.) די מינען־אַרבייטער פערלאַנגען כמעט איינ־שטימיג אַן אַקט פון פּאַרלאַמענט, וואָס זאָל פערבאָטען די מינען־אַרבייט פאַר קינדער ווייניגער ווי 14 יאָהר אַלט. דאָ פרעגט הוססעי וויוויאַן (אַליין אַ מינען־עקספּלואַטאַטאָר): „העגגט ניט אָב אָט דער פערלאַנג פון דער גרעסערער אָדער קלענערער אַרמוטה פון די עלטערן?“ — און מר. ברוס פרעגט: „וואָלט עס ניט געווען אַ שלעכטע זאַך, ווען דער פאָטער איז טויט אָדער אַ קאַליקע א.ד.ג. אוועקצונעהמען פון דער פאַמיליע אָט דעם מקור פון הכנסה? ... עס מוז דאָך הערשען אַן אַלגעמיינער רעגעל.... ווילט איהר אין אַלע פעלען פערבאָטען די בעשעפטיגונג אונטער דער ערד פון קינ־דער ווייניגער ווי 14 יאָהר?“ ענטפער: „אין אַלע פעלען.“ (נ. 707—100.) וויוויאַן: „אויב די אַרבייט אין די מינען פאַר 14 יאָהר וואָלט ווערן פערבאָטען, וואָלטען די עלטערן ניט געשיקט די קינדער אין די פאַבריקען א.ד.ג.?—בדרך כלל, ניין.“ (נ. 174.)

אן ארבייטער: „דאס אויפמאכען און צומאכען די טירען זעהט אוים לייכט. עס איז אבער א זעהר צרה'דיגער עסק. שוין ניט צו רעדען וועגען דעם שטענדיגען צוג, ווערט דער אינגעל געהאלטען א געפאנגענער, פונקט ווי אין א טונקעלער צעל אין טורמע." בורזשוא וויוויאן: „קאן דער אינגעל ניט לעזען, ווען ער היט די טיר, אויב ער האט א ליכט? — ערשטענס וואלט ער אליין גע־דארפט קויפען א ליכט, אבער אויסער דעם וואלט מען עס איהם ניט ערלויבט. ער איז דארטען אויפצופאסען אויף זיין ארבייט. ער האט צו ערפילען א פליכט. איך האב קיינמאל ניט געזעהן א אינגעל לעזענדיג אין דער מינע." (נ. 141—160.)

2. ערציהונג. די מינען־ארבייטער פערלאנגען א געזעץ פאר געצוואונגענעם אונטערריכט פאר די קינדער, ווי אין די פאבריקען. זיי דערקלערען אז דער פאראגראף פון דעם אקט פון 1860, לוים וועלכען עס פאדערט זיך א בילדונג־סערטיפיקאט פאר אינגלעך פון 10 ביז 12 יאהר איידער זיי קאנען אנגענומען ווערען צו דער ארבייט, האט קיין ווירקונג ניט. דער „שמערצליכער" עקזאמען פון דעם קאפיטאליסטישען „סלעדאוואטעל" ווערט דא באמת לעכערליך. (נ. 155.) איז דער אקט מעהר נויטיג אנטקעגען דעם ארבייט־געבער אדער אנטקעגען די עלטערן? — אנטקעגעןביידען." (נ. 116.) „מעהר אנטקעגען איינעם ווי אנטקעגען דעם אנדערן? — ווי אזוי קאן איך דאס ענטפערן?" (נ. 137.) „ווייזען די אר־בייט־געבער ארויס א וועלכען עס איז פערלאנג צוצופאסען די ארבייט־שטונדען צו דעם אונטערריכט אין דער שוהל? — ניין, די ארבייט־צייט ווערט צוליעב דעם צוועק קיינמאל ניט פער־קירצט." (נ. 211.) „פערבעסערן די מינען־ארבייטער זייער ער־ציהונג דא ארום? — אין אלגעמיינעם ווערן זיי דא פערערגערט; זיי קריגען שלעבטע געוועהנהייטען; זיי לערנען זיך אוים טרינקען און שפיעלען און דערגלייכען, און ווערן אינגאנצען געבראכען." (נ. 109.) „פארוואס ניט שיקען די קינדער אין אבענד־שוהלען? — אין די מעהרסטע קויהלען־דיסטריקטען זיינען ניטא אזוינע. וואו עס זיינען פאראן אזוינע שוהלען, קאנען אייניגע אינגלעך דארטען געהן, זיי זיינען אבער אזוי אויסגעמאטערט פון דער לאנגער אר־בייט־ארבייט, אז די אויגען קלעבען זיך ביי זיי פון מיעדקייט."

„הייסט עס“, שליסט דער בורזשוא. „איהר זייט אנטקעגען ערציהונג? — ניין, בשום אופן ניט, אָבער א.אז.וו.“ (נ. 443.) זיינען די מינען־בעזיצער א.א. ניט געצוואונגען דורך דעם אקט פון 1860 צו פערלאנגען שוהל־סערטיפיקאטען, ווען זיי בעשעפטיגען קינדער צווישען 10 און 12 יאהר? — על פי געזעץ, יאָ, אָבער די באַסעס טהוען עס ניט.“ (נ. 444.) „לויט אייער מיינונג ווערט אָט דער פאראגראף פון געזעץ ניט דורכגעפיהרט איבעראל? — ער ווערט גאָרניט דורכגעפיהרט.“ (נ. 717.) „אינטערעסירן זיך די מינען־ארבייטער זעהר מיט אָט דער פראגע (וועגען ערציהונג)? — די גרויסע מעהרצאָהל.“ (נ. 718.) „אהרט זיי זעהר שטארק די דורכפיהרונג פון געזעץ? — די גרויסע מעהרצאָהל.“ (נ. 720.) „איז פארוואָס זעהען זיי ניט, דאָס געזעץ זאָל דורכגעפיהרט ווערן? — ניט איין ארבייטער וואָלט זיך אָבגעזאָגט צו בעשעפטיגען א אינגעל אָהן א שוהל־סערטיפיקאט, אָבער מען וועט איהם געדענקען (ער ווערט „א מארקד מאן“).“ (נ. 721.) „ווער וועט איהם געדענקען? — זיין באָס.“ (נ. 722.) „דענקט איהר, אז די באָסעס וועלען פערפאָלגען א מאן, וואָס געהאָרכט דעם געזעץ? — איך גלויב, זיי וואָלטען עס געטהאָן.“ (נ. 723.) „האָט איהר ווען עס איז געהערט, אז אן ארבייטער האָט ניט געוואָלט בעשעפטיגען א אינגעל צווישען 10 און 12 יאָהר, וואָס האָט ניט געקאָנט לעזען און שרייבען? — עס הענגט ניט אָב פון זיין ווילען אָדער ניט ווילען.“ (נ. 1634.) „איהר פערלאנגט, דער פארלאמענט זאָל זיך אריינמישען אין דעם? — אויב מען וויל עס זאָל געשעהן עפּעס ווירקזאמעס פאר דער ערציהונג פון די קינדער פון די מינען־ארבייטער, מוז עס געמאכט ווערן צוואנגמעסיג דורך אן אקט פון פארלאמענט.“ (נ. 1636.) „זאָל דאָס זיין גילטיג פאר קינדער פון אלע ארבייטער פון גרויס־בריטאניען, אָדער נאָר פאר די מינען־ארבייטער? — „איך בין דאָ צו רעדען אין נאָמען פון די מינען־ארבייטער.“ (נ. 1638.) „פארוואָס זאָל מען מאכען א חלוק צווישען מינען־קינדער און אנדערע? — „ווייל זיי זיינען אן אויסנאהם פון כלל.“ (נ. 1639.) „אין וועלכער הינזיכט? — „אין פיזישער.“ (נ. 1640.) „פאר וואָס זאָל בילדונג זיין פאר זיי מעהר ווערטהפול ווי פאר אינגלעך פון אנדערע קלאסען? — „איך זאָג ניט, אז בילדונג איז פאר זיי מעהר

ווערטהפּול, אָבער ווייל זיי אַרבייטען זיך איבער אין די מינען האָבען זיי ווייניגער אויסזיכטען צו בעקומען אונטערריכט אין די טאָג־ און זונטאָג־שוהלען. (נ. 1644.) „איאָ, עס איז אונמעגליך צו בעהאַנדלען פראַגען פון דעם סאָרט אויף אַן אַבסאָלוטען אופן?“ (נ. 1646.) „זיינען פאַראַן גענוג שוהלען אין די דיסטריקטען? — ניין.“ (נ. 1647.) „אויב דער שטאַאַט וועט פערלאַנגען, אַז יעדעס קינד זאָל געהן אין שוהל, פון וואַנען וועלען זיך נעהמען די שוהלען פאַר אַלע קינדער? — איך גלויב, אַזוי שנעל ווי עס וועלען ווערן די אומשטענדען, וועלען שוין ווערן די שוהלען. די גרויסע מעהר־צאָהל ניט נאָר פון די קינדער, נאָר אויך פון די דערוואַקסענע מינען־אַרבייטער קאָן ניט שרייבען און ניט לעזען.“ (נ. 705, 726.)

3. פרויען־אַרבייט. זינט 1842 ווערן פרויען ניט מעהר בעשעפטיגט אונטער דער ערד, אָבער זיי ווערן פערברויכט אויף דער ערד אָנצולאָדען די קויהלען א.אז.וו., צו שלעפּען די קאַסטענס צו די קאַנאַלען און אייזענבאַהן־וואַגאָנען, צו סאָרטירן די קויהלען א.ד.ג. זייער צאָהל איז זעהר געשטיגען אין די לעצטע 3 ביז 4 יאָהר. (נ. 1727.) דאָס זיינען מעהרסטענטיילס די ווייבער, טעכטער און אלמנות פון מינען־אַרבייטער, אין עלטער פון 12 ביז 50 און 60 יאָהר. (נ. 645, 1779, 648.) „וואָס דענקען די מינען־אַרבייטער וועגען דער בעשעפטיגונג פון פרויען אין מינען? — זיי פערדאַמען עס בכלל.“ „וואָרום? — זיי בעטראַכטען עס ווי אַ ערנידערונג פאַר דעם מין.“ (נ. 649.) „טראָגען זיי ספּעציעלע קליידער? — „יאָ... זיי טראָגען אַ געוויסען סאָרט מענער־קליידער. אין פיעל פעלען ווערט צוליעב דעם אונטערדריקט יעדער שאַהם־געפיהל. מאַנכע פרויען רויכערן. די אַרבייט איז אַזוי שמוציג, ווי אין די מינען גופא. צווישען די פרויען זיינען דאָ פיעלע, וואָס האָבען קינדער, און זיי קאָנען ניט ערפילען זייערע מוטערליכע פליכטען.“ (נ. 651, 709.) וואָלטען די אלמנות געקאָנט קריגען אַנדערשוואו אַזאַ איינטרעגליכע בעשעפטיגונג (פון 8 ביז 10 שילינג אַ וואָך)? — איך קאָן וועגען דעם גאָרנישט זאָגען.“ (נ. 709.) „און פונדעסטוועגען זיינט איהר ענטשלאָסען (שטיינערנע הערצער!) אַבצושניידען פון זיי אַזאַ קוואַל פון חיונה? — אודאי.“ (נ. 710.) „פון וואַנען נעהמט זיך אַזאַ שטימונג? — אַלע פיהלען,

אז אַט די אַרבייט דעגראַדירט די פרויען, און מיר מינען־אַרבייטער ווילען האָבען מעהר רעספעקט פאַר דעם פרויען־געשלעכט, איידער צו זעהן ווי זיי זיינען פערדאַמט צו אַרבייטען אין דער קויהלען־גרוב.... די אַרבייט איז גרעסטענטיילס זעהר שווער. אַ סך פון די מיידלעך הויבען אַרויס ביז 10 טאָן אַ טאָג.״ (נ. 1715, 1717.) „גלויבט איהר, אַז די אַרבייטערקעס, וואָס זיינען בעשעפטיגט אין די מינען זיינען אונמאָראַלישער איידער די, וואָס זיינען בעשעפטיגט אין די פאַבריקען? — עס איז דאָ צווישען זיי אַ גרעסערער פראָצענט שלעכטע איידער צווישען די פאַבריק־מיידלעך.״ (נ. 1731.) „איהר זיינט אָבער אונצופריעדען אויך מיט דעם מאָראַלען צושטאַנד פון די פאַבריקען? — ניין.״ (נ. 1733.) „ווילט איהר אויך פערבאָטען די פרויען־אַרבייט אין די פאַבריקען? — ניין, איך וויל דאָס ניט.״ (נ. 1734.) „וואָרום ניט? — די פאַבריק־אַרבייט איז פאַר דעם פרויען־געשלעכט אנשטענדיגער און פאַסענדער. (נ. 1735.) „פונדעסטוועגען מיינט איהר, אַז זי איז שעדליך פאַר זייער מאָראַל? — ניין, ווייט ניט אַזויפיעל ווי די אַרבייט ביי די מינען. איבעריגענס רעד איך ניט נאָר אויס מאָראַלישע טעמים, נאָר אויך אויס פיזישע און סאָציאַלע גרונדען. די סאָציאַלע דעגראַדאַציע פון די מיידלעך איז אַ העכסט טרויעריגע. ווען אַט די פיער ביז פינף הונדערט מיידלעך ווערן די ווייבער פון די מינען־אַרבייטער, ליידען די מענער זעהר שטאַרק פון דער דאָזיגער דעגראַדאַציע, און עס טרייבט זיי צו אַנטלויפען פון הויז אין שענק אריין.״ (נ. 1736.) גילט אָבער ניט דערזעלביגער גרונד אויך פאַר די פרויען, וואָס זיינען בעשעפטיגט אין די אייזען־פאַבריקען? — איך קאָן ניט רעדען פאַר אַנדערע אינדוסטריע־צווייגען.״ (נ. 1741.) „אָבער וואָס איז דען דער חלוק צווישען די פרויען, וואָס זיינען בעשעפטיגט ביי אייזען־אַרבייט אָדער ביי די מינען״ — איך האָב זיך מיט דער פראַגע ניט בעשעפטיגט.״ (נ. 1740.) „קאָנט איהר ניט געפינען אַ חלוק צווישען איין קלאַס און דעם אַנדערן? — איך האָב עס ניט אונטערזוכט, אָבער איך ווייס, בעזוכענדיג איין הויז נאָך דעם אַנדערן, דעם קלעגליכען צושטאַנד אין אונזער דיסטריקט.״ (נ. 1741.) „וואָלט איהר ניט געוואָלט אָבשאַפען די פרויען־בעשעפטיגונג אומעטום וואו זי דעגראַדירט זיי? — יאָ...

דער ענגלענדער בעקומט די בעסטע געפיהלען דורך דער ערציהונג פון דער מוטער.“ (נ. 1750.) „אָבער דאָס פּאַסט זיך דאָך אויך צו די לאַנדווירטשאַפטליכע בעשעפטיגונגען פון פרויען? — יאָ, די בעשעפטיגונג דויערט נאָר צוויי סעזאָנען, און ביי אונז ארבייטען זיי אין אַלע 4 צייטען פון יאָהר. (נ. 751.) זיי אַרבייטען מאַנכעסמאָל טאָג און נאַכט, נאָס ביז'ן ביין, זייער קערפּער ווערט אָבגעשוואַכט און דאָס געזונד רואינירט.“ „איהר האָט די פראַגע (וועגען דער פרויען־בעשעפטיגונג) ניט שטודירט דורך און דורך? — איך האָב זיך צוגעקוקט וואו איך האָב געקאָנט און קאָן זאָגען, אַז איך האָב אין ערגעץ ניט געפונען אַזאַ לאַגע, וואָס זאָל זיך קאָנען פערגלייכען מיט דער פרויען־בעשעפטיגונג אַרום די קויהלען־מינען. עס איז אַ מאַן'ס אַרבייט, און פאַר אַ שטאַרקען מאַן. (נ. 1753, 1793, 1794.) דער בעסערער קלאַס מינען־אַרבייטער, וועלכער וויל זיך דערהעבען און זיך מענשלען, ווערט אַרונטערגעשלעפּט נידעריגער דורך זייערע פרויען, אנשטאָט צו געפינען אין זיי אַ וועלכע עס איז שטיצע.“ (נ. 1808.)

נאָכדעם ווי די בורזשואזן האָבען זיי געשטעלט נאָך מעהר קרייץ־ און קווער־פראַגען, קומט ענדליך אַרויס דער סוד פון זייער „מיטלייד“ מיט די אלמנות, אָרימע פאַמיליען א.אַז.וו. „דער קויהלען־אייגענטימער שטעלט אָן געוויסע הערען צו האָבען די אויבעראויפזיכט איבער דער מינען־אַרבייט, און עס איז זייער פּאָליטיק, כדי נושא חן צו זיין, צו שטעלען אַלעס אויף דעם העכסט עקאָנאָמישען באַזיס, וואָס זיי קאָנען, און די בעשעפטיגטע מיידלעך בעקומען 1 שילינג ביז אַ שילינג און 6 פּענס אַ טאָג, וואו אַ מאַן וואָלט געמוזט בעשעפטיגט ווערן פאַר 2 שילינג 6 פּענס אַ טאָג.“ (נ. 1816.)

4. געריכטען פון געשוואָרענע צו אונטערזוכען טויטען־פעלען (Coroner's Inquests). — „בנוגע די אונטערזוכונגען פון די „קאָראָנערס“ אין אייערע דיסטריקטען, זיינען די אַרבייטער צופריעדען מיט די געריכט־אונטערזוכונגען, ווען עס טרעפען אומפעלען? — ניין, זיי זיינען ניט צופריעדען.“ (נ. 360.) „„וואָרום ניט? — דערהויפּט ווייל די לייט, וואָס מען מאַכט פאַר געשוואָרענע, ווייסען גאָרניט וועגען מינען. אַרבייטער רופט מען קיינמאָל

ניט, אַ חוץ אַלס עדות. בכלל נעהמט מען קרעמער פון דער נאַכבאַרשאַפט, וועלכע שטעהען אונטער דעם איינפלוס פון די מינען־בעזיצער, זייערע קונדען, און פערשטעהען ניט צומאָל די טעכנישע אויסדרוקען פון די עדות. מיר פערלאַנגען, אַז מינען־אַרבייטער זאָלען צוזאַמענשטעלען אַ טייל פון די געשוואָרענע. זייער אורטייל איז בכלל אין ווידערשפּרוך מיט די בעווייזען פון די עדות.“ (נ. 361, 364, 366, 368, 371, 375.) „מוזען ניט די געשוואָרענע זיין אונפּאַרטייאיש? — יאָ.“ וואָלטען די אַרבייטער געווען אונפּאַרטייאיש? — איך זעה ניט איין, פאַרוואָס זיי זאָלען ניט קאָנען זיין אונפּאַרטייאיש. זיי ווייסען די אומשטענדען געוויס אַ סך בעסער.“ צי וועלען זיי אָבער ניט נוטה זיין אַרויסצוגעבען אומגערעכטע שווערע אורטיילען אין די אינטערעסען פון די אַרבייטער? — ניין, איך גלויב ניט.“ (נ. 378, 379, 380.)

5. פאַלשע מאָס און געוויכט א.אַז.וו. — די אַרבייטער פערלאַנגען, מען זאָל זיי אָבצאָהלען אַלע וואָך אנשטאָט אַלע צוויי וואָכען, און לויט'ן געוויכט אנשטאָט לויט דער קוביק־מאָס פון די קאָסטענס, אויך פאָדערן זיי פערזיכערונג אַנטקעגען דעם געברויך פון פאַלשע געוויכטען א.אַז.וו. „ווען די קאָסטענס ווערן בעטריגעריש פערגרעסערט, קאָן דאָך דער אַרבייטער פערלאָזען די מינע נאָך אַ צוויי־וואָכעדיגער קינדיגונג? — אָבער, ווען ער געהט אויף אַנאַנדער פּלאַץ, געפינט ער דאָרט דיזעלביגע זאַך.“ (נ. 1071.) „ער קאָן אָבער דאָך פערלאָזען דעם פּלאַץ, וואו עס ווערט געטאָן אזא אומרעכט? — עס איז אומעטום דאָסזעלביגע.“ (נ. 1072.) אָבער קאָן דער אַרבייטער פערלאָזען דעם פּלאַץ, ווען ער קינדיגט מיט 2 וואָכען פריהער? — יאָ.“ (נ. 1073.) דאָס איז אַלעס!

6. מינען־אינספּעקציע. — אומפעלען דורך עקספּלאָדירענדע גאַזען זיינען ניט די איינציגע צרות, פון וועלכע די אַרבייטער ליידען. „מיר האָבען זיך זעהר פיעל צו בעקלאָגען וועגען דער שלעכטער ווענטילאַציע פון די קויהלען־מינען, אַזוי אַז די אַרבייטער קאָנען דאָרט קוים אָטהעמען; זיי ווערן דורכדעם אונפעהיג צו טהאָן וועלכע עס איז אַרבייט. פּונקט איצטער, צום ביישפּיעל, האָט די פערפעסטעטע לופט, אין דעם טייל פון דער מינע וואו איך אַרבייט, אַריינגעלעגט אַ סך מענשען אין קראַנקען־

בעט. די הויפט־דורכגענג זיינען דאס רוב לופטיג גענוג, אבער
גראר ניט די פלעצער וואו מיר ארבייטען." „פארוואס ווענדעט
איהר זיך ניט צו דעם אינספעקטאר? — פיעל מענער זיינען ליי־
דער שרעקעדיג אין דעם פרט. עס איז פארגעקומען, אז אן אר־
בייטער איז געווארן א קרבן און האט פערלארן זיין בעשעפטיגונג,
דערפאר ווייל ער האט זיך געווענדעט צו אן אינספעקטאר." „אזוי?
איז ער דעריבער געווארן אן „אנגעצייכענטער מענש"? — יא."
און עס איז שווער פאר איהם צו געפינען ארבייט ערגעץ אנדערש־
וואו? — יא." „דענקט איהר, אז די מינען אין אייער געגענד
ווערן גענוג אינספעקטירט, אזוי אז די דורכפיהרונג פון די בע־
שטימונגען פונ'ם געזעץ איז געזיכערט? — ניין. זיי ווערן איבער־
הויפט ניט אינספעקטירט... אין 7 יאהר איז דער אינספעקטאר
פונקט איינמאל געוועזן אין דער מינע. אין דעם דיסטריקט, צו
וועלכען איך געהער, זיינען ניטא גענוג אינספעקטארען. איין אל־
טער מאן, שוין אריבער 70 יאהר, דארף אכטונג געבען אויף מעהר
ווי 130 קויהלען־מינען. א חוץ מעהר אינסעפקטארען, דארפען מיר
אויך האבען סוב־אינספעקטארען." (נ. 234, 241, 251, 254, 274,
275, 276, 293.) „דענקט איהר, אז די רעגיערונג קאן אנשטעלען
אזא ארמעע אינספעקטארען, וועלכע זאלען אלץ, וואס איהר פער־
לאנגט, אליין קאנען טהאן, אהן אינפארמאציאן פון די ארבייטער?
— דאס איז אונמעגליך; זיי זאלען אבער אפטער קומען און קריגען
די אינפארמאציאן אין די מינען גופא." (נ. 277, 280.) „דענקט
איהר ניט, אז דער פועל יוצא וואלט געוועזן, אז די פעראנטווארט־
ליכקייט (!) פאר דער ווענטילאציע א.אז.וו. וואלט ארונגענומען
געווארן פון די מינען־בעזיצער און ארויפגעלעגט געווארן אויף די
רעגיערונגס־בעאמטע? — אויף קיין פאל ניט; עס דארף זיין זייער
שברא צו זעהן, אז די געזעצען, וואס עקזיסטירן שוין, זאלען דורכ־
געפיהרט ווערן." (נ. 285.) „ווען איהר רעדט וועגען סוב־אינ־
ספעקטארען, מיינט איהר מנעשען מיט א קלענערן געהאלט און פון
א נידעריגערן סארט איידער די איצטיגע אינספעקטארען? — איך
וואלט ניט געוואלט זיי זאלען זיין נידעריגער, אויב איהר קאנט
קריגען בעסערע." (נ. 294.) „ווילט איהר נאר מעהר אינספעק־
טארען, אדער איהר ווילט א נידעריגערן קלאס מענשען אלס אינ־

ספעקטארען? — מיר דארפען האבען מענשען, וועלכע דרעהען זיך ארום אין די מינען גופא; מענשען, וואס שרעקען זיך ניט פאר זייער אייגענער הויט". (נ. 295). „ווען מען זאל, לויט אייער וואונש, אנשטעלען אינספעקטארען פון אן ערגערן סארט, מיינט איהר ניט, אז זייער אונפעהיגקייט קאן שאפען געפאהרען א.אז.וו.? — ניין, עס איז דער רעגיערונג'ס עסק אנצושטעלען פאסענדע מענשען". (נ. 297).

אט דער סארט אונטערזוכונג ווערט ענדליך שוין צו-לעכערליך אפילו פאר דעם פארזיצענדען פון דעם אונטערזוכונגס-קאמיטעט. „איהר ווילט—אונטערברעכט ער זייערע פראגען מיט דער בעמער־קונג— פראקטישע מענשען, וועלכע זאלען ארומדרעהען זיך אין די מינען גופא און בעריכטען וואס זיי געפינען צו דעם אינספעקטאר, וועלכער וואלט דאן אנגעווענדט זיין העכערן וויסען וואו נויטיג". (נ. 298, 299). „וואלט די איינפיהרונג פון ווענטילאציע אין אט די אלע אלטע מינען ניט פעראורזאכט גרויסע קאסטען? — יא, די קאסטען וואלטען געוואקסען, אבער מענשליכע לעבענס וואלטען בעשיצט געווארן". (נ. 531). איין קוילען־ארבייטער פראטעס־טירט אנטקעגען די 17טע סעקציע פון דעם אקט פון 1860: „איצ־טער, ווען דער מינען־אינספעקטאר געפינט א וועלכען עס איז טייל פון דער מינע אין א צושטאנד וואו מען קאן ניט ארבייטען, מוז ער דאס בעריכטען צו דעם מינען־בעזיצער און צו דעם מיניסטער פון אינלאנד אנגעלעגענהייטען. דערנאך האט דער מינען־בעזיצער 20 טעג צייט איבערצודענקען; צום סוף פון די 20 טעג קאן ער זיך ענטזאגען צו מאכען וועלכע עס איז ענדערונג אין דער מינע. אויב ער ענטזאגט זיך אבער, מוז ער שרייבען צו דעם מיניסטער און איהם פארשלאגען 5 מינען־אינזשעניערען, פון וועלכע דער מי־ניסטער מוז אויסקלייבען די פשרה־מאכער (שייד־ריכטער). מיר בעהויפטען, אז אין דעם פאל בעשטימט פאקטיש דער מינען־בע־זיצער זיינע אייגענע ריכטער". (נ. 581). דער בורזשוא־עקזאמע־נאטאר, אליין א מינען־בעזיצער: „דאס איז א ריין־ספעקולאטיווער איינוואנד". (נ. 586). „איהר האט, הייסט עס, זעהר א נידעריגע מיינונג וועגען דער אויפריכטיגקייט פון די מינען־אינזשעניערען? — איך זאג, אז עס איז זעהר אומגערעכט און ניט יושר'דיג". (נ.

588). „דענקט איהר ניט, אַז די מינען־אינזשעניערען האָבען אַ סאָרט עפּענטליכען כאַראַקטער, און אַז זיי שטעהען העכער איידער דער מעגליכקייט אַרויסצוגעבען אַ פּאַרטייאישען בעשלוס, ווי איהר האָט מורא? — איך ענטזאָג זיך צו ענטפערן אויף פראַגען וועגען דעם פּערזענליכען כאַראַקטער פון די דאָזיגע לייט. איך בין איבערצייגט, אַז אין פיעלע פעלען האַנדלען זיי זעהר פּאַרטייאיש, און אַז וואו מענשליכע לעבענס שטעהען אין קאָן, דאַרף מען די מאַכט פון זיי אַוועקגענומען ווערן". (נ. 589).

דערזעלביגער בורזשוא האָט געהאַט די אונפערשעהמטקייט צו פרעגען: „גלויבט איהר ניט, אַז די מינען־בעזיצער ליידען אויך אַ היזק פון עקספּלאָדירונגען?" צולעצט: קאָנט איהר ארבייטער אַליין ניט אויפפּאַסען אויף אייערע אינטערעסען, ניט רופענדיג די רעגיערונג צו הילף? — ניין". (נ. 1042).

אין יאָהר 1865 זיינען געווען 3217 קויהלען־מינען אין גרויס־בריטאַניען און — 12 אינספּעקטאָרען. אַ מינען־בעזיצער פון יאָרקשיר („טיימז", 26 יאַנואַר 1867) האָט אַליין בערעכענט, אַז שוין ניט רעדענדיג וועגען זייערע ריין־ביוראָקראַטישע געשעפטען, וועלכע נעהמען אַוועק זייער גאַנצע צייט, וואָלט יעדע מינע געקאָנט אינספּעקטירט ווערן איינמאָל אין 10 יאָהר. קיין וואונדער ניט, וואָס די קאַטאַסטראָפען אין די לעצטע יאָהרען (ספּעציעל אויך אין 1866 און 1867) האָבען זיך שטענדיג פערגרעסערט אין צאָהל און אומפאַנג (אָפטמאָל מיט קרבנות פון צוויי ביז דריי הונדערט אַרבייטער). דאָס זיינען די שעהנקייטען פון דער „פרייער" קאַפּיטאַליסטישער פּראָדוקציאָן!

יעדענפאַלס איז דער אַקט פון 1872, ווי פעהלערהאַפטיג ער זאָל ניט זיין, דער ערשטער, וואָס רעגולירט די אַרבייט־שטונדען פון די קינדער, וואָס זיינען בעשעפטיגט אין די מינען, און וועלכער מאַכט די מינען־בעזיצער פעראַנטוואָרטליך אין אַ געוויסער מאָס פאַר די אַזוי־גערופענע אומפעלען.

אַ קעניגליכע קאָמיסיע פון 1867 צו אונטערזוכען די בעשעפטיגונג פון קינדער, יונגע פערזאָנען און פרויען אין דער אַגריקולטור האָט פערעפענטליכט איינינגע זעהר וויכטיגע בעריכטען. עס זיינען געמאַכט געוואָרן פערשיידענע פּראָבעס אַנצווענדען אויף דער

אגריקולטור, ווען אפילו אין א מאדיפיצירטער פארם, די פרינ־ציפען פון דער פאבריק־געזעצגעבונג, זיי זיינען אבער אלע גע־בליבען אהן ערפאלג ביז איצטער. וואס איך וויל נאר דא אויפ־מערקזאם מאכען איז, אז עס איז דא א פעסטע (אונווידערשטעה־ליכע) טענדענץ פאר אן אלגעמיינער אנווענדונג פון די דאזיגע פרינציפען.

אויב די אלגעמיינע אויסשפרייטונג פון דער געזעצגעבונג אלס א פיזישער און גייסטיגער שוצמיטעל פאר דעם ארבייטער־קלאס איז געווארן אונפערמיידליך, שפרייט זי אויס און פערשנעלערט פון דער אנדער זייט, ווי מיר האבען שוין דאס אנגעדייטעט, די פער־וואנדלונג פון די צעווארפענע ארבייט־פראצעסען אויף א גרויסען, געזעלשאפטליכען מאסשטאב; זי פיהרט, הייסט עס, צו א קאנ־צענטראציע פון קאפיטאל און צו דער אויסשליסליכער הערשאפט פון דעם פאבריק־רעזשים. זי צערשטערט אלע אלטע און איבער־גאנג־פארמען, הינטער וועלכע עס בעהאלט זיך נאך טיילווייז די הערשאפט פון קאפיטאל, און פערנעהמט זייער פלאץ מיט זיין די־רעקטער און אפענער הערשאפט. דערמיט אבער פעראלגעמיינערט זי אויך דעם דירעקטען קאמף אנטקעגען דער דאזיגער הערשאפט. בעת זי צווינגט איינצופיהרען גלייכפארמיגקייט, רעגעלמעסיגקייט, ארדנונג און עקאנאמיע אין יעדען אינדיווידועלען ווערקשטאט, פער־מעהרט זי, דורך דעם אונגעהויערן סטימול, וואס די בעשרענקונג און רעגולירונג פון'ם ארבייטס־טאג גיט דער טעכניק, די אנארכיע און די קאטאסטראפען פון דער קאפיטאליסטישער פראדוקציאן אינ־גאנצען גענומען, ווי אויך די אינטענסיוויטעט פון דער ארבייט און די קאנקורענץ פון דער מאשינעריע מיט דעם ארבייטער. פערניכ־טענדיג די קליינע און הויזליכע אינדוסטריען, פערניכטעט זי די לעצטע ערי מקלט פון די „איבעריגע ארבייטער“ און דערמיט אויך דעם ביזאהעריגען זיכערהייט־דעקעל פון דעם גאנצען געזעלשאפט־מעכאניזם. רייף מאכענדיג די מאטעריעלע בעדינגונגען און די געזעלשאפטליכע קאמבינאציע פון דעם פראדוקציאנס־פראצעס, מאכט זיך אויך רייף די ווידערשפרוכען און געגענזאצען פון זיין קאפיטאליסטישער פארם, און פאלגליך אין דערזעלביגער צייט,

וואס זי שאפט די עלעמענטען צו פארמירן א נייע געזעלשאפט, שאפט זי אויך די קרעפטען, וואס רעוואלוציאנירן די אלטע געזעלשאפט.[322]

[322] ראבערט אווען, דער פאטער פון די קאאפעראטיווע פאבריקען און קראמען, וועלכער האט אבער, ווי פריהער בעמערקט, בשום אופן נים געטיילט די אילוזיעס פון זיינע נאכפאלגער בנוגע דער ווייטער ווירקונג פון די דאזיגע איזאלירטע אומוואנדלונגס־עלעמענטען, האט ניט נאר פראקטיש געבוים זיינע עקספערימענטען אויף דעם פאבריק־סיסטעם, נאר האט אויך טעארעטיש דערקלערט דעם דאזיגען סיסטעם אלס דעם אויסגאנג־פונקט פון דער סאציאלער רעוואלוציע. הערר וויסערינג, דער פראפעסאר פון פאליטישער עקאנאמיע אין דער לעידען אוניווערזיטעט, האט הפנים געמוזט האבען א פאר־געפיהל וועגען דעם, ווען ער האט זיך שטארק איינגעשטעלט פאר דעם האנדווערק־סיסטעם אנטקעגען דער גרויס־אינדוסטריע, אין זיין „האנדבוך פון פראקטישער שטאאטסוויסענשאפט“, אמסטערדאם 1860־62, וואס ברענגט ארוים אין דער פאסענדסטער פארם אלע אויסגעדראשענע חכמות פון דער וואולגאר־עקאנאמיע. — [ענגעלס בעמערקט צו דער 4טער אויפלאגע: „דער נייער יוריסטישער „ראטטען־קעניג“ (ז. 248), וואס די ענגלישע געזעצגעבונג האט ארויסגערופען אין לעבען דורך די „פאקטארי אקטס“, „פאקטארי עקסטענשאן אקט“ און „ווארקשאפס' אקט“, וואס ווידערשפרעכען איינע די אנדערע, איז ענדליך געווארן אונערטרעגליך, און אזוי איז אין דעם „פאקטארי אנד ווארקשאפ אקט“ פון 1878 געקומען א קאדיפיקאציע פון דער גאנצער בעטרעפענדער געזעצגעבונג. קיין אויספיהרליכע קריטיק פון דעם איצט גילטיגען אינדוסטריע־קאדעקס פון ענגלאנד קאן נאטירליך דא ניט געגעבען ווערן. דעריבער וועלען מיר זיך מוזען בעגנוגענען מיט די פאלגענדע נאטיצען: דער אקט נעהמט ארום 1־טענס—די טעקסטיל־פאברילען. דא בלייבט כמעט אלץ ביים אלטען: די ערלויבטע ארבייט־צייט פאר קינדער איבער 10 יאהר איז 5½ שטונדען טעגליך, אדער 6 שטונדען, אבער דאן מוז זיין שבת פריי; יונגע פערזאנען און פרויען מעגען ארבייטען 5 טעג צו 10 שטונדען און שבת—העכסטענס 6½ שטונדען. — 2. ניט־טעקסטיל פאבריקען. דא קומען די בעשטימונגען נעהענטער צו די בעשטימונגען פון נומר 1 איידער זיי זיינען פריהער געווען, אבער עס בעשטעהען נאך אלץ איינינע פאר די קאפיטאליסטען גינסטיגע אויסנאהמען, וועלכע לאזען זיך אין מאנכע פעלען נאך מעהר אויסציהען דורך א ספעציעלער ערלויבניש פון דעם מיניסטער פון איגערן. — 3. ווארקשאפס, דעפינירט אומגעפעהר ווי אין דעם פריהערדיגען אקט. אויף וויפיעל עס זיינען אין זיי בעשעפטיגט קינדער, יוגענדליכע ארבייטער אדער פרויען, זיינען די ווארקשאפס געשטעלט גלייך צו די ניט־טעקסטיל פאבריקען, אבער ווידער מיט ערלייכטערונגען אין איינצעלנע פעלען. — 4. ווארקשאפס, אין וועלכע ער ווערן ניט בעשעפטיגט קיינע קינדער אדער יוגענדליכע ארבייטער, נאר בלויז פערזאנען פון ביידערליי געשלעכטער איבער 18 יאהר.

10. גרויס־אינדוסטריע און אגריקולטור.

די רעוואלוציע, וואס די גרויס־אינדוסטריע רופט ארויס אין דער אגריקולטור און אין די סאציאלע שייכות'ן פון די אגריקולטורעלע פראדוצירער, קאן ערשט שפעטער בעשריבען ווערן. דא וועט זיין גענוג א קורצע אנדייטונג פון איניגע פאראויס־גענומענע רעזולטאטען. אויב דער געברויך פון מאשינעריע אין דער אגריקולטור איז מעהרסטענטיילס פריי פון די שעדליכע פיזישע ווירקונגען, וואס זי האט אויף דעם פאבריק־ארבייטער,[228] איז איהר

פאר אט דער קאטעגאריע גילטען נאך ווייטערע ערלייכטערונגען. — 5. דאמעס־טיק ווארקשאפס, וואו עס ווערן בעשעפטיגט נאר פאמיליען־מיטגליעדער אין דער פאמיליען־וואוינונג. די בעשטימונגען זיינען דא נאך מעהר עלאסטיש, און דערצו קומט נאך די בעשרענקונג, אז דער אינספעקטאר מעג אהן א בעזונדערער מיניסטערשער אדער ריכטערליכער ערלויבניש אריינקומען נאר אין אזעלכע הייזער, וועלכע ווערן ניט בענוצט גלייכצייטיג אויך פאר וואוין־הייזער, און ענדליך דאס שטעלען פריי די שטרוי־פלעכטעריי, שפיצען־האפטען און האנדשוה־מאכעריי אין דער פאמיליע. מיט אלע זיינע חסרונות איז דער אקט, אין פערגלייך מיט דעם שווייצארישען בונדעס־פאבריק־געזעץ פון 23טען מערץ 1877, נאך אלץ וויט דער בעסטער געזעץ איבער דעם געגענשטאנד. א פערגלייך פון דיביידע געזעצען איז בעזונדערס אינטערעסאנט, ווייל דאס מאכט קלאר די מעלות און די חסרונות פון די ביידע געזעצגעבערישע מעטאדען—פון דער ענגלישער „היסטארישער" מעטאדע, וואס געהט פון איין פאל צו דעם אנדערן, און פון דער קאנטינענטאלער מעהר גענעראליזירענדער מעטאדע, וואס איז געבויט אויף די טראדיציעס פון דער פראנצויזישער רעוואלוציע. ליידער איז דער ענגלישער קאדעקס אין זיין אנווענדונג אויף ווארקשאפס גרעסטענטיילס נאך אלץ א טויטער בוכשטאב—צוליעב דעם וואס עס זיינען ניטא גענוג אינספעקטארען." — זינט ענגעלס האט דאס געשריבען, איז ארויסגעגעבען געווארן א רייה ווייטערע געזעצען אין ענגלאנד צום שוץ פון די ארבייטער, דער וויכטיגסטער פון זיי איז דער אקט פון 1901, וואס פערבאט די בעשעפטיגונג פון קינדער אונטער 12 יאהר אין פאבריקען און ווארקשאפס, און וואס פערקירצט די ארבייט־צייט אין די טעקסטיל־פאבריקען אום שבת אויף 1 שטונדע, אזוי אז דער סך הכל פאר דער וואך מאכט אויס 55½ שטונדען. קאוטסקי.]

[228] אן אויספיהרליכע בעשרייבונג פון דער מאשינעריע, וואס ווערט אנגעווענדט אין דער ענגלישער אגריקולטור, געפינט מען אין דר. וו. האמ'ס ווערק: „די לאנדווירטהשאפטליכען גערעטהע אונד מאשינען ענגלאנדס", 2טע אויפלאגע 1856. אין זיין סקיצע וועגען דעם ענטוויקלונגס־גאנג פון דער ענגלישער אגריקולטור געהט הערר האם נאך צופיעל קריטיקלאז דעם הערר לעאנס דע לאווערן.

ווירקונג אין איבעריג מאַכען און אַרויסזועצען די אַרבייטער דאָ נאָך מעהר אינטענסיוו און שטויסט זיך ניט אָן אויף קיין ווידערשטאַנד, ווי מיר וועלען עס שפּעטער זעהן בפּרטיות. אין די „קאַונטיעס“ קאַמברידזש און סאַפאָלק, צום ביישפּיעל, האָט זיך דער שטח פון בעאַרבייטען לאַנד זעהר פערגרעסערט אין די לעצטע 20 יאָהר, בעת די לאַנד־בעפעלקערונג איז פאַר דערזעלבער פעריאָדע פערקלענערט געוואָרן ניט נאָר רעלאַטיוו, נאָר אַבסאָלוט. אין די פעראייניגטע שטאַאַטען פון נאָרד־אַמעריקא פערנעהמען די אַגריקולטור־מאַשינען דעם פּלאַץ פון די אַרבייטער דערווייל נאָר ווירטועל, ד.ה. זיי גיבען דעם פערמער די מעגליכקייט צו קולטיווירן אַ גרעסערן שטח, אָבער זיי טרייבען ניט אַרויס קיין ווירקליך־בעשעפטיגטע אַרביי־טער. אין יאָהר 1861 האָט די צאָהל פערזאָנען, וואָס זיינען געוועזן בעטייליגט אין דער פאַבריקאַציע פון אַגריקולטור־מאַשינען אין ענג־לאַנד און וועלס, בעטראָפען 1034, בעת די צאָהל אַגריקולטור־אַר־בייטער, וואָס זיינען געוועזן בעשעפטיגט ביי די דאַמף־ און אַרבייט־מאַשינען, האָט בעטראָפען נאָר 1205.

אין דער ספערע פון דער אַגריקולטור ווירקט די גרויס־אינ־דוסטריע מעהר רעוואָלוציאָנער ווי אַנדערשוואו, אויף אַזוי ווייט ווי זי פערניכטעט דעם פעסטען זייל פון דער אַלטער געזעלשאַפט, דעם „בויער“, און שטופּט אונטער אויף זיין פּלאַץ דעם לוין־אַר־בייטער. די פאָדערונגען פון סאָציאַלע איבערקעהרענישען און [קלאַסען־] געגענזאַצען ווערן אויף דעם אופן אויסגעגליכען אויפ'ן לאַנד ווי אין שטאָדט. אַנשטאָט די על פּי הרגל העכסט פוילע, ניט־שכל'דיגע, אונצוועקמעסיגע מעטאָדען, טרעט אַרויס די בע־וואוסטזיניגע, טעכנאָלאָגישע אָנווענדונג פון דער וויסענשאַפט. דער קאַפּיטאַליסטישער פּראָדוקציאָנס־אופן פערענדיגט דאָס צעררייסען פון דעם אורשפּרינגליכען פאַמיליען־באַנד, וואָס האָט צוזאַמענגע־האַלטען די קינדיש־אונענטוויקעלטע געשטאַלט פון אַגריקולטור און אינדוסטריע. ער שאַפט אָבער אין דערזעלביגער צייט די מאַטע־ריעלע בעדינגונגען פון אַ נייעם, העכערן סינטעז,—פון אַ פעראיי־

[אַז אַט די בעמערקונג איז פערעלטערט, ווי ענגעלס האָט דאָס שוין בעמערקט אין 1890, פערשטעהט זיך היינט פון זיך אַליין. קאַוטסקי.]

ניגונג פון אַגריקולטור און אינדוסטריע אויף דער גרונדלאַגע פון זייער בעזונדער־אויסגעאַרבייטע געשטאַלטען. מיט דעם שטענדיג־וואַקסענדען איבער־געוויכט פון דער שטאָדטישער בעפעלקערונג, וואָס די קאַפּיטאַליסטישע פּראָדוקציאָן שלעפּט צוזאַמען אין די גרויסע צענטערס, פערמעהרט זי פון איין זייט די געשיכטליכע בעוועגונגס־קראַפט פון דער געזעלשאַפט, זי שטערט אָבער פון דער אַנדער זייט דעם שטאָף־וועקסעל צווישען מענש און ערד, ד.ה. דעם צוריקקעהר צו דער ערד פון די בעשטאַנד־טיילען פונ'ם באָדען, וואָס דער מענש פערנוצט אין דער פאָרם פון נאַהרונגס־ און קליידונגס־מיטלען; זי שטערט, הייסט עס, די אייביגע נאַטור־בעדינגונג פון אַ דויערנדער באָדען־פרוכטבאַרקייט. זי צערשטערט דערמיט אויך די פיזישע געזונדהייט פון דעם שטאָדט־אַרבייטער און דאָס גייסטיגע לעבען פון די דאָרף־אַרבייטער.[234] אָבער דורך דער צערשטערונג פון די אומשטענדען פון יענעם שטאָף־וועקסעל, וועלכער איז ענטשטאַנען בלויז ווי אַ נאַטירליכער וואוקס, צווינגט זי איהם איצט אַרויף סיסטעמאַטיש אַלס רעגולירענדעס געזעץ פון דער געזעלשאַפטליכער פּראָדוקציאָן און אין אַ פאָרם, וואָס איז אַנגעמאָסטען פאַר דער פאָלשטענדיגער ענטוויקלונג פון דער מענש־ליבער ראַסע. די קאַפּיטאַליסטישע אומוואַנדלונג פון דעם פּראָדוקציאָנס־פּראָצעס ערשיינט צוגלייך אין דער אַגריקולטור ווי אין דער אינדוסטריע אַלס מאַרטיראָלאָגיע [ליידענס־געשיכטע] פון דעם פּראָדוצירער: דער אַרבייטס־מיטעל ווערט אַ מיטעל פון אונטערדריקונג, עקספּלואַטירונג און פעראָרעמונג פונ'ם אַרבייטער, די געזעלשאַפטליכע קאָמבינאַציע פון די אַרבייט־פּראָצעסען ווערט אַן

---

[324] „איהר צוטיילט דאָס פאָלק אין צוויי פיינדליכע לאַגערן, אין איינעם פון חסר דעה'דיגע פּויערים און איינעם פון ענטנערווטע שוועכלינגע. גוטער גאָט! אַ נאַציאָן, וועלכע איז צוטיילט אין אַגריקולטורעלע און קאָמערציעלע אינטערעסען, רופט זיך אַן גייסטיג געזונד, נאָך מעהר זי שטעלט זיך אַרויס פאַר אַן אויפגעקלערטע און ציוויליזירטע ניט נאָר טראָץ דער צוטיילונג, נאָר דוקא צוליעב דער דאָזיגער שרעקליכער און אומנאַטירליכער צוטיילונג." (דייוויד אורקהאַרט, „פאַמיליאַר וואָרדס", לאָנדאָן 1855, ז. 119.) אָט די שטעלע צייגט צוגלייך די שטאַרקייט און די שוואַכקייט פון דעם סאָרט קריטיק, וועלכע קאָן אורטיילען און פעראורטיילען די געגענוואַרט, אָבער קאָן זי ניט בעגרייפען!

ארגאניזירטע אונטערדריקונג פון זיין אינדיווידועלער לעבעדיגקייט, פרייהייט און זעלבשטענדיגקייט. די פאנאנדערוואַרפונג פון די ערד־ארבייטער איבער גרעסערע שטח׳ן ברעכט זייער ווידער־שטאנדס־קראפט, בעת די קאנצענטראציע פערגרעסערט די ווידער־שטאנדס־קראפט פון די שטאדטישע ארבייטער. ווי אין דער שטאדטישער אינדוסטריע אזוי אויך אין דער מאדערנער אגרי־קולטור ווערט די געהעכערטע פראדוקטיוו־קראפט און די גרעסערע פליסיגקייט פון דער ארבייט געוואונען דורך א פערוויסטונג און אן אויסצעהרונג פון דער ארבייט־קראפט גופא. און יעדער פארט־שריט פון דער קאפיטאליסטישער אגריקולטור איז ניט נאר א פארטשריט אין דער קונסט צו בערויבען דעם ארבייטער, נאר אין דערזעלביגער צייט אויך אין דער קונסט צו בערויבען דעם באדען; יעדער פארטשריט אין פערגרעסערן זיין פרוכטבארקייט פאר א בעשטימטען צייט־טייל איז צוגלייך א פארטשריט אין דעם חורבן פון די דויערנדע קוואלען פון דער דאזיגער פרוכטבארקייט. וואס מעהר א לאנד פאנגט אן זיין ענטוויקלונג אויף דעם באזיס פון דער גרויס־אינדוסטריע, ווי צום ביישפיעל די פעראייניגטע שטא־טען פון נארד־אמעריקא, אלץ שנעלער געהט אן דער דאזיגער צער־שטערונגס־פראצעס.[235] די קאפיטאליסטישע פראדוקציאן ענטווי־

---

[225] זעה ליעביג: „די כעמיע אין איהרער אנווענדונג אויף אגריקולטור אונד פיזיאלאגיע", 7טע אויפלאגע 1862, ספעציעל אויך, אין ערשטען באנד, די „איינלייטונג אין די נאטורגעזעצע דעם פעלדבויעס". די ענטוויקלונג פון דער נעגאטיווער זייט פון דער מאדערנער אגריקולטור, פונ׳ם נאטור־וויסענ־שאפטליכען שטאנדפונקט, איז איינס פון ליעביג׳ס אונשטערבליכע פערדיענסטען. אויך זיינע היסטארישע בעמערקונגען איבער דער געשיכטע פון דער אגריקולטור, הגם זיי זיינען ניט פריי פון גראבע טעות׳ן, ענטהאלטען ליכט־שטראהלען. עס איז נאר צו בעדויערן, וואס ער וואגט צו מאכען סתם־בעהויפטונגען, ווי די פאל־גענדע: „דורך א ווייטער־געטריבענער פולווערייזירונג און אפטערן אקערן ווערט פערגרעסערט די לופט־וועקסלונג אין די געלעכערטע ערד־טיילען און די אויבער־פלעך, אויף וועלכער די לופט קאן ווירקען, ווערט פערגרעסערט און בענייט; אבער עס איז לייכט פערשטענדליך, אז דער גרעסערער ערטראג פון פעלד קאן ניט זיין פראפארציאנעל צו דער ארבייט, וואס ווערט פערווענדט אויפ׳ן פעלד, נאר זי מוז שטייגען אין א פיעל קלענערן ערד. דאס דאזיגע געזעץ—לעגט צו ליעביג—איז צוערשט אויסגעזאגט געווארן פון דזשאהן סטוארט מילל, אין זייך

קעלט דעריבער די טעכניק און די קאמבינירונג פון געזעלשאפט־ליכען פראדוקציאנס־פראצעס נאר דורכדעם, וואס זי גראבט אונטער אין דערזעלבינער צייט די שפרינג־קוועלען פון אלע רייכטימער—די ערד און די ארבייטער.

„פרינסיפלס אוו פאליטיקאל עקאנאמיע“, ב. 1, ז. 17, אויפ'ן פאלגענדען אופן: „אז דער וואוקס פון דער פראדוקטען־מאסע פון באדען, ביי זאנסט גלייכע פערהעלטניסען, קומט אין א קלענערער מאס איידער דער וואוקס פון די בעשעפטיגטע ארבייטער, איז דאס אלגעמיינע געזעץ פון דער לאנדווירטשאפט“—(הערר מילל וויעדערהאלט אפילו דאס ריקארדא'שע שוהל־געזעץ אין א פאלשער פארמולע, ווארים וויבאלד די פערקלענערונג פון דער צאהל בעשעפטיגטע ארבייטער איז אין ענגלאנד געגאנגען צוזאמען מיט דעם פארטשריט פון דער אגריקולטור, האט דאס געזעץ, וואס איז ערפונדען געווארן אין און פאר ענגלאנד, ווענינגסטענס אין ענגלאנד נים געפונען קיין אנווענדונג) זעהר מערקווירדיג, היות ווי דער גרונד דערפון איז איהם געווען אונבעקאנט.“ (ליעביג אין דעם ציטירטען ווערק, ב. 1, ז. 143 און נאטע.) א חוץ וואס ליעביג איז זיך טועה אין דער בעדייטונג פונ'ם ווארט „ארבייט“, אונטער. וועלכען ער פערשטעהט עפעס אנדערעס איידער די פאליטישע עקאנאמיע, איז עס יעדענפאלס „מערקווירדיג גענוג“ וואס ער מאכט העררן דז. סט. מילל'ן פאר דעם ערשטען ארויסזאגער פון א טעאריע, וועלכע דזשיימס אנדערסאן אין אדאם סמיטה'ס צייט האט צוערשט פערעפענטליכט און האט זיך וויעדערהאלט אין פערשיידענע שריפטען ביז אין 19טען י.ה. אריין; וועלכע מאלטהוס, א מייסטער אין ליטערארישע גנבות, האט אין 1815 געמאכט פאר זיין אייגענעם (זיין גאנצע בעפעלקערונג־טעאריע איז אן אונפערשעהמטער פלאגיאט); וועלכע וועסט האט אין דערזעלבינער צייט ענטוויקעלט אונאבהענגיג פון אנדערסאנ'ען; וועלכע ריקארדא האט אין 1817 געבראכט אין צוזאמענהאנג מיט דער אלגעמיינער ווערטה־טעאריע, און וועלכע איז פון דאמאלסט אן ארומגעגאנגען די גאנצע וועלט אונטער ריקארדא'ס נאמען; וועלכע דזשיימס מילל (דזש. סט. מילל'ס פאטער) האט אין 1820 וואולגאריזירט, און ענדליך איז זי וויעדערהאלט געווארן אויך פון דזש. סט. מילל צווישען אנדערע אלס א געוועהנליכע שוהל־דאגמע. מען קאן ניט לייקענען, אז דזש. סט. מילל פערדאנקט זיין יעדענפאלס „מערקווירדיגע“ אויטאריטעט כמעט אינגאנצען נאר אזוינע טעות'ן.

פינפטער אָבטייל.

די פּראָדוקציאָן פון אַבסאָלוטע און רעלאַטיווע מעהרווערטה.

פערצעהנטער קאַפּיטעל.

אַבסאָלוטער און רעלאַטיווער מעהרווערטה.

דער ארבייט־פּראָצעס איז אין אָנהויב (זעה פינפטען קאַפּי־טעל) בעטראַכט געוואָרן אין אבסטראַקט, אונאַבהענגיק פון זיינע געשיכטליכע פאָרמען, אַלס אַ פּראָצעס צווישען מענש און נאַטור. מיר האָבען דאָרט געזאָגט: „בעטראַכט מען דעם גאַנצען פּראָצעס פונ׳ם שטאַנדפּונקט פון זיין רעזולטאַט, פון דעם פּראָדוקט, בע־וויזען זיך ביידע, דער אַרבייטס־מיטעל און דער ארבייטס־געגענ־שטאַנד, ווי פּראָדוקציאָנס־מיטלען, און די ארבייט גופא ווי אַ פּראָדוקטיווע ארבייט.“ (ז. 276.) און אין נאָטע 7 איז צוגעלעגט געוואָרן: „אָט די בעשטימונג פון פּראָדוקטיווער ארבייט, וואָס עס בעקומט זיך פון דעם שטאַנדפּונקט פון דעם איינפאַכען אר־בייט־פּראָצעס, דעקט אויך קיין פאַל ניט דעם קאַפּיטאַליסטישען פּראָדוקציאָנס־פּראָצעס.“ אָט דאָס ווילען מיר דאָ ווייטער ענט־וויקלען.

אַזוי ווייט ווי דער ארבייט־פּראָצעס איז אַ ריין־אינדיווידועלער, פעראייניגט דער ארבייטער אין זיך אַלע פונקציעס, וועלכע ווערען שפּעטער אָבגעזונדערט. ווען ער אייגענט זיך אָן די נאַטור־גע־גענשטאַנדען אינדיווידועל פאַר די צוועקען פון זיין לעבען, קאָנטראָ־לירט ער זיך אַליין. שפּעטער ווערט ער קאָנטראָלירט פון אַנדערע. דער איינצעלנער מענש קאָן ניט ווירקען אויף דער נאַטור אַוואו ער ברענגט ניט אַריין אין שפּיעל זיינע אייגענע מוסקולען אונטער דעם קאָנטראָל פון זיין אייגענעם מוח. אַזוי ווי אין דעם נאַטור־סיסטעם [פון זיין קערפּער] געהערען קאָפּ און האַנד צוזאַמען, אַזוי פעראיי־ניגט אויך דער ארבייט־פּראָצעס קאָפּ־אַרבייט און האַנד־אַרבייט. שפּעטער צושיידען זיי זיך ביז צו אַ פיינדליכען געגענזאַץ. דער פּראָדוקט פערוואַנדעלט זיך בכלל פון אַ דירעקטען פּראָדוקט פון דעם אינדיווידועלען פּראָדוצירער אין אַ געזעלשאַפטליכען, אַ גע־מיינשאַפטליכען פּראָדוקט פון אַ קאָלעקטיוו־ארבייטער, דאָס הייסט

פון א קאָמבינירטען ארבייט־פּערזאָנאַל, וואָס יעדער איינער פון זיי נעהמט א נעהענטערן אָדער ווייטערן טייל אין דער מאַניפּולירונג פון דעם ארבייט־געגענשטאַנד. וואָס ברייטער עס ווערט דער קאָאָפּעראַטיווער כאַראַקטער פון דעם ארבייט־פּראָצעס גופא, אַלץ ברייטער ווערט נויטיגערווייז דעריבער דער בעגריף פון פּראָדוקטיווער ארבייט און פון איהר טרעגער, דעם פּראָדוקטיווען ארבייטער. כדי צו ארבייטען פּראָדוקטיוו, איז שוין איצט ניט נויטיג אַליין צוצולעגען א האַנד; עס איז גענוג צו זיין אַן אָרגאַן פון דעם קאָלעקטיוו־ארבייטער, דורכצופיהרן וועלכע עס איז פון זיינע קלענערע פונקציעס. די ערשטע דעפיניציאָן, וואָס איז אויבען געגעבען געוואָרן פון פּראָדוקטיווער ארבייט, א דעפיניציאָן, וואָס איז ארויסגעפיהרט געוואָרן פון דער נאַטור פון דער מאַטעריעלער פּראָדוקציאָן גופא, בלייבט נאָך אַלץ ריכטיג פאַר דעם קאָלעקטיוו־ארבייטער, בעטראַכט אַלס א גאַנצעס (געזאַמטהייט). זי גילט אָבער ניט מעהר פאַר יעדען פון זיינע גליעדער, גענומען אין איינצעלנעם.

פון דער אַנדער זייט אָבער ווערט דער בעגריף פון פּראָדוקטיווער ארבייט ענגער. די קאַפּיטאַליסטישע פּראָדוקציאָן איז ניט נאָר א פּראָדוקציאָן פון סחורה, זי איז בעצם א פּראָדוקציאָן פון מעהרווערטה. דער ארבייטער פּראָדוצירט ניט פאַר זיך, נאָר פאַר'ן קאַפּיטאַל. עס איז דעריבער מעהר ניט גענוג, וואָס ער פּראָדוצירט בכלל. ער מוז פּראָדוצירן מעהרווערטה. נאָר דער ארבייטער איז פּראָדוקטיוו, וועלכער פּראָדוצירט מעהרווערטה פאַר'ן קאַפּיטאַליסט אָדער דיענט פאַר דער זעלבסט־פּערוווערטונג פון קאַפּיטאַל. אויב מען מעג נעהמען א ביישפּיעל מחוץ פון דער ספערע פון דער מאַטעריעלער פּראָדוקציאָן, קאָן מען זאָגען, אַז אַ שוהל־לעהרער איז א פּראָדוקטיווער ארבייטער, ניט ווען ער בעאַרבייט נאָר די קינדערשע קעפּלעך, נאָר ווען ער ארבייט זיך אויס, כדי צו מאַכען רייך דעם אונטערנעהמער. דאָס, וואָס דער לעצטער האָט זיין קאַפּיטאַל אריינגעלעגט אין אַ לעהר־פאַבריק אנשטאָט אין א ווורשט־פאַבריק, מאַכט אין דער שייכות קיין ענדערונג ניט. דער בעגריף פון דעם פּראָדוקטיווען ארבייטער שליסט דעריבער בשום אופן ניט איין בלויז די שייכות צווישען טהעטיגקייט און נוץ־ווירקונג,

צווישען ארבייטער און ארבייטס־פראָדוקט, נאָר עס שליסט אויך איין א ספעציפיש געזעלשאפטליכע, געשיכטליך־ענטשטאַנענע פראָדוקציאָן־שייכות, וועלכע שטעמפעלט דעם ארבייטער אלס א דירעקטען פערווערטונגס־מיטעל פון קאפיטאַל. צו זיין א פראָדוקטיווער ארבייטער איז דעריבער ניט קיין גליק, נאָר א שלים־מזל. אין פערטען בוך פון אָט דער שריפט, וואָס בעהאַנדעלט די געשיכטע פון דער טעאָריע, וועט מען זעהן גענויער, אז די קלאַסישע פאָליטישע עקאָנאָמיע האָט פון אָנהויב־אָן געהאַלטען, אמאָל אינסטינקטיוו, אמאָל בעוואוסטזיניג, די פראָדוקציאָן פון מ ע ה ר־ו ו ע ר ט ה פאַר דעם ענטשיידענדען כאַראַקטער פון דעם פראָדוקטיווען ארבייטער. איהר דעפיניציאָן פון פראָדוקטיווען ארבייטער בייט זיך דעריבער מיט איהר אויפפאַסונג וועגען דער נאַטור פון מעהרוועהרטה. אַזוי האָבען די פיזיאָקראַטען דערקלערט, אז נאָר די אַקערבוי־ארבייט איז פראָדוקטיוו, ווייל זי אליין האָט געגעבען א מעהרווערטה. פאַר די פיזיאָקראַטען אָבער האָט דער מעהרווערטה נאָר עקזיסטירט אין דער פאָרם פון גרונד־רענטע.

די פערלענגערונג פון דעם ארבייטס־טאָג אריבער דעם פונקט, ווען דער ארבייטער האָט נאָר פראָדוצירט אן עקוויוואַלענט פאַר דעם ווערטה פון זיין ארבייט־קראַפט, און די אָנאייגענונג פון דער דאָזיגער מעהר־ארבייט דורכ'ן קאַפּיטאַל—דאָס איז די פראָדוקציאָן פון דעם אבסאָלוטען מעהרווערטה. אָט דער פראָצעס קאָן פאָרקומען, און קומט פאָר, אויפ'ן יסוד פון פראָדוקציאָנס־אופנים, וועלכע זיינען איבערגעליפערט געוואָרן היסטאָריש אָהן דער מיטווירקונג פון קאפיטאל. עס קומט נאָר א פאָרמעלע געשטאַלט־ענדערונג (מעטאַמאָרפאָזע), אָדער דער קאפיטאַליסטישער עקספּלואַטירונגס־אופן אונטערשיידט זיך פון דעם פריהערדיגען אופן, דהיינו דעם שקלאַווען־סיסטעם א.ד.ג., נאָר דורכדעם, וואָס דאָרטן ווערט די מעהר־ארבייט ארויסגעריסען דורך א דירעקטען צוואַנג, און דאָ קומט זי צושטאַנד דורך דעם „פרייוויליגען" פערקויף פון דער ארבייט־קראַפט. די פראָדוקציאָן פון אבסאָלוטען מעהרווערטה איז דעריבער משׂוּר נאָר א פאָרמעלע אונטערוואָרפענקייט פון דער ארבייט אונטער דעם קאַפּיטאַל.

די פראָדוקציאָן פון אבסאָלוטען מעהרווערטה מאַכט אויס די

אַלגעמיינע גרונדלאַגע פון דעם קאַפּיטאַליסטישען סיסטעם און דעם אַיִהויב־פּונקט פון דער פּראָדוקציאָן פון רעלאַטיווען מעהרווערטה. ביי דער לעצטער איז דער אַרבייטס־טאָג שוין לכתחילה צוטיילט אין צוויי שטיקער: אין נויטווענדיגער אַרבייט און מעהר־אַרבייט. כדי צו פערלענגערן די מעהר־אַרבייט, ווערט די נויטווענדיגע אַרבייט פערקירצט דורך מעטאָדען, וועלכע מאַכען אַז דער עקוויוואַלענט פון דעם אַרבייט־לוין זאָל פּראָדוצירט ווערן אין ווינעגער צייט. די פּראָדוקציאָן פון דעם אַבסאָלוטען מעהרווערטה דרעהט זיך נאָר אַרום דער לענג פון דעם אַרבייטס־טאָג; די פּראָדוקציאָן פון דעם רעלאַטיווען מעהרווערטה רעוואָלוציאָנירט דורך און דורך די טעכנישע פּראָצעסען פון דער אַרבייט און די געזעלשאַפטליכע גרופּירונגען.

די פּראָדוקציאָן פון דעם רעלאַטיווען מעהרווערטה איז דעריבער משער אַ ספּעציפיש־קאַפּיטאַליסטישען פּראָדוקציאָנס־אופן, וועלכער ענטשטעהט נאַטורמעסיג און ווערט ענטוויקעלט, צוזאַמען מיט זיינע מעטאָדען, מיטלען און בעדינגונגען גופא, ערשט אויפ׳ן באַזיס פון דער פאָרמעלער אונטערוואָרפענקייט פון דער אַרבייט אונטער דעם קאַפּיטאַל. אַנשטאַט דער פאָרמעלער אונטערוואָרפענקייט קומט [אין פערלויף פון דער ענטוויקלונג] די רעעלע אונטערוואָרפענקייט פון דער אַרבייט אונטער׳ן קאַפּיטאַל.

עס וועט זיין גענוג בלויז אָנצו־ווייזען אויף צווישענדיגע פאָרמען, אין וועלכע די מעהר־אַרבייט ווערט ניט אַרויסגעפּומפּט דורך דירעקטען צוואַנג פון דעם פּראָדוצירער, און וואו דער פּראָדוצירער אַליין איז נאָך ניט פאָרמעל אונטערוואָרפען צום קאַפּיטאַל. אין די דאָזיגע פאָרמען האָט דער קאַפּיטאַל נאָך ניט בעקומען קיין דירעקטען קאָנטראָל איבער דעם אַרבייט־פּראָצעס. נעבען די זעלבשטענדיגע פּראָדוצירער, וועלכע פיהרן אָן זייערע מלאכות און אַקערבוי אויף דעם טראַדיציאָנעלען, אַלט־מאָדישען וועג, טרעט אַרויס דער וואוכערער אָדער דער סוחר, דער וואוכער־קאַפּיטאַל אָדער דער האַנדעלס־קאַפּיטאַל, וועלכער זויגט זיי אויס ווי אַ פּאַראַזיט. ווען אָט די פאָרם פון עקספּלואַטאַציע איז די פאַרהערשענדע אין אַ געזעלשאַפט, שליסט זי אויס דעם קאַפּיטאַליסטישען פּראָדוקציאָנס־אופן; זי קאָן אָבער, פון דער אַנדער זייט, זיין אַן איבערגאַנג־

שטופע צו איהם, ווי זי איז עס טאקע געווען ביים סוף פון מיטעל־אלטער. ענדליך קאנען געוויסע צווישענדיגע פארמען, ווי עס בע־וויזט דער ביישפיעל פון דער מאדערנער הויז־ארבייט, ערטערווייז רעפראדוצירט ווערן אויף דעם הינטערגרונד פון דער גרויס־אינ־דוסטריע, הגם מיט א גאנץ פערענדערטען אויסזעהן.

אויב די בלויז־פארמעלע אונטערוואַרפענקייט פון דער ארבייט אונטער דעם קאפיטאל איז גענוג פאר דער פראדוקציאן פון אב־סאלוטען מעהרווערטה; אויב עס איז גענוג, צום ביישפיעל, אז האנדווערקער, וועלכע האבען פריהער געארבייט פאר זיך אליין, אדער אפילו אלס געזעלען פון א צעך־מייסטער, זאלען איצטער אריינטרעטען אלס לוין־ארבייטער אונטער דעם דירעקטען קאנטראל פון א קאפיטאליסט—צייגט זיך, פון דער אנדער זייט, ווי די מע־טאדען פאר דער פראדוקציאן פון דעם רעלאטיווען מעהרווערטה זיינען אין דערזעלביגער צייט אויך מעטאדען פאר דער פראדוק־ציאן פון דעם אבסאלוטען מעהרווערטה. מעהר נאך, די אהן א שיעור׳דיגע פערלענגערונג פון דעם ארבייטס־טאג האט זיך ארויס־געשטעלט אלס דער אייגענטימליכסטער פראדוקט פון דער גרויס־אינדוסטריע. בכלל הערט אויף דער ספעציפיש־קאפיטאליסטישער פראדוקציאנס־אופן צו זיין בלויז א מיטעל פאר דער פראדוקציאן פון רעלאטיווען מעהרווערטה, אזויבאלד ווי ער קאנטראלירט א גאנצען פראדוקציאנס־צווייג, און נאך מעהר—אזויבאלד ווי ער האט געוואונען דעם קאנטראל איבער אלע וויכטיגע פראדוקציאנס־צווייגען. ער ווערט דאן די אלגעמיינע, געזעלשאפטליך הערשענדע פארם פון דעם פראדוקציאנס־פראצעס. אלס ספעציעלע מעטאדע פאר דער פראדוקציאן פון רעלאטיווען מעהרווערטה ווירקט ער נאך, ערשטענס נאר אזוי ווייט ווי ער כאפט ארום אינדוסטריען, וועלכע זיינען ביז אהער געווען בלויז פארמעל אונטערגעווארפען אונטער דעם קאפיטאל, דאס הייסט בעת ער פערגרעסערט די ספערע פון זיין ווירקונג. צווייטענס, אזוי ווייט ווי די אינדוסט־ריען, וואס זיינען שוין ארונטערגעפאלען אונטער זיין איינפלוס, ווערן נאכאנאנד רעוואלוציאנירט דורך ענדערונגען אין די מעטאדען פון פראדוקציאן.

פון א געוויסען שטאַנדפּונקט זעהט אויס, אז דער אונטערשייד צווישען אבסאָלוטען און רעלאַטיווען מעהרווערטה איז איבערהויפּט נישט מעהר ווי א פערבלענדעניש. דער רעלאַטיווער מעהרווערטה איז אבסאָלוט, וואָרים ער איז משער אן אבסאָלוטע פערלענגערונג פון דעם ארבייטס־טאָג אריבער דער ארבייט־צייט, וואָס איז נויט־ווענדיג פאַר דער עקזיסטענץ פון דעם ארבייטער גופא. דער אב־סאָלוטער מעהרווערטה איז רעלאַטיוו, וואָרים ער איז משער אן ענטוויקלונג פון דער ארבייטס־פּראָדוקטיוויטעט, וועלכע מאַכט מעגליך צו בעשרענקען די נויטווענדיגע ארבייט־צייט אויף איין טייל פון דעם ארבייטס־טאָג. האַלט מען אבער אין אויג די בע־וועגונג פון דעם מעהרווערטה, דאַן פערשווינדט אָט דער אויסזעהן פון איינערלייקייט. ווי נאָר דער קאַפּיטאַליסטישער פּראָדוקציאָנס־אופן איז איינמאַל איינגעפיהרט און איז געוואָרן דער אלגעמיינער פּראָדוקציאָנס־אופן, לאָזט זיך דער אונטערשייד צווישען אבסאָלו־טען און רעלאַטיווען מעהרווערטה פיהלען, אזוי באַלד ווי עס האַנ־דעלט זיך וועגען פערגרעסערן די ראַטע פון מעהרווערטה איבער־הויפּט. אָנגענומען, אז די ארבייט־קראַפט ווערט בעצאָהלט לויט איהר ווערטה, שטעהט אונז דאַן אנטקעגען די פאָלגענדע אלטער־נאַטיווע [ברירה]: אויב די פּראָדוקטיוו־קראַפט פון דער ארבייט און איהר נאָרמאַל־גראַד פון אינטענסיוויטעט איז א בעשטימטע, קאָן די ראַטע פון מעהרווערטה פערגרעסערט ווערן נאָר דורך אן אבסאָלוטער פערלענגערונג פון דעם ארבייטס־טאָג; אויב, פון דער אנדער זייט, דער גרעניץ פון דעם ארבייטס־טאָג איז א בעשטימ־טער, קאָן די ראַטע פון מעהרווערטה פערגרעסערט ווערן נאָר דורך א רעלאַטיווער ענדערונג אין דער גרויס פון זיינע בעשטאַנדטיילען, פון דער נויטווענדיגער ארבייט און דער מעהר־ארבייט—אַן אומ־שטאַנד, וואָס איז משער פון זיין זייט, אויב דער לוין זאָל ניט ארונטערפאַלען אונטער דעם ווערטה פון דער ארבייט־קראַפט, אן ענדערונג ענטוועדער אין דער פּראָדוקטיוויטעט אָדער אין דער אינטענסיוויטעט פון דער ארבייט.

אויב דער ארבייטער דאַרף האָבען זיין גאַנצע צייט, כדי צו פּראָדוצירן די נויטיגע לעבענסמיטלען צו דערהאַלטען זיך אליין און זיין פאַמיליע, דאַן בלייבט איהם ניט קיין צייט צו ארבייטען

אהן געצאלט פאר אנדערע. אהן א געוויסען פראדוקטיוויטעט־גראד פון דער ארבייט האט דער ארבייטער נים קיין איבעריגע צייט אין זיין רשות; אהן אזא איבערפליסיגע צייט איז ניטא קיין מעהר־ארבייט און ממילא קיינע קאפיטאליסטען, אבער אויך נים קיין שקלאווען־האלטער, קיינע פעאדאלע בארא‌נען, מיט איין ווארט: קיין קלאס פון גרוים־בעזיצער.[1]

מען קאן אויף דעם אופן זאגען, אז מעהרווערטה רוהט אויף א נאטור־באזיס, אבער דאס קאן נאר געזאגט ווערן אין דעם גאנץ־אלגעמיינעם זין, אז עס איז ניטא קיין אבסאלוטע שטערונג פון דער נאטור, וואס זאל איינעם אבהאלטען צו בעפרייען זיך אליין פון דער ארבייט, וואס איז נויטיג פאר זיין אייגענער עקזיסטענץ, און ארויפווארפען דאס אויף אנאנדערען: פונקט אזוי ווי צום ביי־שפיעל, עס איז ניטא קיין אבסאלוטע שטערונג פון דער נאטור, וואס זאל איינעם אבהאלטען צו פערברויכען אנאנדער מענשענ'ס פלייש אלס נאהרונג.[1*]

מען מוז כלל נים צונויפבינדען קיינע מיסטישע פארשטעלונ־גען, ווי דאס קומט אפט פאר, מיט דער דאזיגער פון נאטור אויס ענטוויקעלטער פראדוקטיוויטעט פון דער ארבייט. נאכדעם ערשט ווי די מענשען האבען זיך ארויסגעארבייט פון זייער טיערישען צו־שטאנד, ווען זייער ארבייט גופא, הייסט עס, איז שוין אין א געוויסען גראד פערגעזעלשאפטליכט, וואקסען אוים פערהעלטעני־שען, אין וועלכע די מעהר־ארבייט פון איין מענשען ווערט דער עקזיסטענץ־בעדינג פון אנאנדערן. אין בעגינען פון דער ציווי־ליזאציע זיינען די בעקומענע פראדוקטיוו־קרעפטען פון דער אר־בייט קליין, אבער אזוי זיינען אויך די בעדערפענישען, וועלכע

---

[1] „די עקזיסטענץ אליין פון קאפיטאליסטישע אונטערנעהמער אלס א בעזונדער קלאס הענגט אב פון דער פראדוקטיוויטעט פון דער ארבייט." (Ramsay, "An Essay on the Distribution of Wealth", London 1821, p. 206.) „ווען יעדער מענשענ'ס ארבייט וואלט נאר געווען גענוג צו פראדוצירן פאר זיין אייגענער חיונה, וואלט נים געקאנט זיין קיין אייגענטום." (Ravenstone, "Thoughts on the Funding System", London 1824, p. 14, 15.)

[1*] לויט אן אויסרעכענונג, וואס איז נים לאנג געמאכט געווארן, לעבען אין די שוין אויסגעפארשטע ערד־טיילען אליין וועניגסטענס 4 מיליאן קאניבאלען.

ענטוויקלען זיך מיט און דורך די מיטלען פון זייער בעפריעדיגונג. אין יענער ערשטער פעריאָדע, ווידער, איז די פראָפּאָרציע פון די טיילען פון דער געזעלשאפט, וועלכע לעבען פון פרעמדער אַרבייט, אונענדליך קליין לגבי דער מאַסע פון דירעקטע פּראָדוצירער. מיט דעם פאָרטשריט פון דער געזעלשאפטליכער פּראָדוקטיוו־קראפט פון דער אַרבייט וואַקסט די דאָזיגע פּראָפּאָרציע אבסאָלוט און רעלאַ־טיוו.[2] די קאפּיטאַל־שייכות וואַקסט איבעריגענס אויס אויף אַן עקאָנאָמישען באָדען, וועלכער איז דער פּראָדוקט פון אַ לאַנגען ענטוויקלונגס־פּראָצעס. די עקזיסטירענדע פּראָדוקטיוויטעט פון דער אַרבייט, וועלכע איז די גרונדלאַגע פון דער קאַפּיטאַל־שייכות, איז ניט אַ מתּנה פון דער נאַטור, נאָר פון דער געשיכטע, פון אַ גע־שיכטליכער ענטוויקלונג, וואָס איהרע פעריאָדען פאַסען אום ניט קיין יאָהרהונדערטען, נאָר טויזענדע יאָהרהונדערטען.

אָבגעזעהן פון דער מעהר אָדער ווייניגער ענטוויקעלטער גע־שטאַלט פון דער געזעלשאפטליכער פּראָדוקציאָן, הענגט אָב די פּראָדוקטיוויטעט פון דער אַרבייט פון נאַטור־בעדינגונגען. זיי קאָנען אַלע צוריקגעפיהרט ווערן צו דער נאַטור פון'ם מענשען גופא, ווי ראַסע א.אַז.וו. און צו דער נאַטור וואָס רינגעלט איהם אַרום. די אויסערליכע נאַטור־בעדינגונגען צופאַלען עקאָנאָמיש אויף צוויי גרויסע קלאַסען: אויף נאַטירליכען רייכטום אין ל ע ב ע נ ס מ י ט־ ל ע ן, ד.ה. פרוכטבאַרקייט פון באָדען, וואַסערן רייך אין פיש א.אַז.וו., און אויף נאַטירליכען רייכטום אין א ר ב י י ט ס־מ י ט־ ל ע ן, ווי וואַסערפאַלען, שיפבאַרע טייכען, האָלץ, מעטאַלען, קויה־לען א.אַז.וו. אין אָנפאַנג פון דער ציוויליזאַציע וועגט אַריבער די ערשטע פאָרם פון נאַטירליכען רייכטום, אויף אַ העכערער ענט־וויקלונג־שטופע—די צווייטע פאָרם. פערגלייכט צום ביישפּיעל ענגלאַנד מיט אינדיען, אָדער אין דער אַלטער וועלט אַטהען און קאָרינטה מיט די לענדער ביים ברעג פון שוואַרצען ים.

---

[2] ביי די ווילדע אינדיאַנער פון אמעריקא געהערט כמעט אַלץ דעם אַרבייטער, 99 הונדערטלעך פון דעם פּראָדוקט קאָן צוגעשריבען ווערן צו דער אַרבייט. אין ענגלאַנד קומט אפשר קיין צוויי־דריטעל ניט אויס פאַר דעם אַרבייטער. "The Advantages of the East India Trade etc.", London 1720, p. 73.)

וואָס קלענער עס איז די צאָהל נאַטור־בעדערפעלנישען, וועלכע מוזען אַבסאָלוט בעפריעדיגט ווערן, און וואָס גרעסער עס איז די נאַטירליכע באָדען־פרוכטבאַרקייט און די גינסטינקייט פון קלימאַט, אַלץ קלענער איז די אַרבייט־צייט, וואָס איז נויטווענדיג פאַר דער אויפהאַלטונג און רעפּראָדוקציאָן פון דעם פּראָדוצירער. פאָלגליך קאָן אויך זיין אַלץ גרעסער דער עודף (איבערשוס) פון זיין אַרבייט פאַר אַנדערע אַריבער זיין אַרבייט פאַר זיך אַליין. אַזוי האָט שוין דיאָדאָרוס בעמערקט וועגען די אַלטע עגיפּטיאַנער: „עס איז לחלוטין אונגלויבליך, ווי ווענינ מיה און קאָסטען די ערציהונג פון זייערע קינדער פעראורזאַכט זיי. זיי קאָכען פאַר זיי די נעקסטע בעסטע איינפאַכע שפּייז; זיי גיבען זיי אויך צו עסען דעם נידעריגען טייל פון דעם פּאַפּירוס־שטאַם, אויף וויפיעל מען קאָן איהם בראָטען אין פייער, און די וואָרצלען און שטענגלעך פון די זומפּגעוויקסען, טיילווייז רויה, טיילווייז געקאָכט און געבראָטען. די מעהרסטע קינדער געהען אַרום נאַקעט און באָרפוס, ווייל די לופט איז אַזוי מילד. דעריבער קאָסט אַ קינד זיינע עלטערן, ביז עס וואַקסט אויס, אינגאַנצען נישט מעהר ווי 20 דראַכמען [וועניגער אָן ערך ווי 20 דייטשע מאַרק]. דאָס איז די הויפּט־דערקלערונג פאַר וואָס די בעפעלקערונג איז אין עגיפּטען אַזוי צאָהלרייך, און פאַר וואָס זיי האָבען געקאָנט אונטערנעהמען אַזעלכע גרויסע ווערק.״ [8] פונדעסטוועגען זיינען די גרויסע בוי־ווערק פון דעם אַלטען עגיפּטען ניט אַזויפיעל די פאָלגע פון דעם אומפאַנג פון זיין בעפעלקערונג, ווי פון דער גרויסער פּראָפּאָרציע, אין וועלכער מען האָט די בעפעלקערונג געקאָנט פריי אויסנוצען. אַזוי ווי דער איינצעלנער אַרבייטער קאָן אַרויסגעבען אַלץ מעהר מעהר־אַרבייט, וואָס וועניגער עס איז זיין נויטווענדיגע אַרבייט־צייט, אַזוי אויך, וואָס קלענער עס איז דער טייל אַרבייטער־בעפעלקערונג, וואָס פאָדערט זיך צו פּראָדוצירן די נויטווענדיגע לעבענסמיטלען, אַלץ גרעסער איז איהר טייל, וואָס קאָן בענוצט ווערן פאַר אַנדערע אַרבייטען.

נעהמען מיר איינמאָל אָן די קאַפּיטאַליסטישע פּראָדוקציאָן, ווערט דאָן, אויב די אומשטענדען בלייבען זאָנסט דיזעלביגע און די

[8] דיאָדאָרוס סיקולוס, „ביבליאָטהעקאַ היסטאָריקאַ, בוך 1, קאַפּ. 80.

לענג פון ארבייטס־טאג איז א בעשטימטע, זיך בייטען די גרויס פון דער מעהר־ארבייט לויט די נאטור־בעדינגונגען פון דער ארבייט, ספעציעל לויט דער פרוכטבארקייט פון באדען. דערפון פאלגט אבער בשום אופן ניט פערקעהרט, אז דער פרוכטבארסטער באדען איז דער פאסענדסטער פאר דעם וואוקס פון דעם קאפיטאליסטישען פראדוקציאנס־אופן. ער איז משער די הערשאפט פונ'ם מענשען איבער דער נאטור. וואו די נאטור איז צו־פערשווענדעריש, „האלט זי דעם מענשען אין די הענד, ווי א קינד פאר די פיהר־שנירלעך.“ זי לעגט אויף איהם ניט ארויף די נויטווענדיגקייט זיך אליין צו ענטוויקלען.[4] ניט דער טראפישער קלימאט מיט זיין איבערוואוקס פון פלאנצען־לעבען איז דאס מוטער־לאנד פון קאפיטאל, נאר דער ערד־פאס מיט א מעסיגען קלימאט. ניט די אבסאלוטע פרוכטבארקייט פון באדען, נאר די דיפערענצירונג פון באדען, די פערשיידענארטיגקייט פון זיינע נאטירליכע פראדוקטען, מאכט אויס דעם באזיס פון דער געזעלשאפטליכער צוטיילונג פון דער ארבייט און טרייבט דעם מענשען, דורך די וועקסלונגען פון די נאטור־אומשטענדען, אין וועלכע ער לעבט, צו פערפיעלפאכען זיינע אייגענע בעדערפענישען, פעהיגקייטען, ארבייטס־מיטלען און ארבייטס־אופנים. די נויטווענדיגקייט צו קאנטראלירן א נאטור־קראפט געזעלשאפטליך, צו זיין שפארעוודיג מיט איהר, זי אנצואייגענען

---

[4] „דער ערשטער (דער נאטירליכער רייכטום), ווי גוט און ניצליך ער איז, מאכט ער אבער די בעפעלקערונג זארגלאז, שטאלץ און געניינט צו זיין פערשווענדעריש; פערקעהרט דער לעצטער פאל צווינגט צו וואכזאמקייט, צו שאפען ליטעראטור, קונסט און פאליטיק.“ (“England's Treasure by Foreign Trade. Or the Balance of Our Foreign Trade is the Rule of Our Treasure. Written by Thomas Mun, of Lodon, Merchant, and now published for the Common Good by his Son John Mun.” London 1669, p. 181, 182.) „איך קאן אויך ניט געפינען קיין זאך, וואס וואלט געווען אן ערגערע קללה פאר א פאלק, ווי צו ווערן פערזעצט אויף א שטיק לאנד, וואו די שאפונג פון לעבענסמיטלען קומט גרעסטענטיילס פאר פון זיך אליין, און דער קלימאט פאדערט ווינציג זארג פאר קליידונג און בעשיצונג פון וועטער.... עס קאן אויך זיין אן עקסטרעם אויף דער אנדער זייט. א באדען, פון וועלכען די ארבייט קאן ניט ארויסבעקומען קיין פראדוקט, איז פונקט אזוי שלעכט ווי א באדען, וועלכער טראגט רייכע פרוכט גאר אהן ארבייט.“ (“An Inquiry into the Present High Price of Provisions”, London 1767, p. 10.)

אָדער איינגעהמען דורך דער אַרבייט פון מענשליכע הענד אויף אַ גרויסען מאַסשטאַב, שפּיעלט די וויכטיגסטע ראָליע אין דער געשיכטע פון דער אינדוסטריע. אַזוי צום ביישפּיעל איז די וואַסער־רעגולירונג אין עגיפּטען,[5] אין דער לאַמבאַרדיי, האָללאַנד א.אז.וו. אָדער אין אינדיע, פּערסיע א.אז.וו., וואו די בעוואַסערונג דורך קינסטליכע קאַנאַלען גיט דעם באָדען ניט נאָר דאָס אונבעדינגט־נויטיגע וואַסער, נאָר ברענגט איהם אויך, מיט דעם שליים פון די בערג, מינעראַלע פערטיליזאַטאָרס. דער סעקרעט פון דער בליהענדער אינדוסטריע אין שפּאַניען און סיציליען, אונטער דער אַראַבישער הערשאַפט, איז געווען די קאַנאַליזאַציע.[4]

גינסטיגע נאַטור־בעדינגונגען גיבען אַלעמאָל נאָר די מעגליכקייט, אָבער קיינמאָל ניט די ווירקליכקייט פון דער מעהר־אַרבייט, פאָלגליך פון מעהרווערטה אָדער פון מעהר־פּראָדוקט. די פערשיידענע נאַטור־בעדינגונגען פון דער אַרבייט האָבען די ווירקונג, וואָס דערזעלביגער סכום אַרבייט בעפריעדיגט אין פערשיידענע לענדער פערשיידענע בעדערפעניסען,[7] און פאָלגליך וואָס די נויטווענדיגע

[5] די נויטווענדיגקייט צו בערעכענען די פּעריאָדען פון דער בעוועגונג פון דעם נילוס האָט געשאַפען די עגיפּטישע אַסטראָנאָמיע און מיט איהר די הערשאַפט פון דעם פּריסטער־קלאַס אַלס אַנפיהרער פון דער אַגריקולטור. „די ווענדונג פון דער זון איז דער צייט־פּונקט פון יאָהר, ווען דער נילוס הויבט אן צו ווערן פול, און דעריבער האָבען די עגיפּטיאַנער געמוזט בעאָבאַכטען די דאָזיגע ווענדונג מיט דער גרעסטער אויפמערקזאַמקייט.... עס איז געווען וויכטיג פאַר זיי פעסטצושטעלען די דאָזיגע פּעריאָדע, כדי צו וויסען ווי זיך צו פיהרען אין זייערע לאַנדווירטשאַפטליכע אונטערנעהמונגען. זיי האָבען דעריבער געמוזט זוכען אַ דייטליכען צייכען אין הימעל פון דעם וויעדערקעהר פון דעם דאָזיגען פּונקט. (קיוויע, „אַבהאַנדלונג וועגען די בעוועגונגען פון דער ערד", פראַנצ., פּאַריז 1863, ז. 141.)

[6] איינע פון די מאַטעריעלע גרונדלאַגען פון דער מאַכט פונ'ם שטאַאט איבער די צעוואָרפענע קליינע פּראָדוקציאָנס־אָרגאַניזמען פון אינדיע איז געווען די רעגולירונג פון דעם וואַסער־צופלוס. די מאַהאַמעדאַנישע הערשער פון אינדיע האָבען דאָס בעסער פערשטאַנען איידער זייערע ענגלישע נאַכפאָלגער. מיר ווילען נאָר דערמאָנען דעם הונגער פון 1866, וועלכער האָט געקאָסט דאָס לעבען פון מעהר ווי אַ מיליאָן הינדוסען אין דעם דיסטריקט אָריססאַ פון בענגאַלען.

[7] „עס זיינען ניטאָ קיינע צוויי לענדער, וועלכע גיבען אַרויס אַ גלייכע צאָהל לעבענסמיטלען אין דערזעלביגער מאָס און מיט דעמזעלביגען סכום אַרבייט. די

ארבייט־צייט איז פערשיידען ביי זאנסט גלייכע (אנאלאגע) אומ־שטענדען. די אומשטענדען ווירקען אויף דער מעהר־ארבייט נאר ווי נאטור־גרעניצען, ד.ה. דורכדעם וואס זיי בעשטימען דעם פונקט, ווען עס קאן זיך אנפאנגען די ארבייט פאר אנדערע. אין דעם ערך וואס די אינדוסטריע מאכט פארטשריט, רוקט זיך דער דאזיגער נאטור־גרעניץ אויף צוריק. אינמיטען פון דער וועסט־אייראפעאי־שער געזעלשאפט, וואו דער ארבייטער קויפט זיך איין די ערלויב־ניש צו ארבייטען פאר זיין אייגענער עקזיסטענץ, נאר דורך מעהר־ארבייט, בילדעט מען זיך לייכט איין, אז עס איז א מיטגעבוירענע אייגענשאפט פון דער מענשליכער ארבייט ארויסצוגעבען א מעהר־פראדוקט.[8] נעהמט אבער צום ביישפיעל דעם איינוואוינער פון די מזרח־אינזלען פון דעם אזיאטישען ארכיפעלאגוס, וואו דער סאגא וואקסט ווילד אין וואלד. „בעת די איינוואוינער האבען זיך אי־בערצייגט, בויערענדיג א לאך אין דעם בוים, אז דער מארך פון בוים איז שוין צייטיג, האקען זיי אב דעם שטאם און צוטיילען איהם אין עטליכע שטיקער; דער מארך ווערט ארויסגעקראצט, געמישט מיט וואסער און דורכגעזייהט, און עס ווערט דערפון סאגא־מעהל פארטיג צום געברויך. איין בוים גיט געוועהנליך 300 פונט

בעדערפענישען פון די מענשען ווערן גרעסער אדער קלענער, לויט דער שטרענג־קייט אדער מילדקייט פון דעם קלימאט, אין וועלכען זיי לעבען. דער ערך פון דעם האנדעל וואס די איינוואוינער פון פערשיידענע לענדער זיינען געצוואונגען צו פיהרן, קאן דעריבער ניט זיין אומעטום דערזעלביגער, און עס איז ניט פראקטיש צו בעשטימען די גרויס פון דעם חלוק אנדערש ווי דורך די גראדען פון היטץ און קעלט. מען קאן דעריבער ציהען דערפון דעם אלגעמיינעם שלוס, אז די מאסע ארבייט, וואס פאדערט זיך פאר א בעשטימטער צאהל פון דער בעפעלקערונג, איז אין א קאלטען קלימאט די גרעסטע און איז א ווארעמען די קלענסטע. דען אין דעם ערשטען דארפען די מענשען האבען ניט נאר מעהר קליידער, נאר אויך מעהר ארבייט צו בעארבייטען דעם באדען, איידער אין דעם אנדערן." ("An Essay on the Governing Causes of the Natural Rate of Interest", London 1750, p. 60.) דער פערפאסער פון אט דער עפאכע־מאכענדער אנאנימער שריפט, איז J. Massey. יום האט פון דעם ווערק גענומען זיין צינז־טעאריע.

[8] „יעדע ארבייט (עס שיינט אז דאס געהערט אויך צו דעם בירגער'ס רעכט און פליכטען) מוז געבען אן איבערשוס." (פרודאן.)

און קאן אויך געבען פון 500 ביז 600 פונט. מען געהט דארט אין וואלד און מען האקט זיך אן ברויט, פונקט ווי מען געהט ביי אונז און מען האקט אן האלץ." * אנגענומען, אז אזא מזרח־אזיאטישער ברויט־האקער דארף האבען 12 ארבייט־שטונדען א וואך, כדי צו בעפריעדיגען אלע זיינע בעדערפעניסען. וואס די גוטסקייט פון דער נאטור גיט איהם, איז א סך לעדיגע צייט. כדי צו קאנען די לעדיגע צייט פערוועגדען פאר זיך אליין, איז נויטיג א גאנצע רייה פון געשיכטליכע אומשטענדען; כדי ער זאל זי אוועקגעבען אין מעהר־ארבייט פאר פרעמדע פערזאנען, פאדערט זיך אן אויסער־ליכער צוואנג. וואלט איינגעפיהרט געווארן א קאפיטאליסטישע פראדוקציאן, וואלט דער בראווער מענש אפשר געדארפט ארביי־טען 6 טעג א וואך, כדי צו נעהמען פאר זיך אליין דעם פראדוקט פון איין ארבייטס־טאג. די גוטסקייט פון דער נאטור דערקלערט ניט פארוואס ער ארבייט איצטער 6 טעג א וואך, אדער פארוואס ער גיט ארויס 5 טעג מעהר־ארבייט, ד.ה. אזא אונגעהויערן מעהר־פראדוקט. זי דערקלערט נאר פארוואס זיין נויטווענדיגע ארבייט־צייט איז בעשרענקט נאר אויף איין טאג אין דער וואך. אויף קיין פאל אבער נעהמט זיך ניט זיין מעהר־פראדוקט פון עפעס א געהיימער אייגענשאפט, וואס איז איינגעבוירן אין דער מענש־ליכער ארבייט.

אזוי ווי די געשיכטליך־ענטוויקעלטע, די געזעלשאפטליכע פראָ־דוקטיוו־קרעפטען פון דער ארבייט, אזוי ווייזען זיך ארויס אויך די נאטור־בעדינגטע פראדוקטיוו־קרעפטען אלס פראדוקטיוו־קרעפטען פון דעם קאפיטאל, אין וועלכען די ארבייט איז פערקערפערט.

ריקארדא קימערט זיך קיינמאל ניט וועגען דעם אורשפרונג פון מעהרווערטה. ער בעהאנדעלט איהם ווי א זאך, וואס ליעגט אין דער נאטור פון דעם קאפיטאליסטישען פראדוקציאנס־אופן, וועלכער אופן איז אין זיינע אויגען די נאטירליכע פארם פון דער געזעל־שאפטליכער פראדוקציאן. ווען ער רעדט וועגען דער פראדוקטי־וויטעט פון דער ארבייט, זוכט ער ניט אין איהר די אורזאך פון

* פ. שואוו: „די ערדע, די פלאנצע אונד דער מענש", 2טע אויפלאגע, לייפציג 1854, ז. 148.

דער עקזיסטענץ פון מעהרווערטה, נאָר בלויז די אורזאַך, וואָס בעשטימט זיין גרויס. זיין שוהלע, פערקעהרט, האָט הויך פּראָקלאַמירט די פּראָדוקטיוו־קראַפט פון דער אַרבייט אַלס די ענטשטעהונגס־אורזאַך פון פּראָפיט (לעז: מעהרווערטה). עס איז יעדענפאַלס אַ פּאָרטשריט לגבי די מערקאַנטיליסטען, וועלכע האָבען פון זייער זייט אַרויסגעפיהרט דעם גרעסערן פּרייז פון די פּראָדוקטען אַריבער זייערע פּראָדוקציאָנס־קאָסטען פון דעם אויסטויש, פון דעם וואָס זיי ווערן פערקויפט פאַר מעהר איידער זייער ווערטה. טראָץ דעם האָט ריקאַרדאָ'ס שוהלע אויך נאָר אַרומגעדרעהט זיך אַרום דעם פּראָבלעם, אָבער זי האָט איהם ניט געלייזט. אָט די בורזשואַזע עקאָנאָמען האָבען אין דער אמת'ן געהאַט דעם ריכטיגען אינסטינקט, אַז עס איז זעהר געפעהרליך צו גריבלען זיך צו־טיעף אין דער ברענענדער פראַגע וועגען דעם אורשפּרונג פון מעהרווערטה. וואָס זאָל מען אָבער זאָגען וועגען דזשאָהן סטואַרט מילל, וועלכער קאָנסטאַטירט מיט גרויס חשיבות, אַ האַלבען יאָהרהונדערט נאָך ריקאַרדאָ, זיין העכערע שטעלונג איבער די מערקאַנטיליסטען, שלעכט ווידערהאָלענדיג די פוילע פּשט'לעך פון ריקאַרדאָ'ס ערשטע וואולגאַריזירער?

מילל זאָגט: „די אורזאַך פון פּראָפיט איז דאָס, וואָס די אַרבייט פּראָדוצירט מעהר איידער עס איז נויטיג פאַר איהר אויפהאַלט.“ דאָס איז נאָך דערווייל נישט מעהר ווי די אַלטע געשיכטע; אָבער מילל וויל עפּעס צוגעבען זיין אייגענעס: „אָדער אַנדערש אויסגעדריקט, קומט אויס אַזוי: דער גרונד פאַרוואָס קאַפּיטאַל גיט אַ פּראָפיט איז דער, וואָס נאַהרונג, קליידער, רויהשטאָפען און אַרבייטס־מיטלען געדויערן אַ לענגערע צייט איידער די צייט, וואָס פאָדערט זיך זיי צו פּראָדוצירן.“ מילל פערבייט דאָ די דויער פון דער אַרבייט־צייט מיט דער דויער פון איהרע פּראָדוקטען. לויט אָט דער מיינונג וועט אַ בעקער, וואָס זיינע פּראָדוקטען געדויערן נאָר 1 טאָג, קיינמאָל ניט קאָנען אַרויסציהען פון זיינע לוין־אַרבייטער דעמזעלביגען פּראָפיט ווי אַ מאַשין־בויער, וועמעס פּראָדוקטען עס געדויערן 20 יאָהר און לענגער. געוויס פערשטעהט זיך, אַז אויב די פויגעלשע נעסטען וואָלטען ניט לענ־

נער אויסגעהאלטען ווי די צייט, וואס פאדערט זיך זיי צו בויען, וואלטען די פויגלען זיך געמוזט בעגעהן אהן נעסטען.

איינמאל האט מילל פעסטגעשטעלט אט די פונדאמענטאלע וואהרהייט, שטעלט ער שוין דורכדעם פעסט זיין יתרון איבער די מערקאנטיליסטען: „מיר זעהען, הייסט עס, אז דער פראפיט ענטשטעהט ניט פון דעם צווישען־פאל פונ'ם אויסטויש, נאר פון דער פראדוקטיוו־קראפט פון דער ארבייט; און דער אלגעמיינער פראפיט פון א לאנד ווערט אלעמאל בעשטימט דורך דער פראדוקטיוו־קראפט פון דער ארבייט, סיי עס קומט פאר א וועלכער עס איז אויסטויש, סיי ניט. ווען עס וואלט ניט געווען קיין צוטיילונג פון בעשעפטיגונגען, וואלט ניט געווען ניט קיין קויף, ניט קיין פערקויף, אבער פראפיט וואלט אלץ געווען.“ עס קומט, הייסט עס, אויס, אז אויסטויש, קויף און פערקויף—די אלגעמיינע בעדינגונגען פון דער קאפיטאליסטישער פראדוקציאן—זיינען ניט מעהר ווי א ריינער צווישען־פאל, און עס וואלט אלץ געווען פראפיט אפילו אהן דעם קויף און פערקויף פון דער ארבייט־קראפט!

ווייטער: „אויב אלע ארבייטער פון א לאנד צוזאמען פראדוצירן 20 פראצענט מעהר איידער די סומע פון זייער לוין, דאן וועלען די פראפיטען זיין 20 פראצענט, קיין חלוק ניט ווי די פרייזען פון סחורות האלטען.“—דאס איז פון איין זייט א העכסט־געלונגענע טאוטאלאגיע, ווארים ווען ארבייטער פראדוצירן א מעהר־ווערטה פון 20 פראצענט פאר זייערע קאפיטאלען, וועלען די פראפיטען זיך פערהאלטען צום גאנצען לוין ווי 20 צו 100. פון דער אנדער זייט איז עס אבסאלוט פאלש, אז די פראפיטען „וועלען זיין 20 פראצענט.“ זיי מוזען אלעמאל זיין קלענער, וויל פראפיטען ווערן בערעכענט אויף דער גאנצער סומע פון דעם אויסגעלעגטען קאפיטאל. דער קאפיטאליסט האט צום ביישפיעל אויסגעלעגט 500 פונט סטערלינג, דערפון 400 פונט סט. אין פראדוקציאנס־מיטלען און 100 פונט סט. אין ארבייט־לוין. די ראטע פון מעהר־ווערטה איז, ווי מיר האבען אנגענומען, 20 פראצענט, פאלגליך וועט זיין די פראפיט־ראטע ווי 20 צו 500, ד.ה. 4 פראצענט, און ניט 20 פראצענט.

מיל זאגט ווייטער: * „איך נעהם אומעטום אן דעם הייג־טיגען צושטאנד, וועלכער הערשט מיט וועניגע אויסנאהמען אומעטום, וואו קאפיטאליסטען און ארבייטער זיינען פערשיידענע קלאסען, דאס הייסט, אז דער קאפיטאליסט לעגט אויס אלע הוצאות, אריינרעכענענדיג אויך דעם ארבייטער׳ס גאנצע בעלוי־נונג.“ מיל נעהמט טאקע אן, אז „עס איז ניט אבסאלוט נויט־ווענדיג עס זאל אזוי זיין“, אפילו ניט דארט, „וואו קאפיטאליסטען און ארבייטער זיינען בעזונדערע קלאסען.“ אין געגענטייל, „דער ארבייטער וואלט געקאנט ווארטען ביז די ארבייט איז פאלשטענדיג פארטיג מיט דעם גאנצען טייל פון זיין לוין, וועלכער שטייגט אריבער די אבסאלוט־נויטיגע לעבענס־בעדערפעניש ען, און אפילו מיט דעם גאנצען לוין, אויב ער האט די נויטיגע מיטלען צו לעבען אין דער צווישען־צייט. אבער אין דעם לעצטען פאל וואלט ער אין א געוויסען גראד געווען א קאפיטאליסט, וואס האט אריינ־געלעגט קאפיטאל אינ׳ם געשעפט און שטעלט צו א טייל פון דעם פאנד, וואס איז נויטיג, כדי צו קאנען פיהרן דאס געשעפט ווייטער.“ פונקט אזוי גוט האט מיל געקאנט זאגען, אז דער ארבייטער וועלכער לעגט אויס פאר זיך ניט נאר לעבענס־מיטלען, נאר אויך די ארבייטס־מיטלען, איז אין דער ווירקליכקייט זיין אייגענער לוין־ארבייטער. אדער ער וואלט געקאנט זאגען, אז דער אמעריקאנער פארמער איז זיין אייגענער שקלאוו, נישט מעהר וואס ער ארבייט פאר זיך אנשטאט פאר א פרעמדען פריץ.

נאכדעם ווי מיל האט אונז אויף דעם אופן קלאר־ליך בעוויזען, אז די קאפיטאליסטישע פראדוקציאן וואלט אלעמאל עקזיסטירט, אפילו ווען זי עקזיסטירט ניט, איז ער קאנזעקווענט גענוג צו בע־ווייזען, אז אפילו ווען זי עקזיסטירט, עקזיסטירט זי אויך ניט. „און אפילו אין דעם פאריגען פאל (ווען דער קאפיטאליסט לעגט אויס דעם לוין־ארבייטער פאר גאר די לעבענסמיטלען) קאן דער ארבייטער בעטראכט ווערן פון דעמזעלבען שטאנדפונקט (דאס הייסט אלס קאפיטאליסט). ווארים דערמיט, וואס ער גיט אוועק זיין ארבייט אונטער דעם מארק־פרייז (!), קאן ער בעטראכט ווערן,

*וועגען אט דער ציטאטע זעה איבערזעצער׳ס פארווארט (ז. 16 און 17). מ.

ווי ער וואלט אויסגעליהען דעם דיפערענץ (?) צו זיין באַך און דערנאָך בעקומען עם צוריק מיט צינזען."** אין דער פאקטישער ווירקליכקייט לייהט אוים דער ארבייטער דעם קאפיטאליסט זיין ארבייט פאר א וואָך אָדער מעהר אומזיסט, כדי צום סוף וואָך אָדער מעהר צו בעקומען איהר מאַרק־פּרייז; דאָס מאַכט איהם, לויט מיללין, פאר א קאפיטאליסט! אויף א פלאכען פליין, זעהען אוים אפילו הויפּענס ערד ווי בערגלעך; די פלאך־קעפּיגקייט פון אונזער היינטיגער בורזשואזיע קאָן מען מעסטען לויט דעם קאַליבער פון איהרע גרויסע גייסטער."

** דזש. סט. מילל: „פּרינסיפּלס אוו פּאליטיקאל עקאנאמיע", לאנדאן 1868, ז. 252—253 און ווייטער.

פופצעהנטער קאפיטעל.

ענדערונג אין דער גרויס פונ'ם פרייז פון ד'ער ארבייט-קראפט און פון מעהרווערטה.

מיר האבען געזעהן, אז דער ווערטה פון דער ארבייט-קראפט איז בעשטימט דורך דעם ווערטה פון די געוועהנהייטמעסיג-נויטווענדיגע לעבענסמיטלען פון דעם דורכשניטליכען ארבייטער. די מאסע [סומע, צאהל] פון די דאזיגע לעבענסמיטלען, הגם איהר פארם מעג זיך בייטען, איז אין א בעשטימטער עפאכע פון א בעשטימטער געזעלשאפט א פעסט-געשטעלטע, און דעריבער קאן זי בעהאנדעלט ווערן אלס א קאנסטאנטע גרויס. וואס עס בייט זיך, איז דער ווערטה פון דער דאזיגער מאסע. עס זיינען פאראן צוויי אנדערע פאקטארען, וואס געהען אריין אין דער ווערטה-בעשטימונג פון דער ארבייט-קראפט. איינער איז די קאסטען פון איהר ענטוויקלונג, וועלכע ענדערן זיך מיט דעם אופן פון איהר פראדוקציאן; דער אנדערער איז איהר נאטור-פערשיידענהייט, צי זי איז די ארבייט-קראפט פון מענער אדער פון פרויען, פון קינדער אדער פון דער-וואקסענע (רייף אדער אונרייף). דער פערברויך פון די דאזיגע פערשיידענע ארבייט-קרעפטען, וועלכער הענגט ווידער אב פון דעם פראדוקציאנס-אופן, מאכט א גרויסען אונטערשייד אין די רעפראדוקציאנס-קאסטען פון דער ארבייטער-פאמיליע און אין דעם ווערטה פון דעם דערוואקסענעם מענליכען ארבייטער. אין דער פאלגענדער אונטערזוכונג אבער בלייבען אט דיביידע פאקטארען אויסגעשלאסען.

מיר נעהמען אן, 1. אז די סחורות ווערן פערקויפט לויט זייער ווערטה; 2. אז דער פרייז פון דער ארבייט-קראפט שטייגט אמאל אריבער איהר ווערטה, אבער פאלט קיינמאל ניט אונטער דעם ווערטה.

איז דאס איינמאל אנגענומען, שטעלט זיך ארויס, אז די רעלאטיווע גרויסען פונ'ם פרייז פון דער ארבייט-קראפט און פון

מעהרווערטה הענגען אָב פון דריי אומשטענדען: 1. די לענג פון דעם אַרבייטס־טאָג אָדער די עקסטענסיווע גרויס פון דער אַרבייט; 2. די נאָרמאַלע אינטענסיוויטעט פון דער אַרבייט אָדער איהר אינטענסיווע גרויס, אַזוי אַז אַ בעשטימטער סכום אַרבייט ווערט אַרויסגעגעבען אין אַ בעשטימטער צייט; 3. ענדליך די פּראָדוקטיוו־קראַפט פון דער אַרבייט, אַזוי אַז דערזעלביגער סכום אַרבייט גיט אַרויס אין דערזעלביגער צייט אַ גרעסערן אָדער קלענערן סכום פּראָדוקט, לויט דעם ענטוויקלונגס־גראַד פון די בעדינגונגען פון דער פּראָדוקציאָן. עס איז קלאָר פון אויבען־אויף, אַז עס קאָנען פאָרקומען זעהר פערשיידענע קאָמבינאַציעס, לויט נאָכדעם צי איינער פון די דריי פאַקטאָרען איז קאָנסטאַנט און צוויי זיינען וואַריאַבעל, אָדער צוויי פאַקטאָרען זיינען קאָנסטאַנט און איינער איז וואַריאַבעל, אָדער ענדליך צי אַלע זיינען גלייכצייטיג וואַריאַבעל. די דאָזיגע קאָמבינאַציעס ווערן נאָך מעהר פערפיעלפאַכט דורכדעם, וואָס בעת די דאָזיגע פאַקטאָרען ענדערן זיך אין דערזעלביגער צייט, קאָנען אי די גרויס, אי די ריכטונג פון דער ענדערונג זיין פערשיידען. אין דאָס פאָלגענדע ווערן בעטראַכט נאָר די הויפּט־קאָמבינאַציעס.

I. די גרויס פונ׳ם אַרבייטס־טאָג און די אינטענסיוויטעט פון דער אַרבייט זיינען קאָנסטאַנט, די פּראָדוקטיוו־קראַפט פון דער אַרבייט איז וואַריאַבעל.

אויף אַט דער השערה זיינען דער ווערטה פון דער אַרבייט־קראַפט און דער מעהרווערטה בעשטימט דורך דריי געזעצען.

1. דער אַרבייטס־טאָג פון אַ געגעבענער גרויס שטעלט זיך שטענדיג פאָר אין דעמזעלביגען ווערטה־פּראָדוקט [שאַפט דיזעלביגע סומע ווערטה], וויפיעל עס זאָל זיך ניט בייטען די פּראָדוקטיוויטעט פון דער אַרבייט און מיט איהר די פּראָדוקטען־מאַסע, און פאָלגליך דער פּרייז פון דער איינצעלנער סחורה.

אויב 1 אַרבייט־שטונדע פון נאָרמאַלער אינטענסיוויטעט פּראָדוצירט אַ ווערטה פון ½ שילינג, וועט אַן אַרבייטס־טאָג פון 12

שטונדען אלעמאל ארויסגעבען א ווערטה־פראדוקט פון 6 שילינג. מיר נעהמען אלעמאל אן, אז דער ווערטה פון געלד בלייבט אומפערענדערט. ווערט די פראדוקטיוו־קראפט פון דער ארבייט גרעסער אדער קלענער, דאן וועט דערזעלביגער ארבייטס־טאג ארויסברענגען מעהר אדער וועניגער ארטיקלען, אזוי אז דער ווערטה פון די 6 שילינג וועט זיך פאלגליך פערטיילען אויף מעהר אדער וועניגער סחורות.

2. דער ווערטה פון דער ארבייט־קראפט און דער מעהרווערטה ענדערן זיך אין א פערקעהרטער ריכטונג איינער צום אנדערן. אן ענדערונג אין דער פראדוקטיווקראפט פון דער ארבייט, איהר פערגרעסערונג אדער פערקלענערונג, ווירקט אין א פערקעהרטער ריכטונג אויף דעם ווערטה פון דער ארבייט־קראפט און אין א דירעקטער ריכטונג אויף דעם מעהרווערטה.

דער ווערטה־פראדוקט פון דעם 12־שטונדיגען ארבייטס־טאג איז א קאנסטאנטע גרוים, צום ביישפיעל 6 שילינג. אט די קאנסטאנטע גרוים איז גלייך צו דער סומע פון מעהרווערטה פליוס דעם ווערטה פון דער ארבייט־קראפט, פאר וועלכען דער ארבייטער ניט אן עקוויוואלענט. עס איז זעלבסט־פערשטענדליך, אז ווען א קאנסטאנטע גרוים בעשטעהט פון צוויי טיילען, קאן קיינער פון זיי ניט ווערן גרעסער, אוואו דער אנדערער זאל ניט ווערן קלענער. דער ווערטה פון דער ארבייט־קראפט קאן ניט שטייגען פון 3 שילינג אויף 4, סיידען דער מעהרווערטה פאלט פון 3 שילינג אויף 2, און דער מעהרווערטה קאן ניט שטייגען פון 3 שילינג אויף 4, סיידען דער ווערטה פון דער ארבייט־קראפט פאלט פון 3 שילינג אויף 2. אונטער אט די אומשטענדען, הייסט עס, איז קיין ענדערונג ניט מעגליך אין דער אבסאלוטער גרוים, סיי פון דעם ווערטה פון דער ארבייט־קראפט, סיי פון דעם מעהרווערטה, אהן אן ענדערונג אין דערזעלביגער צייט פון זייערע רעלאטיווע אדער פערהעלטניסמעסיגע גרויסען. עס איז אונמעגליך זיי זאלען פאלען אדער שטייגען אין דערזעלביגער צייט.

דער ווערטה פון דער ארבייט־קראפט, ווייטער גערעדט, קאן ניט פאלען, און פאלגליך קאן דער מעהרווערטה ניט שטייגען,

סיידען די פראָדוקטיוו־קראַפט פון דער ארבייט שטייגט; צום ביישפּיעל אין דעם אויבערשטען פאַל קאָן דער ווערטה פון דער ארבייט־קראַפט ניט ארונטערפאַלען פון 3 אויף 2 שילינג, סיידען די פערגרעסערטע פּראָדוקמיוו־קראַפט פון דער אַרבייט ערלויבט צו פּראָדוצירן אין 4 שטונדען דיזעלביגע מאַסע לעבענסמיטלען, וועלכע האָבען פריהער געפאָדערט 6 שטונדען פאַר זייער פּראָדוקציאָן. פערקעהרט, דער ווערטה פון דער אַרבייט־קראַפט קאָן ניט שטייגען פון 3 אויף 4 שילינג, סיידען די פּראָדוקטיוו־קראַפט פון דער אַרבייט פאַלט, ד.ה. עס פאָדערן זיך 8 שטונדען פאַר דער פּראָדוקציאָן פון דערזעלביגער מאַסע לעבענסמיטלען, פאַר וועלכער עס זיינען פריהער גענוג געווען 6 שטונדען. דערפון פאָלגט, אַז די פערגרעסערונג פון דער פּראָדוקטיוויטעט פון דער אַרבייט וואַרפט ארונטער דעם ווערטה פון דער אַרבייט־קראַפט און הויבט דערמיט דעם מעהרווערטה; בעת פערקעהרט, די פערקלענערונג פון דער פּראָדוקטיוויטעט הויבט דעם ווערטה פון דער אַרבייט־קראַפט און וואַרפט אַרונטער דעם מעהרווערטה.

פאָרמולירענדיג אָט דעם געזעץ האָט ריקאַרדאָ פערזעהן איין אומשטאַנד: הגם אַן ענדערונג אין דער גרויס פון דעם מעהרווערטה אָדער פון דער מעהר־אַרבייט מאַכט אַ פערקעהרטע ענדערונג אין דער גרויס פונ'ם ווערטה פון דער אַרבייט־קראַפט אָדער פון דער נויטוועגדיגער אַרבייט, פאָלגט אָבער בשום אופן ניט, אַז זיי ענדערן זיך אין דערזעלביגער פּראָפּאָרציע. אמת, זיי פערמעהרן זיך אָדער פערמינערן זיך אויף דערזעלבער גרויס. די פּראָפּאָרציע אָבער, אין וועלכער יעדער טייל פונ'ם ווערטה־פּראָדוקט אָדער פון רעם אַרבייטס־טאָג פערמעהרט זיך אָדער פערמינערט זיך, העגגט אָב פון דער איינטיילונג, וואָס איז לכתחילה פאָרגעקומען פאַר דער ענדערונג אין דער פּראָדוטיוו־קראַפט פון דער אַרבייט. אויב דער ווערטה פון דער אַרבייט־קאַפט איז געווען 4 שילינג, אָדער די נויטווענדיגע אַרבייט־צייט 8 שטונדען, דער מעהרווערטה 2 שילינג אָדער די מעהר־אַרבייט 4 שטונדען, און אויב, צוליעב דער פערגרעסערטער פּראָדוקטיוו־קראַפט פון דער אַרבייט, פאַלט דער ווערטה פון דער אַרבייט־קראַפט אויף 3 שילינג אָדער די נויטווענדיגע אַרבייט אויף 6 שטונדען, דאַן שטייגט דער

מעהרווערטה אויף 3 שילינג אדער די מעהר־ארבייט אויף 6 שטונ־דען. עס איז דיזעלבינע גרויס פון 2 שטונדען אדער 1 שילינג, וועלכע ווערט דא צוגעגעבען און דארט אוועקגענומען. אבער די פראפארציאנעלע גרויס־ענדערונג איז אויף ביידע זייטען פערשיי־דען. בעת דער ווערטה פון דער ארבייט־קראפט פאלט פון 4 שילינג אויף 3, ד.ה. אויף ¼ אדער 25 פראצענט, שטייגט דער מעהרווערטה פון 2 שילינג אויף 3, הייסט עס, אויף ½ אדער 50 פראצענט. עס קומט דעריבער אויס, אז די פראפארציאנעלע פערמעהרונג אדער פערמינערונג פון דעם מעהרווערטה, צוליעב א געגעבענער ענדע־רונג אין דער פראדוקטיוו־קראפט פון דער ארבייט, איז אויף אזוי־פיעל גרעסער, אויף וויפיעל עס איז לכתחילה געווען קלענער דער טייל פונ׳ם ארבייטס־טאג, וואס פערווירקליכט זיך אין מעהר־ווערטה, און פערקעהרט, איז אויף אזויפיעל קלענער, אויף וויפיעל יענער טייל פונ׳ם ארבייטס־טאג איז געווען גרעסער.

3. די פערמעהרונג אדער פערמינערונג פונ׳ם מעהר־ווערטה איז שטענדיג א פאלגע און קיינמאל ניט די אורזאך פון דער פערמינערונג און פערמעהרונג פונ׳ם ווערטה פון דער ארבייט־קראפט, וואס קומט דערמיט.[10]

אזוי ווי דער ארבייטס־טאג האט א קאנסטאנטע גרויס און ווערט פארגעשטעלט אין א ווערטה, וואס האט א קאנסטאנטע

---

[10] צו אט דעם דריטען געזעץ האט מאקולא געמאכט צווישען אנדערעס דעם אנזיינגסטען צוזאץ, אז דער מעהרווערטה קאן שטייגען, אפילו ווען דער ווערטה פון דער ארבייט־קראפט איז ניט געפאלען, דורך אן אבשאפונג פון די שטייערן, וועלכע דער קאפיטאליסט האט פריהער געמוזט צאהלען. די אבשאפונג פון אזוינע שטייערן ענדערט אבסאלוט גארנישט אין דעם סכום מעהרווערטה, וואס דער אינדוסטריעלער קאפיטאליסט שלעפט ארויס אין ערשטער האנד פון דעם ארבייטער. זי ענדערט נאר די פראפארציע, אין וועלכער ער שטעקט אריין דעם מעהרווערטה אין זיין אייגענער קעשענע, אדער ער מוז זיך טיילען מיט דריטע פערזאנען. זי ענדערט פאלגליך גארנישט אין דער פראפארציע צווישען ווערטה פון דער ארבייט־קראפט און מעהרווערטה. די אויסנאהם, וואס מאקולא מאכט בעווייזט דעריבער נאר, אז ער פערשטעהט ניט דעם כלל—א צרה, וואס פאסירט איהם אין דער וואולגאריזאציע פון ריקארדא פונקט אזוי אפט ווי דאס פאסירט דזש. ב. סעי אין דער וואולגאריזאציע פון אדאם סמיטה.

גרויס; אזוי ווי מיט יערער ענדערונג אין דער גרויס פון מעהר־ווערטה קומט אן אומגעקעהרטע ענדערונג פון דער גרויס אין דעם ווערטה פון דער ארבייט־קראַפט; און אזוי ווי דער ווערטה פון דער ארבייט־קראַפט קאַן זיך נאַר ענדערן מיט אן ענדערונג אין דער פּראָדוקטיוו־קראַפט פון דער ארבייט: פאָלגט אונטער אַט די בעדינגונגען גאַנץ קלאַר, אז יעדע ענדערונג אין דער גרויס פון מעהרווערטה נעהמט זיך פון אן אומגעקעהרטער ענדערונג פון דער גרויס אין דעם ווערטה פון דער ארבייט־קראַפט. אויב דעריבער, ווי מיר האָבען געזעהן, אז עס איז ניט מעגליך קיין אבסאָלוטע ענדערונג פון דער גרויס אין דעם ווערטה פון דער ארבייט־קראַפט און פון דעם מעהרווערטה אָהן אן ענדערונג פון זייערע רעלאַטיווע גרויסען, פאָלגט דערפון איצטער, אז עס איז ניט מעגליך קיין ענ־דערונג פון זייערע רעלאַטיווע ווערטה־גרויסען אָהן אן ענדערונג אין דער אבסאָלוטער ווערטה־גרויס פון דער ארבייט־קראַפט.

לויט דעם דריטען געזעץ איז די ענדערונג אין דער גרויס פון דעם מעהרווערטה משער א ווערטה־בעוועגונג פון דער ארבייט־קראַפט, וועלכע קומט ארויס דורך אן ענדערונג אין דער פּראָדוק־טיוו־קראַפט פון דער ארבייט. דער גרעניץ פון דער דאָזיגער ענדערונג איז בעשטימט דורך דעם נייעם ווערטה־גרעניץ פון דער ארבייט־קראַפט. אָבער אפילו ווען די אומשטענדען ערלויבען דעם געזעץ צו ווירקען, קאָנען פאָרקומען צווישען־בעוועגונגען, וועלכע ווירקען אנטקעגען דער צופאַסונג פון דעם פּרייז פון דער ארבייט־קראַפט צו איהר ווערטה. צום ביישפּיעל: אויב דער ווערטה פון דער ארבייט־קראַפט וואָלט מחמת א פערגרעסערטער פּראָדוקטיוו־קראַפט פון דער ארבייט געפאַלען פון 4 שילינג אויף 3, אָדער די גויטוועגדיגע ארבייט־צייט פון 8 שטונדען אויף 6, וואָלט אַלץ געווען מעגליך, אז דער פּרייז פון דער ארבייט־קראַפט זאָל נאַר פאַלען פון 4 אויף 3 שילינג 8 פּענס, 3 שילינג 6 פּענס, 3 שילינג 2 פּענס א.אז.וו., און דער מעהרווערטה וואָלט דעריבער נאַר נע־שטיגען אויף 3 שילינג 4 פּענס, 3 שילינג 6 פּענס, 3 שילינג 10 פּענס א.אז.וו. דער גראַד פון דעם פאַלען, וואָס זיין מינימום־גרעניץ איז 3 שילינג, העגגט אָב פון דעם רעלאַטיווען געוויכט.

וואָס עס וואַרפט אויפ׳ן וואָגשאָל דער דרוק פון קאַפּיטאַל פון איין זייט און דער ווידערשטאַנד פון די אַרבייטער פון דער אַנדער זייט.

דער ווערטה פון דער אַרבייט־קראַפט איז בעשטימט דורך דעם ווערטה פון אַ בעשטימטען סכום לעבענסמיטלען. וואָס עס ענדערט זיך מיט דער פּראָדוקטיוו־קראַפט פון דער אַרבייט, איז דער ווערטה פון די דאָזיגע לעבענסמיטלען, ניט זייער מאַסע. ביי אַ פערגרעסערטער פּראָדוקטיוו־קראַפט פון דער אַרבייט קאָן די מאַסע גופא וואַקסען גלייכצייטיג און אין דערזעלבינער פּראָפּאָרציע פאַר דעם אַרבייטער און דעם קאַפּיטאַליסט אָהן אירגענד וועלכער ענדערונג אין דער גרויס צווישען דעם פּרייז פון דער אַרבייט־קראַפט און דעם מעהרוועַרטה. אויב דער אורשפּרינגליכער ווערטה פון דער אַרבייט־קראַפט איז 3 שילינג און די נויטווענדיגע אַרבייט־צייט בעטרעפט 6 שטונדען, אויב דער מעהרווערטה איז אויך אַזוי 3 שילינג אָדער די מעהר־אַרבייט בעטרעפט אויך 6 שטונדען, דאַן וואָלט אַ פערטאָפּלונג אין דער פּראָדוקטיוו־קראַפט פון דער אַרבייט, ווען די איינטיילונג פונ׳ם אַרבייטס־טאָג בלייבט דיזעלביגע, געלאָזט דעם פּרייז פון דער אַרבייט־קראַפט און דעם מעהרווערטה אונפערענדערט. דער איינציגער רעזולטאַט וואָלט געווען, וואָס יעדערער פון זיי וואָלט פאָרגעשטעלט נאָך אַמאָל אַזוי פיעל אָבער לפי ערך וועלוועלער־געוואָרענע געברויך־ווערטהען. אָבוואויל דער פּרייז פון דער אַרבייט־קראַפט וואָלט געבליבען אונפערענדערט, וואָלט ער דאָך געשטיגען אריבער איהר ווערטה. ווען אָבער דער פּרייז פון דער אַרבייט־קראַפט וואָלט געפאַלען, ניט ביז צו 1½ שילינג, דעם מינימום־גרעניץ לויט איהר נייעם ווערטה, נאָר אויף 2 שילינג 10 פּענס, 2 שילינג 6 פּענס א.אז.וו., וואָלט אָט דער געפאַלענער פּרייז אַלץ נאָך רעפּרעזענטירט אַ פערגרעסערטע מאַסע לעבענסמיטלען. דער פּרייז פון דער אַרבייט־קראַפט וואָלט אויף דעם אופן, ביי אַ פערגרעסערטער פּראָדוקטיוו־קראַפט פון דער אַרבייט, געקאָנט נאָכאַנאַנד פאַלען, און דאָך געהן צוזאַמען מיט אַ גלייכצייטיגען און שטענדיגען וואַקסען פון דער מאַסע פון דעם אַרבייטער׳ס לעבענסמיטלען. רעלאַטיוו אָבער, דאָס הייסט פערגליכען מיט דעם מעהרווערטה, וואָלט דער ווערטה פון דער אַרבייט־קראַפט שטענדיג געזונקען, און דער אָבגרונד צווישען דער

לעבענס־לאגע פון דעם ארבייטער און דעם קאפיטאליסט וואלט אויף דעם אופן געווארן אלץ טיעפער.״[11]

ריקארדא איז געווען דער ערשטער, וואס האט שטרענג פאר־מולירט די אויבען־אויפגעשטעלטע דריי געזעצען. די חסרונות פון זיין פארמולירונג זיינען, ערשטענס, וואס ער בעטראכט די ספע־ציעלע בעדינגונגען, אונטער וועלכע די דאזיגע געזעצען גילטען, פאר די זעלבסט־פערשטענדליכע, אלגעמיינע און אויסשליסליכע בעדינגונגען פון דער קאפיטאליסטישער פראדוקציאן. ער ווייס ניט פון קיין ענדערונג, סיי אין דער לענג פונ׳ם ארבייטס־טאג, סיי אין דער אינטענסיוויטעט פון דער ארבייט, אזוי אז די פראָ־דוקטיוויטעט פון דער ארבייט ווערט ביי איהם פון זיך אליין דער איינציגער וואריאבלער פאקטאר. צווייטענס אבער—און דאס פער־פאלשעוועט זיין אנאליז אין א פיעל גרעסערן גראד—האט ער פונקט אזוי וועניג ווי די אנדערע עקאנאמען ווען עס איז אונטער־זוכט דעם מעהרוועדטה אלס אזעלכען, דאס הייסט אונאבהענגיק פון זיינע בעזונדערע פארמען, ווי פראפיט, גרונד־רענטע א.אז.וו. ער מישט דעריבער דירעקט צו זאמען די ראטע פון דעם מעהר־ווערטה מיט די געזעצען פון דער פראפיט־ראטע. די פראפיט־ראטע איז, ווי מיר האבען שוין געזאגט, די פראפארציע פון דעם מעהר־ווערטה צו דעם גאנצען אויסגעלעגטען קאפיטאל, בעת די מעהר־ווערטה־ראטע איז די פראפארציע פון דעם מעהרווערטה צו דעם בלויז־וואריאבלען טייל פון דעם דאזיגען קאפיטאל. נעהמט אן, אז א קאפיטאל פון 500 פונט סט. (ק) טיילט זיך איין אין רויה־שטאפען, ארבייטס־מיטלען א.אז.וו., צוזאמען 400 פונט סט. (ק) און אין 100 פונט סט. ארבייט־לוין (וו), און אז דער מעהרווערטה איז גלייך צו 100 פונט סט. (מ). דאן איז די מעהרווערטה־ראטע $\frac{\text{מ}}{\text{וו}} = \frac{100\ \text{פונט סט.}}{100\ \text{פונט סט.}} = 100$ פראצענט. אבער די פראפיט־ראטע $\frac{\text{מ}}{\text{ק}} = \frac{100\ \text{פונט סט.}}{500\ \text{פונט סט.}} = 20$ פראצענט. עס איז אויסער דעם קלאר, אז די פראפיט־ראטע קאן אבהענגען פון אומשטענדען, וועלכע האבען בשום אופן קיין ווירקונג ניט אויף דער מעהרווערטה־ראטע. איך

---

[11] „ווען עס טרעט ארייז אן ענדערונג אין דער פראדוקטיוויטעט פון דער אינדוסטריע און עס ווערט איצטער דורך א בעשטימטער סומע פון ארבייט און

וועל שפעטער בעווייזען, אין דעם דריטען בוך פון אט דער שריפט, אז דיזעלבינגע ראטע פון מעהרווערטה קאן זיך אויסדריקען אין די פערשיידענסטע פראפיט־ראטען, און פערשיידענע ראטען פון מעהרווערטה קאנען זיך אויסדריקען, אונטער בעשטימטע אומשטענדען, אין דערזעלביגער פראפיט־ראטע.

II. קאנסטאנטער ארבייטס־טאג, קאנסטאנטע פראדוקטיווקראפט פון דער ארבייט, די אינטענסיוויטעט פון דער ארבייט איז וואריאבעל.

פערגרעסערטע אינטענסיוויטעט פון דער ארבייט מיינט א פערמעהרטע אויסגאבע פון ארבייט אין א געגעבענער צייט. דער אינטענסיווער ארבייטס־טאג פערקערפערט זיך דעריבער אין מעהר פראדוקטען איידער דער וועניגער־אינטענסיווער טאג פון דערזעלביגער צאהל שטונדען. אמת, מיט א פערגרעסערטער פראדוקטיווקראפט גיט דערזעלביגער ארבייטס־טאג אויך ארויס מעהר פראדוקטען. אבער אין אט דעם לעצטערן פאל זינקט דער ווערטה פון דעם איינצעלנעם פראדוקט, ווייל ער קאסט וועניגער ארבייט איידער פריהער, בעת אין דעם ערשטען פאל בלייבט ער אומפערענדערט, ווייל דער פראדוקט קאסט דיזעלביגע ארבייט ווי פריהער. די צאהל פראדוקטען שטייגט דא אהן אן ארונטערפאל פון זייער פרייז. די פרייז־סומע וואקסט צוזאמען מיט זייער פרייז, בעת דארט שטעלט זיך ארויס דיזעלבינגע ווערטה־סומע נאר אין א פערגרעסערטער מאסע פון פראדוקטען. ווען די צאהל שטונדען בלייבט דיזעלביגע, פערקערפערט זיך דעריבער דער אינטענסיווערער ארבייטס־טאג אין א פעגרעסערטען ווערטה־פראדוקט, און פאלגליך, ווען דער ווערטה פון געלד בלייבט דערזעלביגער, אין מעהר געלד. דער ווערטה, וואס ער שאפט, ענדערט זיך אין דעם ערך אויף וויפיעל זיין אינטענסיוויטעט ווייכט אב פון דעם געזעלשאפטליכען

קאפיטאל פראדוצירט מעהר אדער וועניגער איידער פריהער, קאן די פראפארציע פון דעם ארבייט־לוין גאנץ קלאר זיך ענדערן, בעת די פראדוקטען־מאסע, וואס די דאזיגע פראפארציע שטעלט פאר, בלייבט דיזעלבינע, אדער עס קאן זיך אויך ענדערן די פראדוקטען־מאסע, בעת די פראפארציע בלייבט דיזעלבינע."
("Outlines of Political Economy", London 1832, p. 67.)

נאָרמאַל־גראַד. דערזעלביגער ארבייטס־טאָג שטעלט זיך דעריבער מעהר ניט פאָר אין אַ קאָנסטאַנטען, נאָר אין אַ וואַריאַבלען ווערטה־פּראָדוקט—דער אינטענסיווערער, 12־שטונדיגער ארבייטס־טאָג, צום ביישפּיעל, אין 7 שילינג, 8 שילינג א.אז.וו., אָנשטאָט אין 6 שילינג, ווי דער 12־שטונדיגער ארבייטס־טאָג פון געוועהנליכער אינטענסיוויטעט. עס איז קלאָר, אַז אויב דער ווערטה־פּראָדוקט פונ׳ם ארבייטס־טאָג ענדערט זיך אַ שטייגער פון 6 אויף 8 שילינג, דאַן קאָנעןביידע טיילען פון דעם דאָזיגען ווערטה־פּראָדוקט—דער פּרייז פון דער ארבייט־קראַפט און דער מעהרווערטה—וואַקסען אין דערזעלביגער צייט, סיי אין אַ גלייכען, סיי אין אַ ניט־גלייכען גראַד. ווען דער ווערטה־פּראָדוקט שטייגט פון 6 אויף 8 שילינג, קאָן דער פּרייז פון דער ארבייט־קראַפט און דער מעהרווערטה וואַקסען, ביידע אין דערזעלביגער צייט, פון 3 שילינג אויף 4. די פּרייז־העכערונג פון דער ארבייט־קראַפט שליסט אין דעם פאַל ניט איין נויטיגערווייז, אַז איהר פּרייז שטייגט אריבער איהר ווערטה. פערקעהרט, די העכערונג אין פּרייז קאָן גאָר קומען צוזאַמען מיט אַן ארונטערפאַל אין איהר ווערטה. דאָס קומט פאָר אַלע מאָל, ווען די פּרייז־העכערונג פון דער ארבייט־קראַפט גלייכט זיך ניט אויס מיט איהר פערשנעלערטער אָבניצונג.

מיר ווייסען, אַז אַן ענדערונג אין דער פּראָדוקטיוויטעט פון דער ארבייט ברענגט, מיט פאַראיבער־געהענדע אויסנאַהמען, נאָר דאַן אַן ענדערונג אין דעם ווערטה פון דער ארבייט־קראַפט און ממילא אין דער גרויס פונ׳ם מעהרווערטה, ווען די פּראָדוקטען פון די אָנגעריהרטע אינדוסטריע־צווייגען געהען אריין אין דעם ארבייטער׳ס געוועהנהייטמעסיגען געברויך. אָט די בעגרעניצונג פאַלט דאָ אוועק. וואָרים סיי די גרויס פון דער ארבייט בייט זיך עקסטענסיוו אָדער אינטענסיוו, קומט מיט איהר אַלעמאָל מיט אַן ענדערונג אין דער גרויס פון איהר ווערטה־פּראָדוקט, אונאָבהענגיק פון דער נאַטור פון דעם ארטיקעל, אין וועלכער דער דאָזיגער ווערטה איז פערקערפּערט.

ווען די אינטענסיוויטעט פון דער ארבייט וואָלט פערגרעסערט געוואָרן אין אַלע אינדוסטריע־צווייגען אין דערזעלביגער צייט און אין אַ גלייכער מאָס, דאַן וואָלט דער נייער העכערער גראַד פון

אינטענסיוויטעט געוואָרן דער געוועהנליכער געזעלשאַפטליכער נאָרמאַל־גראַד, און וואָלט דערמיט זיך אויפגעהערט צו רעכענען אַלס עקסטענסיווע גרויס. פונדעסטוועגען וואָלטען אפילו דאַן די דורכשניטליכע אינטענסיוויטעט־גראַדען פון דער אַרבייט געבליבען פערשיידען ביי פערשיידענע נאַציאָנען, און וואָלטען דעריבער מאָדיפיצירט די אָנווענדונג פון דעם ווערטה־געזעץ אויף די פערשיידענע נאַציאָנאַל־אַרבייטס־טעג. דער אינטענסיווערער אַרבייטס־טאָג פון איין נאַציאָן וואָלט זיך פאָרגעשטעלט אין אַ העכערן געלד־אויסדרוק איידער דער וועניגער־אינטענסיווער אַרבייטס־טאָג פון דע אַנדער נאַציאָן.[12]

III. די פראָדוקטיוו־קראַפט און די אינטענסיוויטעט פון דער אַרבייט זיינען קאָנסטאַנט, דער אַרבייטס־טאָג איז וואַריאַבעל.

דער אַרבייטס־טאָג קאָן זיך ענדערן אין צוויי ריכטונגען. ער קאָן פערקירצט ווערן אָדער פערלענגערט ווערן. מיר בעקומען אונטער די נייע בעדינגונגען די פאָלגענדע געזעצען:

1. דער אַרבייטס־טאָג פערקערפערט זיך אין אַ ווערטה, וועלכער בייט זיך אין גרויס אין דעמזעלביגען זין ווי דער אַרבייטס־טאָג: ער וואַקסט אָדער פאַלט צוגלייך מיט איהם; בכן איז ער וואַריאַבעל, ניט קאָנסטאַנט.

2. יערע פערענדערונג אין דער שייכות צווישען דער גרויס פונ'ם מעהרווערטה און דער גרויס פון רעם ווערטה פון דער אַר־

[12] „אונטער זאנסט גלייכע בעדינגונגען קאן דער ענגלישער פאבריקאנט ארויסגעבען א פיעל־גרעסערע סומע פראדוקטען אין א בעשטימטער צייט איידער אן אויסלענדישער פאבריקאנט, אזוי אז עס קאן זיך דערמיט אויסגלייכען דער אונטערשייד אין דעם ארבייטס־טאג, צווישען 60 שטונדען א וואך דא און 72 אדער 80 שטונדען א וואך אין אויסלאנד.“ („רעפארט און אינספעקטאר און פאקטארים 31 אקטאבער 1885“, ז. 65.) דער זיכערסטער מיטעל ווי אזוי צו פערקלענערן אט דעם חלוק צווישען דער קאנטינענטאלער און ענגלישער ארבייט־שטונדע וואלט געוועזן א געזעץ צו פערקירצען אין כמות די לענג פון דעם ארבייטס־טאג אין די קאנטינענטאלע פאבריקען.

בייט־קראַפט נעהמט זיך פון אַ פערענדערונג אין דער אַבסאָלוטער גרויס פון דער מעהר־אַרבייט און פאַלגליך פון דעם מעהרווערטה.

3. דער אַבסאָלוטער ווערטה פון דער אַרבייט־קראַפט קאָן זיך נאָר ענדערן דורך דער צוריקווירקונג, וואָס די פערלענגערונג פון דער מעהר־אַרבייט איבט אויס אויף דער אָבניצונג פון דער דאָזיגער קראַפט. יעדע ענדערונג פון איהר אַבסאָלוטען ווערטה איז פאַלגליך אַ ווירקונג, קיינמאָל ניט די אורזאַך פון אַן ענדערונג אין דער גרויס פונ'ם מעהרווערטה.

מיר נעהמען אַלעמאָל אָן, אין דעם קאַפּיטעל ווי אויך שפּעטער, אַז דער אַרבייטס־טאָג מאַכט לכתחילה אויס 12 שטונדען: 6 שטונדען נויטווענדיגע אַרבייט און 6 שטונדען מעהר־אַרבייט; אַז דער פּראָדוקט מאַכט אויס 6 שילינג, פון וועלכע איין העלפט קומט אָן דעם אַרבייטער און די אַנדער העלפט דעם קאַפּיטאַליסט.

מיר וועלען בעטראַכטען ערשטענס די פערקירצונג פון דעם אַרבייטס־טאָג, אַ שטייגער פון 12 אויף 10 שטונדען. ער גיט אַרויס אַ ווערטה נישט מעהר ווי פון 5 שילינג. די מעהר־אַרבייט איז אַרונטערגעזעצט פון 6 שטונדען אויף 4, דער מעהר־ווערטה פאַלט פון 3 שילינג אויף 2. די דאָזיגע פערמינערונג פון זיין אַבסאָלוטער גרויס ציהט מיט זיך מיט אַ פערמינערונג פון זיין רעלאַטיווער גרויס. ער האָט זיך פערהאַלטען צום ווערטה פון דער אַרבייט־קראַפט ווי 3 צו 3, איצט פערהאַלט ער זיך נישט מעהר ווי 2 צו 3. דער ווערטה פון דער אַרבייט־קראַפט געווינט דערפאַר אין רעלאַטיווער גרויס, הגם זיין אַבסאָלוטע גרויס בלייבט דיזעלביגע. ער וואַקסט פון 3:3 אויף 2:3.

די פערקירצונג פון דעם אַרבייטס־טאָג אונטער די געגעבענע בעדינגונגען, דאָס הייסט ווען די פּראָדוקטיוו־קראַפט און די אינטענסיוויטעט פון דער אַרבייט בלייבען דיזעלביגע, לאָזט אויף דעם אופן דעם ווערטה פון דער אַרבייט־קראַפט און ממילא די נויטווענדיגע אַרבייט־צייט אומפערענדערט. זי פערקירצט די מעהר־אַרבייט און דעם מעהר־ווערטה. מיט דער אַבסאָלוטער גרויס פון דעם מעהרווערטה פאַלט אויך זיין רעלאַטיווע גרויס, ד.ה. זיין גרויס אין פערהעלטעניש צו

דער ווערטה־גרויס פון דער ארבייט־קראפט, וועלכע בלייבט דיזעלביגע. נאר אראבדריקענדיג דעם פרייז פון דער ארבייט־קראפט אונטער איהר ווערטה וואלט דער קאפיטאליסט זיך געקאנט האלטען אהן היזק.

אלע געוועהנליכע ארגומענטען אנטקעגען דער פערקירצונג פון דעם ארבייטס־טאג זיינען משער, אז די פערקירצונג קומט פאר אונטער די אומשטענדען, וואס מיר האבען דא אנגענומען, בעת אין דער ווירקליכקייט איז די זאך פערקעהרט: אן ענדערונג אין דער פראדוקטיוויטעט און אינטענסיוויטעט פון דער ארבייט קומט ענטוועדער פריהער פאר דער פערקירצונג פון דעם ארבייטס־טאג אדער דירעקט נאך איהר.[13]

ביי א פערלענגערונג פון דעם ארבייטס־טאג, א שטייגער פון 12 אויף 14 שטונדען, וואקסט דער מעהר־ווערטה פון 3 שילינג אויף 4, ווען די 2 שטונדען צוגעגעבענער ארבייט זיינען מעהר־ארבייט פאר'ן קאפיטאליסט. דער מעהרווערטה וואקסט אבסאלוט און רעלאטיוו, בעת די גרויס פון דעם ווערטה פון דער ארבייט־קראפט בלייבט אומפערענדערט אבסאלוט, אבער פאלט רעלאטיוו, פון 3 : 3 אויף 3 : 4. אונטער די בעדינגונגען פון פאל I האט די רעלאטיווע ווערטה־גרויס פון דער ארבייט־קראפט זיך ניט געקאנט ענדערן אהן אן ענדערונג פון איהר אבסאלוטער גרויס. דא, אין געגענטייל, איז די רעלאטיווע ענדערונג אין דער גרויס פונ'ם ווערטה פון דער ארבייט־קראפט דער רעזולטאט פון אן אבסאלוטער ענדערונג אין גרויס פון דעם מעהרווערטה.

אזוי ווי דער ווערטה־פראדוקט, אין וועלכען דער ארבייטס־טאג שטעלט זיך פאר, וואקסט מיט דער פערלענגערונג פון דעם טאג, קאנען ביידע, אי דער פרייז פון דער ארבייט־קראפט, אי דער מעהרווערטה וואקסען אין דערזעלביגער צייט, אין א גלייכער אדער ניט־גלייכער מאס. אט דער גלייכצייטיגער וואוקס איז דעריבער מעגליך אויף צוויי אופנים, ביי אן אבסאלוטער פערלענגערונג פונ'ם

---

[13] „עס זיינען פאראן אויסגלייכענדע אומשטענדען... וועלכע האבען זיך ארויסגעוויזען דורך דער ווירקזאמקייט פון דעם 10־שטונדען־געזעץ.“ (רעפארטס אוו אינספ. אוו פאקטאריס, 1 דעצעמבער 1848“, ז. 7.)

ארבייטס־טאָג און ביי אַ פערגרעסערטער אינטענסיוויטעט פון דער ארבייט אָהן אזא פערלענגערונג פונ׳ם אַרבייטס־טאָג.

מיט אַ פערלענגערטען ארבייטס־טאָג קאָן דער פרייז פון דער אַרבייט־קראַפט פאַלען אונטער איהר ווערטה, חגם נאָמינעל בלייבט ער אומפערענדערט אָדער איז אפילו געשטיגען. דער טאָג־ווערטה פון דער אַרבייט־קראַפט ווערט געשאצט, ווי מיר געדענקען, לויט איהר נאָרמאַלען דורכשניטליכען דויער אָדער לויט דער נאָרמאַלער לעבענס־פעריאָדע פון דעם אַרבייטער, און לויט דעם צוגעפּאסטען נאָרמאַלען אומזאץ פון לעבענס־שטאָפען אין בעוועגונג, ווי עס איז אַנגעמאָסטען פאר דער מענשליכער נאַטור.[14] ביז צו אַ געוויסען פונקט קאָן די פערגרעסערטע אָבניצונג פון דער אַרבייט־קראַפט, וואָס לאָזט זיך ניט אָבטיילען פון אַ פערלענגערונג פון אַרבייטס־טאָג, אויסגעגליכען ווערן דורך אַ גרעסערן לוין. אָבער אריבער דעם פונקט וואקסט די אָבניצונג אין אַ געאָמעטרישען סדר, און אַלע נאָרמאַלע בעדינגונגען פון רעפּראָדוקציאָן און פונקציאָנירונג פון דער אַרבייט־קראַפט ווערן צערשטערט. דער פרייז פון דער אַרבייט־קראַפט און דער גראַד, אין וועלכען זי ווערט עקספּלואַטירט, הערן אויף צו זיין סומען, וואָס קאָנען זיך מעסטען איינע מיט די אַנדערע (הערן אויף צו זיין קאָמענזוראַבלע גרויסען).

IV. גלייכצייטיגע ענדערונגען אין דויער, פּראָדוקטיוו־ קראַפט און אינטענסיוויטעט פון דער אַרבייט.

מען זעהט קלאָר, אז דאָ איז מעגליך אַ גרויסע צאָהל קאָמבינאַציעס. וועלכע עס איז צוויי פאַקטאָרען קאָנען זיך ענדערן און איינער זאָל בלייבען קאָנסטאַנט, אָדער אַלע דריי קאָנען זיך ענדערן אין דערזעלביגער צייט. זיי קאָנען זיך ענדערן אין דעמזעלביגען אָדער אין אַ פערשיידענעם גראַד, אין דערזעלביגער אָדער אין אַן ענטקעגען־געזעצטער ריכטונג, און פאָלגליך קאָנען זייערע וואַריאַ־

---

[14] „די סומע ארבייט, וואס א מענש האט געלייסטעט איז משך פוז 24 שטונדעז, קאז אויסגעפונעז ווערז כמעט גענוי דורך אז אונטערזוכונג פוז די כעמישע ענדערונגעז, וועלכע זיינעז פארגעקומעז איז זיין קערפער. דעז די פארם־פערענדערונגעז פוז דער מאטעריע זיינעז א מאסשטאב פוז דער פריהערדיגער ווירקונג פוז די בעוועגענדע קרעפטעז." (Grove, "On the Correlation of Physical Forces", London 1864.)

ציעס באַלאַנסירן אינגאַנצען אָדער טיילווייז איינע די אַנדערע. פונדעסטוועגען איז דער אַנאַליז פון יעדען מעגליכען פאַל גאַנץ לייכט, לויט די רעזולטאַטען, וואָס זיינען געגעבען געוואָרן אין די כללים I, II און III. מען קאָן געפינען דעם רעזולטאַט פון יעדער מעגליכער קאָמבינאַציע, בעהאַנדלענדיג יעדען פאַקטאָר כסדר אַלס וואַריאַבעל און די אַנדערע בעת מעשה אַלס קאָנסטאַנט. מיר וועלען דאָ דעריבער אינקורצען בעטראַכטען נאָר צוויי וויכטיגע פעלען.

1. פערקלענערטע פּראָדוקטיוו־קראַפט פון דער אַרבייט מיט אַ גלייכצייטיגער פערלענגערונג פון דעם אַרבייטס־טאָג.

ווען מיר רעדען דאָ וועגען אַ פערקלענערטער פּראָדוקטיוו־קראַפט פון דער אַרבייט, מיינען מיר אין אַזוינע אַרבייט־צווייגען, וואָס זייערע פּראָדוקטען בעשטימען דעם ווערטה פון דער אַרבייט־קראַפט; אַזאַ פערקלענערונג צום ביישפּיעל, וואָס קומט פון אַ פערקלענערטער פרוכטבאַרקייט פון באָדען און דערפון, וואָס די באָדען־פּראָדוקטען ווערן לפי ערך טייערער. דער אַרבייטס־טאָג, לאָמיר זאָגען, איז אַ 12־שטונדיגער און זיין ווערטה־פּראָדוקט איז 6 שילינג: אַ העלפט דערפון קעהרט אום די הוצאות פון דער אַרבייט־קראַפט, די אַנדער העלפט מאַכט אויס דעם מעהרווערטה. דער אַרבייטס־טאָג צופאַלט אויף דעם אופן אין 6 שטונדען נויטווענדיגער אַרבייט און 6 שטונדען מעהר־אַרבייט. צוליעב דעם, וואָס די באָדען־פּראָדוקטען זיינען טייערער געוואָרן, שטייגט דער ווערטה פון דער אַרבייט־קראַפט פון 3 אויף 4 שילינג, און פאָלגליך די נויטווענדיגע אַרבייט־צייט פון 6 אויף 8 שטונדען. אויב דער אַרבייטס־טאָג בלייבט אומפערענדערט, דאַן פאַלט די מעהר־אַרבייט פון 6 אויף 4 שטונדען, דער מעהרווערטה—פון 3 אויף 2 שילינג. אויב דער אַרבייטס־טאָג ווערט פערלענגערט אויף 2 שטונדען, ד.ה. פון 12 אויף 14 שטונדען, דאַן בלייבט די מעהר־אַרבייט 6 שטונדען, דער מעהרווערטה 3 שילינג, אָבער זיין גרויס פאַלט אין פערגלייך צום ווערטה פון דער אַרבייט־קראַפט, געמאָסטען דורך דער נויטווענדיגער אַרבייט. ווען דער אַרבייטס־טאָג ווערט פערלענגערט אויף 4 שטונדען, פון 12 אויף 16 שטונדען, דאַן בלייבען די פּראָפּאָרציאָנעלע גרויסען פון מעהרווערטה און ווערטה פון דער אַרבייט־קראַפט, פון מעהר־אַרבייט און נויטווענ־

דיגער ארבייט, אומפערענדערט, אָבער די אבסאָלוטע גרויס פון דעם מעהרוועטה וואקסט פון 3 אויף 4 שילינג, די גרויס פון דער מעהר־ארבייט—פון 6 אויף 8 ארבייט־שטונדען, ד. ה. אויף ⅓ אָדער 33⅓ פּראָצענט. ביי אַ פערקלענערטער פּראָדוקטיוו־קראַפט פון דער ארבייט און אַ פערלענגערונג אין דערזעלביגער צייט פון דעם ארבייטס־טאָג, קאָן, הייסט עס, די אבסאָלוטע גרויס פון דעם מעהרווערטה בלייבען אומפערענדערט, בעת זיין פּראָפּאָרציאָנעלע גרויס פאַלט; זיין פּראָפּאָרציאָנעלע גרויס קאָן בלייבען אומפער־ענדערט, בעת זיין אבסאָלוטע גרויס וואקסט, און לויט דעם גראַד פון דער פערלענגערונג פונ׳ם ארבייטס־טאָג קאָנען זיי ביידע וואקסען.

אָט דער רעזולטאַט ווערט נאָך שנעלער דערגרייכט, ווען צו־גלייך מיט דער לענג פון דער ארבייט וואקסט אויך איהר אינ־טענסיוויטעט.

אין דעם צייט־משך פון 1799 ביז 1815 האָבען די שטייגענדע פּרייזען פון די לעבענסמיטלען אין ענגלאַנד מיטגעבראַכט אַ נאָ־מינעלע לוין־העכערונג, אָבוואויל דער ווירקליכער ארבייט־לוין, אויסגעדריקט אין לעבענסמיטלען, איז געפאַלען. וועסט און ריי־קאַרדאָ האָבען דערפון בעשלאָסען, אַז די פערמינערונג אין דער פּראָדוקטיוויטעט פון דער ערד־ארבייט האָט פעראורזאַכט אַן אראָבפאַל פון דער מעהרווערטה־ראַטע, און אָט די השערה פון אַ פאַקט, וואָס האָט נאָר עקזיסטירט אין זייער פאַנטאַזיע, האָבען זיי געמאַכט פאַר דעם אָנהויב־פּונקט פון וויכטיגע אונטערזוכונגען וועגען די רעלאַטיווע גרויסען פון ארבייט־לוין, פּראָפיט און גרונד־רענטע. אין דער ווירקליכקייט אָבער איז דער מעהרווערטה דאַן געוועזען געוואַקסען אבסאָלוט און רעלאַטיוו, אַ דאַנק דער געהע־כערטער אינטענסיוויטעט פון דער ארבייט און דער געצוואונגענער פערלענגערונג פון דער ארבייט־צייט, מיט וועלכע אַ שנעלער וואוקס פון קאַפּיטאַל און אַ פּעראַרימונג פון די ארבייטער איז געגאַנגען האַנד אין האַנד.[15] דאָס איז געוועזען די פּעריאָדע, ווען די פערלענ־

---

[15] „אַ הויפּט־אורזאַך פון דעם וואוקס פון קאַפּיטאַל אין משך פון דער מלחמה האָט זיך גענומען פון די גרעסערע אנשטרענגונגען און אפשר אויך פון דער גרע־

גערונג אָהן אַ שיעור פון דעם אַרבייטס־טאָג האָט געקריגען אַ פעסטע בערעכטיגונג.[16]

סערער דחקות פון די אַרבייטער־קלאַסען, די צאָהלרייכסטע אין יעדער געזעל־שאַפט. מעהר פרויען און קינדער זיינען געווען געצוואונגען דורך די גערריקטע אומשטענדען צו פערדינגען זיך אַלס אַרבייט־קרעפטען: און יענע, וועלכע זיינען שוין פריהער געווען אַרבייטער, האָבען זיך געפיהלט געצוואונגען צו פערווענדען אַ גרעסערן טייל פון זייער צייט אויף צו פערמעהרען די פּראָדוקציאָן.”
(“Essays on Political Economy in which are illustrated the Principal Causes of the Present National Distress‘ London 1830, p. 248.)

[16] „קאָרן און אַרבייט געהען זעלטען־ווען פּאַראַלעל (בנוגע זייער פּרייז). עס איז אָבער פאַראַן אַ קלאָרער גרעניץ, וואָס ווייטער פאַר דעם קאָנען זיי ניט אָבגעזונדערט ווערן. אין צייטען פון יקרות, וועלכע ברענגען־מיט אַן אַראָבפאַל פון אַרבייט־לוין, ווי עס איז בעמערקט געוואָרן אין די ציינונגען (פון דער פּאַר־לאַמענטאַרישער אונטערזוכונגס־קאָמיסיע פון די יאָהרען 1814־15), מאַכט דער אַרבייטער־קלאַס אויסערגעוועהנליכע אַנשטרענגונגען, וואָס עס איז זעהר שעהן פון די בעטרעפענדע אינדיווידומען, און עס העלפט זיכער דעם וואוקס פון קאַפּיטאַל. אָבער קיין מענשען־פריינד וועט ניט ווינשען די לאַגע זאָל זיין אַ שטענדיגע און ניט קיין בעשרענקטע. זיי זיינען העכסט בעוואונדערונגסווערטה אַלס אַ צייטווייליגע פערלייכטערונג; ווען זיי וואָלטען אָבער שטענדיג געווען טהעטיג, וואָלטען פאָרגעקומען עהנליכע פאָלגען, ווי ווען די בעפעלקערונג פון אַ לאַנד ווערט געטריבען ביז צו דעם אויסערסטען גרעניץ פון איהרע שפּייז־מיטלען.” (Malthus, “Inquiry into the Nature and Progress of Rent”, London 1815, p. 48 n.) עס מאַכט מאַלטוס'ן גרויס עהרע, וואָס ער בעטאָנט די פערלענגערונג פון דעם אַרבייטס־טאָג, וועגען וואָס ער רעדט אויך אין אַנאַנדער אָרט פון זיין שריפט, בעת ריקאַרדאָ און אַנדערע, ניט קוקענדיג אויף די שרייענדע פאַקטען, האָבען די קאָנסטאַנטע גרויס פון אַרבייטס־טאָג געמאַכט פאַר דעם יסוד פון זייערע אַלע אונטערזוכונגען. די קאָנסערוואַטיווע אינטערעסען אָבער, וועמען קנעכט מאַלטוס איז געווען, האָבען איהם געשטערט צו זעהן, אַז די פערלענגערונג אָהן אַ מאָס פון דעם אַרבייטס־טאָג, צוגלייך מיט אַן אויסערגעוועהנליכער ענטוויקלונג פון מאַשינעריע און דער עקספּלואַטאַציע פון פרויען־ און קינדער־אַרבייט, מוז מאַכען אַ גרויסען טייל פון דעם אַרבייטער־קלאַס איבערפליסיג, דערהויפּט אַזוי שנעל ווי די נאָכפראַגע צוליעב דעם קריעג און דער ענגלישער מאָנאָפּאָל פון דעם וועלט־מאַרק וועלען אויפהערן. עס איז נאַטירליך געווען אַ סך בעקוועמער און פיעל פּאַסיגער פאַר די אינטערעסען פון דעם הערשענדען קלאַס, וועלכע מאַלטוס האָט עכט גלח'יש פערגעטערט, די דאָזיגע „איבער־פעלקערונג” צו דערקלערן דורך די אייביגע געזעצען פון דער נאַטור, אַנשטאָט נאָר דורך די היסטאָרישע געזעצען פון דער קאַפּיטאַליסטישער פּראָ־דוקציאָן.

2. פערגרעסערטע אינטענסיוויטעט און פראָדוקטיוו־קראַפט פון דער ארבייט מיט א גלייכצייטיגער פערקירצונג פונ׳ם ארבייטס־טאָג.

פערגרעסערטע פּראָדוקטיוו־קראַפט פון דער ארבייט און איהר וואַקסענדע אינטענסיוויטעט ווירקען ביידע גלייך אין דערזעלביגער ריכטונג. ביידע פערמעהרן די מאַסע ארטיקלען, וואָס ווערן פּראָדוצירט אין א געגעבענער צייט. ביידע פערקירצען, הייסט עס, דעם טייל פון ארבייטס־טאָג, וואָס דער ארבייטער פערברויכט צו פּראָדוצירן זיינע לעבענסמיטלען אָדער זייער עקוויוואַלענט. דער אַבסאָלוטער מינימאַל־גרעניץ פון דעם ארבייטס־טאָג ווערט בכלל אויפגעשטעלט דורך אָט דעם נויטיגען בעשטאַנד־טייל זיינעם, וועלכער לאָזט זיך אָבער פערקירצען. ווען דער גאַנצער ארבייטס־טאָג וואָלט איינגעשרומפּט געוואָרן ביז צו אָט דעם טייל, וואָלט פערשוואונדען געוואָרן די מעהר־ארבייט, וואָס איז אונמעגליך אונטער דעם רעזשים פון קאַפּיטאַל. די בעזייטיגונג פון דער קאַפּיטאַליסטישער פּראָדוקציאָנס־פאָרם אַליין וואָלט ערלויבט צו בעשרענקען דעם ארבייטס־טאָג אויף דער נויטווענדיגער ארבייט־צייט. אָבער אפילו אין דעם פאַל, אויב די איבעריגע אומשטענדען בלייבען דיזעלביגע, וואָלט די נויטווענדיגע צייט אויך אויסגעשפּרייט איהר פערנעהם. פון איין זייט, ווייל דעם ארבייטער׳ס לעבענס־בעדינגונגען וואָלטען געוואָרן רייכער און זיינע פאָדערונגען פון לעבען גרעסער. פון דער אנדער זייט, ווייל א טייל פון דער איצטיגער מעהר־ארבייט וואָלט זיך גערעכענט פאַר נויטווענדיגער ארבייט, און דאָס איז די ארבייט, וואָס וואָלט געווען נויטיג צו שאַפען א געזעלשאַפטליכען רעזערוו־ און אַקומולאַציאָנס־פאָנד.

וואָס מעהר עס וואַקסט די פּראָדוקטיוו־קראַפט פון דער ארבייט, אַלץ מעהר קאָן דער ארבייטס־טאָג פערקירצט ווערן, און וואָס מעהר דער ארבייטס־טאָג ווערט פערקירצט, אַלץ מעהר קאָן די אינטענסיוויטעט פון דער ארבייט וואַקסען. פון דעם געזעלשאַפטליכען שטאַנדפּונקט בעטראַכט, וואַקסט די פּראָדוקטיוויטעט פון דער ארבייט אויך מיט דער עקאָנאָמיע פון דער ארבייט. די דאָזיגע עקאָנאָמיע שליסט איין ניט נאָר די עקאָנאָמיזירונג פון

די פראדוקציאנס־מיטלען, נאר אויך די פערמיידונג פון אלע נוצלאזע ארבייטען. בעת דער קאפיטאליסטישער אופן פון פראדוקציאן צווינגט איינצופיהרן עקאנאמיע אין יעדען אינדיווידועלען געשעפט, ברענגט־מיט איהר אנארכישער סיסטעם פון קאנקורענץ די גרעסטע פערשווענדונג פון די געזעלשאפטליכע פראדוקציאנס־מיטלען און ארבייט־קרעפטען, ניט צו רעדען פון דער גרויסער צאהל פונקציעס, וואס זיינען איצט נויטיג, אבער זיינען אן און פאר זיך איבערפליסיג. ווען די אינטענסיוויטעט און פראדוקטיוו־קראפט פון דער ארבייט זיינען בעשטימט, איז דער טייל פון געזעלשאפטליכען ארבייטס־טאג, וואס איז נויטווענדיג פאר דער מאטעריעלער פראדוקציאן, אויף אזויפיעל קירצער, און פאלגליך דער טייל, וואס ווערט עראבערט פאר דער פרייער, גייסטיגער און געזעלשאפטליכער טהעטיגקייט פון די איינצעלנע איז אויף אזויפיעל גרעסער, אויף וויפיעל די ארבייט איז גלייכמעסיגער פערטיילט צווישען אלע ארבייט־פעהיגע מיטגליעדער פון דער געזעלשאפט, און אויף וויפיעל וועניגער איין קלאס פון דער געזעלשאפט קאן אראבווארפען פון זיך די נאטירליכע לאסט פון דער ארבייט און ארויפווארפען זי אויף אנדערע. דער אבסאלוטער גרעניץ פאר דער פערקירצונג פונ׳ם ארבייטס־טאג איז, נאך דער ריכטונג נאך, די אלגעמיינהייט פון דער ארבייט. אין דער קאפיטאליסטישער געזעלשאפט ווערט געשאפען פרייע צייט פאר איין קלאס, דורכדעם וואס די גאנצע לעבענס־צייט פון די מאסען ווערט פערוואנדעלט אין ארבייט־צייט.

זעכצעהנטער קאפיטעל.

פערשיידענע פארמולען פאר דער ראטע פונ׳ם מעהרווערטה.

מיר האבען געזעהן, אז די ראטע פון מעהרווערטה איז פאר־געשטעלט אין די פאלגענדע פארמולען :

I

$$\frac{\text{מעהרווערטה}}{\text{וואריאבלער קאפיטאל}} = \left[\frac{\text{מ}}{\text{ו}}\right] = \frac{\text{מעהרווערטה}}{\text{ווערטה פון דער ארבייט־קראפט}} = \frac{\text{מעהרווערטה}}{\text{נויטווענדיגע ארבייט}}$$

די צוויי ערשטע פארמולען שטעלען פאר אלס א פערהעלטניס פון ווערטהען דאס, וואס די דריטע פארמולע שטעלט פאר אלס א פערהעלטניס פון די צייטען, אין וועלכע די דאזיגע ווערטהען ווערן פראדוצירט. אט די פארמולען, וועלכע זיינען ממלא איינע די אנדערע, זיינען שטרענג לאגיש. מען געפינט זיי דעריבער לויט דעם עצם נאך, הגם ניט בעוואוסטזיניג, אויסגעארבייט אין דער קלאסישער פאליטישער עקאנאמיע. דארט בעגעגענען מיר דא־גען די פאלגענדע ארויסגעדרונגענע (אבגעלייטעטע) פארמולען :

II [16*]

$$\left(\frac{\text{מעהר־ארבייט}}{\text{ארבייטס־טאג}}\right) = \frac{\text{מעהר־ווערטה}}{\text{פראדוקטען־ווערטה}} = \frac{\text{מעהר־פראדוקט}}{\text{סך הכל פראדוקט}}$$

איין און דיזעלביגע פראפארציע ווערט דא כסדר אויסגעדריקט אין דער פארם פון די ארבייט־צייטען, פון די ווערטהען, אין וועלכע זיי פערקערפערן זיך, און פון די פראדוקטען, אין וועלכע די דא־זיגע ווערטהען עקזיסטירן. עס ווערט נאטירליך אנגענומען, אז אונטער דעם ווערטה פון פראדוקט דארף מען פערשטעהן נאר דעם ווערטה־פראדוקט פון דעם ארבייטס־טאג, דער קאנסטאנטער טייל אבער פון דעם פראדוקטען־ווערטה איז אויסגעשלאסען.

[16*] מיר שטעלען די ערשטע פארמולע אין קלאמערן, ווייל דער בעגריף פון דער מעהר־ארבייט איז ניט דייטליך אויסגעשפראכען אין דער בורזשואזער פא־ליטישער עקאנאמיע. [נאטע צו דער פראנצויזישער אויסגאבע.]

אין אַט די אַלע פאָרמולען [אונטער II] איז דערווירקליכער גראַד עקספּלואַטאַציע פון דער ארבייט, אָדער די ראַטע פון מעהר־ווערטה, פאַלש אויסגעדריקט. לאָמיר זאָגען, דער ארבייטס־טאָג איז 12 שטונדען. מיט די אַנדערע השערות פון אונזער פריהערדיגען ביישפּיעל שטעלט זיך פאָר אין דעם פאַל דער ווירקליכער גראַד עקספּלואַטאַציע פון דער ארבייט אין די פאָלגענדע פּראָפּאָרציעס:

(6 שטונדען מעהר־ארבייט) / (6 שטונדען נויטווענדיגע ארבייט) = (מעהרווערטה פון 3 שילינג) / (וואַריאַבלער קאַפּיטאַל פון 3 שילינג) = 100 פּראָצענט.

נאָך די פאָרמולען II בעקומען מיר דאַגעגען:

(6 שטונדען מעהר־ארבייט) / (ארבייטס־טאָג פון 12 שטונדען) = (מעהרוורטה פון 3 שילינג) / (ווערטה־פּראָדוקט פון 6 שילינג) = 50 פּראָצענט.

אַט די ארויסגעדרונגענע פאָרמולען דריקען אין דער ווירקליכקייט אויס די פּראָפּאָרציע, אין וועלכער דער ארבייטס־טאָג אָדער זיין ווערטה־פּראָדוקט טיילט זיך איין צווישען דעם קאַפּיטאַליסט און דעם ארבייטער. אויב מען זאָל זיי אָננעהמען אלס דירעקטע אויסדרוקען פון דעם גראַד פון זעלבסט־פערווערטונג פון קאַפּיטאַל, דאַן נעהמט מען אָן דאָס פאַלשע געזעץ, אז די מעהר־ארבייט אָדער דער מעהרווערטה קאָן קיינמאָל ניט דערגרייכען קיין 100 פּראָצ.[17]

---

[17] אזוי געפינט מען עס צום ביישפּיעל אין „דריטער בריעף אַן פאָן קירכמאַן פאָן ראָדבערטוס. ווידערלעגונג דער ריקאַרדאָשען טהעאָריע פאָן דער גרונדרענטע אונד בעגרינדונג איינער נייען רענטענטהעאָריע. בערלין 1854.“ איך וועל נאָך שפּעטער קומען צוריק צו דער דאָזיגער שריפט, וועלכע האָט טראָץ איהר פאַלשער טהעאָריע וועגען דער גרונד־רענטע איינגעזעהן דעם עצם פון דער קאַפּיטאַליסטישער פּראָדוקציאָן. — [אין אַ נאָטע צו דער דריטער אויפלאַגע בעמערקט ענגעלס: „מען זעהט פון דאַנען מיט וואָס פאַר אַ געפעליגקייט מאַרקס האָט געאורטיילט וועגען זיינע פאָרגענגער, וויבאַלד ער האָט נאָר ביי זיי געפונען אַ ווירקליכען פאָרטשריט, אַ ריכטיגען נייען געדאַנק. די שפּעטערדיגע פערעפענטליכונג פון ראָדבערטוס׳עס בריעף צו רוד. מייער האָט איינגערמאַסען פערקלענערט די אָנערקענונג, וואָס מאַרקס האָט איהם געגעבען. אין יענע בריעף געפינט זיך אַזאַ שטעלע: „מען מוז ראַטעווען דעם קאַפּיטאַל ניט נאָר פון דער ארבייט, נאָר אויך פון זיך אַליין, און דאָס קאָן געטאָן ווערן אַמבעסטען, ווען מען

אזוי ווי די מעהר־ארבייט קאן שטענדיג אויסמאכען נאר א טייל פון דעם ארבייטס־טאג, אדער דער מעהרווערטה קאן זיין נאר א טייל פון דעם ווערטה־פראדוקט, איז די מעהר־ארבייט נויטיגער־ווייז שטענדיג קלענער איידער דער ארבייטס־טאג, אדער דער מעהרווערטה איז שטענדיג קלענער איידער דער ווערטה־פראדוקט. אבער כדי זיך צו פערהאלטען ווי $\frac{100}{100}$, מוזען זיי זיין גלייך. כדי די מעהר־ארבייט זאל ארומנעהמען דעם גאנצען ארבייטס־טאג (עס רעדט זיך דא וועגען דעם דורכשניט־טאג פון דער ארבייט־וואך, פון דעם ארבייט־יאהר א.אז.וו.), וואלט די נויטווענדיגע ארבייט געמוזט ארונטערפאלען צו נול. פערשווינדט אבער די נויטווענדיגע ארבייט, פערשווינדט אויך די מעהר־ארבייט, היות ווי די לעצטע איז נאר א פונקציע פון דער ערשטער [ד.ה. א גרויס, וואס הענגט אב פון יענער און איז נויטיגערווייז צוזאמענגעבונדען מיט איהר]. די פראפארציע $\frac{\text{מעהר־ארבייט}}{\text{ארבייטס־טאג}} = \frac{\text{מעהרווערטה}}{\text{ווערטה־פראדוקט}}$ קאן דעריבער קיינמאל ניט גרייכען דעם גרעניץ $\frac{100}{100}$ און נאך ווייניגער קאן עס שטייגען צו $\frac{100+10}{100}$. די ראטע פון דעם מעהרווערטה, אדער דער ווירקליכער גראד פון עקספּלואטאציע פון דער ארבייט קאן זעהר גוט גרייכען אזא גרעניץ. נעהמט צום ביישפיעל די אבשאצונג פון דעם הערן ל. דע לאווערן, לויט וועלכער דער ענגלישער אקערבוי־

פאסט אויף די טהעטיגקייט פון דעם אינדוסטריעלען קאפיטאליסט ווי פאליטישע און עקאנאמישע פונקציעס, וועלכע זיינען דעלעגירט געווארן צו איהם דורך דעם קאפיטאל־אייגענטום און זיינע פראפיטען ווי א פארם פון געהאלט, ווייל מיר האבען נאך דערווייליגע ניט קיין אנדערע סאציאלע ארגאניזאציע. געהאלטער דארפען אבער רעגולירט ווערן און אויך רעדוצירט ווערן, אויב זיי געהמען צופיעל אוועק פון דעם ארבייט־לויז. אויף דעם אופן קאן מען זיך אויך ווערן אנטקעגען מארקס'עס איינברוך אין דער געזעלשאפט—אזוי וואלט איך אנגערופען זיין בוך. . . . בכלל איז מארקס'עס בוך ניט אזויפיעל אן אונטערזוכונג וועגען קאפיטאל, ווי א פאלעמיק אנטקעגען די היינטיגע קאפיטאל־פארם, וועלכע ער פערבייט מיט דעם קאפיטאל־בעגריף גופא, פון וואנען עס נעהמען זיך טאקע זיינע טעות'ן.“ (בריעפע א.ז.וו. פון דר. ראדבערטוס־יאגעצאוו, הערויסגעגעבען פון דר. רודאלף מייער, בערלין 1881, ב. 1, ז. 111, 48) — איז אט אזעלכע אידיאלאגישע פלאכקייטען האט זיך לסוף אויסגעלאזט די געוואגטע אטאקען פון דער ראדבערטושע סאציאלע בריעף.“]

אַרבייטער בעקומט נאָר $\frac{1}{4}$, דער קאַפּיטאַליסט (דער פּערמער) דאַ־
געגען בעקומט $\frac{3}{4}$ פונ׳ם פּראָדוקט[18] אָדער פון זיין ווערטה, ניט
רעדענדיג וועגען דעם ווי אַזוי דער רויב צוטיילט זיך דערנאָך
צווישען דעם קאַפּיטאַליסט און גרונד־אייגענטימער א.אַז.וו. די
מעהר־אַרבייט פון דעם ענגלישען ערד־אַרבייטער פערהאַלט זיך אויף
דעם אופן צו זיין נויטווענדיגער אַרבייט ווי 3 : 1—אַ ראַטע פון
עקספּלואַטאַציע פון 300 פּראָצענט.

די אָנגענומענע מעטאָדע, צו בעהאַנדלען דעם אַרבייטס־טאָג
אַלס אַ קאָנסטאַנטע גרויס, איז בעפעסטיגט דורך דער אָנווענדונג
פון די פאָרמולען II, ווייל די מעהר־אַרבייט ווערט אין די פעלען
שטענדיג פערגליכען מיט אַן אַרבייטס־טאָג פון אַ געגעבענער גרויס.
דאָס אייגענע איז ריכטיג, ווען מען האַלט אויסשליסליך אין אויג
די צוטיילונג פון דעם ווערטה־פּראָדוקט. דער אַרבייטס־טאָג, וואָס
האָט זיך שוין רעאַליזירט אין אַ ווערטה־פּראָדוקט, איז שטענדיג
אַן אַרבייטס־טאָג פון בעשטימטע גרעניצען.

די מעטאָדע פאָרצושטעלען דעם מעהרווערטה און דעם ווערטה
פון דער אַרבייטס־קראַפט ווי ברוך־טיילען פון דעם ווערטה־פּראָ־
דוקט—אַ פאָרשטעלונגס־אופן, וועלכער וואַקסט איבעריגענס אַרויס
פון דעם קאַפּיטאַליסטישען פּראָדוקציאָנס־אופן גופא, וואָס זיין
בעדייטונג וועט זיך אַרויסווייזען שפּעטער—פערדעקט דעם ספּע־
ציפישען כאַראַקטער פון דער קאַפּיטאַל־שייכות, ד.ה. דעם אויס־
טויש פונ׳ם וואַריאַבלען קאַפּיטאַל מיט דער לעבעדיגער אַרבייט־
קראַפט און דעם פאָלגליכען אויסשליסען דעם אַרבייטער פון דעם
פּראָדוקט. אַנשטאָט דעם ווירקליכען פאַקט, טרעט אַרויס דער
פאַלשער שיין פון אַן אַסאָציאַציאָן־שייכות, אין וועלכער דער אַר־
בייטער און קאַפּיטאַליסט צוטיילען זיך מיט דעם פּראָדוקט לויט

---

[18] דער טייל פון דעם פּראָדוקט, וועלכער קעהרט נאָר אום דעם אויסגעלעגטען
קאָנסטאַנטען קאַפּיטאַל, ווערט ביי אַט דער רעכענונג זעלבסטפערשטענדליך אַראָבּ־
געצויגען. — הערר ל. דע לאַווערן, אַ בלינדער בעוואונדערער פון ענגלאַנד גיט
זיכער אַן אַ צו־נידעריגע פּראָפּאָרציע אײדער אַ צו־הויכע.

דער שייכות פון זייערע פערשיידענע פאקטארען אין שאפען דעם פראדוקט.[19]

איבעריגענס קאנען די פארמולען I אלעמאל צוריק־פערוואנדעלט ווערן אין די פארמולען I. אויב מיר האבען צום ביישפיעל $\frac{\text{מעהר־ארבייט פון 6 שטונדען}}{\text{ארבייטס־טאג פון 12 שטונדען}}$ דאן איז די נויטווענדיגע ארבייט־צייט גלייך צו דעם ארבייטס־טאג פון 12 שטונדען און פערמינערט אויף דער מעהר־ארבייט פון 6 שטונדען, און בכן בעקומט זיך:

$$\frac{\text{מעהר ארבייט פון 6 שטונדען}}{\text{נויטווענדיגע ארבייט פון 6 שטונדען}} = \frac{100}{100}$$

א דריטע פארמולע, וועלכע איך האב שוין ביי געלעגנהייט פערכאפט אויף פריהער, איז:

III

$$\frac{\text{מעהר־ארבייט}}{\text{ווערטה פון דער ארבייט־קראפט}} = \frac{\text{מעהר־ארבייט}}{\text{נויטווענדיגע ארבייט}} = \frac{\text{אונבעצאהלטע ארבייט}}{\text{בעצאהלטע ארבייט}}$$

דאס מיספערשטענדניש, צו וואס די פארמולע $\frac{\text{אונבעצאהלטע ארבייט}}{\text{בעצאהלטע ארבייט}}$ קאן פיהרן, ווייל עס קאן ריינען אזוי ווי דער קאפיטאליסט וואלט געצאהלט פאר דער ארבייט און ניט פאר דער ארבייט־קראפט פאלט אוועק נאך דער פריהער־געגעבענער אונטערזוכונג. $\frac{\text{אונבעצאהלטע ארבייט}}{\text{בעצאהלטע ארבייט}}$ איז נאר א פאפולערער אויסדרוק פאר $\frac{\text{מעהר־ארבייט}}{\text{נויטווענדיגע ארבייט}}$ דער קאפיטאליסט בעצאהלט פאר דעם ווערטה פון דער ארבייט־קראפט — אויף וויפיעל דער פרייז, וואס ער צאהלט, שטימט מיט דעם ,ווערטה — און בעקומט אין אויסטויש דעם רשות איבער דער לעבעדיגער ארבייט־קראפט גופא. זיין נוץ־געניסונג פון דער דאזיגער ארבייט־קראפט צופאלט אין צוויי פעריאדען. אין משך פון איין פעריאדע פראדוצירט דער ארבייטער

[19] אזוי ווי אלע ענטוויקעלטע פארמען פון דעם קאפיטאליסטישען פראדוקציאנס־פראצעס זיינען פארמען פון קאאפעראציע, איז נאטירליך די לייכטסטע זאך צו פערזעהן זייער אייגענטימליכען אנטאגאניסטישען כאראקטער און אריינדמיונ׳ען זיי אין פרייע אסאציאציאנס־פארמען, ווי דאס האט געטאן דער גראף א. דע לאבארד: “De l'Esprit de l'Association dans tous les interets de la Communaute.” Paris 1818. דער יאנקי ה. קארעי טהוט אב ביי געלעגנהייט דעמזעלביגען קונצשטיק מיט דעמזעלביגען ערפאלג אפילו פאר די שייכות׳ן וואס נעהמען זיך פון דעם שקלאווען־סיסטעם.

א ווערטה, וואָס איז נאָר גלייך צו דעם ווערטה פון זיין ארבייט־קראַפט, ד.ה. נאָר אַן עקוויוואַלענט. דער קאַפּיטאַליסט, חייסט עס, בעקומט פאַר דעם אויסגעלעגטען פּרייז פון דער ארבייט־קראַפט א ־ראָדוקט פון דעמזעלביגען פּרייז. עס איז אַלץ איינס, ווי ער וואָלט דעם פּראָדוקט געקויפט א פאַרטיגען אויפ'ן מאַרק. פּערקעהרט, אין דער פּעריאָדע פון מעהר־ארבייט שאַפט די נוץ־געניסונג פון דער ארבייט־קראַפט א ווערטה פאַר דעם קאַפּיטאַליסט, וועלכער קאָסט איהם ניט קיין ווערטה־עקוויוואַלענט.[20] ער קריגט אַט די אויסגעבונג (פליסיגמאַכונג) פון דער ארבייט־קראַפט אומזיסט. אין אַט דעם זין קאָן די מעהר־ארבייט הייסען אונבעצאָהלטע ארבייט.

דער קאַפּיטאַל איז דעריבער ניט נאָר די קאָמאַנדע איבער דער ארבייט, ווי אַדאַם סמיטה זאָגט. עס איז אין גרונד גענומען די קאָמאַנדע איבער דער אונבעצאָהלטער ארבייט. יעדער מעהר־ווערטה, אין וועלכער ספּעציעלער געשטאַלט—פּראָפיט, צינז, רענטע א.אז.וו.—ער זאָל זיך שפּעטער ניט ארויסקריסטאַליזירן, איז לויט זיין עצם נאָך א פערקערפּערונג פון אונבעצאָהלטער ארבייט־צייט. דער סעקרעט פון דער זעלבסטפערווערטונג פון קאַפּיטאַל לייזט זיך אויף אין דעם, וואָס ער האָט אין זיין רשות א בעשטימטען סכום אונבעצאָהלטע פרעמדע ארבייט.

---

[20] הנם די פיזיאקראטען האבען ניט דורכגעדרונגען דעם סעקרעט פון מעהר־ווערטה, איז דאָך געווען פאר זיי אזויפיעל קלאר, אז „ער איז א זעלבשטענדיגער און בענוצבארער רייכטום, וואס ער (דער בעזיצער) האט ניט געקויפט, און וועלכען ער פערקויפט.״ (Turgot: Reflections sur la Formation et la Distribution des Richesses", p. 11.)

זעקסטער אבטייל.

דער ארבייטס-לוין.

זיבעצעהנטער קאפיטעל.

די פערוואנדלונג פון דעם ווערטה (רעספעקטיווע פון דעם פרייז) פון דער ארבייטס-קראפט אין ארבייטס-לוין.

אויף דער אויבערפלעך פון דער בורזשואזער געזעלשאפט ווייזט זיך ארויס דעם ארבייטער׳ס לוין אלס פרייז פון דער ארבייט — א בעשטימטער סכום געלד, וואס ווערט געצאהלט פאר א בעשטימטען סכום ארבייט. מען רעדט וועגען דעם ווערטה פון דער ארבייט און זיין געלד־אויסדרוק רופט מען אן איהר נויטווענדיגער אדער נאטירליכער פרייז. פון דער אנדער זייט רעדט מען וועגען מארק־פרייזען פון דער ארבייט, דאס הייסט וועגען פרייזען, וואס בעוועגען זיך אריבער אדער ארונטער איהר נויטווענדיגען פרייז.

אבער וואס איז דער ווערטה פון א סחורה? די אביעקטיווע פארם פון דער געזעלשאפטליכער ארבייט, וואס איז אויסגעגעבען געווארן אין איהר פראדוקציאן. און דורך וואס מעסטען מיר די גרויס פון איהר ווערטה? דורך דער גרויס פון דער ארבייט, וואס ליעגט אין איהר. ווי אזוי, אלזא, קאן דער ווערטה צום ביישפיעל פון א 12־שטונדיגען ארבייטס־טאג ווערן בעשטימט? דורך די 12 ארבייט־שטונדען, וואס זיינען ענטהאלטען אין אן ארבייטס־טאג פון 12 שטונדען — וואס איז אן אונזיניגע טאוטאלאגיע.[21]

---

[21] „ריקארדא מיידט אויס זעהר געשיקט א שוועריגקייט, וועלכע שיינט אויפ׳ן ערשטען בליק צו שטעהן אין וועג פון זיין טעאריע, אז דער ווערטה הענגט אב פון דער קוואנטיטעט ארבייט, וואס איז פערבויכט געווארן אין דער פראדוקציאן. ווען מען האלט זיך שטרענג אן דעם פרינציפ, קומט דערפון ארויס, אז דער ווערטה פון דער ארבייט איז אבהענגיק פון דער קוואנטיטעט ארבייט, וואס ווערט פערווענדט אויף איהר פראדוקציאן — וואס איז פון אויבען־אויף אן אונזין. דורך א געשיקטער ווענדונג לאזט דעריבער ריקארדא דעם ווערטה פון דער ארבייט אבהענגען פון דער קוואנטיטעט ארבייט, וואס פאדערט זיך צו פראדוצירן דעם לוין; אדער, צו געברויכען זיין אייגענעם אויסדרוק, ער בעהויפטעט, אז

כדי צו קאנען פערקויפט ווערן אויפ'ן מארק ווי א סחורה, מוז די ארבייט על כל פנים עקזיסטירן, איידער זי ווערט פערקויפט. ווען דער ארבייטער אבער וואלט איהר געקאנט געבען א זעלבשטענדיגע עקזיסטענץ, דאן וואלט ער דאך פערקויפט סחורה, ניט ארבייט.[22]

אבגעזעהן פון אט די ווידערשפרוכען, וואלט א דירעקטער אויסטויש פון געלד, ד.ה. פון רעאליזירטער ארבייט, אויף לעבעדיגער ארבייט, ענטוועדער בטל געמאכט דאס געזעץ פון ווערטה, וואס ענטוויקעלט זיך גראד ערשט אויפ'ן יסוד פון דער קאפיטאליסטישער פראדוקציאן, אדער ער וואלט אבגעשאפט די קאפיטאליסטישע פראדוקציאן גופא, וועלכע איז דירעקט געבויט אויף דער לוין־ארבייט. דער ארבייטס־טאג פון 12 שטונדען שטעלט זיך פאר צום ביישפיעל אין א געלד־ווערטה פון 6 שילינג. ענטוועדער עס ווערן אויסגעטוישט עקוויוואלענטען, איז דאן בעקומט דער ארבייטער פאר 12־שטונדיגער ארבייט 6 שילינג. דער פרייז פון זיין ארבייט וואלט געוועזן גלייך צו דעם פרייז פון זיין פראדוקט. אין דעם פאל פראדוצירט ער ניט קיין מעהר־ארבייט פאר דעם קויפער פון זיין ארבייט, די 6 שילינג ווערן ניט פערוואנדעלט אין קא־

דער ווערטה פון דער ארבייט דארף געמאסטען ווערן לויט דער קוואנטיטע ארבייט, וואס פאדערט זיך צו פראדוצירן דעם לוין; מיינענדיג דערמיט די קוואנטיטע ארבייט, וואס פאדערט זיך צו פראדוצירן דאס געלד אדער די סחורה, וואס ווערט געגעבען דעם ארבייטער. דאס איז אקוראט ווי מען וואלט זאגען, אז דער ווערטה פון טוך דארף ווערן געשאצט ניט לויט דער קוואנטיטע ארבייט, וואס איז פערווענדט געווארן אויף זיין פראדוקציאן, נאר לויט דער קוואנטיטע ארבייט, וואס איז ארייגעטאן געווארן צו פראדוצירן דאס זילבער, פאר וועלכען דאס טוך ווערט אויסגעטוישט." ("A Critical Dissertation on the Nature etc. of Value", p. 50, 51.)

[22] „ווען מען רופט אן ארבייט א סחורה, איז עס דאך ניט גלייך צו א סחורה, וואס ווערט א פריהער פראדוצירט כדי זי אויסצוטוישען און ווערט דערנאך געבראכט אויפ'ן מארק, וואו זי מוז אויסגעטוישט ווערן אויף אנדערע סחורות, לויט די בעשטימטע סומען פון יעדער סחורה, וואס געפינט זיך אויפ'ן מארק. ארבייט ווערט געשאפען אין דעם מאמענט, ווען זי ווערט געבראכט אויפ'ן מארק, אדער ריכטיגער געזאגט, זי ווערט געבראכט אויפ'ן מארק איידער זי ווערט נאך געשאפען." ("Observations on some Verbal Disputes etc.", p. 75, 76.)

פיטאל, דער יסוד פון דער קאפיטאליסטישער פראדוקציאן פערשווינדט; אויף דעם יסוד אבער פערקויפט ער זיין ארבייט און אויף דעם גרונד איז זיין ארבייט לוין־ארבייט. אדער ער בעקומט פאר 12 שטונדען ארבייט וועניגער איידער 6 שילינג, דאס הייסט ווענינער איידער 12 שטונדען ארבייט. עס קומט אוים, אז 12 שטונדען ארבייט טוישען זיך אוים אויף 10, 6 א.אז.וו. שטונדען ארבייט. גלייכשטעלען אט אזוי ניט קיין גלייכע גרויסען איז מבטל ניט נאר די ווערטה־בעשטימונג אליין. אזא ווידערשפרוך, וואס צערשטערט זיך אליין, קאן בכלל אפילו ניט אויסגעשפראכען אדער פארמולירט ווערן אלס געזעץ.[23]

עס איז קיין פעולה ניט צו וועלען ארויספיהרן דעם אויסטויש פון מעהר ארבייט אויף ווענינער ארבייט פון דעם אונטערשייד אין פארם, וואס איינע איז רעאליזירטע ארבייט און די אנדערע איז לעבעדיגע ארבייט.[24] דאס איז נאך מעהר אונזיניג דערפאר, וואס דער ווערטה פון א סחורה ווערט ניט בעשטימט דורך דעם סכום ארבייט, וואס איז ווירקליך אין איהר פערקערפערט, נאר דורך דעם סכום לעבעדיגער ארבייט, וואס איז נויטווענדיג פאר איהר פראדוקציאן. א סחורה שטעלט דהינו פאר 6 ארבייט־שטונדען. אויב עס ווערן געמאכט ערפינדונגען, דורך וועלכע זי קאן פראדוצירט

---

[23] „בעטראכט מען ארבייט אלס סחורה און קאפיטאל, וואס איז א פראדוקט פון ארבייט, אויך ווי א סחורה, און אויב די ווערטהען פון די דאזיגע ביידע סחורות וואלטען בעשטימט געווארן דורך גלייכע קוואנטיטעטען ארבייט, דאן וואלט א בעשטימטע סומע ארבייט ... זיך אויסגעטוישט אויף אזא סומע קאפיטאל, וואס איז פראדוצירט געווארן דורך דערזעלביגער סומע ארבייט: פערגאנגענע ארבייט וואלט ... זיך אויסגעטוישט פאר דערזעלביגער סומע, וואס געגענווערטיגע ארבייט. אבער דער ווערטה פון ארבייט בשייכות צו אנדערע סחורות ווערט ניט בעשטימט דורך גלייכע קוואנטיטעטען ארבייט.“ (ע. רוש־וויקפיעלד אין זיין אויסגאבע פון אדאם סמיטה'ס „וועלטה און נײשאנס“, לאנדאן 1836, ב. 1, ז. 231, נאטע.)

[24] „מען האט געמוזט אבמאכען (אויך א מין פארם פון דעם „קאנטרא סאסיאל“), אז אין יעדען פאל, ווען מען דארף אויסטוישען פערגאנגענע ארבייט אויף צוקינפטיגער ארבייט, זאל דער לעצטער (דער קאפיטאליסט) האבען געוויגען א גרעסערן ווערטה אייעדר דער ערשטער (דער ארבייטער)“. (סימאנדע סיסמאנדי, „דע לא רישעס קאמערסיאל“, זשענעווע 1803, באנד 1, ז. 37.)

ווערן אין 3 שטונדען, פאַלט דער ווערטה אויף אַ העלפט אפילו פון דער סחורה, וואָס איז שוין פּראָדוצירט געוואָרן. זי שטעלט איצט פאָר 3 שטונדען, אנשטאָט וואָס פריהער 6 שטונדען נויטווענדיגע געזעלשאַפטליכע אַרבייט. די גרויס פון איהר ווערטה ווערט, הייסט עס, בעשטימט דורך דעם סכום אַרבייט, וואָס פאָדערט זיך פאַר איהר פּראָדוקציאָן, ניט דורך דער רעאַליזירטער פאָרם פון דער אַרבייט.

דעם געלד־בעזיצער טרעט דירעקט אַרויס אנטקעגען אויפ'ן סחורה־מאַרק פאַקטיש ניט די אַרבייט, נאָר דער אַרבייטער. וואָס דער אַרבייטער פערקויפט, איז זיין אַרבייט־קראַפט. אַזוי שנעל ווי זיין אַרבייט פאַנגט זיך ווירקליך אָן, האָט זי שוין אויפגעהערט צו געהערן צו איהם, ער קאָן זי שוין דעריבער מעהר ניט פערקויפען. די אַרבייט איז די סובסטאַנץ און די אימאַנענטע מאָס פון די ווערטהען, אָבער אַליין האָט זי קיין ווערטה ניט.[25]

אין דעם אויסדרוק „דער ווערטה פון אַרבייט“ איז דער בעגריף „ווערטה“ ניט נאָר אינגאַנצען אויסגעמעקט, נאָר ער ווערט אומגעקעהרט אין זיין היפך. עס איז אַ דמיונ'דיגער אויסדרוק, אַ שטייגער ווי דער ווערטה פון דער ערד. אָט די דמיונ'דיגע אויסדרוקען נעהמען זיך אָבער פון די פּראָדוקציאָן־שייכות'ן גופא. זיי זיינען קאַטעגאָריען פאַר פאָרמען, אין וועלכע עס ערשיינען וויכטיגע שייכות'ן (וועזענטליכע פערהעלטניסע). אַז אין דער ערשיינונג שטעלען זיך די זאַכען אָפט פאַר פערקעהרט, איז גאַנץ גוט בעקאַנט אין אַלע וויסענשאַפטען, אַ חוץ אין דער פּאָליטישער עקאָנאָמיע.[26]

---

[25] „אַרבייט, דער אויסשליסליכער מאַסשטאַב פון ווערטה... די בעשאַפערין פון אַלע רייכטימער, איז ניט קיין סחורה.“ (Th. Hodgskin, "Popular Political Economy", p. 186.)

[26] פערקעהרט וויעדער, דערקלערן אַז אַלע אַזעלכע אויסדרוקען זיינען נישט מעהר ווי ליסענציא פּאָעטיקאַ [פּאָעטישע פרייהייט], בעווייזט נאָר די אוממאַכט פון דעם אַנאַליז. פּרודאָן דריקט זיך אויס: „מען זאָגט וועגען דער אַרבייט, אַז זי האָט אַ ווערטה ("Valoir") ניט אַזויפיעל ווי אַ ריכטיגע סחורה, נאָר האַבענדיג אין זין די ווערטהען, וועלכע מען נעהמט אָן, אַז עס ליגען אין איהר פּאָטענציעל [בכח]. דער ווערטה פון דער אַרבייט איז אַ פיגוראַטיווער

די קלאַסישע פּאָליטישע עקאָנאָמיע האָט געבאָרגט אָהן ווייַטערער קריטיק ביי דעם אַלטעגליכען לעבען די קאַטעגאָריע „פּרייז פון דער אַרבייט", כדי דערנאָך זיך צו פרעגען, ווי אַזוי ווערט אָט דער פּרייז בעשטימט? זי האָט באַלד איינגעזעהן, אַז די וועקסלונג פון דער שייכות פון נאָכפראַגע און אָנבאָט דערקלערט בנוגע דעם פּרייז פון דער אַרבייט, ווי בנוגע יעדער אַנדער סחורה, מעהר גאָרנישט ווי די וועקסלונג, ד.ה. די שוואַנקונג פון די מאַרקּ־פּרייזען אַריבער אָדער אַרונטער אַ געוויסער גרויס. אויב דער אָנבאָט און די נאָכפראַגע דעקען איינע די אַנדערע, הערט אויף די פּרייז־שוואַנקונג, ווען די אומשטענדען בלייבען זאָנסט דיזעלביגע. אָבער דאַן הערען נאָכפראַגע און אָנבאָט אויך אויף צו דערקלערן וואָס עס איז. דער פּרייז פון דער אַרבייט, ווען נאָכפראַגע און אָנבאָט דעקען זיך, איז איהר בעשטימטער פּרייז, וואָס הענגט ניט אָב פון דער נאָכפראַגע און דעם אָנבאָט; עס איז איהר נאַטירליכער פּרייז, וועלכער איז אויף דעם אופן קלאָר געוואָרן אַלס דער ריכטיגער געגענשטאַנד פון דער אונטערזוכונג. אָדער מען האָט גענומען אַ לענגערע פּעריאָדע פון די שוואַנקונגען פון מאַרק־פּרייז,

---

אויסדרוק א.אז.וו." דערויף בעמערק איך (אין „מיזער דע לאַ פילאָסאָפיע, ז. 34, 35): „ער זעהט אין דער סחורה אַרבייט, וועלכע איז אַ מורא'דיגע רעאַליטעט, נישט מעהר ווי אַ גראַמאַטישען טעות. לויט דעם נאָך קומט אויס, אַז די גאַנצע היינטיגע געזעלשאַפט, וואָס איז געבויט אויף דעם סחורה־כאַראַקטער פון דער אַרבייט, איז פון איצט אָן אַ פּאָעטישע פרייהייט, בעגרינדעט אויף אַ פיגוראַטיווען אויסדרוק. ווייל די געזעלשאַפט „אויסראָטען אַלע איבלען", פון וועלכע זי האָט צו ליידען, איז זאָל זי אויסראָטען די ניט־ריכטיגע אויסדרוקען, זאָל זי נאָר ענדערן די שפּראַך; און וועגען דעם דאַרף זי זיך בלויז ווענדען צו דער אַקאַדעמיע, כדי צו פערלאַנגען פון איהר אַ נייע אויסגאַבע פון איהר ווערטערבוך." נאָך בעקוועמער, נאַטירליך, איז גאָר ניט אַריינצודענקען זיך אין דעם בעגריף ווערטה. מען קאָן דאַן, גאָר ניט קלערענדיג, אַלץ אַריינשטעלען אין אָט דער קאַטאַגאָריע. אַזוי טהוט צ.ב.ש. זש. ב. סעי: „וואָס איז „ווערטה"? ענטפער: „דאָס, וואָס אַ זאַך איז ווערטה." און וואָס איז „פּרייז"? ענטפער: „דער ווערטה פון אַ זאַך, אויסגעדריקט אין געלד." און וואָרום האָט „די אַרבייט פון דער ערד... אַ ווערטה? ווייל מען גיט פאַר איהר אַ פּרייז." אַלזאָ, ווערטה איז וואָס אַ זאַך איז ווערטה, און די ערד האָט אַ „ווערטה", ווייל מען דריקט אויס איהר ווערטה אין געלד. דאָס איז יעדענפאַלס אַ זעהר איינפאַכע מעטאָדע ווי צו פערענטפערן זיך דעם „וואָרום" און „ווי אַזוי" פון זאַכען.

צום ביישפּיעל א יאָהר, און מען האָט אויסגעפונען, אַז איהר אַרויף און אַראָב גלייכט זיך אויס ביז צו אַ מיטעלער דורכשניט־גרויס, ביז צו אַ קאָנסטאַנטער גרויס. אָט די מיטעלע גרויס האָט, פערשטעהט זיך, געמוזט בעשטימט ווערן אויף אַנאַנדער אופן, איידער איהרע וואַריאַציעס, וואָס גלייכען זיך דורכשניטליך אויס. אָט דער פּרייז, וואָס הערשט איבער די צופעליגע מאַרק־פּרייזען פון דער אַרבייט און רעגולירט זיי: דער „נויטווענדיגער פּרייז" (פּיזיאָקראַטען) אָדער „נאַטירליכער פּרייז" פון דער אַרבייט (אַדאַם סמיטה) קאָן זיין, ווי ביי אַנדערע סחורות, נאָר דער ווערטה, וואָס איז אויסגעדריקט אין געלד.

אויף דעם אופן האָט די פּאָליטישע עקאָנאָמיע געמיינט, אַז זי וועט קאָנען דורכדרינגען דורך די צופעליגע פּרייזען פון דער אַרבייט און צוקומען צו איהר ווערטה. דער דאָזיגער ווערטה איז דאָן ווייטער, ווי ביי אַנדערע סחורות, בעשטימט געוואָרן דורך די פּראָדוקציאָנס־קאָסטען. אָבער וואָס זיינען די פּראָדוקציאָנס־קאָסטען—פון דעם אַרבייטער, דאָס הייסט די קאָסטען, כדי דעם אַרבייטער גופא צו פּראָדוצירן אָדער רעפּראָדוצירן? אָט די פראַגע האָט זיך בעוואוסטלאָז אונטערגערוקט דער פּאָליטישער עקאָנאָמיע אנשטאָט דער אורשפּרינגליכער פראַגע, וואָרים מיט די פּראָדוקציאָנס־קאָסטען פון דער אַרבייט אַלס אַזעלכע האָט זי זיך געדרעהט אין קרייז און ניט געריהרט זיך פון אָרט. פּאָלגליך, וואָס זי האָט אָנגערופען דער ווערטה פון דער אַרבייט (value of labor), איז אין דער ווירקליכקייט דער ווערטה פון דער אַרבייט־קראַפט, וואָס עקזיסטירט אין דער פּערזענליכקייט פון דעם אַרבייטער, און איז פּונקט אַזוי פערשיידען פון איהר פונקציע, פון דער אַרבייט, ווי אַ מאַשין איז פערשיידען פון איהרע אָפּעראַציעס. זייענדיג בעשעפטיגט מיט דעם אונטערשייד צווישען די מאַרק־פּרייזען פון דער אַרבייט און איהר אַזוי־גערופענעם ווערטה, מיט דער שייכות פון דעם דאָזיגען ווערטה צו דער פּראָפיט־ראַטע, צו די ווערטהען פון סחורות, וואָס ווערן פּראָדוצירט דורך דער פערמיטלונג פון דער אַרבייט, א.אז.וו., האָט מען קיינמאָל ניט ענטדעקט, אַז דער גאַנג פון דעם אַנאַליז האָט געפיהרט ניט נאָר פון די מאַרק־פּרייזען פון דער אַרבייט צו איהר כלומר'שטיגען ווערטה, נאָר אַז ער האָט

געפיהרט ווידער אויפצולייזען דעם ראזיגען ווערטה פון דער ארבייט גופא אין דעם ווערטה פון דער ארבייט־קראפט. די בעוואוסטלאזיגקייט וועגען אט דעם רעזולטאט פון איהר אייגענעם אנאליז, די קריטיקלאזע אננאהמע פון די קאטעגאריען „ווערטה פון דער ארבייט“, „נאטירליכער פרייז פון דער ארבייט“ א.אז.וו. אלס ענדליכע און פאלשטענדיג־גענוגענדע אויסדרוקען פון דער בעהאנדעלטער ווערטה־שייכות, האט פערוויקעלט, ווי מיר וועלען שפעטער זעהן, די קלאסישע פאליטישע עקאנאמיע אין טומלעני־שען און ווידערשפרוכען, פון וועלכע זי האט זיך ניט געקאנט ארויספלאנטערן, געבענדיג אין דערזעלביגער צייט דער וואולגאר־עקאנאמיע א זיכערן אפעראציאנס־באזיס פאר איהר פלאכקייט, וועלכע דיענט פרינציפיעל נאר שיינבארקייטען.

לאמיר איצט זעהן, ווי ווערטה און פרייז פון דער ארבייט־קראפט שטעלען זיך פאר אין זייער פערוואנדעלטער פארם אלס ארבייטס־לוין.

מיר ווייסען, אז דער טאג־ווערטה פון דער ארבייט־קראפט איז אויסגערעכענט אויף א געוויסער לענג פון דעם ארבייטער'ס לעבען, מיט וועלכער עס שטימט א געוויסע לענג פון דעם ארבייטס־טאג. נעהמט אן, אז דער געוועהנהייטמעסיגער ארבייטס־טאג בעטרעפט 12 שטונדען און דער טאג־ווערטה פון דער ארבייט־קראפט 3 שי־לינג—דער געלד־אויסדרוק פון א ווערטה, אין וועלכען עס שטעלען זיך פאר 6 ארבייטס־שטונדען. אויב דער ארבייטער בעקומט 3 שילינג, הייסט עס אז ער קריגט דעם ווערטה פון זיין ארבייט־קראפט, וועלכע פונקציאנירט אין משך פון 12 שטונדען. אויב אט דער טאג־ווערטה פון דער ארבייט־קראפט ווערט איצט אויס־געדריקט אלס דער ווערטה פון דער טאג־ארבייט, בעקומט זיך דאן די פארמולע: די 12־שטונדיגע ארבייט האט א ווערטה פון 3 שילינג. דער ווערטה פון דער ארבייט־קראפט בעשטימט אויף דעם אופן דעם ווערטה פון דער ארבייט, אדער אויסגעדריקט אין געלד—איהר נויטווענדיגען פרייז. אויב, פון דער אנדער זייט, דער פרייז פון דער ארבייט־קראפט וויכט אב פון איהר ווערטה, דאן וויכט אב אויפ'ן זעלביגען אופן דער פרייז פון דער ארבייט פון איהר אזוי־גערופענעם ווערטה.

אזוי ווי דער ווערטה פון דער ארבייט איז נאר אן אונראציאנאלער אויסדרוק פאר דעם ווערטה פון דער ארבייט־קראפט, פערשטעהט זיך ממילא, אז דער ווערטה פון דער ארבייט מוז שטענדיג זיין קלענער איידער איהר ווערטה־פראדוקט, ווארים דער קאפיטאליסט לאזט שטענדיג די ארבייט־קראפט פונקציאנירן לענגער איידער עס איז נויטיג פאר דער רעפראדוקציאן פון איהר אייגענעם ווערטה. אין דעם פריהערדיגען ביישפיעל איז דער ווערטה פון דער ארבייט־קראפט, וואס פונקציאנירט אין משך פון 12 שטונדען, 3 שילינג—א ווערטה, וואס זי דארף האבען כדי איהם צו רעפראדוצירן, נאר 6 שטונדען. איהר ווערטה־פראדוקט איז דאגעגען 6 שילינג, ווייל אין דער ווירקליכקייט פונקציאנירט זי אין משך פון 12 שטונדען, און איהר ווערטה־פראדוקט העננט ניט אב פון איהר אייגענעם ווערטה, נאר פון דער צייט וואס איהר פונקציע געדויערט. מען בעקומט אויף דעם אופן דעם רעזולטאט, וואס קוקט אויס אויפ׳ן ערשטען בליק ווי אן אונזין, אז ארבייט, וועלכע שאפט א ווערטה פון 6 שילינג, בעזיצט א ווערטה פון 3 שילינג.[27]

מיר זעהען ווייטער: דער ווערטה פון 3 שילינג, אין וועלכען עס איז פארגעשטעלט דער בעצאהלטער טייל פון דעם ארבייטס־טאג, ד.ה. די 6־שטונדיגע ארבייט, ערשיינט אלס ווערטה אדער פרייז פון דעם גאנצען ארבייטס־טאג פון 12 שטונדען, וועלכער ענטהאלט 6 ניט־בעצאהלטע שטונדען. די פארם פון דעם ארבייטס־לוין לעשט אויף דעם אופן אויס יעדען שפור פון דער צוטיילונג פונ׳ם ארבייטס־טאג אויף נויטווענדיגער ארבייט און מעהר־ארבייט, אויף בעצאהלטער און ניט־בעצאהלטער ארבייט. די גאנצע ארבייט ערשיינט אלס בעצאהלטע ארבייט. אין דער לייבאייגענשאפט אונטערשיידט זיך די ארבייט, וואס דער לייבאייגענער טהוט פאר זיך אליין, פון דער צוואנג־ארבייט, וואס ער

[27] זעה „צור קריטיק דער פאליטישען עקאנאמיע", בערלין 1859, ז. 40, וואו איך דערקלער, אז ביי דער בעטראכטונג פון קאפיטאל וועט געלייזט ווערן דער פראבלעם: „ווי אזוי פיהרט די פראדוקציאן, אויפ׳ן באזיס פון טויש־ווערטה, וועלכער ווערט בעשטימט בלויז דורך דער ארבייט־צייט, צו דעם רעזולטאט, אז דער טויש־ווערטה פון דער ארבייט איז קלענער איידער דער טויש־ווערטה פון איהר פראדוקט?"

טהוט פאר׳ן פריץ, אין רוים און אין צייט, בחוש און ממשות׳דיג. אין דער שקלאווערייַ ערשיינט אפילו דער טייל פונ׳ם ארבייטס־טאג, אין וועלכען דער שקלאוו קעהרט נאר אום דעם ווערטה פון זיינע אייגענע לעבענס־מיטלען, ווען ער אַרבייט, הייסט עס, פאקטיש פאר זיך אליין, אויך ווי ארבייט, וואס ער טהוט פאר זיין הארן. די גאנצע ארבייט זיינע ערשיינט אלס ניט־בעצאהלטע ארבייט.[28] אין דער לוין־ארבייט ערשיינט, פערקעהרט, אפילו די מעהר־ארבייט אדער ניט־בעצאהלטע ארבייט אויך ווי בעצאהלטע. די אייגענטום־שייכות פערבארגט דארטן דעם שקלאוו׳ס ארבייטען פאר זיך אליין, די געלד־שייכות פערבארגט דא דאס אומזיסט ארבייטען פון דעם לוין־ארבייטער.

מען קאן דעריבער בעגרייפען ווי ענטשיידענד וויכטיג עס איז די פערוואנדלונג פון ווערטה און פרייז פון דער ארבייט־קראפט אין דער פארם פון ארבייטס־לוין אדער אין דעם ווערטה און פרייז פון דער ארבייט גופא. אויף אט דער ערשיינונג־פארם, וועלכע פערשטעלט די ווירקליכע שייכות און צייגט ארויס גראד איהר היפך, זיינען געבויט אלע רעכט־פארשטעלונגען פון די ארבייטער ווי פון די קאפיטאליסטען, אלע מיסטיפיקאציעס פון דעם קאפיטאליסטישען פראדוקציאנס־אופן, אלע זיינע פרייהייט־אילוזיעס, אלע אפאלאגעטישע פשט׳לעך פון דער וואולגאר־עקאנאמיע.

אויב עס האט דער וועלט־געשיכטע גענומען א לאנגע צייט ביז זי איז דערגאנגען דעם סוד פונ׳ם ארבייט־לוין, איז פערקעהרט דערפאר ניטא קיין לייכטערע זאך צו פערשטעהן ווי די נויטווענדיגקייט, דעם רעזאן ד׳עטר פון דער דאזיגער ערשיינונג־פארם.

דער אויסטויש צווישען קאפיטאל און ארבייט שטעלט זיך פאר צוערשט פאר׳ן שכל פונקט אויפ׳ן זעלביגען שטייגער ווי דער קויף און פערקויף פון אלע אנדערע סחורות. דער קויפער גיט א גע־

[28] דער „מארנינג סטאר“, א נאריש־נאאיווער לאנדאנער פרייהאנדעל־ארגאן, האט אין דער צייט פונ׳ם אמעריקאנער בירגער־קריעג נאכאנאנד מרעיש עולמות געווען מיט גרויס מאראלישען גרימצארן, אז די נעגער אין די „קאנפעדעריים סטייטס“ ארבייטען גאר אומזיסט. ער האט געדארפט מוחל זיין פערגלייכען די טאג־קאסטען פון אזא נעגער מיט די קאסטען צום ביישפיעל פון דעם פרייען ארבייטער אין לאנדאנער איסט־ענד.

זויטע געלד־סומע, דער פערקויפער—אן ארטיקעל וואס איז עפעס אנדערש איידער געלד. דער יוריסטישער קאפ דערקענט אין דעם העכסטענס א מאטעריעלען חלוק, וואס דריקט זיך אויס אין די יורידיש־גלייכוווערטיגע פארמולען: ‘‘Do ut des: do ut facias; facio ut des; facio ut facias.‘‘ [„איך גיב כדי דו זאלסט געבען; איך גיב כדי דו זאלסט טהאן; איך טהו כדי דו זאלסט געבען; איך טהו כדי דו זאלסט טהאן“—די פיער גרונד־פארמען פון דעם רוימישען אבליגאציאנס־רעכט.]

ווייטער. אזוי ווי טויש־ווערטה און נעברויך־ווערטה זיינען אן און פאר זיך גרויסען, וואס לאזען זיך ניט מעסטען איינע אויף די אנדערע (אינקאמענזוראבלע גרויסען), זעהט דעריבער ניט אויס דער אויסדרוק „דער ווערטה פון דער ארבייט“, „דער פרייז פון דער ארבייט“ מעהר אונראציאנעל, איידער דער אויסדרוק „דער ווערטה פון באוועל“, דער פרייז פון באוועל“. דערצו קומט נאך דער אומשטאנד, וואס דער ארבייטער קריגט בעצאהלט נאכדעם ווי ער האט געליפערט זיין ארבייט. דאס געלד אבער, אין זיין פונקציע אלס צאהלונגס־מיטעל, רעאליזירט דערנאך (נאכטרעגליך) דעם ווערטה אדער פרייז פון דעם געליפערטען ארטיקעל, ד.ה. אין אט דעם פאל—דעם ווערטה אדער פרייז פון דער געליפערטער ארבייט. ענדליך, דער „געברויך־ווערטה“, וואס דער ארבייטער ליפערט דעם קאפיטאליסט, איז אין דער ווירקליכקייט ניט זיין ארבייט־קראפט, נאר איהר פונקציע, א בעשטימטע ניצליכע ארבייט, שניידער־ארבייט, שוסטער־ארבייט, שפין־ארבייט א.אז.וו. אז אט דיזעלביגע ארבייט איז, פון אנאנדער זייט בעטראכט, דער אלגעמיינער ווערט־שאפענדער עלעמענט, און בעזיצט אן אייגענשאפט, דורך וועלכער זי אונטערשיידט זיך פון אלע אנדערע סחורות—אזוי וויט גרייכט ניט די השגה פון דעם געוועהנליכען פערשטאנד.

ווען מיר שטעלען זיך אויף דעם שטאנדפונקט פון דעם ארבייטער, וועלכער בעקומט צום ביישפיעל פאר 12־שטונדיגער ארבייט דעם ווערטה־פראדוקט פון 6־שטונדיגער ארבייט, לאמיר זאגען 3 שילינג, דאן זעהען מיר, אז זיין 12־שטונדיגע ארבייט איז פאר איהם פאקטיש דער קויף־מיטעל פון די 3 שילינג. דער ווערטה פון

זיין ארבייט־קראפט מעג זיך ענדערן, לויט דעם ווערטה פון זיינע געוועהנהייטמעסיגע לעבענס־מיטלען, פון 3 אויף 4 שילינג, אדער פון 3 אויף 2 שילינג; אדער ווען דער ווערטה פון זיין ארבייט־קראפט בלייבט דערזעלביגער, מעג איהר פרייז שטייגען אויף 4 שילינג אדער פאלען אויף 2 שילינג, צוליעב אן ענדערונג אין דער שייכות פון נאכפראגע און אנבאט—ער גיט שטענדיג 12 ארבייט־שטונדען. יעדע ענדערונג אין דער גרויס פון דעם עקוויוואלענט, וואס ער בעקומט, זעהט איהם דעריבער נויטינערווייז אויס ווי אן ענדערונג אין דעם ווערטה אדער פרייז פון זיינע 12 ארבייט־שטונדען. אט דער אומשטאנד האט גראד פערקעהרט געפיהרט אדאם סמיטה'ן, וועלכער האט בעטראכט דעם ארבייטס־טאג אלס א קאנסטאנטע גרויס,** צו דער בעהויפטונג, אז דער ווערטה פון דער ארבייט איז קאנסטאנט, אפילו ווען דער ווערטה פון די לעבענס־מיטלען ענדערט זיך און דערזעלביגער ארבייטס־טאג שטעלט זיך פאלגליך פאר פאר'ן ארבייטער אין מעהר אדער ווייניגער געלד. ער זאגט:

„דער פרייז (אין ארבייט), וואס דער ארבייטער צאהלט, מוז אלעמאל זיין דערזעלביגער, וויפיעל עס זאל ניט וואקסען די סומע גיטער, וואס ער בעקומט דערפאר. דער דאזיגער פרייז קאן איינמאל קויפען א גרעסערע סומע גיטער, אנאנדערש מאל—א קלענערע סומע; אבער דאן איז דאס זייער ווערטה, וואס בייט זיך, און ניט דער ווערטה פון דער ארבייט, וועלכער קויפט זיי." ***

ווען מיר נעהמען פון דער אנדער זייט דעם קאפיטאליסט, זעהען מיר, אז ער וויל קריגען אזויפיעל ארבייט ווי מעגליך פאר אזוי ווייניג געלד ווי מעגליך. פאקטיש אינטערעסירט איהם דעריבער נאר דער דיפערענץ צווישען דעם פרייז פון דער ארבייט־קראפט און דעם ווערטה, וואס איהר פונקציע שאפט. ער זוכט אבער אלע סחורות צו קויפען אזוי ביליג ווי מעגליך, און דערקלערט זיך אלעמאל, אז זיין פראפיט קומט פון פשוט'ער רמאות, פון קויפען אונטער דעם ווערטה און פערקויפען אריבער דעם

** אדאם סמיטה דייטעט אן נאר צופעליג אויף די פערענדערונגען פון דעם ארבייטס־טאג, בעת ער רעדט וועגען דעם שטיקלוין.

*** (A. Smith, "Wealth of Nations", b. I, ch. 5.)

ווערטה. ער זעהט דעריבער קיינמאל ניט איין, אז אויב עס וואלט ווירקליך עקזיסטירט אזא זאך ווי דער ווערטה פון דער ארבייט, און ער וואלט ווירקליך בעצאהלט אט דעם ווערטה, וואלט קיין קאפיטאל ניט עקזיסטירט און זיין געלד וואלט קיינמאל ניט פערוואנדעלט געווארן אין קאפיטאל.

דערצו צייגט די ווירקליכע בעוועגונג פון דעם ארבייטס-לוין אזוינע ערשיינונגען, וועלכע בעווייזען אין פלוג, אז עס איז ניט דער ווערטה פון דער ארבייט-קראפט, וואס ווערט בעצאהלט, נאר דער ווערטה פון איהר פונקציע, פון דער ארבייט גופא. אט די ערשיינונגען קאנען מיר איינטיילען אין צוויי גרויסע קלאסען. 1. אן ענדערונג פון ארבייטס-לוין מיט דער גרענדערטער לענג פון דעם ארבייטס-טאג. מען וואלט אבער פונקט אזוי גוט געקאנט קומען צום שלוס, אז מען בעצאהלט ניט דעם ווערטה פון דער מאשין, נאר דער ווערטה פון איהרע אפעראציעס, ווארים עס קאסט מעהר צו דינגען א מאשין אויף א וואך, איידער אויף איין טאג. 2. דער אינדיווידועלער אונטערשייד אין די לוינען פון פערשיידענע ארבייטער, וועלכע פיהרן דורך דיזעלבע פונקציע. מיר געפינען דעמזעלביגען אונטערשייד—נאר מיר לאזען זיך פון איהם ניט פערפיהרן—אויך אין דעם סיסטעם פון שקלאווערייי, וואו די ארבייט-קראפט גופא ווערט פערקויפט פראנק און פריי אהן דריידלעך. נישט מעהר, אין דעם שקלאווען-סיסטעם געהערט דער ריוח פון אן ארבייט-קראפט, וואס שטעהט איבער דעם דורכשניט, אדער דער היזק פון אן ארבייט-קראפט, וואס שטעהט אונטער דעם דורכשניט, צו דעם שקלאווען-אייגענטימער, און אין דעם סיסטעם פון דער לוין-ארבייט געהערט עס דעם ארבייטער אליין, ווייל אין איין פאל פערקויפט ער אליין זיין ארבייט-קראפט, און אין דעם אנדער פאל ווערט זי פערקויפט פון א דריטער פערזאן.

איבעריגענס, וואס איז שייך דער ערשיינונגס-פארם „ווערטה און פרייז פון דער ארבייט" אדער „ארבייטס-לוין", אין אונטערשייד צו דער עצם־דיגער שייכות, וועלכע ערשיינט, ד.ה. דעם ווערטה און פרייז פון דער ארבייט-קראפט, קאן מען זאגען דאסזעלביגע, וואס פון אלע ערשיינונגס-פארמען און זייער פערבאר-

זײנעם הינטערגרונד. די ערשטע וויעדערהאלען זיך דירעקט, פון זיך אליין, אלס קוראנטע רענט־פארמען, די אנדערע מוז ערשט אנטדעקט ווערן דורך דער וויסענשאפט. די קלאסישע פאליטישע עקאנאמיע שטויסט זיך נאהענט אן אויף דער אמת'ער לאגע פון דער זאך, זי פארמולירט עס אבער ניט בעוואוסטזיניג. זי קאן דאס ניט טהאן, כל זמן זי שטעקט אין איהר בורזשואזער הויט.

אכטצעהנטער קאפיטעל.

דער צייט-לוין.

דער ארבייטס-לוין גופא נעהמט ווידער אן זעהר פיעלפארביגע פארמען—א אומשטאנד, וואס מען קאן נים ארויסזעהן פון די עקאנאמישע לעהר־ביכער, וועלכע זיינען אזוי ברוטאל פעראינטערעסירט אין דער מאטעריעלער זייט, אז זיי פערנאכלעסיגען יעדען אונטערשייד אין פארם. א פאנאנדערלעגונג אבער פון די דאזיגע אלע פארמען געהערט צו דער ספעציעלער לעהרע וועגען דער לויךארבייט, און בכן נים אין אט דעם ווערק. דאך מוז מען דא קורץ ענטוויקלען די צוויי הערשענדע גרונד־פארמען.

דער פערקויף פון דער ארבייט־קראפט, ווי מען קאן זיך ערינערן, קומט פאר אויף א בעשטימטער פעריאדע פון צייט. די פערוואנדעלטע פארם, אין וועלכער עס שטעלט זיך דירעקט פאר דער טאג־ווערטה, וואך־ווערטה א.אז.וו. פון דער ארבייט־קראפט, איז דעריבער די פארם פונ׳ם צייט־לוין, ד.ה. דער טאג־לוין א.אז.וו.

מען מוז דא גלייך בעמערקען, אז די געזעצען, וואס זיינען דערקלערט געווארן אין 15טען קאפיטעל וועגען די ענדערונגען אין דער גרויס פונ׳ם פרייז פון דער ארבייט־קראפט און דעם מעהר־ווערטה, פערוואנדלען זיך דורך אן איינפאכער פארם־פערענדערונג אין געזעצען פון דעם ארבייט־לוין. אזוי אויך ווייזט זיך איצט ארויס דער אונטערשייד צווישען דעם טוישווערטה פון דער ארבייט־קראפט און דער סומע לעבענסמיטלען, אין וועלכע דער דאזיגער ווערטה געהט אריבער, אלס אונטערשייד צווישען א נאמינעלען און רעעלען ארבייט־לוין. עס וואלט געווען נוצלאז צו ווידערהאלען דא בנוגע דער ערשיינונגס־פארם, דאס וואס איז שוין ענטוויקעלט געווארן בנוגע דער עצם׳דיגער פארם. מיר וועלען זיך דעריבער בעשרענקען אויף איינינע פונקטען, וועלכע כאראקטעריזירן דעם צייט־לוין.

די געלד־סומע,[30] וואס דער ארבייטער בעקומט פאר זיין טאג־ארבייט, וואך־ארבייט א.אז.וו., מאכט אוים דעם בעטרעף פון זיין נאמינעלען ארבייט־לוין, אדער פון דעם לוין, וואס איז געשאצט לויט דעם ווערטה. עס איז אבער קלאר, אז דערזעלביגער טאג־לוין, וואכען־לוין א.א.וו. קאן פארשטעלען, לויט נאך דער לענג פונ׳ם ארבייטס־טאג, לויט נאך דער סומע ארבייט, הייסט עס, וואס ער ליפערט טעגליך, א זעהר פערשיידענעם פרייז פון דער ארבייט, דאס הייסט זעהר פערשיידענע געלד־סומען פאר דעמזעלביגען סכום ארבייט.[31] בנוגע דעם צייט־לוין מוז מען, הייסט עס, וויעדער אונטערשיידען צווישען דעם סך הכל פון דעם ארבייט־לוין, טאג־לוין, וואכען־לוין א.אז.וו., און דעם פרייז פון דער ארבייט. ווי אזוי אבער געפינט מען אט דעם פרייז, דאס הייסט דעם געלד־ווערטה פון א בעשטימטען סכום ארבייט? דעם דורכשניטליכען פרייז פון דער ארבייט געפינט מען צוטיילענדיג דעם דורכשניטליכען טאג־ווערטה פון דער ארבייט־קראפט אויף דער צאהל שטונדען פון דעם דורכשניטליכען ארבייטס־טאג. אויב צום ביישפיעל דער טאג־ווערטה פון דער ארבייט־קראפט איז 3 שילינג —דער ווערטה פון דעם פראדוקט פון 6 ארבייט־שטונדען—און דער ארבייטס־טאג איז א 12־שטונדיגער, דאן איז דער פרייז פון איין ארבייט־שטונדע $=\frac{3\ \text{שילינג}}{12}=$ 3 פענס. דער פרייז פון דער ארבייט שטונדע, וואס איז אויף דעם אופן אויסגעפונען געווארן, דיענט ווי אן איינהייט־מאס פאר דעם פרייז פון דער ארבייט.

דערפון פאלגט, אז דער טאג־לוין, וואך־לוין א.אז.וו. קאן בלייבען דערזעלביגער, הגם דער פרייז פון דער ארבייט האלט נאכאנאנד אין פאלען. אויב, צום ביישפיעל, דער געוועהנהייטמעסיגער ארבייטס־טאג איז געוועזן 10 שטונדען און דער טאג־ווערטה פון

---

[30] דער געלד־ווערטה גופא ווערט דא אלעמאל אנגענומען אלס קאנסטאנט.

[31] „דער פרייז פון דער ארבייט איז די סומע, וואס ווערט געצאהלט פאר א בעשטימטער קוואנטיטעט ארבייט.״ (Sir Edward West, "Price of Corn and Wages of Labor" London 1826, p. 67.) וועסט איז דער פערפאסער פון אן אנאנימער עפאכע־מאכענדער שריפט אין דער געשיכטע פון דער פאליטישער עקאנאמיע. Essay on the Application of Capital to Land. By a Fellow of the University College of Oxford. London 1815.

דער ארבייט־קראפט 3 שילינג, האט דער פרייז פון דער ארבייט־שטונדע בעטראפען 3⅗ פענס; ער פאלט ארונטער צו 3 פענס, אזויבאלד ווי דער ארבייטס־טאג שטייגט צו 12 שטונדען, און צו 2⅖ פענס, אזויבאלד ווי דער ארבייטס־טאג שטייגט צו 15 שטונדען. דער טאג־ אדער וואכען־לוין בלייבט אלץ אומפערענדערט. פערקעהרט, דער טאג־לוין אדער וואך־לוין קאן שטייגען, הגם דער פרייז פון דער ארבייט בלייבט קאנסטאנט אדער אפילו אויב ער פאלט. אויב, צום ביישפיעל, דער ארבייטס־טאג איז געווען 10־שטונדיג און דער טאג־ווערטה פון דער ארבייט־קראפט איז 3 שילינג, דאן איז דער פרייז פון אן ארבייט־שטונדע 3⅗ פענס. אויב עס ווערט מעהר ארבייט און דער ארבייטער ארבייט 12 שטונדען אויף דעמזעלביגען פרייז פון דער ארבייט, שטייגט דאן זיין טאג־לוין אויף 3 שילינג 7⅕ פענס, הגם דער פרייז פון דער ארבייט האט זיך ניט געענדערט. דערזעלביגער רעזולטאט וואלט געקאנט ארויסקומען, ווען אנשטאט דער עקסטענסיווער גרויס פון דער ארבייט, וואלט גרעסער געווארן איהר אינטענסיווע גרויס.[32] דאס שטייגען פון דעם נאמינעלען טאג־ אדער וואכען־לוין קאן דעריבער זיין בעגלייט פון א גלייכבלייבענדען אדער פאלענדען פרייז פון דער ארבייט. דאס אייגענע איז ריכטיג וועגען דער הכנסה פון דער ארבייטער־פאמיליע, אזויבאלד ווי דער סכום ארבייט, וואס דער הויפט פון דער פאמיליע ליפערט, ווערט פערמעהרט דורך דער ארבייט פון די פאמיליען־מיטגליעדער. עס זיינען אלזא פאראן מעטאדען ארונטערצוזעצען דעם פרייז פון דער ארבייט,

---

[32] „דער ארבייטס־לוין הענגט אב פון דעם פרייז פון דער ארבייט און דער סומע געלייסטעטער ארבייט.... א העכערונג פון דעם ארבייט־לוין בעטייט נאר ניט נויטיגערווייז א העכערונג פון דעם פרייז פון דער ארבייט. ביי לענגערער ארבייט־צייט און גרעסערער אנשטרענגונג קאן דער ארבייט־לוין היבש פערגרעסערט ווערן, בעת דער פרייז פון דער ארבייט בלייבט אלץ דערזעלביגער.“ (וועסט, דארט גופא, ז. 67, 68, 112.) די הויפט פראגע, ווי אזוי ווערט בעשטימט דער פרייז פון דער ארבייט פטר'ט איבעריגענס וועסט אב מיט באנאלע פ־אזען.

וואס הענגען ניט אָב פון דער פערקלענערונג פון דעם נאָמינעלען טאָג־ אדער וואָכען־לוין.**

אַלס אַן אַלגעמיינעם געזעץ אָבער קומט אויס ווי פאָלגט: איז די סומע פון דער טאָג־ אָדער וואָכען־ארבייט אַ בעשטימטע, הענגט אָב דער טאָג־ אָדער וואָכען־לוין פונ׳ם פרייז פון דער ארבייט, וועלכער ענדערט זיך אַליין, ענטוועדער מיט דעם ווערטה פון דער ארבייט־קראַפט, אָדער מיט די דיפערענצען צווישען איהר פרייז און איהר ווערטה. אויב פערקעהרט, דער פרייז פון דער ארבייט איז אַ בעשטימטער, דאַן הענגט אָב דער טאָג־ אָדער וואָכען־לוין פון דער סומע פון דער טאָג־ אָדער וואָכען־ארבייט.

די מאָס־איינהייט פון דעם צייט־לוין—דער פרייז פון דער ארבייט־שטונדע—געפינט זיך ארויס, ווען מען צוטיילט דעם טאָג־ווערטה פון דער ארבייט־קראַפט דורך דער צאָהל שטונדען פון דעם געוועהנהייטמעסיגען ארבייט־טאָג. אָנגענומען אַז דער ארבייטס־טאָג איז 12 שטונדען און דער טאָג־ווערטה פון דער ארבייט־קראַפט איז 3 שילינג, דער ווערטה־פראָדוקט פון 6 ארבייט־שטונדען. אונטער אַט די אומשטענדען איז דער פרייז פון דער ארבייט־שטונדע

** דאָס שפּירט ריכטיג ארויס דער פאַנאַטישעסטער פערטרעטער פון דער אינדוסטריעלער בורזשואזיע פון 18טען י.ה., דער פערפאַסער פון דער „עססעי אָן טרייד אנד קאָמערס", וועלכען מיר האָבען אָפט ציטירט, אָבוואוהל ער האָט ניט קיין קלאָרע פאָרשטעלונג פון דער זאַך. „די קוואַנטיטעט פון דער ארבייט, ניט איהר פרייז (אונטער'ן פרייז פערשטעהט ער דעם נאָמינעלען טאָג־לוין אדער אויך וואָך־לוין), ווערט בעשטימט דורך דעם פרייז פון די לעבענסמיטלען. ווערט דער פרייז פון די לעבענסמיטלען שטאַרק ארונטערגעזעצט, ווערט, פערשטעהט זיך, ארונטערגעזעצט לפי ערך אויך די קוואַנטיטעט פון דער ארבייט.... די פאַבריקאַנטען ווייסען, אַז עס זיינען פאַראַן פערשיידענע מעטאָדען צו הויבען אָדער וואַרפען דעם פרייז פון ארבייט אַ חוץ די מעטאָדע צו ענדערן זיין נאָמינעלען בעטרעף." (אין דער דערמאָנטער שריפט, ז. 48, 61). אין "Three Lectures on the Rate of Wages", London 1830 פון נ. וו. סיניאָר, וואו ער בענוצט וועסט'ס שריפט ניט דערמאָנענדיג זי, זאָגט ער צווישען אַנדערעס: „דער ארבייטער איז הויפּטזעכליך פעראינטערעסירט אין דער הויך פון דעם ארבייט־לוין." (ז. 14). הייסט עס, דער ארבייטער איז הויפּטזעכליך פעראינטערעסירט אין דאָס, וואָס ער בעקומט, דעם נאָמינעלען בעטרעף פון דעם לוין, נים אין דעם, וואָס ער גיט, אין דער קוואַנטיטעט פון דער ארבייט!

3 פענס און איהר ווערטה־פּראָדוקט—6 פענס. אויב דער אַרבּײַ־טער ווערט בעשעפטיגט וועניגער איידער 12 שטונדען א טאָג (אָדער וועניגער איידער 6 טעג אין דער וואָך), צום ביישפּיעל נאָר 6 אָדער 8 שטונדען, דאַן בעקומט ער, ביי דעם דאָזיגען פּרייז פון דער אַר־בייט, נאָר 2 שילינג אָדער 1½ שילינג טאָג־לוין. אַזוי ווי לויט דער השערה מוז ער אַרבייטען אין דורכשניט 6 שטונדען א טאָג, בדי צו פּראָדוצירן נאָר איין טאָג־לוין, וואָס שטימט מיט דעם ווערטה פון זיין אַרבייט־קראַפט; און אַזוי ווי, לויט דערזעלביגער השערה, אַרבייט ער אין יעדער שטונדע נאָר א העלפט פאַר זיך און די אַנדער העלפט פאַר דעם קאַפּיטאַליסט—איז דערפון קלאָר, אַז ער קאָן ניט אַרויסשלאָגען דעם ווערטה־פּראָדוקט פון 6 שטונדען, ווען ער איז בעשעפטיגט וועניגער איידער 12 שטונדען. אויב מיר האָבען פריהער געזעהן די צערשטערענדע פאָלגען פון איבער־אַר־בייט, ענטדעקט מען דאָ די קוואַלען פון די ליידען, וואָס דער אַר־בייטער האָט אויסצושטעהן פון צו־ווייניג אַרבייט.**

אויב דער שטונדען־לוין איז פעסטגעשטעלט אויף אַזאַ אופן, אַז דער קאַפּיטאַליסט פערפליכטעט זיך ניט צו צאָהלען א טעג־ליכען אָדער וועכענטליכען לוין, נאָר בלויז פאַר די אַרבייט־שטונ־דען, וואָס איהם געפעלט צו בעשעפטיגען דעם אַרבייטער, קאָן ער איהם בעשעפטיגען אויף א קירצערער צייט איידער די, וואָס איז לכתחילה געווען דער באַזיס אויף אָבצושאַצען דעם שטונדען־לוין אָדער וואָס האָט אויסגעמאַכט די מאָס־איינהייט פאַר דעם פּרייז פון דער אַרבייט. אַזוי ווי די דאָזיגע מאָס־איינהייט איז בעשטימט

** די ווירקונג פון אַזאַ אַבנאָרמאַלען דוחק אין אַרבייט איז לגמרי פער־שיידען פון דער פערקלענערטער בעשעפטיגונג, וואָס קומט דורך אַן אַלגעמיינער געזעצליכער פערקירצונג פונ׳ם אַרבייטס־טאָג. דער ערשטער האָט מיט דער אַב־סאָלוטער לענג פון דעם אַרבייטס־טאָג גאָרניט צו טהאָן און קאָן פאָרקומען פונקט אַזוי גוט ביי א 15־שטונדיגען אַרבייטס־טאָג, ווי ביי א 6־שטונדיגען. דער נאָר־מאַלער פּרייז פון דער אַרבייט איז אין דעם ערשטען פאַל אויסגערעכנט אויפ׳ן באַזיס, וואָס ער אַרבייט דורכשניטליך 15 שטונדען א טאָג, אין דעם צווייטען פאַל—אויפ׳ן באַזיס פון 6 שטונדען. די ווירקונג בלייבט דעריבער דיזעלביגע, ווען ער ווערט בעשעפטיגט אין איין פאַל נאָר 7½ שטונדען, און אין דעם אַנדערן פאַל נאָר 3 שטונדען.

דורך דער פּראָפּאָרציע (מאַנ־זווערטה פון דער ארבייט־קראַפט / ארבייטס־טאָג פון א בעשטימטער צאָהל שטונדען) פערלירט זי נאַטירליך יעדען זין, אַזויבאַלד ווי דער ארבייטס־טאָג הערט אויף צו צעהלען א בעשטימטע צאָהל שטונדען. דער צוזאַמענהאַנג צווישען דער בעצאָהלטער ארבייט און ניט־בעצאָהלטער ארבייט ווערט פערשוואונדען. דער קאַפּיטאַליסט קאָן איצט ארויסשלאָגען פון דעם ארבייטער א בעשטימטען סכום מעהר־ארבייט, ניט געבענדיג איהם די נויטווענדיגע ארבייט־צייט פאַר זיין אייגענער חיונה. ער קאָן פערניכטען יעדע רעגעלמעסיגקייט פון דער בעשעפטיגונג און קאָן, לויט זיין בעקוועמליכקייט, קאַפּריז אָדער מאָמענטאַנעם אינטערעס, לאָזען די שרעקליכסטע איבער־ארבייט זיך בייטען אויף א רעלאַטיווער אָדער אבסאָלוטער ארבייטלאָזיגקייט. אונטער דעם אויסרייד, אַז ער צאָהלט דעם „נאָרמאַלען פּרייז פון דער ארבייט“, קאָן ער פערלענגערן אַבנאָרמאַל דעם ארבייטס־טאָג אָהן א וועלכער עס איז געהעריגער פערגעלטונג פאַר דעם ארבייטער. דעריבער האָבען די לאָנדאָנער ארבייטער, וואָס זיינען בעשעפטיגט אין דעם בוי־פאַך, גאַנץ פערנינפטיג געמאַכט אַן אויפשטאַנד (1860) אנטקעגען דעם פערזוך פון די קאַפּיטאַליסטען ארויפצוצווינגען אויף זיי דעם דאָזיגען שטונדען־לוין. די געזעצליכע בעשרענקונג פון דעם ארבייטס־טאָג מאַכט א סוף פון אַזאַ צרה׳דיגען צושטאַנד, הגם, פערשטעהט זיך, ניט צו דעם דוחק אין ארבייט, וואָס נעהמט זיך פון דער קאָנקורענץ פון מאַשינעריע, פון דער ענדערונג אין דער קוואַליטעט פון די בעשעפטיגטע ארבייטער, אָדער פון טיילווייזע און אַלגעמיינע קריזיסען.

מיט א פערגרעסערטען טאָג־ אָדער וואָכען־לוין קאָן דער פּרייז פון דער ארבייט נאָמינעל בלייבען קאָנסטאַנט און דאָך ארונטערזינקען אונטער זיין נאָרמאַלען גראַד. דאָס קומט אַלעמאָל פאָר, וויבאַלד דער ארבייטס־טאָג ווערט פערלענגערט אריבער זיין געוועהנהייטמעסיגען דויער און דער פּרייז פון דער ארבייט, ד.ה. פון דער ארבייט־שטונדע, בלייבט קאָנסטאַנט. אויב אין דעם ברוך־צאָהל: (מאַנ־זווערטה פון דער ארבייט־קראַפט / ארבייטס־טאָג) וואַקסט דער בעצייכנער [נענער, דענאָמינאַטאָר], וואַקסט דער צעהלער נאָך שנעלער. דער ווערטה פון דער ארבייט־קראַפט וואַקסט, מחמת איהר אָב־

ניזירונג, מיט דעם דריטער פון איהר פונקציע, און אין א שנעלערער פראפארציע איידער דער וואוקס פון דעם דאזיגען דריטער. אין א סך אינדוסטריע־צווייגען, וואו צייט־לוין איז דער אלגעמיינער רעגעל, און עס זיינען ניטא קיין געזעצליכע גרעניצען צו דער ארבייטס־צייט, האט זיך דריבער פון זיך אליין אויסגעבילדעט די געוואוינהייט, אז דער ארבייטס־טאג רעכענט זיך אלס נארמאל נאר ביז א געוויסען פונקט, צום ביישפיעל ביז עס ענדיגט זיך די צעהנטע שטונדע (The regulas hoursofwork", "Thee day's work" „Normalworking day). איבער דעם דאזיגען גרעניץ הייסט עס שוין איבער־צייט (overtime), און נעהמענדיג די שטונדע אלס מאס־איינהייט, ווערט די צייט בעסער בעצאהלט (Extra pay), הגם אפט אין א לעכערליך־קליינער פראפארציע.35 דער נארמאלער ארבייטס־טאג עקזיסטירט דא אלס א ברוך־טייל פון דעם ווירקליכען ארבייטס־טאג, און דער לעצטער געוועהרט אפט דורכ'ן גאנצען יאהר לענגער איידער דער ערשטער. 36 דער וואוקס אין פרייז פון דער ארבייט, מיט דער פערלענגערונג פון דעם ארבייטס־טאג איבער א געוויסען נארמאל־גרעניץ נעהמט אן אין פערשיידענע בריטישע אינדוסטריע־צווייגען אזא פארם, אז דער נידריגער פרייז פון דער ארבייט אין משך פון דער אזוי־גערופענער נארמאל־צייט צווינגט ארויף אויף דעם ארבייטער די בעסער־בעצאהלטע איבער־

35) די ראטע פון געצאהלט פאר איבער־צייט (אין דער שפיצען־מאנופאקטור) איז אזוי קליין, 0,5 פעני און מעהר א שטונדע, אז זי שטעהט אין א פייטליכען קאנטראסט צו דעם גרויסען חורבן וואס זי מאכט פון דעם געזונד און דער לעבענסקראפט פון די ארבייטער... די קליינע סומע, וואס זיי פערדיענען אויף דעם אופן, מוז אויסערדעם אפט אויסגעגעבען ווערן אויף עקסטרא נאהרונג. („Children's Employment Commission", 2d Report, p. xvi, n. 117.)

36) צום ביישפיעל אין דער טאפעטען־דרוקעריי פאר דער איינפיהרונג גיט לאנג צוריק פון דעם פאבריק־אקט. „מיר האבען געארבייט אהן הפסקות פאר מאהלצייטען, אזוי אז דער טאג ארבייט פון 10,5 שטונדען האט זיך געענדיגט 4,30 אוהר נאכמיטאג, און די ארבייט דערנאך, וואס האט זעלטען ווען אויפגעהערט פאר 8 אוהר אבענדס, איז איבער־צייט, אזוי אז מיר האבען פאקטיש דעם גאנצען יאהר געארבייט איבער־צייט." (Mr. Smith's Evidence in "Children's Employment Commission" ist Report, p. 125.)

ציט, אויב ער וויל ארויסשלאגען א נעניגענדען ארבייטס־לוין.[37] די געזעצליכע בעשרענקונג פון דעם ארבייטס־טאג האט געמאכט א סוף פון אט דעם פערגעניגען.[38]

37) צום ביישפיעל אין די שאטלאנדישע בלייכערייען. אין אייניגע טיילען פון שאטלאנד איז די האזיגע אינדוסטריע (איידער עס איז אייגגעפיהרט געווארן דאס פאבריקגעזעץ פון 1862) אנגעפיהרט געווארן אויף דעם סיסטעם פון איבער־צייט, דאס הייסט 10 שטונדען האבען זיך גערעכענט אלס נארמאלער ארבייטס־טאג. א מאן האט פאר דער ארבייט בעקומען 1 שילינג מיט 2 פענס. דערצו אבער איז טעגליך צוגעקומען אן איבער־צייט פון 3 אדער 4 שטונדען, פאר וועלכער מען האט געצאהלט 3 פענס א שטונדע. דער רעזולטאט פון דעם סיסטעם: א מאן, וואס האט נאר געארבייט די נארמאל־צייט, האט נאר געקאנט פערדינען א וואכען־לוין פון 8 שילינג. אהן איבער־צייט איז דער לוין ניט גענוג געווען אויף א לעבען". („רעפארטס אוו אינספ. אוו פאקטאריעס", 30 אפריל, 1863, ז. 10). „די עקסטרא־צאהלונג פאר איבער־צייט איז א נסיון, וועלכען די ארבייטער קאנען ניט ביישטעהן." (ד. ג., ז. 5) די בוכבינדעריי אין סיטי און לאנדאן בעשעפטיגט זעהר פיעל יונגע מיידלעך פון 14 ביז 15 יאהר אלט, און געוועהנליך אונטער א לעהרליגנ־קאנטראקט, וואס שרייבט פאר בעשטימטע ארבייטס־שטונדען. ניט קוקענדיג אויף דעם ארבייטען זיי די לעצטע וואך פון יעדען מאנאט ביז 10, 11, 12 און 1 אוהר ביינאכט, צוזאמען מיט די עלטערע ארבייטער, אין א זעהר געמישטער געזעלשאפט. „די מייסטערס רעדען זיי איבער דורך א ן עקסטרא לוין און א גוטען אבענד־מאהלצייט, וואס זיי גיבען זיי צו עסען אין די דערבייאיגע טראקטירן. די גרויסע אויסגעלאסנקייט וואס ווערט אויף דעם אופן געשאפען ן צווישען די דאזיקע

(יונגווארג, וואס שטארבט קיינמאל ניט אויס), ווי די „קאמישיאן" (ד. ג., 5־טער רעפארט, ז. 44, נ. 191) דריקט זיך אויס, ווערט דורכדעם פערגיטיגט, וואס צווישען אנדערע זאכען בינדען זיי אויך איין פיעלע ביבעלס און אנדערע רעליגיעזע ביכער.

38) זעה „רעפארטס עטצ., 30 אפריל 1863", ז. 5. די לאנדאנער ארבייטער, וואס זיינען בעשעפטיגט אין דעם בוי־פאך, האבען מיט א גאנץ ריכטיגער קריטיק פון דער זאך־לאגע ערקלערט בעת דעם גרויסען סטרייק און „לאקאוט" פון 1860, אז זיי וועלען אננעהמען דעם שטונדען־לוין נאר אונטער צוויי בעדינגונגען: 1) אז צוזאמען מיט דעם פרייז פון דער ארבייטס־שטונדע זאל פעסטגעשטעלט ווערן א נארמאל־ארבייטסטאג פון 9 און 10 שטונדען, און דער פרייז פאר דער שטונדע פון דעם צעהן־שטונדיגען ארבייטס־טאג זאל זיין גרעסער ווי פאר דעם ניין־שטונדיגען; 2) אז יעדע שטונדע איבער דעם נארמאל־טאג זאל אלס איבער־צייט בעצאהלט ווערן לפי ערך העכער.

עס איז אן אלגעמיין־בעקאנטער פאקט, אז וואס לענגער דער ארבייטס־טאג איז אין א געוויסען אינדוסטריע־צווייג, אלץ אזוי־פיעל נידעריגער איז דער ארבייט־לוין.39 דער פאבריק־אינספעקטאר א. רעדגראווו אילוסטרירט דאס דורך א פערגלייכענדער איבערזיכט פון דער צוואנציג־יאהריגער פעריאדע פון 1839 ביז 1859, לויט וועלכער עס ווייזט זיך ארויס, אז אין די פאבריקען, וואס זיינען אונטערוואָרפען דעם 10־שטונדען־געזעץ, איז דער ארבייטס־לוין געשטיגען, בעת אין די פאבריקען, וואו מען ארבייט פון 14 ביז 15 שטונדען טעגליך. איז דער לוין געפאלען.40

מיר האבען אויבען פארמולירט דאס געזעץ: ווען דער פרייז פון דער ארבייט איז א בעשטימטער, הענגט אב דער טאג־ אדער וואכען־לוין פון דער קוואנטיטעט געליפערטער ארבייט. פון אט דעם געזעץ פאלגט ערשטענס, אז וואס נידעריגער עס איז דער פרייז פון דער ארבייט, אלץ גרעסער מוז זיין דער סכום ארבייט, אדער אלץ לענגער מוז זיין דער ארבייטס־טאג, כדי דער ארבייטער זאל זיין געזיכערט אפילו מיט אן עלענדען דורכשניט־לוין. די נידעריגקייט פון דעם ארבייט־פרייז ווירקט דא אלס א סטימול צו פערלענגערן די ארבייט־צייט.41

39) „עס איז א באקאנטער פאקט, אז דארט וואו לאנגע ארבייטס־צייט איז דער רעגעל, געפינט מען פונקט אזוי רעגעלמעסיג קליינע לוינען." („רעפארטס עטצ., 31 אקטאבער 1863", ז. 9). „די ארבייט, ביי וועלכער מען פערדינט בלויז אויף דער ארימסטער נאהרונג, איז דאס רוב אזא, ביי וועלכער מען ארבייט די לענגסטע שטונדען". (Public Health, 6th Report 1864, p. 15.)

40) „רעפארטס אוו אינספעקטאר אוו פאקטארים, 30 אפר. 1860", ז. 31, 32.

41) די האנד־נעגעל־מאכער אין ענגלאנד צום ביישפיעל מוזען, צוליעב דעם נידעריגען ארבייטספרייז, ארבייטען 5 שטונדען א טאג, די ארויסצו־שלאגען דעם עלענדסטען וואכענלוין. „עס זיינען פיעל, פיעל שטונדען אין א טאג און ער מוז שווער ארבייטען די גאנצע צייט ארויסצושלאגען 11 פענס אדער 1 שילינג, און דערפון געהען אוועק פון 2,5 ביז 3 פענס אין אבניצונג פון די געציג, די קאסטען פון פייער און אבפאל פון אייזען". („טשילדרענס עמפ. קאמ.", פירטער ראפארט, ז. 136, נ. 671). די פרויען פערדיענען ביי דערזעלביגער ארבייטס־צייט ניט מעהר ווי 5 שילינג א וואך. (דארט גופא, ז. 137, נ. 674).

פערקעהרט וויעדער, די פערלענגערונג פון דער ארבייטס־צייט ברענגט ארויס פון איהר זייט אן ארונטערפאל אין דעם ארבייטס־פרייז און ממילא אין דעם טאג־ אדער וואכען־לוין.

די בעשטימונג פון דעם ארבייט־פרייז דורך דער ברוך־צאהל: $\frac{\text{טאג-ווערטה פון דער ארבייט-קראפט}}{\text{ביי גע-טאג פון א בעשטימטער שטונדען-צאל}}$ בעוויזט, אז די בלויזע פערלענגערונג פון דעם ארבייטס־טאג ווארפט שוין ארונטער דעם ארבייט־פרייז, אויב עס טרעט ניט אריין קיין פערגיטיגונג. אבער דיזעלבינע אומשטענדען, וועלכע לאזען דעם קאפיטאליסט דויערהאפטיג פערלענגערן דעם ארבייטס־טאג, גיבען איהם אויך צוערשט די מעגליכקייט און ענדליך צווינגען זיי איהם ארונטער־צו־ווארפען אפילו דעם נאמינעלען ארבייט־פרייז, ביז דער גאנצער פרייז פון די פערמעהרטע צאהל שטונדען ווערט געפאלען, דאס הייסט עס פאלט דער טאג־ אדער וואכען־לוין. דא וועט זיין גענוג אנצו־ווייזען אויף צוויי אומשטענדען. ווען 1 מאן טהוט אב די ארבייט פון 1½ אדער 2 מענער, וואקסט דערמיט דער צושטעל פון ארבייט, הגם דער צושטעל פון די ארבייט־קרעפטען, וואס געפינען זיך אויפ'ן מארק, בלייבט דערזעלביגער. די קאנקורענץ וואס ווערט אויף דעם אופן געשאפען צווישען די ארבייטער דערלאזט דעם קאפיטאליסט ארונטערצודריקען דעם פרייז פון דער ארבייט, און דער געפאלענער פרייז גיט איהם וויעדער די מעגליכקייט ארויפצוציהען נאך מעהר די ארבייט־צייט.[42] באלד אבער ווערט די געוועלטיגונג איבער אבנארמאלע סכום'ען פון ניט־בעצאהלטער ארבייט, ד. ה. קוואנטיטעטען, וואס שטייגען אריבער דעם געזעלשאפטליכען דורכשניטס־גראד, א מיטעל פון קאנקורענץ צווישען די קאפיטאליסטען גופא. א טייל פון דעם סחורה־פרייז בעשטעהט פון

---

42) ווען א פאבריק־ארבייטער צ.ב.ש. ענטזאגט זיך צו ארבייטען די איינגעפיהרטע לאנגע שטונדען, ווערט באלד זיין פלאץ פערנומען פון אן אנדערן, וועלכער איז גרייט צו ארבייטען ווי לאנג מען וויל, און דער ערשטער ווערט ארויסגעווארפען אויפן גאס. („ריפארטס עטצ., אקטאבער 1848, „עווידענס", ז. 39 : 58). „ווען איין מאן טהוט די ארבייט פון צוויי, ווערט די ראטע פון פראפיט בכלל שטייגען... ווייל אט דער גרעסערער אנבאט פון ארבייט זעצט אונטער איהר פרייז." (Senior, "Three Lectures on the Rate of Wages", London 1830 p. 14.)

פרייז פון דער ארבייט. דער ניט-בעצאהלטער טייל פונ'ם ארבייט-פרייז מוז זיך ניט רעכענען אין דעם פרייז פון דער סחורה. ער קאן אויסגעשעשענקט ווערן דעם סחורה-קויפער. דאס איז דער ערשטער טריט צו וועלכען די קאנקורענץ פיהרט. דער צווייטער טריט, צו וואס זי טרייבט, איז אויסצושליסען פון דעם פערקויף-פרייז פון דער סחורה וועניגסטענס א טייל פון דעם אבנארמאלען מעהרווערטה, וואס איז געשאפען געווארן דורך דער פערלענגערונג פון דעם ארבייטס-טאג. אויף אט דעם אופן בילדעט זיך אויס צוערשט ספאראדיש, און וואס ווייטער אלץ מעהר בעפעסטיגט, אן אבנארמאל-נידעריגער פערקויף-פרייז פון סחורה, וועלכער ווערט פון דאן אן די שטענדיגע גרונדלאגע פון א טרויעריגען ארבייטס-לוין פאר אן איבערמעסיגער ארבייט-צייט, ווי ער איז לכתחילה געוועזען דער פראדוקט פון פונקט דיזעלביגע אומשטענדען. מיר ווייזען בלויז אן אויף אט דער בעוועגונג, היות ווי דער אנאליז פון דער קאנקורענץ געהערט ניט דא אהער. דאך וועלען מיר א ווייל לאזען דעם קאפיטאליסט אליין רעדען.

„אין בירמינגאם איז די קאנקורענץ צווישען די מייסטערס אזוי גרוים, אז פיעלע פון זיי זיינען געצוואונגען צו טהאן געוויסע זאכען אלס ארבייט-געבער, וואס זיי וואלטען זאנסט זיך געשעהמט צו טהאן; און דאך מאכט מען ניט מעהר געלד, נאר דאס פובליקום האט די נוצען דערפון.“[43] דער לעזער וועט זיך דערמאנען וועגען די צוויי סארטען לאנדאנער בעקער, פון וועלכע איין סארט פערקויפט ברויט צום פולען פרייז (the "full-briced bakeɹs"), און דער אנדערער פערקויפט אונטער דעם נארמאלען פרייז (the "under-priced", the under-sellers). די „פול-פרייזד“ קלאגען אן זייערע קאנקורענטען פאר דער פארלאמענטארישער אונטערזוכונגס-קאמיסיע ווי פאלגט: „זיי עקזיסטירן נאר דורכדעם, וואס זיי בעטריגען ערשטענס דאס פובליקום (פעלשענדיג די סחורה), און צווייטענס, וואס זיי שינדען ארויס פון זייערע ארבייטער אכטצעהן-שטונדען ארבייט פאר דעם לוין פון צוועלף-שטונדיגער ארבייט.

[43] "Children's Employment Commission, 3d Report", Evideuce p. 66, n. 22.

„די אונבעצאהלטע ארבייט פון די ארבייטער איז דער מיטעל, מיט וועלכען דער קאנקורענץ־קאמפף ווערט אנגעפיהרט... די קאנקורענץ צווישען די בעקער־מייסטערס איז די אורזאך פון דער שוועריגקייט אבצושאפען די נאכט־ארבייט. א בעקער, וואס פערקויפט ברויט אונטער דעם קאסט־פרייז פון די מעהל, מוז ארויסשלאגען זיין ריוח פון דער איבעריגער ארבייט פון זיינע ארבייטער. ווען איך קריג ארויס נאר 12 שטונדען ארבייט פון מיינע מענשען און מיין נאכבאר בעקומט ארויס 18 אדער 20 שטונדען, קאן ער מיך פערשטעהט זיך, שלאגען אין דעם פערקויף־פרייז. ווען די ארבייטער וואלטען געקאנט פועל'ן, מען זאל זיי בעצאהלען פאר איבער־צייט, וואלט שוין רעכט געווארן... א גרויסע צאהל פון די, וואס ארבייטען ביי די דאזיגע אונטערן פרייז־פערקויפער, זיינען פרעמדע און יונגע לייט, וועלכע זיינען געצוואונגען אנצונעהמען יעדע לוין, וואס זיי קאנען קריגען.“ 44

אט די יערעמיאדע (קלאג־טענות) איז אינטערעסאנט אויך דעריבער, ווייל זי בעוויזט, ווי אין דעם קאפיטאליסטישען מוח שפיגעלט זיך נאר אב דער שיין פון די פראדוקציאנס־שייכות'ן. דער קאפיטאליסט ווייס ניט, אז דער נארמאלער פרייז פון דער ארבייט שליסט אויך איין א בעשטימטען סכום אונבעצאלטער ארבייט, און אז טאקע די דאזיגע אונבעצאהלטע ארבייט איז דער נארמאלער קוואל פון זיין ריוח. די קאטעגאריע מעהר־ארבייט־צייט עקזיסטירט בכלל ניט פאר איהם, היות ווי עס איז איינגעשלאסען אין דעם נארמאלען ארבייטס־טאג, פאר וועלכען ער מיינט, אז ער בעצאהלט אין דעם טאג־לוין. דערפאר אבער עקזיסטירט פאר איהם די איבער־צייט, די פערלענגערונג פונ'ם ארבייטס־טאג אריבער דעם גרעניץ, וואס שטימט מיט דעם געוועהנטען פרייז פון דער ארבייט. בנוגע זיין קאנקורענט, וואס פערקויפט אונטער'ן פרייז, פערלאנגט

---

44 "Report ete. relative to the Grievances complained of by the Journeymen Bakers." London 1862' p. LII. Evidence, n. 479, 359, 27. די יערנפאלס איז די „פולפרייזער“, ווי עס איז פריהער דערמאנט געווארן און ווי זייער ווארט־פיהרער בענעט אליין מודה, לאזען זייערע מענשען אנהייבען די ארבייט אום 11 אוהר אבענדס אדער פריהער און פארלענגערן זי אפט ביז 7 אוהר אויף מארגען אין אבענד.“ (דארט גופא, ז. 22).

ער אפילו, יענער זאל צאהלען עקסטרא פאר דער דאזיגער איבער־צייט. ווידער אמאל וויים ער ניט, אז די דאזיגע עקסטרא־צאה־לונג שליסט פונקט אזוי גוט איין אונבעצאהלטע ארבייט, ווי דער פרייז פון דער געוועהנליכער ארבייט־שטונדע. צום ביישפיעל, דער פרייז פון א שטונדע פון דעם 12־שטונדיגען ארבייטס־טאג איז 3 פענס—דער ווערטה־פראדוקט פון ½ ארבייט־שטונדע, בעת דער פרייז פון אן איבער־צייטיגער ארבייט־שטונדע איז 4 פענס—דער ווערטה־פראדוקט פון ⅔ ארבייט־שטונדע. אין ערשטען פאל נעהמט זיך צו דער קאפיטאליסט פון יעדער ארבייט־שטונדע ½ אין דעם אנדערן פאל ⅓, פאר וועלכער ער בעצאהלט ניט.

זיינצעהנטער קאפיטעל.

דער שטיק-לוין.

דער שטיק-לוין איז מעהר גארנישט ווי א פערוואנדעלטע פארם פון דעם צייט-לוין, אזוי ווי דער צייט-לוין איז די פערוואנדעלטע פארם פון דעם ווערטה אדער פרייז פון דער ארבייט-קראפט.

ביי דעם שטיק-לוין זעהט עס אויס אויפ'ן ערשטען בליק אזוי ווי דער געברויך-ווערטה, וואס דער ארבייטער פערקויפט, איז ניט די פונקציע פון זיין ארבייט-קראפט, לעבעדיגע ארבייט, נאר ארבייט, וואס איז שוין רעאליזירט אין דעם פראדוקט, און אזוי ווי דער פרייז פון דער דאזיגער ארבייט ווערט ניט בעשטימט, ווי ביי דעם צייט-לוין, דורך דער ברוך-צאהל (טאג-ווערטה פון דער ארבייט-קראפט) / (ארבייטס-טאג פון א בעשטימטער צאהל שטונדען), נאר דורך דער לייסטונג-פעהיגקייט פון דעם פראדוצירער.[45]

ערשטענס מוז דער צוטרוי צו אט דעם בליק שטארק אויפגעטרייסעלט ווערן שוין דורך דעם פאקט אליין, וואס ביידע פארמען פון דעם ארבייט-לוין געפינען זיך אין דערזעלביגער צייט איינע

---

[45] „דער סיסטעם פון שטיק-ארבייט בעצייכענט א בעשטימטע עפאכע אין דער געשיכטע פון דעם ארבייטער עס מאכט אויס א מיטעל-וועג צווישען דער פאזיציע פון דעם פשוט'ן טאג-ארבייטער, וועלכער העננט אב פון דעם קאפיטאליסט'ס ווילען, און דעם קאאפעראטיווען בעל מלאכה, וועלכער וועט אין דער נאהענטער צוקונפט פעראייניגען אין זיין איינענער פערזאן דעם ארבייטער און דעם קאפיטאליסט. שטיק-ארבייטער זיינען פאקטיש זייערע אייגענע בעלי בתים, אפילו ווען זיי ארבייטען מיט דעם ארבייט-געבער'ס קאפיטאל." (John Watts: "Trade-Societies and Strikes, Machinery and Cooperative Societies", Manchester 1865, p. 52, 53.) איך ציטיר אט דאס קליין ביכעל ווייל עס איז א וואהרער רינשטאק פול מיט אלע שוין לאנג-פערפוילטע, אפאלאגעטישע אויסגעדראשענע בעהויפטונגען. דערזועלביגער הערר וואטטס האט פריהער זיך גע'עסק'ט אין אוועניזם און האט אין 1842 פובליצירט אנאנדער ביכעל "Facts and Fictions of Political Economy", אין וועלכער ער האט צווישען אנדערעם דערקלערט אז אייגענטום איז רויב. עס איז שוין אן אלטע געשיכטע.

נעבען די אַנדערע אין דיזעלבינע געשעפֿט־צווייגען. צום ביישפיעל: „די זעצער אין לאָנדאָן אַרבייטען בדרך כלל לויט שטיק־לוין, בעת צייט־לוין איז ביי זיי נאָר אַן אויסנאַהם. פּערקעהרט, ביי די זעצער אין די פּראָווינצען איז צייט־לוין דער רעגעל און שטיק־לוין די אויסנאַהם. די שיפֿען־בויער אין לאָנדאָנער האַפֿען קריגען געצאָהלט לויט שטיק־לוין; אין אַלע אַנדערע ענגלישע האַפֿענס—לויט צייט־לוין.״[46] אין דיזעלבינע לאָנדאָנער זאָטלער־ווערקשטאַטען צאָהלט מען אָפט פאַר דיזעלבינער אַרבייט די פֿראַנצויזען לויט שטיק־לוין און די ענגלענדער לויט צייט־לוין. אין די ריכטיגע פאַבריקען, וואו עס הערשט אין אַלגעמיין דער שטיק־לוין, לאָזען זיך איינצעלנע אַרבייט־פֿונקציעס צוליעב טעכנישע גרונדען ניט מעסטען מיט דער מאָס און ווערן פֿאָלגליך געצאָהלט לויט צייט־לוין.[47] עס איז אָבער קלאָר פאַר זיך אַליין, אַז די פערשיידענהייט אין דער פֿאָרם פֿון אויסצאָהלען דעם אַרבייטס־לוין ענדערט גאָרניט בנוגע זיין עצם, הגם איין פֿאָרם קאָן

---

[64] T. J. Dunning, "Trade Unions and Strikes", London 1860, p. 22.

[47] ווי אזוי די עקזיסטענץ פֿון אַט די צוויי פֿאָרמען פֿון אַרבייט־לוין גלייכצייטיג און איינע נעבען די אַנדערע גיט דעם פֿאַבריקאַנט אַ מעגליכקייט אַבצונאַרן די אַרבייטער, קאָן מען זעהן פֿון דאַס פֿאָלגענדע: „אַ פֿאַבריק בעשעפֿטיגט 400 מענשען, פֿון וועלכע אַ העלפֿט אַרבייטען פֿון שטיק און האָבען דעריבער אַ דירעקטען אינטערעס צו אַרבייטען לענגערע שטונדען. די אַנדערע 200 קריגען בעצאָהלט פֿון טאָג, אַרבייטען פּונקט אזוי לאַנג ווי די אַנדערע און קריגען ניט קיין געצאָהלט פאַר דער איבער־צייט.... די אַרבייט פֿון אַט די 200 מענשען אין משך פֿון ½ שטונדע איז גלייך צו דער אַרבייט פֿון איין מענשען אין משך פֿון 50 שטונדען אָדער צו ⅚ פֿון דער וועכענטליכער אַרבייט־לייסטונג פֿון איין מאַן, און בעטייט פאַר דעם פֿאַבריקאַנט אַ גאַנץ היבשען ריוח.״ („רעפּאָרטס עטצ.״, 31 אָקטאָבער 1860, ז. 9.) „איבערצייט־אַרבייט הערשט נאָך אַלץ אין אַ גרויסען ערך; און אין די מעהרסטע פֿעלען מיט דער זיכערקייט אַנטקעגען ענטדעקונג און בעשטראָפֿונג, וועלכע דאָס געזעץ אַליין גיט זיי. איך האָב אין פֿיעלע פֿריהערדיגע בעריכטען... אויפגעצייגט דאָס אומרעכט, וואָס ווערט בעגאַנגען אַנטקעגען אַלע אַרבייטער, וועלכע זיינען ניט בעשעפֿטיגט פֿון שטיק, נאָר בעקומען אַ וואָכען־לוין.״ (לעאָנאַרד האָרנער אין „רעפּרטס עטצ.״, 30 אַפּריל 1859, ז. 8, 9.)

זיין גינסטיגער פאַר דער קאַפּיטאַליסטישער פּראָדוקציאָן איידער אַנאַנדער פאָרם.

אָנגענומען, אַז דער געוועהנליכער אַרבייטס־טאָג פערנעהמט 12 שטונדען, פון וועלכע 6 זיינען בעצאָהלטע און 6 ניט־בעצאָהלטע. זיין ווערטה־פּראָדוקט, לאָמיר זאָגען, איז 6 שילינג, און פון איין אַרבייט־שטונדע איז פאָלגליך 6 פּענס. מיר וועלען אָננעהמען, אַז עס שטעלט זיך אַרויס על פּי ערפאַהרונג, אַז אַן אַרבייטער, וואָס אַרבייט מיט דעם דורכשניט־גראַד פון אינטענסיוויטעט און פעהיגקייט—וועלכער, הייסט עס, פערווענדעט פאַקטיש נאָר די געזעלשאַפטליך־נויטווענדיגע אַרבייט־צייט פאַר דער פּראָדוקציאָן פון אַן אַרטיקעל—ליפערט 24 שטיקער אין 12 שטונדען, סיי גאַנץ בעזונדערע פּראָדוקטען, סיי טיילען, וואָס לאָזען זיך מעסטען, פון אַ צוזאַמענהענגענדען פּראָדוקט. אויף דעם אופן איז דער ווערטה פון די דאָזיגע 24 שטיקער, נאָכדעם ווי מען ציהט אַראָב דעם טייל קאָנסטאַנטען קאַפּיטאַל, וואָס ליעגט אין זיי, 6 שילינג, און דער ווערטה פון יעדען איינצעלנעם שטיק איז 3 פּענס. דער אַרבייטער קריגט 1½ פּענס פער שטיק און פערדיענט אויף דעם אופן אין 12 שטונדען 3 שילינג. אַזוי ווי בנוגע דעם צייט־לוין איז אַלץ איינס צי מען נעהמט אָן, אַז דער אַרבייטער אַרבייט 6 שטונדען פאַר זיך און 6 שטונדען פאַר דעם קאַפּיטאַליסט, אָדער ער אַרבייט פון יעדער שטונדע איין העלפט פאַר זיך און די אַנדערע פאַר דעם קאַפּיטאַליסט, אַזוי איז אויך דאָ קיין אונטערשייד נימ, צי מען זאָגט, אַז יעדעם איינצעלנע שטיק איז האַלב בעצאָהלט און האַלב ניט־בעצאָהלט, אָדער אַז דער פּרייז פון די 12 שטיקער קעהרט נאָר אום דעם ווערטה פון דער אַרבייט־קראַפט, בעת אין די אַנדערע 12 איז פערקערפּערט דער מעהרווערטה.

די פאָרם פון שטיק־לוין איז פּונקט אַזוי ניט־ראַציאָנאַל ווי די פאָרם פון צייט־לוין. בעת צום ביישפּיעל צוויי שטיק סחורה, נאָכדעם ווי מען ציהט אַראָב דעם ווערטה פון די פּראָדוקציאָנס־מיטלען, וואָס זיינען אין זיי פערטאָן, זיינען אַלס פּראָדוקט פון איין אַרבייט־שטונדע ווערטה 6 פּענס, בעקומט דער אַרבייטער פאַר זיי אַ פּרייז פון 3 פּענס. דער שטיק־לוין דריקט פאַקטיש ניט אויס דירעקט קיין ווערטה־שייכות. עס האַנדעלט זיך ניט, צו מעסטען

דעם ווערטה פון דאס שטיק דורך דער ארבייט־צייט, וואס עס איז פערקערפערט אין איהם, נאר פערקעהרט, צו מעסטען די ארבייט, וואס דער ארבייטער האט אויסגעגעבען, דורך דער צאהל שטיקער, וואס ער האט פראדוצירט. ביי דעם צייט־לוין מעסט זיך די ארבייט לויט איהר דירעקטען צייט־דויער, ביי דעם שטיק־לוין — לויט דעם סכום פראדוקטען, אין וועלכע די ארבייט האט זיך פערקערפערט אין משך פון א בעשטימטער צייט.[48] דער פרייז פון דער ארבייט־צייט גופא ווערט שליסליך בעשטימט דורך דער גלייכונג: ווערטה פון א טאג ארבייט = דער טאג־ווערטה פון דער ארבייט־קראפט. דער שטיק־לוין איז דעריבער נאר א מאדיפיצירטע [פערוואנדעלטע] פארם פון צייט־לוין. לאמיר איצטער בעטראכטען די כאראקטעריסטישע אייגענשאפטען פון דעם שטיק־לוין אביסעל נעהענטער.

די קוואליטעט פון דער ארבייט ווערט דא קאנטראלירט דורך דער ארבייט גופא, וועלכע מוז זיין פון א דורכשניטליך־גוטען גראד, כדי צו קריגען בעצאהלט דעם פולען שטיק־פרייז. אין אט דעם פרט ווערט דער שטיק־לוין דער פרוכטבארסטער קוואל פון לוין־אבציהונגען און קאפיטאליסטישער בעטריגעריי.

ער גיט דעם קאפיטאליסט א גאנץ־בעשטימטע מאס פאר דער אינטענסיוויטעט פון דער ארבייט. נאר די ארבייט־צייט, וועלכע פערקערפערט זיך אין א סכום סחורה, וואס איז פון פריהער בעשטימט און פעסטגעשטעלט על פי ערפאהרונג, גילט אלס געזעלשאפטליך־נויטווענדיגע ארבייט־צייט און קריגט בעצאהלט אלס אזעלכע. אין די לאנדאנער גרעסערע שניידער־שעפער הייסט דעריבער א געוויסעם שטיק ארבייט, צ.ב.ש. א וועסט, א שטונדע אדער א האלבע שטונדע א.ד.ג., צו 6 פענס א שטונדע. פון דער פראקטיקע ווייס מען וויפיעל עס איז דער דורכשניט־פראדוקט פון א שטונדע. ווען עס קומט א נייע מאדע, אדער ביי רעפאראטור־

---

[48] „דער לוין לאזט זיך מעסטען אויף צוויי אופנים: ענטוועדער לויט דעם דויער פון דער ארבייט, אדער לויט איהר פראדוקט." ("Abrege elementaire des principes de l'Economie Politique." Paris 1796, p. 32.) דער ״י אט דער אנאנימער שריפט איז ג. גארניע.

רען א.אז.וו., הויבט זיך אָן אַ מחלקה צווישען באָס און אַרבייטער, צי אַ געוויסעס שטיק אַרבייט איז גלייך צו אַ שטונדע א.אז.וו., ביז די ערפאַהרונג ענטשיידעט דאָ אויך. דאָס גלייכען קומט פאָר אין די לאָנדאָנער מעבעל־פאַבריקען א.אז.וו. אויב דער אַרבייטער בעזיצט נים די דורכשניטליכע לייסטונגס־פעהיגקייט, קאָן ער פאַלגליך נים ליפערן אַ בעשטימטען מינימום פון טאָג־אַרבייט, זאָגט מען איהם אָב.[49]

אַזוי ווי די קוואַליטעט און אינטענסיוויטעט פון דער אַרבייט ווערן דאָ קאָנטראָלירט דורך דער פאָרם פון דעם אַרבייט־לוין גופא, מאַכט זי אַ גרויסען טייל פון דער אויפזיכט איבער דער אַרבייט איבערפליסיג. דער שטיק־לוין שאַפט דעריבער די גרונדלאַגע פאַר דער „מאָדערנער הויז־אַרבייט", ווי עס איז פריהער געשילדערט געוואָרן, ווי אויך פאַר אַ היעראַרכיש־אָרגאַניזירטען סיסטעם פון עקספּלואַטאַציע און אונטערדריקונג. דער לעצטער בעזיצט צוויי גרונד־פאָרמען. פון איין זייט מאַכט דער שטיק־לוין לייכטער פאַר פּאַראַזיטען זיך אַריינצושטעלען צווישען דעם קאַפּיטאַליסט און דעם לוין־אַרבייטער—דאָס אַרויסגעבען די אַרבייט צו קאָנטראַקטאָרס (sub letting of labor). דער ריוח פון די דאָזיגע צווישען־פּערזאָנען קומט אויסשליסליך פון דעם דיפערענץ צווישען דעם אַרבייט־פּרייז, וואָס דער קאַפּיטאַליסט צאָהלט, און דעם טייל פון דעם דאָזיגען פּרייז, וואָס זיי לאָזען דעם אַרבייטער פאַקטיש קריגען.[50] דער

---

[49] „אַ בעשטימטעס געוויכט באַוועל ווערט איהם (דעם שפּינער) איבערגע־געבען, און ער מוז נאָך אַ געוויסער צייט אָבליפערן אנשטאַט דעם אַ בעשטימטעס געוויכט „טוויסט" אָדער גאַרן פון אַ געוויסען גראַד פיינקייט, און ער קריגט בעצאָהלט אַזויפיעל און אַזויפיעל פער פונט פון אַלץ, וואָס ער האָט אויסגע־שפּונען. אויב זיין אַרבייט איז פעהלערהאַפטיג אין קוואַליטעט, קריגט ער אַ שטראָף; אויב עס איז ווייניגער אין קוואַנטיטעט איידער דער מינימום, וואָס איז פעסטגעשטעלט פאַר אַ בעשטימטער אַרבייט־צייט, וואַרפט מען איהם אַרויס און מען שטעלט אָן אַ געשיקטען אַרבייטער." Ure, "Philosophy of Manufacture" p. 317.

[50] ווען דאָס שטיק אַרבייט לויפט דורך פיעלע הענד, וואָס יעדע איינע פון זיי זוכט צו קריגען אַ טייל פּראָפיט, בעת די לעצטע נאָר טהוט ווירקליך די

דאזיגער סיסטעם הייסט אין ענגלאנד כאראקטעריסטיש דער „סוועטינג סיסטעם“ (א סיסטעם פון אויסשוויצען). פון דער אנדער זייט ערלויבט דער שטיק־לוין דעם קאפיטאליסט צו שליסען א קאנטראקט פאר אזויפיעל פער שטיק מיט דעם הויפט־ארבייטער—אין דער מאנופאקטור מיט דעם שעף פון א גרופע, אין די מינען מיט דעם קויהלען־ברעכער, אין דער פאבריק מיט דעם אייגענטליכען מאשין־ארבייטער—אויף א פרייז, פאר וועלכען דער הויפט־ארבייטער אליין נעהמט זיך אונטער אנצושטעלען און צאהלען זיינע ארויס־העלפער. די עקספלואטירונג פון דער ארבייט דורך דעם קאפיטאל פערווירקליכט זיך דא דורך דער עקספלואטירונג פון דעם ארבייטער דורכ'ן ארבייטער.[51]

איינמאל עקזיסטירט שטיק־לוין, איז עס נאטירליך דעם ארבייטער'ס פערזענליכער אינטערעס אנצושטרענגען זיין ארבייט־קראפט אזוי אינטענסיוו ווי מעגליך, און דאס מאכט גרינגער פאר'ן קאפיטאליסט צו העכערן דעם נארמאלען גראד פון אינטענסיוויטעט.[51*] אזוי אויך איז עס דעם ארבייטער'ס פערזענליכער אינ־

ארבייט, דאז איז דער לויז, וואס די ארבייטערקע בעקומט פאקטיש, איינגעטיילט אין א קלענליך־פאלשער פראפארציע.“ („Children's Employment Commissio“, 2d Report, p. LXX, n. 424.)

[51] אפילו דער אפאלאגעטישער וואטטס בעמערקט: עס וואלט געווען א גרויסע פערבעסערונג אין דעם סיסטעם פון שטיק־ארבייט, ווען אלע ארבייטער, וואס זיינען בעשעפטיגט ביי איין ארבייט, וואלטען געווען שותפים אין דעם קיינטראקט, יעדער לויט זיינע פעהיגקייטען, אנשטאט וואס איין מענש זאל זיין פעראינטערעסירט אנצושטרענגען זיינע חברים איבער'ן מאס צוליעב זיינע אייגענע נוצען.“ וועגען די געמיינהייטען פון דעם דאזיגען סיסטעם זעה „טשילדרען'ס עמפ. קאם.“, 3טער ראפארט“, ז. 66, נ. 22, ז. 11, נ. 124, ז. XI, נ. 13, 53, 59 עטצ.

[51*] אט דעם נאטירליכען רעזולטאט העלפט מען נאך אפט־צו קינסטליך. צום ביישפיעל ביי דעם מאשינען־בוי אין לאנדאן איז עס א געוועהנליכער שפיצעל, „אז דער קאפיטאליסט קלייבט אויס א מאן, וואס פערמאגט אן איבערגעוועהנליכע פיזישע קראפט און שנעלקייט. ער צאהלט איהם פערטעל־יעהרליך אדער אין אנדערע טערמינען אן עקסטרא לויז מיט דעם אבמאך, אז ער זאל מהאי אלעס מעגליכע, כדי צו בעוועגען זיינע מיט־ארבייטער, וועלכע בעקומען נאר דעם געוועהנליכען לויז, זיי זאלען איהם נאכהאלטען וויפיעל זיי קאנען. . . .

טערעס צו פערלענגערן דעם אַרבייטס־טאָג, ווייל דורכדעם וועט שטייגען זיין טאָג־ אָדער וואָכען־לוין.[52] דאָס ברענגט מיט אַ רעאַקציע, ווי עס איז שוין בעשריבען געוואָרן ביים צייט־לוין—אַבגעזעהן פון דעם, וואָס די פערלענגערונג פון׳ם אַרבייטס־טאָג, אפילו ווען דער שטיק־לוין בלייבט קאָנסטאַנט, שליסט איין אַן און פאַר זיך אַן אַרונטערפאַל אין דעם פּרייז פון דער אַרבייט.

ביי דעם צייט־לוין הערשט מיט ווייניגע אויסנאַהמען אַ גלייכער אַרבייטס־לוין פאַר דיעלביגע אַרבייטען, בעת ביי דעם שטיק־לוין מעסט זיך טאַקע דער פּרייז פון דער אַרבייט־צייט דורך אַ בעשטימטען סכום פּראָדוקטען, אָבער דער טאָג־ אָדער וואָכען־לוין בייט זיך לויט דער אינדיווידועלער פערשיידענהייט פון די אַרבייטער, פון וועלכע איינער ליפערט נאָר אַ מינימום פון׳ם פּראָדוקט אין אַ געגעבענער צייט, דער אַנדערער ליפערט דעם דורכשניט, דער דריטער—מעהר איידער דעם דורכשניט. בנוגע דער ווירקליכער הכנסה קומען דאָ דעריבער פאַר גרויסע חלוקים, לויט דער פערשיידענער געשיקטקייט, קראַפט, ענערגיע, אויסדויער

דאס דערקלערט שוין אהן ווייטערע פירושים דעם יאמער פון די קאפיטאליסטען אז „די טרייד־יוניאנס לעהמען די טהעטיגקייט, די העכערע געשיקטקייט און די קראפט פון דער ארבייט.“ (Dunning, "Trade-Unions and Strikes", London 1860, p. 22, 23.) אזוי ווי דער פערפאסער איז אליין אן ארבייטער און דער סעקרעטער פון א יוניאן, קאן מען אפשר מיינען, אז ער איבערטרייבט. מען קאן אבער זעהן צום ביישפיעל די „הויך־רעספעקטאבעלע“ לאנדווירטשאפליכע ענציקלאפעדיע פון דזש. טש. מארטאן, ארטיקעל "Labourer", וואו אט די מעטאדע ווערט רעקאמענדירט צו די פערמער אלס א גוט־אויסגעפרובירטע.

[52] „אלע וואס ארבייטען פון שטיק... פראפיטירן פון דעם עובר זיין אויף די געזעצליכע גרעניצען פון דעם ארבייטס־טאג. אט די בעאבאכטונג וועגען דער בערייטוויליגקייט צו ארבייטען איבער־צייט בעציהט זיך ספּעציעל אויף די פרויען, וועלכע זיינען בעשעפטיגט אלס וועבערינען און פעדים־וויקלער.“ („רעפּארטס עטצ., 30 אפריל 1858, ז. 9.) „אט דער סיסטעם פון שטיק־לוין, וואס איז אזוי פארטיילהאפט פאר׳ן קאפיטאליסט... שטרעבט דירעקט אויפצומונטערן דעם יונגען טעפער שטארק זיך איבערצואַרבייטען אין פערלויף פון די 4 אדער 5 יאהר, אין וועלכע ער ארבייט פון שטיק, אבער פאר א נידעריגען לוין. דאס איז איינע פון די גרויסע אורזאכען, צו וועלכע מען דארף צושרייבען די פיזישע דעגענעראציע פון די טעפער.“ ("Children's Employment Commission, 1st Report, p. XIII.)

א.אז.וו. פון דעם אינדיווידועלען ארבייטער.[53] דאָס ענדערט, פער־
שטעהט זיך, גאָרנישט די אַלגעמיינע שייכות׳ן צווישען קאַפּיטאַל
און לוין־אַרבייט. ערשטענס גלייכען זיך אויס די אינדיווידועלע
חלוקים פאַר דעם גאַנצען ווערקשטאַט, אזוי אַז ער גיט אַרויס דעם
דורכשניט־פּראָדוקט אין אַ בעשטימטער אַרבייט־צייט, און דער
סך הכל פון דעם אויסגעצאָהלטען לוין וועט זיין דער דורכשניט־
לוין פאַר דעם געשעפט־צווייג. צווייטענס בלייבט די פּראָפּאָרציע
צווישען אַרבייטס־לוין און מעהרווערטה אומפערענדערט, היות ווי
דער אינדיווידועלער לוין פון דעם איינצעלנעם אַרבייטער שטימט
מיט דער מאַסע מעהרווערטה, וואָס ער ליפערט אינדיווידועל.
אָבער דער גרעסערער שפּיעל־רוים, וואָס דער שטיק־לוין גיט דער
אינדיווידואַליטעט, שטרעבט פון איין זייט צו ענטוויקלען די דאָ־
זיגע אינדיווידואַליטעט, און דערמיט אויך דעם פרייהייטס־געפיהל,
די זעלבשטענדיגקייט און דעם זעלבסט־קאָנטראָל פון די אַרביי־
טער; פון דער אַנדער זייט—זייער קאָנקורענץ צווישען זיך און
איינער אַנטקעגען דעם אַנדערן. דער שטיק־לוין האָט דעריבער אַ
טענדענץ אויפצוהעבען די אינדיווידועלע אַרבייט־לוינען איבער
דעם דורכשניט־גראַה, אָבער אין דערזעלביגער צייט אַרונטערצו־
וואַרפען דעם דאָזיגען דורכשניט־גראַד גופא. דאָרט, וואו אַ בע־
שטימטער שטיק־לוין האָט זיך על פּי טראַדיציע שוין בעפעסטיגט
פון לאַנג־אָן, און עס זיינען דעריבער געוועזן ספּעציעלע שוועריג־
קייטען איהם אַרונטערצודריקען, האָבען די באַסעס אין אַזוינע
אויסנאַהם־פעלען זיך געכאַפּט פאַר דעם מיטעל צו פערוואַנדלען
איהם מיט געוואַלט אין צייט־לוין. אַנטקעגען דעם צום ביישפּיעל
איז פאָרגעקומען אין 1860 אַ גרויסער סטרייק צווישען די באַנד־

[54] „וואו די אַרבייט איז אַ וועלכע עס איז אינדוסטריע־צווייג ווערט בע־
צאָהלט פון שטיק... קאָנען די לוינען זיין זעהר שטאַרק פערשיידען אין בע־
טרעף.... אָבער ביים טאָג־לוין הערשט אין אַלגעמיין אַן איינהייטליכע הויך....
וועלכע ווערט אַנערקענט אי פון׳ם אַרבייט־געבער, אי פון דעם אַרבייטער, אַלס אַ
לויז־נאָרמע פאַר דער דורכשניטליכער לייסטונגס־פעהיגקייט פון די אַרבייטער פון
אַ געוויסען פאַך." (Dunning, "Trades-Unions and Strikes, London
1890", p. 17.)

וועבער אין קאווענטרי.“[54] דער שטיק־לוין איז ענדליך א הויפט־שטיצע פון דעם שטונדען־סיסטעם, וואס איז פריהער בעשריבען געווארן.“[55]

---

[54] „די ארבייט פון די האנדווערק־געזעלען רעגולירט זיך פון טאג אדער פון שטיק. . . . די מייסטערס וויסען אומגעפעהר וויפיעל ארבייט די ארבייטער קאנען מאכען טעגליך אין יעדען פאך, און צאהלען זיי אפט לפי ערך פון דער ארבייט, וואס זיי טהוען אב ; אט אזוי ארבייטען די דאזיגע געזעלען וויפיעל זיי קאנען, אין זייערע אייגענע אינטערעסען, אהן א ווייטערער אויפזיכט איבער זיי.“ (Cantillon, "Essai sur la Nature do Commerce en General, ed. Amsetrdam 1756", p. 185, 202.) די ערשטע אויסגאבע איז ערשיענען אין 1755. קאנטיללאן, פון וועמען קעניי, פער דזשיימס סטוארט און אדאם סמיטה האבען זעהר פיעל געשעפט, שטעלט אלזא שוין דא ארויס דעם שטיק־לוין אלס בלויז א מאדיפיצירטע פארם פון דעם צייט־לויז. די פראנצויזישע אויסגאבע בעצייכענט זיך אין טיטעל אלס אן איבערזעצונג פון ענגליש, אבער די ענגלישע אויסגאבע: "The Analysis of Trade, Commerce etc. by Philipp Cantillon, late of the City of London, Merchant" איז ניט נאר פון א שפעטיגערן דאטום (פון 1759), נאר עס ווייזט זיך ארויס לויט איהר אינהאלט אלס א שפעטיגערע בעארבייטונג. אזוי צום ביישפיעל געפינען מיר, אז אין דער פראנצויזישער אויסגאבע ווערט היום נאך ניט דערמאנט, בעת פערקעהרט אין דער ענגלישער פיגורירט פעטטי שוין כמעט ניט מעהר. די ענגלישע אויס־גאבע האט טעארעטיש א קלענערע בעדייטונג, זי ענטהאלט אבער אלץ וואס איז שייך צום ענגלישען האנדעל, דעם האנדעל מיט די עדעלע מעטאלען א.אז.וו., וואס עס פעהלט אין דעם פראנצויזישען טעקסט. די ווערטער אין דעם טיטעל פון דער ענגלישער אויסגאבע, לויט וועלכע די שריפט איז "taken chiefly from the manuscript of a very ingenious gentleman deceased, and adopted etc." [ענטנאמען הויפטזעכליך פון דעם מאנוסקריפט פון א זעהר גייסטרייכען, איצט פערשטארבענעם עדעלמאן, און צוגעפאסט א.אז.וו.] שיינען דעריבער צו זיין מעהר איידער א פשוט'ע פיקציע, וואס איז זעהר א געוועהנליכע זאך פאר יענער צייט.

[55] „ווי אפט האבען מיר געזעהן, אז אין אייניגע ווערקשטאטען זיינען אנ־געשטעלט געווארן פיעל מעהר ארבייטער איידער די ארבייט האט עס פאקטיש געפאדערט. אין דער ערווארטונג פון אן אויפטראג, וועלכער איז נאך גאנץ צווייפעלהאפטיג, אדער עקזיסטירט איבערהויפט נאר אין דער איינבילדונג, ווערן שוין אפט אנגענומען ארבייטער : אזוי ווי מען צאהלט זיי פון שטיק, טראכט מען זיך, ריזיקירט מען גארנישט, ווארים דעם גאנצען פערלוסט פון צייט וועלען דאך מוזען טראגען די אונבעשעפטיגטע.“ (H. Gregoir, "Les Typographes devant le Tribunal Correctionnel de Bruxelles." Bruxelles, 1865, p. 9.)

פון דער ביזאהעריגער בעשרייבונג ווייזט זיך ארויס, אז דער שטיק־לוין איז די פאָרם פון ארבייטס־לוין, וואָס פּאַסט זיך אַמ־בעסטען צו דעם קאַפּיטאַליסטישען פּראָדוקציאָנס־אופן. הגם ער איז בשום אופן ניט ניי—ער פיגורירט נעבען דעם צייט־לוין אָפּי־ציעל צווישען אַנדערע אין די פראַנצויזישע און ענגלישע אַרביי־טער־געזעצען פון 14טען יאָהרהונדערט—געווינט ער אָבער אַ גרע־סערעס פעלד ערשט אין פערלויף פון דער אייגענטליכער מאַנו־פאַקטור־פּעריאָדע. אין דער שטורם־ און דראַנג־פּעריאָדע פון דער גרויס־אינדוסטריע ספּעציעל פון 1797 ביז 1815, דיענט ער ווי אַ הויב־שטאַנג פאַר דער פערלענגערונג פון דער אַרבייט־צייט און דער אַרונטערדריקונג פון דעם צייט־לוין. זעהר אַ וויכטיגען מאַ־טעריאַל פאַר דער בעוועגונג פון דעם אַרבייט־לוין אין משך פון יענער פּעריאָדע געפינט מען אין די בלוי־ביכער: "Report and Evidence from the Select Committee on Petitions respecting the Corn Laws" (פּאַרלאַמענט־סעסיע פון די יאָהרען 1813-14) און "Reports from the Lords' Committee, on the State of the Growth Commerce and Consumption of Grain, and all Laws relating thereto." (סעסיע 1814-15) מען געפינט דאָ דעם דאָקומענטאַלען בעוויז פאַר דעם שטענדיגען ווארפען פון דעם אַרבייט־פּרייז זינט דעם אָנהויב פון דעם אַנטי־יאַקאָבינער קריעג. אין דער וועבעריי, צום ביישפּיעל, איז דער שטיק־לוין געוועזען אַזוי געפאַלען, אַז טראָץ דעם זעהר פערלענ־גערטען אַרבייטס־טאָג, איז דער טאָג־לוין געשטאַנען נידעריגער ווי פריהער.

„דעם וועבער'ס ווירקליכע הכנסה איז זעהר פיעל קלענער ווי פריהער; זיין יתרון איבער דעם געוועהנליכען אַרבייטער, וואָס איז צוערשט געוועזען זעהר גרויס, איז כמעט אינגאַנצען פערשוואונ־דען. אין פאַקט, דער אונטערשייד צווישען דעם לוין פון געלערנ־טער און געוועהנליכער אַרבייט איז איצטער פיעל קלענער איידער אין וועלכער עס איז פריהערדיגער פּעריאָדע." [56]

---

[56] "Remarks on the Commercial Policy of Great Britain", London 1815, p. 48.

ווי וועניג די אינטענסיוויטעט און אויסשפרייטונג פון דער ארבייט, וואס איז געשטיגען מיט דעם שטיק־לוין, האט געטאן גוטס דעם אגריקולטור־פראלעטאריאט, בעווייזט די פאלגענדע שטעלע, וואס איז ארויסגענומען פון א פארטיי־שריפט פאר לאנד־לארדס און פערמער:

„דער פיעל גרעסערער טייל פון די אגריקולטור־ארבייטער ווערט אויפגעטאן פון מענשען, וועלכע זיינען געדונגען פון טאג אדער לויט שטיק־ארבייט. זייער וואכען־לוין בעטרעפט אומגעפעהר 12 שילינג; און הגם מען מעג אננעהמען, אז א מאן פערדיענט ביים שטיק־לוין, אונטער דער גרעסערער אנרעגונג צו ארבייטען, 1 שילינג אדער אפשר 2 שילינג מעהר איידער ביים וואכען־לוין, געפינט מען אבער אויס, ווען מען רעכענט צוזאמען דעם סך הכל פון זיין הכנסה, אז זיין פערלוסט צוליעב אונבעשעפטיגונג אין משך פון יאהר וועגט אריבער דעם פערדיענסט.... ווייטער קאן מען בכלל געפינען, אז דער לוין פון אט די מענשען שטעהט אין א געוויסער פראפארציע צו דעם פרייז פון די נויטווענדיגע לעבענס־מיטלען, אזוי אז א מאן מיט צוויי קינדער קאן דערנעהרן זיין פאמיליע ניט אנקומענדיג צו קהל'שער שטיצע.“ [57] אויב דער מאן האט דריי קינדער, וואלט ער, הייסט עס, שוין געווען אנגעוויזען אויף צדקה פון קהל.

בנוגע צו די דאזיגע פאקטען, וואס דער פארלאמענט האט פערעפענטליכט, האט מאלטהוס דאמאלסט בעמערקט: „איך בין זיך מודה, אז איך קוק מיט א שווער הארץ אויף דער פערשפרייטונג פון דעם איינפיהר פון שטיק־לוין. אמת־שווערע ארבייט אין משך פון 12 אדער 14 שטונדען א טאג, פאר א לענגערע צייט, איז צו־פיעל פאר מענשען.“ [58]

אין די ווערקשטאטען, וואס זיינען אונטערוואָרפען דעם פאבריק־געזעץ, ווערט דער שטיק־לוין דער אלגעמיינער רעגעל, וויל

---

[57] "A Defence of the Landowners and Farmers of Great Britain", London 1814, p. 4, 5.

[58] Malthus, "Inquiry into the Nature etc. of Rent", London 1815.

דער איינציגער וועג ווי אזוי קאפיטאל קאן נאך אויסציהען דעם ארבייטס־טאג, איז מאכענדיג די ארבייט מעהר אינטענסיוו.[59]

ווען די פראדוקטיוויטעט פון דער ארבייט ווערט געענדערט, שמעלט פאר דערזעלביגער סכום פראדוקטען א געענדערטע ארבייט־צייט. פאלגליך ענדערט זיך אויך דער שטיק־לוין, ווארים ער איז דער פרייז־אויסדרוק פון א בעשטימטער ארבייט־צייט. אין אונזער פריהערדיגען ביישפיעל זיינען אין 12 שטונדען פראדוצירט געווארן 24 שטיק, בעת דער ווערטה־פראדוקט פון די 12 שטונדען איז געווען 6 שילינג, דער טאג־ווערטה פון דער ארבייט־קראפט 3 שילינג, דער פרייז פון דער ארבייט־שטונדע 3 פענס און דער לוין פאר 1 שטיק 1½ פענס. אין איין שטיק איז געווען אריינגעזויגט ½ ארבייט־שטונדע. אויב דערזעלביגער ארבייטס־טאג ליפערט איצטער, מחמת דער פערטאפעלטער פראדוקטיוויטעט פון דער ארבייט, לאמיר זאגען, 48 שטיקער אנשטאט 24, און אויב אלע אנדערע אומשטענדען בלייבען אומפערענדערט, דאן פאלט דער שטיק־לוין פון 1½ פענס אויף ¾ פענס, אזוי ווי יעדעס שטיק שטעלט איצט פאר ניט מעהר ווי ¼ אנשטאט ½ ארבייט־שטונדע. 24×1½ פענס = 3 שילינג און אזוי איז אויך 48×¾ פענס = 3 שילינג. מיט אנדערע ווערטער: דער שטיק־לוין ווערט ארונטערגעזעצט אין דערזעלביגער פראפארציע, אין וועלכער עס וואקסט די צאהל שטיקער, וואס ווערן פראדוצירט אין משך פון דערזעלביגער צייט,[60] און

[59] „די וואס ארבייטען אויף שטיק־לוין, מאכען וואהרשיינליך אוים פיער פינפטעל פון אלע ארבייטער אין די פאבריקען." („רעפארטס עטצ. 30 אפריל 1858, ז. 9.)

[60] „די פראדוקטיוו־קראפט פון זיין שפין־מאשין ווערט גענוי אויסגעמאסטען, און די ראטע פון געצאהלט פאר דער ארבייט, וואס איז געטאן געווארן מיט איהר הילף, ווערט קלענער מיט דעם וואוקס פון איהר פראדוקטיוו־קראפט, ווען אפילו ניט אין דערזעלביגער פראפארציע." (אורע, „פילאסאפי אוו מאנופאקטור", ז. 317.) די לעצטע אפאלאגעטישע פראזע נעהמט אורע אליין ווידער צוריק. ער גיט צו, צום ביישפיעל, אז די פערלענגערונג פון דער „מיול" ברענגט מיט א געוויסע פערגרעסערונג פון דער ארבייט. די ארבייט ווערט, הייסט עס, ניט ווייניגער, אין דעם ערד, אין וועלכען איהר פראדוקטיוו־קראפט וואקסט. ווייטער: „דורך אט דער פערמעהרונג ווערט די פראדוקטיוו־קראפט

פאַלגליך ווי די אַרבייט־צייט, וואָס ווערט פערוועגדעט אויף דעמזעלבען שטיק, פאַלט. אָט די ענדערונג פון דעם שטיק־לוין; וואָס איז ריין נאָמינעל, רופט אַרוים שטענדיגע קאַמפען צווישען קאַפּיטאַליסט און אַרבייטער. ענטוועדער ווייל דער קאַפּיטאַליסט בענוצט עס אַלס אַן אויסרייד, כדי ווירקליך אַרונטערצוזעצען דעם פּרייז פון דער אַרבייט, אָדער ווייל די פערגרעסערטע פּראָדוקטיוו־קראַפט פון דער אַרבייט איז בעגלייט פון אַ פערגרעסערטער אינטענסיוויטעט פון דער אַרבייט. אָדער ווייל דער אַרבייטער נעהמט אָן אין ערנסט דעם שיין פון דעם שטיק־לוין, ד.ה. אַז מען צאָהלט איהם פאַר זיין פּראָדוקט און ניט פאַר זיין אַרבייט־קראַפט, און ער שטעלט זיך אַנטקעגען אַן אַראָבזעצונג פונ׳ם לוין, וואָס איז ניט בעגלייט אין דערזעלביגער צייט פון אַן אַראָבגעזעצטען פּרייז פון דער סחורה. „די אַרבייטער גיבען גוט אַכטונג אויף דעם פּרייז פון רויה־מאַטעריאַל און אויף דעם פּרייז פון די פאַבריצירטע אַרטיקלען, און קאָנען אויף דעם אופן גענוי אָבשאַצען די פּראָפיטען פון זייערע באָסעס.“ [61] אַזעלכע טענות פאַרטיגט אָב דער קאַפּיטאַל מיט רעכט אַלס אַ גראָבען טעות וועגען דער נאַטור פון לוין־אַרבייט.[62] ער שטורמט אַנטקעגען דעם דאָזיגען פערזוך אַרויפ־

פון דער מאַשינעריע העכער אויף איין פינפטעל. ווען דאַס קומט פאָר, קריגט שוין ניט מעהר דער שפּינער בעצאָהלט פאַר די געטאָנענע אַרבייט, אַזוי ווי פריהער. אַזוי ווי אָבער זיין לוין ווערט ניט אַראָבגעזעצט אין דערזעלביגער פּראָפּאָרציע פון ⅕, הויבט אויף די פערבעסערונג (פון דער מאַשינעריע) זיין געלד־הכנסה פאַר יעדער שטונדע פון זיין אַרבייט“—אָבער, אָבער—„אַט די דערקלערונג פאָדערט אַ געוויסע מאָדיפיקאַציע. . . . דער שפּינער מוז פון זיין צוגעקומענעם ½ שילינג עפּעס מעהר אויסצאָהלען פאַר די יונגע אַרויסהעלפער, און דערצו ווערן אויך אַרויסגעשטופּט דערוואַקסענע אַרבייטער“ (דאָרט גופא, ז. 321) וואָס צייגט בשום אופן ניט קיין טענדענץ צו אַ העכערונג פון דעם אַרבייטס־לוין.

[61] H. Fawcett, "The Economic Position of the British Labourer", 1865, p. 178.

[62] אין דעם לאָנדאָנער „סטאַנדאַרד“ פון 26טען אָקטאָבער 1861 געפינט מען אַ בעריכט וועגען אַ פּראָצעס פון דער פירמע דזשאָהן ברייט און קאָמפּ. ביי דעם ראָטשדיילער מאַגיסטראַט „אַנטקעגען די פערטרעטער פון די טעפּיך־וועבער׳ס יוניאָן פאַר דראָהונגען. ברייט׳ס געזעלשאַפט האָט איינגעפיהרט נייע מאַשינעריע, וואָס זאָלען אַרויסגעבען 240 יאַרדס טעפּיך אין דערזעלביגער צייט און

צולעגען א שטייער אויף דעם פארטשריט פון דער אינדוסטריע, און דערקלערט פשוט, אז די פראדוקטיוויטעט פון דער ארבייט איז איבערהויפט ניט דעם ארבייטער'ס עסק.[63]

מיט דערזעלבינער (!) ארבייט, וואס האט פריהער גענומען צו פראדוצירן 160 יארדס. די ארבייטער האבען לגמרי קיין תביעה ניט געהאט אויף א חלק אין די פראפיטען, וואס זיינען געקומען פון דעם קאפיטאל, וואס זייערע ארבייט־געבער האבען ארייננעלעגט אין די נייע מאשינען. די הערדען ברייט האבען דעריבער פארגעשלאגען ארפצוזעצען די לוין־ראטע פון 1½ פענס פער יארד אויף 1 פעני, לאזענדיג דערביי דעם ארבייטער'ס הכנסה פאר דער געלייסטעטער ארבייט גענוי דיזעלבינע ווי פריהער. דאס איז אבער געווען א נאמינעלע ארבעצונג פון פרייז, און די ארבייטער זיינען פריהער ניט בענאכריכטיגט געווארן וועגען דעם.

[63] „אין זייער פערלאנג אויפצוהאלטען דעם ארבייטס־לוין, זוכען די טרייד־יוניאנס צו נעהמען א חלק אין דעם פראפיט פון דער פערבעסערטער מאשינעריע! (שרעקליך!) . . . זיי פערלאנגען א העכערן לוין, ווייל די ארבייט איז געווארן פערקירצט . . . אין אנדערע ווערטער, זיי שטרעבען ארויפצולעגען א שטייער אויף די אינדוסטריעלע פערבעסערונגען." ("On Combination of Trades", New Edition, London 1834. p. 42.)

צוואנציגסטער קאפיטעל.

נאציאנאלע פערשיידענהייט פון די ארבייטס-לוינען.

אין דעם פופצעהנטען קאפיטעל זיינען מיר געוועזן פערנומען מיט די פיעלפאכיגע קאמבינאציעס, וועלכע אן ענדערונג אין דער אבסאלוטער אדער רעלאטיווער ווערטה־גרויס (ד.ה. ווען פערגליכען מיט דעם מעהרווערטה) פון דער ארבייט־קראפט, קאן ארויסברענגען; בעת פון דער אנדער זייט האט דער סכום לעבענס-מיטלען, אין וועלכען דער פרייז פון דער ארבייט־קראפט ווערט רעאליזירט, געקאנט דורכמאכען בעוועגונגען, וואס זיינען אונאבהענגיק אדער פערשיידען פון דער ענדערונג פון דעם דאזיגען פרייז.[64] ווי עס איז שוין בעמערקט געווארן, פערוואנדעלט די איינפאכע איבערזעצונג פון דעם ווערטה אדער פרייז פון דער ארבייט־קראפט אין דער עקזאטערישער [אויבען־אויפיגער] פארם פונ'ם ארבייט-לוין יענע אלע געזעצען אין געזעצען פון דער בעוועגונג פון דעם ארבייטס-לוין. דאס, וואס ערשיינט אין דער דאזיגער בעוועגונג [פונ'ם ארבייט-לוין אין א איינציג לאנד] אלס געענדערטע קאמבינאציעס, קאן ערשיינען פאר פערשיידענע לענדער אלס א גלייכצייטיגע פערשיידענהייט פון נאציאנאלע ארבייט-לוינען. פערגלייכענדיג די לוינען ביי פערשיידענע נאציאנען, מוזען מיר דעריבער נעהמען אין בעטראכט די אלע פאקטארען, וואס בעשטימען די ענדערונגען אין דער ווערטה־גרויס פון דער ארבייט־קראפט; דעם פרייז און דעם אומפאנג פון די נאטירליכע און היסטאריש-ענטוויקעלטע הויפט לעבענס-בעדערפענישען; די ערציהונגס-קאסטען

---

[64] „עס איז ניט גענוי צו זאגען, אז דער לוין (עס האנדעלט זיך דא וועגען זיין אויסדרוק אין געלד) איז געשטיגען, ווייל ער קאן קויפען מעהר פון א ביליגערן ארטיקעל.“ (דייוויד בוכאנאן אין זיין אויסגאבע פון אדאם סמיטה'ס „וועלטה אוו ניישאנס“, 1814, ב. 1, ז. 417, נאטע.)

פון דעם אַרבייטער, די ראָליע פון פרויען און קינדער־אַרבייט, די פּראָדוקטיוויטעט פון דער אַרבייט, איהר עקסטענסיווע און אינטענסיווע גרויס. אפילו אַ גאַנץ־אויבערפלעכליכער פערגלייך פאָדערט, מען זאָל קודם רעדוצירן דעם דורכשניטס־טאָג לוין פאַר דיזעלבינע אינדוסטריען אין פערשיידענע לענדער אויף אַן אַרבייטס־טאָג פון דערזעלבינער גרויס. נאָך אַזאַ אויסגלייכונג פון די טאָג־לוינען, מוז דער צייט־לוין ווידער איבערגעזעצט ווערן אין שטיק־לוין, אַזוי ווי נאָר דער לעצטער קאָן זיין אַ גראַד־מאָס פאַר דער פּראָדוקטיוויטעט, אַזוי גוט ווי פאַר דער אינטענסיווער גרויס פון דער אַרבייט.

אין יעדען לאַנד גילט אַ געוויסע דורכשניטליכע אינטענסיוויטעט פון דער אַרבייט. אויב די אַרבייט, וואָס ווערט פערברויכט אין דער פּראָדוקציאָן פון אַ סחורה, איז ווייניגער אינטענסיוו [אייידער דער גילטיגער דורכשניט], דאַן פערברויכט זי מעהר איידער די געזעלשאַפטליך־נויטווענדיגע צייט און רעכענט זיך דעריבער ניט אַלס אַרבייט פון אַ נאָרמאַלער קוואַליטעט. נאָר אַ גראַד פון אינטענסיוויטעט, וואָס דערהויבט זיך אַריבער דעם נאַציאָנאַלען דורכשניט, ענדערט אין אַ געגעבענעם לאַנד די מאָס פון ווערטה בלויז דורך דעם דויער פון דער אַרבייט־צייט. דאָס איז אָבער ניט דער פאַל אויף דעם וועלט־מאַרק, וואו דאָס איינצעלנע לאַנד שטעהט ווי אַ וויכטיגער טייל פון דאָס גאַנצע. די דורכשניטליכע אינטענסיוויטעט פון דער אַרבייט בייט זיך פון לאַנד צו לאַנד; דאָ איז זי גרעסער, דאָרט איז זי קלענער. אָט די נאַציאָנאַלע דורכשניטען שטעלען צונויף אַ טרעפּ־לייטער, וואָס זייער מאָס־איינהייט איז די דורכשניטס־איינהייט פון דער אוניווערזעלער אַרבייט. די מעהר־אינטענסיווע נאַציאָנאַלע אַרבייט פּראָדוצירט דעריבער, אין פערגלייך מיט דער ווייניגער אינטענסיווער, מעהר ווערטה אין דערזעלביגער צייט, וועלכער דריקט זיך אויס אין מעהר געלד.

דאָס געזעץ פון ווערטה אין זיין נאַציאָנאַלער אָנווענדונג ווערט נאָך מעהר מאָדיפיצירט דורכדעם, וואָס אויפ'ן וועלט־מאַרק רעכענט זיך די מעהר־פּראָדוקטיווע נאַציאָנאַלע אַרבייט אויך אַלס אַ מעהר־אינטענסיווע—אַזוי לאַנג ווי די פּראָדוקטיווערע נאַציאָן איז ניט

געצוואונגען דורך קאָנקורענץ אַרונטערצוזעצן דעם פערקויף־פּרייז פון איהר סחורה צו דעם גראַד פון זייער ווערטה.

אין דעם ערד ווי די קאַפּיטאַליסטישע פּראָדוקציאָן איז ענט־וויקעלט אין אַ לאַנד, אין דעמזעלביגען ערד שטייגען דאָרט אויך די דורכשניטליכע אינטענסיוויטעט און פּראָדוקטיוויטעט פון דער נאַציאָנאַלער אַרבייט איבער דעם אינטערנאַציאָנאַלען גראַד.*** די פערשיידענע סכום׳ען סחורות פון דעמזעלביגען סאָרט, וועלכע ווערן פּראָדוצירט אין פערשיידענע לענדער אין דערזעלביגער אַר־ביים־צייט, האָבען דעריבער ניט קיין גלייכע אינטערנאַציאָנאַלע ווערטהען און דריקען זיך אוים אין פערשיידענע פּרייזען, דאָס הייסט אין געלד־סומען, וואָס זיינען פערשיידען לויט די אינטער־נאַציאָנאַלע ווערטהען. דער רעלאַטיווער ווערטה פונ׳ם געלד וועט, הייסט עס, זיין קלענער ביי דער נאַציאָן מיט אַן ענטוויקעלטערן קאַפּיטאַליסטישען פּראָדוקציאָנס־אופן, איידער ביי דער נאַציאָן מיט אַ ווייניגער־ענטוויקעלטען פּראָדוקציאָנס־אופן. עס פאָלגט דע־ריבער דערפון, אַז דער נאָמינעלער אַרבייטס־לוין, דער עקוויוואַ־לענט פון דער אַרבייט־קראַפט אויסגעדריקט אין געלד, וועט אויך זיין העכער ביי דער ערשטער נאַציאָן ווי ביי דער צווייטער; דאָס מיינט אָבער בשום אופן ניט צו זאָגען, אַז דאָס איז אויך ריכטיג בנוגע דעם ווירקליכען לוין, דאָס הייסט בנוגע די לעבענס־מיטלען, וואָס דער אַרבייטער קאָן פאַר דעם קריגען.

אָבער אפילו אַ חוץ אָט דער רעלאַטיווער פערשיידענהייט פון דעם געלד־ווערטה אין פערשיידענע לענדער, וועט מען אָפט גע־פינען, אַז דער טאָג־ אָדער וואָכען־לוין איז העכער ביי דער ער־שטער נאַציאָן מיט אַ מעהר־ענטוויקעלטען פּראָדוקציאָנס־אופן, איידער ביי דער צווייטער, בעת דער רעלאַטיווער אַרבייט־פּרייז, דאָס הייסט דער אַרבייטס־פּרייז אין זיין בעציהונג צו דעם מעהר־

*** אין אַנאַנדער אָרט וועלען מיר אונטערזוכען וועלכע אומשטענדען קאָנען, בנוגע דער פּראָדוקטיוויטעט, מאָדיפיצירן אָט דעם געזעץ פאַר איינצעלנע פּראָ־דוקציאָנס־צווייגען.

ווערטה אזוי גוט ווי צו דעם ווערטה פונ'ם פּראדוקט, שטעהט העכער ביי דער צווייטער נאציאן, איידער ביי דער ערשטער.[65]

דזש. וו. קאועל, א מיטגליעדער פון דער פאבריק-קאמיסיע פון 1833, איז געקומען צום רעזולטאט, נאך א גענויער אונטערזוכונג פון דער שפּינעריי, אז „אין ענגלאנד זיינען די לוינען פאקטיש נידעריגער פאר די פאבריקאנטען, איידער אויפ'ן קאנטינענט, אבוואויל פאר דעם ארבייטער קאנען זיי זיין העכער.“ (אורע, „פילאסאפי און מאנופאקטור“, ז. 314). דער ענגלישער פאבריק-אינספּעקטאר אלעקסאנדער רעדגראוו ווייזט נאך, אין דעם פאבריק-בעריכט פון 31 אקטאבער 1866, דורך א פערגלייכענדער סטאטיסטיק מיט די שטאאטען אויפ'ן קאנטינענט, אז טראץ דעם נידעריגען לוין און פיעל לענגערער ארבייט-צייט, איז די קאנטינענטאלע ארבייט בשייכות צום פּראדוקט טייערער איידער די ענגלישע ארבייט. אן ענגלישער דירעקטאר אין א באוועל-פאבריק אין אלדענבורג דערקלערט, אז די ארבייט-צייט געוועהרט דארטן 14½

[65] דזשיימס אנדערסאן בעמערקט אין זיין פאלעמיק אנטקעגען אדאם סמיטה: „עס פערדיענט אויך בעמערקט צו ווערן, אז אבוואויל דער פּרייז פון דער ארבייט שיינט געוועהנליך צו זיין נידעריגער אין די ארימע לענדער, וואו די פּראדוקטען פון דער ערד און ספּעציעל די תבואות זיינען ביליגער, איז ער אין דער ווירקליכקייט דארט דאס רוב פאקטיש העכער איידער אין אנדערע לענדער. ווארים ניט דער לוין, וואס ווערט געגעבען דעם ארבייטער פאר'ן טאג, איז דער אמת'ער פּרייז פון דער ארבייט, אפילו ווען דאס איז איהר שיינבארער פּרייז. דער אמת'ער פּרייז בעשטעהט אין דעם, וואס א בעשטימטער סכום פון א פארטיגגעמאכטען פּראדוקט קאסט פאקטיש דעם אונטערנעהמער; און ווען מען בעטראכט עס אין אט דעם ליכט, איז די ארבייט כמעט אין אלע פאלען ביליגער אין די רייכע לענדער איידער אין די ארימע, הגם דער פּרייז פון תבואות און אנדערע לעבענס-מיטלען איז בדרך כלל בעדייטענד נידעריגער אין די לעצטע איידער אין די ערשטע. . . . ארבייט, געשאצט ביים טאג איז פיעל ביליגער אין שאטלאנד איידער אין ענגלאנד . . . ארבייט, געשאצט ביים שטיק איז בכלל ביליגער אין ענגלאנד.“ — (James Anderson, “Observations etc.”, Edinburgh 1777, p. 350, 351.) פערקעהרט, די נידעריגקייט פונ'ם ארבייטס-לוין פּראדוצירט פון איהר זייט א פערטייערונג פון דער ארבייט. „ארבייט איז טייערער אין אירלאנד איידער אין ענגלאנד, טראץ דעם אדער ריכטיגער טאקע צוליעב דעם, ווייל די לוינען זיינען אזויפיעל נידעריגער.“ (נ. 2079 אין „ראיאל קאמישיאן אן ריילוועיס, מינוטס, 1867.“)

שטונדען א טאג, פון האלב 6 אין דער פריה ביז 8 אוהר אבענדס, שבת איינגעשלאסען, און אז די דאזיגע ארבייטער, אין משך פון אט דער צייט ליפערן נים אזויפיעל פראדוקטען וויפיעל ענגלאנד אין 10 שטונדען, וועז זיי ארבייטען אונטער ענגלישע אויפזועהער, און זיי פראדוצירן נאך א סך וועניגער, ווען זיי ארבייטען אונטער דייטשע אויפזועהער. דער לוין שטעהט א סך נידעריגער ווי אין ענגלאנד, אין פיעל פעלען אויף 50 פראצענט, אבער די צאהל הענד לפי ערך צו דער מאשינעריע איז פיעל גרעסער, אין פערשיידענע אבטיילונגען אין דער פראפארציע פון 5 צו 8.

הערר רעדגראוו ברענגט זעהר גענויע פרטים וועגען די רוסישע באוועל־פאבריקען. די פאקטען האט איהם געגעבען אן ענגלישער דירעקטאר, וועלכער איז דארט געווען בעשעפטיגט ביז נים לאנג צוריק. אויף אט דעם רוסישען באדען, וואס איז אזוי פרוכטבאר אין אלערליי שאנדטהאטען, שטעהען אויך די אלטע שרעקליכקייטען פון דער קינדהייט־פעריאדע פון די ענגלישע פאבריקען אין פולער בליהונג. די פיהרער זיינען נאטירליך ענגלענדער, אזוי ווי דער געבוירענער רוסישער קאפיטאליסט טויג זיך נים צום פאבריק־געשעפט. טראץ דער איבער־ארבייט, דער שטענדיגער טאג־און נאכט־ארבייט, און דער שענדליכסטער ניט־דערצאהלונג פון די ארבייטער, זשיפעט קוים די רוסישע מאנופאקטור נאר דורך דעם פערבאט פון אויסלענדישער קאנקורענץ.

איך גיב צום שלוס נאך איין פערגלייכענדען איבערבליק פון הערר רעדגראוו וועגען דער דורכשניטליכער צאהל שפינדלען פער פאבריק און פער שפינער אין די פערשיידענע אייראפעאישע לענדער. הערר רעדגראוו בעמערקט אליין, אז ער האט די דאזיגע צאהלען געזאמעלט איניגע יאהר פאר 1866, און אז זינט יענער צייט זיינען די גרויס פון די פאבריקען און די צאהל שפינדלען פון די ארבייטער געוואקסען אין ענגלאנד. ער נעהמט אבער אן אז לפי ערך פונקט אזא גרויסען פארטשריט אין די אויסגערעכענטע לענדער פון קאנטינענט, אזוי אז די אנגעגעבענע צאהלען האבען נאך דעמזעלבינען ווערטה פאר דעם צוועק פון דער פערגלייכונג.

דורכשניט־צאָהל שפּינדלען פּער פֿאַבריק.

אין ענגלאַנד	12,600	שפּינדלען	אויף	1	פֿאַבריק
" דער שווייץ	8,000	"	"	1	"
" עסטרייך	7,000	"	"	1	"
" זאַקסען	4,500	"	"	1	"
" בעלגיען	4,000	"	"	1	"
" פֿראַנקרייך	1,500	"	"	1	"
" פּרייסען	1,500	"	"	1	"

דורכשניט־צאָהל שפּינדלען פּער בעשעפֿטיגטע אַרבייטער.

אין פֿראַנקרייך	14	שפּינדלען	אויף	1	פּערזאָן
" רוסלאַנד	28	"	"	1	"
" פּרייסען	37	"	"	1	"
" באַיערן	46	"	"	1	"
" עסטרייך	49	"	"	1	"
" בעלגיען	50	"	"	1	"
" זאַקסען	50	"	"	1	"
" די קלענערע דייטשע שטאַאַטען	55	"	"	1	"
" דער שווייץ	55	"	"	1	"
" גרויס־בריטאַניען	74	"	"	1	"

„אָט די פֿערגלייכונג", זאָגט הערר רעדגראַוו, איז אַ חוץ אַנדערע טעמים, ספּעציעל אויך צוליעב דעם ניט גינסטיג פֿאַר גרויס־בריטאַניען, ווייל עס איז פֿאַראַן אַ זעהר גרויסע צאָהל פֿאַבריקען, אין וועלכע די מאַשין־וועבעריי איז פֿערבונדען מיט דער שפּינעריי (בעת אין דער טאַבעלע ווערן די וועבער ניט אַרונטערגערעכענט). די אויסלענדישע פֿאַבריקען זיינען פֿערקעהרט דאָס רוב בלויז שפּינערייען. ווען מיר וואָלטען געקאָנט פֿערגלייכען גענוי גלייכע מיט גלייכע, וואָלט איך געקאָנט אויסרעכענען פֿיעל באַוועל־שפּינערייען אין מיין דיסטריקט, אין וועלכע „מיולס" מיט 2,200 שפּינדלען

ווערן אויפגעפּאַסט פון אַן איינציגען מאַן ("the Minder") מיט צוויי העלפער און פּראָדוצירן טעגליך 220 פונט גאַרן, וואָס מעסטען 400 (ענגלישע) מיילען אין דער לענג." (רעפּאָרטס עטצ., 31 אָקטאָבער 1866", ז. 31-37.)

עס איז בעקאַנט, אַז ענגלישע געזעלשאַפטען האָבען אָנגענומען צו בויען אייזענבאַהנען אין מזרח־אייראָפּא ווי אויך אין אַזיע, און האָבען דערביי בעשעפטיגט, צוזאַמען מיט די איינגעבוירענע אויך אַ געוויסע צאָהל ענגלישע אַרבייטער. זיינענדיג געצוואונגען דורך פּראַקטישער נויטווענדיגקייט אַריינצונעהמען אין חשבון די נאַציאָנאַלע אונטערשיידען אין דער אינטענסיוויטעט פון דער אַרבייט, האָט דאָס זיי ניט געבראַכט קיין שאָדען. זייער ערפאַהרונג בעווייזט, אַז ווען אפילו די הויך פון דעם לוין שטימט מעהר אָדער ווייניגער מיט דער דורכשניטליכער אינטענסיוויטעט פון דער אַרבייט, בעוועגט זיך אָבער בכלל דער רעלאַטיווער אַרבייט־פּרייז (ד.ה. לפי ערך צום פּראָדוקט) אין דעם אַנטקעגען־געזעצטען זין.

אין דער „עססעי וועגען די ראַטע פון אַרבייטס־לוין",[66] איינע פון זיינע ערשטע עקאָנאָמישע שריפטען, זוכט ה. קאַרעי צו בעווייזען, אַז די אַרבייטס־לוינען פון די פערשיידענע נאַציאָנען זיינען דירעקט פּראָפּאָרציאָנעל צו דעם פּראָדוקטיוויטעט־גראַד פון די נאַציאָנאַלע אַרבייטס־טעג, כדי צו ציהען דעם שלוס פון אָט דער אינטערנאַציאָנאַלער שייכות, אַז דער אַרבייטס־לוין שטייגט און פאַלט בכלל לפי ערך צו דער פּראָדוקטיוויטעט פון דער אַרבייט. אונזער גאַנצער אַנאַליז פון דער פּראָדוקציאָן פון מעהרווערטה בעווייזט די אונזיניגקייט פון דעם דאָזיגען שלוס, ווען אפילו קאַרעי אַליין וואָלט געהאַט בעוויזען זיינע פּרעמיזען [הנחות], אַנשטאָט וואָס ער טאַשט נאָר איבער, ווי זיין געוועהנהייט איז, אַ מיש־מאַש פון סטאַטיסטישען מאַטעריאַל, וואָס איז אונקריטיש און אויבערפלעכליך צוזאַמענגעוואָרפען געוואָרן. דאָס בעסטע איז, וואָס ער בעהויפּטעט ניט, אַז די זאַך פערהאַלט זיך אין דער ווירקליכקייט.

[66] "Essay on the Rate of Wages: with an examination of the Causes of the Differences in the Conditions of the Labouring Population throughout the World". Philadelphia 1835.

אזוי ווי זי וואלט לויט דער טעאריע נאך זיך געדארפט פערהאלטען. די ארייננמישונג פון שטאאט האט דאס געמאכט פאלש די נאטירליכע עקאנאמישע שייכות. מען מוז דעריבער אזוי בערעכענען די נאציאנאלע ארבייטס-לוינען, אזוי ווי דער דאזיגער טייל זייערער, וואס קומט אן דעם שטאאט אין דער פארם פון שטייערן, פאלט אויס אויפ'ן חלק פון דעם ארבייטער גופא. האט ניט העדר קארעי געדארפט א קלער טהאן, צי אט די שטאאט-קאסטען זיינען אויך ניט די נאטירליכע פרוכט פון דער קאפיטאליסטישער ענטוויקלונג? אזא געדאנק וואלט זיך ריכטיג געפאסט פאר דעם מאן, וועלכער האט דער ערשטער דערקלערט די קאפיטאליסטישע פראדוקציאנס-שייכות'ן אלס אייביגע נאטור- און פערנונפט-געזעצען, וואס זייער פרייער הארמאנישער שפיעל ווערט נאר געשטערט דורך דער ארייננמישונג פון דעם שטאאט, כדי גלייך דערנאך צו ענטדעקען, אז ענגלאנד'ס טיפעלשער איינפלוס אויפ'ן וועלט-מארק—אן איינפלוס, וועלכער, ווי עס שיינט, נעהמט זיך ניט פון די נאטור-געזעצען פון דער קאפיטאליסטישער פראדוקציאן—מאכט נויטיג אן ארייננמישונג פונ'ם שטאאט, ד.ה. מאכט נויטיג, דער שטאאט זאל בעשיצען די דאזיגע נאטור- און פערנונפט-געזעצען: מיט אנדערע ווערטער, די איינפיהרונג פון א שוץ-צאהל סיסטעם. ווייטער האט ער ענטדעקט, אז די טעארעמען פון ריקארדא און אנדערע, אין וועלכע עס זיינען פארמולירט די עקזיסטירענדע געזעלשאפטליכע געגענזאצען און ווידערשפרוכען, זיינען ניט דער אידעאלער פראדוקט פון דער ווירקליכער עקאנאמישער בעוועגונג, נאר פערקעהרט, אז די ווירקליכע געגענזאצען פון דער קאפיטאליסטישער פראדוקציאן אין ענגלאנד און אנדערשוואו זיינען דער רעזולטאט פון די טעאריען פון ריקארדא און די אנדערע! לסוף האט ער ענטדעקט, אז דער האנדעל איז אין לעצטער ליניע דער, וואס פערניכטעט די מיטגעבוירענע שעהנקייטען און הארמאניען פון דעם קאפיטאליסטישען פראדוקציאנס-אופן. נאך איין טריט ווייטער און ער וועט אפשר ענטדעקען, אז די איינציגע צרה פון דער קאפיטאליסטישער פראדוקציאן איז דער קאפיטאל גופא. נאר א מאן פון אזא שרעקליכער קריטיקלאזיגקייט און פון אזא פאלשער געלעהרזאמקייט האט פערדיענט צו ווערן, טראץ זיין פראטעקציאניסטישער

אפיקורסות, דער געהיימער קוואַל פון דער האַרמאָנישער חכמת פון אַ באַסטיאַ און אַלע אַנדערע פריי־הענדלערישע אָפּטימיסטען פון היינטיגער צייט."[*]

---

[*] איך וועל אין דעם פערטען בוך געגויער בעווייזען די אויבערפלעכליכקייט פון זיין וויסענשאַפט.

הספריה המשותפת ש. ק. ל. שפיר־קרית־גת־לכיש
111281